

Конспект лекцій з дисципліни
ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ
ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2016

Зміст

Передмова.....	5
Розділ 1. ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	7
1.1. Що таке бюджет і чому він необхідний?.....	7
1.2. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи.....	12
1.3. Призначення місцевих бюджетів	14
1.4. Правове забезпечення управління фінансовими ресурсами територіальних громад	17
1.5. Особливості фінансів об'єднаних територіальних громад.....	26
Розділ 3. ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	56
3.1. Склад доходів місцевих бюджетів України	56
3.1.1. Доходи обласних бюджетів.....	64
3.1.2. Доходи районних бюджетів	66
3.1.4. Доходи бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів.....	69
3.1.5. Доходи бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	71
3.2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень	73
3.3. Місцеве оподаткування	81
3.3.1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки.....	85
3.3.2. Транспортний податок.....	89
3.3.3. Земельний податок.....	92
3.3.4. Туристичний збір	96
3.3.5. Збір за місця для паркування транспортних засобів.....	99
3.3.6. Єдиний податок.....	102
3.4. Рентна плата за користування природних ресурсів.....	105
3.5. Неподаткові надходження місцевих бюджетів.....	110
3.6. Доходи від операцій з капіталом.....	113
3.7. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів.....	116
3.8. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами	118
3.9. Які нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів?	119
Інформаційні матеріали.....	124
Термінологічний словник	135
Література.....	136
Розділ 4. ФІНАНСИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	137
4.1. Фінансові ресурси комунальних підприємств	137
4.2. Порядок розрахунку та затвердження тарифів на житлово-комунальні послуги.....	139
4.2.1. Порядок формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води.....	144
4.2.2. Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення.....	148
4.2.3. Порядок формування тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем)	151

4.2.4. Порядок формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій	152
4.2.5. Порядок розрахунку роздрібного тарифу на електричну енергію	157
4.3. Порядок розрахунку та затвердження тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту	158
4.3.1. Формування тарифів на автобусних маршрутах загального користування та автобусних маршрутах спеціальних перевезень	159
4.3.2. Формування тарифів на автобусних маршрутах нерегулярних перевезень..	162
4.3.3. Формування тарифів на послуги таксі	162
4.3.4. Формування тарифів на послуги легковими автомобілями на замовлення	
.....	Помилка! Закладку не визначено.
4.4. Фінансове планування на комунальних підприємствах.....	163
4.5. Участь органів місцевого самоврядування в управлінні фінансами комунального підприємства	166
4.6. Оцінювання фінансового стану підприємств комунального господарства	167
Інформаційні матеріали.....	170
Термінологічний словник	198
Література	199
Розділ 5. МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ.....	200
5.1. Для чого потрібні міжбюджетні трансферти?.....	200
5.2. Види міжбюджетних трансфертів?	203
5.3. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування	206
5.4. Освітня субвенція та механізм її надання	209
5.5. Особливості механізму надання медичної субвенції	213
5.5. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів	216
5.7. Інші види міжбюджетних трансфертів	218
5.8. Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку	221
5.9. Які нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів?.....	224
Інформаційні матеріали.....	226
Термінологічний словник	245
Література.....	246
Розділ 6. БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ.....	248
6.1. Стадії бюджетного процесу	248
6.1.1. Порядок складання проектів місцевих бюджетів	250
6.1.2. Затвердження місцевих бюджетів	252
6.1.3. Виконання місцевих бюджетів	253
6.1.4. Звітність про виконання місцевих бюджетів.....	258
6.2. Повноваження учасників бюджетного процесу на місцевому рівні.....	259
6.2.1. Повноваження Міністерства фінансів України та місцевих фінансових органів.....	259
6.2.2. Повноваження Казначейства України.....	260
6.2.3. Повноваження органів державного фінансового контролю	261
6.2.4. Повноваження місцевих рад	262
6.2.5. Повноваження місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих рад.....	263
6.2.6. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад.....	263
6.2.7. Розпорядники й одержувачі бюджетних коштів.....	264

6.4. Взаємодія учасників бюджетного процесу.....	266
6.5. Участь громадськості у бюджетному процесі	269
6.6. Організація закупівель товарів, робіт і послуг.....	272
6.7. Необхідність забезпечення прозорості бюджетного процесу	277
6.8. Які новації бюджетного процесу на місцевому рівні?	282
Інформаційні матеріали.....	284
Термінологічний словник	308
Література.....	309
Розділ 7. СКЛАДАННЯ ПРОЕКТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	310
7.1. Організація планування місцевих бюджетів.....	310
7.2. Стратегічне та середньострокове бюджетне планування	310
7.3. Методи бюджетного планування	310
7.4. Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів	310
7.4.1. Планування податкових надходжень	313
7.4.2. Планування неподаткових надходжень	322
7.4.3. Планування надходження доходів від операцій з капіталом.....	324
7.5. Планування видатків місцевих бюджетів.....	324
7.6. Що таке програмно-цільовий метод бюджетного планування?.....	362
Інформаційні матеріали.....	363
Термінологічний словник	382
Література.....	383
Розділ 8. ПОТЕНЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ РЕСУРСІВ ДЛЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	384
8.1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування	384
8.2. Як органи місцевого самоврядування можуть одержати міжнародні гранти?....	388
8.3. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).....	391
8.4. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.....	395
8.5. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах.....	401
8.6. Самооподаткування	406
8.7. Місцеві запозичення	408
8.8. Яким чином орган місцевого самоврядування може одержати позику на покриття тимчасового касового розриву?	414
Інформаційні матеріали.....	418
Термінологічний словник	441
Література.....	442

Передмова

Проблеми забезпечення фінансовими ресурсами потреб територіальних громад повсякчас привертають увагу політиків, учених, фахівців-практиків і громадськості. Адже існує чимало прогалин та суперечностей у нормативно-правовому полі, характерна недостатня взаємодія органів місцевого самоврядування з інститутами громадянського суспільства, залишається високий рівень дотаційності місцевих бюджетів тощо. Не дивлячись на те, що кожен без винятку уряд української держави відносив проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування до найпріоритетніших напрямів своїх функціональних повноважень, насправді їм рідко коли приділяли належну увагу. Зважаючи на історичний досвід становлення і національні традиції функціонування, територіальні громади перебувають на зародковому етапі пошуку оптимальної симетрії їх співіснування.

Реальний стан фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації доручених центральною владою повноважень є надзвичайно складним. Аналіз статистичних даних підтверджує, що найбільша питома вага належить надходженням від загальнодержавних податкових платежів, які фактично не пов'язані з власною діяльністю територіальних громад. Натомість обсяг ресурсів, що передаються місцевій владі для виконання делегованих повноважень у вигляді трансфертів не відповідає їх компетенціям. Це неабиякою мірою суперечить демократичним механізмам ринкової економіки, принципам планування та управління фінансових ресурсів територіальних громад, задекларованих у вітчизняному бюджетно-податковому законодавстві та європейських нормах права.

Незважаючи на досягнутий за роки незалежності України прогрес у сфері забезпечення фінансовими ресурсами потреб територіальних громад в багатьох адміністративно-територіальних одиницях вони все ще залишаються вкрай обмеженими. По-перше, малий обсяг доходів не дає реальних можливостей місцевій владі бути фінансово незалежною та впливати на соціально-економічні процеси у регіонах. По-друге, доступ на ринки запозичень стримується через високі ставки, сплата яких перевищує навантаження на місцеві бюджети. По-третє, надходження від комунальних підприємств не завжди покривають витрати на їх утримання. По-четверте, механізм використання бюджетних коштів не забезпечує необхідне задоволення суспільних потреб. Відтак сьогодні принципової ваги набуває пошук альтернативних джерел для забезпечення фінансової дієздатності територіальних громад.

Для вдосконалення системи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в Україні потрібно: забезпечити ефективне та цільове витрачання коштів місцевих бюджетів шляхом залучення демократичних механізмів їх оцінки і впливу; поліпшити існуючий диспаритет між

загальнодержавними та місцевими податками і зборами; вдосконалити систему регулювання міжбюджетних відносин за рахунок поліпшення механізму надання субвенцій; активно використовувати гранти закордонних донорів, міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування, інструменти державно-приватного партнерства та місцеві позики; посилити громадський контроль за дотриманням місцевою владою норм бюджетно-податкового законодавства; забезпечити адекватний вплив громадянського суспільства на прийняття рішень у сфері планування та управління фінансових ресурсів територіальних громад.

Загалом же, діючи в Україні система фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування потребує вдосконалення відповідно до загальноприйнятих принципів, закладених у Європейській хартії місцевого самоврядування. Найефективніше вирішення вказаних проблем може бути здійснене тільки шляхом структурного реформування усієї системи місцевих фінансів, враховуючи вектори фінансової децентралізації та деконцентрації державної влади. У цьому контексті показовий приклад розвинутих країн світу, де муніципальні утворення, що опираються на власні фінансові ресурси, є стабілізатором суспільно-політичного ладу. Тому достатнє забезпечення ними територіальні громади – найбільш прагматичний крок на шляху до матеріалізації конституційних гарантій суверенітету та побудови гнучкої демократичної системи влади на місцевому рівні.

Розділ 1.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Що таке бюджет і чому він необхідний?

1.2. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи.

1.3. Призначення місцевих бюджетів.

1.4. Правове забезпечення управління фінансовими ресурсами територіальних громад.

1.5. Особливості фінансів об'єднаних територіальних громад.

1.1. Що таке бюджет і чому він необхідний?

Існування держави безпосередньо пов'язане з наявністю в її розпорядженні фінансових ресурсів. Суспільні фінанси охоплюють частину грошових відносин, які пов'язані з розподілом і перерозподілом створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту. Необхідність акумулювання фінансових ресурсів органами влади зумовлена необхідністю виконання державою визначених функцій. Державні структури від її імені уповноважені залучати фінансові ресурси винятково до бюджету. З іншого боку, єдиним джерелом фінансування діяльності офіційних органів держави може слугувати бюджет. Відтак бюджет відображає масштаби державної діяльності й водночас обмежує її¹.

Таким чином, успішне життя людей та їхній справжній добробут в організованій спільноті сьогодні неможливо уявити без бюджету. Термін бюджет бере свій початок від норманського слова *boudgette* (шкіряна сумка, потім портфель). В епоху Середньовіччя в Англії канцлер казначейства приносив у парламент сумку (портфель), котра разом з її вмістом (фінансовими документами та промовою про стан державних фінансів) одержала назву бюджет².

Бюджет держави пройшов доволі тривалий і повчальний шлях еволюції. Удосконалення бюджету відбувалося шляхом тривалої і впертої протидії двох чинників – влади, яка претендує на безконтрольне ведення господарства і суспільства, яке домагається бюджетних повноважень, тобто права визначати сферу діяльності органів влади у сфері фінансових відносин³. У результаті впливу зазначених тенденцій сучасні системи планування і виконання бюджету

¹ Бюджетний менеджмент: підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 17.

² Бюджетний менеджмент: підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 15–16.

³ Боголепов М.М. Финансы, правительство и общественные интересы / М.М. Боголепов. – СПб: Издательство О.Н. Поповой, 1907. – С. 5.

базуються на чіткій процедурі управлінських дій, що передбачає широкі можливості для врахування суспільних інтересів і забезпечення громадського контролю у цьому процесі.

Необхідність бюджету пояснюється тими функціями, які він відіграє в демократичних країнах з ринковою економікою. Сучасна фінансова наука виокремлює три функції, які владні органи можуть виконувати в економічній системі за допомогою бюджету (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Функції бюджету в країні з ринковою економікою

Відмінні обсяги повноважень органів центральної влади та місцевого самоврядування і різні можливості їх виконання зумовлюють неоднакову ефективність застосування державного та місцевих бюджетів у реалізації зазначених функцій. Дослідження дієвості місцевих бюджетів у виконанні кожної з перелічених функцій дасть змогу, зокрема, оцінити вплив бюджетних доходів і видатків на економічну систему відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Так, можливість використання місцевих бюджетів для реалізації стабілізаційної функції фінансів в умовах відкритості місцевих економік є досить обмеженою. Адже, коли відбувається вільний рух товарів, капіталу та робочої сили в межах усієї країни, стимулювання економічного зростання на певній території пошириться на економіку інших регіонів, що значно послаблює результативність місцевої бюджетної політики¹. Варто також зазначити, що стабілізація економічної системи держави за допомогою інструментарію суспільних фінансів ефективна за умови узгодження фіскальної та грошово-кредитної політики. Зважаючи на те, що в країні функціонує єдина грошово-кредитна система, а місцеві економіки відкриті одна для одної, реалізація стабілізаційної функції за допомогою місцевих бюджетів буде

¹ Кириленко О.П. Теорія і практика бюджетних інвестицій: монограф. / О.П. Кириленко, Б.С. Малиняк. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – С. 9.

неефективною. З огляду на зазначене, важко також встановити вплив місцевих бюджетів на динаміку основних показників економічного розвитку регіону.

Важлива роль в регулюванні соціальних процесів у країні належить вжиттю перерозподільчих заходів з використанням бюджету. Метою такого впливу є недопущення істотних відмінностей між особами з низькими та високими статками, зниження рівня бідності, і є одним із засобів досягнення гармонії та справедливості в суспільстві. Наявність соціальної допомоги в умовах демократії свідчить, зокрема, про те, що становище нужденних небайдуже основній частині виборців-податкоплатників¹. Однак здійснення перерозподільчих заходів на місцевому рівні може бути пов'язане з виникненням додаткових стимулів для міграції громадян з однієї місцевості в іншу. Деякі особи, переважно найбідніші, намагатимуться обрати для проживання ті регіони, де призначаються більші обсяги трансфертів населенню. Уникнути цього явища можна завдяки встановленню загальнонаціональних параметрів бюджетних видатків на здійснення перерозподільчих заходів. Разом із тим, місцева влада оперує повнішою та достовірнішою інформацією про фінансове і майнове становище мешканців території, що свідчить на користь здійснення таких видатків з місцевих бюджетів.

Таким чином, забезпечення бажаного перерозподілу фінансових ресурсів у країні передбачає поєднання заходів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Здебільшого завданням центральної влади є встановлення критеріїв вилучення ресурсів з економіки та їх надання суб'єктам економічної діяльності. Проте безпосереднє надання соціальних трансфертів найчастіше здійснюється із місцевих бюджетів, рішення про що ухвалюють органи місцевого самоврядування. Зазначене дає підстави стверджувати, що місцеві бюджети відіграють важливу роль у забезпеченні перерозподілу фінансових ресурсів, що сприяє вирішенню важливих соціальних проблем розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Реалізація алокаційної функції суспільних фінансів обумовлена тим, що ринкова економіка самостійно без державного втручання не спроможна запропонувати весь необхідний споживачам спектр благ в потрібному обсязі. Лише за умови належного задоволення різноманітних потреб суспільства та суб'єктів підприємницької діяльності в товарах і послугах, значну частину яких раціональніше надавати за рахунок бюджетних ресурсів, можна створити комфортне середовище для функціонування економічної системи та проживання населення. За рахунок місцевих бюджетів відбувається задоволення наявного у суспільстві і підприємницьких структурах попиту, що позитивно впливає на соціально-економічний розвиток регіонів. Важливість цієї функції місцевих бюджетів зумовлена насамперед тим, що за рахунок бюджетних коштів відбувається виробництво тих товарів і послуг, які здебільшого не пропонуються суб'єктами підприємницької діяльності, або

¹ Якобсон Л.И. Государственный сектор экономики: экономическая теория и политика: учеб. для вузов / Л.И. Якобсон. – М.: ГУВШЭ, 2000. – С. 275.

пропонуються в недостатніх обсягах. Відтак основна частина ресурсів місцевих бюджетів спрямовується на забезпечення суб'єктів економічної діяльності товарами і послугами.

Так, є окрема категорія суспільних благ, що у звичайних умовах не надаються суб'єктами ринкового господарства. Характерні ознаки суспільних благ: по-перше, неможливість виключення окремого споживача від їх отримання, або наявність значних витрат, пов'язаних із таким виключенням; по-друге, надання послуги додатковому споживачу не збільшує витрати. Добровільне об'єднання суб'єктів економічної діяльності із метою фінансового забезпечення таких благ практично неможливе: завжди будуть особи, які не бажатимуть брати участь у їх фінансуванні, однак відлучити їх від користування послугами буде неможливо. Відтак єдиним джерелом забезпечення цих послуг є бюджет. За рахунок бюджетних коштів фінансується надання не лише суспільних, а й окремих приватних благ. У разі самостійного прийняття приватними особами рішень щодо придбання останніх, можуть недооцінюватися вигоди від їх отримання. Це призведе до того, що обсяги виробництва та споживання благ, які мають неабияку суспільну значущість, будуть недостатніми. Тому вважається, що в окремих випадках інтереси громадян державі відомі краще, ніж самим особам, і широкий спектр видатків має здійснювати безпосередньо держава, а не приватні споживачі¹.

Розуміння функцій бюджету може бути застосоване для аналізу тих чи інших доходів й видатків бюджету. Адже обґрунтування тих чи інших доходів чи видатків може зводитися лише до необхідності виконання певної функції бюджету. В разі неможливості навести аргументацію щодо реалізації певної функції такий перерозподіл фінансових ресурсів через бюджет швидше за все є необґрунтованим.

Визначення оптимального співвідношення між обсягом благ, що забезпечуються за рахунок бюджету та за кошти споживачів, є одним із найскладніших завдань сучасної фінансової науки. Вирішення цієї дилеми лежить в основі встановлення бажаних обсягів і структури бюджетних видатків, що є джерелом задоволення колективних потреб громадськості та ресурсів, які є засобами їх фінансування.

Успіх сучасних розвинених держав здебільшого став можливим завдяки розширенню повноважень органів місцевого самоврядування. Авторитетні дослідники організації державного управління наводять важливі аргументи на користь децентралізації (рис. 1.2).

¹ Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора: Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський / Дж.Е. Стігліц. – К.: Основи, 1998. – С. 114.

<i>Краща керуваність децентралізованої держави</i>	Реалізація відповідальності централізованої держави за економічний та соціальний розвиток передбачає якомога більш всеохоплюючий контроль економічного розвитку. Така держава не може забезпечити ефективне керівництво місцевим та регіональним рівнями, що негативно позначається на економічній ефективності.
<i>Демократизація шляхом розвитку місцевого самоврядування</i>	Самостійне вирішення територіальними громадами завдань забезпечує участь усіх зацікавлених осіб досягнення консенсусу та згоди при прийнятті політичних рішень. Громадяни мають змогу брати участь у найважливіших сферах політичного процесу. Демократична децентралізація є важливим елементом громадянського суспільства.
<i>Кваліфіковане розв'язання питань місцевого самоврядування</i>	Міське самоврядування завдяки своїм звичним та простим сферам життєдіяльності робить можливим вирішення суспільних проблем із максимальним наближенням до інтересів громади. На місцевому рівні необхідна для управлінських рішень може бути зібрана безпосередньо та в достатньому обсязі.
<i>Свобода через місцеве самоврядування</i>	Розвинене місцеве самоврядування виступає свого роду протидією всемогутній центральній державній владі. Свободи громадян при цьому досягають найвищого рівня свого розвитку та захисту. Це справедливо не лише з точки зору розширення прав на участь у політичній діяльності зі створення життєвих умов на місцевому рівні.
<i>Забезпечення культурної етнічної різноманітності</i>	Розвинене місцеве самоврядування сприяє культурній мовній та етнічній різноманітності. Вільні культурні та мовні форми вираження сприяють самоутвердженню особистості. Територіальні громади стають у такий спосіб опорними пунктами соціальної ідентифікації, а відтак легітимації держави загалом.
<i>Економічна конкуренція місцевим регіональним рівнями</i>	Міське та регіональна автономія в економічній сфері призводить до економічного змагання між місцевим та регіональним рівнями важливим стимулом економічного розвитку країни загалом.

Рис. 1.2. Основні переваги децентралізації та розвитку місцевого самоврядування¹

¹ **Складено на основі:** Вюртенбергер Т. Історія та легітимація децентралізованої держави / Т. Вюртенбергер // Організація регіональної та місцевої влади: досвід держав-членів Європейського Союзу. – К., 2005. – С. 11–13.

1.2. Місцеві бюджети у складі бюджетної системи

Одним із позитивних надбань державотворчих процесів в Україні стало створення на початковому етапі власної бюджетної системи, а потім – її подальше реформування і вдосконалення. Бюджетна система України є сукупністю державного бюджету та місцевих бюджетів, побудована з урахуванням економічних відносин, державного і адміністративно-територіальних устроїв і врегульована нормами права. Склад вітчизняної бюджетної системи визначено Бюджетним кодексом України (рис. 1.3). В цьому винятково важливому документі також систематизовано і чітко окреслено усі аспекти функціонування бюджетів у відповідності до Конституції України.

Рис. 1.3. Склад бюджетної системи України¹

Попри те, що до складу бюджетної системи входить велика кількість бюджетів, в країні застосовують певні уніфіковані правила щодо їх планування та виконання. Відповідно до принципу єдності бюджетної системи, який закріплений в Бюджетному кодексі України, єдність бюджетної системи України забезпечується єдиною правовою базою, єдиною грошовою системою, єдиним регулюванням бюджетних відносин, єдиною бюджетною класифікацією, єдністю порядку виконання бюджетів та ведення бухгалтерського обліку і звітності.

Надзвичайно важливим принципом для розвитку місцевого самоврядування в Україні є закріплений в Бюджетному кодексі принцип самостійності. Згідно з цим принципом, Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Органи влади

¹ Складено на основі Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

Автономної Республіки Крим та органи місцевого самоврядування коштами відповідних місцевих бюджетів не несуть відповідальності за бюджетні зобов'язання одне одного, а також за бюджетні зобов'язання держави.

Самостійність бюджетів забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом відповідних органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом Верховної Ради Автономної Республіки Крим та відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети

В останні роки найбільше ресурсів місцевих бюджетів концентрувалося в міських бюджетах міст республіканського (Автономної Республіки Крим) та обласного значення – 30,8% та в районних бюджетах – 30,8% (рис. 1.4). Варто відзначити, що на найбільшу за чисельністю групу місцевих бюджетів (більше 10 тис.) припадає лише 4,6% доходів місцевих бюджетів. Ще менші частки в структурі доходів становлять надходження селищних бюджетів та міських бюджетів міст районного значення.

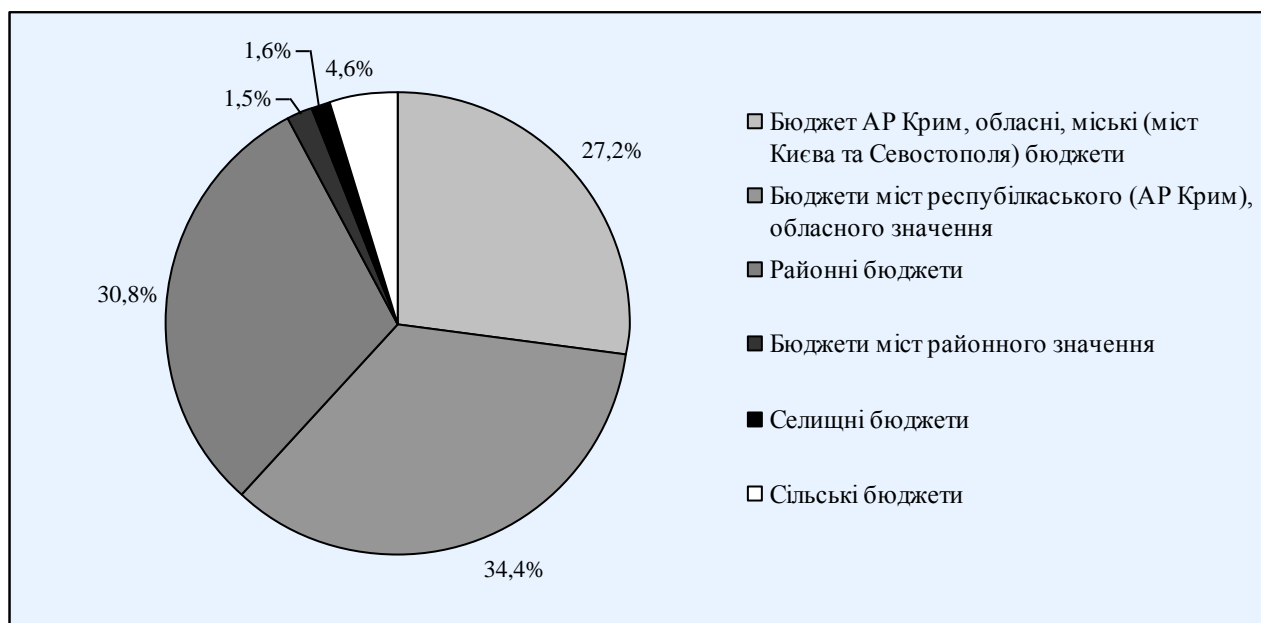

Рис. 1.4. Структура доходів місцевих бюджетів (в розрізі видів місцевих бюджетів)¹

Такий розподіл частково зумовлений відмінними завданнями, що виконують відповідні органи місцевого самоврядування, а також є наслідком наявності проблем у сфері формування фінансових ресурсів територіальних громад.

¹ Складено на основі звітності про виконання місцевих бюджетів України.

1.3. Призначення місцевих бюджетів

Основою розвиненого місцевого самоврядування є ефективні місцеві бюджети. Переваги децентралізованого управління бюджетом здебільшого пояснюються тими ж аргументами, якими розкривається доцільність децентралізації державного управління. Вирішуючи питання забезпечення суспільних послуг за рахунок бюджетних коштів, слід мати на увазі, що при децентралізованому підході існує можливість повніше враховувати інтереси споживачів, а при переході до централізованого забезпечення – знизити вартість послуг. Можна навести також інші переваги децентралізації управління бюджетом (рис. 1.6).

<i>Відмінності в смаках</i>	Чим менша територіальна одиниця, тим більш однорідні переваги людей проживають на цій території. Саме місцева влада може запропонувати населенню суспільні блага які більше відповідають їх перевагам.
<i>Доступ до інформації</i>	Інформація про локальні потреби в суспільних благах більш доступна місцевим органам влади витрати на її отримання є нижчими потребу території в місцевих дорогах простіше визначити на місцевому рівні.
<i>Стимулювання міжрегіональної конкуренції</i>	У випадку незадоволеності політикою місцевої влади деякі мешканці даної території можуть емігрувати в інші місця. Міграція створює стимули для здійснення більш ефективної місцевої економічної та фінансової політики.
<i>Можливість експериментування в місцевих масштабах</i>	Певні труднощі, пов'язані з визначенням способу надання суспільного блага та з'ясування того чи існує він взагалі. Наявність у регіональної та місцевої влади права самостійно формувати політику дає змогу перевірити різні підходи і порівняти результати.

Рис. 1.6. Переваги застосування місцевих бюджетів¹

При забезпеченні колективних потреб населення за рахунок місцевих бюджетів існує можливість також повніше враховувати запити громадян, адже місцева влада знаходиться у безпосередній близькості до споживачів благ. Тому наявність більш повної та достовірної інформації про вподобання жителів регіону створює необхідні умови для надання громадянам тих суспільних та приватних благ, яких вони найбільше потребують.

Прерогатива забезпечення послуг за рахунок місцевих бюджетів полягає в тому, що пропонуючи мешканцям різні набори суспільних благ, регіони конкурують між собою. Прагнення забезпечити кращі умови для проживання в кожному з регіонів призводить до загального покращення економічного та соціального становища в країні. Переваги населення проявляються при виборі

¹ **Складено на основі:** Христенко В.Б. Межбюджетные отношения и управление региональными финансами: опыт, проблемы, перспективы / В.Б. Христенко. – М.: Дело, 2002. – С. 21.

ними місця проживання. Американський фінансист *Чарльз Тібу* доводив, що громадяни переїжджають в ті місцевості, в яких набір пропонованих локальних благ найповніше відповідає їхнім пріоритетам¹. Глумачення даного явища, яке називають „голосування ногами” ввійшло в фінансову науку під назвою теореми Тібу. Слід відзначити, що дане твердження має своїх опонентів, які наводять вагомні аргументи, що обмежують припущення вченого. Такими аргументами є наявність значних витрат на переїзд, існування неекономічних факторів, які перешкоджають зміні місця проживання.

В епоху глобалізації значення регіональних відмінностей у пропонованому наборі суспільних послуг різко зростає. В сучасних умовах корпорації доволі легко приймають рішення щодо зміни місця розташування і для того щоб їх вибір схилити на користь своєї місцевості, влада повинна не тільки забезпечити їм доступ до кваліфікованої робочої сили, транспортної та телекомунікаційної інфраструктури, але також забезпечити надання тих послуг, які дозволяли б залучати й утримувати висококваліфікований персонал. Результати досліджень мотивів міграції працівників розумової праці засвідчили, що їх приваблюють такі атрибути якості життя, як різноманітність, терпимість, багате культурне середовище, наявність місць для відпочинку і розваг, якісні суспільні освітні установи, хороші сусіди і низький рівень злочинності². Тому великого значення набувають видатки місцевих бюджетів, які є джерелом забезпечення важливих суспільних потреб, що визначають якість життя в місцевостях.

Становище за якого певний вид суспільних послуг надається великою кількістю органів місцевого самоврядування сприяє пошуку кращих шляхів задоволення потреб населення ніж монополізована система держави. Конкуренція між органами самоврядування в даному випадку стимулює появу нових видів суспільних благ і більш досконалих способів їх виробництва³. При цьому простіше здійснювати експерименти щодо вдосконалення надання послуг населенню, обмінюватись позитивним досвідом в цій сфері, що сприяє підвищенню загальної ефективності суспільних видатків.

При цьому треба мати на увазі ризики, які виникають при бюджетній децентралізації та негативні наслідки, які при цьому можуть виникнути (рис. 1.7).

Надання певних видів послуг більшій кількості споживачів призводить до зменшення вартості цієї послуги в розрахунку на одного споживача. Однак таке зниження вартості спостерігається до певного часу – з досягненням критичного рівня вартість одиниці послуги зростає. З метою ефективного використання бюджетних коштів такого роду видатки необхідно здійснювати централізовано, що буде сприяти економії ресурсів.

¹ Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Пер. з нім. С.І. Терещенко та О.О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – С. 609.

² Проблемы реформы местного самоуправления: структурные и финансовые аспекты. – М.: ИЭПП, 2005. – С. 363.

³ Циммерманн Х. Муниципальные финансы: учеб. / Х. Циммерманн / Пер. с нем. – М.: Издательство „Дело и сервис”. – 2003. – С. 21.

При наданні послуг населенню за рахунок місцевого бюджету, існує можливість виникнення ситуації, коли користь від благ будуть отримувати жителі прилеглих територій. Тому необхідно мати на увазі, що надання цих послуг потрібно буде здійснювати в більших обсягах, а, відповідно, більшими будуть видатки. Таким чином, буде порушено основну умову функціонування місцевих фінансів, адже бюджет буде наповнюватися за рахунок сплачених податків в певній місцевості, а користь від видатків поширюватиметься на більшу територію. Схожим чином можуть виникати негативні наслідки для прилеглих територій, які зумовлені видатками певного регіону. Для уникнення дисбалансів у місцевих фінансах доцільно зменшувати ступінь децентралізації видатків.

<i>Економія на масштабі</i>	Для окремих суспільних благ збільшення кількості їх споживачів призводить до зниження витрат виробництва з розрахунку на одного споживача.
<i>Регулювання зовнішніх екстерналій</i>	При наданні суспільних благ на локальному рівні не враховуються обумовлені ними зовнішні ефекти, тобто не беруться до уваги всі вигоди або втрати від їх виробництва. Це призводить до перевиробництва або недовиробництва благ.
<i>Запобігання експорту проблем імпорту вигід</i>	Місцева влада, забезпечуючи блага, може навмисне створювати умови, які покращують становище даної територіальної спільноти за рахунок погіршення становища інших спільнот.
<i>Стандартизація якості благ</i>	При наданні суспільних благ на місцевому рівні важко дотримуватися встановлених стандартів їх якості. В даному разі виникають передумови для порушення суспільної соціальної справедливості.

Рис. 1.7. Чинники, які обмежують ефективне застосування місцевих бюджетів¹

Надання повноважень місцевій владі щодо здійснення видатків загрожує виникненню ситуацій, коли одна місцевість спеціально створює умови, які покращують становище даної спільноти за рахунок погіршення становища сусідніх територій. В цілому така ситуація не сприяє загальному розвитку всіх територій. Одним із шляхів недопущення таких дій є перенесення такого виду видатків на вищий рівень бюджету.

Населення, яке проживає в регіонах з достатніми податковими надходженнями буде отримувати більші обсяги суспільних послуг в разі здійснення певного виду видатків із місцевих бюджетів. Однак існують певні

¹ **Складено на основі:** Христенко В.Б. Межбюджетные отношения и управление региональными финансами: опыт, проблемы, перспективы / В.Б. Христенко. – М.: Дело, 2002. – С. 21.

види послуг, які забезпечуються бюджетом і доступ до них рівною мірою повинно мати населення будь-якої місцевості. До них можна віднести забезпечення освіти, охорони здоров'я, культури і т. д. В разі покладання обов'язку щодо фінансового забезпечення таких видатків на місцеві бюджети важко забезпечити дотримання єдиних стандартів якості суспільних благ. При централізованому забезпеченні суспільно важливих видатків існують ефективні механізми, які дозволяють надавати такі послуги відповідно до єдиних стандартів.

При визначенні рівня бюджету, з якого потрібно фінансувати видатки для забезпечення суспільних потреб, користуються принципом, що найбільшої ефективності у виконанні тієї чи іншої видаткової функції можна досягти, якщо вона буде закріплена за нижчим із тих рівнів влади, котрі можуть реалізувати її належним чином. Даний принцип має назву субсидіарності.

1.4. Правове забезпечення управління фінансовими ресурсами територіальних громад

Функціонування фінансів територіальних громад забезпечується чинною нормативно-правовою базою. На відміну від загальнодержавного рівня на якому центральна влада наділена функціями щодо управління державними фінансами та має власні повноваження щодо ухвалення нормативно-правових актів, на місцевому рівні, органи місцевого самоврядування реалізують власні управлінські повноваження у фінансовій сфері в межах нормативно-правового поля, яке формується не лише ними, але й сформоване центральними органами державної влади. Таким чином, управління фінансами територіальних громад відбувається згідно нормативно-правових актів, затверджених органами державного управління, а також відповідно до правового поля сформованого органами місцевого самоврядування.

До базових нормативних актів варто зарахувати Конституцію України, Бюджетний і Податковий кодекси України, Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні”, Закон України „Про місцеві державні адміністрації”, щорічні Закони України про Державний бюджет України. Крім цього, значний вплив на формування правового середовища мають підзаконні акти, ухвалені Кабінетом міністрів України та центральними органами виконавчої влади.

Прийнята 28 червня 1996 року Конституція України закріпила існування місцевого самоврядування, яке у нас визнається і гарантується. В основному законі країни знайшли відображення найважливіші фінансові аспекти забезпечення функціонування інституту місцевого самоврядування. Так, в статті 142 вказано, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл,

селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їх спільної власності, що перебувають в управлінні районних та обласних рад.

Конституцією надана можливість територіальним громадам об'єднувати на договірних засадах об'єкти комунальної власності, кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, організацій і установ. Важливим є положення основного закону про те, що держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів відповідних бюджетів. Крім того, відзначено, що витрати органів місцевого самоврядування, які виникають внаслідок рішень державної влади, компенсуються державою.

В Конституції України також вказано, що органам місцевого самоврядування можуть надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади (стаття 143). Держава фінансує здійснення цих повноважень у повному обсязі за рахунок коштів Державного бюджету України або шляхом віднесення до місцевого бюджету у встановленому законом порядку окремих загальнодержавних податків, передає органам місцевого самоврядування відповідні об'єкти державної власності.

Варто зазначити, що в 2015 році відбувається конституційна реформа, яка передбачає децентралізацію влади в Україні. Не оминула ця реформа й сферу місцевих фінансів. Ключовим положенням змін до Конституції України, що стосуються управління фінансами територіальних громад є відхід від практики застосування місцевих державних адміністрацій в управлінні місцевими фінансами. Згідно змін до Конституції такими повноваженнями на рівні районів та регіонів (Автономної Республіки Крим та областей) наділяються виконавчі органи місцевого самоврядування громади. Крім цього принципове значення для функціонування місцевих фінансів має включення до системи адміністративно-територіального устрою України громад та визнання її первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України. Передбачені також зміни до статті 142 конституції України, які спрямовані на розширення фінансових прав органів місцевого самоврядування. Зокрема передбачається, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є: 1) земля, рухоме і нерухоме майно, природні ресурси, інші об'єкти, що є у комунальній власності територіальної громади; 2) місцеві податки і збори, частина загальнодержавних податків та інші доходи місцевих бюджетів. Об'єкти спільної власності територіальних громад перебувають в управлінні районної чи обласної ради та утримуються за рахунок коштів відповідно районного чи обласного бюджету. Проектом змін також передбачено, що держава забезпечує сумірність фінансових ресурсів та обсягу повноважень органів місцевого самоврядування, визначених Конституцією та законами України. Зміна компетенції органу місцевого самоврядування здійснюється з одночасними відповідними змінами у розподілі фінансових ресурсів. Важливим є також пункт, згідно якого держава компенсує витрати органів місцевого самоврядування, спричинені рішеннями органів державної влади.

Центральне місце в системі нормативно-правових актів, що регламентують управління фінансами територіальних громад безумовно посідає Бюджетний кодекс України. В цьому важливому документі регламентовано функціонування бюджетної системи України, порядок фінансування бюджету (дефіцит, профіцит) та відносини щодо місцевого боргу, організацію бюджетного процесу та повноваження його учасників.

Третій розділ Бюджетного кодексу України (табл. 1.1) присвячено місцевим бюджетам. В цьому розділі чітко визначено склад надходжень та витрат місцевих бюджетів, а також регламентовано складання, розгляд, затвердження, виконання та звітність місцевих бюджетів. Не менш важливі положення регламентує четвертий розділ Бюджетного кодексу – міжбюджетні відносини. Розділ містить статті, які визначають загальні положення; розмежування видатків між бюджетами; фінансові нормативи бюджетної забезпеченості; міжбюджетні трансферти.

Таблиця 1.1

Перелік основних нормативно-правових актів, які регламентують управління фінансами територіальних громад

Видавець	Нормативно-правовий документ	Дата і номер реєстрації
Верховна Рада України	Бюджетний кодекс України	8 липня 2010 року № 2456-VI
	Податковий кодекс України	2 грудня 2010 року № 2755-VI
	Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні”	21 травня 1997 року № 280/97-ВР
	Закон України „Про добровільне об’єднання територіальних громад”	5 лютого 2015 року № 157-VIII
	Закон України „Про засади державної регіональної політики”	5 лютого 2015 року № 156-VIII
	Закон України „Про співробітництво територіальних громад”	17 червня 2014 року № 1508-VII
	Закон України „Про здійснення державних закупівель”	10 квітня 2014 року № 1197-VII
Кабінет Міністрів України	Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основні вимоги до виконання кошторисів бюджетних установ	28 лютого 2002 року № 228
	Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів”	29 грудня 2010 року № 1204
	Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках	12 січня 2011 року № 6
	Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів	15 грудня 2010 року № 1132

	Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами”	20 квітня 2006 року № 550
--	---	---------------------------

Кабінет Міністрів України	Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі”	14 вересня 2002 року № 538-р
Міністерство фінансів України	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів”	6 червня 2012 року № 687
	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів”	23 серпня 2012 року № 938
	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення оцінки ефективності бюджетних програм”	17 травня 2011 року № 608
	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Примірною переліку результативних показників бюджетних програм для місцевих бюджетів за видатками, що не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів”	27 липня 2011 року № 945
	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку реєстрації та обліку бюджетних зобов’язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України”	2 березня 2012 року № 309
	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту	4 жовтня 2011 року № 1247
	Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку призупинення бюджетних асигнувань”	15 травня 2002 року № 319

У Податковому кодексі України регламентовано важливі правовідносини стосовно справляння обов’язкових платежів до місцевих бюджетів та взаємовідносини учасників цього процесу. Особливе значення для правового регламентування управління фінансами територіальних громад має стаття 10 „Місцеві податки”, в якій визначено перелік місцевих податків і зборів, а також повноваження місцевих рад щодо їх встановлення.

Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні”, який конкретизував основні положення Конституції щодо місцевого самоврядування. Закон визначив організаційні питання функціонування інституту місцевого самоврядування, детально окреслив повноваження рад, їх голів, виконавчих органів, а також організаційно-правову, матеріальну і фінансову основу місцевого самоврядування. Окремим розділом закону визначено матеріальну та фінансову основу місцевого самоврядування, центральне місце в якій займають об’єкти комунальної власності та місцеві бюджети. Вказано, що територіальним громадам сіл, селищ, міст, районів у містах належить право комунальної власності на рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, природні ресурси, підприємства, установи та організації, в тому числі банки, страхові товариства, а також пенсійні фонди, частку в майні підприємств, житловий фонд, не житлові

приміщення, заклади культури, освіти, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, а також кошти, отримані від їх відчуження (стаття 60).

В законі „Про місцеве самоврядування в Україні” (стаття 61) відзначено, що органи місцевого самоврядування самостійно розробляють, затверджують і виконують відповідні місцеві бюджети згідно діючих законів. Особливо підкреслено, що втручання державних органів в дані процеси не допускається. Одночасно вказано, що держава фінансово підтримує місцеве самоврядування, бере участь у формуванні доходів місцевих бюджетів, здійснює контроль за законним, доцільним, економним, ефективним витрачанням коштів та належним їх обліком. Держава гарантує органам місцевого самоврядування доходну базу, достатню для забезпечення населення послугами на рівні мінімальних соціальних потреб (стаття 62).

У випадках, коли доходи від закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків та зборів перевищують мінімальний розмір місцевого бюджету, держава вилучає із даного бюджету до державного бюджету частину надлишку у встановленому порядку. Законом передбачено визначення мінімальних розмірів місцевих бюджетів на основі нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя, які повинні враховувати економічний, соціальний, природний та екологічний стан територій, а також виходячи з рівня мінімальних соціальних потреб (стаття 62).

Законом закріплено один з визначальних принципів функціонування місцевих бюджетів – це самостійність, як не включення місцевих бюджетів до бюджетів інших рівнів та видів. Крім того відзначено, що самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання коштів місцевих бюджетів відповідно до чинного законодавства (статті 1 і 61).

Закон „Про місцеве самоврядування в Україні” встановив концептуальні підходи до формування доходів і збалансування місцевих бюджетів, а також витрачання бюджетних коштів (статті 63, 64 і 65). Передбачено поділ місцевих бюджетів на поточний бюджет і бюджет розвитку; виділення в доходній і видатковій частинах коштів, пов'язаних з виконанням власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. Кошти поточного бюджету спрямовуються на фінансування бюджетних закладів і установ. З бюджету розвитку проводиться фінансування програм соціально-економічного розвитку відповідної території, інвестиційна та інноваційна діяльність, субвенцій та інших видатків, пов'язаних з розширеним відтворенням.

В законі (стаття 65) закладено основи механізму стимулювання органів місцевого самоврядування у додатковому одержанні доходів в процесі виконання місцевих бюджетів. Так, відзначено, що такі доходи і суми перевищення доходів над видатками, що утворилися в результаті збільшення надходжень до бюджету чи економії у видатках, вилученню не підлягають і використовуються за рішеннями відповідної ради (крім випадків, передбачених законодавством).

Місцеві бюджети повинні бути достатніми для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та надання населенню послуг на рівні не нижче мінімальних соціальних потреб. При недостатності доходних джерел держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів у вигляді дотацій, субвенцій та субсидій.

Важливе значення мають норми закону, які стосуються фінансування витрат, пов'язаних із здійсненням органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади та виконанням рішень органів виконавчої влади (стаття 67). Вказано, що держава фінансує у повному обсязі здійснення органами місцевого самоврядування повноважень органів виконавчої влади, необхідні для цього кошти щороку передбачаються в Законі України про Державний бюджет України. А рішення органів державної влади, які призводять до додаткових видатків органів місцевого самоврядування, повинні обов'язково супроводжуватися передачею їм необхідних фінансових ресурсів. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади і попередньо не забезпечені відповідними коштами, компенсуються державою.

Чільне місце серед нормативних актів, які регламентують виконання місцевих бюджетів, займають акти, що видаються Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів України та Державною казначейською службою України.

Постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ” від 28 лютого 2002 року № 228 регламентовано порядок складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, а також підкреслена роль кошторисів доходів і видатків бюджетних установ у процесі виконання місцевих бюджетів.

Значний вплив на управління фінансами територіальних громад справляє Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів, який затверджений наказом Державного казначейства України.

Варто зазначити, що дотримання формальних вимог чинного законодавства щодо формування та використання ресурсів місцевих бюджетів, а також управління комунальним майном не гарантує ефективність цього процесу та дотримання принципів соціальної справедливості. Причиною цього, на нашу думку, є як недосконалість самого законодавства, так і об'єктивна неможливість врегулювання всіх аспектів раціонального управління суспільними ресурсами в нормативно-правових актах. Крім цього, дуже складно забезпечити адекватність змін правових актів тим трансформаціям, які відбуваються в державі, а також суспільним пріоритетам у різних регіонах. Відтак широкий пласт відносин у сфері місцевих фінансів не врегульовано нормативно-правовими актами. В таких умовах важливе значення має нормотворчість органів місцевого самоврядування, яка спроможна імплементувати регіональні відмінності в пріоритетах соціального та

економічного розвитку, та оперативно реагувати на актуальні потреби територіальних громад.

<i>Стаття 6.6, пункт 2</i>	Від початку складання бюджету до затвердження звітів про їх виконання бюджетний процес проходить під контролем міської ради, що дисциплінує роботу всіх органів управління, які пов'язані з бюджетним процесом.
<i>Стаття 6.6, пункт 2</i>	Проект бюджету міста складається фінансовим органом за участю інших управлінь та відділів міської ради і подається на розгляд виконавчого комітету міської ради. Виконавчий комітет схвалений проект бюджету подає на затвердження міській раді.
<i>Стаття 6.6, пункт 4</i>	Проект міського бюджету підлягає обов'язковому оприлюдненню шляхом його розміщення на офіційному сайті міської ради в розділі „Бюджет міста” та публікації в офіційному виданні міської ради не пізніше, ніж за 20 днів до його розгляду у міській раді.
<i>Стаття 6.6, пункт 5</i>	Міський бюджет затверджується рішенням міської ради в терміни, встановлені діючим законодавством. Рішення про його затвердження з усіма додатками підлягає розміщенню на офіційному сайті міської ради в розділі „Бюджет міста” не пізніше, ніж 5 днів після його затвердження та оприлюднення шляхом його публікації.
<i>Стаття 6.6, пункт 8</i>	З метою інформування громади міста про положення проекту міського бюджету й одержання зауважень і пропозицій від членів територіальної громади міська рада обов'язково проводить бюджетні слухання до винесення проекту бюджету міста на сесію міської ради.
<i>Стаття 6.7, пункт 1</i>	Кошти міського бюджету використовуються для задоволення потреб територіальної громади. Усім жителям Тернополя гарантується безоплатний доступ до одержання послуг, які фінансуються за рахунок коштів міського бюджету. Якість послуг, що безоплатно надаються жителям міста, повинна відповідати встановленим стандартам.

Рис. 1.8. Основні положення Статуту територіальної громади міста Тернополя щодо планування видатків міського бюджету¹

В Тернополі значна частина важливих питань планування видатків міського бюджету врегульовано Статутом територіальної громади міста Тернополя. Зокрема, в статті 6.5 визначено, що розробляє бюджет міста міська

¹ **Складено на основі:** Статут територіальної громади міста Тернополя. Затверджений рішенням міської ради від 19 травня 2011 року № 6/8/10 (див: <http://www.rada.te.ua/laws/view/4540>).

рада відповідно до законів України, Бюджетного кодексу України та цього Статуту. При цьому зазначено, що самостійність бюджету міста гарантується власними та закріпленими за ним законом на стабільній основі загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства. Відповідно до положень Статуту, планування міського бюджету здійснюється виконавчим органом міської ради. Чітко вказано, що втручання державних органів у процес формування, затвердження та виконання бюджету міста не допускається, за винятком випадків, передбачених законом (рис. 1.8).

Як видно з рис. 1.8, Статут територіальної громади міста Тернополя містить низку важливих норм, що сприятимуть забезпеченню прозорості процесу планування видатків міського бюджету. Так, Статут містить положення, відповідно до якого, з метою інформування громади міста про положення проекту міського бюджету й одержання зауважень і пропозицій від членів територіальної громади міська рада обов'язково проводить бюджетні слухання до винесення проекту бюджету міста на сесію міської ради. Оголошення про проведення бюджетних слухань завчасно розміщується на головній сторінці офіційного сайту Тернопільської міської ради та доводиться до відома громадськості міста. Усі зауваження та пропозиції, які вносяться за результатами бюджетних слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування, зокрема профільним виконавчим органом та постійними комісіями міської ради. Дотримання цієї норми дасть змогу активізувати участь громадськості у бюджетному процесі та сприятиме врахуванню потреб територіальної громади при визначенні пріоритетів витрачання бюджетних коштів.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері управління фінансами територіальних громад реалізуються переважно через ухвалення рішень про затвердження місцевих бюджетів. Рішення про місцевий бюджет містить текстову частину і додатки (рис. 1.9).

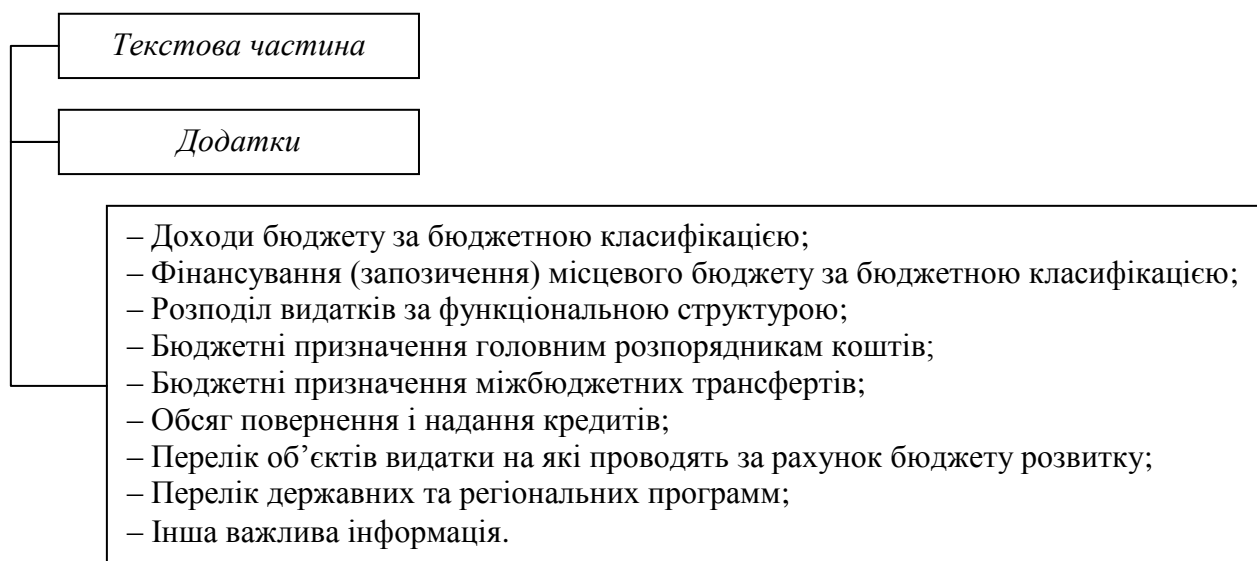

Рис. 1.9. Структура рішення про місцевий бюджет

Отже, система нормативно-правового забезпечення управління фінансами територіальних громад представлена правовими актами як центральних органів державної влади, так і документами органів місцевого самоврядування. Втім варто зазначити, що система правового регламентування неспроможна забезпечити виконання абсолютно всіх завдань ефективного управління фінансами. Причиною цього є дуже широкий спектр учасників цього процесу, а також багатогранність процесу управління місцевими фінансами. Ще одним чинником, який ускладнює правове регламентування управлінської діяльності є виска динаміка трансформації економічних та соціальних відносин в країні. В таких умовах, якість управління фінансами територіальних громад значно залежить від того настільки в чинних нормативно-правових актах сформовані мотиви суб'єктів управління до ухвалення ефективних і справедливих рішень.

1.5. Особливості фінансів об'єднаних територіальних громад

Важливим елементом реформи місцевого самоврядування в Україні є об'єднання територіальних громад. Основна мета цього процесу полягає у формуванні спроможного базового елементу місцевого самоврядування – громади. Враховуючи те, що переважна частина сільських, селищних та міських бюджетів міст районного значення були глибоко дотаційними, що позбавляло територіальних громад можливості здійснювати необхідні для соціально-економічного розвитку видатки, постало завдання об'єднати такі адміністративно-територіальні одиниці в об'єднану територіальну громаду. Важливо при цьому забезпечити спроможність громади, яка полягає в можливості самостійно, через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства. Метою реформи місцевого самоврядування та об'єднання територіальних громад є забезпечення дієвої спроможності місцевого самоврядування самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення в інтересах жителів громади.

Специфіка управління фінансами об'єднаних територіальних громад зумовлена низкою важливих чинників. *По-перше*, фінанси об'єднаної територіальної громади охоплюють територію декількох населених пунктів. Залучення до процесу управління представників усіх населених пунктів призводить до посилення контролю за повноцінним наповненням бюджету та активізує змагальність окремих адміністративних одиниць у повноцінному наповненні бюджету об'єднаної територіальної громади.

По-друге, в Україні відсутній досвід управління фінансами об'єднаної територіальної громади. Дія чинника обмежує підтримання високого темпу реформування місцевих фінансів та спричиняє труднощі у вирішенні поточних проблем управління фінансами об'єднаних територіальних громад. З іншого

боку, з'являється можливість переривання спадкових недоліків у цій сфері, в тому числі створюється сприятливе середовище для викорінення корупції у сфері місцевих фінансів.

По-третє, запроваджуються прямі міжбюджетні відносини між бюджетом об'єднаної територіальної громади та державного бюджету. Це гарантує об'єднаній територіальній громаді обсяг міжбюджетних трансфертів, розрахований для усіх бюджетів місцевого самоврядування за допомогою універсальної формули. Втім обсяг таким міжбюджетних трансфертів має бути достатнім для фінансування, насамперед, соціальної сфери об'єднаної територіальної громади, оскільки значно ускладнюються можливості отримання фінансової підтримки об'єднаної територіальної громади для таких цілей бюджету з інших видів бюджетів.

По-четверте, відбувається концентрація значних фінансових ресурсів у бюджеті об'єднаної територіальної громади. Таким чином з'являється потужний ресурс спроможний здійснювати помітний вплив на соціально-економічний розвиток об'єднаної територіальної громади. При цьому зростає значення якісного планування розвитку об'єднаної громади та спрямування ресурсів на вірно визначені в ньому пріоритети. Зростання обсягу фінансових ресурсів, якими розпоряджається органи управління об'єднаної територіальної громади, призводить до підвищення ризиків несправедливого їх розподілу або неефективного використання.

По-п'яте, чинне законодавство, яке регламентує функціонування об'єднаних територіальних громад передбачає, що якість та доступність публічних послуг, що надаються в об'єднаній територіальній громаді, не можуть бути нижчими, ніж до об'єднання. Реалізація вказаної норми передбачає врахування потреб на належне забезпечення публічних послуг під час планування і здійснення видатків бюджету об'єднаної територіальної громади.

Таким чином, об'єднання територіальних громад має низку позитивних наслідків на управління місцевими фінансами:

— зростає спроможність місцевого самоврядування в управлінні фінансовими ресурсами через збільшення можливостей залучати висококваліфікованих фахівців до управлінських структур (кількість яких значно зменшиться);

— зменшується чисельність адміністративного персоналу місцевих рад і обсяг видатків на його утримання;

— підвищується конкуренція населених пунктів у межах об'єднаної територіальної громади, що стимулює детінізацію економіки, зменшення корупції у сфері формування та використання бюджетних коштів, розподілу земельних ресурсів, управління комунальним майном тощо;

— управлінські рішення щодо надання більшої кількості суспільних послуг ухвалює об'єднана територіальна громада, а не районна рада, що сприяє повнішому забезпеченню пріоритетів населення;

Попри наявні позитивні наслідки об'єднання територіальних громад для управління місцевими фінансами, вказана реформа місцевого самоврядування

містить певні ризики для ефективного та справедливого формування й використання бюджету об'єднаної територіальної громади, які зазначені вище.

З метою мінімізації наявних ризиків негативного впливу управління фінансами об'єднаних територіальних громад та підвищення ефективності цього процесу доцільно:

- забезпечити доступну якісну консультативну підтримку органів місцевого самоврядування;

- запровадити середньострокове бюджетне планування, що базується на стратегічних планах об'єднаних територіальних громад;

- розробити та запровадити обґрунтовані стандарти надання найважливіших суспільних послуг;

- запровадити активне інформування членів громад про їхні права у бюджетному процесі;

- оперативно реагувати органами державного управління на виникаючі ризики та загрози.

Розділ 2.

ВИДАТКИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1. Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування.

2.2. Бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів.

2.3. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів.

2.4. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

2.5. Видатки, що здійснюються з районних бюджетів.

2.6. Видатки, що здійснюються з бюджетів місцевого самоврядування.

2.7. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів.

2.8. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів.

2.9. Наслідки бюджетної реформи для удосконалення видатків місцевих бюджетів.

2.10. Підходи до оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів.

2.1. Видаткові повноваження органів місцевого самоврядування.

У вітчизняному законодавстві з метою ефективного функціонування фінансової системи держави для кожної відокремленої ланки фінансових відносин визначаються порядок формування, функції, повноваження, структура, організаційно-правові форми, які разом взяті визначають певну сферу діяльності. Серед зазначених особливостей стосовно діяльності органів місцевого самоврядування особлива увага приділяється повноваженням, через які держава уповноважує їх реалізувати певні функції та вирішувати суспільні проблеми в умовах розбудови соціально зорієнтованої, правової, демократичної держави.

Законом України „Про місцеве самоврядування в Україні” передбачено поділ повноважень органів місцевого самоврядування на власні та делеговані. Реалізація *власних повноважень* пов’язана з необхідністю вирішення питань місцевого значення, наданням громадських послуг населенню. Власні повноваження органів місцевого самоврядування повинні виконуватись самостійно і в інтересах місцевого населення. Здійснення *делегованих повноважень* пов’язане з необхідністю більш ефективного виконання функцій державної влади на місцях, тобто реалізації принципу субсидіарності.

Розглядаючи видаткові повноваження органів місцевого самоврядування привертає до себе увагу співвідношення прав і обов’язків державних органів влади і органів місцевого самоврядування щодо здійснення видатків з

державного та місцевих бюджетів. Чинним законодавством, зокрема Бюджетним кодексом України, розмежовано видатки між різними видами місцевих бюджетів на основі принципу субсидіарності з урахуванням критеріїв повноти надання гарантованих послуг та наближення їх до безпосереднього споживача (рис. 1.5). Цілком логічно основна роль у складі місцевих бюджетів відведена бюджетам місцевого самоврядування, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг та основних гарантованих послуг. Виняток становлять бюджети сіл та їх об'єднань, селищ та міст районного значення, які звільнені від необхідності забезпечення основних гарантованих послуг, а ці функції виконують районні бюджети. Причиною цього зазвичай є низька спроможність відповідних органів місцевого самоврядування в достатньому наповненні доходів місцевих бюджетів та ефективному використанні коштів. Варто також зазначити, що з бюджетів міст Києва та Севастополя здійснюються видатки всіх трьох груп.

Перша група	Видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання гарантованих послуг і які розташовані найближче до споживачів.	Бюджети сіл, їх об'єднань, селищ, міст, об'єднаних територіальних громад.
Друга група	Видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних гарантованих послуг для всіх громадян України.	Бюджети міст республіканського, обласного значення, районні бюджети, бюджети об'єднаних територіальних громад.
Третя група	Видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують гарантовані послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах.	Бюджет Автономної Республіки Крим та обласні бюджети.

Рис. 1.5. Критерії розмежування видатків між різними видами місцевих бюджетів¹

З урахуванням визначених Бюджетним кодексом України критеріїв розмежування видатків між різними видами місцевих бюджетів відбулося закріплення за ними різних доходів та видатків. Крім цього, логіка розмежування видатків між місцевими видатками визначає засади побудови чинної системи міжбюджетних відносин в Україні.

Згідно статей 88–91 Бюджетного кодексу України видатки місцевих бюджетів діляться на ті, що можуть здійснюватись з усіх місцевих бюджетів, і на ті, що можуть здійснюватись з окремих видів місцевих бюджетів (рис. 2.1).

¹ Складено на основі звітності про виконання місцевих бюджетів України.

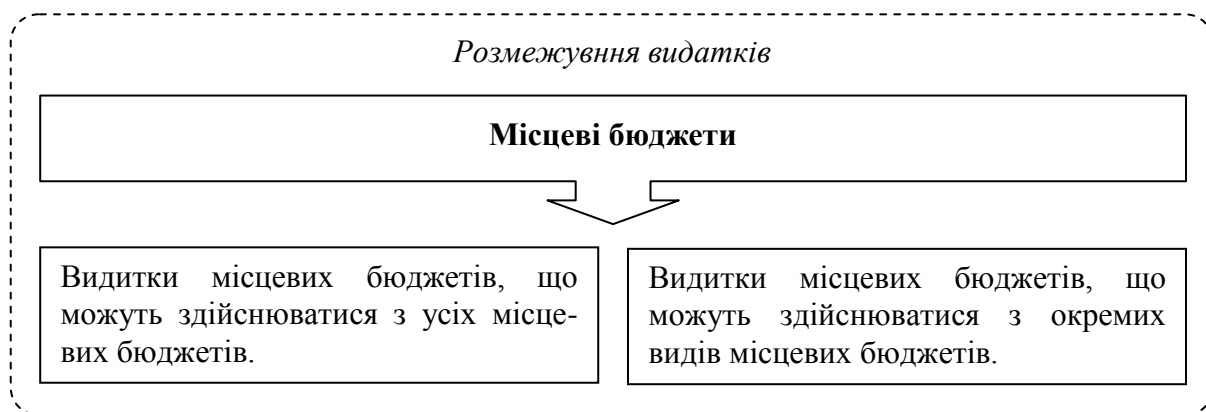

Рис. 2.1. Розмежування видатків між місцевими бюджетами¹

2.2. Бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів

Видатки бюджету можна систематизовано класифікувати за багатьма ознаками, які характеризуються певними спільними і відмінними рисами. Однак на практиці органами місцевого самоврядування в процесі планування і управління видатками місцевих бюджетів використовують конкретні ознаки класифікації видатків бюджету, що визначаються діючим бюджетним законодавством.

Згідно норм Бюджетного кодексу України бюджетна класифікація видатків місцевих бюджетів використовується для складання і виконання бюджетів, звітування про їх виконання, здійснення контролю за фінансовою діяльністю органів місцевого самоврядування та інших розпорядників бюджетних коштів, проведення фінансового аналізу організаційних, функціональних та економічних категорій видатків, а також для забезпечення загальнодержавної і міжнародної порівнянності бюджетних показників. Бюджетна класифікація є обов'язковою для застосування всіма учасниками бюджетного процесу на місцевому рівні в межах відповідних бюджетних повноважень.

Однією із складових частини бюджетної класифікація є *класифікація видатків та кредитування бюджету*, згідно якої видатки класифікують за:

- бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету);
- функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету);
- економічною характеристикою операцій, що здійснюються при їх проведенні (економічна класифікація видатків бюджету)¹.

¹ Складено на основі статей 88–91 Бюджетного кодексу України.

Програмна класифікація видатків та кредитування бюджету використовується у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі. Програмна класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується місцевим фінансовим органом за пропозиціями, поданими головними розпорядниками бюджетних коштів під час складання проекту рішення про місцевий бюджет у бюджетних запитах. Програмна класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, яка затверджується Міністерством фінансів України. Складові частини цієї класифікації конкретизують програми і заходи з виконання повноважень органів влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

До застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів використовується тимчасова класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів, яка затверджується Міністерством фінансів України.

Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів для систематизації видатків та кредитування бюджету за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів. Кількість груп за цією класифікацією залежить від кількості головних розпорядників бюджетних коштів. На основі цієї класифікації видатків та кредитування бюджету Казначейство України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. Головні розпорядники бюджетних коштів визначають мережу розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням вимог щодо формування єдиного реєстру розпорядників бюджетних коштів і одержувачів бюджетних коштів та даних такого реєстру.

Згідно норм Бюджетного кодексу України та відповідно до Бюджетної класифікації, затвердженої наказом Міністерства фінансів України *функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету* має такі рівні деталізації: розділи, в яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування; підрозділи та групи, в яких конкретизуються видатки та кредитування бюджету на виконання функцій держави, Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування.

Економічна класифікація видатків бюджету призначена для чіткого розмежування видатків бюджетних установ та одержувачів бюджетних коштів за економічними характеристиками операцій, які здійснюються відповідно до функцій держави та місцевого самоврядування. За економічною класифікацією видатків бюджету видатки бюджету поділяються на поточні та капітальні (рис. 2.2). Такий підхід до поділу видатків за цільовим призначенням дає можливість слідкувати за цільовим використанням коштів.

¹ Класифікацію видатків та кредитування бюджету подано в статті 10 Бюджетного кодексу України (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1433743691353383>).

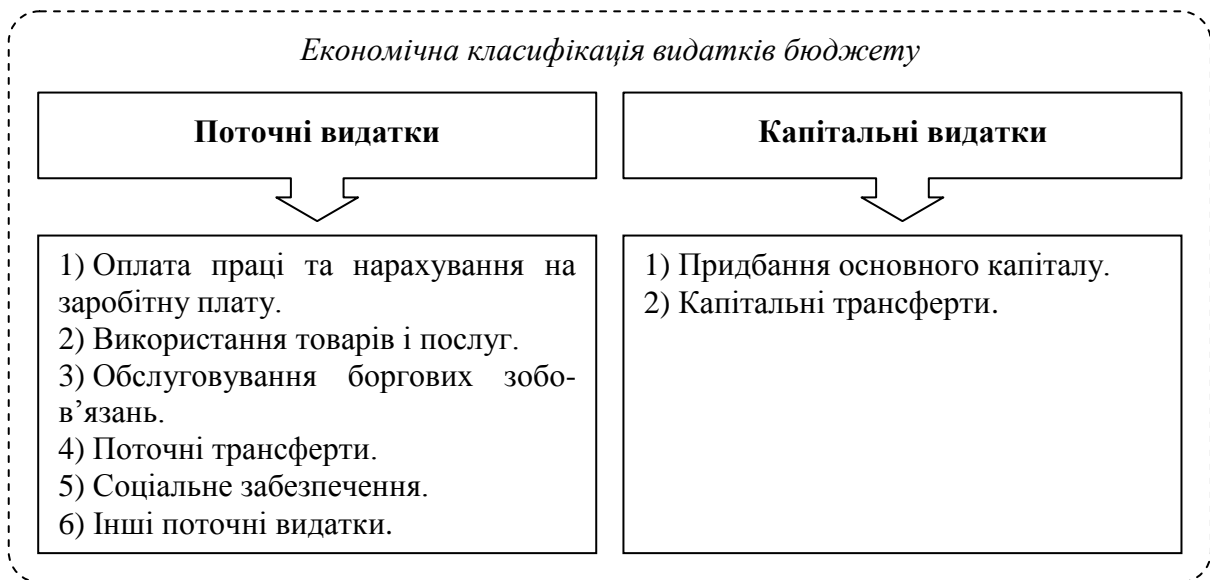

Рис. 2.2. Економічна класифікація видатків бюджету

Тимчасова класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів (з перехідною таблицею до функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету) передбачає поділ видатків місцевих бюджетів на групи (рис. 2.3).

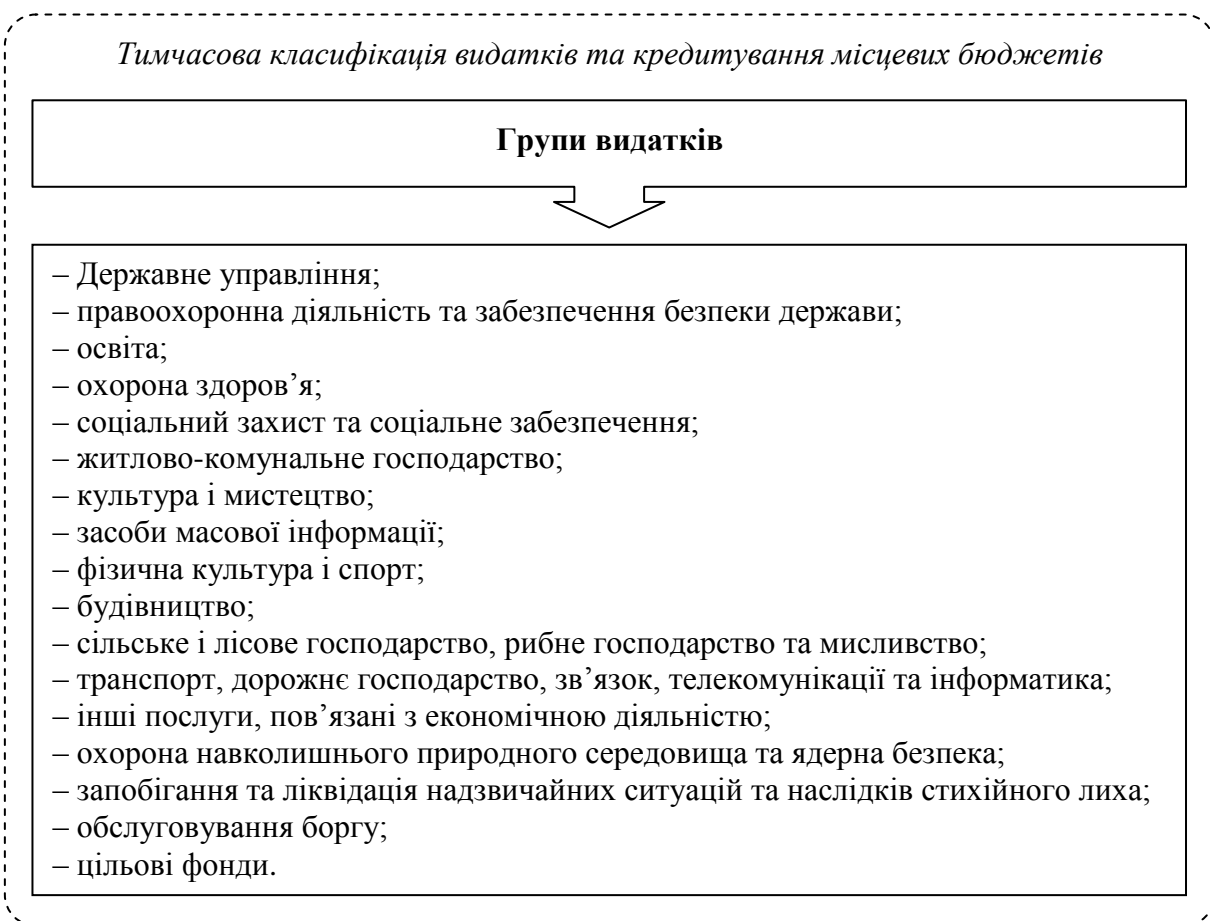

Рис. 2.3. Тимчасова класифікація видатків та кредитування місцевих бюджетів

2.3. Видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів

Статтею 91 Бюджетного кодексу України виокремлено видатки місцевих бюджетів, що можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів. До них належать видатки на:

- 1) місцеву пожежну охорону;
- 2) муніципальні формування з охорони громадського порядку;
- 3) органи місцевого самоврядування;
- 4) соціальний захист та соціальне забезпечення:
 - а) програми місцевого значення стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї;
 - б) місцеві програми соціального захисту окремих категорій населення;
 - в) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів професійно-технічних навчальних закладів;
 - г) центри обліку та заклади соціального захисту для бездомних осіб, центри соціальної адаптації осіб, звільнених з установ виконання покарань;
 - г) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
 - д) компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;
 - е) надання ветеранським організаціям фінансової підтримки та кредитування;
- 5) місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою населених пунктів;
 - б) культурно-мистецькі програми місцевого значення;
 - 7) програми підтримки кінематографії та засобів масової інформації;
 - 8) місцеві програми з розвитку фізичної культури і спорту;
 - 9) типове проектування, реставрацію та охорону пам'яток архітектури;
 - 10) транспорт, дорожнє господарство:
 - а) регулювання цін (тарифів) на перевезення пасажирів у пасажирському транспорті за рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування відповідно до наданих повноважень;
 - б) експлуатацію дорожньої системи місцевого значення (у тому числі роботи, що проводяться спеціалізованими монтажньо-експлуатаційними підрозділами);
 - в) будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);
 - 11) заходи з організації рятування на водах;
 - 12) обслуговування місцевого боргу;
 - 13) програми природоохоронних заходів місцевого значення, заходи програм у сфері житлово-комунального господарства з будівництва та

реконструкції водопровідних та каналізаційних очисних споруд, доочищення питної води, модернізації систем теплопостачання, заміни природного газу альтернативними видами палива, модернізації та ремонту ліфтового господарства, реконструкції та ремонту житлових будинків, оснащення житлового фонду будинковими засобами обліку енергоносіїв та споживання води, капітального ремонту, реконструкції, будівництва мереж зовнішнього освітлення вулиць, капітального ремонту гуртожитків, що передаються у власність територіальних громад, впровадження енергозберігаючих технологій;

14) управління комунальним майном;

15) регулювання земельних відносин;

16) заходи у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру в межах повноважень, встановлених законом;

17) заходи та роботи з мобілізаційної підготовки місцевого значення;

18) проведення місцевих виборів у випадках, передбачених законом, та республіканських Автономної Республіки Крим і місцевих референдумів;

19) членські внески до асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань;

20) підвищення кваліфікації депутатів місцевих рад та посадових осіб місцевого самоврядування;

21) реалізацію програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу;

22) інші програми, пов'язані з виконанням власних повноважень, затверджені Верховною Радою Автономної Республіки Крим, відповідною місцевою радою згідно із законом.

2.4. Видатки, що здійснюються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів

Крім видатків, що можуть здійснюватися з усіх видів місцевих бюджетів (див. § 2.3) з обласних бюджетів та бюджету Автономної Республіки Крим винятково можуть здійснюватися певні видатки, що визначенні у статті 90 Бюджетного кодексу України. До них відносяться видатки на:

1) освіту:

а) загальну середню освіту для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (крім загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих

будинків, навчально-реабілітаційних центрів визначених законодавством та дитячих будинків сімейного типу і прийомних сімей;

б) загальну середню освіту: спеціалізовані школи (школи-інтернати) державної власності, а також загальноосвітні навчальні заклади: спеціалізовані школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати, якщо не менше 70% кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному загальноосвітньому навчальному закладі, є жителями населених пунктів, розташованих на території Автономної Республіки Крим чи області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад);

в) професійно-технічну освіту (на оплату послуг з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення у професійно-технічних та інших навчальних закладах державної та комунальної власності);

г) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів на умовах регіонального замовлення у вищих навчальних закладах комунальної власності, а також на умовах державного замовлення у вищих навчальних закладах державної власності за переліком, визначеним Кабінетом Міністрів України);

г) післядипломну освіту (на оплату послуг з підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів на умовах регіонального замовлення);

д) позашкільну освіту (заходи і заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з позашкільної роботи з дітьми);

е) інші державні освітні програми;

2) охорону здоров'я:

а) консультативну амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги;

б) спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні, центри, диспансери, госпіталі для ветеранів війни, будинки дитини, станції переливання крові);

в) санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації);

г) інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, територіальні медичні об'єднання, автопідприємства санітарного транспорту, бази спецмедпостачання, центри здоров'я і заходи санітарної освіти, регіональні заходи з реалізації державних програм, інші програми і заходи);

4) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального захисту та соціального забезпечення: виплати компенсації реабілітованим; дитячі будинки-інтернати; навчання та трудове влаштування інвалідів; будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів; будинки-інтернати для дітей-інвалідів; центри з нарахування та

здійснення соціальних виплат; притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; пільгове медичне обслуговування громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи; компенсаційні виплати інвалідам на бензин (пальне), ремонт, техобслуговування автотранспорту та транспортне обслуговування, а також на встановлення телефонів інвалідам I і II груп; відшкодування витрат на поховання учасників бойових дій та інвалідів війни; центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів, центри професійної реабілітації інвалідів;

б) республіканські Автономної Республіки Крим та обласні програми і заходи з реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, в тому числі утримання та програми республіканського Автономної Республіки Крим і обласних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

в) інші державні соціальні програми;

5) культуру і мистецтво:

а) державні культурно-освітні програми (національні, державні, республіканські Автономної Республіки Крим та обласні заповідники, бібліотеки, музеї та виставки, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

б) державні театральні-видовищні програми (філармонії, художні, музичні колективи і ансамблі, театри, концертні і циркові організації, палаци, будинки культури, інші заклади національного, державного, республіканського Автономної Республіки Крим і обласного значення, інші заклади та заходи в галузі мистецтва, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних);

в) інші державні культурно-мистецькі програми;

б) фізичну культуру і спорт:

а) програми з розвитку фізичної культури і спорту (утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, заходи з фізичної культури і спорту республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), фінансова підтримка республіканського Автономної Республіки Крим та обласних осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості;

б) програми з розвитку фізичної культури, спорту, фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів (центри республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з фізичної культури і спорту інвалідів, дитячо-юнацькі спортивні школи для інвалідів усіх типів; проведення заходів з фізкультурно-спортивної реабілітації інвалідів, навчально-тренувальних зборів і змагань республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення з фізичної культури і спорту інвалідів);

2.5. Видатки, що здійснюються з районних бюджетів

З районних бюджетів можуть здійснюватись усі видатки, які визначені статтею 91 Бюджетного кодексу України, тобто ті, що можуть здійснюватись з усіх видів місцевих бюджетів (див. § 2.3), а також видатки, які визначені статтею 89 Бюджетного кодексу України, зокрема видатки на:

1) освіти:

а) дошкільну освіту;

б) загальну середню освіту: загальноосвітні навчальні заклади (у тому числі: загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів, спеціалізовані школи (школи-інтернати), ліцеї (ліцеї-інтернати), гімназії (гімназії-інтернати), колегіуми (колегіуми-інтернати), вечірні (змінні) школи); навчально-виховні комплекси „дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, „загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад”;

в) навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки, навчально-реабілітаційні центри (якщо не менше 70 відсотків кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, загальноосвітніх навчальних закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячих будинків, навчально-реабілітаційних центрів припадає на територію відповідного міста чи району), дитячі будинки сімейного типу та прийомні сім'ї;

г) інші державні освітні програми;

г) вищу освіту (на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових та науково-педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації державної та комунальної власності відповідно до програм соціально-економічного розвитку регіонів);

д) позашкільну освіту;

2) охорону здоров'я:

а) первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, спеціалізовані медико-санітарні частини, пологові будинки, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, а також дільничні лікарні, медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські та фельдшерські пункти, центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги);

б) програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я і заходи з санітарної освіти);

в) інші державні програми медичної та санітарної допомоги (територіальні медичні об'єднання, центри медичної статистики, автопідприємства санітарного транспорту, інші програми і заходи);

3) соціальний захист та соціальне забезпечення:

а) державні програми соціального забезпечення: притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей та соціальні гуртожитки для

дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (якщо не менше 70 відсотків кількості дітей, які перебувають у цих закладах, припадає на територію відповідного міста чи району); територіальні центри соціального обслуговування (надання соціальних послуг); центри соціальної реабілітації дітей-інвалідів; центри професійної реабілітації інвалідів, компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги громадянам похилого віку, інвалідам, дітям-інвалідам, хворим, які не здатні до самообслуговування і потребують сторонньої допомоги;

б) державні програми соціального захисту:

— допомога сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям, інвалідам з дитинства, дітям-інвалідам, тимчасова державна допомога дітям, допомога по догляду за інвалідами I чи II групи внаслідок психічного розладу;

— додаткові виплати населенню на покриття витрат з оплати житлово-комунальних послуг (житлові субсидії населенню), пільги окремим категоріям громадян визначеним законодавством;

— компенсації особам, які згідно із статтями 43 та 48 Гірничого закону України мають право на безоплатне отримання вугілля або торф'яного брикету на побутові потреби, але проживають у будинках, що мають центральне опалення;

— компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;

— виплата державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом „гроші ходять за дитиною”;

— компенсацію фізичним особам, які користувалися пільгами щодо сплати податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, втрати частини їх доходів у зв'язку з відміною такого податку та відповідним збільшенням ставок акцизного податку з пального згідно з Податковим кодексом України;

в) державні програми підтримки будівництва (реконструкції) житла для окремих категорій громадян;

г) районні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми районних і міських центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;

4) державні культурно-освітні та театральні-видовищні програми (сільські, селищні та міські палаци і будинки культури, клуби, центри дозвілля, інші клубні заклади та бібліотеки; театри, районні (міські) бібліотеки або централізовані бібліотеки районної (міської) централізованої бібліотечної системи, музеї, виставки, палаци і будинки культури, школи естетичного виховання дітей, включаючи заклади та установи комунальної власності, яким надано статус національних, зоопарки комунальної власності);

5) фізичну культуру і спорт: утримання та навчально-тренувальна робота дитячо-юнацьких спортивних шкіл усіх типів (крім шкіл республіканського

Автономної Республіки Крим і обласного значення), заходи з фізичної культури і спорту та фінансова підтримка місцевих осередків всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості і спортивних споруд місцевого значення.

2.6. Видатки бюджетів місцевого самоврядування

До видатків бюджетів місцевого самоврядування відносяться видатки, що можуть здійснюватися з: бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим значення, бюджетів міст обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, бюджетів міст районного значення, бюджетів селищ, бюджетів сіл (рис. 2.4).

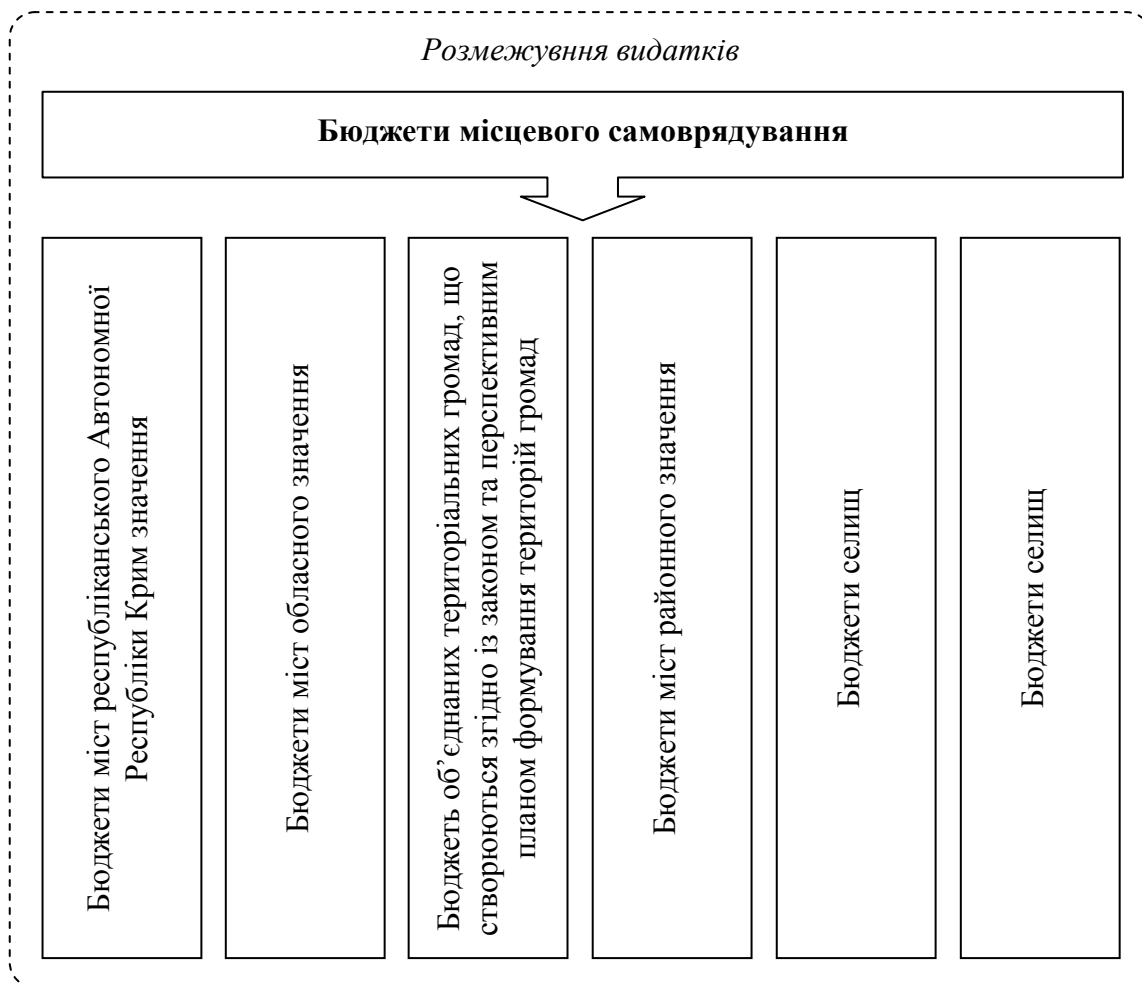

Рис. 2.4. Видатки бюджетів місцевого самоврядування

Склад видатків, що можуть здійснюватися з бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із

законом та перспективним планом формування територій громад визначений у статтях 89 та 91 Бюджетного кодексу України. Тобто, усі видатки, що можуть здійснюватися з усіх видів місцевих бюджетів (див. § 2.3) та такі ж специфічні видатки як і видатки з районних бюджетів (див. § 2.5).

З бюджетів сіл, селищ, міст районного значення можуть здійснюватися видатки, що передбачені у статті 91 Бюджетного кодексу України (видатки, що можуть здійснюватися з усіх видів місцевих бюджетів) (див. § 2.3) та видатки передбачені статтею 88 Бюджетного кодексу України, зокрема лише видатки на органи місцевого самоврядування.

2.7. Витрати бюджету розвитку місцевих бюджетів

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів. До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

- погашення місцевого боргу;
- капітальні видатки, включаючи капітальні трансферти іншим бюджетам;
- внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання;
- проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, що підлягає продажу за рахунок авансу, внесеного покупцем земельної ділянки;
- підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної (до розмежування земель державної та комунальної власності) чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення таких торгів;
- платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста;
- розроблення містобудівної документації на місцевому та регіональному рівнях.

Капітальні видатки бюджету розвитку спрямовуються на: соціально-економічний розвиток регіонів; виконання інвестиційних проектів; будівництво, капітальний ремонт та реконструкцію об'єктів соціально-культурної сфери і житлово-комунального господарства; будівництво газопроводів і газифікацію населених пунктів; будівництво і придбання житла окремим категоріям громадян відповідно до законодавства; збереження та розвиток історико-культурних місць України та заповідників; будівництво та розвиток мережі метрополітенів; придбання вагонів для комунального електротранспорту; розвиток дорожнього господарства; придбання шкільних автобусів та автомобілів швидкої медичної допомоги; комп'ютеризацію та інформатизацію загальноосвітніх навчальних закладів; природоохоронні заходи; інші заходи, пов'язані з розширенням відтворенням.

2.8. Передача коштів між місцевими бюджетами на здійснення видатків місцевих бюджетів

Міська (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районна рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів сільській, селищній, міській (міста районного значення) раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до сільського, селищного, міського (міста районного значення) бюджету. Сільська, селищна, міська (міста районного значення) рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів районній, міській (міста республіканського Автономної Республіки Крим, обласного та районного значення), селищній, сільській раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до районного, міського (міста республіканського Автономної Республіки Крим, обласного та районного значення), селищного, сільського бюджету.

Міська (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів районній, міській (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до районного, міського (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджету. Районна рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів районній, міській (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до районного, міського (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджету.

Міська (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районна рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів Верховній Раді Автономної Республіки Крим, обласній раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до бюджету Автономної Республіки Крим, обласного бюджету. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласна рада може передати кошти на здійснення окремих видатків місцевих бюджетів міській (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районній раді у вигляді міжбюджетного трансферту відповідно до міського (міста республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), районного бюджету.

Передача коштів між місцевими бюджетами здійснюється на підставі рішень відповідних місцевих рад, прийнятих кожною із сторін, і укладання договору. Усі договори про передачу коштів між місцевими бюджетами згідно з такими рішеннями укладаються до 1 серпня року, що передує плановому.

Якщо на території міста (республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), району недостатньо бюджетних установ, інших суб'єктів господарювання комунальної власності, які забезпечують надання гарантованих послуг в обсязі, визначеному фінансовими нормативами

бюджетної забезпеченості, обрахований обсяг видатків на здійснення цих послуг враховується при визначенні міжбюджетного трансферту бюджету, з якого утримуються бюджетні установи, що надають гарантовані послуги.

2.9. Наслідки бюджетної реформи для удосконалення видатків місцевих бюджетів

Реформа міжбюджетних відносин в Україні дала можливість систематизувати видаткові повноваження та закріпити за кожною ланкою місцевого самоврядування відповідні функції та фінансові ресурси, необхідні для їх реалізації. Органи місцевого самоврядування мають визначений перелік повноважень, що їм делегуються для виконання, та фінансовий ресурс необхідний для реалізації таких повноважень, що надходить у вигляді міжбюджетних трансфертів.

Насамперед звернемо увагу на те, що тепер медичні заклади та певні заклади освіти дозволено фінансувати протягом бюджетного періоду одночасно з державного та місцевого бюджетів та/або одночасно з різних місцевих бюджетів. Тобто, бюджетні установи одночасно фінансуються з місцевих бюджетів та отримують субвенцію з державного бюджету.

Бюджети громад, які будуть об'єднані відповідно до критеріїв, визначених Законом про добровільне об'єднання територіальних громад, матимуть такі ж видаткові повноваження як і бюджети міст обласного значення. Територіальні громади, які об'єднуються до 15 жовтня року, що передувє плановому, матимуть прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом починаючи з планового бюджетного періоду, тобто зможуть отримувати у вигляді міжбюджетних трансфертів фінансові ресурси для реалізації делегованих державою повноважень.

Натомість органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єднуються, позбавляються права на виконання делегованих державою повноважень, тобто в них з делегованих повноважень залишаться лише видатки на органи місцевого самоврядування.

В рамках децентралізації видаткових повноважень на фінансування з місцевих бюджетів передано з державного бюджету понад 360 закладів (установ, організацій) соціально-культурної сфери, повний перелік яких наведено у додатку 10 до Закону України „Про Державний бюджет на 2015 рік”¹. наприклад:

— заклади, установи та організації освіти (державні центри естетичного виховання, державні професійно-технічний навчальні заклади, професійні училища, ліцеї, навчально-курсові комбінати професійно-технічної освіти, державні будинки художньої та технічної творчості тощо);

¹ Закон України „Про Державний бюджет на 2015 рік” від 28 грудня 2014 року № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.

— заклади, установи та організації охорони здоров'я (медичні заклади Укрзалізниці, спеціалізовані медико-санітарні частини Міністерства охорони здоров'я України);

— заклади, установи та організації культури (державна науково-технічна бібліотека, державні академічні оркестри, музеї тощо);

— заклади, установи та організації фізичної культури і спорту (зклади обласних організацій фізкультурно-спортивних товариств);

— оплата послуг з підготовки робітничих кадрів;

— заходи з позашкільної роботи з дітьми, тощо.

Щодо фінансових можливостей здійснення видатків м. Києва, то обсяг коштів, що перевищує середні показники надходжень закріплених податків на 1 жителя по Україні, не вилучається і може бути спрямований на фінансування видатків для виконання м. Києвом функцій столиці.

Органи місцевого самоврядування отримали право на обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору. Однак в даному випадку органи місцевого самоврядування будуть позбавлені на право покриття тимчасових касових розривів за загальним фондом такого місцевого бюджету безвідсотковими позичками за рахунок коштів Єдиного казначейського рахунку. Такого права вони будуть також позбавлені, якщо матимуть розміщені в установах банків кошти на депозитах.

Обов'язковим є застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, починаючи із складання проектів місцевих бюджетів на 2017 рік.

2.9. Підходи до оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів.

В умовах ринкової економіки місцеві бюджети відіграють визначальну роль у регулюванні соціально-економічних процесів на регіональному рівні. Видатки місцевих бюджетів є джерелом забезпечення суспільних послуг, стимулюють сукупне споживання та покращення добробуту населення, що сприяє економічному пожвавленню. Однак для їх здійснення необхідні фінансові ресурси, які здебільшого вилучаються з реальної економіки у вигляді податків та інших фіскальних платежів, що є стримуючим фактором розвитку економіки. Тому позитивно впливатимуть на економічну систему лише ті бюджетні видатки, корисний ефект від яких перевищуватиме втрати економіки від фіскальної діяльності держави. Дотриматися цієї умови на практиці дуже складно, з огляду на особливості підготовки і ухвалення рішень у бюджетній сфері.

Документи щодо розподілу суспільних коштів у демократичній країні ухвалюються у процесі затвердження бюджету представницькими органами

влади. Тому проблему забезпечення умов для позитивного впливу системи формування місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць необхідно розв'язувати з урахуванням специфіки ухвалення таких рішень. На відміну від ринкового господарства, функціонування якого на засадах вільної конкуренції зумовлює зростання економічної ефективності та раціональний розподіл фінансових ресурсів, у бюджетній сфері існує чимало як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, які часто призводять до протилежного.

Враховуючи ці особливості, на нашу думку, доцільно виокремити дві групи факторів, які впливають на розподіл бюджетних ресурсів. До першої належать специфічні риси функціонування політичних інститутів та мотиви їх поведінки в ухваленні рішень, до другої – інформаційне та аналітичне забезпечення осіб, що впливають на прийняття рішень у бюджетному процесі.

Домінуючого значення у цьому випадку набуває діяльність політичних інститутів, які отримали перемогу на виборах і визначальною мірою впливають на прийняття нормативно-правових актів у представницьких органах влади. Тому стратегічним завданням для забезпечення спрямування бюджетних коштів на фінансування тих видатків, що найбільше відповідають критеріям соціальної справедливості й економічної ефективності, повинно бути створення середовища, в якому основним мотивом для прийняття політичних рішень депутатами були б інтереси виборців, крім того мінімізувалися б ризики для громадян, інтереси яких представлені депутатською меншістю. Для цього вчені пропонують сформувати ефективні процедури прийняття та виконання бюджетних рішень, що дозволило б створити жорсткі регламентуючі норми для бюджетних видатків та дотримання бюджетної політики, а також забезпечити прозорість бюджетного процесу¹.

Різноманітні розрахунки, які проводяться фахівцями для оцінки ефективності видатків та обґрунтування доцільності або недоцільності певних видатків у процедурі ухвалення бюджетних рішень, мають допоміжний характер. Незважаючи на це, саме за допомогою аналітичних досліджень можна детально з'ясувати наслідки від залучених коштів і здійснення бюджетних витрат, тобто визначити ефективність відповідних видатків. В умовах прозорості бюджетного процесу наявність об'єктивних висновків про такі дії відіграє важливу роль у забезпеченні бажаного впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій.

Найуніверсальнішим методом, який застосовують для детальної оцінки наслідків бюджетних рішень для соціально-економічного розвитку в багатьох розвинених країнах, є аналіз «вигоди-витрати». Він ґрунтується на застосуванні критерію Калдора-Гікса, відповідно до якого стратегію можна прийняти тільки тоді, якщо ті, хто виграє від такої стратегії, можуть компенсувати збитки тим,

¹ Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. / Редкол.: М. Я. Азаров (голова) та ін. – Т. 1: Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні / М. Я. Азаров, Ф. О. Ярошенко, В. М. Геєць (кер. авт. кол.) та ін. К.: НДФІ, 2004. – 640 с. – С. 114.

хто їх зазнав, без погіршення свого початкового рівня добробуту¹. Суть методу зводиться до порівняння грошової оцінки усіх позитивних та негативних наслідків від акумулювання в бюджеті фінансових ресурсів і їх витрачання з урахуванням зміни їх вартості в часі.

Враховуючи відсутність прямої фінансової вигоди від здійснення переважної більшості бюджетних видатків, найбільшою проблемою в аналізі “вигід-витрат” є проведення вартісної оцінки користі від таких видатків. Ця проблема привертає значну увагу провідних вчених-фінансистів. Так, американським фінансистом, лауреатом Нобелівської премії Джозефом Е. Стігліцом у підручнику “Економіка державного сектора” запропоновано оцінювати вигоди від бюджетних витрат шляхом їх порівняння з аналогічними благами, які пропонуються на ринку, або за допомогою непрямих способів з’ясування економічної вигоди². На нашу думку, такий підхід до визначення економічної вигоди від бюджетних витрат є достатньо обґрунтованим та логічним, незважаючи на певну абстрактність такої оцінки.

Відомий німецький вчений-фінансист Шарль Бланкарт також пропонує низку способів для непрямой оцінки вигоди за допомогою дослідження сфер і форм прояву наслідків споживання суспільних благ. Такими методами є економія факторів, заміненість і взаємодоповнюваність, метод обліку витрат, метод зіставлення ринкових цін, дослідження динаміки міграції, гіпотеза виборця-центриста, всенародний референдум, «польовий» експеримент, функції індивідуального добробуту³. Базою для проведення аналізу з використанням цих методик, на думку науковця, повинні бути дані про становище на приватних ринках, політичну ситуацію, дані опитувань населення.

На наше переконання, вирішуючи проблему побудови досконалої системи оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів, а також їх впливу на соціально-економічний розвиток регіонів в Україні, необхідно враховувати особливості функціонування найважливіших суспільно-економічних систем та інституцій. Загалом застосування різноманітних відомих методик в нашій державі ускладнюється високою динамікою зміни інституційного середовища, а також різкою зміною економічних та соціальних показників її розвитку. В таких умовах надзвичайно важко виявляти усталені зв’язки між певними параметрами, а також прогнозувати їх збереження на тривалий період (час експлуатації основних фондів).

У розвинутих країнах велику роль у здійсненні оцінки ефективності від бюджетних видатків відводять непрямим методам. Зокрема, за допомогою фіксування змін на ринках товарів, суміжних із благами, які генерують бюджетні витрати, визначають їхню реальну вартість. Однак існує чимало

¹ Аналіз вигід і витрат. Концепції і практика: Пер. з англ. / Ентоні Е. Боардмен, Девід Х. Грінберг, Ейдан Р. Вайнінг, Девід Л. Веймар. – К.: Видавництво “АртЕк”, 2003. – 568 с. – С. 32.

² Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора: Пер. з англ. А. Олійник, Р. Скільський / Дж. Е. Стігліц. – К.: Основи, 1998. – 854 с. – С. 316–341.

³ Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Шарль Бланкарт: Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с. – С. 466–472.

факторів, які ускладнюють застосування цього методу в Україні: по-перше, це значна частка тіньового сектору, що зумовлює відсутність достовірної та детальної інформації про функціонування економіки; по-друге, недосконалість системи збору, консолідації й оприлюднення статистичної інформації про діяльність економічних суб'єктів; по-третє, значний вплив неекономічних факторів на діяльність останніх. Тому сьогодні в нашій країні практично неможливо робити чіткі висновки про ефективність бюджетних видатків на основі вивчення динаміки на ринках заміних і взаємодоповнюваних товарів.

Формування місцевих бюджетів передбачає зокрема надання безкоштовних для споживачів суспільних послуг. Тому корисність таких заходів можна визначати шляхом підрахунку економії витрат господарюючих суб'єктів. На відміну від вищеописаного методу, йому притаманна більша точність прогнозованих результатів. Тому, оцінюючи ефективність видатків місцевих бюджетів обійтися без такого методу визначення вигоди практично неможливо. Однак, при цьому слід враховувати складність отримання необхідної достовірної інформації, що, безумовно, позначиться як на тривалості часу, необхідного для проведення дослідження, так і на вартості останнього.

З утвердженням ринкових відносин в Україні майже в усіх секторах вітчизняної економіки привабливішим для застосування стає метод визначення вартості благ, які населення отримує за рахунок бюджетних видатків, на основі їх порівняння з аналогічними благами, що пропонуються на ринку. При цьому, потрібно зважати на недосконалість конкуренції, а також прогнозувати динаміку попиту на товари в майбутньому. Сферою застосування описаного методу можуть бути видатки, призначені для продукування як економічних, так і соціальних благ, на які встановлена ринком ціна.

Застосовувати індикатори міграції населення для оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів у нашій країні досить проблематично. Так, можна навести вагомі аргументи, які ставлять під сумнів достовірність припущення про визначальний вплив суспільних послуг на ухвалення рішення про переїзд. Такими аргументами є наявність значних витрат на переїзд, існування неекономічних факторів, які перешкоджають зміні місця проживання тощо.

В умовах розвинутої демократії та стабільного політичного становища існує також можливість з'ясування корисності тих чи інших бюджетних витрат на підставі поведінки виборців. У такому разі вважається, що вирішальне значення для ухвалення колективного рішення має позиція медіанного виборця. Відповідно до гіпотези виборця-центриста, на основі значної кількості голосувань або ж попередніх оцінок бюджетних видатків, можна спрогнозувати оцінку вартості благ, які отримує населення від їх реалізації. Проте, зважаючи на нестабільність політичної ситуації в Україні, інколи важко навіть виявити медіанного виборця, не кажучи вже про його оцінку суспільних послуг. Відповідно до цього, можливість використання такого методу в нашій країні сьогодні практично відсутня.

В окремих випадках у розвинутих демократичних країнах застосовується практика використання результатів референдуму для проведення грошової оцінки вигоди від видатків бюджету. Однак, використовувати цей метод оцінки

економічного ефекту у вітчизняних умовах недоцільно. Причиною цього є те, що в Україні відсутній досвід проведення таких референдумів.

Використання «польового експерименту» покликане уникнути негативних проявів, які притаманні прямим методам з'ясування ставлення населення до видатків місцевих бюджетів. У нього завжди існують підстави для певної стратегічної поведінки, що спричиняє відхилення результатів, одержаних прямими способами від реальної оцінки вартості благ. У ході «польового експерименту» проводять багаторазові опитування громадян з моделюванням різних варіантів розвитку подій, на підставі чого з'ясовують їхнє ставлення до бюджетних витрат. Перевагами цього методу є відносна простота проведення дослідження, а також висока точність одержаних результатів. Враховуючи вищесказане, можна стверджувати про можливість і доцільність його застосування в Україні.

Кінцевою метою здійснення бюджетних видатків є забезпечення індивідуального добробуту громадян, тому важливе значення для оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів має з'ясування сприйняття їх корисності безпосередньо населенням, яке можна дослідити за допомогою опитувань. Організуючи такі опитування в Україні, слід враховувати значне розшарування населення за рівнем добробуту, що, безумовно, позначиться на декларованій готовності платити за додаткові блага.

Таким чином, дослідження можливостей застосування різноманітних відомих методик оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів дає змогу встановити певні обмеження щодо їх використання в Україні. Це пояснюється нестабільністю перехідного періоду та обмеженістю демократичних традицій у бюджетному процесі. Використання методик оцінки економічного ефекту в сучасних вітчизняних умовах, на відміну від розвинених країн, вимагатиме більших витрат; натомість одержані результати в багатьох випадках будуть менш точними. Тому сьогодні за допомогою методу аналізу «вигоди-витрати» доцільно вивчати ефективність масштабних бюджетних видатків, які в майбутньому генеруватимуть значні матеріальні вигоди.

Враховуючи труднощі використання методу «вигоди-витрати» для оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів, на нашу думку, сьогодні варто чітко окреслити рамки його застосування. Перше таке обмеження, яке, до речі, широко використовують у розвинених країнах, повинно стосуватися розміру бюджетних видатків. У країнах Європейського Союзу воно встановлено на рівні 5 млн. євро¹. Це пов'язано зі значною вартістю такого дослідження і необхідністю врахування принципу ефективності при його проведенні. Окрім цього, зважаючи на значні складнощі в отриманні всієї необхідної інформації, високі ризики, а також відсутність практичного досвіду, сьогодні можна говорити про доцільність його використання переважно у сферах, де легше визначати параметри бюджетних видатків насамперед при здійсненні інвестування в реальний сектор економіки, а також інфраструктуру.

¹ Водянов А. Инвестиционные проекты, финансируемые из федерального бюджета: методы оценки эффективности / А. Водянов, О. Гаврилова, Л. Гришин и др. // Российский экономический журнал. – 2006. – № 1. – С. 9–28.

Для оцінки ефективності бюджетних видатків, вигоди яких виражені у формі певних результатів соціального характеру, можна використовувати методи аналізу «витрати-ефективність» та «витрати-корисність». Суть першого зводиться до порівняння однотипних альтернативних видатків на основі співставлення вигод, виражених у натуральних показниках на одиницю витрат, які потребує реалізація проекту. Аналіз «витрати-корисність», на відміну від першого, передбачає порівняння кількох складових (зазвичай, двох) вигоди, які також виражені у натуральній формі на одиницю витрат¹.

Позитивний вплив від застосування методик оцінки ефективності видатків місцевих бюджетів спостерігатиметься тоді, коли будуть сформовані умови для забезпечення об'єктивності та неупередженості при її проведенні. Як зазначалося вище, в основі поведінки політиків, які приймають найважливіші рішення про спрямування бюджетних ресурсів, часто лежать мотиви, які не завжди співпадають з результатами об'єктивного аналізу. Через це вони часто зацікавлені в тому, щоби при проведенні аналізу доцільності бюджетних рішень були одержані результати, які відповідали б їхнім власним цілям². Для мінімізації такого впливу повинно бути сформоване відповідне інституційне середовище, в якому відбувається ухвалення рішень про формуванні і використання суспільних ресурсів. Основними принципами його забезпечення мають стати досягнення прозорості бюджетного процесу, наукова обґрунтованість та активне залучення громадського контролю.

Заходи щодо підвищення ефективності бюджетних видатків неодмінно мають включати запровадження об'єктивних методик визначення ефективності альтернативних видатків бюджету. Методики визначення результативності витрат місцевих бюджету мають забезпечувати диференційований підхід залежно як від обсягів видатків, так і сфер у яких вони здійснюються.

¹ Аналіз вигід і витрат. Концепції і практика: Пер. з англ. / Ентоні Е. Боардмен, Девід Х. Грінберг, Ейдан Р. Вайнінг, Девід Л. Веймар. – К.: Видавництво «АртЕк», 2003. – 568 с. – С. 454.

² Бланкарт Шарль. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Шарль Бланкарт: Пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка; Передмова та наук. редагування В. М. Федосова. – К.: Либідь, 2000. – 654 с. - С. 466–483.

**УЖГОРОДСЬКА МІСЬКА РАДА
сесія VI скликання**

РІШЕННЯ

**Про прийняття коштів на здійснення видатків
місцевого бюджету на 2016 рік**

Керуючись статтею 93 Бюджетного Кодексу України, на підставі Договору „Про передачу коштів на здійснення видатків місцевих бюджетів” від 8 липня 2015 року, статті 26 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, міська рада

ВИРІШИЛА:

1. Прийняти кошти на здійснення видатків місцевого бюджету на 2016 рік по наданню послуг з охорони здоров'я населенню Ужгородського району у вигляді міжбюджетного трансферту в сумі 3800000,00 грн. (три мільйони вісімсот тисяч грн. 00 коп.).

2. Затвердити Договір між Ужгородською міською радою, Ужгородською районною державною адміністрацією, Ужгородською районною радою про передачу коштів на здійснення видатків місцевих бюджетів від 8 липня 2015 року (додається).

3. Контроль за виконанням рішення покласти на заступника міського голови Фленька В.Ю.

Міський голова

В. Погорелов

**Договір
про передачу коштів на здійснення видатків
місцевих бюджетів**

„_____” _____ 2015 року

м. Ужгород

Керуючись статтею 93 Бюджетного Кодексу України Ужгородська міська рада, Ужгородська районна рада та Ужгородська районна державна адміністрація склали договір про наступне:

1. Ужгородська районна рада замовляє, а Ужгородська міська рада надає у 2016 році послуги з охорони здоров'я населенню Ужгородського району за видами медичної практики, які відсутні в лікувально-профілактичних закладах Ужгородського району на суму 3800000 грн. (три мільйони вісімсот тисяч 00 копійок).

2. Ужгородська районна рада передає кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів на 2016 рік, по наданню послуг з охорони здоров'я населенню Ужгородського району за видами медичної практики, які відсутні в лікувально-профілактичних закладах Ужгородського району. Ужгородській міській раді в сумі 3800000 грн. (три мільйони вісімсот тисяч 00 копійок).

3. Ужгородська міська рада приймає кошти на здійснення видатків місцевих бюджетів на 2016 рік, по наданню послуг з охорони здоров'я населенню Ужгородського району за видами медичної практики, які відсутні в лікувально-профілактичних закладах Ужгородського району стаціонарними відділеннями міської дитячої клінічної лікарні, міського пологового будинку в сумі 3800000 грн. (три мільйони вісімсот тисяч 00 копійок).

4. Відділ охорони здоров'я Ужгородської міської ради зобов'язується щомісячно подавати зведений звіт про використання коштів міжбюджетного трансферту до 15 числа місяця наступного за звітним у відділ охорони здоров'я Ужгородської районної державної адміністрації та сприяти проведенню систематичних звірок з медичними закладами м. Ужгорода.

5. Основним підтверджуючим документом для госпіталізації жителів Ужгородського району є направлення лікарів медичних закладів Ужгородського району та екстреної медичної допомоги.

Госпіталізація за самозверненнями (крім ургентних випадків), направленнями відомчих та приватних медичних закладів, які не перебувають у цивільно-правових відносинах з відділом охорони здоров'я Ужгородської райдержадміністрації у звіти не вноситься та не береться до уваги при розрахунках використання коштів трансферту.

6. Ужгородська міська рада зобов'язується у 2016 році фінансувати заклади охорони здоров'я за видатками по наданню послуг з охорони здоров'я згідно кошторисів.

7. Договір вступає в силу після затвердження на сесіях Ужгородської міської ради та Ужгородської районної ради і діє з 1 січня до 31 грудня 2016 року.

8. У випадку, якщо видатки на лікування жителів Ужгородського району, перевищують або є меншими за суму міжбюджетного трансферту, різниця враховується при розрахунках трансферту в наступних бюджетних періодах.

9. Даний договір складено в шести примірниках, по два для кожної сторони, які мають однакову юридичну силу.

**В.о. голови Ужгородської районної
державної адміністрації**

О.-В.В. Гарновдій

В.о. голови Ужгородської районної ради

С.Я. Мацко

Видатки загального фонду місцевих бюджетів України за 2014 рік

(млн. грн.)

Найменування	Усього	Види бюджетів					
		бюджет АР Крим, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) бюджети	міст республіканського (АР Крим), обласного значення	районні	міст районного значення	селищні	сільські
Державне управління	7905,87	792,80	2916,96	489,34	329,75	443,36	2933,66
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	120,89	0,35	14,25	23,18	1,08	27,35	54,68
Освіта	64508,10	15308,66	20434,96	23217,52	1383,91	1239,09	2923,96
Охорона здоров'я	42726,26	21199,20	10759,67	10751,58	1,07	8,32	6,41
Соціальний захист та соціальне забезпечення	54930,47	5448,14	21079,73	28282,26	18,68	21,14	80,53
Житлово-комунальне господарство	3815,08	565,93	2421,90	13,73	281,65	213,30	318,57
Культура і мистецтво	7512,46	2005,98	2177,39	2141,59	62,78	137,23	987,49
Засоби масової інформації	209,82	74,47	72,13	56,95	5,54	0,18	0,56
Фізична культура і спорт	1682,28	636,42	655,17	358,54	9,33	8,81	14,01
Будівництво	22,21	5,16	9,24	2,13	1,24	0,42	4,01
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	65,46	12,60	7,65	14,42	2,78	3,49	24,51
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	2717,87	525,06	1883,34	274,30	1,65	3,16	30,35
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	275,13	157,56	94,36	11,46	3,10	3,53	5,12
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	9,88	4,90	1,39	0,97	0,58	0,16	1,87
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	106,41	38,46	49,80	12,36	1,71	1,31	2,77
Обслуговування боргу	1457,87	1312,24	145,59	0,00	0,03	0,00	0,00
Видатки, не віднесені до основних груп	699,63	183,00	284,49	135,26	22,43	15,47	58,98
Усього видатків без урахування міжбюджетних трансфертів	188765,67	48270,92	63008,01	65785,58	2127,33	2126,35	7447,48
Усього видатків з трансфертами, що передаються до державного бюджету	190817,51	49475,06	63792,33	65846,59	2127,66	2126,66	7449,20
Усього	201445,38	51816,68	66651,19	70151,14	2265,90	2313,76	8246,71

Видатки спеціального фонду місцевих бюджетів України за 2014 рік

(млн. грн.)

Найменування	Усього	Види бюджетів					
		бюджет АР Крим, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) бюджети	міст республіканського (АР Крим), обласного значення	районні	міст районного значення	селищні	сільські
Державне управління	276,68	81,21	98,52	13,72	10,28	15,01	57,94
Правоохоронна діяльність та забезпечення безпеки держави	6,32	0,00	3,40	0,22	0,07	0,14	2,50
Освіта	4380,92	1329,37	1693,11	768,81	187,43	144,46	257,74
Охорона здоров'я	3820,20	2320,15	1003,63	496,00	0,00	0,18	0,24
Соціальний захист та соціальне забезпечення	858,84	660,24	77,39	118,02	0,22	0,46	2,50
Житлово-комунальне господарство	13898,68	6802,50	6289,21	268,39	193,00	156,93	188,64
Культура і мистецтво	1816,91	1187,00	368,17	109,42	15,36	15,29	121,68
Засоби масової інформації	3,07	2,23	0,72	0,04	0,07	0,00	0,00
Фізична культура і спорт	145,96	36,36	82,85	21,43	0,95	2,79	1,59
Будівництво	3274,95	1084,57	1352,35	156,38	191,56	157,31	332,78
Сільське і лісове господарство, рибне господарство та мисливство	43,97	1,66	7,65	6,56	2,69	6,05	19,35
Транспорт, дорожнє господарство, зв'язок, телекомунікації та інформатика	3177,38	1094,44	1223,05	23,04	250,20	165,72	420,93
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю	1478,72	625,93	714,12	25,65	59,41	31,22	22,39
Охорона навколишнього природного середовища та ядерна безпека	60,26	11,99	3,21	1,25	10,11	7,70	26,00
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха	26,43	6,36	12,16	7,03	0,21	0,24	0,42
Цільові фонди	1151,09	435,77	434,94	28,40	98,18	42,75	111,05
Видатки, не віднесені до основних груп	322,80	71,86	121,27	37,22	20,26	12,58	59,62
Усього видатків без урахування міжбюджетних трансфертів	34743,18	15751,64	13485,74	2081,59	1040,00	758,83	1625,37
Усього видатків з трансфертами, що передаються до державного бюджету	34809,34	15796,29	13499,74	2086,46	1040,56	758,88	1627,41
Усього	35817,30	16222,44	13652,86	2319,00	1062,41	797,86	1762,75

Термінологічний словник

Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Бюджет розвитку – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази.

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Бюджетна програма – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування.

Витрати бюджету – видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів.

Делеговані повноваження – повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законом, а також повноваження органів місцевого самоврядування, які передаються відповідним місцевим державним адміністраціям за рішенням районних, обласних рад.

Паспорт бюджетної програми – документ що визначає мету, завдання, напрями використання бюджетних коштів, відповідальних виконавців, результативні показники та інші характеристики бюджетної програми відповідно до бюджетного призначення, встановленого рішенням про місцевий бюджет (законом про Державний бюджет України).

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Поточний бюджет – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для покриття поточних видатків.

Розпорядник бюджетних коштів – бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом та здійснення витрат бюджету.

Література

1. Бюджетна система України: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Закон України „Про Державний бюджет на 2015 рік” від 28 грудня 2014 року № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
4. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
5. Закон України „Про добровільне об'єднання територіальних громад” від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
6. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
7. Наказ Міністерства фінансів України „Про бюджетну класифікацію” від 14 січня 2011 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=356065&cat_id=355990.
8. Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами” від 24 грудня 2012 року № 1407 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13/print1433743691353383>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року” від 6 серпня 2014 року № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/paran11#Find>.

Розділ 3.

ДОХОДИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Склад доходів місцевих бюджетів України.

3.2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень.

3.3. Місцеве оподаткування.

3.4. Рентна плата за користування природних ресурсів.

3.5. Неподаткові надходження місцевих бюджетів.

3.6. Доходи від операцій з капіталом.

3.7. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів.

3.8. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами.

3.9. Які нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів?

3.1. Склад доходів місцевих бюджетів України

Бюджет, як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій і завдань, які покладаються на органи державної влади та місцевого самоврядування, містить у своєму складі доходи і видатки. Причому доходам місцевих бюджетів відводиться особлива роль, адже за їх рахунок фінансуються програми і заходи у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення тощо. Ефективне планування й управління бюджетними доходами дасть змогу перетворити територіальні громади з дотаційних на суб'єкти, які зможуть самостійно забезпечити суспільний добробут своїх мешканців.

Доходи місцевих бюджетів можна розглядати з різних позицій. По-перше, як економічні відносини вони пов'язані з формуванням централізованих фондів грошових коштів місцевої влади. По-друге, відповідно до суспільного призначення ці доходи мобілізуються до бюджетів різних рівнів й використовуються для фінансування соціально-економічних потреб територій. По-третє, за матеріальним змістом доходи місцевих бюджетів являють собою податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і трансферти. Згадані визначення мають комплексний характер та пояснюють їх економічну природу.

Крім бюджетних доходів, на практиці використовується й дещо ширше поняття – „надходження” (наприклад, у Бюджетному кодексі України подано склад доходів загального фонду і надходжень спеціального фонду місцевих

бюджетів¹). Якщо доходи включають податкові, неподаткові й інші надходження (в тому числі трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ), то надходження – це ті ж доходи, а також повернення кредитів до місцевих бюджетів, кошти від місцевих запозичень, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу або пред’явлення цінних паперів (рис. 3.1).

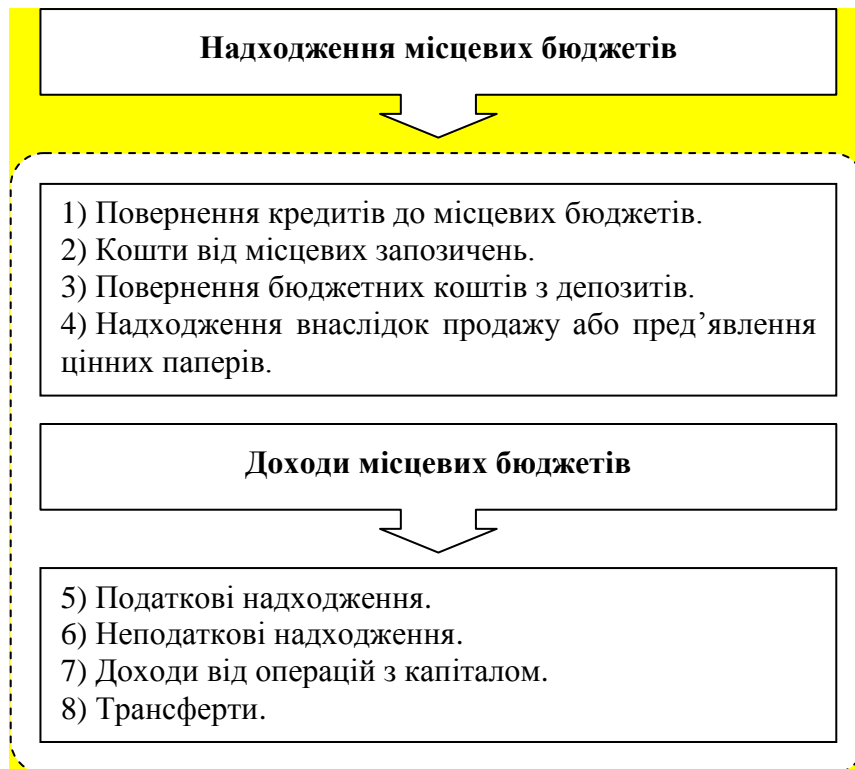

Рис. 3.1. Склад надходжень і доходів місцевих бюджетів

Найбільш поширеною класифікацією доходів місцевих бюджетів є їх поділ на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом й трансферти. *Податкові надходження* – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов’язкові платежі), а також місцеві податки та збори (обов’язкові платежі). Зокрема, до загальнодержавних податкових платежів, які формують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок, екологічний податок, рентна плата тощо.

Практика фінансового забезпечення місцевого самоврядування свідчить про високу залежність місцевих бюджетів від податкового механізму формування доходів (табл. 3.1). Незважаючи на збільшення обсягу податкових надходжень із 67575,6 млн. грн. в 2010 році до 87333,7 млн. грн. у 2014 році, місцева влада й досі не володіє достатніми фінансовими ресурсами для

¹ Склад доходів загального фонду та надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів подано в статтях 64, 66, 69 і 69-1 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

виконання покладених на неї функцій і завдань. Різноманіття податків з неоднорідною базою оподаткування призводить до організації складного механізму їх справляння та зростання адміністративних витрат податкового апарату держави. Тобто деякі з них є збиткові й недоцільні.

Таблиця 3.1

Податкові надходження місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки

(млн. грн.)

Доходи	2010	2011	2012	2013	2014
Податкові надходження	67575,6	73086,9	85852,0	91191,1	87333,7
Податок на доходи фізичних осіб	51029,3	54422,6	61066,0	64586,0	62557,2
Податок на прибуток підприємств	389,9	357,5	443,3	675,4	259,5
Податок з власників транспортних засобів	1905,4	285,1	25,5	–	–
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	–	–	659,6	568,8	395,2
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів	49,3	176,3	213,6	241,5	417,4
Збір за спеціальне використання води	12,2	594,9	693,5	748,2	634,5
Платежі за користування надрами	179,3	1445,2	1751,1	1205,1	1421,4
Плата за землю	9539,9	10700,9	12581,7	12802,9	12083,9
Акцизний податок із вироблених в Україні товарів	695,4	908,0	1243,1	1358,7	158,7
Місцеві податки і збори	819,4	2504,1	5455,0	7316,2	8055,2
Фіксований сільськогосподарський податок	124,9	121,9	131,0	130,2	122,2
Всього	159397,1	181530,4	225273,5	221019,4	231702,0

У 2014 році частка податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів становила 37,7%. При цьому основними джерелами їх наповнення були податок на доходи фізичних осіб (62557,2 млн. грн., або 27,0% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів) і плата за землю (12083,9 млн. грн., або 5,2%). В той же час було мобілізовано 8055,2 млн. грн. місцевих податків і зборів, або 3,5% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Це підтверджує критичний стан фінансового забезпечення місцевого самоврядування, що негативно позначається на виконанні конституційно закріплених повноважень та якості наданих суспільних послуг.

Для місцевих податків і зборів характерні здебільшого ті самі принципи побудови, що й для загальнодержавних податкових платежів, проте мають деякі особливості. Зокрема, вони встановлюються органами місцевого

самоврядування, обов'язкові для сплати на певній території та надходять виключно до тих бюджетів, на території яких встановлюються. Згідно Податкового кодексу України до них відносяться податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. При цьому забороняється встановлення якихось інших місцевих податків та зборів, не передбачених у нормативно-правовому полі.

За даними дохідної частини місцевих бюджетів можна побачити зростання обсягу надходжень місцевих податків і зборів із 819,4 млн. грн. в 2010 році до 8055,2 млн. грн. у 2014 році (табл. 3.2). Поштовхом до цих зрушень, незважаючи на скасування податку з реклами, комунального податку, ринкового збору, збору за видачу ордера на квартиру, збору за право використання місцевої символіки, збору за право проведення кіно- і телезйомок, збору за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, збору із власників собак й інших, стало зменшення заборгованості та посилення контрольних дій за справлянням.

Таблиця 3.2

Надходження місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки

(млн. грн.)

Доходи	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Місцеві податки і збори</i>	<i>819,4</i>	<i>2504,1</i>	<i>5455,0</i>	<i>7316,2</i>	<i>8055,2</i>
Податок з реклами	55,7	–	–	–	–
Комунальний податок	151,2	–	–	–	–
Збір за припаркування авто-транспорту	41,1	–	–	–	–
Ринковий збір	513,5	–	–	–	–
Збір за видачу ордера на квартиру	0,1	–	–	–	–
Курортний збір	2,7	–	–	–	–
Збір за право використання місцевої символіки	27,1	–	–	–	–
Збір за право проведення кіно- і телезйомок	0,07	–	–	–	–
Збір за право проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу	0,2	–	–	–	–
Збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі	27,7	–	–	–	–
Збір із власників собак	0,2	–	–	–	–

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	–	–	0,1	22,5	44,9
Збір за місця для паркування транспортних засобів	–	56,5	68,4	64,5	61,2
Туристичний збір	–	27,7	38,4	41,7	24,8

Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	–	431,9	532,5	546,9	511,1
Єдиний податок	–	1987,9	4815,6	6640,5	7413,3
Всього	159397,1	181530,4	225273,5	221019,4	231702,0

Оцінюючи роль місцевих податків і зборів, не потрібно зневажати тим фактом, що вони є міськими податковими платежами. Адже переважна більшість коштів від їх загальної суми надходить до бюджетів великих міст (наприклад, Дніпропетровська, Запоріжжя, Києва, Одеси та Харкова), до того ж, значно переважаючи загальнодержавний показник. Аналогічно за територіально малими населеними пунктами через нерівномірний географічний розподіл об'єктів оподаткування надходження місцевих податків і зборів є мізерні, а їх питома вага в структурі доходів селищних та сільських бюджетів не перевищує й 1%.

Неподаткові надходження поділяються на наступні види:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (частина чистого прибутку державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність; частина чистого прибутку комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного місцевого бюджету; дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність; плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів);

— адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (плата за надання адміністративних послуг; плата за ліцензії на певні види господарської діяльності; плата за утримання дітей у школах-інтернатах; надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном; державне мито; орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, районними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами).

Упродовж довгого періоду неподаткові надходження мали незначну частку в структурі доходів місцевих бюджетів (табл. 3.3). Їх збільшення із 8769,2 млн. грн. у 2010 році до 12257,5 млн. грн. в 2014 році пов'язане зі зростанням обсягу адміністративних зборів і доходів від некомерційного продажу на 548,0 млн. грн., або 58,4%, та власних надходжень бюджетних установ на 2957,7 млн. грн., або 44,6%. Разом з тим, обсяг доходів від власності та підприємницької діяльності зменшився на 591,5 млн. грн., або 63,7%. Такий механізм формування бюджетних доходів не забезпечує фінансову незалежність органів місцевого самоврядування.

Таблиця 3.3

Неподаткові надходження місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки

(млн. грн.)

Доходи	2010	2011	2012	2013	2014
Неподаткові надходження	8769,2	10915,9	12635,7	12127,8	12257,5
Доходи від власності та підприємницької діяльності	929,0	401,8	608,2	455,9	337,5
Адміністративні збори, доходи від некомерційного продажу	999,3	1905,8	1738,2	1924,9	1583,3
Інші неподаткові надходження	210,6	342,6	795,7	875,9	748,7
Власні надходження бюджетних установ	6630,4	8265,7	9493,6	8871,0	9588,1
Всього	159397,1	181530,4	225273,5	221019,4	231702,0

У 2014 році за рахунок власних надходжень бюджетних установ було мобілізовано 9588,1 млн. грн., або 78,2% від загального обсягу неподаткових надходжень місцевих бюджетів. Дане джерело доходів являє собою сукупність коштів, отриманих бюджетними установами як плату за надання послуг, виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, а також кошти від реалізації продукції або іншої діяльності. Як свідчать статистичні дані, в структурі власних надходжень бюджетних установ найбільшу питому вагу мають надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно законодавства.

До доходів від операцій з капіталом належать, з одного боку, надходження від продажу основного капіталу (кошти від реалізації скарбів, безхазяйного майна, знахідок тощо; надходження коштів від Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння; кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності), з іншого боку, кошти від продажу землі та нематеріальних активів (кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення; кошти від продажу прав на такі землі; кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення до розмежування земель державної та комунальної власності).

На відміну від неподаткових надходжень місцевих бюджетів, доходи від операцій з капіталом мали тенденцію до зменшення із 2556,3 млн. грн. у 2010 році до 1127,7 млрд. грн. в 2014 році (рис. 3.2). У той же час, органами місцевого самоврядування заплановано мобілізувати 2339,9 млн. грн. даного джерела доходів. Цього не вдалося досягнути через невиконання плану з доходів від продажу основного капіталу (майна, що належить Автономній Республіці Крим та майна, яке перебуває в комунальній власності), і коштів від продажу землі (несільськогосподарського призначення до розмежування земель державної та комунальної власності).

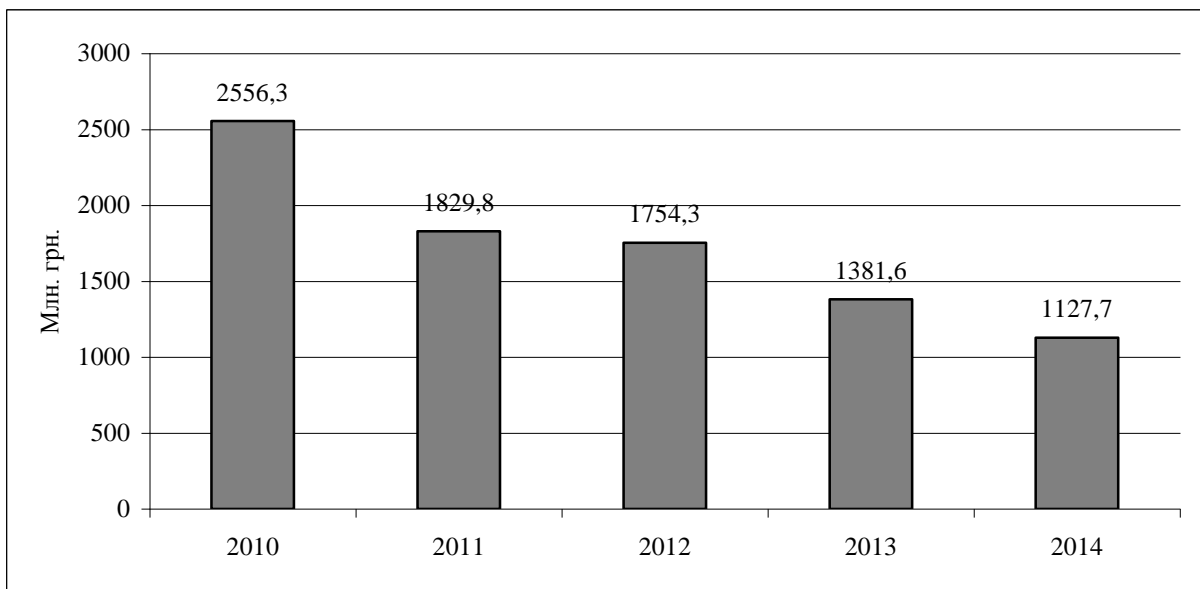

Рис. 3.2. Надходження доходів від операцій з капіталом до місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки

Трансферти – це кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі. Місцевим бюджетам можуть передбачатися такі трансферти: базова дотація; субвенції на здійснення державних програм соціального захисту; додаткова дотація на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою; субвенція на виконання інвестиційних проектів; освітня субвенція; субвенція на підготовку робітничих кадрів; медична субвенція; інші (рис. 3.3).

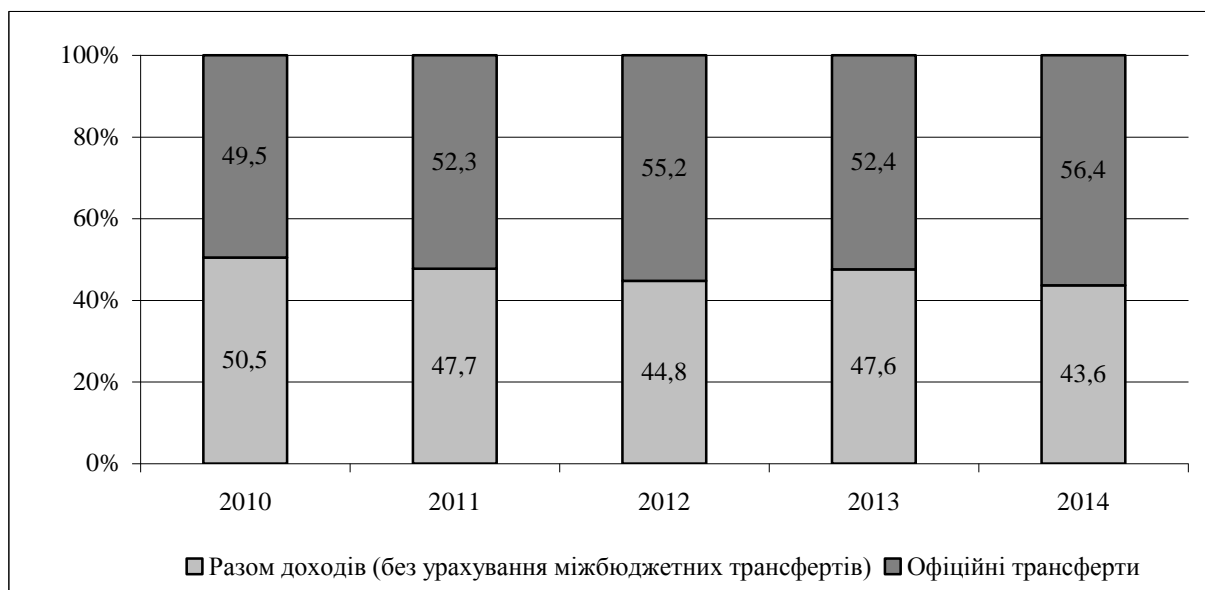

Рис. 3.3. Частка міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки

Велика частка міжбюджетних трансфертів в структурі доходів місцевих бюджетів (49,5–56,4%) є усталеною практикою. З одного боку, держава повинна бути зацікавлена, щоб фінансування заходів соціально-економічного характеру відбувалося у належному обсязі в усіх регіонах, виступаючи контролером витрачання бюджетних коштів. З іншого боку, надмірний вплив міжбюджетних трансфертів ставить місцеву владу в залежність від центральних органів державного управління. Ключовим чинником має стати ефективне планування й управління доходами місцевих бюджетів, здатних забезпечити територіальні громади достатніми та стабільними фінансовими ресурсами.

3.1.1. Доходи обласних бюджетів

Доходи місцевих бюджетів складаються із загального та спеціального фондів. *Загальний фонд* формується за рахунок усіх надходжень, крім призначених для зарахування до спеціального фонду. Він забезпечує фінансування виконання основних функцій та завдань місцевої влади. Натомість *спеціальний фонд* передбачає цільове використання грошових коштів за бюджетними призначеннями. Його надходженнями є кошти від відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва, концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, власні надходження бюджетних установ, добровільні та цільові внески.

До доходів загального фонду обласних бюджетів¹ можуть належати:

1) Податкові надходження:

— податки на доходи та прибуток (*15% податку на доходи фізичних осіб; 10% податку на прибуток підприємств; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є обласні ради*). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено зарахування до обласних бюджетів 25% податку на доходи фізичних осіб. З огляду на нерівномірності розміщення виробничих потужностей підприємств та реєстрації платників у великих містах ці втрати частково мали б компенсуватися 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки;

— рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів (*50% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування; 50% рентної плати за спеціальне використання води; 25% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення; плата за використання інших природних ресурсів*);

— інші податки та збори (*55% екологічного податку*). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено його зарахування в обсязі 10%

¹ Склад доходів загального фонду обласних бюджетів подано в статті 66 Бюджетного кодексу України (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

до спеціального фонду обласних бюджетів. Збільшення ресурсу обласних бюджетів дасть змогу забезпечити фінансування видатків, пов'язаних з функціонуванням державних ветеринарних лікарень та ветеринарних лабораторій, якими забезпечується епізоотичне благополуччя відповідних територій шляхом проведення лікувальних, лабораторно-діагностичних, профілактичних робіт, контролю за якістю продуктів харчування тощо.

2) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (*частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному обласними радами; плата за розміщення тимчасово вільних коштів обласних бюджетів*);

— адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (*орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди обласними державними адміністраціями; плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються обласними державними адміністраціями; плата за ліцензії та сертифікати; плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, спирту етилового ректифікованого виноградного, спирту етилового ректифікованого плодового, спирту-сирцю виноградного, спирту-сирцю плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спиртом етиловим, коньячним та плодовим, спиртом етиловим ректифікованим виноградним, спиртом етиловим ректифікованим плодовим, спиртом-сирцем виноградним, спиртом-сирцем плодовим; плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольних напоїв та тютюнових виробів; плата за державну реєстрацію; плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами; плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є обласні ради*);

— інші неподаткові надходження (*концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є обласні ради; кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України „Про здійснення державних закупівель”, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів обласних бюджетів*).

До надходжень спеціального фонду обласних бюджетів¹ можуть належати надходження бюджету розвитку обласних бюджетів (більш детально їх склад подано в § 3.7), а також:

1) Неподаткові надходження:

¹ Склад надходжень спеціального фонду обласних бюджетів подано в статті 69-1 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

— доходи від власності та підприємницької діяльності (25% коштів за відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування; 20% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності);

— власні надходження бюджетних установ (власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок обласних бюджетів).

2) Цільові фонди (надходження до цільових фондів, утворених обласними радами) (більш детально їх склад подано в § 3.8).

3.1.2. Доходи районних бюджетів

До доходів загального фонду районних бюджетів¹ можуть належати:

1) Податкові надходження (60% податку на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є районні ради). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено зарахування до районних бюджетів 75% податку на доходи фізичних осіб.

2) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (плата за розміщення тимчасово вільних коштів районних бюджетів; частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному районними радами; штрафні санкції за порушення законодавства про патентування; адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів);

— адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються районними державними адміністраціями; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є районні ради; орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди районними радами; плата за надання інших адміністративних послуг);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є районні ради; кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних

¹ Склад доходів загального фонду районних бюджетів подано в статті 64 Бюджетного кодексу України (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України „Про здійснення державних закупівель”, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів районних бюджетів).

3) Доходи від операцій з капіталом (кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі).

До надходжень спеціального фонду районних бюджетів¹ можуть належати надходження бюджету розвитку районних бюджетів (більш детально їх склад подано в § 3.7), а також:

1) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (15% коштів за відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування);

— власні надходження бюджетних установ (власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок районних бюджетів).

2) Цільові фонди (надходження до цільових фондів, утворених районними радами) (більш детально їх склад подано в § 3.8).

3.1.3. Доходи бюджетів міст обласного значення

До доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення² можуть належати:

1) Податкові надходження:

— податки на доходи та прибуток (60% податку на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські ради). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено зарахування до районних бюджетів 75% податку на доходи фізичних осіб;

— рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів (рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів);

— внутрішні податки на товари та послуги (акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів).

¹ Склад надходжень спеціального фонду районних бюджетів подано в статті 69-1 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

² Склад доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення подано в статті 64 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

Запровадження з 2015 року збору з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою в діапазоні від 2% до 5% вартості реалізованого товару призвело до скасування збору за виноградарство, садівництво та хмелярство;

— місцеві податки і збори (*податок на майно; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір*). Причому міські ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Натомість не обов'язковими для встановлення є податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір;

— інші податки та збори (*25% екологічного податку*). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено його зарахування в тому ж обсязі, утім до спеціального фонду бюджетів міст обласного значення.

2) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (*плата за розміщення тимчасово вільних коштів міських бюджетів; частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному міськими радами; штрафні санкції за порушення законодавства про патентування; адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів*);

— адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (*плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами міських рад; державне мито; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські ради; орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди міськими державними адміністраціями; плата за надання інших адміністративних послуг*);

— інші неподаткові надходження (*концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські ради; кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України „Про здійснення державних закупівель”, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів міських бюджетів*).

3) Доходи від операцій з капіталом (*кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі*).

До надходжень спеціального фонду бюджетів міст обласного значення¹ можуть належати надходження бюджету розвитку бюджетів міст обласного значення (більш детально їх склад подано в § 3.7), а також:

1) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (75% коштів за відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування);

— власні надходження бюджетних установ (власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок міських бюджетів).

2) Цільові фонди (надходження до цільових фондів, утворених міськими радами) (більш детально їх склад подано в § 3.8).

3.1.4. Доходи бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів

До доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів² можуть належати:

1) Податкові надходження:

— податки на доходи та прибуток (податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено зарахування до бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, крім даних податкових платежів, ще й 25% податку на доходи фізичних осіб;

— рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів (рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів);

— внутрішні податки на товари та послуги (акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів). Запровадження з 2015 року збору з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою в діапазоні від 2% до 5% вартості реалізованого товару призвело до скасування збору за виноградарство, садівництво та хмелярство;

¹ Склад надходжень спеціального фонду бюджетів міст обласного значення подано в статті 69-1 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

² Склад доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів подано в статті 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

— місцеві податки і збори (*податок на майно; єдиний податок; збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір*). Причому міські (міст районного значення), селищні та сільські ради обов'язково встановлюють єдиний податок і податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Натомість не обов'язковими для встановлення є податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір;

— інші податки та збори (*25% екологічного податку*). До 2015 року Бюджетним кодексом України було передбачено його зарахування в тому ж обсязі, утім до спеціального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів.

2) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (*частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, у порядку, визначеному відповідними місцевими радами; плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів; штрафні санкції за порушення законодавства про патентування; адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів*);

— адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (*плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних місцевих рад; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради; орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди відповідними місцевими радами; плата за надання інших адміністративних послуг; державне мито*);

— інші неподаткові надходження (*концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є міські (міст районного значення), селищні та сільські ради; кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України „Про здійснення державних закупівель”, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів*).

3) Доходи від операцій з капіталом (*кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі*).

До надходжень спеціального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів¹ можуть належати надходження бюджету

¹ Склад надходжень спеціального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів подано в статті 69-1 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

розвитку бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів (більш детально їх склад подано в § 3.7), а також:

1) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (60% коштів за відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування; 50% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності);

— власні надходження бюджетних установ (власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок відповідного місцевого бюджету).

2) Цільові фонди (надходження до цільових фондів, утворених відповідними місцевими радами) (більш детально їх склад подано в § 3.8).

3.1.5. Доходи бюджетів об'єднаних територіальних громад

До доходів загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад¹ можуть належати:

1) Податкові надходження:

— податки на та прибуток (60% податку на доходи фізичних осіб; податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є об'єднані територіальні громади);

— рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів (рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення; рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів);

— внутрішні податки на товари та послуги (акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлю підакцизних товарів);

— місцеві податки і збори (податок на майно; єдиний податок; збір за місяць для паркування транспортних засобів; туристичний збір). Обов'язковими для встановлення є єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку і плати за землю), натомість не обов'язковими – податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), збір за місяць для паркування транспортних засобів, туристичний збір;

— інші податки та збори (25% екологічного податку).

¹ Склад доходів загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад подано в статті 64 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

2) Неподаткові надходження.

— доходи від власності та підприємницької діяльності (плата за розміщення тимчасово вільних коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад; частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до бюджету, в порядку, визначеному відповідними місцевими радами; штрафні санкції за порушення законодавства про патентування; адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів);

— адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності (державне мито; надходження від орендної плати за користування майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності, засновником яких є об'єднані територіальні громади; орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами; плата за надання інших адміністративних послуг);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, засновником яких є об'єднані територіальні громади; кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України „Про здійснення державних закупівель”, в частині здійснення закупівель за рахунок коштів бюджетів об'єднаних територіальних громад).

3) Доходи від операцій з капіталом (кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі).

До надходжень спеціального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад¹ можуть належати надходження бюджету розвитку бюджетів об'єднаних територіальних громад (більш детально їх склад подано в § 3.7), а також:

1) Неподаткові надходження:

— доходи від власності та підприємницької діяльності (75% коштів за відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва);

— інші неподаткові надходження (концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, які мають цільове спрямування; 50% грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності);

¹ Склад надходжень спеціального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад подано в статті 69-1 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

— власні надходження бюджетних установ (власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок бюджетів об'єднаних територіальних громад).

2) Цільові фонди (надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами) (більш детально їх склад подано в § 3.8).

3.2. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень

Кожного року все менш важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграють *податкові надходження* – встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні та місцеві податки і збори. З одного боку, вони не забезпечують органи місцевого самоврядування достатніми й стабільними фінансовими ресурсами, чим породжують фіскальний дисбаланс у регіонах, а з іншого – підривають фінансово-економічну базу платників податків, чим зумовлюють труднощі в комплексному розвитку мікроекономічного середовища. Це потребує усунення в контексті зміцнення податкової складової доходів місцевих бюджетів.

Таблиця 3.4

Основні елементи оподаткування податку на доходи фізичних осіб

Елементи оподаткування	Характеристика
Платники податку	Фізичні особи – резиденти та нерезиденти, які отримують доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи (тільки стосовно резидентів); податкові агенти.
Об'єкт оподаткування	Загальний місячний (річний) оподатковуваний дохід; доходи з джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування (виплати, надання); іноземні доходи.
База оподаткування	Загальний оподатковуваний дохід – будь-який дохід, який підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений, наданий) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.
Ставки податку	Базова (основна) ставка податку становить 15% бази оподаткування. Якщо база оподаткування в календарному місяці перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, застосовується ставка 20%.

До загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), які забезпечують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок, екологічний податок та рентна плата. При цьому найбільшу питому вагу в податкових надходженнях (понад 70%) займає *податок на доходи фізичних осіб*. Він справляється із загального місячного (річного) оподаткованого доходу, доходів з джерела їх походження в Україні, іноземних доходів

(прибутку), отриманих з джерел за межами України (його основні елементи оподаткування¹ подано в табл. 3.4).

До 2015 року 75% податку на доходи фізичних осіб зараховувалося до доходів бюджетів міст обласного значення, 25% – до доходів бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ та міст районного значення. Сьогодні він розподіляється між бюджетами за наступними нормативами²: 60% податку, що сплачується (перераховується) на території міст обласного значення, районів й об'єднаних територіальних громад – до доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів і бюджетів об'єднаних територіальних громад; 15% податку, що сплачується (перераховується) на території областей – до доходів загального фонду обласних бюджетів (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Розподіл податку на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів

Території сплати (перерахування) податку	Відсотки розподілу	Бюджети, куди зараховується податок
Області	15%	Доходи загального фонду обласних бюджетів
Міста обласного значення	60%	Доходи загального фонду бюджетів міст обласного значення
Райони		Доходи загального фонду районних бюджетів
Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад

Зміни, внесені у Бюджетний кодекс України щодо зарахування податку на доходи фізичних осіб до бюджетів різних рівнів, можуть в певній мірі позначитися на стані фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування (пов'язано зі скасуванням його надходження в обсязі 25% до доходів загального фонду міських (міст районного значення), селищних і сільських бюджетів). Незважаючи на це, він й надалі буде виконувати роль макроекономічного стабілізатора та мікроекономічного регулятора, що впливатиме на господарську діяльність і реальні доходи населення у більшості регіонів України.

Разом з тим, на мобілізацію податку на доходи фізичних осіб впливають супутні проблеми, як-от високий рівень тіньової економіки (за даними Мінекономрозвитку – близько 55%) і витікаючі із цього виплата заробітної плати „в конвертах”, прихована зайнятість працездатного населення, високий рівень безробіття, особливо в депресивних територіальних громадах. Лєвова

¹ Елементи оподаткування податку на доходи фізичних осіб подано в розділі IV Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

² Розподіл податку на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів подано в статтях 64 і 66 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

частка їх вирішення покладається на органи державної влади та місцевого самоврядування в частині проведення контрольних заходів у сфері оплати праці, підвищення податкової культури населення, сприяння розвитку виробництва та створення нових робочих місць.

Податок на прибуток підприємств – це податок, який справляється з прибутку суб'єктів господарювання – юридичних осіб, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами (табл. 3.6). Довгий період часу до місцевих бюджетів зараховувався тільки податок на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності, засновником яких були обласні, районні, міські, селищні та сільські ради. Сьогодні ж 10% податку на прибуток підприємств, зареєстрованих на території областей (міста Києва), надходить до доходів загального фонду обласних бюджетів (бюджету міста Києва).

Таблиця 3.6

Основні елементи оподаткування податку на прибуток підприємств¹

Елементи оподаткування	Характеристика
Платники податку	Суб'єкти господарювання – юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами.
Об'єкти оподаткування	Прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку).
База оподаткування	Грошове вираження об'єкту оподаткування.
Ставки податку	Базова (основна) ставка податку становить 18%.

Зарахування податку на прибуток підприємств до відповідних місцевих бюджетів здійснюється за наступними нормативами²: 10% податку на прибуток підприємств, зареєстрованих на території областей, – до доходів загального фонду обласних бюджетів; 100% податку на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності, засновником яких є обласні, районні, міські, міські (міст районного значення), селищні та сільські ради, об'єднані територіальні громади, – до доходів загального фонду обласних, районних, міських, міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад (табл. 3.7).

Загалом же, в 2015 році до обласних бюджетів і бюджету міста Києва заплановано мобілізувати близько 1,7 млрд. грн. податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки, що в 10 разів більше, ніж податку

¹ Елементи оподаткування податку на прибуток підприємств подано в розділі III Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

² Зарахування податку на прибуток підприємств до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності. Основна причина, що впливає на стан формування місцевих бюджетів за рахунок даного податкового платежу, є висока чисельність платників єдиного податку, який дає змогу уникнути прямого оподаткування прибутку підприємств. Податкова ставка й надалі становитиме 18% і діятиме система його сплати авансовими платежами.

Таблиця 3.7

Зарахування податку на прибуток підприємств до бюджетів різних рівнів

Вид податку	Території реєстрації / заснування платників податків	Відсотки зарахування	Бюджети, куди зараховується податок
Податок на прибуток підприємств	Області	10%	Доходи загального фонду обласних бюджетів
Податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності	Обласні ради	100%	Доходи загального фонду обласних бюджетів
	Районні ради		Доходи загального фонду районних бюджетів
	Міські ради (міст обласного значення)		Доходи загального фонду бюджетів міст обласного значення
	Міські (міст районного значення), селищні та сільські ради		Доходи загального фонду міських (міст районного значення), селищних та сільських бюджетів
	Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад

Розмір податкового зобов'язання з податку на прибуток підприємств визначається на основі фінансових результатів, відкоригованого на податкові різниці (згідно внесених змін до Податкового кодексу України їх кількість дещо зменшено). Повне використання фінансового обліку без податкових різниць передбачено для платників податку, які мають дохід менше 20 млн. грн. на рік. Разом з тим, контролюючим органам надано право проводити перевірку правильності ведення бухгалтерського обліку та визначення фінансового результату за відповідними стандартами. Ці моменти мають бути враховані при плануванні та управлінні даного ресурсу територіальної громади.

Акцизний податок – це непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції). Головним чином, він формує дохідну частину державного бюджету, де становить близько 8%. Натомість з усього переліку видів акцизного податку до місцевих бюджетів зараховується

тільки акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (до бюджету Автономної Республіки Крим – акцизний податок з вироблених підакцизних товарів (продукції)). Його основні елементи оподаткування¹ подано в **табл. 3.8**.

Таблиця 3.8

Основні елементи оподаткування акцизного податку

Платники податку	Об'єкти оподаткування	База оподаткування
Особа – суб'єкт господарювання роздрібною торгівлі, яка здійснює реалізацію підакцизних товарів.	Операції з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів.	Вартість (з податком на додану вартість) підакцизних товарів.

Зарахування акцизного податку до місцевих бюджетів здійснюється відповідно до Бюджетного кодексу України², а саме:

— 100% акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів на території міст – до доходів загального фонду міських бюджетів;

— 100% акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів на території міст районного значення, сільських і селищних бюджетів – до доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських та селищних бюджетів;

— 100% акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів на території об'єднаних територіальних громад – до доходів загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад (**табл. 3.9**).

Таблиця 3.9

Зарахування акцизного податку до бюджетів різних рівнів

Території реалізації товарів / реєстрації платників податків	Відсотки зарахування	Бюджети, куди зараховується податок
Міста обласного значення	100%	Доходи загального фонду бюджетів міст обласного значення
Міста районного значення, села, селища		Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад

¹ Елементи оподаткування акцизного податку подано в розділі VI Податкового кодексу України (**див.** <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

² Зарахування акцизного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України (**див.** <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

Запровадження з 2015 року збору з роздрібного продажу підакцизних товарів (зокрема, на пиво, алкогольні напої та тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою в діапазоні від 2% до 5% вартості реалізованого товару замість збору за виноградарство, садівництво і хмелярство вплине на формування дохідної частини місцевих бюджетів. Особливо, коли мова йде про території міст районного значення, селищ та сіл, об'єднаних територіальних громад, де розташовані автозаправочні станції. Дані бюджети, довгий період часу не маючи ресурс для розвитку, зможуть отримати додаткові й стабільні джерела фінансування.

Екологічний податок – це податок, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів (його основні елементи оподаткування¹ подано в **табл. 3.10**). Зважаючи на різноманіття їх видів, до місцевих бюджетів не зараховується екологічний податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк.

Таблиця 3.10

Основні елементи оподаткування екологічного податку

Елементи оподаткування	Характеристика
Платники податку	Суб'єкти господарювання, юридичні особи, що не провадять господарську діяльність, бюджетні установи, громадські й інші підприємства, постійні представництва нерезидентів, включаючи тих, які виконують агентські функції стосовно таких нерезидентів або їх засновників.
Об'єкт та база оподаткування	Обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами; обсяги та види забруднюючих речовин, які скидаються безпосередньо у водні об'єкти; обсяги та види (класи) розміщених відходів.

Розподіл екологічного податку² (крім того, що справляється за утворення радіоактивних відходів та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений строк) між бюджетами наступний: 55% податку, що сплачується (перераховується) на території областей – до доходів загального фонду обласних бюджетів; 25% податку, що сплачується (перераховується) на території міст обласного значення, міст районного значення, сіл і селищ, об'єднаних територіальних громад – до доходів загального фонду бюджетів міст значення, міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад (**табл. 3.11**).

¹ Елементи оподаткування екологічного податку подано в розділі VIII Податкового кодексу України (**див.** <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

² Зарахування екологічного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України (**див.** <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

Зарахування екологічного податку до бюджетів різних рівнів

Території сплати (перерахування) податку	Відсотки зарахування	Бюджети, куди зараховується податок
Області	55%	Доходи загального фонду обласних бюджетів
Міста обласного значення	25%	Доходи загального фонду бюджетів міст обласного значення
Міста районного значення, села, селища		Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Серед загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) особливе місце у формуванні доходів місцевих бюджетів займає *рентна плата*. Її можна розглядати як податок, що справляється за користування надрами для видобування корисних копалин; за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; за спеціальне використання води; за спеціальне використання лісових ресурсів. Дані платежі зараховуються до бюджетів за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів – за місцем податкової реєстрації платника рентної плати:

— 50% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування, – до доходів загального фонду обласних бюджетів;

— 100% рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів – до доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад.

— 50% рентної плати за спеціальне використання води – до доходів загального фонду обласних бюджетів;

— 100% рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення – до доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;

— 25% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) – до доходів загального фонду обласних бюджетів;

— 100% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення – до доходів загального фонду бюджетів

міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад;

— 100% рентної плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, – до доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Зарахування рентної плати до бюджетів різних рівнів¹

Вид рентної плати	Місцезнаходження / місце податкової реєстрації	Відсотки зарахування	Бюджети, куди зараховується податок
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування	Області	50%	Доходи загального фонду обласних бюджетів
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	Міста районного значення, села, селища	100%	Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
	Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад
Рентна плата за спеціальне використання води	Області	50%	Доходи загального фонду обласних бюджетів
Рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення	Міста районного значення, села, селища	100%	Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
	Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення	Області	25%	Доходи загального фонду обласних бюджетів

¹ Зарахування рентної плати до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення	Міста районного значення, села, селища	100%	Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
	Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад
Рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин	Міста районного значення, села, селища	100%	Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
	Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад

До місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів) належать податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельний податок, транспортний податок), єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір (див. § 3.3). Їх оптимальний склад в доходах місцевих бюджетів аж ніяк не може бути одноваріантним, а відкривати можливості для поєднання різноманітних форм місцевого оподаткування залежно від найбільш прийнятних принципів фіскальної достатності, адміністративної простоти, економічної ефективності, соціальної справедливості, стабільності та гнучкості.

3.3. Місцеве оподаткування

В умовах становлення демократично орієнтованого громадянського суспільства реалізація конституційних гарантій незалежності місцевого самоврядування залежить від закріплення в нормативно-правовому Україні механізму забезпечення стабільними та достатніми джерелами фінансування, серед яких провідне місце має належати місцевим податкам і зборам. Однак їх роль не обмежується тільки наповненням дохідної частини місцевих бюджетів, позаяк у зарубіжних країнах локальні податкові платежі призначені стимулювати підприємницьку активність, сприяти розвитку місцевого господарства, його об'єктів та інфраструктури.

До місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів) належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку та в межах граничних розмірів ставок рішеннями сільських, селищних, міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад.

Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Натомість не обов'язковими для встановлення є податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір (рис. 3.4).

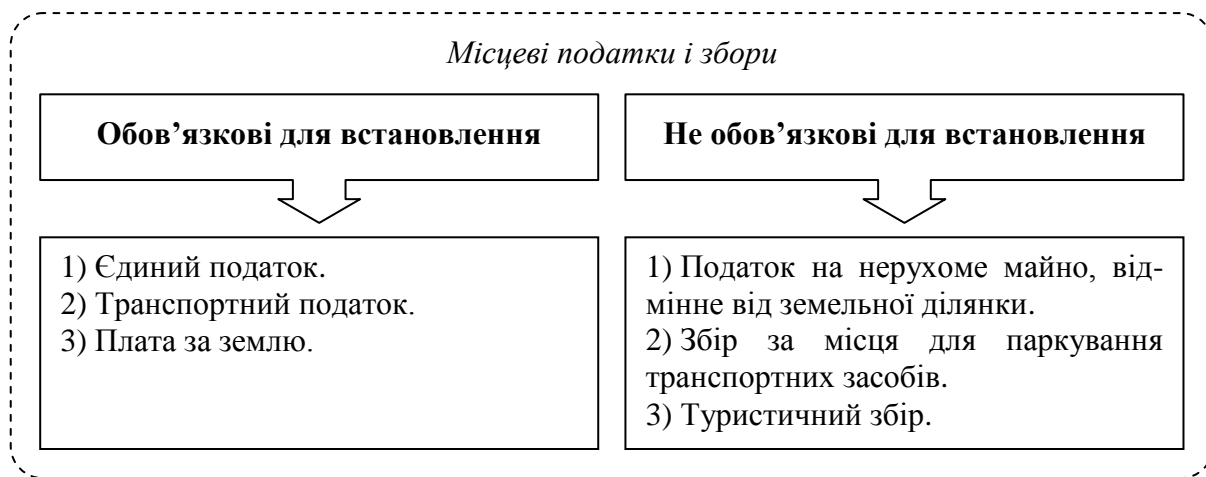

Рис. 3.4. Обов'язкові та не обов'язкові для встановлення місцеві податки і збори

Ствердні або заперечні рішення про необхідність їх встановлення повинні опиратися на результати оцінки низки критеріїв, що розцінюються як бажані ознаки для будь-якого місцевого податку або місцевого збору (рис. 3.5). Іншими словами, користуватися можливістю впроваджувати та визначати порядок сплати місцевих податків і зборів, впливати на визначення їх бази оподаткування, встановлювати податкові ставки, звільняти від сплати платників податків місцеві ради мають дуже обачно з тим, аби дані платежі не збільшували податкове навантаження на платників податків, а забезпечували ефективне функціонування економіки регіонів.

Розгляд рис. 3.5 дає змогу зробити наступні висновки:

— по-перше, оскільки діяльність органів місцевого самоврядування пов'язана зі значними видатками на забезпечення суспільного добробуту, важливою умовою її ефективності є отримання доходів у вигляді надходжень місцевих податків і зборів. При цьому необхідно, щоб витрати податкового апарату держави на їх адміністрування були якомога меншими, а сплата даних податкових платежів – не впливала на заощадження та інвестиції платників податків;

— по-друге, справляння місцевих податків і зборів не має впливати на соціальну поведінку населення, переміщення бази оподаткування з одних адміністративно-територіальних одиниць до інших (тобто, розміри їх податкових ставок у межах граничних розмірів мають не розходитися між собою). Якщо розміри ставок даних податкових платежів тісно пов'язані з наданими суспільними благами, то населення зазвичай готове сплачувати більше, щоб користуватися даними послугами високої якості;

— по-третє, для забезпечення відповідності між обсягом надходжень місцевих податків і зборів, а також видатками місцевих бюджетів на забезпечення суспільного добробуту органи місцевого самоврядування мають відповідним чином підвищувати граничні розміри їх ставок. Однак платники податків можуть розглядати таке збільшення як зростання податкового навантаження, що є базою для звинувачення в неефективному використанні фінансових ресурсів.

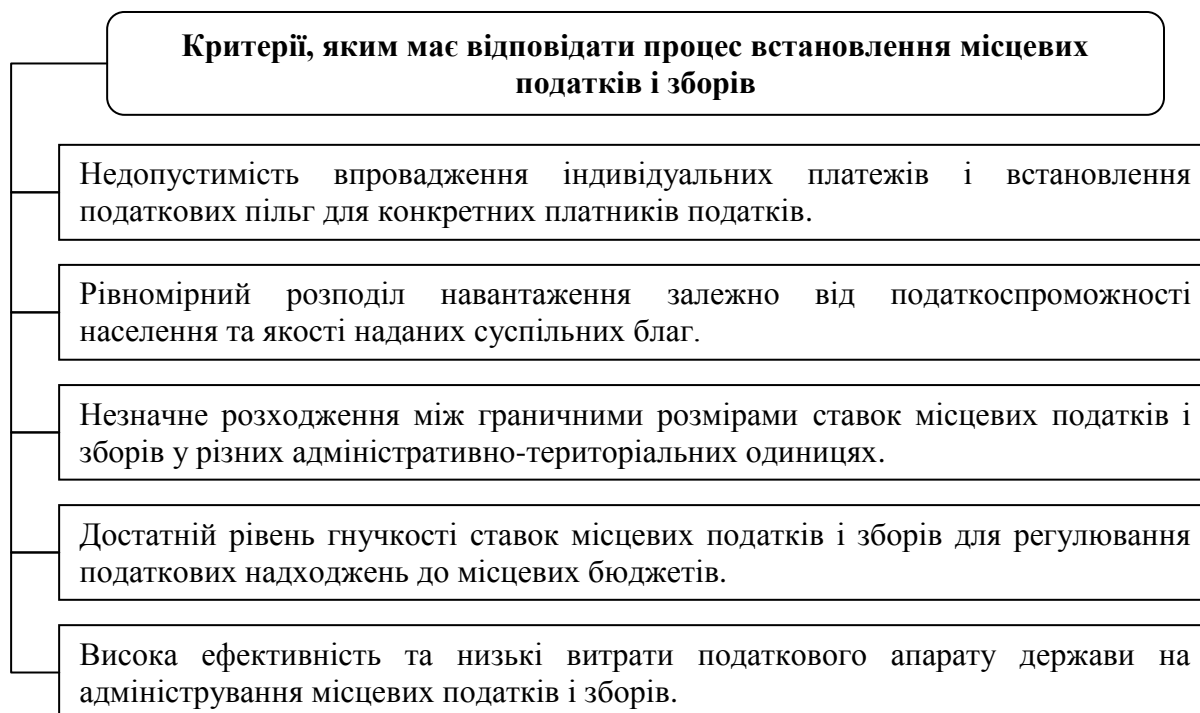

Рис. 3.5. Критерії, яким має відповідати встановлення місцевих податків і зборів¹

Загалом же, процес встановлення місцевих податків і зборів наступний. Сільські, селищні та міські ради в межах своїх повноважень приймають відповідне рішення (див. **інформ. матер.**), в якому обов'язково визначаються об'єкт оподаткування, платники податків, розмір ставки, податковий період й інші обов'язкові елементи². Копія рішення надсилається у десятиденний строк з дня оприлюднення до контролюючого органу, в якому перебувають на обліку платники відповідних місцевих податків і зборів. Дане рішення офіційно оприлюднюється відповідним органом місцевого самоврядування до 15 липня року, що передуює бюджетному періоду (**рис. 3.6**).

¹ Характеристика критеріїв, яким має відповідати встановлення місцевих податків і зборів, подана в монографії „Міське оподаткування в умовах реформування податкової системи України” (див. https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=Bb9uBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA21&dq=info:P-xj8nhq4REJ:scholar.google.com&ots=XsfZApvtT&sig=djR9nr4hTBYHaYSuN8sc_mVKhbQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false).

² Визначення цих та інших елементів оподаткування подані в статтях 22–34 Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

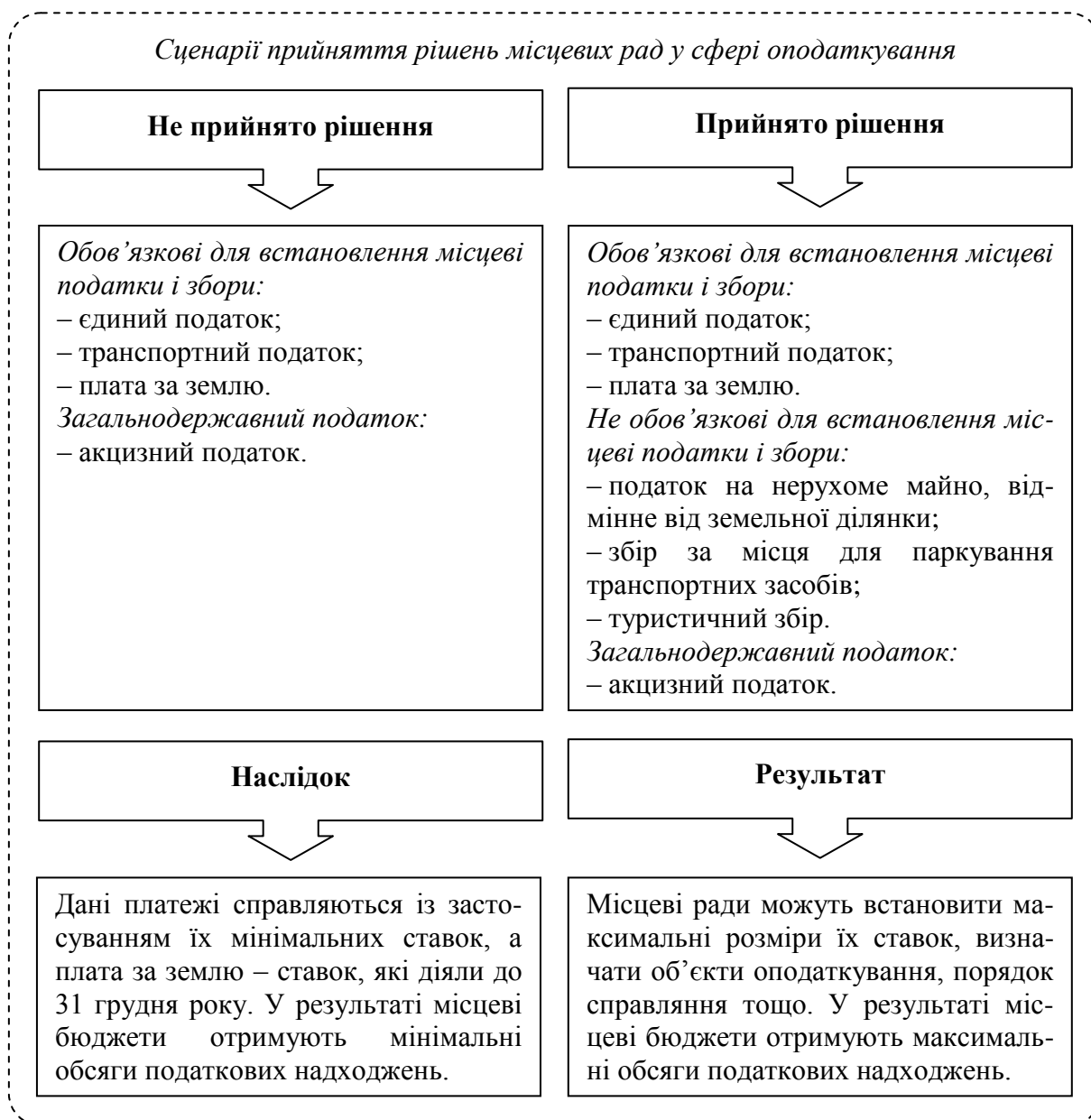

Рис. 3.6. Сценарії прийняття рішень місцевих рад у сфері оподаткування

До повноважень сільських, селищних і міських рад належать: до початку наступного бюджетного періоду прийняття рішення про встановлення місцевих податків та зборів, зміну розміру їх ставок, об'єкта оподаткування, порядку справляння чи надання податкових пільг; визначення переліку податкових агентів стосовно туристичного збору; встановлення ставок акцизного податку з реалізованих суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів. Не дозволяється встановлювати індивідуальні пільгові ставки місцевих податків і зборів для окремих юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців і фізичних осіб або звільняти їх від сплати даних платежів.

У разі, якщо сільська, селищна та міська рада не прийняла рішення про встановлення відповідних місцевих податків і зборів, а також акцизного податку в частині реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів, що є обов'язковими згідно з нормами Податкового

кодексу України, дані платежі до прийняття рішення справляються виходячи з норм Податкового кодексу України із застосуванням їх мінімальних ставок, а плата за землю справляється із застосуванням ставок, які діяли до 31 грудня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування плати за землю (рис. 3.6).

Зарахування місцевих податків і зборів до бюджетів різних рівнів здійснюється згідно Бюджетного кодексу України¹ (табл. 3.А інформ. матер. і рис. 3.7). Якщо дані платежі мають відношення (стосовно об'єкта оподаткування, податкових агентів, податкової адреси тощо) до території міст обласного значення, міст районного значення, сіл і селищ, об'єднаних територіальних громад, то відповідно надходять до доходів загального фонду бюджетів міст обласного значення, бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад. Більш детально їх зарахування подано в § 3.3.1–3.3.6.

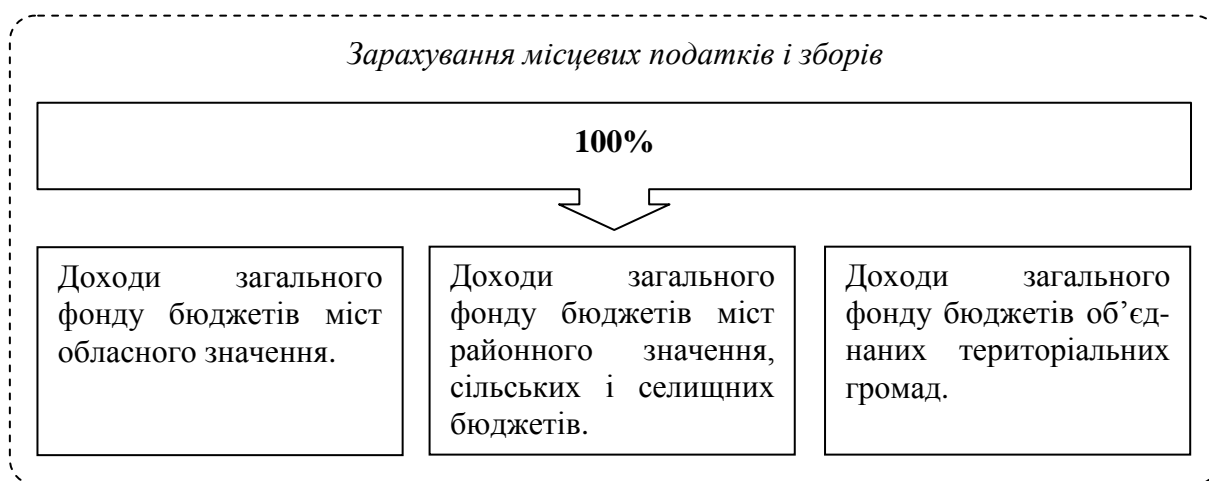

Рис. 3.7. Зарахування місцевих податків і зборів до бюджетів різних рівнів

3.3.1. Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки

Зважаючи на достатньо прагматичну деталізацію податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, у Податковому кодексі України, його впровадження необхідне через ряд причин. З одного боку, він має певні ознаки, які є найбільш прийнятними для підсистеми місцевого оподаткування (низька мобільність його бази оподаткування та спроможність забезпечувати місцеві бюджети достатніми і стабільними податковими надходженнями). З іншого боку, оскільки діяльність місцевої влади спрямована на підвищення вартості

¹ Зарахування місцевих податків і зборів до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

об'єктів житлової нерухомості, даний податок можна розглядати як своєрідну плату за надані суспільні блага.

У новій редакції Податкового кодексу України порядок справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, набув ознак, які можуть його ідентифікувати із зарубіжними аналогами. По-перше, розширено базу оподаткування за рахунок включення до неї загальної площі об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі їх часток. По-друге, звужено перелік податкових пільг для квартир – до 60 кв. м, для житлових будинків – до 120 кв. м, для різних типів об'єктів житлової нерухомості – до 180 кв. м. По-третє, скореговано податкову ставку незалежно від виду нерухомості та її площі до 2% мінімальної заробітної плати¹ (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

**Основні елементи оподаткування податку на нерухоме майно,
відмінне від земельної ділянки**

Елементи оподаткування	Характеристика
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової та/або нежитлової нерухомості.
Об'єкт оподаткування	Об'єкт житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його частка.
База оподаткування	Загальна площа об'єкта житлової та нежитлової нерухомості, в тому числі його часток.
Ставка податку	Встановлюються в залежності від місця розташування (зональності) та типів об'єктів нерухомості у розмірі, що не перевищує 2% розміру мінімальної заробітної плати за 1 кв. м бази оподаткування.

Механізм справляння податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, може викликати суспільне невдоволення, передусім, у малозабезпечених громадян. Важке соціально-економічне становище в нашій державі сильно вдарило по доходах і витратах домогосподарств, фактично багатьох із них „перекинуло” за межу бідності. Знецінення національної грошової одиниці, зростання цін на товари та послуги, в тому числі широкого вжитку, збільшення рівня безробіття і неповної зайнятості – ось чи не найважливіші чинники виникнення та росту потенційної заборгованості зі сплати даного податкового платежу в майбутньому.

¹ Елементи оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, подано в статті 266 Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

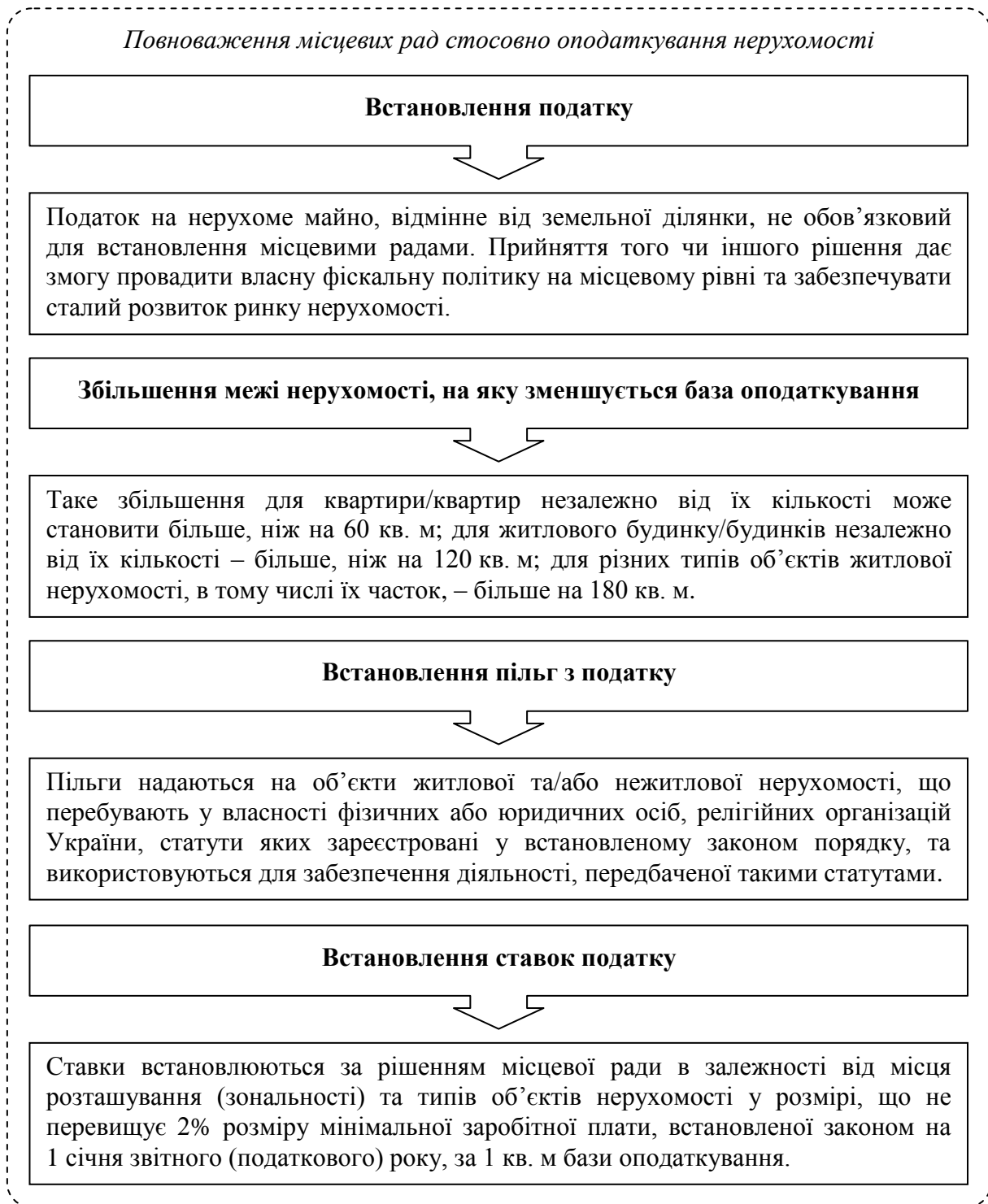

Рис. 3.8. Повноваження сільських, селищних і міських рад стосовно оподаткування нерухомості

У Податковому кодексі України є положення, якими місцевій владі надається можливість впливати на оподаткування нерухомості. Перше – пов'язане з *необов'язковим характером впровадження* податкового платежу. Щоправда, до такого заходу навряд чи дійдеться, оскільки відсутність податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в переліку місцевих

податків і зборів знизить й без того слабкий податковий потенціал органів місцевого самоврядування. Це можливо тільки в депресивних територіальних громадах з поганою демографічною ситуацією, відсутністю виробництва, незадовільним станом об'єктів нерухомості.

Інше положення податкового законодавства дає змогу місцевим радам *звужувати базу оподаткування податкового платежу* і, тим самим, регулювати категорії платників податків. У цьому випадку податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, можна розглядати як елемент оподаткування надмірного багатства (впливає з умозаключення, що багаті особи володіють нерухомістю великої площі або декількома об'єктами). Відштовхуючись від середнього значення площі об'єктів житлової та нежитлової нерухомості, місцеві ради можуть встановлювати пільги, наприклад, не оподаткувати нерухомість загальною площею більше 80 кв. м.

Третє і найголовніше положення Податкового кодексу України стосується *звільнення від оподаткування фізичних осіб, виходячи з їхнього майнового стану та рівня доходів*. Така соціальна ініціатива хоча й важлива за своєю сутністю, утім небезпечна в алгоритмі реалізації органами місцевого самоврядування. Адже вплив людського фактора на прийняття рішень стосовно того, хто буде сплачувати податковий платіж, а хто звільнитиметься від оподаткування, може не сприйнятися суспільством і стати причиною порушення законодавства. Саме тому важливо виробити *критеріальні вимоги* щодо встановлення даної преференції:

- платники податку повинні дійсно відноситися до соціально незахищених верств населення, тобто пенсіонерів, інвалідів, багатодітних сімей, безробітних тощо;

- для таких осіб податкові зобов'язання з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, не мають перевищувати 10% річної суми прожиткового мінімуму для працездатних та непрацездатних осіб;

- площа житлової нерухомості, яка припадає на одного мешканця, повинна становити 13,65 кв. м, але не менше рівня середньої забезпеченості загальної площі.

При цьому органам місцевого самоврядування слід врахувати положення Податкового кодексу України, відповідно до якого пільги з податкового платежу не повинні надаватися, якщо площа нерухомості перевищує п'ятикратний розмір неоподаткованої площі, затвердженої відповідним рішенням місцевої ради, або об'єкти оподаткування використовуються їх власниками з метою одержання доходів (наприклад, здаються в оренду, використовуються у підприємницькій діяльності). В такому разі податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, буде відповідати домінанті соціальної справедливості, що якраз планується досягти.

Не менші виклики чекатимуть соціально незахищені верстви населення при оподаткуванні нежитлової нерухомості (насамперед, мова йде про мешканців сільських поселень). Адже крім житлових будинків, в їхній власності можуть перебувати нежитлові (присадибні) будівлі, які використовуються в господарських цілях, – сараї, хліви, гаражі, літні кухні,

майстерні, вбиральні, погребі тощо. Якщо ще й з них додатково справлятиметься податковий платіж, це сильно вдарить по спроможності виконувати податкові зобов'язання. Тому дані *критеріальні вимоги* повинні бути доповнені:

— обмеженнями щодо видів, кількості та площі господарських будівель, які не підлягатимуть оподаткуванню, або до яких застосовуватимуться інші види податкових пільг;

— забезпеченням контролю за використанням допоміжних приміщень не у комерційних цілях (наприклад, в підприємницькій діяльності), а для господарських та побутових потреб громадян;

— підтриманням технічного і санітарного стану об'єктів нежитлової нерухомості з тим, аби вони відповідали будівельним, екологічним й естетичним нормам та вимогам.

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, *сплачується за місцем розташування об'єкта оподаткування і зараховується до відповідного бюджету¹ (табл. 3.14)*. Якщо нерухомість знаходиться в місті обласного значення (місті районного значення, селі та селищі, об'єднаній територіальній громаді), то податок надходить до доходів загального фонду бюджету міста обласного значення (бюджету міста районного значення, сільського та селищного бюджету, бюджету об'єднаної територіальної громади). Разом з тим, мешканці сіл і селищ можуть його сплачувати через каси місцевих рад за квитанцією про прийняття податків (див. *інформ. матер.*).

3.3.2. Транспортний податок

Із внесенням змін до Податкового кодексу України в податковій системі нашої держави з'явився відносно новий податковий платіж – транспортний податок. Його праобразом можна вважати податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, який був одним з інструментів фінансування утримання, будівництва, реконструкції та ремонту автомобільних шляхів, а також проведення природоохоронних заходів на водоймах. Метою ж впровадження „нового” податку стало приведення у відповідність до загальносвітових вимог вітчизняної підсистеми оподаткування транспортних засобів, що мала низку недоліків і потребувала їх усунення.

На відміну від оподаткування транспортних засобів за кордоном, транспортний податок в Україні виконує тільки фіскальну функцію. Він справляється з фізичних та юридичних осіб, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, що використовувалися до 5 років і мають об'єм циліндрів двигуна понад 3000 куб. см (табл. 3.15). У зарубіжних країнах його аналоги відносяться до екологічних платежів, позаяк дають змогу зменшити

¹ Зарахування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

негативний вплив на навколишнє середовище та заохотити до економного споживання палива, сприяють поширенню виробництва і продажів низьковуглецевих транспортних засобів.

Таблиця 3.15

Основні елементи оподаткування транспортного податку¹

Елементи оподаткування	Характеристика
Платники податку	Фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі, які використовувалися до 5 років і мають об'єм циліндрів двигуна понад 3000 куб. см.
Об'єкт оподаткування	Легкові автомобілі, які використовувалися до 5 років і мають об'єм циліндрів двигуна понад 3000 куб. см.
База оподаткування	Легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування.
Ставка податку	Ставка податку встановлюється з розрахунку на календарний рік у розмірі 25 тис. грн. за кожен легковий автомобіль, що є об'єктом оподаткування.

Транспортний податок *обов'язковий для встановлення* місцевими радами, що дає змогу забезпечити доходи місцевих бюджетів додатковими фінансовими ресурсами (рис. 3.9). Разом з тим, його справляння не позбавлене вад, які негативно вплинуть на наповнюваність доходної частини місцевих бюджетів. З одного боку, даний платіж чинитиме надмірне податкове навантаження на платників податків, особливо в нинішніх умовах фінансово-економічних викликів. З іншого боку, транспортний податок має надто широку базу оподаткування, якою охоплено лише частину фізичних та юридичних осіб, які мають зареєстровані в Україні власні легкові автомобілі.

¹ Елементи оподаткування транспортного податку подано в статті 267 Податкового кодексу України (див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

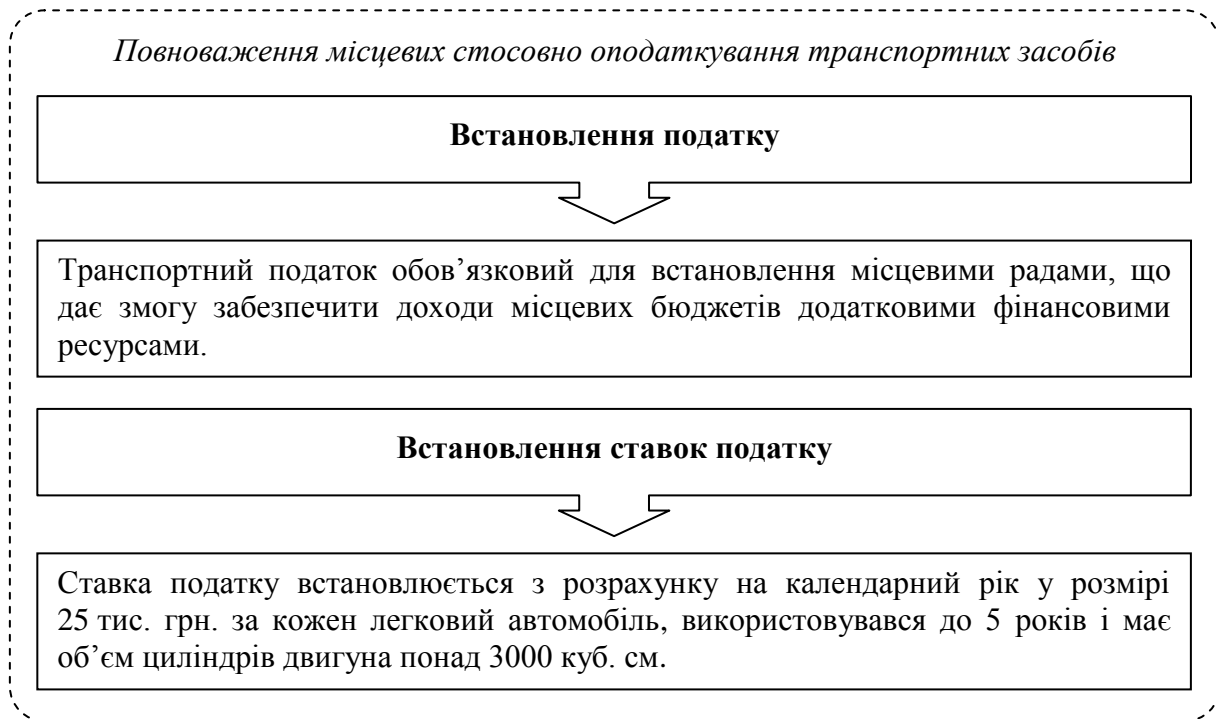

Рис. 3.9. Повноваження сільських, селищних і міських рад стосовно оподаткування транспортних засобів

Загалом же, даний податковий платіж показує деструктивний характер трансформації підсистеми оподаткування транспортних засобів в Україні, оскільки ним буде досягнуто тільки регулюючу ціль. Зміна механізму його справляння вплине на ринки виробництва і продажу транспортних засобів, а зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів відобразиться на фінансовому забезпеченні суспільних послуг. Натомість транспортний податок повинен бути спрямований на поширення низьковуглецевих й екологічних транспортних засобів, що є однією з причин необхідності „екологізації” транспортного податку в майбутньому.

Транспортний податок *сплачується за місцем реєстрації об'єктів оподаткування* і зараховується до відповідного бюджету згідно з положеннями Бюджетного кодексу України¹ (табл. 3.16). Якщо легковий автомобіль, який використовувався до 5 років і має об'єм циліндрів двигуна понад 3000 куб. см, зареєстрований на території міста обласного значення (міста районного значення, села і селища, об'єднаної територіальної громади), то відповідно надходить до доходів загального фонду бюджету міста обласного значення (бюджету міста районного значення, сільського та селищного бюджету, бюджету об'єднаної територіальної громади).

¹ Зарахування транспортного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

Таблиця 3.16

Зарахування транспортного податку до бюджетів різних рівнів

Території реєстрації об'єктів оподаткування	Відсотки зарахування	Бюджети, куди зараховується податок
Міста обласного значення	100%	Доходи загального фонду бюджетів міст обласного значення
Міста районного значення, села, селища		Доходи загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів
Об'єднані територіальні громади		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад

3.3.3. Земельний податок

Земельний податок – це податок, який справляється з власників земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачів. Ним можуть оподатковуватися як земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні, так і земельні частки (паї), які перебувають у власності. Довгий період часу це був загальнодержавний податок, хоча місцеві ради володіли правом податкової ініціативи, зокрема, щодо встановлення податкових ставок. Переведення земельного податку до складу місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів) та зміна механізму справляння дала змогу по новому підійти до формування доходів місцевих бюджетів (табл. 3.17).

Базою оподаткування земельного податку¹ може бути: по-перше, нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації; по-друге, площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено. Рішення місцевих рад щодо нормативної грошової оцінки земельних ділянок, розташованих у межах населених пунктів, має оприлюднитися до 15 липня року, що передує бюджетному періоду, в якому планується застосування даної оцінки або змін (плановий період). В іншому разі норми рішень застосовуються не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом.

Таблиця 3.17

Основні елементи оподаткування земельного податку

Елементи оподаткування	Характеристика
------------------------	----------------

¹ Елементи оподаткування земельного податку подано в статті 269 Податкового кодексу України (див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

Платники податку	Власники земельних ділянок та земельних часток (паїв), землекористувачі.
Об'єкти оподаткування	Земельні ділянки, які перебувають у власності або користуванні, та земельні частки (паї), які перебувають у власності.
База оподаткування	Нормативна грошова оцінка земельних ділянок з урахуванням коефіцієнта індексації або площа земельних ділянок, нормативну грошову оцінку яких не проведено.
Ставка податку	За земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, – до 3% їх оцінки, а для сільськогосподарських угідь – до 1% їх оцінки; до 12% від їх нормативної грошової оцінки за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин здійснює управління у сфері оцінки земель та земельних ділянок. Даний орган за індексом споживчих цін за попередній рік щороку розраховує величину *коефіцієнта індексації нормативної грошової оцінки земель*, на який індексується нормативна грошова оцінка сільськогосподарських угідь, земель населених пунктів та інших земель несільськогосподарського призначення за станом на 1 січня поточного року, що визначається за формулою (у разі якщо індекс споживчих цін не перевищує 100%, такий індекс застосовується із значенням 100):

$$K_i = I : 100,$$

де I – індекс споживчих цін за попередній рік.

На практиці коефіцієнт індексації нормативної грошової оцінки земель повинен застосовуватися кумулятивно залежно від дати проведення нормативної грошової оцінки земель. Разом з тим, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, обласні державні адміністрації не пізніше 15 січня поточного року забезпечують інформування центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, й власників землі та землекористувачів про щорічну індексацію нормативної грошової оцінки земель.

Ставки земельного податку за земельні ділянки, нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюються: у розмірі не більше 3% від їх нормативної грошової оцінки, а для сільськогосподарських угідь – не більше 1% від їх нормативної грошової оцінки; у розмірі не більше 12% від їх нормативної грошової оцінки за земельні ділянки, які перебувають у постійному користуванні суб'єктів господарювання (крім державної та комунальної форми власності). У разі, якщо місцева рада не прийняла відповідне рішення про встановлення земельного податку, він справляється із застосуванням ставок, які діяли до 31 грудня.

Для земельного податку характерний широкий спектр *податкових пільг*¹: по-перше, вони можуть застосовуватися для фізичних і юридичних осіб (стосовно громадян звільнення від сплати податку поширюється на одну земельну ділянку за кожним видом використання у межах граничних норм (рис. 3.10)); по-друге, Податковим кодексом України визначено земельні ділянки, які не підлягають оподаткуванню; по-третє, від сплати податку звільняються власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі за умови передачі земельних ділянок та земельних часток (паїв) в оренду платнику єдиного податку четвертої групи.

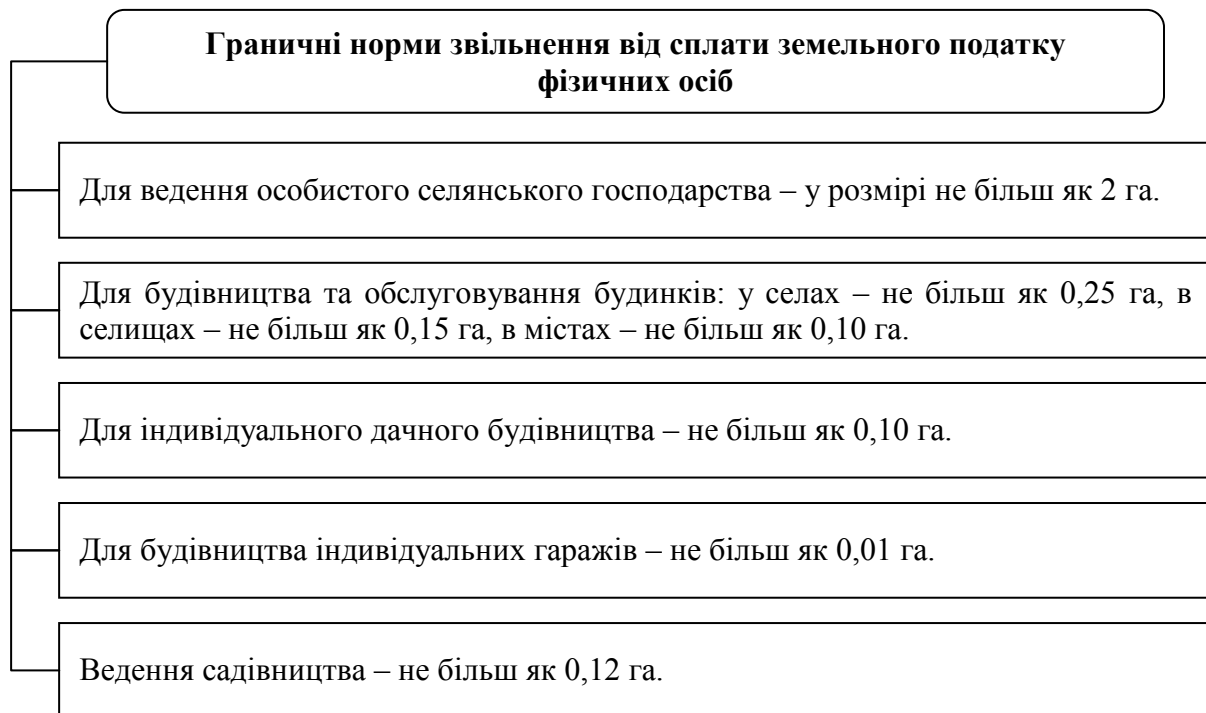

Рис. 3.10. Граничні норми звільнення від сплати земельного податку фізичних осіб

Оподаткування земельного податку має ряд особливостей, на які необхідно звернути увагу. Органи місцевого самоврядування встановлюють ставки даного платежу, що сплачується на відповідній території. До 25 грудня року, що передує звітному, вони подають відповідному контролюючому органу за місцезнаходженням земельної ділянки рішення щодо ставок земельного податку та наданих пільг зі сплати земельного податку юридичним та/або фізичним особам. Нові зміни щодо зазначеної інформації надаються до 1 числа першого місяця кварталу, що настає за звітним кварталом, у якому відбулися зазначені зміни.

Якщо право на пільгу у платника виникає протягом року, то він звільняється від сплати земельного податку починаючи з місяця, що настає за місяцем, у якому виникло це право. У разі втрати права на пільгу протягом року податок сплачується починаючи з місяця, що настає за місяцем, у якому

¹ Пільги щодо сплати земельного податку подано в статтях 281–283 Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

втрачено це право. Разом з тим, якщо платники податку, які користуються пільгами із земельного податку, надають в оренду земельні ділянки, окремі будівлі, споруди або їх частини, податок за такі земельні ділянки та земельні ділянки під такими будівлями (їх частинами) сплачується на загальних підставах із урахуванням прибудинкової території.

Підставою для нарахування земельного податку є дані *державного земельного кадастру*¹ – єдиної державної геоінформаційної системи відомостей про землі, їх призначення, розподіл тощо. Центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері земельних відносин та у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно у сфері будівництва щомісяця, але не пізніше 10 числа наступного місяця, а також за запитом відповідного контролюючого органу подають інформацію, необхідну для обчислення і справляння податку, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Деякі особливості має *порядок обчислення* земельного податку, а правильність розрахунків може вплинути на формування доходів місцевих бюджетів. За земельну ділянку, на якій розташована будівля, що перебуває у спільній власності кількох юридичних або фізичних осіб, податок нараховується з урахуванням прибудинкової території кожному з таких осіб (рис. 3.11). Якщо на ній розташована будівля, що перебуває у користуванні кількох юридичних або фізичних осіб, податок нараховується кожному з них пропорційно тій частині площі будівлі, що знаходиться в їх користуванні, із урахуванням прибудинкової території.

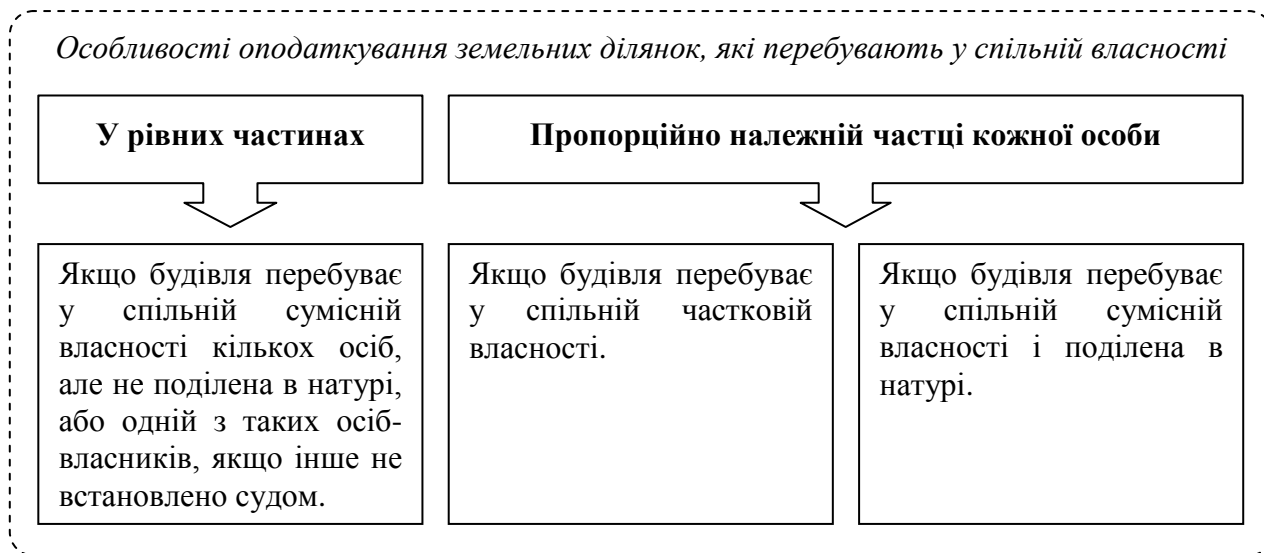

Рис. 3.11. Особливості оподаткування земельних ділянок, які перебувають у спільній власності кількох юридичних або фізичних осіб

Земельний податок сплачується за місцем розташування об'єкта оподаткування і зараховується до відповідного бюджету² (табл. 3.18). Якщо

¹ З кадастровою картою України можна ознайомитися на веб-сайті <http://www.map.land.gov.ua>.

² Зарахування земельного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

земельна ділянка знаходиться на території міста обласного значення (міста районного значення, села і селища, об'єднаної територіальної громади), то податок надходить до доходів загального фонду бюджету міста обласного значення (бюджету міста районного значення, сільського і селищного бюджету, бюджету об'єднаної територіальної громади). Фізичними особами у сільській і селищній місцевості земельний податок може сплачуватися через каси відповідних рад за квитанцією у встановленій формі (див. [інформ. матер.](#)).

3.3.4. Туристичний збір

Ще одним податковий платіж, на який необхідно звернути увагу органам місцевого самоврядування, є туристичний збір. Це своєрідний аналог курортного збору, порядок адміністрування якого був визначений у Декреті Кабінету Міністрів України „Про місцеві податки і збори”. Проте малі обсяги надходження даного платежу змусили змінити механізм справляння в Податковому кодексі України у частині збільшення переліку платників, диференціації розмірів податкових ставок, розширення бази оподаткування і зміни порядку сплати. Загалом же, основні елементи оподаткування¹ туристичного збору подано в [табл. 3.19](#).

Кошти від його справляння, як і інших місцевих податків та зборів (обов'язкових платежів), зараховуються до місцевих бюджетів. При цьому їх використання має *спрямовуватись на розвиток туристичної та курортної інфраструктури територіальних громад* – сукупності матеріально-речових об'єктів, діяльність яких пов'язана із задоволенням туристичних і курортних потреб населення. Як складова соціальної інфраструктури, туристична та курортна інфраструктура характеризується основними фондами й витратами праці, тобто певними місцевими ресурсами, які використовуються для належного виконання туристичних і курортних функцій.

[Таблиця 3.19](#)

Основні елементи оподаткування туристичного збору

Платники збору	Ставка збору	База справляння
Особи, які прибувають на територію, де діє рішення місцевої ради про його встановлення.	Від 0,5% до 1% до бази справляння збору.	Вартість усього періоду проживання (ночівлі) за вирахуванням податку на додану вартість.

Платниками туристичного збору можуть бути громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які прибувають на територію адміністративно-територіальної одиниці, де діє рішення сільської, селищної та

¹ Елементи оподаткування туристичного збору подано в статті 268 Податкового кодексу України ([див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>](#)).

міської ради про встановлення туристичного збору, й отримують (споживають) послуги з тимчасового проживання (ночівлі) із зобов'язанням залишити місце перебування в зазначений строк. Податковим кодексом України передбачено перелік осіб, які не можуть бути платниками збору або суб'єктів, з яких він не справляється. Серед них є велика кількість соціально вразливих категорій громадян¹.

Туристичний збір *не обов'язковий для встановлення*, утім місцеві ради можуть його встановлювати, як і визначати розміри ставок від 0,5% до 1% до бази справляння збору (рис. 3.12). До неї належить вартість усього періоду проживання в готелях, кемпінгах, мотелях, гуртожитках для приїжджих й інших закладах готельного типу, санаторно-курортних закладах, будинках і квартирах, що належать фізичним особам на праві власності або на праві користування за договором найму без ПДВ (за виключенням усіх інших витрат). Такий механізм визначення бази справляння туристичного збору дає змогу зменшити податкові зобов'язання для його платників.

Суб'єктами справляння туристичного збору є *податкові агенти*. Ними можуть бути особи, на які покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються, надаються) платнику, та перерахування податків до відповідного бюджету від імені та за рахунок коштів платника податків. Податкові агенти справляють збір під час надання послуг, пов'язаних з тимчасовим проживанням (ночівлею), і зазначають суму сплаченого збору окремим рядком у рахунку на проживання (див. [інформ. матер.](#)). Згідно з рішенням місцевої ради справляння збору може здійснюватися такими податковими агентами:

¹ Перелік осіб, які не можуть бути платниками туристичного збору, подано в пункті 268.2.2 статті 268 Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

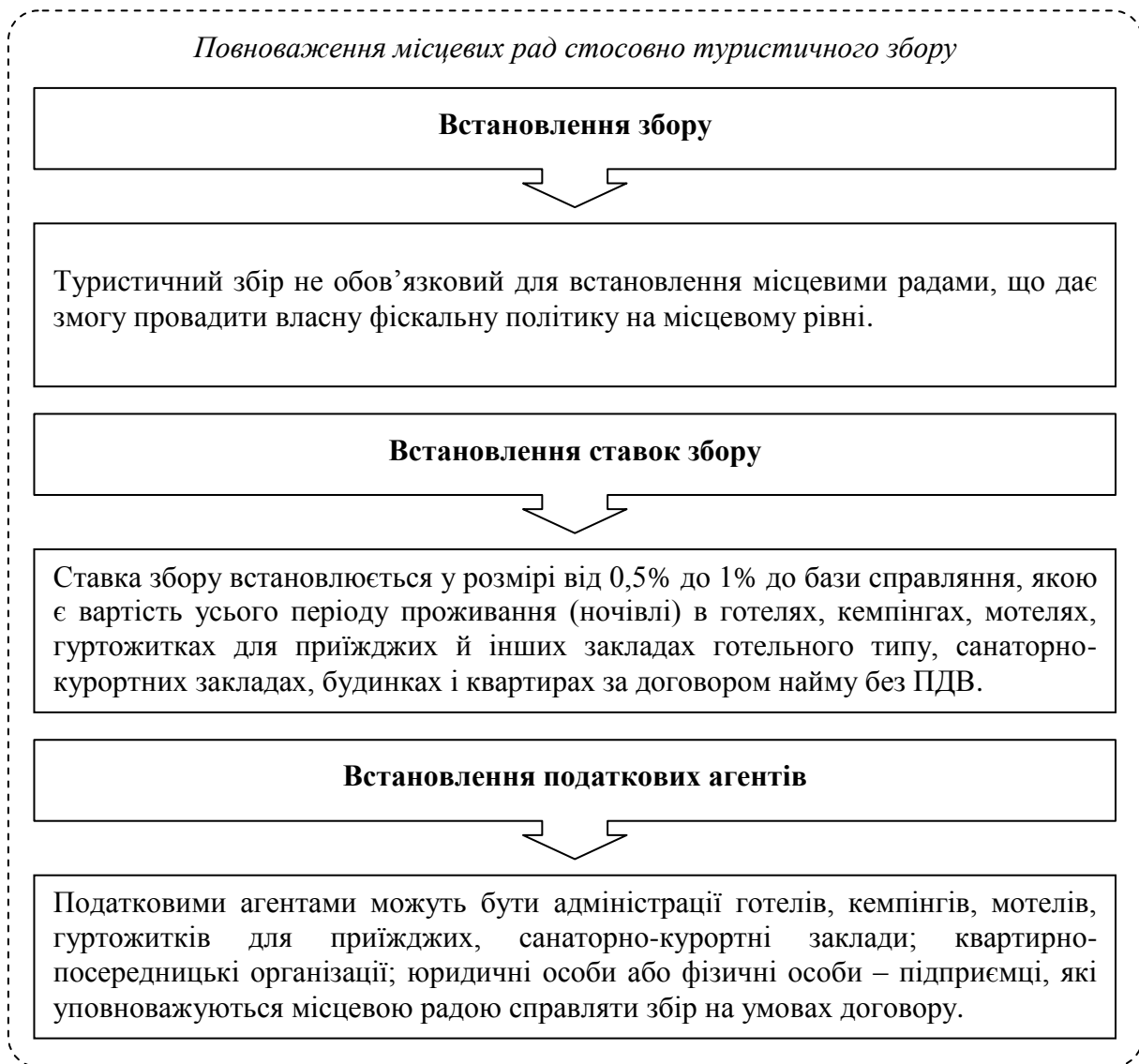

Рис. 3.12. Повноваження сільських, селищних і міських рад стосовно туристичного збору

— юридичними особами або фізичними особами – підприємцями, які уповноважуються сільською, селищною або міською радою справляти збір на умовах договору, укладеного з відповідною радою;

— адміністраціями готелів, кемпінгів, мотелів, гуртожитків для приїжджих та іншими закладами готельного типу, санаторно-курортними закладами;

— квартирно-посередницькими організаціями, які направляють неорганізованих осіб на поселення у будинки (квартири), що належать фізичним особам за договором найму.

Туристичний збір сплачується за місцезнаходженням податкових агентів¹ (табл. 3.20). Якщо вони перебувають на території міста обласного значення (міста районного значення, села і селища, об'єднаної територіальної громади), то збір надходить до доходів загального фонду бюджету міста

¹ Зарахування туристичного збору до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

обласного значення (бюджету міста районного значення, сільського і селищного бюджету, бюджету об'єднаної територіальної громади). Податковий агент, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що надає послуги з тимчасового проживання не за місцем реєстрації, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ у контролюючому органі за місцезнаходженням підрозділу.

3.3.5. Збір за місця для паркування транспортних засобів

Діяльність, пов'язана з паркуванням транспортних засобів, сьогодні набула широкого розповсюдження. При цьому плата за парковку автомобілів є одним з найбільш важливих джерел наповнення місцевих бюджетів у країнах з усталеними традиціями місцевого самоврядування. Натомість в Україні мала місце інша ситуація: надходження збору за припаркування автотранспорту склали тільки близько 3% від загального обсягу місцевих податків і зборів. Поліпшення механізму його справляння разом зі збільшенням кількості транспортних засобів, розширенням мережі зон паркування і покращенням якості послуг сприятимуть зростанню темпів його надходження.

Податковим кодексом України передбачено дві категорії *платників збору* за місця для паркування транспортних засобів¹ (табл. 3.21). З одного боку, ними є юридичні особи, їх філії (відділення, представництва) – організації, створені та зареєстровані у встановленому порядку. З іншого боку, фізичні особи-підприємці – громадяни, котрі здійснюють своє право на підприємницьку діяльність за умови її державної реєстрації. Ці особи, відповідно до рішення сільської, селищної або міської ради, організують та провадять діяльність з паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування і спеціально відведених автостоянках.

Таблиця 3.21

Основні елементи оподаткування збору за місця для паркування транспортних засобів

Елементи оподаткування	Характеристика
Платники збору	Юридичні особи, їх філії, фізичні особи – підприємці, які згідно з рішенням місцевої ради організують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

¹ Елементи оподаткування збору за місця для паркування транспортних засобів подано в статті 268-1 Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

Об'єкт оподаткування	Земельна ділянка, яка спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів, за винятком площі земельної ділянки, яка відведена для безоплатного паркування, передбачених Законом України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” ¹ .
База оподаткування	Площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.
Ставки збору	Встановлюються за день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв. м площі земельної ділянки у розмірі від 0,03% до 0,15% мінімальної заробітної плати, установленної законом на 1 січня податкового (звітного) року.

Перелік спеціальних земельних ділянок, відведених для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів, в якому зазначаються їх місцезнаходження, загальна площа, технічне облаштування, кількість місць для паркування транспортних засобів, затверджується рішенням сільської, селищної або міської ради про встановлення збору (див. **інформ. матер.**). Таке рішення разом з переліком осіб, які уповноважені організувати та провадити діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів, надається виконавчим органом сільської, селищної, міської ради відповідному контролюючому органу.

Ставка збору встановлюються сільською, селищною або міською радою за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів за 1 кв. м площі земельної ділянки у розмірі від 0,03% до 0,15% мінімальної заробітної плати, установленної законом на 1 січня податкового (звітного) року. При визначенні ставки місцеві ради враховують місцезнаходження спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів, площу спеціально відведеного місця, кількість місць для паркування транспортних засобів, спосіб поставлення транспортних засобів на стоянку, режим роботи та їх заповнюваність (**рис. 3.13**).

¹ Відповідно до статті 30 Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” кількість місць для безоплатного паркування становить не менше 10% загальної кількості місць на спеціально обладнаних чи відведених майданчиках для паркування, але не менш як для одного транспортного засобу з позначенням дорожніми знаками і відповідною розміткою (**див.** <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>).

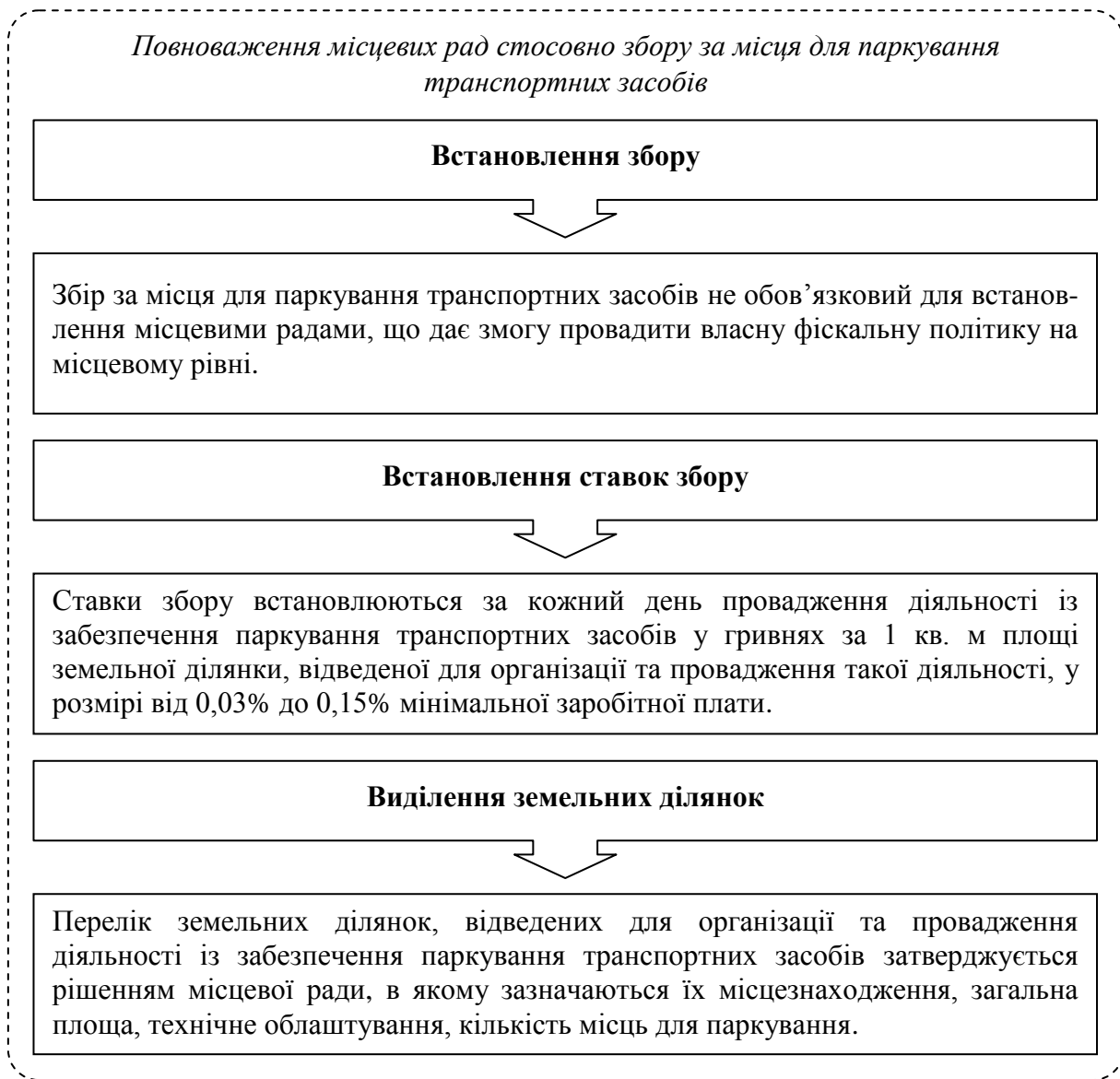

Рис. 3.13. Повноваження сільських, селищних і міських рад стосовно збору за місця для паркування транспортних засобів

Збір за місця для паркування транспортних засобів *сплачується за місцем розташування об'єкта оподаткування і зараховується до відповідного бюджету*¹ (табл. 3.22). Якщо земельна ділянка, відведена для організації та провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів, розташована на території міста обласного значення (міста районного значення, села і селища, об'єднаної територіальної громади), то збір надходить до доходів загального фонду бюджету міста обласного значення (бюджету міста районного значення, сільського та селищного бюджету, бюджету об'єднаної територіальної громади).

¹ Зарахування збору за місця для паркування транспортних засобів до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

3.3.6. Єдиний податок

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності. Юридична особа чи фізична особа – підприємець може самостійно обрати спрощену систему оподаткування, якщо така особа відповідає законодавчо встановленим вимогам та реєструється платником єдиного податку. Суб'єкти господарювання, які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, поділяються на чотири групи платників єдиного податку¹:

— *перша група* – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом року не перевищує 300 тис. грн.;

— *друга група* – фізичні особи – підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом року кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не перевищує 10 осіб, а обсяг доходу становить не більше 1,5 млн. грн.;

— *третья група* – фізичні особи – підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом року обсяг доходу не перевищує 20 млн. грн.;

— *четверта група* – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%.

¹ Правові засади застосування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності, а також справляння єдиного податку подано в главі I розділу XIV Податкового кодексу України ([див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17)).

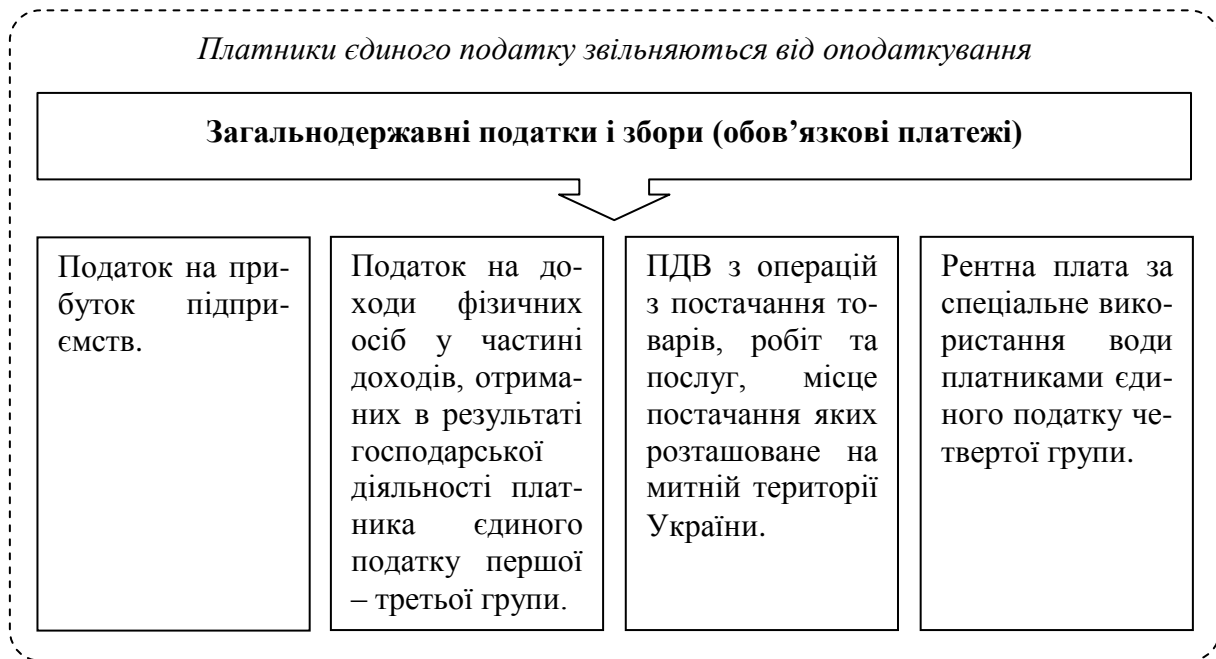

Рис. 3.14. Податки, які не сплачують платники єдиного податку

За умови дотримання платником єдиного податку вимог, встановлених Податковим кодексом України для обраної ним групи, такий платник може *самостійно перейти на сплату єдиного податку*, встановленого для інших груп платників єдиного податку, шляхом подання заяви до контролюючого органу не пізніше ніж за 15 календарних днів до початку наступного кварталу. При цьому у платника єдиного податку третьої групи, який є платником ПДВ, анулюється реєстрація платника ПДВ у разі обрання ним першої або другої групи чи ставки єдиного податку, встановленої для третьої групи, яка включає ПДВ до складу єдиного податку.

Ставки єдиного податку для платників першої – другої груп встановлюються у відсотках (фіксовані ставки) до розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня податкового (звітного) року, та третьої групи – у відсотках до доходу (відсоткові ставки). Фіксовані ставки встановлюються для фізичних осіб – підприємців, які здійснюють господарську діяльність, залежно від виду господарської діяльності, з розрахунку на календарний місяць: для першої групи платників єдиного податку – у межах до 10% розміру мінімальної заробітної плати; для другої групи платників єдиного податку – у межах до 20% розміру мінімальної заробітної плати.

Відсоткова ставка єдиного податку для платників третьої групи встановлюється у розмірі: 2% доходу – у разі сплати ПДВ; 4% доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку. Для фізичних осіб – підприємців, які здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення та

напівдорогоцінного каміння, ставка єдиного податку встановлюється у розмірі 4% доходу.

Ставка єдиного податку встановлюється для платників першої – третьої групи (фізичні особи – підприємці) у розмірі 15%: до суми перевищення обсягу доходу (перша група – 300 тис. грн., друга група – 1,5 млн. грн., третя група – 20 млн. грн.); до доходу, отриманого від провадження діяльності, не зазначеної у реєстрі платників єдиного податку, віднесеного до першої або другої групи; до доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків; до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування; до доходу, отриманого платниками першої або другої групи від провадження інших видів діяльності.

Ставки єдиного податку для платників третьої групи (юридичні особи) встановлюються у подвійному розмірі ставок (4% доходу – у разі сплати ПДВ та 4% доходу – у разі включення ПДВ до складу єдиного податку): до суми перевищення обсягу доходу 20 млн. грн.; до доходу, отриманого при застосуванні іншого способу розрахунків; до доходу, отриманого від здійснення видів діяльності, які не дають права застосовувати спрощену систему оподаткування. Максимальний розмір ставки застосовується у разі здійснення платниками єдиного податку першої і другої груп кількох видів господарської діяльності або здійснення такої діяльності на територіях більш як однієї сільської, селищної або міської ради.

Ставка єдиного податку, визначена для третьої групи у розмірі 2%, може бути обрана: суб'єктом господарювання, який зареєстрований платником ПДВ, у разі переходу ним на спрощену систему оподаткування; платником єдиного податку третьої групи, який обрав ставку єдиного податку в розмірі 4%, у разі добровільної зміни ставки єдиного податку; суб'єктом господарювання, який не зареєстрований платником ПДВ, у разі його переходу на спрощену систему оподаткування або зміни групи платників єдиного податку шляхом реєстрації платником ПДВ, переходу на спрощену систему оподаткування або зміни групи платників єдиного податку.

Для платників єдиного податку четвертої групи розмір ставок податку з одного гектара сільськогосподарських угідь та/або земель водного фонду залежить від категорії земель, їх розташування та становить (у відсотках бази оподаткування): для ріллі, сіножатей і пасовищ – 0,45; для ріллі, сіножатей і пасовищ, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – 0,27; для багаторічних насаджень – 0,27; для багаторічних насаджень, розташованих у гірських зонах та на поліських територіях, – 0,09; для земель водного фонду – 1,35; для ріллі, сіножатей і пасовищ, що перебувають у власності сільськогосподарських товаровиробників, – 3.

У разі якщо сільська, селищна або міська рада вчасно не прийняла рішення про встановлення єдиного податку, даний платіж справляється із застосуванням їх мінімальних ставок (рис. 3.15). Тим самим нівелюється їх місце в наповнюванні дохідної частини місцевих бюджетів та регуляторному впливі на економіку регіону. Місцева рада може прийняти рішення щодо зміни раніше встановлених ставок єдиного податку (за такими ставками він буде

сплачуватися не раніше початку бюджетного періоду, що настає за плановим періодом). Дане положення хоча й суперечливе, утім відповідає принципу стабільності оподаткування.

Рис. 3.15. Повноваження сільських, селищних і міських рад стосовно єдиного податку

Деякі особливості має сплата та зарахування єдиного податку¹, що актуально, зважаючи на високу фіскальну роль даного податкового платежу (табл. 3.23). Платники першої, другої та третьої груп його сплачують за місцем податкової адреси, а четвертої – за місцем розташування земельної ділянки. Якщо податкова адреса (земельна ділянка) знаходиться на території міста обласного значення (міста районного значення, села і селища, об'єднаної територіальної громади), відповідно він надходить до доходів загального фонду бюджету міста обласного значення (бюджету міста районного значення, сільського і селищного бюджету, бюджету об'єднаної територіальної громади).

3.4. Рентна плата за користування природних ресурсів

Сприятливе географічне розташування України і велика кількість природних ресурсів відкриває доступ до загальносвітового ринку. Це потребує їх раціонального розподілу та використання, що може стати передумовою досягнення високих темпів економічного розвитку. При цьому система рентних платежів є чи не найважливішим інструментом фінансового забезпечення охорони навколишнього природного середовища і відтворення природно-ресурсного потенціалу регіонів. На практиці ж вона сприяє вирівнюванню економічних умов господарювання, регулюванню інвестиційних процесів та наповнюванню доходів місцевих бюджетів.

Рентна плата – це загальнодержавний податок, який справляється за користування надрами для видобування корисних копалин і в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, користування радіочастотним

¹ Зарахування єдиного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

ресурсом України, спеціальне використання води та лісових ресурсів, транспортування нафти і нафтопродуктів, природного газу та аміаку територією України. Із перелічених її видів до місцевих бюджетів надходить рентна плата за користування надрами, за спеціальне використання води, за спеціальне використання лісових ресурсів, за використання інших природних ресурсів (диких тварин, рибних й інших ресурсів)¹ (табл. 3.24).

Таблиця 3.24

Види рентної плати, які зараховуються до місцевих бюджетів

Рентна плата	Види рентної плати
Рентна плата за користування надрами	– Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення; – рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; – рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин.
Рентна плата за спеціальне використання води	– Рентна плата за спеціальне використання води; – рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення.
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	– Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів в частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування; – рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів.
Плата за використання інших природних ресурсів	– Плата за спеціальне використання диких тварин; – плата за спеціальне використання рибних та інших водних ресурсів.

Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин справляється із суб'єктів господарювання, у тому числі громадян України, іноземців та осіб без громадянства, зареєстрованих як підприємці, які набули права користування об'єктом (ділянкою) надр на підставі отриманих спеціальних дозволів на користування надрами в межах конкретних ділянок надр з метою провадження господарської діяльності з видобування корисних копалин, у тому числі під час геологічного вивчення (або геологічного вивчення з подальшою дослідно-промисловою розробкою) в межах зазначених у таких спеціальних дозволах об'єктах (ділянках) надр.

У разі укладення власниками спеціальних дозволів з третіми особами договорів на виконання робіт (послуг), пов'язаних з використанням надр, у тому числі за операціями з давальницькою сировиною, платниками рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин є власники таких спеціальних дозволів. Платником даної рентної плати під час виконання договорів про спільну діяльність без утворення юридичної особи також може бути уповноважена особа – один із учасників такого договору, на якого згідно з

¹ Елементи оподаткування рентної плати подано в розділі IX Податкового кодексу України (див.: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

його умовами покладено обов'язок нарахування, утримання та внесення податків і зборів до бюджету.

До платників рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин належать землевласники та землекористувачі, крім суб'єктів підприємництва, які відносяться до фермерських господарств, що провадять господарську діяльність з видобування підземних вод на підставі дозволів на спеціальне водокористування, а також в межах наданих їм земельних ділянок, розмір яких перевищує норми, видобувають прісні підземні води із застосуванням електричних пристроїв у обсязі понад 13 куб. м на особу в місяць. Широкий перелік платників рентної плати передбачає визначення об'єкта оподаткування, що впливає на наповнення місцевих бюджетів.

Зокрема, рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин по кожній наданій у користування ділянці надр, що визначена у відповідному спеціальному дозволі, справляється з обсягу товарної продукції гірничого підприємства. Іншої словами, нею є видобута корисна копалина (мінеральна сировина), що є результатом господарської діяльності з видобування корисних копалин у податковому (звітному) періоді, приведеної у відповідність із стандартом, встановленим галузевим законодавством, до якої належать:

— обсяг товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), що є результатом господарської діяльності з видобування корисних копалин з надр на території України, її континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, у тому числі обсяг мінеральної сировини, що утворюється в результаті виконання первинної переробки, що провадиться іншими, ніж платник рентної плати, суб'єктами господарювання на умовах господарських договорів про послуги з давальницькою сировиною;

— обсяг товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини (мінеральної сировини), що є результатом господарської діяльності з видобування корисних копалин з відходів гірничого виробництва, у тому числі обсяг мінеральної сировини, що утворюється в результаті виконання первинної переробки, що провадиться іншими, ніж платник рентної плати, суб'єктами господарювання на умовах господарських договорів про послуги з давальницькою сировиною, якщо для її видобутку відповідно до законодавства необхідно отримати спеціальний дозвіл.

Базою оподаткування рентною платою за користування надрами для видобування корисних копалин є вартість обсягів видобутих у податковому (звітному) періоді корисних копалин (мінеральної сировини), яка окремо обчислюється для кожного виду корисної копалини (мінеральної сировини) для кожної ділянки надр на базових умовах поставки (склад готової продукції гірничого підприємства). Вартість відповідного виду товарної продукції гірничого підприємства – видобутої корисної копалини (мінеральної сировини) у податковому (звітному) періоді обчислюється платником для кожної ділянки надр на базових умовах поставки (склад готової продукції гірничого підприємства).

Деякі особливості має порядок сплати рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин (рис. 3.16). Платники рентної плати сплачують податкові зобов'язання: за місцезнаходженням ділянки надр, з якої видобуті корисні копалини, у разі її розміщення у межах території України; за місцем обліку платника рентної плати у разі розміщення ділянки надр, з якої видобуто корисні копалини, в межах континентального шельфу або виключної (морської) економічної зони України. Зважаючи на велику фіскальну роль даної рентної плати в доходах місцевих бюджетів, органи місцевого самоврядування повинні розвивати ринок корисних копалин.

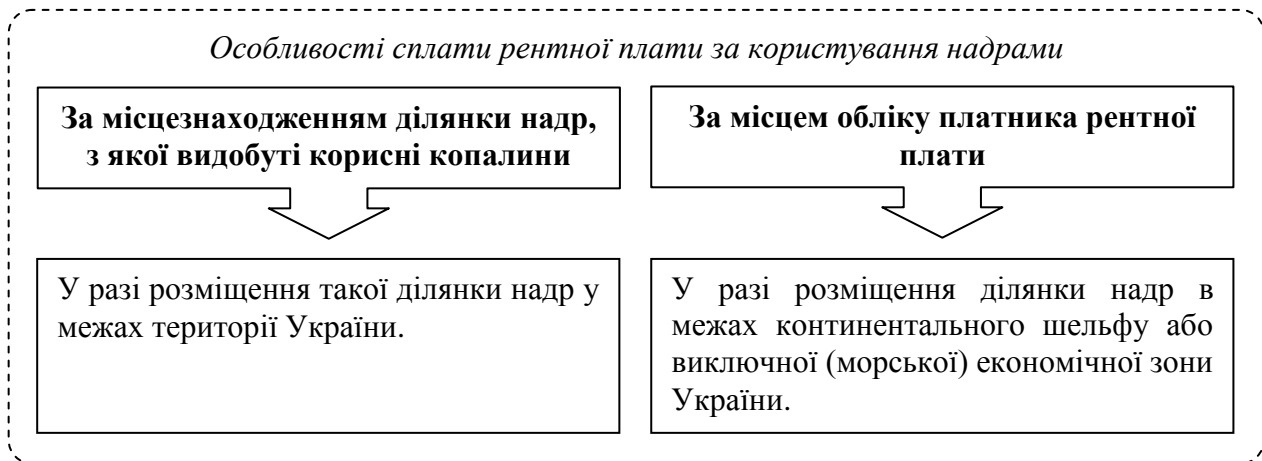

Рис. 3.16. Особливості сплати рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин

Рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, справляється з юридичних та фізичних осіб – суб'єктів господарювання, які використовують ділянки надр для: зберігання природного газу, нафти, газоподібних й інших рідких нафтопродуктів; витримування виноматеріалів, виробництва і зберігання винопродукції; вирощування грибів, овочів, квітів та інших рослин; зберігання харчових продуктів, промислових й інших товарів, речовин і матеріалів; провадження інших видів господарської діяльності. Не є платниками рентної плати військові частини, заклади, установи й організації Збройних Сил України.

Об'єктом оподаткування є обсяг підземного простору надр: для зберігання природного газу та газоподібних продуктів – активний об'єм зберігання газу в пористих чи тріщинуватих геологічних утвореннях; для зберігання нафти та інших рідких нафтопродуктів – об'єм спеціально створених та існуючих гірничих виробок, а також природних порожнин; для витримування виноматеріалів, виробництва та зберігання винопродукції, вирощування грибів, овочів, квітів, зберігання харчових продуктів, промислових й інших товарів, речовин і матеріалів, провадження інших видів діяльності – площа підземного простору.

Рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, не справляється:

— по-перше, за використання транспортних тунелів та інших підземних комунікацій, колекторно-дренажних систем та об'єктів міського комунального господарства;

— по-друге, за використання підземних споруд на глибині не більш як 20 м, збудованих відкритим способом без засипання або з подальшим ґрунтовим засипанням.

Рентна плата за спеціальне використання води справляється із водокористувачів – суб'єктів господарювання незалежно від форми власності: юридичних осіб, їх філій, відділень, представництв, інших відокремлених підрозділів без утворення юридичної особи (крім бюджетних установ), постійних представництв нерезидентів, а також фізичних осіб – підприємців, які використовують воду, отриману шляхом забору води з водних об'єктів (первинні водокористувачі) або від первинних йо інших водокористувачів (вторинні водокористувачі), та використовують воду для потреб гідроенергетики, водного транспорту і рибництва.

Натомість не є платниками рентної плати водокористувачі, які використовують воду для задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб населення (сукупності людей, які знаходяться на даній території в той чи інший період часу, незалежно від характеру та тривалості проживання, в межах їх житлового фонду і присадибних ділянок), у тому числі для задоволення питних і санітарно-гігієнічних потреб юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та платників єдиного податку. Такий підхід логічний щодо принципу соціальної справедливості оподаткування, утім потребує належних контрольних заходів з метою усунення зловживань.

Рентною платою за спеціальне використання води оподатковується фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі; рентною платою за спеціальне використання води без її вилучення з водних об'єктів – для потреб гідроенергетики – фактичний обсяг води, що пропускається через турбіни гідроелектростанцій для вироблення електроенергії; для потреб водного транспорту – час використання поверхневих вод флотом; рентною платою за спеціальне використання води для потреб рибництва – фактичний обсяг води, який необхідний для поповнення водних об'єктів під час розведення риби та інших водних живих ресурсів.

Особливості сплати рентної плати за місцезнаходженням ділянок надр чи місцем податкової реєстрації подано в **табл. 3.25**. Зокрема, в першому випадку справляється і зараховується до відповідних бюджетів рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин, за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, за спеціальне використання лісових ресурсів, в другому випадку – рентна плата за спеціальне використання води. Не тільки наявність природних ресурсів, а й розвиток рентних відносин у тому чи іншому регіоні впливає на формування доходів місцевих бюджетів.

Особливості сплати рентної плати до бюджетів різних рівнів¹

Види рентної плати	Місця сплати
Рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин	За місцезнаходженням ділянки надр у разі її розміщення в межах території України; за місцем обліку платника у разі розміщення ділянки надр в межах континентального шельфу або виключної (морської) економічної зони України.
Рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин	За місцезнаходженням ділянки надр.
Рентна плата за спеціальне використання води	За місцем податкової реєстрації.
Рентна плата за спеціальне використання лісових ресурсів	За місцезнаходженням лісової ділянки.

Загалом же, сучасна система рентних платежів в Україні не стимулює раціональне використання природних ресурсів, не забезпечує відображення реальних втрат суспільства і не створює достатньої фінансової бази місцевих бюджетів. Для підвищення ефективності рентних відносин органи місцевого самоврядування повинні спрямовувати свої дії на: розподіл природних ресурсів між суб'єктами господарювання всіх форм власності залежно від максимального економічного ефекту; дотримання правових норм, необхідних для нормального перебігу економічних процесів, пов'язаних з рентними відносинами; ощадливе використання природних багатств.

3.5. Неподаткові надходження місцевих бюджетів

На відміну від податків, неподаткові доходи мають ряд суттєвих переваг, якими органи місцевого самоврядування можуть скористатися при розв'язанні проблем їх фінансового забезпечення. Адже впровадження нових податків, збільшення розмірів податкових ставок, розширення бази оподаткування чинять й без того надмірне податкове навантаження, що підвищує ймовірність ухилення від оподаткування і переводить діяльність платників податків в „тінь”. Не дивлячись на багатогранну роль податків, використання неподаткових джерел їх наповнення дасть змогу дещо нівелювати негативний вплив податкових регуляторів.

¹ Особливості сплати рентної плати до бюджетів різних рівнів подано в розділі IX Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

Неподаткові надходження мають незначну частку в структурі доходів місцевих бюджетів (у 2014 році усього 5,3%). Їх збільшення з 8769,2 млн. грн. у 2010 році до 12257,5 млн. грн. в 2014 році продиктоване зростанням обсягу адміністративних зборів і доходів від некомерційного продажу, власних надходжень бюджетних установ. При цьому доходи від власності та підприємницької діяльності, що включають частину чистого прибутку комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, дивіденди, нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, адміністративні штрафи й інші санкції, зменшилися майже в тричі.

Особливу увагу необхідно звернути на *власні надходження бюджетних установ*, яких в 2014 році було мобілізовано 9588,1 млн. грн., або 78,2% від загального обсягу неподаткових надходжень. Вони є сукупністю коштів, отриманих бюджетними установами як плата за надання послуг і виконання робіт, гранти, дарунки та благодійні внески, кошти від реалізації продукції або іншої діяльності. В їх структурі надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами, й інші джерела власних надходжень бюджетних установ розподіляються майже порівну. Зважаючи на позитивну динаміку за 2010–2014 роки, ці доходи потребують диверсифікації джерел.

Таблиця 3.27

Види неподаткових надходжень, які зараховуються до місцевих бюджетів

Неподаткові надходження	Види неподаткових надходжень
Доходи від власності та підприємницької діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність; – інші надходження; – надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісгосподарського виробництва.
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – Плата за надання адміністративних послуг; – плата за утримання дітей у школах-інтернатах; – надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном; – державне мито; – орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, районними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами.
Інші неподаткові надходження	<ul style="list-style-type: none"> – Надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, організацій та установ, щодо яких минув строк позовної давності; – інші надходження; – доходи від операцій з кредитування та надання гарантій; – концесійні платежі.
Власні надходження бюджетних установ	<ul style="list-style-type: none"> – Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством;

Так, надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами, включають плату за послуги, що надаються ними згідно з основною діяльністю, надходження від додаткової діяльності, плату за оренду майна бюджетних установ, надходження від реалізації майна. До інших джерела власних надходжень бюджетних установ належать: по-перше, благодійні внески, гранти і дарунки; по-друге, кошти, що отримують бюджетні установи для виконання цільових заходів; по-третє, кошти, що отримують вищі та професійно-технічні навчальні заклади від розміщення на депозитах бюджетних коштів.

Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами, мають постійний характер. До них відноситься плата за послуги, надання яких пов'язане з виконанням їх функцій, плата за послуги зі створення умов для початку реалізації інфраструктурних проектів. Розширення переліку цих послуг та підвищення їх вартості дасть змогу не тільки поліпшити фінансове забезпечення місцевого самоврядування, а й частково зменшити корупцію у бюджетних установах. Крім того, для забезпечення однотипності потребує включення до першої групи кошти, що отримують ці установи від юридичних і фізичних осіб для виконання цільових заходів.

Не використовується в повному обсязі потенціал *доходів бюджетних установ від господарської діяльності*. До цієї підгрупи належать: кошти, які отримують бюджетні установи від господарсько-виробничої діяльності допоміжних підприємств, господарств, майстерень; квартирна плата і плата за гуртожиток; від працевикористання засуджених; відрахування від заробітку або іншого доходу спецконтингенту за харчування, речове майно, комунально-побутові послуги. Разом з підвищенням рентабельності підприємств, у складі надходжень від плати за послуги, що надаються бюджетними установами, потрібно залишити перші два джерела, натомість решта доходів – виключити.

При пошуку резервів збільшення дохідної частини місцевих бюджетів увагу можна звернути на *плату за оренду майна бюджетних установ і надходження бюджетних установ від реалізації майна*. З одного боку, необхідно поліпшити роботу місцевої влади з підбору об'єктів комунальної власності, збільшити привабливість цих об'єктів, створити професійну систему оцінки майна та забезпечити їх здачу в оренду не нижче ринкових цін. З іншого боку, потребує посилення контроль за рухом коштів, які отримують бюджетні установи від реалізації необоротних активів й інших матеріальних цінностей, за здані як брухт і відходи металу.

Благодійні внески, гранти, дарунки можуть активно використовуватися як власні надходження бюджетних установ за умови забезпечення громадського контролю, який реалізується на основі суспільних інститутів і законів, що зобов'язують органи влади надавати інформацію зацікавленим особам. Адже більшість суспільних послуг надаються в межах територіальної громади, відтак їх мешканці повинні бути проінформовані про обсяг перерозподілених ресурсів. Зважаючи на те, що питання формування місцевих бюджетів за

рахунок цих джерел пов'язані з корупцією, участь населення в їх вирішенні є вершиною демократії, за якої кожен може впливати на фінансові відносини.

3.6. Доходи від операцій з капіталом

Доходи від операцій з капіталом мають незначну питому вагу в доходах місцевих бюджетів, притому що за 2010–2014 роки вони скоротилися із 2556,3 млн. грн. до 1127,7 млн. грн. В їх структурі можна виділити надходження від продажу основного капіталу (кошти від реалізації скарбів, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, безхазяйного майна, знахідок, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі; кошти від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності) та кошти від продажу землі і нематеріальних активів (кошти від продажу землі; надходження від продажу нематеріальних активів) (табл. 3.28).

Таблиця 3.28

Види доходів від операцій з капіталом, які зараховуються до місцевих бюджетів

Доходи від операцій з капіталом	Види доходів від операцій з капіталом	Підвиди доходів від операцій з капіталом
Надходження від продажу основного капіталу	Кошти від реалізації скарбів, майна, одержаного державою або територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, безхазяйного майна, знахідок, а також валютних цінностей і грошових коштів, власники яких невідомі	Кошти від реалізації безхазяйного майна, знахідок, спадкового майна, майна, одержаного територіальною громадою в порядку спадкування чи дарування, а також валютні цінності і грошові кошти, власники яких невідомі.
	Надходження коштів від Державного фонду дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння.	–
	Кошти від відчуження майна, що належить Автономній Республіці Крим та майна, що перебуває в комунальній власності.	–
Кошти від продажу землі і нематеріальних активів	Кошти від продажу землі.	– Кошти від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній або комунальній власності; – кошти від продажу прав на земельні ділянки несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній або комунальній власності; – кошти від продажу земельних

		ділянок несільськогосподарського призначення до розмежування земель державної і комунальної власності з розстроченням платежу.
	Надходження від продажу нематеріальних активів.	—

Особливу увагу необхідно звернути на ресурси, які мобілізуються до місцевих бюджетів від *продажу землі*, оскільки це найбільш проблемна та корупційна сфера, з якою стикаються органи місцевого самоврядування. Відповідно до законодавства дані органи можуть здійснювати продаж земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них (оренди, суперфіцію, емфітевзису)¹ громадянам, юридичним особам й іноземним державам. Перелік повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо передачі земельних ділянок у власність або користування подано в **табл. 3.29**.

Таблиця 3.29

Повноваження органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування щодо земельних відносин

Органи влади	Повноваження
Кабінет Міністрів України	Передає земельні ділянки із земель державної власності у власність або у користування та земельні ділянки дна територіального моря.
Центральний орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів та його територіальні органи	Передають земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної власності у власність або у користування для всіх потреб.
Обласні державні адміністрації	Передають земельні ділянки із земель державної власності у власність або користування в межах міст обласного значення та за межами населених пунктів, а також земельні ділянки, що не входять до складу певного району.
Обласні та районні ради	Передають земельні ділянки у власність або у користування з відповідних земель спільної власності територіальних громад для всіх потреб.
Районні державні адміністрації	Передають земельні ділянки із земель державної власності у власність або користування в межах сіл, селищ, міст районного значення для всіх потреб та за межами населених пунктів.
Сільські, селищні, міські ради	Передають земельні ділянки у власність або користування із земель комунальної власності відповідних територіальних громад для всіх потреб.

¹ Визначення даних термінів подано в термінологічному словнику.

Державні органи приватизації	Здійснюють продаж земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти, які підлягають приватизації.
------------------------------	--

Продаж земельних ділянок здійснюється у формі *аукціону* (більш детально даний порядок описано в § 8.5). Громадяни та юридичні особи подають заяву (клопотання) до відповідного органу виконавчої влади або сільської, селищної, міської ради (див. *інформ. матер.*). У ній зазначаються місце розташування земельної ділянки, її призначення, розміри та площа, згода на укладення договору про оплату авансового внеску. До заяви додаються: документи, що посвідчують право користування земельною ділянкою та право власності на нерухоме майно; копія установчих документів для юридичної особи, а для громадянина – копія документа, що посвідчує особу.

Орган державної влади або орган місцевого самоврядування у місячний строк розглядає заяву (клопотання) і приймає рішення про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки (якщо такий проект відсутній) або про проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки (крім земельних ділянок площею понад 50 га для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд) чи про відмову в продажу із зазначенням обґрунтованих причин відмови. *Підставами для відмови в продажу земельної ділянки* може бути декілька, які схематично зображені на *рис. 3.18*.

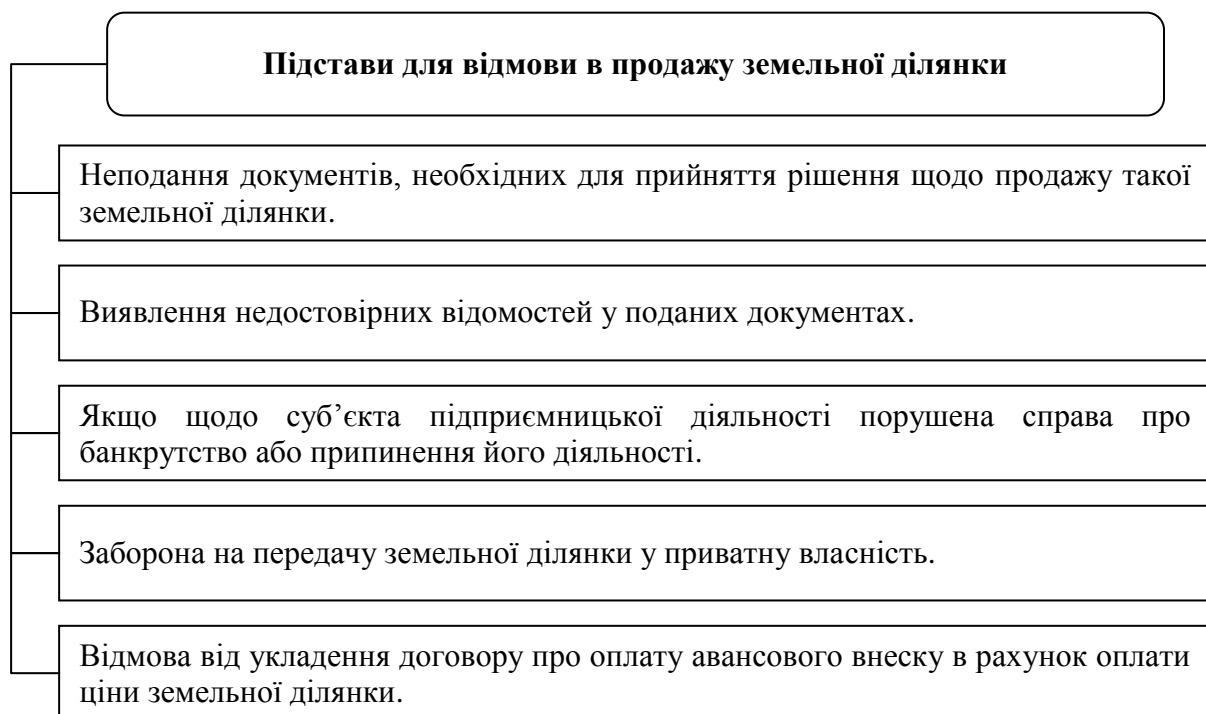

Рис. 3.18. Підстави для відмови в продажу земельної ділянки

Рішення місцевої державної адміністрації, сільської, селищної, міської ради про продаж земельної ділянки є підставою для *укладання договору купівлі-продажу*, який підлягає нотаріальному посвідченню. Документ про оплату або

про сплату першого платежу (у разі продажу земельної ділянки з розстроченням платежу) є підставою для видачі державного акта на право власності на земельну ділянку та її державної реєстрації (див. **інформ. матер.**). Сума авансового внеску зараховується до ціни продажу земельної ділянки. У разі відмови покупця від укладення договору купівлі-продажу земельної ділянки сума авансового внеску не повертається.

Ціна земельної ділянки визначається за експертною грошовою оцінкою, що проводиться суб'єктами господарювання, які є суб'єктами оціночної діяльності у сфері оцінки земель відповідно до закону, на замовлення органів державної влади або органів місцевого самоврядування. Ціна земельної ділянки площею понад 50 га для розміщення відкритих спортивних і фізкультурно-оздоровчих споруд визначається за нормативною грошовою оцінкою, вказаною в технічній документації. Фінансування робіт з проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки здійснюється за рахунок внесеного покупцем авансу, що не може бути більшим ніж 20% вартості земельної ділянки.

Покупцями земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва можуть бути: громадяни України, які мають сільськогосподарську освіту або досвід роботи у сільському господарстві чи займаються веденням сільськогосподарського виробництва; юридичні особи України, установчими документами яких передбачено ведення сільськогосподарського виробництва. Переважне право мають громадяни України, які постійно проживають на території відповідної місцевої ради, де здійснюється продаж земельної ділянки, а також відповідні органи місцевого самоврядування.

3.7. Надходження бюджету розвитку місцевих бюджетів

Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів. Його доходи можуть включати¹:

- дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність;
- плата за надання місцевих гарантій;
- кошти пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту, отримані відповідно до Закону України „Про регулювання містобудівної діяльності”;
- 10% коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (крім коштів від державної частини продукції, виробленої на ділянці надр у межах континентального шельфу і виключної (морської)

¹ Склад надходжень бюджету розвитку місцевих бюджетів подано в статті 71 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

економічної зони України), що розподіляються між місцевими бюджетами адміністративно-територіальних одиниць, на території яких знаходиться відповідна ділянка надр;

— капітальні трансферти (субвенції) з інших бюджетів;

— кошти від повернення кредитів, наданих з відповідного бюджету, та відсотки, сплачені за користування ними;

— місцеві запозичення, здійснені у порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законами України;

— кошти, які передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної місцевої ради (щодо коштів резервного фонду місцевого бюджету в частині витрат бюджету розвитку – за рішенням місцевої державної адміністрації, виконавчого органу відповідної місцевої ради).

Загалом же, склад бюджету розвитку обласних бюджетів, районних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, бюджетів міст районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад однотипний, крім коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції (рис. 3.19).

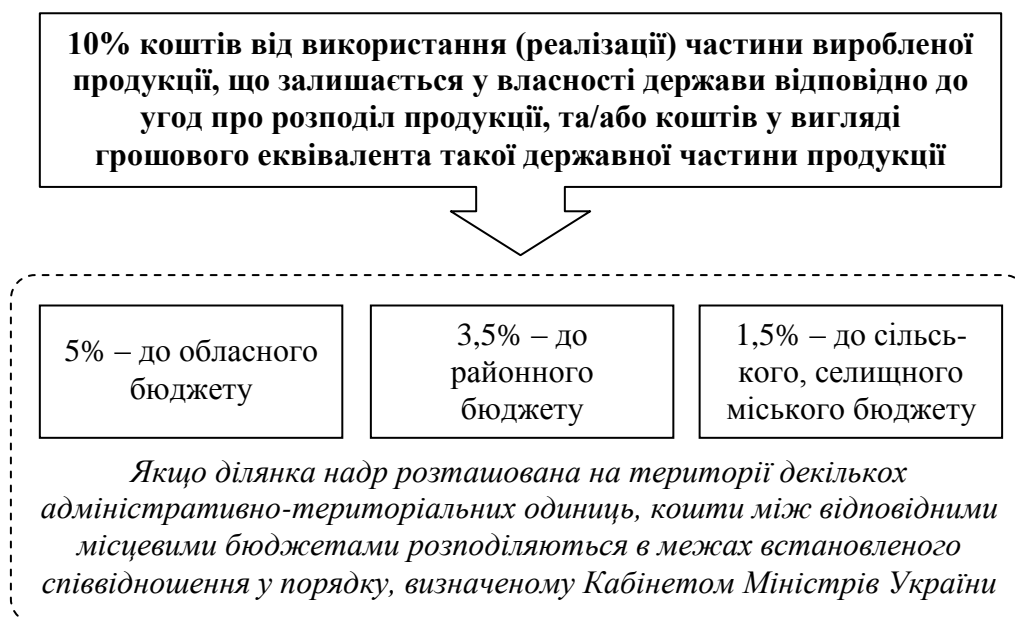

Рис. 3.19. Розподіл між місцевими бюджетами коштів від використання (реалізації) частини виробленої продукції, що залишається у власності держави відповідно до угод про розподіл продукції, та/або коштів у вигляді грошового еквівалента такої державної частини продукції

3.8. Надходження до цільових фондів, утворених місцевими радами

Специфічним інститутом у системі місцевих фінансів є *цільові фонди* органів місцевого самоврядування. Їх кошти мають чітко визначене спрямування та витрачаються на забезпечення потреб соціально-економічного розвитку територій. Надання місцевим радам компетенції щодо їх створення зумовлене ідеєю розширення дохідної бази місцевих бюджетів. Таке функціонування цільових фондів є одним із засобів переведення мезаекономічної політики на здорову основу. Водночас складний механізм формування коштів фондів створює додаткові перешкоди для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

Кошти цільових фондів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів, фінансовою та матеріальною основою місцевого самоврядування. Вони використовуються на проведення заходів, спрямованих на вирішення питань соціально-економічного розвитку території, соціального захисту населення, становлення і розвитку місцевого самоврядування, участі органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування у розв'язанні питань загальнодержавного значення, на проведення місцевих заходів тощо. Цільові фонди, утворені місцевими радами, можуть *використовуватися за певними напрямками* (рис. 3.20).

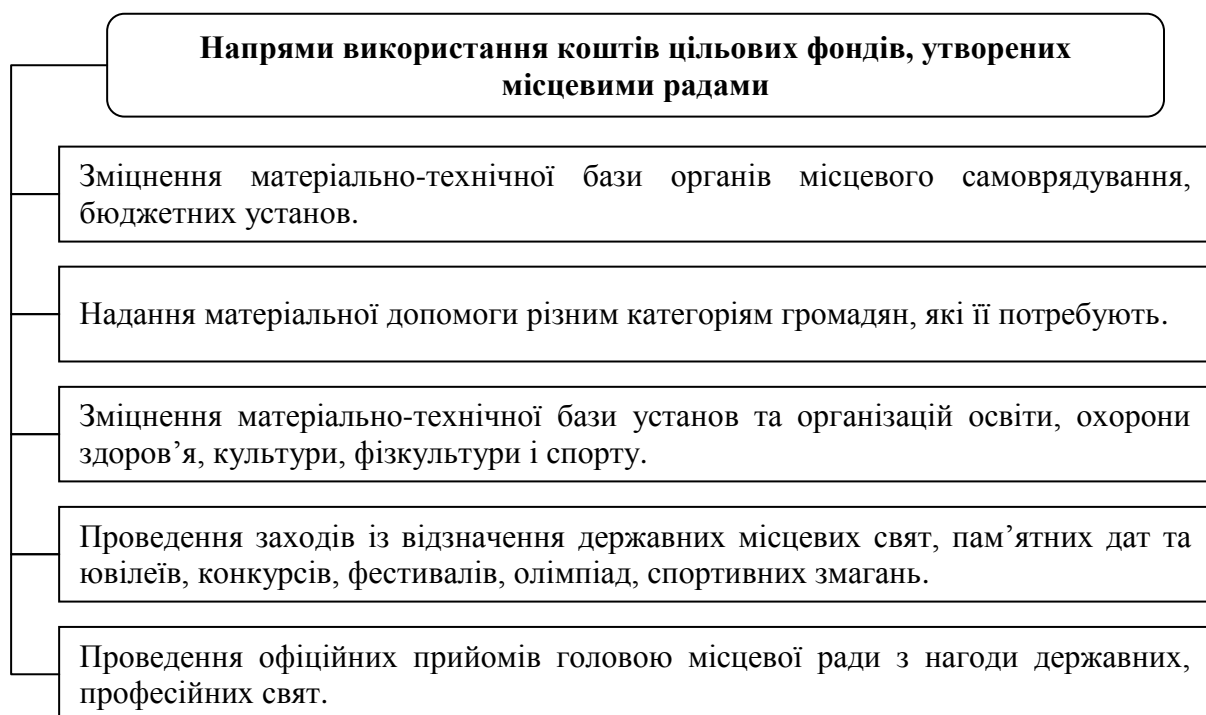

Рис. 3.20. Напрями використання коштів цільових фондів, утворених місцевими радами

Джерелами формування цільових фондів, утворених місцевими радами, можуть бути: по-перше, благодійні внески – добровільні пожертвування юридичних та фізичних осіб, організацій, установ, підприємств усіх форм

власності, безповоротна фінансова допомога, інша благодійна допомога; по-друге, залучення на договірній основі коштів підприємств, установ та організацій усіх форм власності; по-третє, інші надходження, не заборонені законодавством України. Разом з тим, до визначення тих чи інших джерел органам місцевого самоврядування необхідно відноситися дуже обачно з тим, аби не вийти за рамки нормативно-правового поля.

Розпорядження коштами, що належать до цільового фонду сільської, селищної або міської ради, здійснює голова відповідної ради шляхом прийняття розпоряджень. Про їх витрачання він звітує на сесії після закінчення фінансового року. Причому не використані у звітному році кошти цільового фонду вилученню не підлягають, а переходять на наступний рік і використовуються на відповідні програми та заходи. Контроль за використанням коштів цільового фонду здійснюють органи, на які покладено функції контролю за дотриманням бюджетного законодавства відповідно до Бюджетного кодексу України.

Досвід формування цільових фондів, утворених місцевими радами, в Україні показує наявність багатьох нерозв'язаних проблем як у законодавстві, так і у сфері його реалізації. Численними стали факти, коли органи місцевого самоврядування спрямовують до цих фондів кошти, що мають надходити до бюджету або не передбачені законодавством. Саме тому на загальнодержавному рівні необхідно розробити типові положення про цільові фонди, утворені місцевими радами (для прикладу, в інформ. матер. подано положення про цільові фонди Звенигородської районної ради, а в табл. 3.В – можливі напрями використання коштів цільового фонду).

3.9. Які нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів?

Реальний стан фінансування видатків місцевої влади на виконання функцій і завдань у межах власної компетенції та реалізації делегованих повноважень є складним, а нинішній стан наповнення місцевих бюджетів не можна вважати досконалим (табл. 3.30). Аналіз статистичних даних підтверджує, що найбільша питома вага належить надходженням від загальнодержавних податків, які фактично не пов'язані з власною діяльністю територіальних громад. Натомість частка місцевих податків і зборів становить трохи більше 3%.

Таблиця 3.30

Доходи місцевих бюджетів України за 2010–2014 роки

(млн. грн.)

Доходи	2010	2011	2012	2013	2014

Податкові надходження	67575,6	73086,9	85852,0	91191,1	87333,7
Неподаткові надходження	8769,2	10915,9	12635,7	12127,8	12257,5
Доходи від операцій з капіталом	2556,3	1829,8	1754,3	1381,8	1127,7
Міжбюджетні трансферти	78881,3	94875,0	124459,6	115848,3	130600,9
Всього	159397,1	181530,4	225273,5	221019,4	231702,0

Баланс доходів і видатків місцевих бюджетів України має позитивне сальдо, утім він забезпечується за рахунок міжбюджетних трансфертів. Їх частка становить більше половини від загального обсягу доходів місцевих бюджетів, а в абсолютних цифрах вони зросли із 78881,3 млн. грн. у 2010 році до 130600,9 млн. грн. в 2014 році. Бюджетна політика, де основний акцент зроблено на фінансовій підтримці із центру, має негативний характер. Адже міжбюджетні трансферти використовуються для фінансування поточних видатків і дестимулюють органи місцевого самоврядування у пошуку власних джерел наповнення доходів місцевих бюджетів.

Серед дохідних джерел важливу роль у фінансову забезпеченні місцевого самоврядування відіграють податкові надходження, які в 2014 році становили 87333,7 млн. грн., або 37,7% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. Це було забезпечено за рахунок податку на доходи фізичних осіб, який до бюджету міста Києва спрямовувався в обсязі 50%, до бюджету міста Севастополя – 100%, до бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим й обласного значення – 75%, до бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення – 25%. Сьогодні даний порядок змінився, що мало на меті забезпечити фінансову стабільність місцевої влади (табл. 3.31).

Таблиця 3.31

Розподіл податку на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів до та після 2015 року

До 2015 року	Після 2015 року	Бюджети, куди зараховується податок
–	15%	Доходи загального фонду обласних бюджетів.
–	60%	Доходи загального фонду районних бюджетів.
75%		Доходи загального фонду бюджетів міст обласного значення.
–		Доходи загального фонду бюджетів об'єднаних територіальних громад.
25%	–	Доходи загального фонду бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ, міст районного значення.

До 2015 року серед інших податків та зборів (обов'язкових платежів) дохідну частину місцевих бюджетів формували податок на прибуток

підприємств і фінансових установ комунальної власності, засновником яких були обласні, районні, міські, селищні та сільські ради. Згідно нового порядку розподілу даного платежу між бюджетами різних рівнів, визначеного у Бюджетному кодексі України, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки, зареєстрованих на території областей та міста Києва, надходить відповідно до доходів загального фонду обласних бюджетів і бюджету міста Києва.

Розглядаючи податки на доходи та прибуток, необхідно звернути увагу на їх вплив на фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування з іншої сторони. Мова йде про встановлення нової системи вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками (податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб) – залежно від рівня надходжень на одного жителя. Решта платежів вирівнюванню не підлягають і залишаються в повному розпорядженні місцевих бюджетів. Це сприятиме забезпеченню місцевих бюджетів достатніми ресурсами та стимулюватиме місцеву владу до залучення додаткових надходжень.

Непряме оподаткування на місцевому рівні представлене акцизним податком на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених Податковим кодексом України як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції). Запровадження із 2015 року збору з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою в діапазоні від 2% до 5% вартості реалізованого товару замість збору за виноградарство, садівництво та хмелярство, який надходитиме до місцевих бюджетів, дасть змогу поліпшити фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування.

Нові можливості органів місцевого самоврядування у формуванні бюджетних доходів

Формування єдиного кошика доходів загального фонду місцевих бюджетів та розширення його джерел.

Встановлення нових нормативів зарахування податку на доходи фізичних осіб (бюджети міст обласного значення та районів – 60%, обласні бюджети – 15%).

Зараховування 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки до обласних бюджетів.

Запровадження акцизу з реалізації через роздрібну торговельну мережу підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти).

Зараховування екологічного податку до доходів загального фонду у таких пропорціях: до державного бюджету – 20%, до місцевих бюджетів – 80%.

Передача з державного бюджету плати за надання окремих адміністративних послуг та державного мита.

у формуванні бюджетних доходів

Суттєві зміни відбулися також у розмежуванні коштів екологічного податку, із передбаченням зарахування до державного бюджету 20% надходжень, а до місцевих бюджетів – 80%, у тому числі: до обласних бюджетів – 55%; сільських, селищних, міських бюджетів – 25%; бюджету міста Києва – 80%. Збільшення ресурсу обласних бюджетів щодо даного платежу дасть змогу забезпечити фінансування видатків, пов'язаних з функціонуванням державних ветеринарних лікарень та ветеринарних лабораторій, якими забезпечується проведення лікувальних, лабораторно-діагностичних, профілактичних робіт, контролю за якістю продуктів харчування.

Щодо неподаткових надходжень, розширення наявної дохідної бази місцевих бюджетів може бути досягнута шляхом передачі з державного бюджету державного мита та плати за надання адміністративних послуг (крім 50% адміністративного збору за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців). В майбутньому такі зміни можуть дати синергетичний ефект: доходи місцевих бюджетів зростуть в декілька разів й у розпорядженні органів місцевого самоврядування буде ресурс для вирішення питань розвитку громад.

Таким чином, складовими елементами функціонування органів місцевого самоврядування є легітимність й достатні фінансові ресурси. Тобто, вони повинні сприйматись як провідний інститут для забезпечення загальноновизнаних суспільством норм і цінностей (критеріями легітимності є те, що оцінка власної

діяльності органів місцевого самоврядування повинна збігатися з оцінками тих, на кого її спрямовують) та мати змогу нагромаджувати кошти зі своїх джерел для забезпечення суспільного добробуту на місцевому рівні. Суть останнього критерію полягає в збалансуванні доходів і видатків місцевих бюджетів для виконання власних та делегованих повноважень.

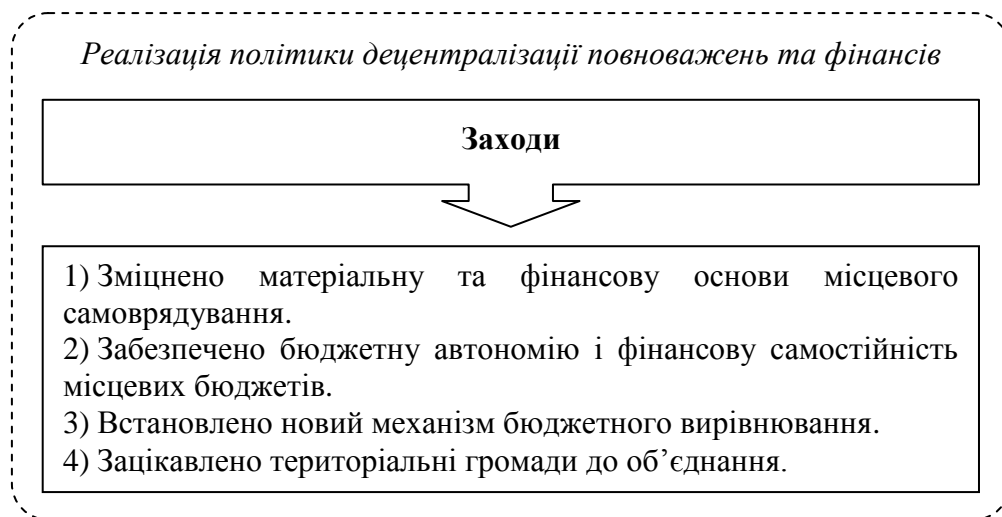

Рис. 3.22. Заходи щодо реалізації політики децентралізації повноважень та фінансів

Незважаючи на досягнутий прогрес в фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування, у багатьох адміністративно-територіальних одиницях вони залишаються обмеженими. По-перше, малий обсяг податкових надходжень не дає реальних можливостей впливати на соціально-економічні процеси в регіонах. По-друге, доступ на внутрішні та зовнішні ринки капіталів стримується через високі відсоткові ставки. По-третє, нерозвиненість цільових фондів призводить до зменшення прозорості дій органів місцевого самоврядування та відходу від принципів європейської моделі фінансового забезпечення муніципалітетів.

Відтак принципової ваги набуває питання фінансової дієздатності влади на місцях. Для цього потрібно переглянути фінансові нормативи бюджетної забезпеченості адміністративно-територіальних одиниць відповідно до зростання рівня ВВП й обсягу доходів місцевих бюджетів; розробити регіональні стандарти з надання суспільних послуг (зокрема, перелік безоплатних послуг для соціально незахищених верств населення); поліпшити паритет між загальнодержавними та місцевими податками і зборами; створити механізм забезпечення впливу інститутів публічної влади й громадянського суспільства на прийняття рішень у фінансовій сфері.

МАЛОКРУШЛИНЕЦЬКА СІЛЬСЬКА РАДА ВІННИЦЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

РІШЕННЯ № 56

12.06.2014

31 сесія 6 скликання

Про місцеві податки і збори на 2015 рік

Відповідно до пункту 24 статті 26 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280/97 (із змінами), Закону України „Про засади державної політики у сфері господарської діяльності” від 11 вересня 2003 року № 1160-IV (із змінами), статті 12, розділів XII, XIV Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI (із змінами), сільська рада

ВИРІШИЛА:

1. Встановити на території Малокрушлинецької сільської ради на 2015 рік такі місцеві податки і збори:
 - податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки;
 - єдиний податок;
 - збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності.
2. Затвердити Положення по місцевих податках і зборах (додатки № 1, 2, 3).
3. Затвердити ставки єдиного податку (додаток № 4).
4. Доручити секретарю сільської ради забезпечити офіційне оприлюднення даного рішення.
5. Головному бухгалтеру сільської ради прийняте рішення у десятиденний строк з дня оприлюднення надіслати до ОДПІ Вінницьке відділення, постійно здійснювати контроль за надходженням місцевих податків і зборів та за три місяці до закінчення строку дії цього рішення провести відстеження результативності.
6. Дане рішення діє з 1 січня 2015 року протягом року.
7. Контроль за виконанням даного рішення покласти на постійну комісію сільської ради з питань соціально-культурного розвитку, бюджету та комунальної власності.

Секретар сільської ради

В.В. Матвійчук

Додаток № 1
до рішення 31 сесії сільської ради
6 скликання від 12.06.2014

Положення про
податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
(Витяг)

1. Загальні положення

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки встановлюється згідно Податкового кодексу України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI.

2. Платники податку

Платниками податку є фізичні та юридичні особи, в тому числі нерезиденти, які є власниками об'єктів житлової нерухомості.

3. Об'єкт оподаткування

Об'єктом оподаткування є об'єкт житлової нерухомості.

4. База оподаткування

Базою оподаткування є житлова площа об'єкта житлової нерухомості фізичних та юридичних осіб. У разі наявності у платника податку кількох об'єктів оподаткування база оподаткування обчислюється окремо за кожним з таких об'єктів.

5. Пільги із сплати податку

База оподаткування об'єкта житлової нерухомості зменшується: для квартири – на 120 кв. м; для житлового будинку – на 250 кв. м.

6. Ставка податку

Ставки податку встановлюються в таких розмірах за 1 кв. м:

- для квартир, житлова площа яких не перевищує 240 кв. м, та житлових будинків, житлова площа яких не перевищує 500 кв. м – 1% розміру мінімальної заробітної плати;
- для квартир, житлова площа яких перевищує 240 кв. м, та житлових будинків, житлова площа яких перевищує 500 кв. м – 2,7% розміру мінімальної заробітної плати.

7. Податковий період

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному року.

8. Порядок обчислення суми податку

Обчислення суми податку з об'єктів житлової нерухомості, які знаходяться у власності фізичних осіб, проводиться органом державної податкової служби за місцезнаходженням об'єкта житлової нерухомості.

9. Порядок сплати податку

Платники податку – юридичні особи самостійно обчислюють суму податку станом на 1 січня звітного року і до 1 лютого цього ж року подають органу державної податкової служби за місцезнаходженням об'єкта оподаткування декларацію.

Секретар сільської ради

В.В. Матвійчук

**Базовий податковий (звітний) період та строки сплати
місцевих податків і зборів**

Податковий платіж	Базовий податковий (звітний) період	Строки сплати
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	Календарний рік.	1) Фізичні особи – протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення. 2) Юридичні особи – авансовими внесками щокварталу до 30 числа місяця, що настає за звітним кварталом.
Транспортний податок	Календарний рік.	1) Фізичні особи – протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення. 2) Юридичні особи – авансовими внесками щокварталу до 30 числа місяця, що настає за звітним кварталом.
Земельний податок	Календарний рік.	1) Власники та землекористувачі земельних ділянок – щомісяця протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) місяця. 2) Фізичні особи – протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення.
Туристичний збір	Календарний квартал.	Щоквартально, у визначений для квартального звітного (податкового) періоду строк.
Збір за місця для паркування транспортних засобів	Календарний квартал.	Щоквартально, у визначений для квартального звітного (податкового) періоду строк.
Єдиний податок	Для платників першої, другої та четвертої груп – календарний рік, третьої групи – календарний квартал.	1) Платники першої і другої груп – авансовими внесками не пізніше 20 числа (включно) поточного місяця. 2) Платники третьої групи – протягом 10 календарних днів після граничного строку подання податкової декларації за податковий (звітний) квартал. 3) Платники четвертої групи – щоквартально протягом 30 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу.

РІШЕННЯ
ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ КІРОВОГРАДСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ

від „____” _____ 2015 року

№ _____

Про погодження проекту рішення
Кіровоградської міської ради „Про
встановлення збору за місця для
паркування транспортних засобів”

Керуючись статтями 140, 146 Конституції України, статтями 7, 8, 10, 12, 14 Податкового кодексу України, статтею 52 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, статтею 2681 Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи”, виконавчий комітет Кіровоградської міської ради

ВИРІШИВ:

1. Погодити проект рішення Кіровоградської міської ради „Про встановлення збору за місця для паркування транспортних засобів”, що додається.
2. Управлінню по сприянню розвитку торгівлі та побутового обслуговування населення Кіровоградської міської ради забезпечити внесення даного проекту рішення на розгляд міської ради.
3. Контроль за виконанням даного рішення покласти на заступника міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради Васильченка С.С.

Секретар міської ради

І. Марковський

ПОГОДЖЕНО
Рішення виконавчого комітету
Кіровоградської міської ради
„___” _____ 2015 року № ____

Проект

КІРОВОГРАДСЬКА МІСЬКА РАДА
СЕСІЯ ШОСТОГО СКЛИКАННЯ

РІШЕННЯ

від „___” _____ 2015 року

№ ____

**Про встановлення збору за місця
для паркування транспортних засобів**

Керуючись статтями 140, 146 Конституції України, статтями 7, 8, 10, 12, 14 Податкового кодексу України, статтею 26 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, статтею 2681 Закону України „Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи”, Кіровоградська міська рада

ВИРІШИЛА:

1. Встановити на території міста Кіровограда збір за місця для паркування транспортних засобів згідно з додатками 1–2.
2. Відділу по роботі із засобами масової інформації Кіровоградської міської ради оприлюднити дане рішення у віснику Кіровоградської міської ради „Вечірня газета” та на офіційній сторінці Кіровоградської міської ради в мережі Інтернет у десятиденний термін після його прийняття.
3. Визнати такими, що втратили чинність, розділ 2 додатка 1 та додаток 3 до рішення Кіровоградської міської ради від 27 січня 2011 року № 117 „Про встановлення місцевих податків і зборів”.
4. Контроль за виконанням даного рішення покласти на постійну комісію Кіровоградської міської ради з питань бюджету, податків, фінансів, планування та соціально-економічного розвитку та заступника міського голови з питань діяльності виконавчих органів ради Васильченка С.С.

Секретар міської ради

І. Марковський

ЗБІР ЗА МІСЦЯ ДЛЯ ПАРКУВАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

1. Платники збору

Платниками збору є юридичні особи, їх філії (відділення, представництва), фізичні особи – підприємці, які згідно з рішенням міської ради організують та провадять діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на майданчиках для платного паркування та спеціально відведених автостоянках.

2. Об'єкт і база оподаткування

Об'єктом оподаткування є земельна ділянка, яка згідно з рішенням міської ради спеціально відведена для забезпечення паркування транспортних засобів на автомобільних дорогах загального користування, тротуарах або інших місцях, а також комунальні гаражі, стоянки, паркінги (будівлі, споруди, їх частини), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету, за винятком площі земельної ділянки, яка відведена для безоплатного паркування транспортних засобів, передбачених статтею 30 Закону України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”.

Базою оподаткування є площа земельної ділянки, відведена для паркування, а також площа комунальних гаражів, стоянок, паркінгів (будівель, споруд, їх частин), які побудовані за рахунок коштів місцевого бюджету.

4. Ставка збору

Ставки збору встановлюються рішенням Кіровоградської міської ради за кожний день провадження діяльності із забезпечення паркування транспортних засобів у гривнях за 1 кв. м площі земельної ділянки, відведеної для організації та провадження такої діяльності, у розмірі 0,15% мінімальної заробітної плати, установлені законом на 1 січня податкового (звітного) року.

5. Порядок обчислення та строки сплати збору

Сума збору за місця для паркування транспортних засобів, обчислена відповідно до податкової декларації за звітний (податковий) квартал, сплачується щоквартально, у визначений для квартального звітного (податкового) періоду строк, за місцезнаходженням об'єкта оподаткування.

Платник збору, який має підрозділ без статусу юридичної особи, що провадить діяльність із забезпечення паркування транспортних засобів на земельній ділянці не за місцем реєстрації такого платника збору, зобов'язаний зареєструвати такий підрозділ як платника збору у контролюючому органі за місцезнаходженням земельної ділянки.

6. Податковий період

Базовий податковий (звітний) період дорівнює календарному кварталу.

**Начальник управління по сприянню
розвитку торгівлі та побутового обслуговування
населення Кіровоградської міської ради**

Н. Бабенко

Види неподаткових надходжень, які зараховуються до місцевих бюджетів

Неподаткові надходження	Види неподаткових надходжень	Підвиди неподаткових надходжень
Доходи від власності та підприємницької діяльності	Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність.	<ul style="list-style-type: none"> – Частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного місцевого бюджету; – дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є майно Автономної Республіки Крим, комунальна власність; – плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів.
	Інші надходження.	<ul style="list-style-type: none"> – Інші надходження; – перерахування підприємцями частки вартості виготовленої нестандартної продукції з дозволу на тимчасове відхилення від вимог відповідних стандартів щодо якості продукції, виданого Державним комітетом України по стандартизації, метрології і сертифікації; – штрафні санкції за порушення законодавства про патентування, за порушення норм регулювання обігу готівки та про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг; – адміністративні штрафи та інші санкції; – адміністративні штрафи та штрафні санкції за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів.
	Надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського і лісогосподарського виробництва.	–
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	Плата за надання адміністративних послуг.	<ul style="list-style-type: none"> – Плата за ліцензії на певні види господарської діяльності та сертифікати, що видаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчими органами місцевих рад і місцевими органами виконавчої влади; – плата за ліцензії на виробництво спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів; – плата за ліцензії на право експорту, імпорту та оптової торгівлі спирту етилового, коньячного та плодового; – плата за ліцензії на право експорту, імпорту алкогольними напоями та тютюновими виробами Плата за державну реєстрацію (крім реєстраційного збору за проведення державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців); – плата за ліцензії на право оптової торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами; – плата за ліцензії на право роздрібної

		торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами; – плата за ліцензії та сертифікати, що сплачується ліцензіатами за місцем здійснення діяльності; – плата за надання інших адміністративних послуг.
	Плата за утримання дітей у школах-інтернатах.	–
	Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим державним майном.	– Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності; – надходження платежів за надані орендареві грошові кошти та цінні папери на умовах кредиту.
	Державне мито.	– Державне мито, що сплачується за місцем розгляду та оформлення документів, у тому числі за оформлення документів на спадщину і дарування; – державне мито, не віднесене до інших категорій; – державне мито за дії, пов'язані з одержанням патентів на об'єкти права інтелектуальної власності, підтриманням їх чинності та передаванням прав їхніми власниками; – державне мито, пов'язане з видачею та оформленням закордонних паспортів (посвідок) та паспортів громадян України; – надходження сум реструктурованої заборгованості зі сплати державного мита.
	Орендна плата за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, районними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями, місцевими радами.	–
Інші неподаткові надходження	Надходження сум кредиторської та депонентської заборгованості підприємств, організацій та установ, щодо яких минув строк позовної давності.	–
	Інші надходження.	– Інші надходження; – надходження коштів з рахунків виборчих фондів; – нез'ясовані надходження; – інші надходження до фондів охорони навколишнього природного середовища; – кошти, отримані від надання учасниками процедури закупівель забезпечення їх пропозиції конкурсних торгів, які не підлягають поверненню цим учасникам, у випадках, передбачених Законом України „Про здійснення державних закупівель”; – грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності;

		<ul style="list-style-type: none"> – кошти за шкоду, що заподіяна на земельних ділянках державної та комунальної власності, які не надані у користування та не передані у власність, внаслідок їх самовільного зайняття, використання не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу; відшкодування збитків за погіршення якості ґрунтового покриву тощо та за неодержання доходів у зв'язку з тимчасовим невикористанням земельних ділянок.
	Доходи від операцій з кредитування та надання гарантій.	<ul style="list-style-type: none"> – Відсотки за користування позиками, які надавалися з місцевих бюджетів; – плата за гарантії, надані Верховною Радою Автономної Республіки Крим та міськими радами; – відсотки за користування довгостроковим кредитом, що надається з місцевих бюджетів молодим сім'ям та одиноким молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) та придбання житла.
	Концесійні платежі.	<ul style="list-style-type: none"> – Концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності (крім тих, які мають цільове спрямування згідно із законом); – надходження коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту.
Власні надходження бюджетних установ	Надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами згідно із законодавством.	–
	Інші джерела власних надходжень бюджетних установ.	–

ПОЛОЖЕННЯ
про цільовий фонд Звенигородської районної ради
(Витяг)

1. Загальні положення

1.1. Цільовий фонд районної ради (далі – цільовий фонд) створюється відповідно до статті 68 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” для фінансування витрат та заходів, непередбачених під час затвердження районного бюджету на відповідний рік, і входить до складу спеціального фонду районного бюджету.

2. Формування цільового фонду

2.1. Цільовий фонд формується за рахунок:

- коштів підприємств, установ, організацій, незалежно від форм власності, які надаються як безповоротна фінансова допомога на певні цілі;
- добровільних пожертвувань громадян на певні цілі;
- інших надходжень, що не заборонені законодавством.

3. Напрями використання коштів цільового фонду

3.1. Кошти цільового фонду використовуються на:

- видатки на відрядження;
- оплату послуг для забезпечення потреб установ та організацій районної комунальної власності;
- оплата видатків на канцтовари, матеріали та господарчі товари, вітальних листівок, конвертів, марок, статистичних бюлетенів, передплату періодичних видань, інформаційних видань, інформації про соціально-економічний розвиток району;
- оплата послуг Інтернет-провайдерів за створення, підключення та обслуговування мережі Інтернет для висвітлення діяльності районної ради, її органів та Звенигородської районної державної адміністрації;
- оплату поліграфічних послуг та виготовлення книг;
- придбання паливно-мастильних матеріалів, та запчастин до службових автомобілів;
- оплату комунальних послуг, енергоносіїв та інших платежів в бюджет та позабюджетні фонди;
- на проведення капітальних та поточних ремонтів об’єктів районної комунальної власності та благоустрій територій населених пунктів;
- оплата послуг для проведення різного роду державних та районних заходів, в яких приймає участь районна рада.

4. Порядок управління коштами

4.1. Кошти цільового фонду зараховуються на реєстраційний рахунок у відділенні Державного казначейства в районі.

4.2. Розпорядником цих коштів є голова районної ради, який видає розпорядження відповідно до напрямків їх використання та кошторису витрат.

4.3. Використання коштів цільового фонду проводиться згідно платіжних документів через відділення Державного казначейства в районі та відображається у звітності про виконання місцевих бюджетів.

4.4. Невикористані у звітному періоді кошти цільового фонду вилученню не підлягають, переходять на наступний рік і використовуються у порядку, визначеному цим Положенням і відповідним законодавством.

Можливі напрями використання коштів цільового фонду

Напрями	Характеристика
Роботи, пов'язані з благоустроєм територіальної громади, будівництвом, реконструкцією та капітальним ремонтом об'єктів.	–
Придбання та модернізацію основних засобів для забезпечення життєдіяльності територіальної громади.	–
Заходи по вирішенню завдань безперервного та якісного забезпечення населення, бюджетних організацій, підприємств комунальними послугами.	В тому числі: розрахунки за енергоносії для потреб територіальної громади; ліквідація аварійних ситуацій.
Розрахунки по погашенню заборгованості за спожиті енергоносії населенням, бюджетними організаціями, підприємствами в минулі роки.	–
Фінансування видатків на зменшення заборгованості бюджету за виконані підприємствами роботи.	–
Проведення аудиторських перевірок, експертиз, сплати держмита тощо.	–
Заходи по забезпеченню соціального захисту населення (у гостропотребуючих ситуаціях).	а) Надання матеріальної допомоги для: оплати лікування; придбання ліків, донорських компонентів; б) надання пільг по оплаті скрапленого газу, дров, вугілля, житлово-комунальних послуг громадянам; в) проведення передплати на державні та комунальні періодичні видання; г) проведення благодійних заходів для соціально незахищених та малозабезпечених верств населення.
Забезпечення розвитку соціальної сфери.	В тому числі укріплення матеріальної бази закладів освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, соціального захисту тощо
Підтримки творчо та спортивно обдарованих громадян, у тому числі дітей та молоді.	–
Здійснення представницьких цілей.	–
Проведення заходів, пов'язаних з відзначенням державних, професійних свят, пам'ятних дат, ювілеїв та пам'ятних дат, інших святкувань.	Придбання пам'ятних адрес, грамот, вітальних листівок, квітів, подарунків, преміювання тощо.
Проведення культурно-мистецьких, фізкультурно-спортивних, оздоровчих заходів.	–
Висвітлення життя територіальної громади, діяльності місцевої ради та її виконавчих органів у ЗМІ, презентування на виставках, ярмарках тощо.	–
Фінансова підтримка інвалідських, ветеранських, молодіжних організацій, товариства Червоного Хреста та інших громадських організацій.	–
Організація і проведення громадських робіт.	–
Витрати, пов'язані з забезпеченням діяльності місцевої ради та її виконавчих органів, які не забезпечені фінансуванням з бюджету.	В тому числі: передплата періодичних видань, виготовлення друкованої продукції, канцтоварів; вирішення питань транспортного забезпечення;
Навчання та проведення нарад, семінарів, інших заходів по вивченню та впровадженню передового досвіду, підвищенню кваліфікації депутатів.	–

Термінологічний словник

Акцизний податок – непрямий податок на споживання окремих видів товарів (продукції), визначених як підакцизні, що включається до ціни таких товарів (продукції).

Бюджет розвитку – доходи і видатки місцевого бюджету, які утворюються і використовуються для реалізації програм соціально-економічного розвитку, зміцнення матеріально-фінансової бази.

Доходи бюджету – податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ).

Екологічний податок – загальнодержавний обов'язковий платіж, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднюючих речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів та з фактичного обсягу радіоактивних відходів, накопичених до 1 квітня 2009 року.

Емфітевзис – довгострокове, відчужуване й успадковане речове право на чуже майно, яке полягає у наданні особі права володіння і користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб з метою отримання плодів та доходів від неї з обов'язком ефективно її використовувати відповідно до цільового призначення.

Земельний податок – обов'язковий платіж, що справляється з власників земельних ділянок та земельних часток (паїв), а також постійних землекористувачів.

Надходження бюджету – доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів.

Оренда земельної ділянки – засноване на договорі строкове платне володіння і користування земельною ділянкою для провадження підприємницької або іншої діяльності.

Плата за землю – обов'язковий платіж у складі податку на майно, що справляється у формі земельного податку та орендної плати за земельні ділянки державної і комунальної власності.

Спеціальний податковий режим – система заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів.

Суперфіцій – право користування чужою земельною ділянкою для забудови.

Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Література

1. Бюджетна система України: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Закон України „Про добровільне об'єднання територіальних громад” від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-viii>.
4. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
5. Закон України „Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні” від 21 березня 1991 року № 875-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/875-12>.
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
7. Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монограф. / За ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, „Економічна думка”, 2008. – 376 с.
8. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
9. Наказ Міністерства доходів і зборів України „Про затвердження форми Квитанції про прийняття податків і зборів” від 27 грудня 2013 року № 856 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0122-14>.
10. Наказ Міністерства фінансів України „Про бюджетну класифікацію” від 14 січня 2011 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=356065&cat_id=355990.
11. Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. – Т. 3 / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф.О. Ярошенка]. 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: Міністерство фінансів України, ДННУ „Академія фінансового управління”, Національний університет ДПС України, 2011. – 742 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/newsView/83/?&id=49>.
12. Письменний В.В. Місцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України: монограф. / В.В. Письменний. – Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр „Економічна думка”, 2011. – 196 с.
13. Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. – Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр „Економічна думка”, 2012. – 200 с.
14. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку подання органам державної податкової служби інформації про платників податків, об'єкти оподаткування та об'єкти, пов'язані з оподаткуванням, для забезпечення ведення їх обліку, а також обчислення та справляння податків і зборів” від 21 грудня 2011 року № 1386 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1386-2011-п>.
16. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження типової форми заяви (клопотання) про вибір місця розташування земельної ділянки” від 18 лютого 2009 року № 113 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/113-2009-п>.

Розділ 4.

ФІНАНСИ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

4.1. Фінансові ресурси комунальних підприємств.

4.2. Порядок розрахунку та затвердження тарифів на житлово-комунальні послуги.

4.3. Порядок розрахунку та затвердження тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту.

4.4. Фінансове планування на комунальних підприємствах.

4.5. Участь органів місцевого самоврядування в управлінні фінансами комунального підприємства.

4.6. Оцінювання фінансового стану підприємств комунального господарства.

4.1. Фінансові ресурси комунальних підприємств

Складовою частиною місцевого господарства є комунальні підприємства, функції яких зводяться до забезпечення функціонування місцевої інфраструктури та побутової сфери, фінансування органів місцевого самоврядування. Щоправда, в Україні дані підприємства відіграють усе менш важливу роль як в обслуговування населення та підприємств щодо виконання робіт чи надання послуг, так і у наповненні дохідної частини місцевих бюджетів. Основними причинами цього є надмірний фізичний знос основних засобів, неконтрольований ріст цін на сировину й енергоресурси, обмежений обсяг фінансових ресурсів та неефективне управління ними.

За даними ЄДРПОУ в 2014 році частка комунальних підприємств у загальній кількості підприємств становила більше 1%. При цьому дані підприємства мали чи не найгірші показники фінансово-господарської діяльності. Наприклад, їх фондовіддача удвічі нижча, ніж державних підприємств, у чотири рази – ніж підприємств колективної форми власності, в 11 разів – ніж приватних підприємств¹. Незадовільне забезпечення комунальних підприємств фінансовими ресурсами для ведення господарської діяльності призводить до їх нездатності перетворюватися у матеріальні, людські й інші ресурси.

Фінансові ресурси комунальних підприємств – це сукупність грошових коштів, резервів і надходжень цільового призначення, які знаходяться у їх розпорядженні та закріплені на правах оперативного управління чи повного господарського відання і використовуються на передбачені статутом потреби².

¹ Див.: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-4/doc/2/06.pdf>.

² Див.: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=h2J8CAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&ots=vZiLFxGdF1&sig=o99UVKErim5FzqO8gPPoXsBPZlw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Джерелами їх формування можуть бути власні та залучені кошти (табл. 4.1). До перших належать статутний фонд, амортизаційні відрахування, прибуток тощо, до других – бюджетні асигнування, благодійні внески, кредити банків тощо. Зрештою, останнє джерело відносять до позичених коштів, які підприємство отримує на засадах платності, строковості та поверненості.

Таблиця 4.1

Фінансові ресурси комунальних підприємств

Види	Характеристика
Власні кошти	Статутний фонд, амортизаційні відрахування, резервний фонд, валовий дохід, прибуток, кошти від реалізації майна.
Залучені кошти	Бюджетні асигнування, кредити банків, кредиторська заборгованість, страхові відшкодування, благодійні внески.
Позичені кошти	Кошти, що підприємство отримує на певних умовах (кредити банків, емісія облігацій тощо).

Не дивлячись на те, чи комунальні підприємства належать до соціальної інфраструктури, чи комерційних об'єктів, важливим джерелом їх фінансових ресурсів є власні кошти. Утім, для успішного функціонування вони мають використовувати усі інструменти фінансування. В ринкових умовах господарювання однією з потенційних її форм є кредитні ресурси, що дають змогу ефективно контролювати їх використання та спрямовувати у потрібне русло. Ще однією формою фінансування комунальних підприємств можуть бути інвестиції приватних структур та міжнародних фінансових організацій.

Головним чином, фінанси комунальних підприємств формуються за рахунок бюджетних коштів, тому їх необхідно використовувати дуже обачно. Адже надмірне відволікання ресурсів з бюджету, особливо коли мова йде про депресивні регіони, може призвести до посилення кризових явищ. Виникає необхідність у вдосконаленні процесу планування та управління фінансовими ресурсами на даних підприємствах, від чого залежатиме їх фінансова стійкість, виконання робіт чи надання послуг. Для цього необхідно забезпечити функціонування ефективної системи поточного, оперативного та стратегічного планування, організації, контролю й аналізу їх діяльності¹.

Разом з тим, органи місцевого самоврядування володіють й іншими можливостями впливу на забезпечення фінансовими ресурсами комунальних підприємств, тим самим, стримувати або сприяти розвитку їх фінансово-господарської діяльності. Це реалізується через відповідну тарифну та цінову політику, надання різного роду бюджетних дотацій, кредитів і податкових пільг (рис. 4.1). Реформування в Україні комунального сектору економіки вимагає проведення низки заходів у сфері активізації місцевої влади в пошуку

¹ Див.: <http://journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/viewFile/230/245>.

інноваційних методів роботи, адекватних наявним ресурсним обмеженням і викликам часу.

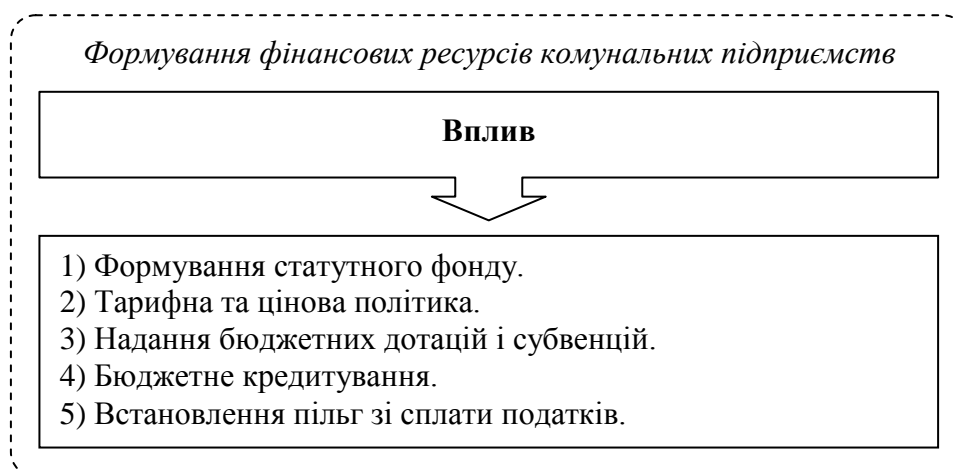

Рис. 4.1. Вплив органів місцевого самоврядування на формування фінансових ресурсів комунальних підприємств

Передумовою до створення фінансово стійких комунальних підприємств є вирішення проблемних питань шляхом: збільшення кількості об'єктів комунальної форми власності за рахунок тих, які необхідні для функціонування регіону або мають важливе значення для забезпечення побутових і соціально-культурних потреб територіальних громад; вдосконалення принципів організації органами місцевого самоврядування належної роботи з управління об'єктами місцевої інфраструктури; інтенсифікації процесів передачі комунальних підприємств суб'єктам малого і середнього бізнесу з відповідним розмежуванням функцій володіння, розпорядження та користування.

4.2. Порядок розрахунку та затвердження тарифів на житлово-комунальні послуги

Законом України „Про житлово-комунальні послуги”¹ визначено, що *житлово-комунальні послуги* – це результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилых приміщеннях, будинках та спорудах відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил. Дані послуги поділяються на: послуги з утримання будинків та споруд, прибудинкових територій; послуги з ремонту приміщень, будинків і споруд; комунальні послуги (табл. 4.2). Від кількісних та якісних параметрів надання житлово-комунальних послуг залежить розрахунок і затвердження тарифів.

¹ Див. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

Види житлово-комунальних послуг

Види	Характеристика
Послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій	Прибирання внутрішньо-будинкових приміщень та прибудинкової території, санітарно-технічне обслуговування, обслуговування внутрішньо будинкових мереж, утримання ліфтів, освітлення, поточний ремонт, вивезення побутових відходів тощо.
Послуги з ремонту приміщень, будинків, споруд	Заміна та підсилення елементів конструкції та мереж, їх реконструкція тощо
Комунальні послуги	Централізоване постачання холодної та гарячої води, водовідведення, газо- й електропостачання, централізоване опалення, вивезення побутових відходів тощо.

Для уніфікації тарифної політики у сфері житлово-комунальних послуг Кабінетом Міністрів України затверджено постанову „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги”¹ (див. **інформ. матер.**). Нею регулюється порядок формування тарифів на: теплову енергію, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води; централізоване водопостачання та водовідведення; послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем); утримання будинків і споруд та прибудинкових територій; електричну енергію; природний газ для населення.

Зрештою, *тарифи на житлово-комунальні послуги можуть відрізнятися у розрізі населених пунктів України*. Головним чином, на це впливають технологічні особливості виробництва та надання послуг у різних регіонах (наприклад, види палива, джерела водопостачання, протяжність мереж, обсяги надання послуг тощо), технічний стан мереж й обладнання (наприклад, зношеність основних засобів), вжиті органами місцевого самоврядування заходи щодо зменшення втрат і витрат (наприклад, реконструкція обладнання, впровадження енергозберігаючих технологій, заміна морально та фізично зношених мереж тощо).

Разом з тим, з позиції фахівців Міністерства регіонального розвитку, будівництва і ЖКГ України причинами різних тарифів на житлово-комунальні послуги можуть бути, з одного боку, їх перегляд уповноваженими органами у різні періоди часу, а з іншого – встановлення тарифів уповноваженими органами з різним рівнем відшкодування собівартості, що залежить від можливостей територіальних громад покривати частину витрат від виробництва (надання) послуг з місцевого бюджету (**рис. 4.2**). При цьому важливо забезпечити не однотипність вартісних показників тарифів, а відповідність критерію „якість – ціна – оплата”.

¹ Див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

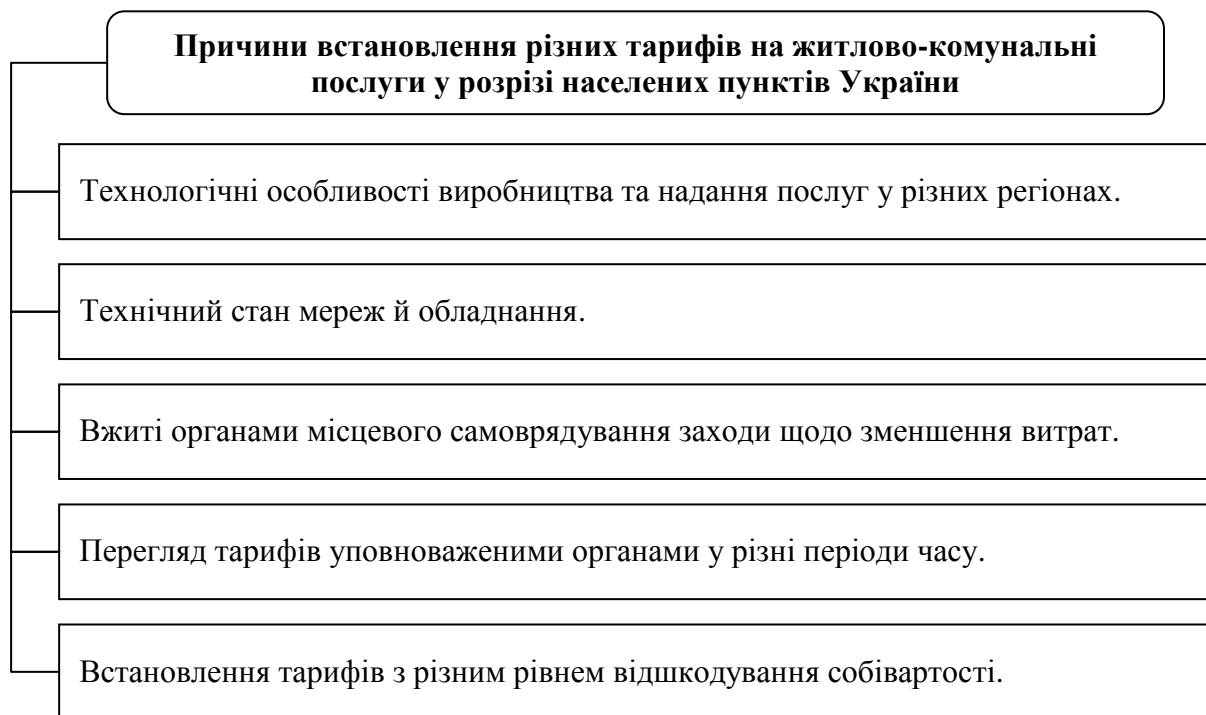

Рис. 4.2. Причини встановлення різних тарифів на житлово-комунальні послуги у розрізі населених пунктів України

Розрахунки економічно обґрунтованих витрат на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг здійснюють виконавці або виробники і подають їх органам, уповноваженим здійснювати встановлення тарифів. На сьогодні такими уповноваженими органами є *Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, а також органи місцевого самоврядування*¹. В умовах реалізації політики децентралізації повноважень і фінансів місцева влада потребує посилення повноважень у сфері житлово-комунального господарства з тим, аби забезпечити доступність та високий рівень даних послуг.

Зокрема, до повноважень Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг віднесено встановлення тарифів на комунальні послуги (тарифи на теплову енергію; послуги з централізованого водопостачання та водовідведення; послуги з перероблення та захоронення побутових відходів; послуги з централізованого опалення; послуги з централізованого постачання холодної води; послуги з централізованого постачання гарячої води; послуги з водовідведення суб'єктам природних монополій та суб'єктам господарювання на суміжних ринках, ліцензування діяльності яких здійснюється даною комісією).

У свою чергу, органи місцевого самоврядування встановлюють тарифи на комунальні послуги для решти підприємств, які не підпадають під регулювання комісії, а також встановлюють тарифи на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій, вивезення побутових відходів тощо

¹ У постанові Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, й органи місцевого самоврядування вживаються як *уповноважені органи*.

(рис. 4.3). В статті 28 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”¹ мова йде про те, що до власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів сільських, селищних і міських рад належить встановлення в порядку та межах, визначених законодавством, тарифів на побутові, комунальні², транспортні й інші послуги.

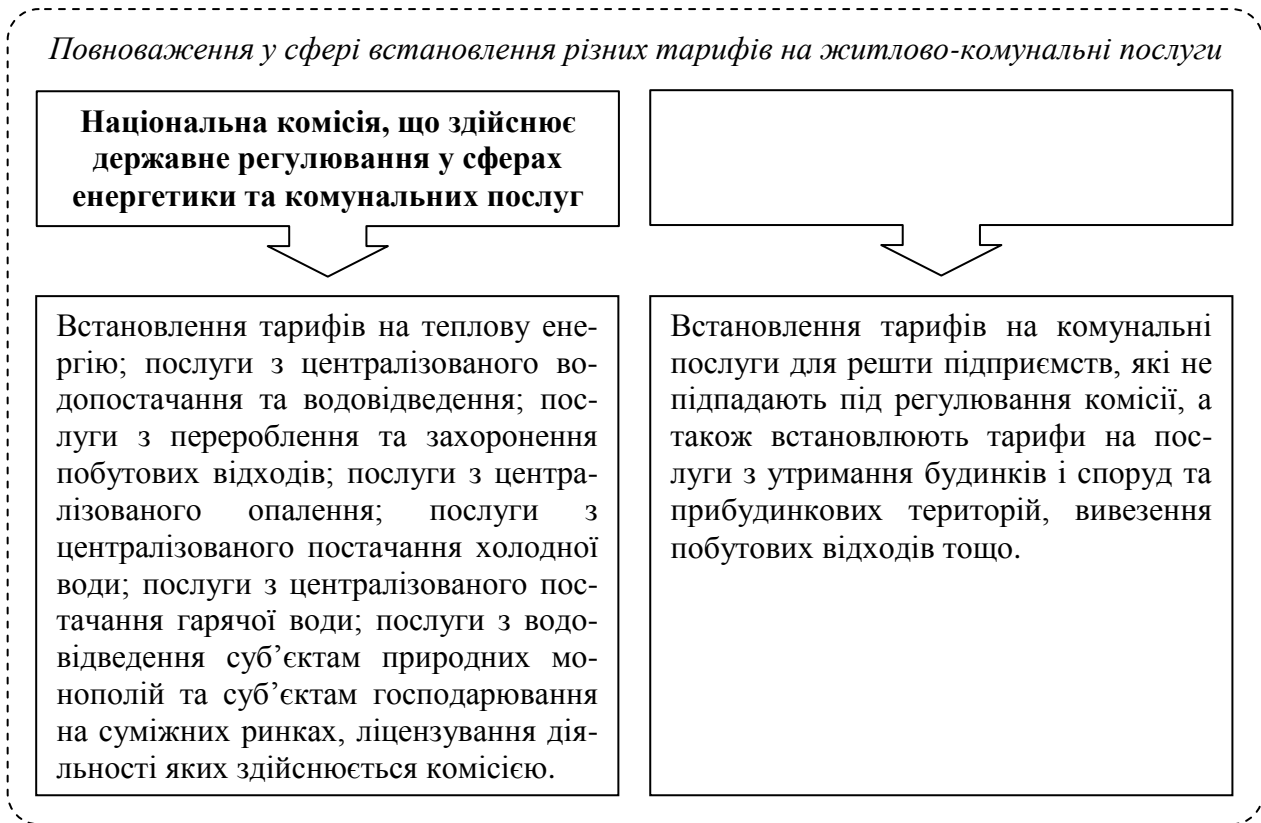

Рис. 4.3. Повноваження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, й органів місцевого самоврядування у сфері встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги

Відповідно до абзацу другої частини другої статті 31 Закону України „Про житлово-комунальні послуги”³ порядок доведення до споживачів інформації про перелік житлово-комунальних послуг, структуру цін/тарифів, зміну цін/тарифів з обґрунтуванням її необхідності та про врахування відповідної позиції територіальних громад розробляється і затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства. У 2012 році наказом

¹ Див.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

² Крім тарифів на теплову енергію, централізоване водопостачання та водовідведення, перероблення та захоронення побутових відходів, послуги з централізованого опалення, послуги з централізованого постачання холодної води, послуги з централізованого постачання гарячої води, послуги з водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем), які встановлюються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг.

³ Див.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.

Мінрегіону затверджено порядок доведення до споживачів відповідної інформації¹, чим забезпечується гласність наданих послуг (рис. 4.4).

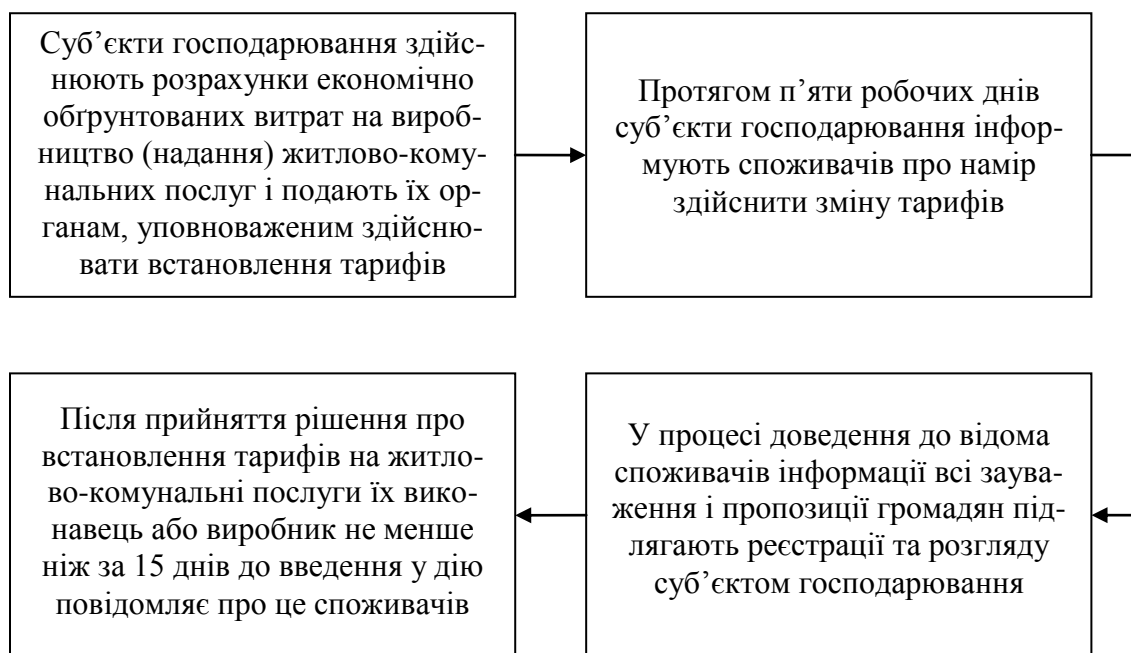

Рис. 4.4. Алгоритм доведення до споживачів інформації про перелік житлово-комунальних послуг і зміну цін та тарифів

Метою даного порядку є забезпечення права участі споживачів у процесі перегляду тарифів до моменту встановлення їх уповноваженими органами. Так, ним передбачено, що суб'єкти господарювання здійснюють розрахунки економічно обґрунтованих витрат на виробництво (надання) житлово-комунальних послуг і подають їх органам, уповноваженим здійснювати встановлення тарифів. Протягом п'яти робочих днів з дня подання відповідних розрахунків до органу, уповноваженого встановлювати тарифи, суб'єкти господарювання інформують споживачів про намір здійснити зміну тарифів за визначеними у порядку способами.

У процесі доведення до відома споживачів інформації всі зауваження і пропозиції громадян підлягають реєстрації та розгляду суб'єктом господарювання. Строк, протягом якого приймаються зауваження і пропозиції, не може бути меншим ніж 14 календарних днів і більшим ніж 20 календарних днів з дня повідомлення споживачів про намір здійснити зміну тарифів на житлово-комунальні послуги. Після прийняття уповноваженим органом рішення про встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги виконавець або виробник не менше ніж за 15 днів до введення їх у дію повідомляє про це споживачів з посиланням на рішення відповідних органів.

¹ Див. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1380-12/paran13#n13>.

4.2.1. Порядок формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води

Механізм формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води регламентується постановою Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги”¹ (табл. 4.3). У разі зміни протягом строку дії тарифів обсягу окремих витрат (податків і зборів, мінімальної заробітної плати, орендної плати та амортизаційних відрахувань, цін і тарифів на паливно-енергетичні ресурси), може проводитися перерахування тарифів шляхом коригування їх складових частин.

Таблиця 4.3

Тарифи на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води

Тарифи	Характеристика
Тарифи на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання	Вартість вироблення, транспортування та постачання одиниці (1 Гкал.) теплової енергії відповідної якості як грошовий вираз планованих економічно обґрунтованих витрат з урахуванням планованого прибутку.
Тарифи на надання послуг з централізованого опалення	Вартість надання одиниці послуги з централізованого опалення відповідної якості, розрахована на основі економічно обґрунтованих планованих витрат з урахуванням планованого прибутку.
Тарифи на надання послуг з централізованого постачання гарячої води	Вартість надання одиниці послуги з централізованого постачання гарячої води визначеної кількості та відповідної якості, розрахована на основі економічно обґрунтованих планованих витрат з урахуванням планованого прибутку

Формування тарифів на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії здійснюється ліцензіатами² відповідно до річних планів її виробництва, транспортування і постачання, економічно обґрунтованих планованих витрат, визначених на підставі державних та галузевих нормативів витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків, кошторисів, з урахуванням ставок податків і зборів, цін на матеріальні ресурси та послуги у планованому періоді. Калькулювання собівартості виробництва, транспортування та постачання теплової енергії здійснюється з розрахунку на планований період. При цьому одиницею такого калькулювання є 1 Гкал. теплової енергії.

Планування витрат, що включаються до повної собівартості теплової енергії, її виробництва, транспортування і постачання, здійснюється із

¹ Див.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

² Суб'єкти господарювання, які одержали ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

урахуванням витрат операційної діяльності та фінансових витрат, пов'язаних з основною діяльністю (див. **табл. 4.А** інформ. матер.). До складу собівартості включаються прямі матеріальні витрати, інші прямі витрати, змінні та постійні розподілені загальновиробничі витрати, сплата податків і зборів¹. Обсяг витрат визначається із застосуванням *нормативного методу*² на підставі результатів аналізу витрат за попередні роки із урахуванням змін, які передбачаються у планованому періоді, та цін (тарифів).

Ще одним показником, який враховується при формуванні тарифів на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії, є *планований прибуток*. Він визначається як сума коштів, що перевищує суму повної планованої собівартості, і спрямовується на здійснення необхідних інвестицій, погашення основної суми необхідних запозичень або інвестування за рахунок власного капіталу в необоротні матеріальні та нематеріальні активи для провадження ліцензованої діяльності, забезпечення необхідного рівня прибутковості капіталу власників (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу та нарахування податку на прибуток.

Формування одноставкових тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання здійснюється шляхом визначення вартості вироблення, транспортування і постачання одиниці (1 Гкал.) теплової енергії, яка складається з планованих витрат, що включаються до повної собівартості, а також планованого прибутку. Розрахунок одноставкових тарифів проводиться шляхом ділення суми річних планованих витрат, що включаються до повної собівартості, та річного планованого прибутку на планований річний обсяг реалізації теплової енергії, визначений річними планами виробництва, транспортування і постачання теплової енергії.

Ліцензіатам, що одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з виробництва, транспортування та постачання теплової енергії, можуть встановлюватися двоставкові тарифи на теплову енергію. *Формування двоставкового тарифу* здійснюється шляхом визначення грошового виразу умовно-змінної (вартість 1 Гкал. спожитої теплової енергії) й умовно-постійної (абонентська плата за 1 Гкал./год. теплового навантаження) частин тарифу, застосування яких забезпечує планований річний дохід, що дорівнює сумі планованої річної повної собівартості та відповідного планованого річного прибутку, які отримуються за умови застосування одноставкового тарифу.

Для встановлення одноставкових тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання ліцензіат подає уповноваженому органу у друкованому та електронному вигляді заяву і розрахунки тарифів на планований період за встановленими такими органами формами з відповідними розрахунками, підтвердними матеріалами та документами, що

¹ Склад витрат, які включаються до планованої виробничої собівартості теплової енергії, її виробництва, транспортування і постачання, подано в Порядку формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води (див. **табл. 4.А** <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>).

² Нормативний метод планування ґрунтується на використанні технічно обґрунтованих норм і нормативів, що визначають ступінь економічної ефективності виробництва та обліку, норм витрат праці, фінансових і матеріальних ресурсів (див. **табл. 4.А** <http://osvita.ua/vnz/reports/management/15423/>).

використовувалися під час їх проведення. Для встановлення двоставкових тарифів ліцензіат додатково подає розрахунки тарифів на планований період за встановленою даними органами формою з розрахунковими та підтвердними матеріалами і документами.

Формування тарифів підприємствами, що надають послуги з централізованого опалення, здійснюється на підставі річних планів надання послуг з централізованого опалення, економічно обґрунтованих планованих витрат, визначених на підставі державних та галузевих нормативів витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків, кошторисів, податків і зборів, цін на матеріальні ресурси та послуги у планованому періоді. Річні плани складаються на підставі результатів діяльності за останні п'ять років, прогнозованих обсягів надання послуг з урахуванням укладених договорів із споживачами та інших техніко-економічних факторів, зокрема:

— збільшення обсягів надання послуг у результаті економічного розвитку населеного пункту, здійснення заходів щодо зменшення обсягу витрат й економії паливно-енергетичних ресурсів;

— підвищення технологічного рівня надання послуг шляхом здійснення заходів, спрямованих на їх автоматизацію та механізацію, застосування прогресивних енергозберігаючих технологій тощо;

— підвищення рівня організації роботи з надання послуг та поліпшення умов праці шляхом удосконалення планування, управління, матеріально-технічного забезпечення.

До складу *виробничої собівартості* послуг з централізованого опалення включаються такі елементи, як прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати¹. Планування витрат здійснюється із урахуванням витрат операційної діяльності та фінансових витрат, пов'язаних з основною діяльністю (табл. 4.Б інформ. матер.). Обсяг витрат, що включаються до виробничої собівартості, визначається із застосуванням нормативного методу на підставі результатів аналізу витрат за попередні роки із урахуванням змін, які передбачаються у планованому періоді, та цін (тарифів).

Планований прибуток визначається як сума коштів, що перевищує суму повної планованої собівартості і спрямовується на здійснення необхідних інвестицій, погашення основної суми необхідних запозичень та/або інвестування за рахунок власного капіталу в необоротні матеріальні та нематеріальні активи, забезпечення необхідного рівня прибутковості капіталу власників (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу та нарахування податку на прибуток.

Розрахунок одноставкових тарифів на послуги з централізованого опалення проводиться шляхом ділення суми річних планованих витрат, що включаються до повної собівартості, та річного планованого прибутку на

¹ Склад витрат, які включаються до виробничої собівартості послуг з централізованого опалення, подано в Порядку формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води (див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>).

планований річний обсяг реалізації послуг, визначений річними планами надання послуг. Одиницею калькулювання собівартості послуги з централізованого опалення є 1 Гкал. теплової енергії, використаної балансоутримувачем. Разом з тим, у разі відсутності приладів обліку вартість послуги з централізованого опалення визначається з розрахунку за 1 кв. м. опалюваної площі (1 куб. м. опалюваного об'єму).

Таблиця 4.4

Структура тарифів на послуги з централізованого опалення та постачання гарячої води

Види витрат	Тарифи на послуги з централізованого опалення	Тарифи на послуги з постачання гарячої води
Вартість власної теплової енергії, врахована у встановлених тарифах	97,57%	84,14%
Витрати на утримання абонентської служби	0,85%	0,9%
Послуги банку	1,5%	1,52%
Витрати з проведення перевірки, обслуговування і ремонту квартирних засобів обліку	×	1,54%
Витрати на придбання води на послуги з централізованого постачання води	×	11,79%
Інші витрати	0,08%	0,11%

На відміну від одноставкових тарифів, *двоставковий тариф* складається з наступних елементів:

– умовно-змінної частини тарифу, яка компенсує умовно-змінну частину витрат і визначається з розрахунку на 1 Гкал. теплової енергії, використаної для централізованого опалення, або з розрахунку на 1 кв. м. загальної опалюваної площі відповідно до розрахункової норми витрат теплової енергії на опалення у відповідному населеному пункті для житлових будинків, не обладнаних лічильниками теплової енергії, та відповідної частини прибутку;

– річної (місячної) абонентської плати, яка компенсує умовно-постійну частину витрат на надання послуг з централізованого опалення і обчислюється з урахуванням теплового навантаження об'єкта теплоспоживання на 1 Гкал./год. для всіх категорій споживачів, а для населення за відсутності в житлових будинках приладів обліку – на 1 кв. м. загальної опалюваної площі відповідно до теплового навантаження системи опалення у відповідному населеному пункті, та відповідної частини прибутку.

Формування тарифів на послуги з централізованого постачання гарячої води здійснюється відповідно до річних планів надання послуг, економічно обґрунтованих планових витрат, визначених на підставі державних нормативів витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків та кошторисів, ставок податків і зборів, цін у плановому періоді. Тариф розраховується виходячи з вартості теплової енергії та послуг з централізованого водопостачання, що

використовуються для надання послуг з централізованого постачання гарячої води, із урахуванням втрат теплової енергії та води в мережах централізованого постачання гарячої води.

Планування витрат, що включаються до повної собівартості послуг з централізованого постачання гарячої води, здійснюється з урахуванням витрат операційної діяльності та фінансових витрат, пов'язаних з основною діяльністю (табл. 4.В інформ. матер.). До складу *виробничої собівартості* належать прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати¹. Плановані витрати групуються відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, затверджених Міністерством фінансів України.

Планований прибуток визначається як сума коштів, що перевищує суму повної планованої собівартості, і спрямовується на здійснення необхідних інвестицій, погашення основної суми необхідних запозичень та/або інвестування за рахунок власного капіталу в необоротні матеріальні та нематеріальні активи, забезпечення необхідного рівня прибутковості капіталу власників (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу та нарахування податку на прибуток.

Розрахунок одноставкових тарифів на послуги з централізованого постачання гарячої води проводиться шляхом ділення суми річних планованих витрат, що включаються до повної собівартості, та річного планованого прибутку на планований річний обсяг реалізації послуг, визначений річними планами їх надання (одиницею калькулювання собівартості є 1 куб. м. води, підігрітої до нормативної температури). Натомість *двоставковий тариф* складається з умовно-постійної частини (абонентської плати) та умовно-змінної частини, яка покриває умовно-змінні витрати і розраховується за наявності лічильника на 1 куб. м. спожитої гарячої води.

4.2.2. Порядок формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення

Механізм формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення регламентується постановою Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги”². При цьому тарифи на дані послуги визначаються як вартість одиниці (1 куб. м.) централізованого водопостачання чи водовідведення відповідної якості – грошовий вираз планованих економічно обґрунтованих витрат з урахуванням планованого прибутку. У разі зміни протягом строку дії тарифів

¹ Склад витрат, які включаються до повної собівартості послуг з централізованого постачання гарячої води, подано в Порядку формування тарифів на теплову енергію, її виробництво, транспортування та постачання, послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води (див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>).

² Див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

обсягу окремих витрат, може проводитися їх перерахування шляхом коригування складових частин.

Формування тарифів на централізоване водопостачання і водовідведення¹ здійснюється ліцензіатами відповідно до річних планів ліцензованої діяльності, економічно обґрунтованих планованих витрат, визначених на підставі державних та галузевих нормативів витрат ресурсів, у тому числі галузевих технологічних нормативів використання питної води на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства з урахуванням основних особливостей технологічних процесів конкретного виробництва, техніко-економічних розрахунків, кошторисів з урахуванням ставок податків і зборів, цін на матеріальні ресурси та послуги у планованому періоді.

Таблиця 4.4

Структура тарифів на послуги з централізованого водопостачання і водовідведення

Види витрат	Тарифи на послуги з централізованого водопостачання	Тарифи на послуги з централізованого водовідведення
Витрати на оплату праці	34,47%	45,54%
Витрати на електроенергію	30,06%	27,77%
Витрати на придбання води	9,46%	×
Витрати на очищення стічних вод іншими підприємствами	×	2,51%
Витрати на паливо-мастильні матеріали	2,67%	2,63%
Витрати на ремонт	3,45%	4,68%
Витрати на реагенти	2,68%	1,04%
Амортизація	4,89%	6,46%
Фінансові витрати	0,24%	0,36%
Інші витрати	10,43%	8,57%
Прибуток	1,7%	2,44%

Річні плани ліцензованої діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення складаються окремо за видами такої діяльності (водопостачання, водовідведення) на підставі фактичних за останні п'ять років

¹ В інформаційних матеріалах подано витяг інформації щодо проекту тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення КП „Тернопільводоканал” на 2015 рік і постанову Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг „Про встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення КП „Житомирводоканал” від 26 березня 2015 року № 891.

та прогнозованих обсягів централізованого водопостачання та водовідведення з урахуванням укладених із споживачами договорів й інших техніко-економічних факторів, зокрема:

- зміни обсягів централізованого водопостачання та водовідведення в результаті економічного розвитку населеного пункту;
- здійснення заходів щодо зменшення обсягу витрат на технологічні потреби у питній воді та її втрат;
- удосконалення технологічних процесів підйому та/або подачі води, транспортування і очищення води та стічних вод;
- підвищення рівня організації виробництва і поліпшенням матеріально-технічного забезпечення діяльності.

Розрахунки тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення проводяться шляхом ділення суми річних планованих витрат повної собівартості та річного планованого прибутку на планований річний обсяг централізованого водопостачання і водовідведення. При цьому *планування витрат* здійснюється із урахуванням планованих витрат з операційної діяльності (планована виробнича собівартість, плановані адміністративні витрати, витрати на збут, інші витрати з операційної діяльності, пов'язаної з централізованим водопостачанням та водовідведенням), а також фінансових витрат, пов'язаних з основною діяльністю.

Стосовно *планованого прибутку*, який включається до розрахунку тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення, даний показник визначається як сума коштів, що перевищує суму повної планованої собівартості і спрямовується на здійснення необхідних інвестицій, погашення основної суми запозичень та/або інвестування за рахунок власного капіталу в необоротні матеріальні та нематеріальні активи для провадження ліцензованої діяльності, забезпечення необхідного рівня прибутковості капіталу власників (нарахування дивідендів), відрахування до резервного капіталу та нарахування податку на прибуток.

Річні плановані витрати, що включаються до *повної собівартості* централізованого водопостачання і водовідведення, розраховуються на підставі витрат з операційної діяльності та фінансових витрат, пов'язаних з основною діяльністю (див. **табл. 4.Г** інформ. матер.). До неї належать прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні та постійні розподілені загальновиробничі витрати¹. Обсяг витрат, що включаються до виробничої собівартості, визначається із застосуванням нормативного методу на підставі результатів аналізу витрат за попередні роки з урахуванням змін, які передбачаються у планованому періоді, та цін (тарифів).

¹ Склад витрат, які включаються до повної собівартості централізованого водопостачання та водовідведення, подано в Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення (див. **табл. 4.Г** інформ. матер.). <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

4.2.3. Порядок формування тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем)

Механізм формування тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем) регламентується постановою Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги”¹. При цьому тарифи на дані послуги визначаються як вартість надання одиниці (1 куб. м.) послуг з централізованого постачання холодної води, водовідведення, розрахована на основі економічно обґрунтованих планових витрат з урахуванням планового прибутку.

Формування тарифів здійснюється на підставі річних планів надання послуг економічно обґрунтованих планових витрат, визначених на підставі державних нормативів витрат ресурсів, техніко-економічних розрахунків та кошторисів, ставок податків і зборів, цін на матеріальні ресурси та послуги у плановому періоді. Тарифи розраховуються із урахуванням витрат води у внутрішньобудинкових системах. При цьому витрати на обслуговування та поточний ремонт систем холодного водопостачання і водовідведення включаються до складу тарифу на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкової території.

У річних планах надання послуг з централізованого постачання холодної води і водовідведення зазначаються обсяги планової реалізації таких послуг споживачам, у тому числі житлово-експлуатаційним підприємствам та організаціям для провадження діяльності з утримання будинків і споруд та прибудинкової території. Річні плани складаються з урахуванням: обсягів фактично спожитої води за показниками будинкових засобів обліку; підвищення технологічного рівня надання послуг; підвищення рівня організації роботи з надання послуг та поліпшення умов праці шляхом удосконалення систем планування, управління і матеріально-технічного забезпечення.

Розрахунки тарифів проводяться шляхом ділення суми річних планових витрат, що включаються до повної собівартості послуг з централізованого постачання холодної води і водовідведення, та річного планового прибутку на плановий річний обсяг послуг. Планування витрат, що включаються до повної собівартості послуг, здійснюється з урахуванням витрат на операційну діяльність та фінансових витрат (див. **табл. 4.Д** інформ. матер.). До складу *виробничої собівартості послуг* належать прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні та постійні розподілені загальновиробничі витрати².

¹ Див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

² Склад витрат, які включаються до виробничої собівартості послуг з централізованого постачання холодної води і водовідведення, подано в Порядку формування тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем) (див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>).

Стосовно *планованого прибутку*, який включається до розрахунку тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води і водовідведення, даний показник визначається як сума коштів, що перевищує суму повної планової собівартості послуг з централізованого постачання холодної води, водовідведення, і спрямовується на здійснення необхідних інвестицій, погашення основної суми необхідних запозичень та/або інвестування за рахунок власного капіталу в необоротні матеріальні і нематеріальні активи, забезпечення необхідного рівня прибутковості капіталу, відрахування до резервного капіталу та нарахування податку на прибуток.

4.2.4. Порядок формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій

Механізм формування тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій регламентується постановою Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги”¹. При цьому тарифи на дані послуги розраховуються окремо за кожним будинком² залежно від запланованих кількісних показників послуг, що фактично повинні надаватися для забезпечення належного санітарно-гігієнічного, протипожежного, технічного стану будинків і споруд та прибудинкових територій з урахуванням переліку послуг³ (див. **інформ. матер.**).

Витрати з прибирання прибудинкової території (ручним і механізованим способами) ($V_{пт}$) визначаються за формулою:

$$\begin{aligned} V_{пт} &= (V_p + V_m) / \Pi_3, \\ V_p &= O_3 + V_\phi + H + M + I, \\ V_m &= (\Pi_{пт} \times H_{пт}) \times V_{м1}, \end{aligned}$$

де V_p – витрати з прибирання прибудинкової території без залучення спеціалізованих машин (механізмів) (ручним способом);

V_m – витрати з прибирання прибудинкової території із залученням спеціалізованих машин (механізмів) (механізованим способом);

Π_3 – сумарна загальна площа (зазначена у технічному паспорті житлового будинку (гуртожитку) квартир (житлових приміщень у гуртожитку) та нежитлових приміщень у житловому будинку (гуртожитку) (якщо в технічному паспорті житлового будинку (гуртожитку) не відображені та невідкореговані площі, необхідні для розрахунку тарифу на

¹ Див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

² В інформаційних матеріалах подано додаток до рішення виконавчого комітету Тернопільської міської ради щодо тарифів на послуги з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій без податків.

³ Склад витрат, які включаються до виробничої собівартості послуг з централізованого постачання холодної води і водовідведення, подано в Порядку формування тарифів на послуги з централізованого постачання холодної води, водовідведення (з використанням внутрішньобудинкових систем) (див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>).

послуги, застосовуються площі, які зазначені в актах, складених за результатами проведених обмірів житлового фонду);

O_3 – заробітна плата;

V_ϕ – сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

H – накладні витрати;

M – матеріальні витрати;

I – обов'язкові платежі до бюджету;

$\Pi_{\text{пт}}$ – площа прибудинкової території, яка прибирається механізованим способом;

$H_{\text{пт}}$ – норматив (норма) прибирання одиниці площі прибудинкової території спеціалізованими машинами (механізмами);

$V_{\text{м}}$ – вартість машино-години роботи спеціалізованих машин (механізмів).

Витрати з прибирання сходових кліток (ручним та механізованим способами) (V_c) визначаються за формулою:

$$\begin{aligned} V_c &= (V_p + V_m) / \Pi_{\text{зжн}}, \\ V_p &= O_3 + V_\phi + H + M + I, \\ V_m &= (\Pi_{\text{ск}} \times H_{\text{прс}}) \times V_{\text{м}}, \end{aligned}$$

де V_p – витрати з прибирання сходових кліток без залучення спеціалізованих машин (механізмів) (ручним способом); V_m – витрати з прибирання сходових кліток із залученням спеціалізованих машин (механізмів) (механізованим способом);

$\Pi_{\text{зжн}}$ – сумарна загальна площа (зазначена у технічному паспорті житлового будинку (гуртожитку) квартир (житлових приміщень у гуртожитку) та нежитлових приміщень у житловому будинку (гуртожитку), які мають окремі виходи безпосередньо на сходові клітки, що влаштовані з урахуванням вимог державних будівельних норм та зазначені у технічних паспортах на нежитлові приміщення (якщо в технічному паспорті житлового будинку (гуртожитку) не відображені та невідкореговані площі, необхідні для розрахунку тарифу на послуги, застосовуються площі, які зазначені в актах, складених за результатами проведених обмірів житлового фонду);

$\Pi_{\text{ск}}$ – площа сходових кліток, яка прибирається механізованим способом;

$H_{\text{прс}}$ – норматив (норма) прибирання одиниці площі сходових кліток спеціалізованими машинами (механізмами);

$V_{\text{м}}$ – вартість машино-години роботи спеціалізованих машин (механізмів).

Витрати з вивезення побутових відходів (збирання, зберігання, перевезення, перероблення, утилізація, знешкодження та захоронення), нараховані для фізичних осіб, реєстрація місця проживання яких здійснена за адресою житлового будинку (гуртожитку), ($V_{\text{фо}}$) визначаються за формулою:

$$V_{\text{фо}} = (V_{\text{тв}} + V_{\text{вв}} + V_{\text{рв}} + V_{\text{рі}} + H) / \Pi_{\text{зжс}}$$

де $\Pi_{\text{зжс}}$ – сумарна загальна площа (зазначена у технічному паспорті житлового будинку (гуртожитку) квартир (житлових приміщень у гуртожитку) (якщо в технічному паспорті житлового будинку (гуртожитку) не відображені та невідкореговані площі, необхідні для розрахунку тарифу на послуги, застосовуються площі, які зазначені в актах, складених за результатами проведених обмірів житлового фонду);

$V_{\text{тв}}$ – вартість вивезення твердих відходів (збирання, зберігання, перевезення, перероблення, утилізація, знешкодження та захоронення).

Витрати з прибирання підвалу, технічних поверхів та покрівлі (B_T) визначаються за формулою:

$$B_m = (O_3 + B_\phi + H + M + I) / \Pi_3.$$

Витрати з технічного обслуговування ліфтів ($B_{лз}$) визначаються за формулою:

$$B_{лз} = (B_l \times K_l + H) / \Pi_{зл},$$

де B_l – вартість обслуговування (без електроенергії) одного ліфта з розрахунку на місяць (обчислюється відповідно до Порядку встановлення вартості технічного обслуговування ліфтів та систем диспетчеризації, затвердженого Мінрегіоном);

K_l – кількість ліфтів у житловому будинку (гуртожитку);

$\Pi_{зл}$ – сумарна загальна площа квартир (житлових приміщень у гуртожитку), нежитлових приміщень у житловому будинку (гуртожитку) (крім квартир (житлових приміщень у гуртожитку) та нежитлових приміщень у житловому будинку (гуртожитку) першого поверху).

Витрати з обслуговування систем диспетчеризації (B_{cd}) визначаються за формулою:

$$B_{cd} = (O_3 + B_\phi + H + M + I) / \Pi_3.$$

Витрати з технічного обслуговування внутрішньобудинкових систем гарячого і холодного водопостачання, водовідведення, централізованого опалення і зливової каналізації та з ліквідації аварій у внутрішньоквартирних мережах визначаються за кожною інженерною системою окремо. У разі виконання робіт субпідрядним способом витрати визначаються згідно з договорами, укладеними між виконавцем та субпідрядниками. Загальна вартість технічного обслуговування внутрішньобудинкових інженерних систем визначається як сума вартості технічного обслуговування наявних у житловому будинку (гуртожитку) внутрішньобудинкових систем.

Витрати з дератизації ($B_{др}$) визначаються за формулою:

$$B_{др} = (\Pi_n \times T_{др} + K_c \times T_k + H) / \Pi_3,$$

де Π_n – площа підвалу (першого поверху) житлового будинку (гуртожитку);

$T_{др}$ – середньомісячний тариф на проведення дератизаційних робіт (на 1 кв. метр площі дератизації);

K_c – кількість сміттєприймальних камер будинку;

T_k – середньомісячний тариф на проведення дератизаційних робіт в одній сміттєприймальній камері будинку.

Витрати з дезінсекції ($B_{ді}$) визначаються за формулою:

$$B_{ді} = (T_{ді} \times \Pi_n + H) / \Pi_3,$$

де $T_{ді}$ – вартість проведення робіт з дезінсекції, визначена згідно з калькуляцією відповідної санітарно-епідеміологічної служби (на 1 кв. м. площі).

Витрати з обслуговування димових та вентиляційних каналів ($B_{\text{двк}}$) визначаються за формулою:

$$B_{\text{двк}} = B_{\text{д}} + B_{\text{в}},$$

де $B_{\text{д}}$ – витрати на обслуговування димових каналів;

$B_{\text{в}}$ – витрати на обслуговування вентиляційних каналів;

$$B_{\text{д}} = (O_3 + B_{\text{ф}} + H + M + I) \times D_{\text{фд}} / (\Pi_3 \times D_{\text{кд}}),$$

де $D_{\text{кд}}$ – нормативна кількість димових каналів; $D_{\text{фд}}$ – фактична кількість димових каналів;

$$B_{\text{в}} = (O_3 + B_{\text{ф}} + H + M + I) \times D_{\text{фв}} / (\Pi_3 \times D_{\text{кв}}),$$

де $D_{\text{кв}}$ – нормативна кількість вентиляційних каналів;

$D_{\text{фв}}$ – фактична кількість вентиляційних каналів.

Витрати з поливання дворів, клумб і газонів ($B_{\text{пд}}$) визначаються за формулою:

$$B_{\text{пд}} = (\Pi_2 \times H_2 \times D_2 + \Pi_{\text{д}} \times H_{\text{д}} \times D_{\text{д}}) \times T_6 + H / \Pi_3,$$

де $\Pi_{\text{д}}$ – площа дворів; Π_2 – площа газонів та (або) клумб;

$H_{\text{д}}$ – норма витрат води з поливання дворів;

H_2 – норма витрат води з поливання газонів та (або) клумб;

$D_{\text{д}}$ – розрахункова кількість днів за пору року, коли проводиться поливання дворів;

D_2 – розрахункова кількість днів за пору року, коли проводиться поливання газонів та (або) клумб;

T_6 – ціна 1 куб. м. води, використаної для поливання.

Витрати на прибирання і вивезення снігу, посипання призначеної для проходу та проїзду частини прибудинкової території протиожеледними сумішами (зимове прибирання) ($B_{\text{птз}}$) визначаються з урахуванням діючих норм часу на виконання зазначених робіт, матеріально-технічних ресурсів та фактичної площі посипання частини прибудинкової території за формулою:

$$\begin{aligned} B_{\text{птз}} &= (B_{\text{рз}} + B_{\text{мз}}) / \Pi_3, \\ B_{\text{рз}} &= O_3 + B_{\text{ф}} + H + M + I, \\ B_{\text{мз}} &= (\Pi_{\text{пт}} \times H_{\text{пт}}) \times B_{\text{м1}}, \end{aligned}$$

де $B_{\text{рз}}$ – витрати із зимового прибирання прибудинкової території без залучення спеціалізованих машин (механізмів) (ручним способом);

$B_{\text{мз}}$ – витрати із зимового прибирання прибудинкової території із залученням спеціалізованих машин (механізмів).

Витрати з експлуатації номерних знаків на будинках ($B_{\text{ез}}$) визначаються за формулою:

$$B_{\text{ез}} = (B_3 \times C + H) / (H_e \times \Pi_3),$$

де B_z – вартість номерного знака;
 C – кількість знаків на будинку;
 H_e – строк експлуатації номерних знаків (місяців).

Витрати з освітлення місць загального користування і підвальних приміщень та підкачування води (B_o) визначаються за формулою:

$$B_o = (T_e \times H_e + H) / \Pi_z,$$

де T_e – тариф на 1 кВт·г електроенергії;
 H_e – кількість електроенергії, що використовується для освітлення місць загального користування, підвальних приміщень та підкачування води з розрахунку на місяць.

Витрати з енергопостачання для ліфтів (B_e) визначаються за формулою:

$$B_e = (H_e \times T_e \times K_l + H) / \Pi_{зл},$$

де H_e – середня кількість електроенергії для одного ліфта з розрахунку на місяць;
 T_e – тариф на 1 кВт·г електроенергії.

Вартість інших послуг (утримання служб консьєржів, вбудованих паркінгів, установа і утримання пристроїв замково-переговорного зв'язку тощо) сплачується понад розмір плати за послуги на підставі договорів, укладених між власниками житлових будинків (гуртожитків), власниками (наймачами) квартир (житлових приміщень у гуртожитку), власниками нежитлових приміщень у житловому будинку (гуртожитку) та відповідними надавачами послуг.

Механізм коригування тарифів на послуги запроваджується у разі, коли протягом строку дії таких тарифів змінюються ставки податків і зборів (обов'язкових платежів), рівень заробітної плати у виконавця відповідно до законодавства, ціни (тарифи) на паливно-енергетичні та матеріальні ресурси. Метою коригування тарифів є забезпечення відшкодування у повному обсязі економічно обґрунтованих планованих витрат, що враховуються під час визначення повної собівартості послуг, планованого прибутку і ПДВ. Коригуванню підлягають лише складові витрат, за якими відбулися цінові зміни, що сприятиме забезпеченню економічної обґрунтованості.

Коригування тарифів на послуги здійснюється за формулою:

$$T_{ск} = T_{ок} \times K_{зв},$$

де $T_{ск}$ – скоригований тариф;
 $T_{ок}$ – тариф, що діє на момент коригування;
 $K_{зв}$ – коефіцієнт зміни витрат, пов'язаних з наданням послуг.

Коефіцієнт зміни витрат, пов'язаних з наданням послуг, визначається за формулою:

$$K_{зв} = 1 + \Pi_{zn} \times (B_{zn} - B_{zd}) / B_{zd} + \Pi_{ел} \times (T_{ен} - T_{ед}) / T_{ед} + \Pi_{пал} \times (\Pi_{пн} - \Pi_{пд}) / \Pi_{пд} + \sum [\Pi_m \times (\Pi_{mn} - \Pi_{md}) / \Pi_{md}] + \sum [\Pi_{cn} \times (B_{cn} - B_{cd}) / B_{cd}],$$

де P_{zn} – питома вага витрат із заробітної плати і суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у структурі діючого тарифу на послуги;

V_{zn} – витрати із заробітної плати і суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування з розрахунку на місяць, у якому здійснюється коригування діючого тарифу на послуги;

V_{zd} – витрати із заробітної плати та суми єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на дату встановлення діючого тарифу на послуги;

P_{el} – питома вага витрат з електроенергії у структурі діючого тарифу на послуги;

T_{en} – тариф на електроенергію з розрахунку на місяць, у якому здійснюється коригування діючого тарифу;

T_{ed} – тариф на електроенергію на дату встановлення діючого тарифу;

$P_{пал}$ – питома вага витрат із закупівлі пально-мастильних матеріалів у структурі діючого тарифу;

$Ц_{пн}$ – ціна пально-мастильних матеріалів з розрахунку на місяць, у якому здійснюється коригування діючого тарифу на послуги;

$Ц_{пd}$ – ціна пально-мастильних матеріалів на дату встановлення діючого тарифу на послуги;

P_m – питома вага витрат на матеріали, комплектувальні вироби, обладнання у структурі діючого тарифу на послуги;

$Ц_{пн}$ – ціна на матеріали, комплектувальні вироби, обладнання з розрахунку на місяць, у якому здійснюється коригування діючого тарифу на послуги;

$Ц_{пd}$ – ціна на матеріали, комплектувальні вироби, обладнання на дату встановлення діючого тарифу на послуги;

P_{cn} – питома вага витрат на оплату послуг субпідрядників у структурі діючого тарифу на послуги;

V_{cn} – вартість послуг субпідрядників з розрахунку на місяць, у якому здійснюється коригування діючого тарифу на послуги;

V_{cd} – вартість послуг субпідрядників на дату встановлення діючого тарифу на послуги.

4.2.5. Порядок розрахунку роздрібного тарифу на електричну енергію

Роздрібний тариф¹, за яким споживач оплачує спожиту електричну енергію, складається із закупівельної ціни електричної енергії на оптовому ринку електричної енергії та/або у безпосередніх виробників електричної енергії з урахуванням обсягу її нормативних технологічних витрат у місцевих (локальних) електричних мережах, тарифу на передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами відповідного класу напруги ліцензіата з постачання електричної енергії за регульованим тарифом, на території ліцензованої діяльності якого перебуває споживач, та складової, яка забезпечує покриття витрат з постачання електричної енергії.

¹ В інформаційних матеріалах подано тарифи на електроенергію, що відпускається населенню, на період з 1 квітня 2015 року по 31 серпня 2015 року включно, затверджені постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, від 26 лютого 2015 року № 220.

Роздрібний тариф на електричну енергію розраховується за такою формулою:

$$T_{ij} = \frac{C^3_P}{[\Pi (1 - k_j)]} + T^M_j + T^I_i$$

де i – група споживачів (перша група – суб'єкти господарської діяльності та фізичні особи – підприємці, друга група – міське та сільське населення);

j – клас напруги;

C^3_P – прогнозована середня закупівельна ціна електричної енергії у розрахунковому місяці, на який встановлюються роздрібні тарифи на електричну енергію;

k_j – економічний коефіцієнт нормативних технологічних витрат електричної енергії на передачу місцевими (локальними) електричними мережами відповідного класу напруги;

T^M_j – тариф на передачу електричної енергії місцевими (локальними) електричними мережами, який розраховується згідно з методикою, що затверджується НКРЕ;

T^I_i – тариф на постачання електричної енергії, який розраховується згідно з методикою, що затверджується НКРЕ.

4.3. Порядок розрахунку та затвердження тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту

Механізм формування тарифів на послуги з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, спеціальних і нерегулярних перевезень, а послуги з перевезення пасажирів у таксі та легковими автомобілями на замовлення визначається за методикою розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту¹ (див. **інформ. матер.**). Вона є обов'язковою для застосування під час встановлення регульованого тарифу органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на послуги пасажирського автомобільного транспорту і носить рекомендаційний характер під час формування вільних тарифів на ці послуги (**рис.** 4.5).

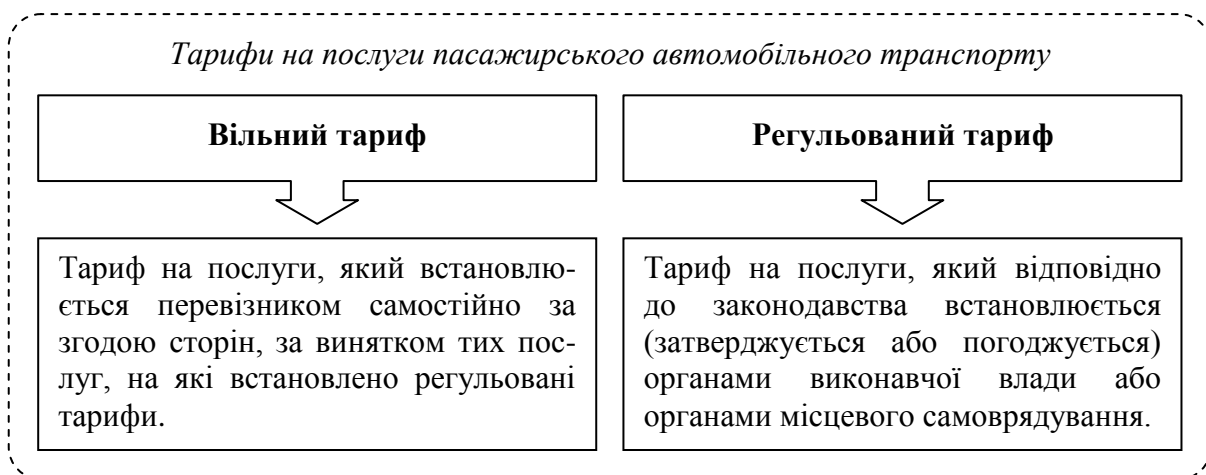

Рис. 4.5. Тарифи на послуги пасажирського автомобільного транспорту

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1146-09>.

4.3.1. Формування тарифів на автобусних маршрутах загального користування та автобусних маршрутах спеціальних перевезень¹

Розрахунок тарифів здійснюється відповідно до запланованих на рік (на підставі фактичних) *обсягів транспортної роботи*², характерних для даного виду перевезень перевізника в регіоні, а також *кількості перевезених пасажирів* з використанням економічно обґрунтованих планових витрат, визначених із урахуванням вимог законодавства, на підставі галузевих норм, ставок податків і зборів (обов'язкових платежів), прогнозного індексу цін виробників промислової продукції у плановому періоді. До розрахунку тарифу включається плановий прибуток, необхідний для розвитку перевізника і сплати ним податкових зобов'язань.

Планування та розрахунок витрат перевізника здійснюються на основі нормативного методу із урахуванням галузевих норм використання матеріальних та паливно-енергетичних ресурсів, податкових ставок, прогнозного індексу цін виробників промислової продукції тощо. Витрати, об'єктивно нормування яких неможливе, плануються з урахуванням економічно обґрунтованих фактичних витрат перевізника за попередній рік, прогнозного індексу цін виробників промислової продукції та на підставі планових кошторисів. При плануванні витрат також враховується прогнозований загальний річний пробіг автомобільних транспортних засобів перевізника.

Під час розрахунку тарифу загальний обсяг транспортної роботи та загальна кількість перевезених пасажирів, у тому числі із урахуванням пільгових категорій пасажирів, які відповідно до законодавства користуються такими правами, обґрунтовуються перевізником на підставі фактичних показників роботи або встановлюються за результатами обстеження пасажиропотоків. При цьому планування витрат перевізників, що входять до планової собівартості, здійснюється із урахуванням витрат з операційної діяльності та фінансових витрат, пов'язаних з перевезеннями пасажирів і багажу (рис. 4.6).

Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 „Витрати” до *планової виробничої собівартості послуг* включаються прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати (їх склад подано в табл. 4.Е інформаційних матеріалів). Формули розрахунку витрат на паливо, мастильні матеріали, обслуговування і ремонт транспортних засобів, шини й акумуляторні батареї, що включаються до прямих матеріальних витрат планової виробничої собівартості послуг, наведені у витязі *методики розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту* (див. інформ. матер.).

¹ В інформаційних матеріалах подано приклад розрахунку тарифів на автобусних маршрутах загального користування ПП „Паритет Сервіс”.

² Кількість виконаних пасажиро-кілометрів за певний період.

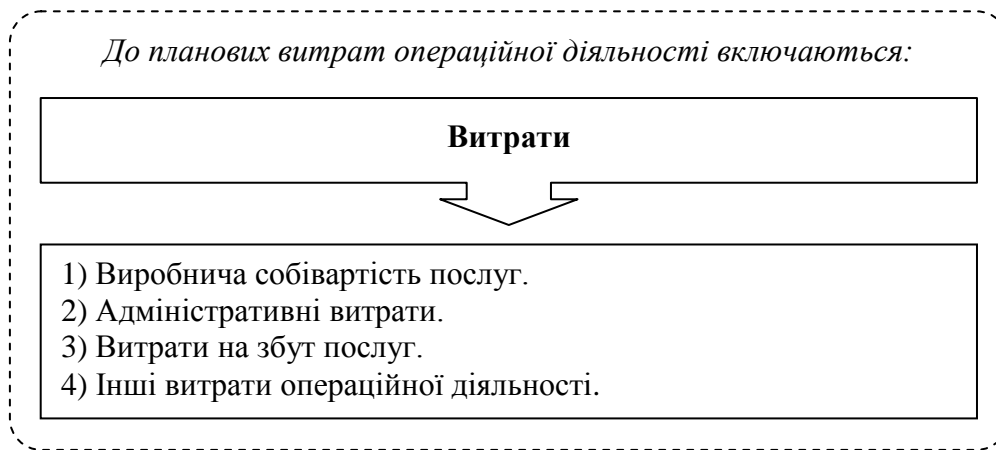

Рис. 4.6. Планові витрати операційної діяльності перевізника

До складу *адміністративних витрат* належать:

- витрати на утримання апарату управління та інших працівників, зайнятих обслуговуванням адміністративної інфраструктури¹;
- витрати на утримання і поточний ремонт основних засобів, інших матеріальних необоротних активів адміністративного призначення (основна оренда, ремонт, опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення, охорона);
- витрати на зв'язок (поштові, телеграфні, телефонні, факс тощо);
- витрати на амортизацію основних засобів, необоротних матеріальних і нематеріальних активів адміністративного призначення, нараховані відповідно до законодавства;
- судові витрати (витрати на врегулювання спорів у судових органах), пов'язані з операційною діяльністю (перевезення пасажирів та багажу);
- податки, збори та інші передбачені законодавством обов'язкові платежі (крім податків, зборів та обов'язкових платежів, що включаються до виробничої собівартості послуг);
- плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків;
- витрати на придбання малоцінних та швидкозношуваних предметів, канцелярських товарів, на передплату професійних періодичних видань, а також витрати на оплату послуг загальногосподарського призначення.

До складу *витрат на збут*² включаються: по-перше, витрати з операційної діяльності, безпосередньо пов'язаної зі збутом послуг (утримання місць продажу квитків на проїзд; оплата праці працівників, діяльність яких пов'язана зі збутом послуг, та сплата внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування; оплата інформаційних послуг для пасажирів; утримання основних засобів; інші необоротні матеріальні активи (оренда, страхування, ремонт, оплата комунальних послуг)), по-друге, витрати на амортизацію

¹ Визначаються виходячи з нормативної чисельності та встановлених на підприємствах тарифних ставок (окладів) та включають основну і додаткову заробітні плати, гарантійні та компенсаційні виплати, внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, оплату службових відряджень, витрати на підготовку і перепідготовку працівників.

² Визначаються за результатами аналізу фактичного рівня витрат за попередні роки з урахуванням змін, що передбачаються у плановому періоді.

основних засобів й інших необоротних матеріальних і нематеріальних активів, пов'язаних зі збутом послуг.

До складу *інших витрат з операційної діяльності* можуть включатися витрати на формений одяг водіїв та кондукторів (за наявності) та виплату та доставку пільгових пенсій згідно із законодавством. Разом з тим, до складу інших витрат не можуть бути включені: суми безнадійної дебіторської заборгованості та відрахувань до резерву сумнівних боргів; суми неустойки (штраф, пеня); суми нестачі та втрати від псування цінностей; витрати, пов'язані з купівлею (продажем) іноземної валюти, та втрати від операційної курсової різниці; суми спонсорської та благодійної допомоги; витрати на добровільне страхування майна та працівників; тощо¹.

Тарифи на послуги з перевезення пасажирів на міських автобусних маршрутах загального користування, які здійснюються у звичайному режимі руху, розраховуються за формулою:

$$T = [(S + \Pi) - Д] / Q,$$

де T – тарифи на послуги з перевезення пасажирів на міських автобусних маршрутах загального користування, які здійснюються у звичайному режимі руху;

S – планова річна собівартість послуг;

Π – плановий річний прибуток від надання послуг;

Q – запланований річний обсяг перевезень пасажирів²;

$Д$ – планові річні чисті доходи від інших видів діяльності, які пов'язані із наданням послуг.

Тарифи на послуги з перевезення пасажирів на міських автобусних маршрутах загального користування, які здійснюються у режимах експресного та маршрутного таксі, розраховуються за формулою:

$$T = (S + \Pi) / Q,$$

де T – тарифи на послуги з перевезення пасажирів на міських автобусних маршрутах загального користування, які здійснюються у режимах експресного та маршрутного таксі;

S – планова собівартість послуг на маршруті на рік;

Π – плановий прибуток на маршруті на рік;

Q – запланований на рік обсяг перевезень пасажирів на маршруті³.

Тариф на перевезення багажу автобусами у міському сполученні встановлюється на рівні тарифу на перевезення одного пасажира.

Тарифи на послуги з перевезення пасажирів на приміських, міжміських, міжнародних автобусних маршрутах загального користування та автобусних маршрутах спеціальних перевезень визначаються відповідно до розрахованої

¹ Склад витрат, які не можуть бути включені до інших витрат з операційної діяльності, подано в методиці розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1146-09>).

² Обґрунтовується перевізником на підставі фактичних показників роботи або встановлюється за результатами обстеження пасажиропотоків.

³ Обґрунтовується перевізником на підставі фактичних показників роботи або встановлюється за результатами обстеження пасажиропотоків.

планової собівартості послуг із застосуванням необхідного для функціонування та розвитку перевізника розміру прибутку за формулою:

$$T = (S + \Pi) / W,$$

де T – тарифи на послуги з перевезення пасажирів на приміських, міжміських, міжнародних автобусних маршрутах загального користування та автобусних маршрутах спеціальних перевезень;

S – планова річна собівартість послуг;

Π – плановий річний прибуток від надання послуг;

W – запланована на рік транспортна робота на маршруті¹.

Вартість перевезення багажу автобусами у приміському, міжміському та міжнародному сполученні встановлюється в межах 10% від вартості проїзду пасажира на автобусному маршруті.

4.3.2. Формування тарифів на автобусних маршрутах нерегулярних перевезень

Тариф на послуги, що надаються на автобусних маршрутах нерегулярних перевезень, розраховується за формулою:

$$T = S + \Pi,$$

де T – тариф на послуги, що надаються на автобусних маршрутах нерегулярних перевезень;

S – планова собівартість послуги;

Π – плановий прибуток за послугу.

Планова собівартість послуги розраховується згідно з методикою розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту² (див. [інформ. матер.](#)).

4.3.3. Формування тарифів на послуги таксі

Тарифи на 1 км проїзду в таксі розраховуються за формулою:

$$T = (S + \Pi) / K,$$

де T – тарифи на 1 км. проїзду в таксі;

¹ Обґрунтовується перевізником на підставі фактичних показників роботи або встановлюється за результатами обстеження пасажиропотоків.

² Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1146-09>.

S – планова собівартість 1 км. пробігу таксі;
П – плановий прибуток на 1 км. пробігу таксі;
К – приймається у розмірі: 0,8 – для міст з населенням понад 1 млн. жителів; 0,75 – для міст з населенням від 500 тис. до 1 млн. жителів; 0,7 – для міст з населенням до 500 тис. жителів

Планова собівартість обчислюється так само, як і планова собівартість послуг на автобусних маршрутах загального користування та автобусних маршрутах спеціальних перевезень, як сума за окремими елементами витрат (у розрахунку на 1 км. пробігу):

— для окремих елементів прямих матеріальних витрат та інших прямих витрат, які включаються до планової виробничої собівартості послуг, – за формулами, наведеними в додатку;

— для інших витрат, які включаються до планової виробничої собівартості послуг, – як частка від ділення таких запланованих річних витрат та запланованого річного загального пробігу автомобільних транспортних засобів перевізника (з урахуванням нульового пробігу).

Тарифи на 1 годину простою таксі на вимогу замовника послуги розраховуються за формулою:

$$T = S + П,$$

де *T* – тарифи на 1 годину простою таксі на вимогу замовника послуги;

S – планова собівартість 1 години простою таксі на вимогу замовника послуги;

П – плановий прибуток на 1 годину простою таксі.

До планової собівартості 1 години простою таксі на вимогу замовника послуги включаються такі витрати:

— витрати на оплату праці водіїв (при застосуванні погодинної системи оплати праці) та інші прямі витрати;

— загальновиробничі, адміністративні, витрати на збут, інші витрати з операційної діяльності та фінансові витрати.

4.4. Фінансове планування на комунальних підприємствах

Фінансовий план комунального підприємства складається за відповідною формою (див. **інформ. матер.**)¹ на кожен наступний рік з поквартальною розбивкою і відображає очікувані фінансові результати в запланованому році. Даний план повинен містити довідкову інформацію щодо фактичних

¹ Загалом же, в **інформаційних матеріалах** подано: аналіз регуляторного впливу до проекту рішення про порядок складання, затвердження та контролю за виконанням фінансових планів комунальних підприємств; рішення про порядок складання та затвердження фінансових планів комунальних підприємств, що є об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селища, міст; пояснювальна записка до фінансового плану комунального підприємства; рішення про затвердження фінансового плану комунальному підприємству; приклад оформлення звіту про виконання фінансового плану комунального підприємства.

показників минулого року і планових показників поточного року. Він забезпечує отримання чистого прибутку, розмір якого не може бути меншим ніж фактично досягнутий показник попереднього року. У разі його зменшення комунальне підприємство обов'язково має надати аналітичний висновок з обґрунтуванням причин такого зменшення.

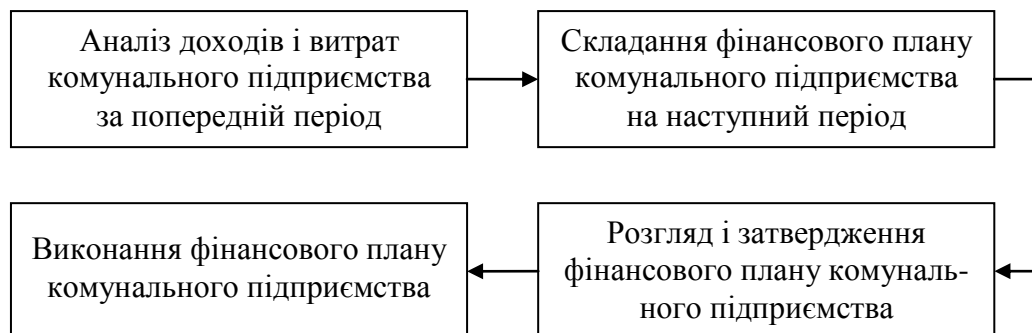

Рис. 4.7. Алгоритм фінансового планування на комунальних підприємствах¹

Проект фінансового плану з пронумерованими, прошнурованими та скріпленими печаткою сторінками у двох примірниках за відповідною формою (див. **інформ. матер.**) у паперовому та електронному вигляді подається до органу управління (місцевої ради) для опрацювання до 1 червня року, що передує плановому. До проекту фінансового плану комунального підприємства додаються:

— пояснювальна записка, яка включає результати аналізу фінансово-господарської діяльності за попередній рік, показники господарської діяльності й розвитку підприємства у поточному році та на плановий рік;

— баланс підприємства станом на 31 грудня минулого року та на останню звітну дату з розшифруванням статей, що становить більше 10% валюти балансу;

— звіти про фінансові результати підприємства, про рух грошових коштів, про власний капітал за 12 місяців минулого року, примітки до річної фінансової звітності за минулий рік;

— декларація з податку на прибуток за 12 місяців минулого року.

Таблиця 4.4

Структура фінансового плану комунального підприємства

Джерела	Характеристика
<i>І. Формування прибутку підприємства</i>	
Доходи	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); ПДВ; акцизний збір; інші непрямі податки; інші вирахування з доходу.

¹ Див.: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=h2J8CAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&ots=vZiLFxGdF1&sig=o99UVKErim5FzqO8gPPoXsBPZlw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	Інші операційні доходи; дохід від участі в капіталі; інші фінансові доходи; інші доходи; надзвичайні доходи (відшкодування збитків від надзвичайних ситуацій, стихійного лиха, пожеж тощо).
Витрати	Собівартість реалізованої продукції; адміністративні витрати; витрати на збут; інші операційні витрати; фінансові витрати; втрати від участі в капіталі; інші витрати; надзвичайні витрати.
Фінансові результати діяльності	Валовий прибуток (збиток); фінансовий результат від операційної діяльності; фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування.
Чистий прибуток (збиток)	Прибуток; збиток.
<i>II. Розподіл чистого прибутку</i>	
Відрахування частини чистого прибутку до державного бюджету	Відрахування державними унітарними підприємствами, їх об'єднаннями; господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі.
Відрахування до фонду на виплату дивідендів	Відрахування господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі, за нормативами, установленними в поточному році.
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку)	Розвиток виробництва; резервний фонд; інші фонди.
<i>III. Обов'язкові платежі підприємства до бюджету та державних цільових фондів</i>	
Сплата податків до державного бюджету	Податок на прибуток; акцизний збір; ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету; ПДВ, що підлягає відшкодуванню з бюджету; рентні платежі; ресурсні платежі; інші податки.
Погашення податкової заборгованості	Погашення реструктуризованих та відстрочених сум, що підлягають сплаті у поточному році до бюджету; до державних цільових фондів; неустойки (штрафи, пені).

Внески до державних цільових фондів	Внески до Пенсійного фонду України; внески до фондів соціального страхування.
Інші обов'язкові платежі	Місцеві податки та збори; інші платежі.

Відділ організаційно-правової роботи виконавчого апарату місцевої ради після надходження проекту фінансового плану комунального підприємства, пояснювальної записки та висновку до нього, в місячний строк опрацьовує матеріали або повертає фінансовий план на доопрацювання. У разі повернення проекту фінансового плану на доопрацювання, комунальне підприємство протягом 10 днів з дня надходження проекту забезпечує його доопрацювання з урахуванням зауважень органу управління. Відділ організаційно-правової роботи після опрацювання фінансового плану із урахуванням зауважень щодо його складання подає його на затвердження голові місцевої ради.

Звіт про виконання фінансового плану комунальне підприємство надає органу управління щокварталу в строки, встановлені для подання фінансової звітності, разом з пояснювальною запискою щодо результатів діяльності за квартал та із зазначенням за окремими факторами причин значних відхилень фактичних показників від планових (див. **інформ. матер.**). Разом з тим, важливо забезпечити достовірність поданої інформації з тим, аби зменшити корупційну складову у витрачанні бюджетних коштів, не допустити не цільові витрати, звести до мінімуму втрати ресурсів у результаті господарської діяльності комунального підприємства.

4.5. Участь органів місцевого самоврядування в управлінні фінансами комунального підприємства

Відносини органів місцевого самоврядування з комунальними підприємствами регулюються Господарським та Бюджетним кодексами України, Законом України „Про місцеве самоврядування в Україні” й іншими нормативно-правовими документами. Відповідно до статті 78 Господарського кодексу України¹ комунальне унітарне підприємство утворюється органом місцевого самоврядування на базі відокремленої частини комунальної власності і входить до сфери його управління. Дане підприємство очолює керівник підприємства, що призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу.

Даним нормативно-правовим документом передбачено, що майно комунального унітарного підприємства перебуває у комунальній власності і

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

закріплюється за ним на праві господарського відання (комунальне комерційне підприємство) або оперативного управління (комунальне некомерційне підприємство). Статутний капітал даного підприємства утворюється органом, до сфери управління якого воно належить, а його розмір визначається відповідною місцевою радою. При цьому статутний капітал підлягає сплаті до закінчення першого року з періоду державної реєстрації комунального унітарного підприємства.

Пунктом 35 статті 64 Бюджетного кодексу України¹ передбачено, що частина чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств вилучається до бюджету в порядку, визначеному відповідними місцевими радами. Зокрема, про мова йде в Законі України „Про місцеве самоврядування в Україні”: виключною компетенцією сільських, селищних і міських рад є встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету².

Наприклад, рішенням Тернопільської міської ради затверджено „Порядок відрахування до міського бюджету частини чистого прибутку (доходу) комунальними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями, що належать до комунальної власності міста Тернополя” від 26 квітня 2014 року № 6/31/6. Пунктом 17 рішення Тернопільської міської ради „Про бюджет міста Тернополя на 2015 рік” від 27 січня 2015 року № 55/17 відрахування становлять: для комунальних підприємств „Тернопільміськтеплокомуненерго” та „Тернопільводоканал” – 0%; для інших комунальних підприємств – 30% (за 7 місяців 2015 року надійшло 105,7 тис. грн.).

4.6. Оцінювання фінансового стану підприємств комунального господарства

Проблеми в комунальному секторі економіки притаманні практично усім постсоціалістичним державам. Особливої гостроти вони набувають для України сьогодні, коли через неефективну систему менеджменту багато комунальних підприємств перебувають у стані банкрутства. Це позначається на неналежному задоволенні соціально-побутових потреб населення, не говорячи про те, що саме суб'єкти комунальної власності повинні створювати передумови для ефективного розвитку територіальних громад. Не менш важливим є і той факт, що за кордоном даний сектор забезпечує місцеві бюджети достатніми фінансовими ресурсами.

Оцінити фінансовий стан підприємств комунального господарства можна за допомогою різних способів. Із цією метою розроблено широкий спектр методик, що включають моделі оцінки ефективності діяльності комунальних

¹ Див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

² Див.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

підприємств. Дані моделі базуються на методах багатовимірного дискримінантного аналізу, скорингового аналізу, методах розрахунково-аналітичного характеру і дають змогу визначити ступінь фінансової стійкості й спрогнозувати ефективність функціонування¹. Утім застосовувати їх необхідно на превентивному або поточному рівні з тим, аби попередити негативні наслідки ведення господарської та іншої діяльності.

Значну увагу оцінці фінансово стану комунальних підприємств приділено в навчальному посібнику „Муниципальні фінанси”². Зокрема, до показників, за допомогою яких можна це зробити, а також забезпечити ефективність діяльності, вони віднесли показники майнового стану, ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності (табл. 4.5). При цьому інформаційними матеріалами оцінки фінансового стану підприємств комунального господарства є форми фінансової звітності: баланс (форма № 1); звіт про фінансові результати (форма № 2); примітки до річної фінансової звітності (форма № 5).

Таблиця 4.5

Показники оцінки фінансово стану комунальних підприємств

Показники	Характеристика
<i>Показники майнового стану</i>	
Питома вага активної частини необоротних активів в їх структурі	Показує частку активної частини основних засобів (або нематеріальних активів) у структурі необоротних активів підприємства.
Коефіцієнт зносу основних засобів	Показує, яка частка вартості основних засобів списана на витрати у попередніх періодах у первісній вартості.
Коефіцієнт оновлення основних засобів	Показує, яку частину основних засобів від наявних на кінець звітного періоду становлять нові основні засоби
Коефіцієнт вибуття основних засобів	Показує частку вибутих протягом звітного періоду основних засобів та визначається відношенням їх первісної вартості до первісної вартості наявних на балансі підприємства.
<i>Показники ліквідності</i>	
Коефіцієнт покриття	Показує достатність оборотних коштів для погашення короткострокових зобов'язань і визначається відношенням величини оборотних активів до суми короткострокових зобов'язань.
Коефіцієнт швидкої (термінової) ліквідності	Визначається відношенням високоліквідних активів (грошових коштів, короткострокових фінансових вкладів, розрахунків із дебіторами) до короткострокових зобов'язань.
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно і визначається діленням суми коштів та короткострокових фінансових вкладень на суму короткострокових зобов'язань.

¹ Див.: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vestnik/Актуальні%20проблеми%20управління/2013/53/МЕТОДИ%20ОЦІНЮВАННЯ%20ЕКОНОМІЧНОЇ%20ЕФЕКТИВНОСТІ.pdf

² Див.: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=h2J8CAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&ots=vZiLFxGdF1&sig=o99UVKErim5FzqO8gPPoXsBPZlw&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

<i>Показники фінансової стійкості</i>	
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	Визначається відношенням власного капіталу підприємства до підсумку його балансу й показує питому вагу першого в загальній сумі коштів, авансованих в його діяльність.
Коефіцієнт фінансування	Розраховується співвідношенням залучених і власних коштів та характеризує залежність підприємства від залучених фінансових ресурсів.
Коефіцієнт маневрності власного капіталу	Показує, яка частина фінансових ресурсів використовується для фінансування поточної діяльності та розраховується як відношення чистого оборотного капіталу до власного.
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	Показує забезпеченість підприємства власними оборотними коштами.
<i>Показники ділової активності</i>	
Коефіцієнт оборотності активів	Показує ефективність використання підприємством усього майна, незалежно від джерел їх залучення.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Показує швидкість її обороту за певний період, а також розширення або ж зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	показує швидкість її обороту за певний період, а також розширення або ж зниження комерційного кредиту, що надається підприємством.
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	Характеризує швидкість реалізації матеріальних запасів підприємства.
Коефіцієнт оборотності основних засобів	Показує ефективність використання основних засобів.
<i>Показники рентабельності</i>	
Рентабельність активів	Показує ефективність використання активів підприємства й розраховується відношенням чистого прибутку до середньорічної вартості активів.
Рентабельність власного капіталу	Показує ефективність інвестування коштів, тобто який прибуток приносить кожна гривня інвестована у підприємство й розраховується співвідношенням чистого прибутку до власного капіталу.
Рентабельність діяльності	Показує ефективність діяльності підприємства і розраховується відношенням чистого прибутку до чистого доходу (виручки) від реалізації товарів, робіт і послуг.
Рентабельність продукції	Показує, скільки прибутку припадає на одну грошову одиницю витрат, які формують собівартість продукції, тобто характеризує прибутковість господарської діяльності підприємства.

Інформаційні матеріали

Інформація щодо проекту тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення КП „Тернопільводоканал” на 2015 рік (Витяг)

КП „Тернопільводоканал” здійснює надання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення для абонентів м. Тернополя та ряду навколишніх сіл. Станом на 1 січня 2015 року користувачами цих послуг є більше 80 тис. абонентів фізичних осіб (близько 200 тис. мешканців) та 3 тис. абонентів юридичних осіб. Послуги надаються цілодобово та в достатній кількості.

Водопостачання

Джерелом централізованого питного водопостачання м. Тернопіль є підземні води верхньо-крейдяного водоносного горизонту. В даний час в експлуатації знаходяться два водозабори: „Тернопільський” та „Верхньо-Івачівський”.

...

Водовідведення

На сьогоднішній день в м. Тернопіль існує схема загальносплавної системи водовідведення. Система водовідведення складається із самопливних колекторів, каналізаційних насосних станцій (КНС) № 1, № 2, № 4, № 5, № 7, № 8, № 9, № 10, напірних трубопроводів та каналізаційних очисних споруд (КОС).

...

Не зважаючи на встановлення тарифів з централізованого водопостачання та водовідведення з 1 липня 2014 року рівень відшкодування фактичних витрат в тарифах для населення м. Тернополя склав у 2014 році 92,0% і 92,4% по водопостачанню і водовідведенню відповідно.

Це викликано об’єктивним зростанням собівартості наданих послуг централізованого водопостачання та водовідведення і неможливістю своєчасного перегляду тарифів з метою приведення їх до економічно – обґрунтованого рівня.

За 2014 року підприємство одержало збитки від послуг централізованого водопостачання та водовідведення в сумі 377,2 тис. грн.

Основними причинами зростання собівартості основної діяльності є:

– зростання витрат на електроенергію, за рахунок росту тарифів на електроенергію, зокрема підвищення цін на електроенергію на 29,5% (фактичний тариф у квітні 2015 року – 1,401 грн./кВт., а в діючих тарифах – 1,082 грн./кВт.). З 1 травня 2015 року відбулося корегування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення, в частині електроенергії на вартість 1,389 грн./кВт.

– зростання витрат на амортизацію – в зв’язку з придбанням нових основних засобів. В діючих тарифах сума амортизаційних відрахувань становить 2647,8 тис. грн. В проекті тарифів ця сума становить 3078,5 тис. грн.

– зростання витрат по податках і зборах, у зв’язку із змінами в Податковому кодексі України, збільшилася рентна плата за користування надрами на 634,7 тис. грн., Крім того, у зв’язку з проведеною індексацією нормативної грошової оцінки на коефіцієнт 1,249, зросла сума земельного податку на 165,7 тис. грн.

– зростання цін на паливно-мастильні матеріали: бензин – на 36,4% (в діючих тарифах – 12,825 грн./л., в проекті тарифів – 17,4917 грн./л.); дизпаливо – на 46,3% (в діючих тарифах – 12,24167 грн./л., в проекті тарифів – 17,4917 грн./л.); газ зріджений (для заправки автомашин) – на 75% (в діючих тарифах – 5,79657 грн./л., в проекті тарифів – 10,16984 грн./л.). Зростання витрат на паливно-мастильні матеріали становить 619,8 тис. грн.

– ріст ціни на газ для опалення виробничих приміщень – на 55% (в діючих тарифах – 5,19318 грн./м. куб., в проекті тарифів – 8,05310 грн./м. куб.)

– зростання витрат на оплату праці та відрахування на соціальні заходи:

В проекті тарифів на послуги на 2015 рік плановий фонд оплати праці розрахований, виходячи із законодавчо встановленого розміру мінімальної заробітної плати – 1218 грн. (січень-листопад 2015 року) та 1378 грн. (грудень 2015 року), передбаченого Законом України „Про Державний бюджет України на 2015 рік” та виходячи із положень Галузевої угоди і колективного договору. Крім того, відповідно до Закону України „Про індексацію грошових доходів населення” в розрахунку тарифу враховано індексацію грошових доходів.

Крім того, зросли інші витрати, зокрема на проведення планово-попереджувальних ремонтів, охорону об’єктів, послуги банків по збору коштів від населення, витрати на комунальні послуги (дератизація та дезинфекція, опалення, освітлення адмінприміщення, вивезення побутових відходів та твердих виробничих відходів) тощо.

Відбулися зміни і в обсягах підйому води, реалізації послуг.

Незважаючи на заходи, які підприємство вживало щодо:

– зменшення нераціональних витрат і витрат води;

– мінімізації видатків підприємства – жорсткий контроль за споживанням: електроенергії (на підприємстві за останній час виконано великий обсяг робіт, направлених на удосконалення технологічних процесів подачі води, перекачки та очистки стоків, впроваджено цілий ряд енергозберігаючих заходів для зниження споживання енергоресурсів, ведеться щоденний контроль за їх використанням);

– інтенсифікації роботи щодо своєчасних розрахунків абонентів та ін., все ж таки, підприємство гостро відчуває недостатність обігових коштів.

А це, в свою чергу, постійно ставить під загрозу своєчасність оплати за спожиту електроенергію, податків, виплату заробітної плати працівникам.

Враховуючи вищенаведене, КП „Тернопільводоканал” підготувало розрахунок проекту тарифів на 2015 рік на централізоване водопостачання та водовідведення відповідно до Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення, який затверджений постановою Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” від 01.06.2011р. № 869 та Процедури встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення, затвердженої постановою Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг від 29.11.2013 № 253.

...

Згідно поданих розрахунків плановий тариф становитиме:

– на централізоване водопостачання – 3,179 грн. (без ПДВ);

– на централізоване водовідведення – 4,455 грн. (без ПДВ);

Прибуток в даних тарифах не планується.

Структура планових тарифів додається.

...

**Начальник планово-економічного
відділу КП „Тернопільводоканал”**

В.Є. Водовіз

Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП)

ПОСТАНОВА

Про встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення КП „Житомирводоканал” Житомирської міської ради

26.03.2015

№ 891

Відповідно до Закону України „Про державне регулювання у сфері комунальних послуг”, Указу Президента „Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг” України від 10 вересня 2014 року № 715 та Постанови Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” від 1 червня 2011 року № 869 Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг,

ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Установити комунальному підприємству „Житомирводоканал” Житомирської міської ради тарифи:

– на централізоване водопостачання – 3,33 грн. за 1 куб. м. (без ПДВ);

– на централізоване водовідведення – 5,16 грн. за 1 куб. м. (без ПДВ).

2. Установити комунальному підприємству „Житомирводоканал” Житомирської міської ради структуру тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення згідно з додатками 1, 2.

3. Визнати такою, що втратила чинність, Постанову Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг від 23 травня 2014 року № 555 „Про встановлення тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення КП „Житомирводоканал” Житомирської міської ради”.

4. Ця постанова набирає чинності з 1 травня 2015 року.

В.о. Голови Комісії

Д. Вовк

ПЕРЕЛІК
послуг з утримання будинків і споруд та прибудинкових територій

- 1) Прибирання прибудинкової території.
- 2) Прибирання сходових кліток.
- 3) Вивезення побутових відходів (збирання, зберігання, перевезення, перероблення, утилізація, знешкодження та захоронення).
- 4) Прибирання підвалу, технічних поверхів та покрівлі.
- 5) Технічне обслуговування ліфтів.
- 6) Обслуговування систем диспетчеризації.
- 7) Технічне обслуговування внутрішньобудинкових систем:
 - гарячого водопостачання;
 - холодного водопостачання;
 - водовідведення;
 - централізованого опалення;
 - зливової каналізації.
- 8) Дератизація.
- 9) Дезінсекція.
- 10) Обслуговування димових та вентиляційних каналів.
- 11) Технічне обслуговування та поточний ремонт мереж електропостачання та електрообладнання, систем протипожежної автоматики та димовидалення, а також інших внутрішньобудинкових інженерних систем у разі їх наявності.
- 12) Поточний ремонт конструктивних елементів, внутрішньобудинкових систем гарячого і холодного водопостачання, водовідведення, централізованого опалення та зливової каналізації і технічних пристроїв будинків та елементів зовнішнього упорядження, що розміщені на закріпленій в установленому порядку прибудинковій території (в тому числі спортивних, дитячих та інших майданчиків).
- 13) Поливання дворів, клумб і газонів.
- 14) Прибирання і вивезення снігу, посипання частини прибудинкової території, призначеної для проходу та проїзду, протиожеледними сумішами.
- 15) Експлуатація номерних знаків на будинках.
- 16) Освітлення місць загального користування і підвалів та підкачування води.
- 17) Енергопостачання ліфтів.

**НАЦІОНАЛЬНА КОМІСІЯ, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
У СФЕРАХ ЕНЕРГЕТИКИ ТА КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ
ПОСТАНОВА**

26.02.2015

№ 220

**Про встановлення тарифів на електроенергію, що відпускається населенню
(Витяг)**

Відповідно до статті 12 Закону України „Про електроенергетику”, підпункту 7 пункту 4 Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, затвердженого Указом Президента України від 10 вересня 2014 року № 715, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Встановити:

- 1) Тарифи на електроенергію, що відпускається населенню, на період з 1 квітня 2015 року по 31 серпня 2015 року включно, що додаються;
- 2) Тарифи на електроенергію, що відпускається населенню, на період з 1 вересня 2015 року по 29 лютого 2016 року включно, що додаються;
- 3) Тарифи на електроенергію, що відпускається населенню, на період з 1 березня 2016 року по 31 серпня 2016 року включно, що додаються;
- 4) Тарифи на електроенергію, що відпускається населенню, на період з 1 вересня 2016 року по 28 лютого 2017 року включно, що додаються;
- 5) Тарифи на електроенергію, що відпускається населенню, з 1 березня 2017 року, що додаються.

...

4. Департаменту із регулювання відносин у сфері енергетики забезпечити подання цієї постанови у встановленому порядку на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

5. Ця постанова набирає чинності з 1 квітня 2015 року, але не раніше дня її офіційного опублікування.

В.о. Голови Комісії

Д. Вовк

МІНІСТЕРСТВО ТРАНСПОРТУ ТА ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ
НАКАЗ

17.11.2009

№ 1175

Про затвердження Методики розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту

Відповідно до статті 10 Закону України „Про автомобільний транспорт” та з метою реалізації єдиної тарифної політики у сфері пасажирських автомобільних перевезень НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Методику розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту, що додається.

2. Державній адміністрації автомобільного транспорту (Логутов К.В.) забезпечити у встановленому порядку подання цього наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на заступника Міністра – голову Державної адміністрації автомобільного транспорту Кравчука П.К.

Перший заступник Міністра

В. Шевченко

ПОГОДЖЕНО:

**Виконуючий обов'язки Голови
Антимонопольного комітету України**

О.І. Мельниченко

Міністр економіки України

Б.М. Данилишин

**Голова Державного комітету
України з питань регуляторної
політики та підприємництва**

О. Кужель

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства транспорту та зв'язку
України
17.11.2009 № 1175

МЕТОДИКА
розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту
(Витяг)

I. Загальні положення

1.1. Ця Методика визначає механізм формування тарифів на послуги з перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування, автобусних маршрутах спеціальних перевезень та автобусних маршрутах нерегулярних перевезень, а також тарифів на послуги з перевезення пасажирів у таксі та легковими автомобілями на замовлення і застосовується органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та автомобільними перевізниками незалежно від їх відомчої підпорядкованості, форми власності та організаційно-правової форми господарювання (далі – Перевізники).

1.2. Методика є обов'язковою для застосування під час встановлення регульованого тарифу органами виконавчої влади та місцевого самоврядування на послуги пасажирського автомобільного транспорту (далі – Послуги) і носить рекомендаційний характер під час формування вільних тарифів на ці послуги.

...

Додаток
до Методики розрахунку тарифів на послуги
пасажирського автомобільного транспорту

ФОРМУЛИ РОЗРАХУНКУ
окремих елементів прямих матеріальних витрат та інших прямих витрат, які
включаються до планової виробничої собівартості Послуг

I. Розрахунок витрат на паливо для роботи автомобільних транспортних засобів

Витрати на паливо на 1 км. пробігу розраховуються за формулою

$$B = B' \times C = 0,01 H \times (1 + 0,01 K) \times C,$$

де B' – загальні нормативні витрати палива на 1 км. пробігу за конкретних умов експлуатації;
H – базова лінійна норма витрат палива для конкретної марки автомобільного транспортного засобу;
K – сумарний коригуючий коефіцієнт базової лінійної норми, яким враховуються конкретні умови експлуатації;
C – прогнозована ціна палива.

II. Розрахунок витрат на мастильні матеріали для роботи автомобільних транспортних засобів

Витрати на мастильні матеріали на 1 км. пробігу розраховуються пропорційно до витрат палива за формулою:

$$B = 0,01 \times B' \times (N_m \times C_m + N_{mp} \times C_{mp} + N_{nl} \times C_{nl} + N_c \times C_c),$$

де N_m, N_{mp}, N_{nl}, N_c – норми витрат відповідно моторних, трансмісійних, спеціальних олів та пластичних мастил;
C_m, C_{mp}, C_{nl}, C_c – прогнозована ціна відповідно моторних, трансмісійних, спеціальних олів та пластичних мастил.

Норми витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті затверджені наказом Міністерства транспорту України від 10 лютого 1998 року № 43.

III. Технічне обслуговування і ремонт автомобільних транспортних засобів

Витрати на матеріали та запчастини на 1 км. пробігу автомобільного транспортного засобу розраховуються за формулою:

$$B = 1 / L [N_{\text{ццо}} \times H_{\text{мццо}} + N_{\text{то-1}} \times H_{\text{мто-1}} + N_{\text{то-2}} \times H_{\text{мто-2}} + (L \times (H_{\text{мр}} + H_{\text{зчр}})) / 1000],$$

де $N_{\text{ццо}}$, $N_{\text{то-1}}$, $N_{\text{то-2}}$ – кількість ЦО, ТО-1, ТО-2 за пробіг L автомобільного транспортного засобу;

$H_{\text{мццо}}$, $H_{\text{мто-1}}$, $H_{\text{мто-2}}$ – норми витрат матеріалів на одне обслуговування;

$H_{\text{мр}}$, $H_{\text{зчр}}$ – норми витрат відповідно матеріалів і запасних частин на ремонт на 1000 км. пробігу.

IV. Автомобільні шини

Витрати на автомобільні шини на 1 км. пробігу автомобільного транспортного засобу визначаються за формулою:

$$B = (C_{\text{ш}} \times K_{\text{ш}}) / (H_{\text{ш}} \times K_{\text{к}}),$$

де $C_{\text{ш}}$ – прогнозована ціна автомобільної шини;

$K_{\text{ш}}$ – кількість шин, встановлених на одному автомобільному транспортному засобі;

$H_{\text{ш}}$ – експлуатаційна норма середнього ресурсу шин;

$K_{\text{к}}$ – коефіцієнт коригування, який враховує умови експлуатації.

V. Акумуляторні батареї

Витрати на акумуляторні батареї на 1 км. пробігу визначаються за формулою:

$$B = (C_{\text{аб}} \times K_{\text{аб}}) / (H_{\text{аб}} \times K_{\text{к}} \times I),$$

де $C_{\text{аб}}$ – прогнозована ціна акумуляторної батареї;

$K_{\text{аб}}$ – кількість акумуляторних батарей, встановлених на одному автомобільному транспортному засобі;

$H_{\text{аб}}$ – експлуатаційна норма середнього ресурсу акумуляторних батарей, місяців;

$K_{\text{к}}$ – коефіцієнт коригування, який враховує умови експлуатації;

I – фактична інтенсивність експлуатації автомобільного транспортного засобу.

Управління розвитку транспорту та зв'язку Кіровоградської міської ради оголошує конкурс з перевезення пасажирів на міському автобусному маршруті загального користування м. Кіровограда на 30 грудня 2013 року
(Витяг)

1. Організатор – управління розвитку транспорту та зв'язку Кіровоградської міської ради.

2. Порядковий номер, основні характеристики кожного об'єкта конкурсу та умови конкурсу:

№ об'єкта конкурсу	№ та назва маршруту	Кількість автобусів	Кількість резерву	Клас автобусів	Режим руху	Розклад руху	Періодичність виконання
1	№1-ц (Центральний) „вул. Генерала Жадова – АС”	11	5	I, II (не менше 40 місць)	Маршрут не таксі	Затверджене паспортом маршруту	Постійно

3. Конкурси на перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування проводяться відповідно до статті 43 Закону України „Про автомобільний транспорт” та Порядку проведення конкурсу з перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування (далі – Порядок проведення конкурсу), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 3 грудня 2008 року № 1081.

4. Для участі у конкурсі автомобільний перевізник подає на кожний об'єкт конкурсу окремо заяву за формою, визначеною згідно з додатком 1 Порядку проведення конкурсу і такі документи:

– нотаріально завірнену копію ліцензії на право надання послуг з перевезень пасажирів (може подаватися в одному примірнику, якщо перевізник-претендент бере участь у кількох конкурсах, які проводяться на одному засіданні);

– перелік транспортних засобів, які пропонуються до використання на автобусному маршруті, із зазначенням марки, моделі, пасажиромісткості (з відміткою „з місцем водія/без місця водія”), VIN – коду транспортного засобу, державного номерного знаку, року випуску транспортного засобу;

– копії ліцензійних карток на кожний автобус, який пропонується для використання на автобусному маршруті;

– копії свідоцтв про реєстрацію транспортних засобів або тимчасових реєстраційних талонів автобусів, що пропонуються до використання на маршруті;

– копію документа, що підтверджує проведення процедури санації(за умови проведення санації);

– перелік транспортних засобів, пристосованих для перевезення осіб з обмеженими фізичними можливостями, які пропонується для роботи на автобусному маршруті, або письмова інформація про їх відсутність;

– анкету відповідно до пункту 3.2 та додатку 5 Порядку проведення конкурсу;

– копія штатного розпису, податкового розрахунку сум доходу, нарахованого(сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку (форма № 1 ДФ) за останні два квартали.

Документи для участі в конкурсі пронумеровуються, прошиваються, підписуються уповноваженою особою перевізника-претендента та закріплюються печаткою з позначенням кількості сторінок цифрами і словами.

Документи для участі в конкурсі подаються перевізником-претендентом у двох закритих конвертах (пакетах) з позначками № 1 (з документами для участі у конкурсі) та №2 (з документами, що містять інформацію про те, на який об'єкт конкурсу подає документи перевізник-претендент).

...

ДОГОВІР № _____
на регулярні перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування в м. Кіровограді
(Витяг)

м. Кіровоград

„____” _____ 20__ року

Організатор: Управління розвитку транспорту та зв'язку Кіровоградської міської ради в особі начальника управління, що діє на підставі положення про управління розвитку транспорту та зв'язку затвердженого рішенням Кіровоградської міської ради від 4 липня 2013 року № 2402 з однієї сторони, та Перевізник: _____ в особі директора _____, що діє на підставі статуту підприємства з іншої сторони, відповідно до протоколу засідання конкурсного комітету з визначення перевізника на автобусному маршруті загального користування від _____ та наказу управління розвитку транспорту та зв'язку Кіровоградської міської ради від _____ уклали договір на перевезення пасажирів у м. Кіровограді (далі – договір) про наступне.

І. Предмет Договору

1.1. Організатор надає Перевізникові право на регулярні перевезення пасажирів за маршрутом:

№ маршруту	Назва маршруту	Режим руху	Клас автобусів	Кількість автобусів без урахування резерву

а Перевізник зобов'язується надавати транспортні послуги населенню на умовах, передбачених цим Договором.

II. Права та обов'язки сторін

2.1. Права організатора:

2.1.1. У разі виникнення потреби в короткочасному залученні додаткової кількості автобусів для задоволення підвищеного попиту на перевезення міським маршрутом організатор видає перевізникові наказ про використання додаткових автобусів для перевезення пасажирів на строк до трьох діб.

2.1.2. Організатор здійснює постійний контроль за виконанням умов цього Договору з боку перевізника на підставі чинних нормативних актів та враховуючи інформацію територіальних органів міністерств та відомств, що забезпечують нагляд за безпекою дорожнього руху та пасажирськими перевезеннями, а також за власною ініціативою та на підставі скарг на роботу перевізника на маршрутах, зазначених у пункті 1.1 даного договору.

2.1.3. Контроль організатором може здійснюватись шляхом проведення перевірок щодо виконання умов цього договору за ініціативи організатора шляхом створення своїм наказом відповідної комісії з числа працівників організатора(у складі не менше 3-х осіб).

...

2.2. Обов'язки організатора:

2.2.1. Затверджує паспорт автобусного маршруту відповідно до вимог чинного законодавства.

2.2.2. Затверджує (погоджує) вартість разового проїзду пасажирів у розмірі – 2,50 грн. У випадку перегляду (зміни) тарифу до даного договору вносяться зміни шляхом укладання додаткової угоди.

2.2.3. У разі наявності підстав ініціює здійснення перегляду вартості разового проїзду пасажирів відповідно до наказу Міністерства транспорту та зв'язку України „Про затвердження Методики розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного

транспорту” від 17 листопада 2009 року № 1175 за письмовим обґрунтованим зверненням перевізника із розрахунками тарифу та доданням необхідних підтверджуючих документів. Тариф встановлюється (погоджуються) рішенням виконавчого комітету Кіровоградської міської ради.

2.2.4. Забезпечує облаштування маршрутів та підтримку проїзної частини автомобільної дороги та під’їзних шляхів у належному стані за дорученням керівництва міської ради або виконавчого органу через головне управління житлово-комунального господарства Кіровоградської міської ради.

2.3. Права перевізника:

2.3.1. Вимагати від організатора виконувати умови даного договору.

...

2.4. Обов’язки перевізника:

2.4.1. Забезпечує безпечне, якісне і своєчасне перевезення пасажирів.

2.4.2. Дотримується вимог чинного законодавства, що регламентують питання перевезення пасажирів та безпеки дорожнього руху.

2.4.3. Забезпечує самостійно у повному обсязі перевезення пасажирів відповідно до умов договору про організацію перевезень, в тому числі резервними автобусами, на випадок виходу автобуса з ладу.

...

III. Відповідальність сторін

3.1. Сторони несуть відповідальність за невиконання або неналежне виконання умов цього договору відповідно до умов цього договору і чинного законодавства України.

IV. Термін дії договору

4.1. Договір діє _____.

4.2. Термін дії договору не може бути продовжено.

...

V. Інші умови договору

5.1. Зміни до договору допускаються лише за згодою сторін, якщо інше не передбачено даним договором або законом.

...

VI. Юридичні адреси сторін:

„Організатор”

Управління розвитку транспорту та зв’язку Кіровоградської міської ради
м. Кіровоград,
вул. Велика Перспективна, буд. 41

„Перевізник”

(посада, прізвище, ініціали)

М.П.

„_____” _____ 201____ р.

(посада, прізвище, ініціали)

М.П.

„_____” _____ 201____ р.

УКРАЇНА
ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО
«ПАРИТЕТ СЕРВІС»
р/р 26004211268 код 32324756
МФО 380805
ОД „РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ”

25013 м. Кіровоград, вул. Тореза № 25-а тел. 24-12-02

« 02 » 04 2015 р.

№ 30

**Заступнику міського голови
з питань діяльності виконавчих
органів ради
Васильченко С.С.**

Шановний Сергію Сергійовичу!

У зв'язку зі зниженням роздрібною ціни на газ - метан (12грн.96 коп.) направляємо Вам на погодження розрахунки тарифів на перевезення пасажирів на автобусних маршрутах № 113, № 112, № 104, № 77, №14.

Одночасно повідомляємо, що враховуючи складну економічну ситуацію, як у місті, так і в державі в цілому, підприємство погоджується, в теперішній час, надавати послуги при тарифі 3 грн.50 коп. за одну поїздку пасажира.

Додається: Розрахунок тарифу на послуги пасажирського автомобільного транспорту ПП «Паритет Сервіс» на 12 аркушах.

Директор ПП „Паритет Сервіс”

Білобородова Р.В

**Зведений рахунок тарифу на перевезення
пасажирів по м. Кіровограду**

Таблиця 12

Найменування показника	всього	Сума, грн (помаршрутно)				
		14	77	104	112	113
Виробнича собівартість		38952001,60				
Прямі матеріальні витрати	38599077,76	6634817,2	9231438,2	6478453,2	11126331,88	5128037,28
Паливо	16655412	2911782	4029000	2838312	4795932	2080386
Мастильні матеріали	1011974,4	176918,4	244800,0	172454,4	291398,4	126403,2
Автошини	983864,0	172004	238000	167664	283304	122892
Акумуляторні батареї	140552	24572	34000	23952	40472	17556
Витрати на матеріали та запчастини, на техогляд і техобслуговування	16655412	2911782	4029000	2838312	4795932	2080386
Заробітна плата водіїв	2289600,0	318000,0	477000,0	318000,0	667800,0	508800,0
Податок на з/п водіїв	862263,36	119758,8	179638,2	119758,8	251493,48	191614,08
Загальновиробничі та адміністративні витрати, виходячи із показників за минулий рік	392983,84	54581,09	81871,63	54581,09	114620,29	87329,74
Повна собівартість, грн.	38952001,60	6689398,29	9313309,83	6533034,29	11240952,17	5215367,02
Рентабельність						
Пасажироперевезення, пас.	11033716	1893766	2612232	1893766	3159206	1474746
Тариф на перевезення 1 пасажир, грн.		3,53	3,56	3,45	3,56	3,54

Тариф на послуги з перевезення пасажирів на міських автобусних маршрутах загального користування, які здійснюються у режимі маршрутного таксі помаршрутно:

Маршрут №14

$$T_{14} = \frac{6689398,29}{1893766} = 3,53 \text{ грн}$$

Маршрут №77

$$T_{77} = \frac{9313309,83}{2612232} = 3,56 \text{ грн}$$

Маршрут №104

$$T_{104} = \frac{6533034,29}{1893766} = 3,45 \text{ грн}$$

Маршрут №112

$$T_{112} = \frac{11240952,17}{3159206} = 3,56 \text{ грн}$$

Маршрут №113

$$T_{113} = \frac{5215367,02}{1474746} = 3,54 \text{ грн}$$

Директор ПП «Паритет Сервіс»

Білобородова Р.В.

Про затвердження Порядку проведення розрахунків компенсації перевізникам за пільговий проїзд окремих категорій громадян в міському електро- та автомобільному транспорті загального користування

Керуючись статтею 34 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, статтею 37 Закону України „Про автомобільний транспорт”, постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенції з державного бюджету”, постановою Кабінету Міністрів України „Про Єдиний державний автоматизований реєстр осіб, які мають право на пільги”, з метою створення чіткої та прозорої методики розрахунку перевізниками розмірів витрат від перевезення пасажирів пільгових категорій, врегулювання механізму визначення розміру компенсаційних виплат, який підлягає відшкодуванню за рахунок субвенції з державного бюджету місцевому бюджету, виконавчий комітет Кіровоградської міської ради

ВИРІШИВ:

1. Затвердити Порядок проведення розрахунків компенсації перевізникам за пільговий проїзд окремих категорій громадян в міському електро- та автомобільному транспорті загального користування(додається).
2. Визнати таким, що втратило чинність рішення Кіровоградської міської ради від 3 грудня 2009 року № 2905.
3. Кіровській та Ленінській районним у місті Кіровограді радам та управлінню розвитку транспорту та зв'язку Кіровоградської міської ради забезпечити приведення у відповідність до даного порядку свої установчі документи та підготувати зміни щодо своїх функціональних повноважень у місячний термін.
4. Контроль за виконанням рішення покласти на заступника міського голови Васильченка С.С.

Секретар міської ради

І. Марковський

Додаток 1
до рішення міської ради
від _____ № _____

Порядок
проведення розрахунків компенсації перевізникам за пільговий проїзд
окремих категорій громадян в міському електро- та автомобільному
транспорті загального користування
(Витяг)

1. Цей Порядок визначає механізм проведення компенсаційних виплат на пільговий проїзд електро- та автомобільним транспортом окремих категорій громадян, які мають право пільгового проїзду, згідно з законодавством України на маршрутах загального користування, за рахунок субвенції з державного бюджету підприємству, яке здійснює перевезення населення на міських маршрутах загального користування (далі – Перевізник), згідно з договором укладеним між управлінням розвитку транспорту та зв'язку Кіровоградської міської ради та Перевізником.

2. Компенсаційні виплати за пільговий проїзд електро- та автомобільним транспортом окремих категорій громадян здійснюються на підставі договору між Перевізником та Управлінням праці та соціального захисту населення Кіровської та Ленінської районних у місті Кіровограді рад.

Для укладання договору Перевізник подає наступний пакет документів:

- виписка з Єдиного державного реєстру про реєстрацію юридичної особи;
- довідка з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України;
- договір на перевезення пасажирів на автобусному маршруті загального користування;
- копія ліцензії;
- копія довідки про взяття на облік платника податків або копія свідоцтва про реєстрацію платника податку на додану вартість;
- копія статуту.

3. Перевезення окремих категорій громадян, які мають право пільгового проїзду, згідно з законодавством України на маршрутах загального користування, здійснюються на підставі пільгового посвідчення.

...

6. До 2 числа кожного місяця на підставі розрахунків Перевізник оформлює з Управлінням праці та соціального захисту населення Кіровської та Ленінської районних у місті Кіровограді рад двосторонні акти звірювання розрахунків за фактично надані перевезення.

7. Виплата компенсації на відшкодування фактично понесених збитків за перевезення пільгової категорії громадян здійснюється в межах кошторисних призначень, виділених на ці цілі, при надходженні державних коштів у вигляді субвенції через місцевий(районний) бюджет. Оплата здійснюється на підставі актів звірювання розрахунків впродовж 5 банківських днів з дня надходження бюджетних коштів на розрахунковий рахунок Управління праці та соціального захисту населення Кіровської та Ленінської районних у місті Кіровограді рад.

8. Форма розрахунку – платіжне доручення. Вид розрахунку – безготівковий.

...

Секретар міської ради

І. Марковський

Додаток 2
до рішення міської ради
від _____ № _____

Кому подається: Управління праці та соціального захисту населення Кіровської (Ленінської) районної ради

Найменування підприємства:

РОЗРАХУНОК
суми компенсаційних виплат на пільговий проїзд окремим категоріям громадян в
міському автомобільному транспорті загального користування

За _____ 20__ року

Всього

Перевезено:

пасажирів, які мають право
пільгового проїзду, чол. _____

Тариф (вартість квитка) на 1 пасажирів
на міських маршрутах, грн. _____

Сума компенсаційних виплат, грн.

Керівник підприємства

Головний бухгалтер

Розрахунок прийняв:

_____ (посада)

_____ (П.І.П.)

АНАЛІЗ РЕГУЛЯТОРНОГО ВПЛИВУ

до проекту рішення Теплицької районної ради „Про порядок складання, затвердження та контролю за виконанням фінансових планів комунальних підприємств”

1. Визначення та аналіз проблеми, яку планується врегулювати шляхом прийняття рішення

Станом на 1 липня 2011 року в спільній комунальній власності територіальних громад Теплицького району перебуває 4 підприємства (майно закріплено на праві господарського відання).

Відрахування частини чистого прибутку на 2011 рік встановлено в розмірі 5%.

Податковий борг (недоїмка) по комунальним підприємствам відсутній.

Обґрунтування необхідності державного регулювання:

З метою ефективного використання комунального майна, поповнення бюджету та забезпечення рентабельності комунальних підприємств району відповідно до Закону України „Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” та Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” готується проект рішення „Про Порядок складання, затвердження та контролю за виконанням фінансових планів комунальних підприємств”.

На даний час відсутнє чинне регулювання для вирішення даної проблеми.

2. Визначення цілей державного регулювання

Проект регуляторного акта спрямований на розв’язання проблеми, зазначеної в попередньому розділі. Основними цілями прийняття є:

- зменшення адміністративних витрат комунальних підприємств;
- ефективне використання комунального майна;
- поповнення районного бюджету;
- зменшення кількості збиткових підприємств.

3. Визначення та оцінка альтернативних способів досягнення визначених цілей

Під час розробки проекту рішення „Про Порядок складання, затвердження та контролю за виконанням фінансових планів комунальних підприємств” було розглянуто альтернативні способи досягнення визначених цілей:

1) Залишення існуючої на даний момент ситуації без змін. У разі залишення ситуації без змін не можливе вирішення проблеми, так як на даний час спостерігається тенденція погіршення стану комунальних підприємств, не ефективне використання комунального майна і фінансових ресурсів. Відсутність чітких вимог до діяльності комунальних підприємств може призвести до їх банкрутства.

2) Прийняття цього регуляторного акта. Введенням в дію проекту рішення Теплицької районної ради „Про Порядок складання, затвердження та контролю за виконанням фінансових планів комунальних підприємств” передбачає розв’язання визначеної проблеми в цілому.

В проекті визначені основні вимоги до комунальних підприємств які передбачають виконання умов порядку в установленій термін, встановлення граничних обсягів витрат комунальних підприємств, порядок внесення змін до затвердженого фінансового плану комунальних підприємств. Затвердження такого регуляторного акту забезпечить поступове досягнення встановлених цілей з дня прийняття та дасть змогу покращити фінансовий результат комунальних підприємств.

4. Опис механізмів та заходів, що пропонуються для розв’язання проблеми

Порядок складання, затвердження та контролю за виконанням фінансових планів комунальних підприємств передбачає:

- виконання умов порядку в установленій термін;

– встановлення граничних обсягів витрат комунальних підприємств;
– порядок внесення змін до затвердженого фінансового плану комунальних підприємств.

Таким чином, даний регуляторний акт надасть можливість ефективно використовувати комунальне майно і фінансові ресурси, посилить відповідальність керівників підприємств, щодо проведення обов'язкових заходів, спрямованих на забезпечення беззбитковості комунальних підприємств.

5. Обґрунтування можливості досягнення визначених цілей у разі прийняття регуляторного акта

На дію цього регуляторного акта як позитивно так і негативно можуть вплинути зміни в чинному законодавстві, а саме податковому, та зміни в інших законодавчих актах документів, якими керуються комунальні підприємства, в залежності від роду діяльності.

Впровадження вимог такого регуляторного акта не потребує додаткових витрат з місцевого та державного бюджетів, оскільки здійснюється в межах повноважень органів місцевого самоврядування.

Для комунальних підприємств додаткові витрати відсутні.

6. Визначення очікуваних результатів прийняття регуляторного акта, розрахунок витрат та вигод

1) Ефективне використання комунального майна, фінансових ресурсів комунальних підприємств.

2) Збільшення надходжень до районного бюджету за рахунок стабільності та прибутковості комунальних підприємств.

3) Покращення фінансово-бюджетної дисципліни комунальних підприємств.

Інтереси суб'єктів господарювання: покращення фінансового стану комунальних підприємств та недопущення збитковості.

7. Обґрунтування строку дії регуляторного акта

Термін дії запропонованого регуляторного акту – необмежений, з можливістю внесення до нього змін та його відміни у разі зміни чинного законодавства та інших необхідних випадках.

**ВАСИЛІВСЬКА РАЙОННА РАДА
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ
Шосте скликання
Тринадцята сесія**

РІШЕННЯ

30.03.2012

№ 14

Про Порядок складання та затвердження фінансових планів комунальних підприємств, що є об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селища, міст Василівського району

Відповідно до пункту 20 частини першої статті 43 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, керуючись пунктом 9 статті 75, пункту 8 статті 77, пункту 5 статті 89 Господарського кодексу України, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2005 року № 95-р „Про складання фінансових планів підприємств”, наказом Міністерства економіки України від 21 червня 2005 року № 173 „Про затвердження Порядку складання, затвердження та контролю виконання фінансових планів державних підприємств, акціонерних, холдингових компаній та інших суб'єктів господарювання, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належить державі, та їх дочірніх підприємств”, Василівська районна рада

ВИРІШИЛА:

1. Затвердити Порядок складання та затвердження фінансових планів комунальних підприємств, що є об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селища, міст Василівського району (додається).
2. Керівникам комунальних підприємств, що є об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селища, міст Василівського району забезпечити своєчасне складання та подання на розгляд та затвердження головою районної ради річних фінансових планів у паперовому та електронному вигляді до виконавчого апарату районної ради.
3. Відділу організаційно-правової роботи виконавчого апарату районної ради опрацювати та подати на затвердження голові районної ради фінансові плани та забезпечити контроль за їх виконанням.

Голова районної ради

С.В. Джуган

Додаток 1
до Порядку складання та затвердження
фінансових планів комунальних підприємств,
що є об'єктами спільної власності
територіальних громад сіл, селища міст
Василівського району

ФІНАНСОВИЙ ПЛАН ПІДПРИЄМСТВА НА ___ рік
Основні фінансові показники підприємства

1	Код рядка	Факт минулого року	Фінансовий план поточного року	Плановий рік (усього)	У тому числі за кварталами			
					I	II	III	IV
2	3	4	5	6	7	8	9	
I. Формування прибутку підприємства								
Доходи								
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	001							
Податок на додану вартість	002							
Акцизний збір	003							
Інші непрямі податки <i>(розшифрувати)</i>	004							
Інші вирахування з доходу <i>(розшифрувати)</i>	005							
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) <i>(розшифрувати)</i>	006							
Інші операційні доходи <i>(розшифрувати)</i>	007							
Дохід від участі в капіталі <i>(розшифрувати)</i>	008							
Інші фінансові доходи <i>(розшифрувати)</i>	009							
Інші доходи <i>(розшифрувати)</i>	010							
Надзвичайні доходи (відшкодування збитків від надзвичайних ситуацій, стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо)	011							
Усього доходів	012							
Витрати								
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) <i>(розшифрувати)</i>	013							
Адміністративні витрати, усього, у тому числі:	014							
витрати, пов'язані з використанням службових автомобілів	014/1							
витрати на консалтингові послуги	014/2							
витрати на страхові послуги	014/3							
витрати на аудиторські послуги	014/4							
інші адміністративні витрати <i>(розшифрувати)</i>	014/5							

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Витрати на збут (розшифрувати)	015							
Інші операційні витрати (розшифрувати)	016							
Фінансові витрати (розшифрувати)	017							
Втрати від участі в капіталі (розшифрувати)	018							
Інші витрати (розшифрувати)	019							
Податок на прибуток від звичайної діяльності	020							
Надзвичайні витрати (невідшкодовані збитки)	021							
Усього витрати	022							
Фінансові результати діяльності:								
Валовий прибуток (збиток)	023							
Фінансовий результат від операційної діяльності	024							
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	025							
Частка меншості	026							
Чистий прибуток (збиток), у тому числі:	027							
прибуток	027/1							
збиток	027/2							
II. Розподіл чистого прибутку								
Відрахування частини чистого прибутку до державного бюджету:	028							
державними унітарними підприємствами, їх об'єднаннями	028/1							
господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі	028/2							
Відрахування до фонду на виплату дивідендів:								
господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі, за нормативами, установленними в поточному році за результатами фінансово-господарської діяльності за минулий рік	029							
у тому числі на державну частку	029/1							
Довідково: Відрахування до фонду на виплату дивідендів господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі, за нормативами, установленними в поточному році від чистого прибутку планового року	030	×	×		×	×	×	×

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок звітної періоду	031							
Розвиток виробництва	032							
у тому числі за основними видами діяльності згідно з КВЕД	032/1							
Резервний фонд	033							
Інші фонди <i>(розшифрувати)</i>	034							
Інші цілі <i>(розшифрувати)</i>	035							
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на кінець звітної періоду	036							
III. Обов'язкові платежі підприємства до бюджету та державних цільових фондів								
Сплата поточних податків та обов'язкових платежів до державного бюджету, у тому числі:	037							
податок на прибуток	037/1							
акцизний збір	037/2							
ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету за підсумками звітної періоду	037/3							
ПДВ, що підлягає відшкодуванню з бюджету за підсумками звітної періоду	037/4							
рентні платежі	037/5							
ресурсні платежі	037/6							
інші податки, у тому числі <i>(розшифрувати)</i> :	037/7							
відрахування частини чистого прибутку державними підприємствами	037/7/1							
відрахування частини чистого прибутку до фонду на виплату дивідендів господарськими товариствами	037/7/2							
Погашення податкової заборгованості, у тому числі:	038							
погашення реструктуризованих та відстрочених сум, що підлягають сплаті у поточному році до бюджету	038/1							
до державних цільових фондів	038/2							
неустойки (штрафи, пені)	038/3							
Внески до державних цільових фондів, у тому числі:	039							
внески до Пенсійного фонду України	039/1							
внески до фондів соціального страхування	039/2							
Інші обов'язкові платежі, у тому числі:	040							
місцеві податки та збори	040/1							
інші платежі <i>(розшифрувати)</i>	040/2							

**КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО „ІНСТИТУТ РОЗВИТКУ МІСТА”
ЧЕРКАСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**
м. Черкаси, вул. Байди Вишневецького, 36, тел. 36-11-27, e-mail: irm@rada.ck.ua

Директору департаменту економіки та
розвитку Черкаської міської ради

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до фінансового плану комунального підприємства „Інститут розвитку міста”
Черкаської міської ради на 2015 рік

Відповідно до рішення Черкаської міської ради „Про затвердження порядку складання, затвердження та контролю за виконанням фінансового плану комунальних підприємств міста Черкаси” від 22 листопада 2011 року № 1771 направляємо на розгляд пояснюючу записку до фінансового плану на 2015 рік по комунальному підприємству „Інститут розвитку міста” Черкаської міської ради.

Комунальне підприємство „Інститут розвитку міста” Черкаської міської ради, зареєстроване в Черкаському міськвиконкомі 10 червня 2010 року (реєстраційний № 5-683), є правонаступником Черкаського комунального підприємства „Служба енергоефективності” Черкаської міської ради, є самостійним суб’єктом господарювання, створене для задоволення суспільних та особистих потреб, шляхом систематичного здійснення діяльності в порядку передбаченому чинним законодавством України.

Основними напрямками діяльності Підприємства є:

- діяльність у галузі будівництва;
- енергоефективності;
- у галузі інформатизації;
- комп’ютерної технології та зв’язку.

В 2014 році Комунальне підприємство „Інститут розвитку міста” Черкаської міської ради працювало у режимі економії, було проведено скорочення штатної чисельності працівників у зв’язку з відсутністю фінансування. Підприємство здійснювало діяльність у сфері будівництва та надавало послуги з обслуговування комп’ютерної техніки департаменту архітектури, містобудування та інспектування, департаменту економіки і розвитку Черкаської міської ради.

У 2014 році статутний фонд підприємства було поповнено на 87114 грн. На ці кошти було придбано 2 багатофункційні пристрої Kyocera FS – 6525 MFP 377 для здійснення статутної діяльності.

Формування дохідної частини фінансового плану на 2015 рік передбачає отримання дохідної частини за рахунок надання послуг в галузі будівництва, проведенні енергетичного аудиту, створенні та удосконаленні інформаційної системи міської ради, виконавчого комітету та виконавчих органів ради.

У 2015 році пріоритетними напрямками роботи комунального підприємства стає впровадження та супровід інформаційних технологій, а саме обслуговування комп’ютерної техніки для департаментів міської ради, впровадження системи електронного документообігу.

Для цього комунальним підприємством в 2015 році передбачено поповнення статутного фонду підприємства на придбання комп’ютерної техніки та ліцензії на програмне забезпечення в сумі 200 тис. грн. Також в порівнянні з 2014 роком буде збільшено витрати на зв’язок та господарчі товари, так як ці витрати потрібні для здійснення робіт з обслуговування комп’ютерної техніки.

Фінансовим планом підприємства на 2015 рік передбачено обсяг доходів від реалізації послуг в сумі 1467 тис. грн., в тому числі від комерційної діяльності по плану – 1267 тис. грн. Витрати передбачені в сумі 1214,30 тис. грн. без ПДВ.

В фінансовому плані передбачено фонд оплати праці в сумі 310 тис. грн. Середньомісячна заробітна плата передбачена в розмірі 3229,0 грн. Середньооблікова кількість усіх працівників у еквіваленті повної зайнятості – 8 осіб. Збільшення штатної чисельності працівників у 2015 році пов'язано зі збільшенням обсягів надання послуг департаментам з обслуговування комп'ютерної техніки.

Фінансовий план можливий до виконання при наявності бюджетних асигнувань на виконання проектів, запропонованих комунальним підприємством на 2015 рік.

Директор

П.О. Чернявський

Головний бухгалтер

М.В. Горопацька

**Про затвердження фінансового плану
комунальному підприємству „Інститут
розвитку міста” Черкаської міської ради**

Керуючись статтею 17, пунктом 4 статті 27 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, пунктом 8 Порядку використання бюджетних коштів, передбачених на реалізацію міських програм, затвердженого рішенням Черкаської міської ради від 17 лютого 2011 року № 2-261 „Про порядок використання бюджетних коштів, передбачених на реалізацію міських програм” та з метою контролю за повним і якісним наданням послуг, отримання позитивного фінансового результату діяльності комунальних підприємств (прибутків), запобігання причин збитковості, виконавчий комітет Черкаської міської ради

ВИРІШИВ:

1. Затвердити фінансовий план на 2015 рік комунальному підприємству „Інститут розвитку міста” Черкаської міської ради згідно з додатком.
2. Контроль за виконанням рішення покласти на директора департаменту архітектури, містобудування та інспектування Савіна А.О.

Міський голова

С.О. Одарич

Додаток 2
до Порядку складання та затвердження
фінансових планів комунальних підприємств,
що є об'єктами спільної власності
територіальних громад сіл, селищ, міст
Запорізької області

ЗВІТ
ПРО ВИКОНАННЯ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУ ПІДПРИЄМСТВА

за _____
(квартал, рік)

Основні фінансові показники підприємства

Показники	Код рядка	План	Факт	Відхилення (+, -)	Виконання (%)
1	2	3	4	5	6
I. Формування прибутку підприємства					
Доходи					
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	001				
Податок на додану вартість	002				
Акцизний збір	003				
Інші непрямі податки (розшифрувати)	004				
Інші вирахування з доходу (розшифрувати)	005				
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (розшифрувати)	006				
Інші операційні доходи (розшифрувати)	007				
Дохід від участі в капіталі (розшифрувати)	008				
Інші фінансові доходи (розшифрувати)	009				
Інші доходи (розшифрувати)	010				
Надзвичайні доходи (відшкодування збитків від надзвичайних ситуацій, стихійного лиха, пожеж, техногенних аварій тощо)	011				
Усього доходів	012				
Витрати					
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт та послуг) (розшифрувати)	013				
Адміністративні витрати, усього, у тому числі:	014				
витрати, пов'язані з використанням службових автомобілів	014/1				
витрати на консалтингові послуги	014/2				
витрати на страхові послуги	014/3				
витрати на аудиторські послуги	014/4				
інші адміністративні витрати (розшифрувати)	014/5				
Витрати на збут (розшифрувати)	015				

1	2	3	4	5	6
Інші операційні витрати (<i>розшифрувати</i>)	016				
Фінансові витрати (<i>розшифрувати</i>)	017				
Втрати від участі в капіталі (<i>розшифрувати</i>)	018				
Інші витрати (<i>розшифрувати</i>)	019				
Податок на прибуток від звичайної діяльності	020				
Надзвичайні витрати (невідшкодовані збитки)	021				
Усього витрати	022				
Фінансові результати діяльності					
Валовий прибуток (збиток)	023				
Фінансовий результат від операційної діяльності	024				
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	025				
Частка меншості	026				
Чистий прибуток (збиток), у тому числі:	027				
прибуток	027/1				
збиток	027/2				
II. Розподіл чистого прибутку					
Відрахування частини чистого прибутку до державного бюджету:	028				
державними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями	028/1				
господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі	028/2				
Відрахування до фонду на виплату дивідендів:					
господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі, за нормативами, установленними в поточному році за результатами фінансово-господарської діяльності за минулий рік	029				
у тому числі на державну частку	029/1				
Довідково: відрахування до фонду на виплату дивідендів господарськими товариствами, у статутному фонді яких більше 50% акцій (часток, паїв) належать державі, за нормативами, установленними в поточному році від чистого прибутку планового року	030				
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на початок звітної періоду	031				

1	2	3	4	5	6
Розвиток виробництва	032				
у тому числі за основними видами діяльності згідно з КВЕД	032/1				
Резервний фонд	033				
Інші фонди (розшифрувати)	034				
Інші цілі (розшифрувати)	035				
Залишок нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на кінець звітного періоду	036				
III. Обов'язкові платежі підприємства до бюджету та державних цільових фондів					
Сплата поточних податків та обов'язкових платежів до державного бюджету, у тому числі:	037				
податок на прибуток	037/1				
акцизний збір	037/2				
ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету за підсумками звітного періоду	037/3				
ПДВ, що підлягає відшкодуванню з бюджету за підсумками звітного періоду	037/4				
рентні платежі	037/5				
ресурсні платежі	037/6				
інші податки, у тому числі (розшифрувати):	037/7				
відрахування частини чистого прибутку державними підприємствами	037/7/1				
відрахування частини чистого прибутку до фонду на виплату дивідендів господарськими товариствами	037/7/2				
Погашення податкової заборгованості, у тому числі:	038				
погашення реструктуризованих та відстрочених сум, що підлягають сплаті в поточному році до бюджету	038/1				
до державних цільових фондів	038/2				
неустойки (штрафи, пені)	038/3				
Внески до державних цільових фондів, у тому числі:	039				
внески до Пенсійного фонду України	039/1				
внески до фондів соціального страхування	039/2				
Інші обов'язкові платежі, у тому числі:	040				
місцеві податки та збори	040/1				
інші платежі (розшифрувати)	040/2				

Термінологічний словник

Житлове господарство – складова соціальної інфраструктури адміністративно-територіальних формувань, покликана задовольнити потребу в житлі.

Житлово-комунальні послуги – результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилих приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил.

Комунальне господарство – складова житлово-комунального комплексу й одна із пріоритетних сфер місцевого господарства, яка забезпечує надання необхідного обсягу санітарно-технічних, санітарно-гігієнічних, енергетичних і транспортних послуг жителям населених пунктів, а також здійснює відповідне комунальне обслуговування суб'єктів господарювання незалежно від їх організаційно-правової форми та форми власності.

Планова собівартість послуг – планові економічно обґрунтовані витрати з операційної діяльності перевізника та фінансові витрати.

Право комунальної власності – право територіальної громади володіти, економічно, ефективно користуватися та розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, безпосередньо або через органи місцевого самоврядування.

Суб'єкти господарювання комунального сектора економіки – суб'єкти, які діють на основі лише комунальної власності, а також суб'єкти, у статутному фонді яких частка комунальної власності перевищує 50% чи становить величину, яка забезпечує органам місцевого самоврядування право впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Тариф вільний – тариф на послуги, який встановлюється перевізником самостійно за згодою сторін, за винятком тих послуг, на які встановлено регульовані тарифи.

Тариф на житлово-комунальні послуги – встановлена органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування ставка плати за утримання житлових будинків і прилеглих територій або надання комунальної послуги населенню та суб'єктам господарювання, що забезпечує мінімально необхідний рівень відшкодування експлуатаційних витрат і фінансування програм розвитку об'єктів житлово-комунальної сфери при дотриманні вимог щодо якості вказаних послуг.

Тариф регульований – тариф на послуги, який відповідно до законодавства встановлюється (затверджується або погоджується) органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування.

Транспортна робота – кількість виконаних пасажиро-кілометрів за певний період.

Фінансове планування – процес визначення доходів та напрямів здійснення витрат підприємства з метою забезпечення його ефективної господарської діяльності.

Фінансові ресурси комунальних підприємств – сукупність грошових коштів, резервів і надходжень цільового призначення, які знаходяться у їх розпорядженні та закріплені на правах оперативного управління чи повного господарського відання і використовуються на передбачені статутом потреби.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Закон України „Про державне регулювання у сфері комунальних послуг” від 9 липня 2010 року № 2479-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2479-17>.
4. Закон України „Про житлово-комунальні послуги” від 24 червня 2004 року № 1875-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1875-15>.
5. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
6. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
7. Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України „Про затвердження Порядку доведення до споживачів інформації про перелік житлово-комунальних послуг, структуру цін/тарифів, зміну цін/тарифів з обґрунтуванням її необхідності та про врахування відповідної позиції територіальних громад” від 30 липня 2012 року № 390 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1380-12/paran13#n13>.
8. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України „Про затвердження Методики розрахунку тарифів на послуги пасажирського автомобільного транспорту” від 17 листопада 2009 року № 1175 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1146-09>.
9. Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. – Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр „Економічна думка”, 2012. – 200 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України „Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на житлово-комунальні послуги” від 1 червня 2011 року № 869 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/869-2011-п>.

Розділ 5.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ

5.1. Для чого потрібні міжбюджетні трансферти?

5.2. Види міжбюджетних трансфертів.

5.3. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування.

5.4. Освітня субвенція та механізм її надання.

5.5. Особливості механізму надання медичної субвенції.

5.6. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів.

5.7. Інші види міжбюджетних трансфертів.

5.8. Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку.

5.9. Які нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів?

5.1. Для чого потрібні міжбюджетні трансферти?

За допомогою розмежування доходів і видатків між державою та органами місцевої влади та між рівнями місцевих бюджетів не можливо досягнути достатнього забезпечення фінансовими ресурсами усіх органів місцевого самоврядування для реалізації власних і делегованих повноважень. У процесі надання суспільних послуг населенню за рахунок коштів місцевих бюджетів одного рівня по всій території держави виникають різні витрати у органів місцевого самоврядування, що пов'язані з наявними відмінностями у вартості надання цих послуг. Також мають місце відмінності в порядку акумуляції фінансових ресурсів, необхідних для покриття цих затрат. Нерівності, що виникають між бюджетами одного рівня в силу відмінностей в їх податковому потенціалі та видатках, необхідних для того, щоб забезпечити надання суспільних послуг на належному рівні, вимагають застосування бюджетного регулювання.

Світова практика доводить ефективність використання фінансового вирівнювання через використання міжбюджетних трансфертів як засобу бюджетного регулювання. Фінансове вирівнювання бюджетної забезпеченості органів місцевого самоврядування здійснюється шляхом усунення фіскальних дисбалансів територій через перерозподіл фінансових ресурсів по горизонталі та вертикалі. Вертикальна нерівність виникає у тих випадках, коли фінансові ресурси органів місцевого самоврядування певного рівня, що акумулюються за рахунок визначених податків і зборів, виявляються недостатніми для реалізації їхніх повноважень. Горизонтальна нерівність виникає тоді, коли обсяги

фінансових ресурсів однієї, або кількох територіальних громад одного рівня не забезпечують виконання певних повноважень, в той час коли в інших територіальних громадах цього ж рівня реалізація таких повноважень фінансово забезпечена. Слід наголосити, що саме фінансове вирівнювання можливостей органів місцевого самоврядування реалізувати власні і делеговані повноваження є необхідною умовою виконання соціальних зобов'язань держави перед населенням.

Як зазначає *Х. Циммерманн*, якщо навіть припустити, що розподіл повноважень між рівнями влади реалізований найбільш ефективним способом за наявності всієї необхідної інформації та місцевому рівню влади передано достатній обсяг власних фінансових ресурсів в процесі реалізації видаткових повноважень, орієнтуватися потрібно на середні для всього рівня показники. Це означає, що в різні періоди часу одні органи можуть не отримати в своє розпорядження достатньої кількості ресурсів, а інші можуть отримати надлишок, в результаті чого одночасна реалізація видаткових повноважень на однаковому рівні неможлива¹. Таким чином, необхідність у фінансовому вирівнюванні виникає у будь-якому випадку.

Окремі науковці твердять, що теоретично проблема фінансового вирівнювання може бути відсутня. Зокрема, *І. Луніна* зазначає, що цього можна досягнути при виконанні п'яти умов²:

1) Фінансові можливості економічних суб'єктів у різних регіонах країни приблизно порівнянні. Тобто це означає, що всі регіони в принципі можуть одержувати кошти, потрібні для виконання своїх поточних завдань. При значних відмінностях у фінансових можливостях регіонів бідніші регіони, як зазначалося, не зможуть надавати суспільні блага та послуги в обсягах, необхідних для успішної конкурентної боротьби з іншими регіонами за право розміщення підприємств на своїй території.

2) Динаміка доходів регіонів характеризується сталими тенденціями.

3) Діяльність суспільного сектору (насамперед у сфері забезпечення виробничої та соціальної інфраструктури) фінансується виключно через збори та внески (добровільні або примусові). Тобто всі зазначені блага надаються за певну плату.

4) Діяльність місцевих та регіональних органів влади йде на користь виключно жителям відповідної території.

5) Неможливими є фінансові кризи, тобто бюджетні ускладнення, викликані екстремальними ситуаціями.

Однак охарактеризовуючи вище зазначені умови автор наголошує на тому, що в нашій державі фінансове становище не відповідає вище зазначеним вимогам.

Н. Єрмасова вважає, що теоретично легко можна уявити систему, в якій фінансові ресурси, що надаються органам місцевої влади формуються лише за

¹ Циммерманн Х. Муниципальные финансы: учеб. / Х. Циммерманн. – М.: Изд-во „Дело и Сервис”. – 2003. – С. 234.

² Луніна І. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монограф. / І. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. –С. 379.

рахунок місцевих податків, а за необхідності поповнюються запозиченнями, котрі теж погашаються за рахунок місцевих податкових надходжень. У такому випадку місцеві органи влади на власний розсуд повинні вибирати рівень місцевого оподаткування виходячи з необхідності фінансування власних видатків. Однак подібної системи не існує в жодній країні¹.

Таким чином теоретичні припущення науковців щодо можливої відсутності потреби у застосуванні фінансового вирівнювання не знайшли свого відображення у практичній діяльності.

Можна зробити висновок, що надання суспільних послуг населенню на належному рівні органами місцевого самоврядування неможливе без використання фінансового вирівнювання у вигляді трансфертів. Основне призначення бюджетного вирівнювання полягає у забезпеченні відповідних місцевих бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для повноцінної реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування на гарантованому державою рівні.

Використання міжбюджетних трансфертів може бути спричинене різними причинами:

— якщо бюджетна система не збалансована по вертикалі, тобто коли видатки децентралізовані більшою мірою швидшими темпами ніж доходи;

— необхідністю забезпечення можливостей в різних регіонах надавати гарантовані державою соціальні послуги на однаковому рівні;

— для компенсації бюджетам нижчого рівня втрати доходів чи збільшення видатків в наслідок дій і рішень вищестоящих органів.

Бюджетне вирівнювання, суть якого полягає у збалансуванні доходів і видатків органів місцевого самоврядування, буде ефективним лише у тому випадку, якщо дотримуватись низки критеріїв при його застосуванні, а саме:

— забезпечення надання суспільних послуг населенню держави на рівні, який гарантується Конституцією України та іншими законодавчими актами країни;

— забезпечення надання однакового рівня суспільних послуг громадянам в межах території держави незалежно від місця розташування адміністративно-територіального утворення та його статусу;

— врахування наявних відмінностей у бюджетних видатках та доходах з врахуванням географічного місце розташування адміністративно-територіальних одиниць, їх кліматичних умов, соціально-демографічної ситуації, соціально-економічного розвитку;

— підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у збільшенні їх дохідної бази.

¹ Ермасова Н.Б. Государственные и муниципальные финансы: теория и практика в России и в зарубежных странах: учеб. пособ., 2-е изд. перераб. и доп. / Н. Ермасова. – М: Высшее образование, 2008. – С. 47.

5.2. Види міжбюджетних трансфертів?

У результаті світового розвитку місцевого самоврядування сформулювалась чимала кількість різних видів трансфертів, що служать інструментом для забезпечення повноцінного фінансового забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

В Україні поняття офіційних (міжбюджетних, бюджетних) трансфертів вперше було запроваджено у 1996 році разом із затвердження нової бюджетної класифікації, згідно якої вони поділялися на дві групи в залежності від цільового спрямування коштів: поточні і капітальні. До поточних офіційних трансфертів відносили грошові допомоги (дотації), які одержували бюджети нижчих рівнів при недостатності доходних джерел. На відміну від поточних, капітальні офіційні трансферти (субвенції) передбачали цільове використання одержаних коштів. Цілі, на які спрямовувалися субвенції, головним чином, були пов'язані з виконанням органами місцевого самоврядування делегованих державою повноважень.

Прийняття Бюджетного кодексу України у 2001 році змінило концептуальні підходи до класифікації трансфертів. Перш за все, відбулося уточнення термінології: замість „офіційні трансферти” почало використовуватися поняття „міжбюджетні трансферти” – як кошти, що безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Згідно цієї редакції Бюджетного кодексу України міжбюджетні трансферти ділилися на чотири види:

- дотації вирівнювання;
- субвенції;
- кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;
- інші дотації¹.

1 квітня 2014 року розпорядженням Кабінету Міністрів України було схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, якою було оголошено про курс на децентралізацію². У прийнятому плані заходів передбачалась і реформа міжбюджетних відносин. Прийняті Верховною Радою України у грудні 2014 року зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України стали найбільшим кроком у напрямку бюджетної децентралізації за роки незалежності України. Цими змінами запропоновано нові підходи до визначення взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами, які покликані розширити права місцевих органів влади та надати їм значну бюджетну самостійність.

В результаті прийняття у грудні 2014 року змін до Бюджетного кодексу України змінилися види та порядок перерахування міжбюджетних трансфертів. Так, тепер міжбюджетні трансферти поділяються на:

¹ Див.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>.

² Див.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

- базову дотацію (трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- субвенції;
- реверсну дотацію (кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій);
- додаткові дотації¹ (табл. 5.1 та 5.2).

Таблиця 5.1

Види міжбюджетних трансфертів в Україні

До 31 грудня 2014 року	Після 1 січня 2015 року
Дотація вирівнювання	Базова дотація
Субвенція	Реверсна дотація
Кошти, що передаються до державного бюджету та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів	Субвенція
Інші дотації	Додаткові дотації

Таблиця 5.2

Нові види міжбюджетних трансфертів

Державний бюджет України	Обласні бюджети	Бюджет м. Києва	Бюджети міст обласного значення, районів	Бюджети об'єднаних територіальних громад
Базова дотація	+	–	+	+
Освітня субвенція	+	+	+	+
Субвенція на підготовку робітничих кадрів	+	+	–	–
Медична субвенція	+	+	+	+
Субвенція на забезпечення медичних заходів	+	+	–	–
Реверсна дотація державному бюджету	+	–	+	+

Базова та реверсна дотації спрямовані на горизонтальне вирівнювання податкоспроможності територій. Базова дотація надається з державного бюджету місцевим бюджетам, а реверсна дотація передається до державного

¹ Див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

бюджету з місцевих бюджетів. Це два протилежних за напрямом руху грошових потоки, що функціонують між державним та місцевими бюджетами.

Субвенції призначені для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції. Субвенції можуть надаватись як з державного бюджету місцевим бюджетам так і з одного місцевого бюджету іншому.

У Державному бюджеті України можуть передбачатися такі види субвенцій місцевим бюджетам:

- субвенції на здійснення державних програм соціального захисту;
- субвенція на виконання інвестиційних проектів;
- освітня субвенція;
- субвенція на підготовку робітничих кадрів;
- медична субвенція;
- субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру;
- субвенція на фінансування заходів соціально-економічної компенсації ризику населення, яке проживає на території зони спостереження;
- субвенція на проекти ліквідації підприємств вугільної і торфодобувної промисловості та утримання водовідливних комплексів у безпечному режимі на умовах співфінансування.

Місцеві ради можуть передбачати у відповідних бюджетах такі види субвенцій:

- субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування;
- субвенції на виконання інвестиційних проектів, у тому числі на будівництво або реконструкцію об'єктів спільного користування;
- інші субвенції.

Таким чином, фінансування частини соціальних видатків, що держава делегує місцевому самоврядуванню, зокрема медицини та освіти, держава забезпечуватиме через запроваджені нові види трансфертів у вигляді субвенцій – освітньої, медичної та інших субвенцій.

Додаткова дотація з Державного бюджету України місцевим бюджетам може надаватись на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою.

Порядок перерахування міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам, реверсної дотації, а також порядок перерахування міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами визначаються Кабінетом Міністрів України і мають забезпечувати своєчасність, рівномірність, гарантованість та повноту перерахування трансфертів.

5.3. Базова та реверсна дотації: алгоритм їх розрахунку та порядок перерахування

Базова та реверсна дотації – це два грошових потоки протилежних за напрямом руху, що призначені для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій і функціонують між державним бюджетом, з одного боку, та місцевими бюджетами з іншого боку. Міжбюджетні відносини з приводу перерахування базової та реверсної дотацій виникають між державним бюджетом та обласними бюджетами, бюджетами міст обласного значення, районними бюджетами, бюджетами об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад. Алгоритм розрахунку цих дотацій визначено у Бюджетному Кодексі України.

Базова дотація перераховується з державного бюджету місцевим і служить основним інструментом підвищення фіскальної спроможності місцевих бюджетів. Оскільки ця дотація надається місцевим бюджетам з загального фонду державного бюджету, то основними джерелами перерахування цього трансферту будуть виступати загальнодержавні податки і збори, що надходять до загального фонду державного бюджету. Реверсна дотація перераховується в протилежному до базової дотації напрямку – з місцевих бюджетів до державного для горизонтального вирівнювання податкового потенціалу територій. Таким чином, кошти реверсної дотації в подальшому виступають фінансовим ресурсом для перерахування базової дотації.

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів, бюджетів міст обласного значення, районів і об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад здійснюється з урахуванням таких параметрів (табл. 5.3):

- кількість населення;
- надходження податку на прибуток підприємств за останній звітний бюджетний період¹;
- надходження податку на доходи фізичних осіб за останній звітний бюджетний період;
- індекс податкоспроможності відповідного місцевого бюджету².

Індекс податкоспроможності є коефіцієнтом, що визначає рівень податкоспроможності відповідного обласного бюджету, зведеного бюджету міста обласного значення, району чи об'єднаної територіальної громади порівняно з аналогічним середнім показником по всіх відповідних місцевих бюджетах в Україні у розрахунку на одну людину.

¹ Враховується тільки для обласних бюджетів.

² Для бюджетів міст обласного значення, районів і об'єднаних територіальних громад визначається за надходженнями податку на доходи фізичних осіб, а для обласних бюджетів визначаються окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб.

Параметри впливу на горизонтальне вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів

Параметри впливу	Обласні бюджети	Бюджети міст обласного значення, районів	Бюджети об'єднаних територіальних громад
Кількість населення	+	+	+
Надходження податку на прибуток підприємств	+	-	-
Надходження податку на доходи фізичних осіб	+	+	+

Індекси податкоспроможності місцевих бюджетів не можуть змінюватися і переглядатися частіше, ніж один раз на рік, крім випадків:

- виділення нових або зміни статусу вже існуючих адміністративно-територіальних одиниць;
- зміни місцезнаходження суб'єктів господарювання – платників податків;
- зміни податкового законодавства.

Якщо значення індексу податкоспроможності:

- в межах 0,9–1,1 – вирівнювання не здійснюється;
- менше 0,9 – надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі 80 % суми, необхідної для досягнення значення такого індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;
- більше 1,1 – передається реверсна дотація з відповідного бюджету в обсязі 50 % суми, що перевищує значення такого індексу 1,1 (рис. 5.1).

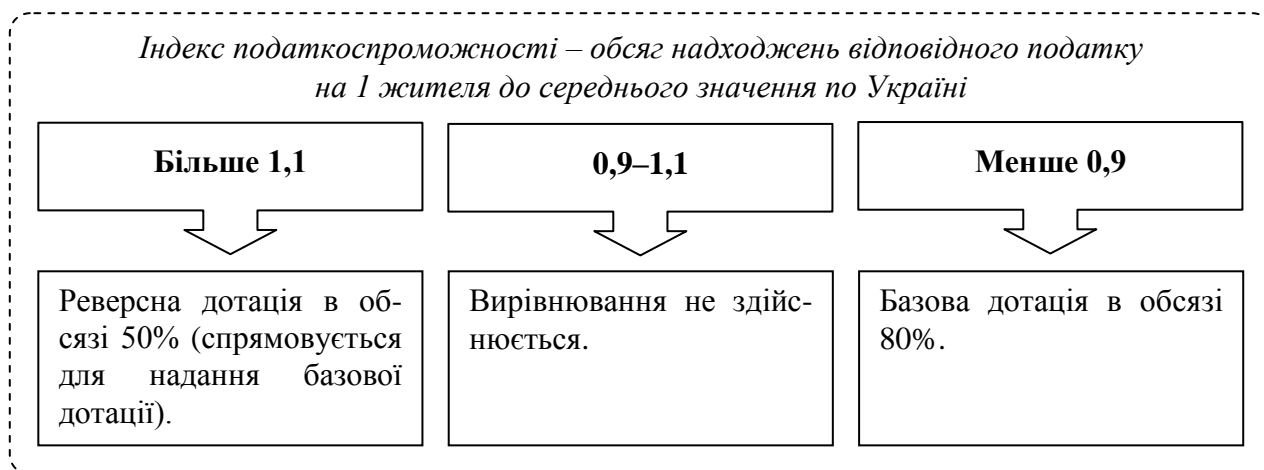

Рис. 5.1. Механізм горизонтального вирівнювання на основі індексу податкоспроможності місцевого бюджету

Порядок перерахування базової та реверсної дотацій регламентується Порядком перерахування міжбюджетних трансфертів затвердженим

постановою Кабінету Міністрів України¹. Згідно цього порядку Казначейство перераховує базову дотацію відповідним місцевим бюджетам, якщо вона передбачена розписом державного бюджету, в рівних частинах щодаки в останній день декади. Реверсна дотація до державного бюджету з місцевих бюджетів перераховується територіальними органами Казначейства в областях та м. Києві також щодаки рівними частинами в останній день декади відповідно до розпису державного бюджету за рахунок фактичних надходжень доходів загального фонду місцевого бюджету. У випадку недостатності фактичних надходжень доходів загального фонду місцевого бюджету в останній день декади для повного перерахування відповідного обсягу реверсної дотації, її неперерахований обсяг перераховується органами Казначейства в наступні дні після закінчення відповідної декади.

Розглянувши алгоритм і складові розрахунку базової та реверсної дотації можемо відобразити усе це схематично (рис. 5.2).

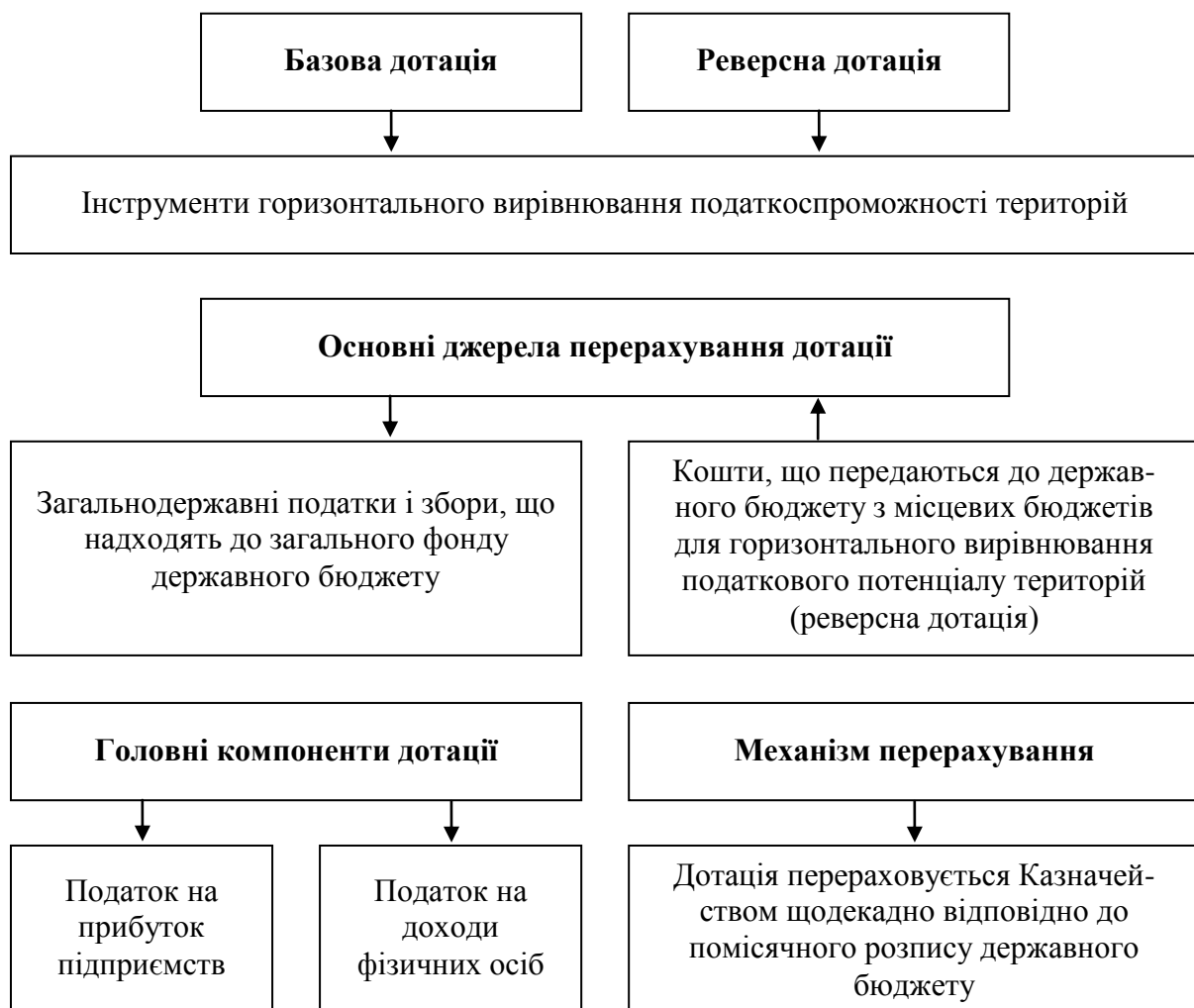

Рис. 5.2. Складові розрахунку та надання базової дотації

¹ Див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-%D0%BF/print1433743691353383>.

5.4. Освітня субвенція та механізм її надання

Освітня субвенція надається місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти. Ця субвенція може надаватись бюджету Автономної Республіки Крим, обласним і районним бюджетам, міським (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджетам та бюджетам об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Кошти освітньої субвенції спрямовується на фінансування певних типів навчальних закладів, до яких відносяться:

- загальноосвітні навчальні заклади усіх ступенів;
- шкільні відділення навчально-виховних комплексів „дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад”, „загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад”;
- спеціалізовані школи (школи-інтернати), включаючи школи-інтернати з поглибленим вивченням окремих предметів і курсів для поглибленої підготовки дітей в галузі науки і мистецтв, фізичної культури і спорту, інших галузях, ліцеї з посиленою військово-фізичною підготовкою; ліцеї (ліцеї-інтернати); гімназії (гімназії-інтернати); колегіуми (колегіуми-інтернати);
- вечірні (змінні) школи;
- загальноосвітні навчальні заклади для громадян, які потребують соціальної допомоги та реабілітації: загальноосвітні школи-інтернати, загальноосвітні санаторні школи-інтернати; спеціальні загальноосвітні школи-інтернати; загальноосвітні навчальні заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дитячі будинки (крім дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей);
- спеціальні загальноосвітні навчальні заклади для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, навчально-реабілітаційні центри.

Освітня субвенція спрямовуються на оплату поточних видатків навчальних закладів. Лише у разі забезпечення у повному обсязі потреби у поточних видатках на бюджетний період за рахунок зазначеної субвенції та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками ця субвенція може спрямовуватися на капітальні видатки освітніх закладів, зокрема на:

- придбання шкільних автобусів для перевезення дітей із загальноосвітніх навчальних закладів, які будуть реорганізовані;
- оновлення навчальної та матеріально-технічної бази загальноосвітніх навчальних закладів, які оптимізовані/об'єднані/реорганізовані або які повністю укомплектовані і до яких будуть довозитися учні загальноосвітніх навчальних закладів;
- придбання підручників і посібників загальноосвітніх навчальних закладів (за погодженням з Міністерством освіти і науки України);

— оснащення загальноосвітніх навчальних закладів засобами навчання з фізики, хімії, біології, географії, математики, навчальними комп'ютерними комплексами з мультимедійними засобами навчання (інтерактивна дошка, мультимедійний проектор, під'єднаний до комп'ютера вчителя, учнівське комп'ютерне обладнання, програмне забезпечення, електронні підручники, комутаційне обладнання тощо);

— підключення загальноосвітніх навчальних закладів до Інтернету, насамперед у сільській місцевості;

— здійснення заходів у сфері енергоефективності та енергозбереження.

Освітня субвенція може спрямовуватися на реалізацію заходів з оптимізації мережі навчальних закладів (рис. 5.3). У складі субвенції передбачається резерв коштів, обсяг якого не може перевищувати 1% загального обсягу субвенції, для здійснення видатків, що не могли бути враховані під час застосування формули розподілу субвенції між місцевими бюджетами.

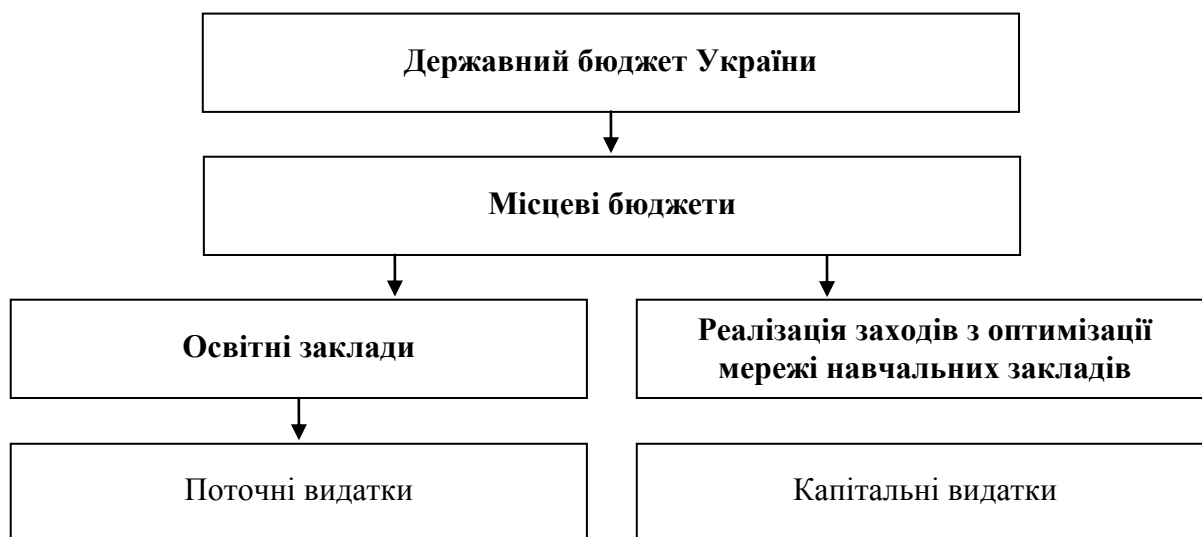

Рис. 5.3. Рух коштів освітньої субвенції¹

Не допускається спрямування субвенції на:

— закупівлю товарів, робіт і послуг, які безпосередньо не пов'язані з оплатою поточних видатків відповідних типів навчальних закладів;

— оплату посередницьких послуг;

— здійснення заходів, метою яких є отримання прибутку.

Обсяги освітньої субвенції затверджуються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік окремо для кожного місцевого бюджету, що отримує таку субвенцію з державного бюджету. Головним розпорядником освітньої субвенції виступає Міністерство освіти і науки України, яке розподіляє між відповідними місцевими бюджетами цю субвенцію на основі формули, яка ним розробляється та затверджується Кабінетом Міністрів

¹ Освітня субвенція може спрямовуватися на капітальні видатки освітніх закладів лише у разі забезпечення у повному обсязі потреби у поточних видатках на бюджетний період за рахунок зазначеної субвенції та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками.

України¹. Формула розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами має враховувати такі параметри:

- кількість учнів загальноосвітніх навчальних закладів у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах;
- наповнюваність класів;
- коригуючі коефіцієнти приведення, що застосовуються до кількості учнів різних типів загальноосвітніх навчальних закладів та залежно від місцевості, в якій розташований заклад.

Розрахунковий показник обсягу видатків освітньої субвенції (за винятком резерву коштів для здійснення видатків, що не могли бути враховані під час застосування формули) визначається залежно від її загального обсягу, фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного учня загальноосвітнього навчального закладу, приведених контингентів учнів усіх типів загальноосвітніх навчальних закладів станом на 5 вересня року, що передує поточному.

Невикористані залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції та на оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів.

За результатами місячного/квартального звіту про виконання місцевих бюджетів обласна, Київська міська держадміністрації мають право подати Міністерству освіти і науки України як головному розпоряднику бюджетних коштів пропозиції щодо перерозподілу видатків субвенції між обласним бюджетом, бюджетами міст обласного значення, районними бюджетами (у межах видатків регіону), включаючи їх спрямування на капітальні видатки.

Використання субвенції здійснюється в обсязі, передбаченому в законі про Державний бюджет України на відповідний рік. Залишки коштів за субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції на поточне утримання (крім заробітної плати) і оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів. Відповідні місцеві ради мають право розподіляти залишки субвенції на кінець бюджетного періоду відповідними рішеннями, а також додатково понад обсяги субвенції планувати та здійснювати з місцевих бюджетів оплату поточних та капітальних видатків навчальних закладів, визначених у Бюджетному кодексі України, включаючи погашення бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік в органах Казначейства.

Перерахування освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам здійснює Казначейство України у відповідності до Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України та Порядку казначейського обслуговування

¹ Формула розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2015 року № 435 (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-2015-%D0%BF>).

державного бюджету за витратами, затвердженого Мінфіном. Казначейство двічі на місяць до 10 та до 25 числа місяця перераховує субвенцію на рахунки місцевих бюджетів, відкриті в органах Казначейства, згідно з розписом державного бюджету.

Інформацію про перераховані суми коштів в розрізі обласних і районних бюджетів, міських (м. Києва, міст обласного значення) бюджетів та зведену інформацію в розрізі бюджетів областей та м. Києва Міністерству фінансів України та Міністерству освіти і науки України подає Казначейство двічі на місяць. Обласні та Київська міська держадміністрації подають звіти про використання субвенції Міністерству освіти і науки України кожного місяця до 10 числа. Міністерство освіти України інформує Міністерству фінансів України про використання освітньої субвенції до 20 числа кожного місяця.

Розглянувши механізм фінансування освітньої субвенції можемо відобразити усе це схематично (рис. 5.4).

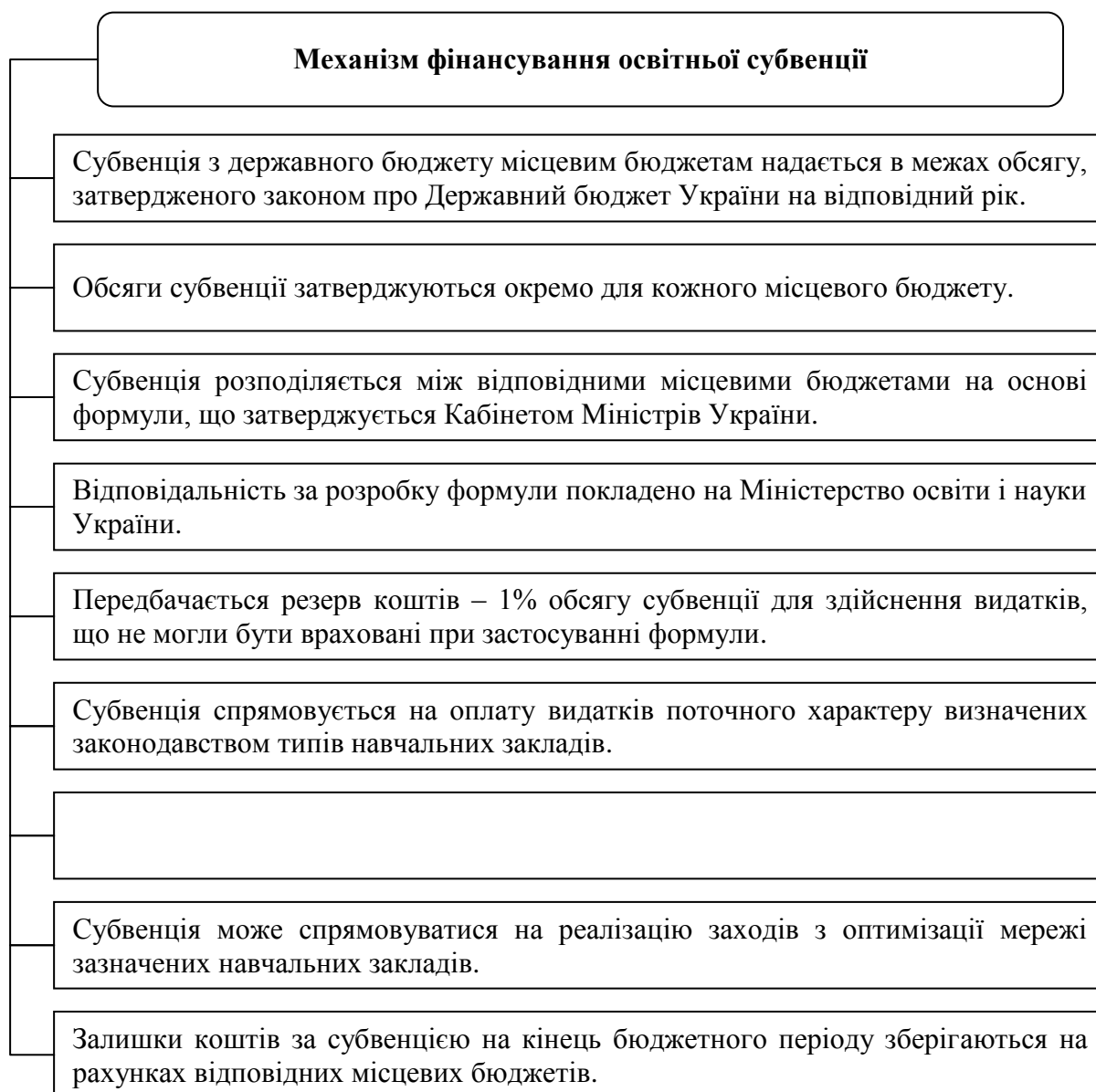

Рис. 5.4. Механізм фінансування освітньої субвенції

5.5. Особливості механізму надання медичної субвенції

Медична субвенція надається місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері охорони здоров'я. Ця субвенція може надаватись бюджету Автономної Республіки Крим, обласним і районним бюджетам, міським (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджетам та бюджетам об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад. Місцеві ради мають право передавати кошти медичної субвенції у вигляді міжбюджетного трансферту іншим бюджетам для надання медичних послуг за місцем обслуговування населення.

Кошти медичної субвенції спрямовується на фінансування певних типів закладів охорони здоров'я та програм у сфері охорони здоров'я, визначених у Бюджетному кодексі України, зокрема:

— первинну медико-санітарну, амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні широкого профілю, спеціалізовані медико-санітарні частини, пологові будинки, поліклініки і амбулаторії, загальні стоматологічні поліклініки, а також дільничні лікарні, медичні амбулаторії, фельдшерсько-акушерські та фельдшерські пункти, центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги);

— консультативну амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (лікарні республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення), центри екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станції екстреної (швидкої) медичної допомоги;

— спеціалізовану амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу (спеціалізовані лікарні, поліклініки, включаючи стоматологічні, центри, диспансери, госпіталі для ветеранів війни, будинки дитини, станції переливання крові);

— програми медико-санітарної освіти (міські та районні центри здоров'я і заходи з санітарної освіти);

— санаторно-курортну допомогу (санаторії для хворих на туберкульоз, санаторії для дітей та підлітків, санаторії медичної реабілітації);

— інші державні програми медичної та санітарної допомоги (медико-соціальні експертні комісії, бюро судмедекспертизи, центри медичної статистики, територіальні медичні об'єднання, автопідприємства санітарного транспорту, бази спецмедпостачання, центри здоров'я і заходи санітарної освіти, регіональні заходи з реалізації державних програм, інші програми і заходи).

Медична субвенція спрямовуються на оплату поточних видатків закладів охорони здоров'я та програм у сфері охорони здоров'я. Субвенція може спрямовуватися на здійснення заходів з оптимізації мережі закладів охорони здоров'я. Залишки субвенції на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному

бюджетному періоді для поточного утримання (крім заробітної плати) і оновлення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я та виконання програм у сфері охорони здоров'я з урахуванням цільового призначення субвенції.

Забороняється використання коштів медичної субвенції на:

- закупівлю товарів, робіт і послуг, які безпосередньо не пов'язані з оплатою поточних видатків та заходів, зазначених у пункті 3 цього Порядку;
- здійснення заходів, видатки на які передбачені за іншими бюджетними програмами;
- здійснення заходів, метою яких є отримання прибутку.

У щорічному законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги освітньої субвенції окремо для кожного місцевого бюджету, що отримує таку субвенцію з державного бюджету. Головним розпорядником освітньої субвенції виступає Міністерство охорони здоров'я України. Розпорядники субвенції за місцевими бюджетами визначаються рішеннями про такі бюджети.

Медична субвенція розподіляється між відповідними місцевими бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я (Міністерством охорони здоров'я України), та затверджується Кабінетом Міністрів України¹ і має враховувати, зокрема, такі параметри:

- кількість населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці;
- коригуючі коефіцієнти, що враховують відмінності у вартості надання медичної допомоги;
- особливості надання медичної допомоги у гірських населених пунктах.

У складі медичної субвенції передбачається резерв коштів, обсяг яких не може перевищувати 1% загального обсягу субвенції, для здійснення видатків, що не могли бути враховані під час застосування формули, за якою визначається порядок розподілу субвенції між місцевими бюджетами.

Додатковий розподіл і перерозподіл загальних обсягів субвенції між місцевими бюджетами може здійснюватися Кабінетом Міністрів України.

Використання медичної субвенції здійснюється в обсязі, передбаченому у Законі про Державний бюджет України на відповідний рік. Місцеві ради, об'єднані територіальні громади мають право розподіляти залишки субвенції на кінець бюджетного періоду відповідними рішеннями, а також додатково понад обсяги субвенції планувати та здійснювати з місцевих бюджетів оплату поточних і капітальних видатків закладів охорони здоров'я та програм у сфері охорони здоров'я, включаючи погашення бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік в органах Казначейства.

Казначейство України у відповідності до Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” від 19 серпня 2015 року № 618 (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/618-2015-%D0%BF>).

України та Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами, затвердженого Мінфіном здійснює перерахування медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам Казначейство двічі на місяць до 10 та до 25 числа місяця перераховує субвенцію на рахунки місцевих бюджетів, відкриті в органах Казначейства, згідно з розписом державного бюджету.

Також двічі на місяць Казначейство подає інформацію про перераховані суми коштів в розрізі обласних і районних бюджетів, міських (м. Києва та міст обласного значення) бюджетів і бюджетів об'єднаних територіальних громад та зведену інформацію в розрізі бюджетів областей і м. Києва Міністерству фінансів України та Міністерству охорони здоров'я України.

Обласні та Київська міська держадміністрації подають щомісяця до 15 числа Міністерству охорони здоров'я України звіт про використання медичної субвенції та Міністерству фінансів України до 20 числа.

Розглянувши механізм фінансування медичної субвенції можемо відобразити усе це схематично (рис. 5.5).

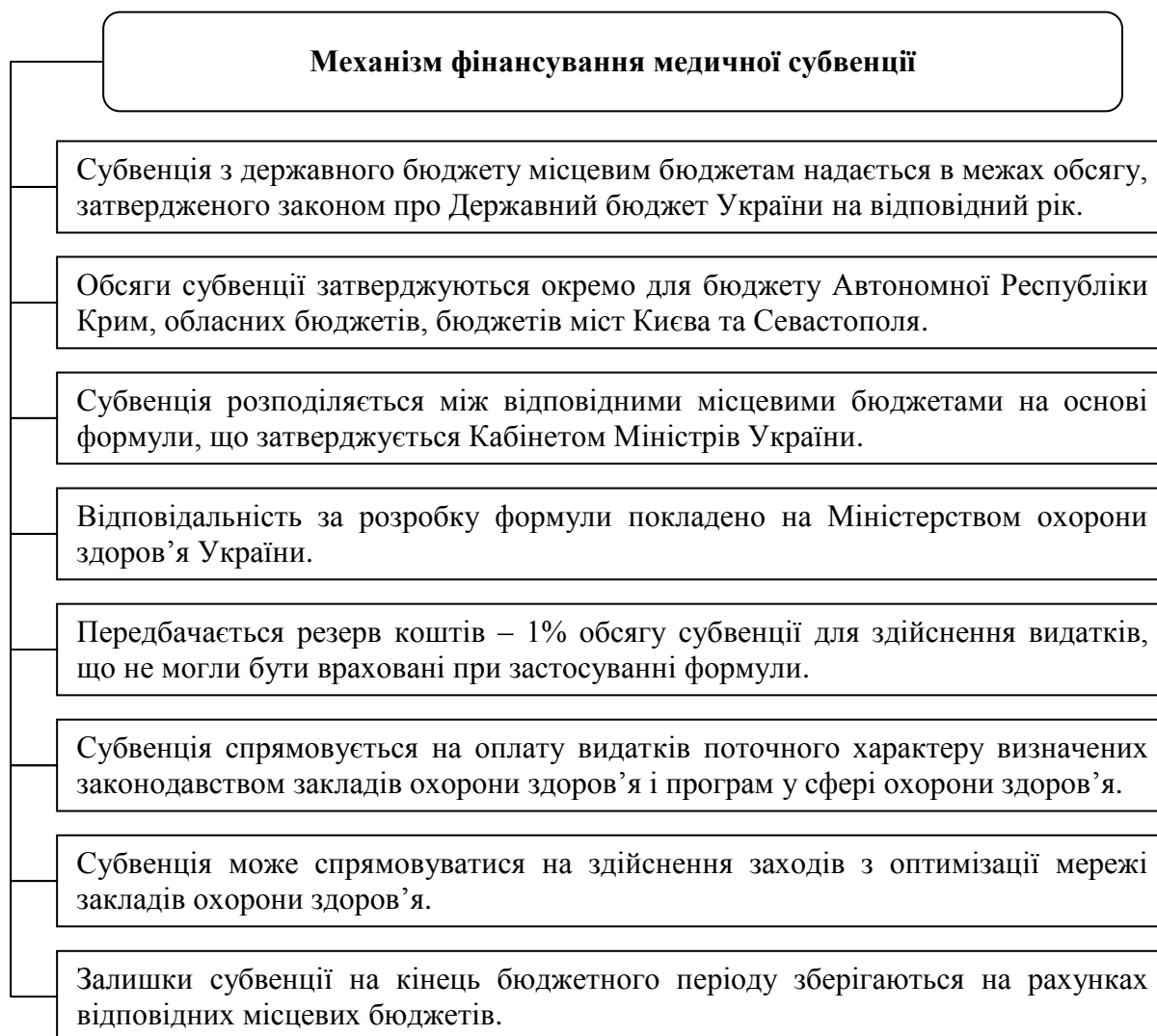

Рис. 5.5. Механізм фінансування медичної субвенції

5.5. Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів

Субвенція на підготовку робітничих кадрів надається з державного бюджету місцевим бюджетам для фінансування професійно-технічних та інших навчальних закладів державної та комунальної власності, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення. Ця субвенція з державного бюджету може спрямовуватись лише до обласних бюджетів та до бюджету м. Києва.

Місцеві бюджети можуть спрямовувати отриману з державного бюджету субвенцію на підготовку робітничих кадрів на:

- оплату поточних видатків професійно-технічних та інших навчальних закладів державної та комунальної власності, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення.

- реалізацію заходів з оптимізації мережі вище зазначених навчальних закладів;

- у разі забезпечення у повному обсязі потреби у поточних видатках на бюджетний період за рахунок зазначеної субвенції та за умови відсутності простроченої бюджетної заборгованості за захищеними видатками зазначених навчальних закладів ця субвенція може спрямовуватися на їх капітальні видатки.

Не допускається використання коштів субвенції на підготовку робітничих кадрів на:

- закупівлю товарів, робіт і послуг, які безпосередньо не пов'язані з оплатою поточних видатків професійно-технічних та інших навчальних закладів державної та комунальної власності, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення;

- оплату посередницьких послуг;

- здійснення заходів, метою яких є отримання прибутку.

Обсяги субвенції на підготовку робітничих кадрів затверджуються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік окремо для обласних бюджетів та бюджету міста Києва. Розрахунок цієї субвенції здійснюється на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти (Міністерство освіти і науки України), та затверджується Кабінетом Міністрів України і має враховувати, зокрема, такі параметри:

- кількість учнів, включаючи учнів у гірських населених пунктах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

- коригуючі коефіцієнти приведення, що застосовуються до кількості учнів та залежно від місцевості, в якій розташований заклад.

Також в загальному обсязі субвенції на підготовку робітничих кадрів передбачається резерв коштів, обсяг якого не може перевищувати 1% загального обсягу субвенції, для здійснення видатків, що не могли бути враховані при застосуванні формули.

Розрахунковий показник обсягу видатків субвенції на підготовку робітничих кадрів (за винятком резерву коштів для здійснення видатків, що не могли бути враховані під час застосування формули) визначається з урахуванням її загального обсягу, фінансового нормативу бюджетної забезпеченості одного учня, приведених контингентів учнів професійно-технічних навчальних закладів та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення, станом на 1 січня року, що передує планованому.

Відповідні місцеві ради при затвердженні місцевих бюджетів враховують показники передбачуваної їм субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету, однак мають право додатково понад обсяги субвенції планувати та здійснювати з місцевих бюджетів оплату поточних та капітальних видатків навчальних закладів, які здійснюють підготовку робітничих кадрів, включаючи погашення бюджетних зобов'язань минулих років, узятих на облік в органах Казначейства.

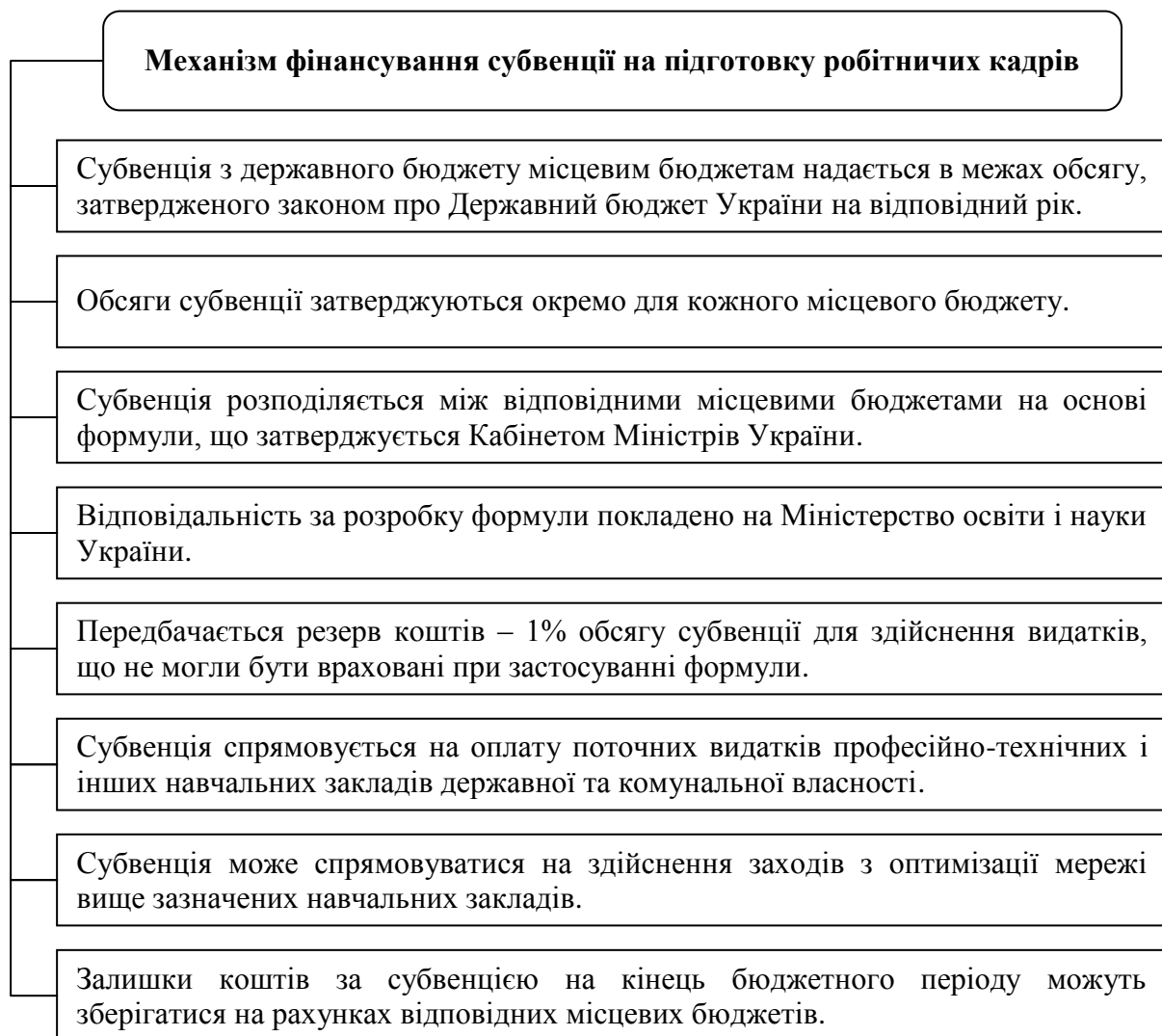

Рис. 5.6. Механізм фінансування субвенції на підготовку робітничих кадрів

Видатки місцевих бюджетів на підготовку робітничих кадрів, що перевищують обсяги наданої їм відповідної субвенції фінансуються за рахунок власних надходжень місцевих бюджетів. Також місцеві ради мають право розподіляти залишки невикористаної субвенції на кінець бюджетного періоду відповідними своїми рішеннями.

Залишки коштів за субвенцією на підготовку робітничих кадрів на кінець бюджетного періоду можуть зберігатися на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуватися у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції та на оновлення матеріально-технічної бази навчальних закладів.

Перерахування субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам забезпечується органами Казначейства двічі на місяць до 10 та до 25 числа. Відповідно двічі на місяць Казначейство подає інформацію про перераховані суми коштів субвенції на підготовку робітничих кадрів в розрізі бюджетів областей та м. Києва Міністерству фінансів України та Міністерству освіти України. В свою чергу обласні та Київська міська держадміністрації подають щомісяця до 10 числа Міністерству освіти України звіт про використання відповідної субвенції, яке до 20 числа щомісяця відповідно інформує Міністерство фінансів України про використання субвенції.

Розглянувши механізм фінансування субвенції на підготовку робітничих кадрів можемо відобразити усе це схематично (рис. 5.6).

5.7. Інші види міжбюджетних трансфертів

Окрім вище розглянутих у попередніх підрозділах навчального посібника видів міжбюджетних трансфертів варто приділити увагу субвенціям з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення державних програм соціального захисту. Оскільки гарантування соціального захисту та соціального забезпечення кожному громадянину – це одна із найважливіших соціальних функцій держави, то держава бере на себе зобов'язання фінансувати здійснення видатків на соціальний захист. Значну частину видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення держава делегує органам місцевого самоврядування, і з метою забезпечення їх фінансовими ресурсами для здійснення цих видатків надає їм субвенції на здійснення державних програм соціального захисту. Такі субвенції спрямовуються до бюджетів міст обласного значення, районних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад фінансується значна частина державних програми соціального захисту.

Відповідним місцевим бюджетам з державного бюджету надаються субвенції на:

— надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу;

— надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот;

— на надання пільг з послуг зв'язку, інших передбачених законодавством пільг.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на придбання твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу надаються пільги, виходячи із розрахунку вартості однієї тонни твердого палива та одного балона скрапленого газу на домогосподарство на рік, а особам, які мають таке право згідно із статтею 48 Гірничого закону України, – з розрахунку вартості 3,1 тонни вугілля або торф'яного брикету на побутові потреби на домогосподарство на рік. Граничні показники вартості твердого та рідкого пічного побутового палива і скрапленого газу у розрізі областей та міста Києва визначаються Кабінетом Міністрів України. Перелік категорій населення, які мають право на одержання житлових субсидій та пільг, визначено законодавством.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування мають право встановлювати збільшені норми, однак профінансувати їх доведеться за рахунок та в межах коштів відповідних місцевих бюджетів. Пільги на тверде та рідке пічне побутове паливо і скраплений балонний газ можуть надаватися у натуральній формі або готівкою. Натуральні норми забезпечення населення твердим та рідким пічним побутовим паливом і скрапленим газом, відповідно до яких населенню будуть надаватися пільги і житлові субсидії готівкою для відшкодування витрат на їх придбання, затверджуються обласними та Київською міською державною адміністрацією в межах мінімальних норм та граничних показників їх вартості, встановлених Кабінетом Міністрів України, виходячи з обсягу коштів, призначених на зазначену мету.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг та житлових субсидій населенню на оплату електроенергії, природного газу, послуг тепло-, водопостачання і водовідведення, квартирної плати (утримання будинків і споруд та прибудинкових територій), вивезення побутового сміття та рідких нечистот надаються житлові субсидії населенню та пільги окремим категоріям населення, які відповідно до законодавства мають на це право.

За рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання пільг з послуг зв'язку, інших передбачених законодавством пільг на компенсацію втрати частини доходів у зв'язку з відміною податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів та відповідним збільшенням ставок акцизного податку з пального і на компенсацію за пільговий проїзд окремих категорій громадян надаються пільги, а також

здійснюються компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян.

Кабінет Міністрів України може здійснювати перерозподіл обсягів субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення державних програм соціального захисту між їх видами та між місцевими бюджетами, виходячи з фактично нарахованих обсягів відповідних пільг, субсидій і допомоги населенню в межах загального обсягу таких субвенцій.

Кабінетом Міністрів України визначаються державні програми та комплексні заходи програмного характеру у сфері охорони здоров'я, для фінансового забезпечення реалізації яких відповідним місцевим бюджетам з державного бюджету надаються субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру. Обсяги цієї субвенції затверджуються у законі про Державний бюджет України на відповідний рік окремо для обласних бюджетів та бюджету міста Києва. Субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру розподіляється між відповідними місцевими бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я (Міністерством охорони здоров'я України), та затверджується Кабінетом Міністрів України. Формула обов'язково має враховувати такі параметри:

- кількість хворих;
- кількість населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Залишки коштів за зазначеною субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і можуть використовуватися у наступному бюджетному періоді з урахуванням цільового призначення субвенції.

Згідно норм Бюджетного кодексу України випадки надання державою податкових пільг, які зменшують доходи місцевих бюджетів, мають супроводжуватися наданням додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів.

На увагу заслуговують міжбюджетні взаємовідносини між місцевими бюджетами. Субвенція з одного місцевого бюджету іншому може надаватися на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування. Умови утримання об'єктів спільного користування чи ліквідації негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування та надання субвенції визначаються на договірних засадах між надавачем субвенції та її отримувачем.

5.8. Управління ресурсами Державного фонду регіонального розвитку

Утворення Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) було однією з умов прискорення соціально-економічного розвитку регіонів України, переведення державних інструментів розвитку регіонів на нову основу, відхід від старої практики фінансування виключно будівництва все нових об'єктів, передусім бюджетної сфери, які домінували в переліках фінансування за кошти субвенції на соціально-економічний розвиток регіонів, субвенцій на соціально-економічний розвиток окремих територій, державних цільових програмах. Створення ДФРР дозволило започаткувати в Україні фінансування проектів регіонального розвитку на конкурсній основі та відповідно до регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації.

Відповідно до статті 24 Бюджетного кодексу України Державний фонд регіонального розвитку створюється у складі загального фонду державного бюджету.

При складанні проекту Державного бюджету України та прогнозу Державного бюджету України на наступні за плановим два бюджетні періоди державний фонд регіонального розвитку передбачається в обсязі не менше 1% прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період.

Кошти державного фонду регіонального розвитку спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів.

Механізм підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку передбачає попередній конкурсний відбір. Для проведення оцінки та попереднього конкурсного відбору інвестиційних програм і проектів Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації утворюють відповідні регіональні комісії.

Регіональна комісія формується з представників органу, який її утворив, органів місцевого самоврядування, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, а також представники громадських об'єднань, наукових та інших установ (за погодженням з їх керівниками). До роботи регіональної комісії можуть залучатися незалежні експерти (за згодою).

Оголошення про проведення відбору розміщується регіональною комісією на офіційному веб-сайті Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій не пізніше ніж за 30 днів до початку проведення оцінки та відбору. В оголошенні зазначаються перелік технічних завдань на інвестиційні програми і проекти за

формою, встановленою Мінрегіоном, умови проведення відбору, місце прийому документів, адреса електронної пошти та номер телефону, за яким надаються роз'яснення. У відборі беруть участь підготовлені в установленому законодавством порядку органами виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевими і центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування інвестиційні програми і проекти.

Відбір інвестиційних програм і проектів розвитку транскордонного співробітництва здійснюється відповідно до Положення про порядок проведення конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, які можуть бути включені до державної програми розвитку транскордонного співробітництва, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 травня 2005 року № 339. Створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків здійснюється відповідно до Законів України „Про індустріальні парки” та „Про інноваційну діяльність”. Проекти співробітництва територіальних громад повинні відповідати вимогам Закону України „Про співробітництво територіальних громад”. Проекти, спрямовані на підтримку об'єднання територіальних громад, повинні відповідати пріоритетам, визначеним регіональною стратегією розвитку, та бути спрямованими на посилення інфраструктурної спроможності об'єднаної громади, утвореної відповідно до Закону України „Про добровільне об'єднання територіальних громад”.

Для участі у відборі заявники у визначений в оголошенні строк подають відповідній регіональній комісії інвестиційні програми і проекти за формою, встановленою Мінрегіоном, а також документи за переліком, встановленим зазначеним Міністерством, які підписуються заявником та подаються в трьох примірниках.

Інвестиційні програми і проекти повинні відповідати одній з таких умов:

— відповідність пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку, стратегіях розвитку регіонів та у планах заходів з їх реалізації;

— впровадження інвестиційних програм і проектів як проектів співробітництва територіальних громад;

— підтримка добровільно об'єднаних територіальних громад.

Основними умовами відбору регіональною комісією інвестиційних програм і проектів є їх відповідність таким критеріям:

— для інвестиційних програм і проектів, які передбачають будівництво, — наявність затвердженої в установленому законодавством порядку проектної документації;

— календарний план реалізації становить від одного до трьох років;

— співфінансування з місцевих бюджетів на рівні 10%;

— спроможність суб'єктів, на фінансування об'єктів яких залучаються кошти державного фонду регіонального розвитку, забезпечувати подальше власне фінансування або їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Формування узагальненого переліку інвестиційних програм і проектів, що можуть реалізовуватися на відповідній території, здійснюється Радою

міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими держадміністраціями за результатами оцінки та відбору, проведених регіональними комісіями. Про результати проведеної оцінки та відбору Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації інформують заявника.

Відповідні державні адміністрації до 1 травня року, що передуює плановому, подають (Мінрегіону) пропозиції з переліком і описом інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку, що пройшли попередній конкурсний відбір відповідно до законодавства та можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку у наступному бюджетному періоді.

Мінрегіон на підставі поданих пропозицій здійснює оцінку та відбір зазначених програм і проектів на конкурсних засадах у межах індикативного прогнозного обсягу коштів державного фонду регіонального розвитку з дотриманням таких критеріїв розподілу між Автономною Республікою Крим, областями та містами Києвом і Севастополем:

— 80% коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні;

— 20% – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75% середнього показника по Україні).

Для оцінки відповідності інвестиційних програм і проектів вимогам законодавства Мінрегіон утворює комісію. Засідання комісії є правоможним, якщо в її роботі бере участь не менше двох третин членів комісії. Рішення комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість присутніх на засіданні членів комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуючого на засіданні.

Комісія проводить оцінку та перевірку відповідності поданих відповідними держадміністраціями документів вимогам законодавства. У випадках, якщо документи подано не в повному обсязі або оформлено з порушенням вимог, Мінрегіон у 30-денний строк з дня їх подання надає зауваження для усунення виявлених недоліків. У разі усунення виявлених Мінрегіоном недоліків держадміністрації мають право подати документи повторно.

За результатами здійснення оцінки та відповідності поданих інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку вимогам законодавства Мінрегіон, до 1 серпня року, що передуює плановому, подає Кабінету Міністрів України для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з переліком відповідних програм і проектів.

Програми і проекти, що реалізуються за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів на рівні 10%.

Розподіл коштів державного фонду регіонального розвитку за адміністративно-територіальними одиницями та інвестиційними програмами і проектами регіонального розвитку затверджується Кабінетом Міністрів України за погодженням з Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету у тримісячний строк із дня набрання чинності законом про Державний бюджет України. Головний розпорядник бюджетних коштів за бюджетною програмою „Державний фонд регіонального розвитку” визначає розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня.

5.9. Які нові можливості вирішення проблем територіальних громад за допомогою міжбюджетних трансфертів?

З 1 січня 2015 року в Україні запрацювала нова система міжбюджетних відносин. Кожен місцевий бюджет по відповідних міжбюджетних трансфертах, на які він має право, на пряму взаємодіє з державним бюджетом. У Державному бюджеті України затверджується обсяг міжбюджетних трансфертів окремо для кожного з відповідних місцевих бюджетів, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів.

Система горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій покликана одночасно стимулювати органи місцевого самоврядування до нарощування дохідної бази їхніх бюджетів. Право на горизонтальне вирівнювання мають лише обласні бюджети, бюджетів міст обласного значення, районні бюджети і бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад. Горизонтальне вирівнювання здійснюється за надходженням податку на доходи фізичних осіб у всіх вище зазначених місцевих бюджетах та за надходженням податку на прибуток підприємств лише у обласних бюджетах.

Базова дотація дає можливість отримати фінансове вирівнювання з державного бюджету лише в обсязі 80% суми, необхідної для досягнення значення індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9. Тобто 100% вирівнювання фінансових можливостей бюджету, який отримує базову дотацію до середнього показника фінансової забезпеченості відповідних бюджетів по всій країні не буде. Отже, органи місцевого самоврядування в результаті власної бездіяльності не будуть 100% вирівняні з фінансовими можливостями з відповідними місцевими бюджетами по всій країні.

Якщо значення індексу податкоспроможності в межах 0,9–1,1, то вирівнювання не здійснюється, а якщо індекс податкоспроможності більший 1,1, то передається реверсна дотація з відповідного місцевого бюджету до державного бюджету, однак в обсязі лише 50% суми, що перевищує значення такого індексу. Отже, органи місцевого самоврядування будуть мати стимул до розвитку підприємництва та збільшення зайнятості населення в їхніх

територіальних громадах, оскільки якщо індекс податкоспроможності їхнього бюджету буде вищим ніж середнє значення по відповідних бюджетах в цілому по країні то у них вилучать лише 50% суми, що перевищує значення такого індексу, а других 50% суми залишиться у їхньому бюджеті.

Органи місцевого самоврядування мають визначений перелік повноважень, що їм делегуються для виконання, та фінансовий ресурс, необхідний для реалізації таких повноважень. Однак органи місцевого самоврядування в селах, селищах, містах районного значення, що не об'єдналися, позбавлені права на виконання делегованих державою повноважень. Фінансове забезпечення реалізації делегованих повноважень забезпечуються за рахунок трансфертів з державного бюджету, зокрема освітньої субвенції, медичної субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів тощо. Механізм розрахунку обсягу субвенцій (освітньої, медичної субвенцій, субвенції на підготовку робітничих кадрів) здійснюється на підставі державних соціальних стандартів і нормативів, які встановлюються законодавством.

Територіальні громади, які об'єднуються до 15 жовтня року, що передує плановому, матимуть прями міжбюджетні відносини з державним бюджетом починаючи з планового бюджетного періоду та матимуть право на реалізацію делегованих державою повноважень. Отже у територіальних громад повинен бути стимул до об'єднання, що отримати більше повноважень та фінансових ресурсів.

У складі державного бюджету передбачено утворення фонду регіонального розвитку, кошти якого спрямовуються на виконання інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку (у тому числі проектів співробітництва та добровільного об'єднання територіальних громад), що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів. У органів місцевого самоврядування появилась можливість на конкурсних засадах отримати фінансування інвестиційних програм і проектів регіонального розвитку. Також кошти з цього фонду можуть отримати громади, що добровільно об'єднуються для поліпшення інфраструктури на їх території, що ще раз служить стимулом до добровільного об'єднання.

Отже, у місцевих бюджетах в результаті запровадження нових видів міжбюджетних трансфертів появилось багато нових перспективних можливостей вирішення проблем територіальних громад за допомогою цих трансфертів.

Таблиця 5.А

Розрахунок реверсної та базової дотації для об'єднаних територіальних громад Тернопільської області (згідно перспективного плану)

Об'єднана територіальна громада	Населення (тис. ос.)	Індекс податко-спроможності	Реверсна дотація (тис. грн.)	Базова дотація (тис. грн.)
Бережанська	42,3	0,052	0	11570,0
Борщівська	34,7	0,043	0	10105,0
Скала-Подільська	10,7	0,013	0	4109,4
Мельнице-Подільська	22,5	0,028	0	10174,5
Бучацька	48,6	0,06	0	16255,3
Золотопотіцька	15	0,019	0	7199,8
Копичинецька	20	0,025	0	6695,0
Хоростківська	14	0,017	0	4102,0
Гримайлівська	10,4	0,013	0	3367,9
Гусятинська	17,3	0,021	0	775,7
Васильковецька	6,3	0,008	1007,8	0
Заліщицька	29,8	0,037	0	9073,5
Товстенська	19,1	0,024	0	8076,0
Збаразька	38,4	0,047	0	10798,7
Вишнівецька	20,3	0,025	0	9161,3
Зборівська	19,9	0,025	0	3569,9
Озерянська	6,4	0,008	0	3156,1
Залозецька	15,1	0,019	0	6482,8
Козівська	26,3	0,033	0	8445,8
Козлівська	5,8	0,007	0	1952,3
Кременецька	42,5	0,053	0	9755,9
Почаївська	27,1	0,033	0	11931,7
Лановецька	22,9	0,028	0	5953,2
Борсуківська	6,2	0,008	0	2127,4
Монастирська	22,1	0,027	0	7712,3
Коропецька	6,8	0,008	0	3101,9
Скалатська	14,4	0,018	0	4405,1
Підволочиська	19,9	0,025	0	4218,2
Новосільська	3,5	0,004	0	1268,8
Скориківська	5,1	0,006	0	761,9
Підгаєцька	18,9	0,023	0	6795,9
Теребовлянська	30,7	0,038	0	7077,8
Іванівська	4,5	0,006	0	1108,8
Микулинецька	7,2	0,009	0	2031,9
Дружбівська	11	0,014	0	4642,7
Золотниківська	8,2	0,01	0	2554,6
Тернопільська	217,8	0,269	16197,3	0
Почапинецька	7,4	0,009	0	2923,6
Байковецька	8,5	0,011	3495,5	0
Великоглибочецька	5,5	0,007	0	1026,6
Білецька	7,5	0,009	0	1869,6
Мишковицька	23	0,028	0	5293,7
Великобірківська	8,1	0,01	0	1569,9
Великогаївська	11,2	0,014	0	2701,4
Чортківська	44,9	0,056	0	8366,9
Коліндянська	6,5	0,008	0	2811,3
Білобожницька	10,9	0,013	0	3855,4
Нагірянська	9,2	0,011	0	2997,8
Шумська	23	0,028	0	7776,7
Великодеркальська	8,9	0,011	0	3621,0

Формула розрахунку показника обсягу освітньої субвенції для обласного бюджету¹

$$V_o = H_o \times (U_f \times K_f + U_w \times K_w + U_{gt} \times K_{gt} + U_t \times K_t + U_{si} \times K_{si} + U_{gz} \times K_{gz} + U_z + U_h \times K_h + U_{gh} \times K_{gh} + U_d \times K_d + U_c \times K_c) + V_{znz} + S_{gdb},$$
$$V_{znz} = H_o \times ((U_m + U_{mr}) \times K_{znzm} + (U_{gm} + U_{gmr}) \times K_{znzgm} + U_s \times K_s + U_{gs} \times K_{gs}),$$

де V_o – показник обсягу освітньої субвенції для обласного бюджету для обласного бюджету;

H_o – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості одного учня;

U_f – кількість учнів, крім учнів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, загальноосвітніх шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою;

K_f – коефіцієнт приведення кількості учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_w – кількість учнів (включаючи студентів), крім учнів (студентів) з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, училищ (у тому числі олімпійського резерву), шкіл-інтернатів (ліцеїв) фізичної культури і спорту;

K_w – коефіцієнт приведення кількості учнів (включаючи студентів) училищ (у тому числі олімпійського резерву), шкіл-інтернатів (ліцеїв) фізичної культури і спорту у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_{gt} – кількість вихованців, крім вихованців з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, загальноосвітніх шкіл-інтернатів, що розташовані у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_{gt} – коефіцієнт приведення кількості вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів, що розташовані у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_t – кількість вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів, крім вихованців шкіл-інтернатів (ліцеїв) з посиленою військово-фізичною підготовкою, вихованців загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів та вихованців з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

K_t – коефіцієнт приведення кількості вихованців загальноосвітніх шкіл-інтернатів у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_{si} – кількість вихованців загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів, крім вихованців з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

K_{si} – коефіцієнт приведення кількості вихованців загальноосвітніх санаторних шкіл-інтернатів у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_{gz} – кількість учнів, що приходять на навчання, у загальноосвітніх школах-інтернатах, що розташовані у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_{gz} – коефіцієнт приведення кількості учнів, що приходять на навчання, у загальноосвітніх школах-інтернатах, що розташовані у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_z – кількість учнів загальноосвітніх шкіл-інтернатів, що приходять на навчання;

U_h – кількість вихованців, крім вихованців з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку;

K_h – коефіцієнт приведення кількості вихованців спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_{gh} – кількість вихованців, крім вихованців з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, що розташовані у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_{gh} – коефіцієнт приведення кількості вихованців спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, що розташовані у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

U_d – кількість учнів спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, що приходять на навчання;

K_d – коефіцієнт приведення кількості учнів, що приходять на навчання до спеціальних шкіл-інтернатів для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015 року № 435 (див: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-2015-%D0%BF>).

U_c – кількість учнів та вихованців, що перебувають на повному державному утриманні, у різних типах загальноосвітніх навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

K_c – коефіцієнт приведення кількості учнів та вихованців, що перебувають на повному державному утриманні, у різних типах загальноосвітніх навчальних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у відповідність з кількістю учнів загальноосвітніх шкіл;

S_{gd} – додаткові асигнування на планований бюджетний період на виплату одноразової грошової допомоги в розмірі шести прожиткових мінімумів дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, що перебували під опікою (піклуванням) або на повному державному утриманні, під час працевлаштування їх після закінчення навчального закладу, що визначаються за окремим розрахунком;

$V_{зн}$ – обсяг видатків на надання загальної середньої освіти у державних спеціалізованих школах, а також у таких загальноосвітніх навчальних закладах, як спеціалізовані школи-інтернати, ліцеї-інтернати, гімназії-інтернати, колегіуми-інтернати у разі, якщо не менше 70% кількості учнів, які здобувають освіту у відповідному загальноосвітньому навчальному закладі, є жителями населених пунктів, розташованих на території області (крім населеного пункту, де розташований такий заклад).

Таблиця 5.Б

**Коефіцієнти затверджені на плановий бюджетний період (2015 рік),
що враховуються у формулі розрахунку показника обсягу освітньої
субвенції для обласного бюджету**

Коефіцієнт	Значення
Kf	6,5
Kw	8,4
Kgt	5,7
Kt	5
Ksi	5,4
Kgz	1,1
Kh	6,6;
Kgh	7,5
Kd	2,5
Kc	12,02
Kznm	0,841
Kzngm	0,968

Формула розрахунку показника обсягу освітньої субвенції для зведеного бюджету міста обласного значення, району¹

$$V_{omr} = H_o \times (U_{gm} \times K_{gm} + U_{gmr} \times K_{gmr} + U_{gs} \times K_{gs} + U_m \times K_m + U_{mr} \times K_{mr} + U_s \times K_s + U_{bm(r)} \times K_{bm(r)} + U_{jm(r)} \times K_j + U_f \times K_f + U_w \times K_w + U_{gt} \times K_{gt} + U_t \times K_t + U_{gz} \times K_{gz} + U_z + U_c \times K_c + U_h \times K_h) + S_{gd},$$

де V_{omr} – показник обсягу освітньої субвенції для зведеного бюджету міста обласного значення, району;

U_{gm} – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості міст обласного значення, яким надано статус гірських, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів;

K_{gm} – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості міст обласного значення, яким надано статус гірських, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл;

U_{gmr} – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості районів, якій надано статус гірської, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів;

K_{gmr} – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості районів, якій надано статус гірської, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл;

U_{gs} – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у сільській місцевості міст обласного значення і районів, якій надано статус гірської, та учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, крім учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів;

K_{gs} – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у сільській місцевості міст обласного значення і районів, якій надано статус гірської, та учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, крім учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл, який має п'ять значень – залежно від середньої наповнюваності класів і класів-комплектів у таких школах станом на 5 вересня року, що передує поточному²;

U_m – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості міст обласного значення, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, та учнів шкіл, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_m – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості міст обласного значення, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, та учнів шкіл, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл;

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015 року № 435 (див: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-2015-%D0%BF>).

² Віднесення міст обласного значення та районів до груп за середньою наповнюваністю класів і класів-комплектів проводиться раз на три роки на підставі результатів аналізу мережі та контингенту учнів загальноосвітніх шкіл.

U_{mr} – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості районів, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, та учнів шкіл, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_{mr} – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у міській місцевості районів, крім учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, та учнів шкіл, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл;

U_s – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у сільській місцевості міст обласного значення і районів, та учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, крім учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, та учнів шкіл, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_s – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл, що розташовані у сільській місцевості міст обласного значення і районів, та учнів денних малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів у шахтарських, інших малих монофункціональних містах, крім учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, та учнів шкіл, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл, який має п'ять значень – залежно від середньої наповнюваності класів і класів-комплектів у таких школах станом на 5 вересня року, що передую поточному¹;

$U_{bm(r)}$ – кількість учнів вечірніх загальноосвітніх шкіл адміністративно-територіальної одиниці;

$K_{bm(r)}$ – коефіцієнт приведення кількості учнів вечірніх загальноосвітніх шкіл адміністративно-територіальної одиниці у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл;

$U_{jm(r)}$ – кількість учнів спеціальних шкіл для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів;

K_j – коефіцієнт приведення кількості учнів спеціальних шкіл для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів, у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл.

До малокомплектних загальноосвітніх навчальних закладів належать навчальні заклади, наповнюваність яких не перевищує 11,7 учня на клас.

До малих монофункціональних міст належать міста з чисельністю населення до 50 тис. осіб, спеціалізацію праці економічно активного населення яких визначають підприємства здебільшого однієї-двох профільюючих галузей економіки, що формують дохідну частину бюджету міста, забезпечують функціонування соціальної інфраструктури та інших об'єктів життєзабезпечення населення.

До шахтарських міст належать малі міста з чисельністю населення не більш як 50 тис. осіб, які побудовано з метою забезпечення діяльності гірничих підприємств і переважна частина жителів яких зайнята або була зайнята на таких підприємствах.

¹ Так само.

Таблиця 5.В

Коефіцієнти затверджені на плановий бюджетний період (2015 рік), що враховуються у формулі розрахунку показника обсягу освітньої субвенції для зведеного бюджету міста обласного значення, району

Коефіцієнт	Значення
Kgm	0,968
Kmgr	1,064
Kgs, учнів:	
понад 22,2	1,162
17,8–22,2	1,355
14,8–17,8	1,5
11,7–14,8	1,645
До 11,7	1,936
Km	0,841
Kmr	0,926
Kgs, учнів:	
понад 22,2	1,01
17,8–22,2	1,178
14,8–17,8	1,305
11,7–14,8	1,431
до 11,7	1,751
Kbm	0,43
Kbr	0,29
Kj	2,5

Формула розрахунку показника обсягу освітньої субвенції для зведеного бюджету м. Києва¹

$$V_{okyiv} = H_o \times (U_{kyiv} \times K_m + U_s \times K_s + U_{bkyiv} \times K_{bm} + U_{jkyiv} \times K_j + \\ + U_f \times K_f + U_w \times K_w + U_t \times K_t + U_{si} \times K_{si} + U_z + U_h \times K_h + \\ + U_d \times K_d + U_c \times K_c) + V_{znz} + S_{gd}$$

де V_{okyiv} – показник обсягу освітньої субвенції для зведеного бюджету м. Києва;

U_{kyiv} – кількість учнів денних загальноосвітніх шкіл м. Києва, крім учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів;

K_m – коефіцієнт приведення кількості учнів денних загальноосвітніх шкіл м. Києва у відповідність з кількістю учнів усіх загальноосвітніх шкіл²;

U_{bkyiv} – кількість учнів вечірніх загальноосвітніх шкіл м. Києва;

U_{jkyiv} – кількість учнів спеціальних шкіл м. Києва для дітей, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку, учнів, які потребують корекції розумового та/або фізичного розвитку і навчаються у класах з інклюзивним навчанням та у спеціальних класах загальноосвітніх навчальних закладів.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015 року № 435 (див: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-2015-%D0%BE>).

² На планований бюджетний період (2015 рік) K_m дорівнює 0,841.

Формула розрахунку показника обсягу медичної субвенції для обласного бюджету¹

$$V_{zob} = H_{zob} \times N_i \times (1 - \lambda + \lambda \times K_{zi2}) + S_{ex(ob)} + V_{zgi} + S_{zi} + S_{zexi} + S_{ni} + S_{aidsi}$$
$$H_{zob} = (V_{zu} - V_{zgu} - S_{zu} - S_{zexu} - S_{nu} - S_{aidsu}) \times K_{zob1} \times K_{zob4} / N_u$$
$$S_{ex(ob)} = \sum (H_{zm(r)i} \times K_{zm(r)3} \times (N_i - N_{dm(r)i} - N_{wm(r)i} \times K_{zm(r)5}) \times (1 - \lambda + \lambda \times K_{zi2})) \times K_{zex(m)} +$$
$$+ \sum (H_{zm(r)i} \times K_{zm(r)3} \times (N_i - N_{dm(r)i} - N_{wm(r)i} \times K_{zm(r)5}) \times (1 - \lambda + \lambda \times K_{zi2})) \times K_{zex(r)}$$

де V_{zob} – показник обсягу медичної субвенції для обласного бюджету;

H_{zob} – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості медичної субвенції для обласного бюджету;

V_{zu} – загальний показник обсягу медичної субвенції для місцевих бюджетів на планований бюджетний період;

V_{zgu} – загальний показник обсягу медичної субвенції для місцевих бюджетів згідно із Законом України „Про статус гірських населених пунктів в Україні”, визначений за окремим розрахунком;

V_{zgi} – обсяг медичної субвенції для місцевого бюджету згідно із Законом України „Про статус гірських населених пунктів в Україні”, визначений за окремим розрахунком;

$S_{ex(ob)}$ – сумарний обсяг коштів, розрахований для обласних бюджетів для надання екстреної медичної допомоги відповідно до Закону України „Про екстрену медичну допомогу”;

$K_{zex(mr)}$ – коефіцієнт коригування частки обсягу медичної субвенції для місцевих бюджетів, який застосовується з метою визначення обсягу медичної субвенції обласних бюджетів для надання екстреної медичної допомоги відповідно до Закону України „Про екстрену медичну допомогу”. Для бюджетів міст обласного значення $K_{zex(m)}$ дорівнює 0,109, для бюджетів районів $K_{zex(r)}$ – 0,085;

K_{zob1} – частка обсягу медичної субвенції для обласних бюджетів у загальному обсязі медичної субвенції, що становить 0,354 і відповідає показникові, визначеному як співвідношення сумарних витрат на охорону здоров'я обласних бюджетів до загального обсягу видатків на цю мету за даними зведення місцевих бюджетів. У розрахунках K_{zob1} враховано розмежування видатків між бюджетами згідно з главою 13 Бюджетного кодексу України;

K_{zob4} – коефіцієнт коригування частки обсягу медичної субвенції для обласних бюджетів у загальному обсязі медичної субвенції залежно від співвідношення видатків на заробітну плату до загальної суми видатків на охорону здоров'я таких бюджетів, який дорівнює 0,951;

λ – коефіцієнт рівня застосування впливу вікової структури населення. На планований бюджетний період λ дорівнює 0,5;

K_{zi2} – коефіцієнт відносної вартості витрат на надання медичних послуг залежно від статевої та вікової структури населення адміністративно-територіальної одиниці, обчислений згідно з офіційними рекомендаціями ВООЗ на основі еквівалентних одиниць надання медичної допомоги одній особі залежно від віку і статі:

N_u – чисельність наявного населення України станом на 1 січня року, що передує планованому;

N_i – чисельність наявного населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці станом на 1 січня року, що передує планованому;

S_{zu} – загальний обсяг цільових коштів для лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет;

S_{zi} – обсяг цільових коштів обласного бюджету для лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет, визначений за окремим розрахунком;

S_{nu} – загальний обсяг цільових коштів для лікування хворих на хронічну ниркову недостатність методом гемодіалізу;

S_{ni} – обсяг цільових коштів обласного бюджету для лікування хворих на хронічну ниркову недостатність методом гемодіалізу, визначений за окремим розрахунком;

S_{aidsu} – загальний обсяг цільових коштів для виплати щомісячної державної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям;

S_{aidsi} – обсяг цільових коштів обласного бюджету для виплати щомісячної державної допомоги ВІЛ-інфікованим дітям;

S_{zexu} – загальний обсяг цільових коштів для забезпечення додаткових виплат медичним працівникам системи екстреної медичної допомоги відповідно до Закону України „Про екстрену медичну допомогу”;

S_{zexi} – обсяг цільових коштів обласного бюджету для забезпечення додаткових виплат медичним працівникам системи екстреної медичної допомоги відповідно до Закону України „Про екстрену медичну допомогу”, розподілений відповідно до чисельності наявного населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці станом на 1 січня року, що передує планованому.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” від 19 серпня 2015 року № 618 (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/618-2015-%D0%BF>).

Формула розрахунку показника обсягу медичної субвенції для зведеного бюджету міста обласного значення, району, м. Києва¹

$$V_{zm(r)i} = (H_{zm(r)i} \times K_{zm(r)3} \times (N_i - N_{dm(r)i} - N_{wm(r)i} \times K_{zm(r)5}) \times (1 - \lambda + \lambda \times K_{zi2})) \times K_{zex(mr)} + V_{zgi} + V_{zyi},$$
$$H_{zm(r)i} = (V_{zu} - V_{zgu} - S_{zu} - S_{zexu} - S_{nu} - S_{aidsu}) \times K_{zm(r)1} \times K_{zm(r)4} / (N_u - N_{dm(r)u} - N_{wm(r)u} \times K_{zm(r)5}),$$

де $V_{zm(r)i}$ – показник обсягу медичної субвенції для зведеного бюджету міста обласного значення, району;

$H_{zm(r)i}$ – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості медичної субвенції для зведеного бюджету міста обласного значення, району;

V_{zyi} – показник обсягу медичної субвенції для місцевих бюджетів, що передається до відповідних місцевих бюджетів (переадресування витрат) у зв'язку з відсутністю (недостатністю) мережі бюджетних установ на підставі спільних рішень і договорів органів місцевого самоврядування міст обласного значення, районів;

$K_{zm(r)1}$ – частка обсягу медичної субвенції для зведених бюджетів міст обласного значення, районів у загальному обсязі медичної субвенції, що визначається з урахуванням питомої ваги сумарних витрат на охорону здоров'я бюджетів таких міст, районів у загальній сумі витрат на цю мету за даними зведення місцевих бюджетів та розмежування видатків між бюджетами згідно з главою 13 Бюджетного кодексу України, яка дорівнює 0,646;

K_{zi2} – коефіцієнт відносної вартості витрат на надання медичних послуг залежно від статевої та вікової структури населення адміністративно-територіальної одиниці, обчислений згідно з офіційними рекомендаціями ВООЗ на основі еквівалентних одиниць надання медичної допомоги одній особі залежно від віку і статі;

$K_{zm(r)3}$ – коефіцієнт диференціації рівня витрат на одного жителя (місто обласного значення – 1,065; район – 0,934), визначений як середнє співвідношення рівнів видатків зведених бюджетів міст обласного значення, районів за даними зведення місцевих бюджетів з урахуванням розмежування видатків між бюджетами згідно з главою 13 Бюджетного кодексу України. Для бюджету м. Києва $K_{zm(r)3}$ дорівнює 1;

$K_{zm(r)4}$ – коефіцієнт коригування частки обсягу медичної субвенції для зведених бюджетів міст обласного значення, районів у загальному обсязі медичної субвенції залежно від питомої ваги видатків на заробітну плату в загальній сумі видатків таких бюджетів, який дорівнює 1,027;

$K_{zm(r)5}$ – коефіцієнт коригування чисельності наявного населення адміністративно-територіальної одиниці, якому медична допомога частково надається відомчими закладами охорони здоров'я, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету, який дорівнює 0,5;

$K_{zex(mr)}$ – коефіцієнт коригування частки обсягу медичної субвенції для місцевих бюджетів, який застосовується для визначення обсягу медичної субвенції для бюджетів міст обласного значення, районів для надання первинної та вторинної медичної допомоги відповідно до Закону України „Про екстрену медичну допомогу”. Для бюджетів міст обласного значення $K_{zex(m)}$ дорівнює 0,891, для бюджетів районів $K_{zex(r)}$ – 0,915;

$N_{dm(r)u}$ – загальна чисельність наявного населення міст обласного значення, районів, в яких відсутня мережа закладів охорони здоров'я, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів (обслуговується закладами, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету);

$N_{wm(r)u}$ – загальна чисельність наявного населення міст обласного значення, районів, яке частково обслуговується закладами охорони здоров'я МОЗ, Мінінфраструктури, Державного управління справами та Національної академії наук, що забезпечують здійснення загальнодержавних функцій;

$N_{dm(r)i}$ – чисельність наявного населення міста обласного значення, району, в якому відсутня мережа закладів охорони здоров'я, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів (обслуговується закладами, що фінансуються за рахунок коштів державного бюджету), станом на 1 січня року, що передувало планованому;

$N_{wm(r)i}$ – чисельність наявного населення міста обласного значення, району, яке частково обслуговується закладами охорони здоров'я МОЗ, Мінінфраструктури, Державного управління справами та Національної академії наук, що забезпечують здійснення загальнодержавних функцій, станом на 1 січня року, що передувало планованому.

$$V_{z\ kyiv} = V_{zob} + V_{zm(r)i}.$$

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” від 19 серпня 2015 року № 618 (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/618-2015-%D0%BF>).

Таблиця 5.Г

Розміри еквівалентних одиниць надання медичної допомоги одній особі залежно від віку і статі, що враховуються для визначення коефіцієнта відносної вартості витрат на надання медичних послуг залежно від статевої та вікової структури населення адміністративно-територіальної одиниці

(одиниць)

Вікові групи	Еквівалент надання медичної допомоги	
	чоловікам	жінкам
0–1	10	5
2–4	7	3,5
5–9	3,7	3
10–14	3	2,5
15–19	2,2	3
20–24	2,6	3,5
25–29	2	4
30–34	2	4
35–39	2,5	4,5
40–44	3,5	5
45–49	4,5	5,5
50–54	5	6,5
55–59	6,5	7
60–64	7,5	8,5
65–69	8	9,5
70 і старші	10,5	11

Формула розрахунку показника обсягу субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам для обласного бюджету¹

$$V_{pmz} = H_u \times (U_{pmz} + U_{pmzc} \times K_{pmzc} + U_{pmzg} \times K_{pmzg}) + S_{st} + S_{gd}$$

де V_{pmz} – показник обсягу субвенції на підготовку робітничих кадрів для обласного бюджету;

H_u – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості одного учня професійно-технічного та іншого навчального закладу, який надає послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення;

U_{pmz} – кількість учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення (крім учнів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і учнів професійно-технічних навчальних закладів, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських), станом на 1 січня року, що передує планованому;

U_{pmzc} – кількість учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення, з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування;

K_{pmzc} – коефіцієнт приведення кількості учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення, з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у відповідність з кількістю учнів професійно-технічних навчальних закладів. На планований бюджетний період (2015 рік) K_{pmzc} дорівнює 1,9;

U_{pmzg} – кількість учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських;

K_{pmzg} – коефіцієнт приведення кількості учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення, розташованих у населених пунктах, яким надано статус гірських, у відповідність з кількістю учнів професійно-технічних навчальних закладів. На планований бюджетний період (2015 рік) K_{pmzg} дорівнює 1,1;

S_{st} – додаткові асигнування на планований бюджетний період, обсяг яких визначається за окремим розрахунком, для виплати щорічної допомоги на придбання навчальної літератури в розмірі трьох мінімальних ординарних (звичайних) академічних стипендій особам віком від 18 до 23 років з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, учням та студентам, які в період навчання у віці від 18 до 23 років залишилися без батьків;

S_{gd} – додаткові асигнування на планований бюджетний період на виплату одноразової грошової допомоги в розмірі шести прожиткових мінімумів дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, що перебували під опікою (піклуванням) або на повному державному утриманні, під час працевлаштування їх після закінчення навчального закладу, що визначаються за окремим розрахунком.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу субвенції на підготовку робітничих кадрів між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015 року № 436 (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-2015-%D0%BF>).

**Формула розрахунку показника обсягу субвенції на підготовку
робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам
для зведеного бюджету м. Києва¹**

$$V_{ptzkyiv} = H_u \times (U_{ptzkyiv} + U_{ptzkyiv} \times K_{ptzc}) + S_{st} + S_{gd},$$

де $V_{ptzkyiv}$ – показник обсягу субвенції на підготовку робітничих кадрів для зведеного бюджету м. Києва;

$U_{ptzkyiv}$ – кількість учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення м. Києва (крім дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування), станом на 1 січня року, що передує планованому;

$U_{ptzkyiv}$ – кількість учнів професійно-технічних та інших навчальних закладів, які надають послуги з підготовки кваліфікованих робітників на умовах державного замовлення м. Києва, з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу субвенції на підготовку робітничих кадрів між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015 року № 436 (див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-2015-%D0%BF>).

Інформація по міжбюджетних трансфертів станом на 1 вересня 2015 року
(тис. грн.)

№ з/п	Назва трансферту	Передбачено розписом на 2015 рік		Касові видатки державного бюджету		Відхилення
		Всього	На січень-серпень	Всього	Серпень	
1.	Базова дотація	5357985,4	3571990,4	3507919,4	438490,0	64071,0
2.	Суб. на енергоносії	24414219,3	7911074,6	7047534,5	318965,2	863540,1
3.	Суб. на тверде та рідке паливо	806377,3	543478,2	469265,0	87014,3	74213,2
4.	Суб. на пільг. проїзд та ін. пільги	1917833,2	1278555,2	900551,2	105583,9	378004,0
5.	Суб. на допомогу сім'ям з дітьми	42317746,9	27907287,2	26931008,6	3481206,3	976278,6
6.	Суб. на утримання дітей-сиріт	581094,4	383414,4	343876,1	43293,0	39538,3
Всього по субвенціях соціального значення		70037271,1	38023809,6	35692235,5	4036062,6	2331574,1
7.	Стабілізаційна дотація**	2000000,0	0	0	0	0
8.	Дод. дотація м. Славутич	10000,0	5000,0	5000,0	0	0
9.	Суб. на підготовку робітничих кадрів	5802384,7	3933049,7	3911736,1	208724,5	21313,6
10.	Освітня субвенція	41839852,9	28225892,6	27994038,6	1534251,5	231854,0
11.	Суб. на витратні матеріали та інгаляційну анестезію	18972,6	7588,8	7588,8	1897,3	0
12.	Суб. на медикаменти для швидкої медичної допомоги	137992,3	55197,1	55197,1	13799,2	0
13.	Медична субвенція	44769353,4	30106950,1	29135473,8	3663147,2	971476,3
14.	Суб. на реконструкцію Львівського обласного перинатального центру*	45000,0	0	0	0	0
15.	Суб. на будівництво житла учасникам АТО	300000,0	100000,0	100000,0	50000,0	0
16.	Суб. на соц.-екон. комп. ризику населення	108709,0	62251,0	62251,0	12450,2	0
17.	Суб. на відновлення інфраструктури у Донецькій та Луганській обл.	291600,0	75000,0	75000,0	15000,0	0
18.	Суб. на придбання трамвайних вагонів вітчизняного виробництва**	100000,0	60000,0	0	0	60000,0
19.	Суб. на часткове фінансування ДЮСШ	100000,0	56951,2	56951,2	7439,1	0
20.	Суб. на будівництво лікувального корпусу Одеської обл. клінічної лікарні	19000,0	0	0	0	0
21.	Суб. на соц. захист м. Жовті Води	8480,1	5653,6	5653,6	706,7	0
22.	Суб. на відшкод-ня ставок по кредитах Євро 2012	23950,0	18150,0	3792,1	0	14357,9
23.	Суб. на співфінансування метрополітену м. Дніпропетровськ *,**	29000,0	0	0	0	0
24.	Суб. на вибори депутатів місц. рад **	1180300,0	0	0	0	0
Всього по трансфертам загального фонду		172179851,5	10430784,1	100612837,3	9981968,4	3694646,8
1.	Суб. на реформ. регіонал. систем охорони здоров'я	129738,8	82560,8	0	0	82560,8
2.	Суб. на різницю в тарифах	2900000,0	1450000,0	523467,9	423386,4	926532,1
3.	Суб. на метрополітен м. Дніпропетровськ	672000,0	36975,7	36975,7	0	0
Всього потрансфертам спеціального фонду		3701738,8	1569536,5	560443,6	423386,4	1009092,9
Всього по загальному та спеціальному фондах		175881590,3	105877020,6	101173280,9	10405354,8	4703739,7
Реверсна дотація		3644169,9	2429446,4	1792643,5	218775,5	636802,9

* Відсутні порядки використання субвенції.

** Відсутній територіальний розподіл.

Інвестиційна програма „Реконструкція ЗОШ І–ІІІ ступенів із добудовою навчальних класів, харчоблоку, спортивного залу, басейну по проспекту Тараса Шевченка, 15, в м. Скалат Підволочиського району (І черга – реконструкція корпусу № 1)”

РЕЄСТРАЦІЙНА КАРТКА ПРОГРАМИ І ПРОЕКТУ

Номер проекту	001498-ТР
Назва проекту	Реконструкція ЗОШ І-ІІІ ступенів із добудовою навчальних класів, харчоблоку, спортивного залу, басейну по проспекту Тараса Шевченка, 15, в м. Скалат Підволочиського району (І черга – реконструкція корпусу № 1).
Заявник	Скалатська міська рада.
Технічне завдання	30. Реконструкція загальноосвітньої школи з добудовою навчальних класів, харчоблоку, спортивного залу, актового залу, басейну по проспекту Тараса Шевченка в м. Скалат Підволочиського району (перша черга корпусу № 1).
Тематичний напрям реалізації проекту	Проект до плану заходів з реалізації стратегії регіонального розвитку.
Номер і назва завдання зі Стратегії розвитку регіону	1.2.3 Формування гнучкої системи дошкільних та загальноосвітніх закладів у відповідності до системи розселення.
Період реалізації проекту	3 07.2015 по 12.2015.
Область	Тернопільська.
Район	Підволочиський.

Анотація проекту

Проект спрямований на проведення реконструкції приміщень загальноосвітньої школи з добудовою навчальних класів, спортзалу, харчоблоку, актового залу, басейну (І черга корпусу № 1) в м. Скалат Підволочиського району. Реконструкція передбачає проведення будівельних та монтажних робіт пов'язаних з добудовою навчальних класів, спортзалу, харчоблоку, актового залу, басейну (перша черга корпусу № 1) в м. Скалат Підволочиського району.

Опис проблеми, на розв'язання якої спрямовано проект

Реконструкція загальноосвітньої школи з добудовою навчальних класів, спортзалу, харчоблоку, актового залу, басейну (перша черга корпусу № 1) в м. Скалат Підволочиського району зумовлена тим, що діюче приміщення побудоване в 1902 році. знаходиться в незадовільному технічному стані. Санітарно-технічний стан діючого приміщення не відповідає діючим стандартам, що призводить до неналежної підготовки учнів до навчально-виховного процесу, занять фізичною культурою і спортом. Скалатська ЗОШ І-ІІІ побудована в 1902 році і функціонує до сьогодні. Протягом останніх років кількість учнів зростає. На даний час у ній навчається 405 учнів з м. Скалат і сіл району. На даний час приміщення актового залу відсутнє, спортивний зал та харчоблок знаходяться в пристосованих приміщеннях. Щороку учні стають переможцями та лауреатами конкурсів різних рівнів. на даний час виготовлено та затверджено проектно-кошторисну документацію. Проект реалізується в м. Скалат Підволочиського району Тернопільської обл. по проспекту Т. Шевченка,15 на площі 1,4 га. Загальна кошторисна вартість складає 6295,87 тис. грн.

Термін реалізації проекту. Соціальна спрямованість проекту-надання освітніх послуг на рівні державних стандартів та створення нових робочих місць для педагогічних працівників. Проект не несе загрози навколишньому середовищу та не містить інноваційної складової.

Мета та завдання проекту

Метою проекту є створення належних умов для організації навчально-виховного процесу у ЗОШ. Здійснити реконструкцію з добудовою навчальних класів, спортзалу, харчоблоку, актового залу, басейну (I черга корпусу № 1). Збільшити кількість робочих місць у будівельній організації, яка буде виконувати проект. Залучити батьків учнів ЗОШ I-III ст. до волонтерської допомоги та вантажних робіт з метою оптимізації та зменшення фінансових витрат. Залучити кошти місцевої громади (Районної ради) для співфінансування проекту.

Опис діяльності у рамках проекту

Очікувані результати

Показники успішності проекту	Значення показників станом на початок проекту	Значення показників станом на завершення бюджетного року						Джерела інформації про показники
		1 рік проекту	2 рік проекту (за наявності)	3 рік проекту (за наявності)	1 рік після завершення проекту	2 рік після завершення проекту	3 рік після завершення проекту	

Фінансова сталість
Інституційна сталість
Політична сталість
Інновація

ПЛАН ГРАФІК

Період виконання	Захід	Джерела фінансування (тис. грн.)		
		Передбачено ДФРР	Передбачено місцевим бюджетом	Передбачено з партнерських коштів

БЮДЖЕТ ПРОЕКТУ

Загальний бюджет проекту БЮДЖЕТНА ФОРМА 1

Найменування заходу	Загальна вартість	Джерела фінансування (тис. грн.)		
		ДФРР бюджет	Місцевий бюджет	Кошти партнерів
Будівельно-монтажні роботи	6295.87	5666.2	629.67	0

Розклад бюджету за статтями видатків БЮДЖЕТНА ФОРМА 2

Найменування заходу	Загальна вартість	Джерела фінансування (тис. грн.)					
		ДФРР бюджет		Місцевий бюджет		Кошти партнерів	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Видатки споживання							
Видатки розвитку	6295,87	5666,2	100	629,67	100	0	0

Очікувані джерела фінансування БЮДЖЕТНА ФОРМА 3

Джерела фінансування	Сума (тис. грн.)	% загальної вартості
ДФРР	5666,2	90
Бюджет заявника	629,67	10
Бюджет партнерів	0	0

ПАРТНЕРИ

Інформація про партнерські організації

Інформація про заявника	
ПІБ керівника органу	Мотика Світлана Станіславівна
Назва посади	Начальник відділу освіти
Поштова адреса	47800, Тернопільська обл., смт. Підволочиськ, вул. А. Шептицького ,4
Телефон та мобільний	(03543) 2-22-56
Факс	
E-mail	
Інформація про керівника проекту	
ПІБ керівника проекту	Кузів І.М.
Місце роботи	ДП „НДІ Проектреконструкції”
Назва посади	
Звання	
Адреса для листування	
Телефон та мобільний	
Факс	
E-mail	

Розподіл Державного фонду регіонального розвитку у 2015 році

(грн.)

Адміністративно-територіальні одиниці	Обсяги розподілу коштів		
	80%	20%	Разом
Автономна Республіка Крим ¹	0	0	0
Вінницька обл.	90168272	63591697	153759969
Волинська обл.	58020575	40919347	98939922
Дніпропетровська обл.	183451638	–	183451638
Донецька обл.	242037651	–	242037651
Житомирська обл.	70346165	49612041	119958206
Закарпатська обл.	70030683	49389545	119420228
Запорізька обл.	98948003	–	98948003
Івано-Франківська обл.	77009290	54311249	131320539
Київська обл.	96142262	–	96142262
Кіровоградська обл.	55026337	38807643	93833980
Луганська обл.	124781655	–	124781655
Львівська обл.	141439636	–	141439636
Миколаївська обл.	65100759	–	65100759
Одеська обл.	133530685	–	133530685
Полтавська обл.	81250023	–	81250023
Рівненська обл.	64570256	45538548	110108804
Сумська обл.	63127463	44521010	107648473
Тернопільська обл.	59804927	42177772	101982699
Харківська обл.	152516948	–	152516948
Херсонська обл.	59762580	42147907	101910487
Хмельницька обл.	72824555	51359939	124184494
Черкаська обл.	70203802	–	70203802
Чернівецька обл.	50621343	35700996	86322339
Чернігівська обл.	59442697	41922306	101365003
м. Київ	159841795	–	159841795
м. Севастополь ²	0	0	0
Всього	2400000000	600000000	3000000000

¹ Автономній Республіці Крим було передбачено 172271500 грн.² м. Севастополю було передбачено 20363500 грн.

Розподіл Державного фонду регіонального розвитку у 2016 році

(грн.)

Адміністративно-територіальні одиниці	Обсяги розподілу коштів		
	80%	20%	Разом
Автономна Республіка Крим ¹	1628330	1072892	2701222
Вінницька обл.	1339460	882558	2222018
Волинська обл.	861902	567900	1429802
Дніпропетровська обл.	2725195	–	2725195
Донецька обл.	3595497	–	3595497
Житомирська обл.	1045000	688541	1733542
Закарпатська обл.	1040314	685453	1725767
Запорізька обл.	1469884	–	1469884
Івано-Франківська обл.	1143982	753759	1897741
Київська обл.	1428204	–	1428204
Кіровоградська обл.	817423	538592	1356015
Луганська обл.	1853646	–	1853646
Львівська обл.	2101102	–	2101102
Миколаївська обл.	967079	–	967079
Одеська обл.	1983614	–	1983614
Полтавська обл.	1206979	–	1206979
Рівненська обл.	959199	632007	1591206
Сумська обл.	937766	617885	1555651
Тернопільська обл.	888409	585365	1473774
Харківська обл.	2265657	–	2265657
Херсонська обл.	887780	584950	1472730
Хмельницька обл.	1081817	712800	1794617
Черкаська обл.	1042886	–	1042886
Чернівецька обл.	751986	495477	1247463
Чернігівська обл.	883028	581819	1464847
м. Київ	2374468	–	2374468
м. Севастополь ²	319390	–	319390
Всього	3760000000	940000000	4700000000

¹ Автономній Республіці Крим було передбачено 172271500 грн.² м. Севастополю було передбачено 20363500 грн.

Термінологічний словник

Базова дотація – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Додаткова дотація – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію втрат доходів місцевих бюджетів внаслідок надання пільг, встановлених державою.

Коригуючі коефіцієнти фінансових нормативів бюджетної забезпеченості – коефіцієнти якими коригуються фінансові нормативи бюджетної забезпеченості для місцевих бюджетів, що враховують відмінності у вартості надання гарантованих послуг залежно від: кількості населення, споживачів гарантованих послуг, соціально-економічних, демографічних, кліматичних, екологічних та інших особливостей (з часу їх визначення) адміністративно-територіальних одиниць.

Медична субвенція – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері охорони здоров'я.

Міжбюджетні трансферти – кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Освітня субвенція – трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам з метою фінансового забезпечення реалізації делегованих органам місцевого самоврядування повноважень у сфері освіти.

Реверсна дотація – кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій.

Субвенція – міжбюджетний трансферт для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання субвенції;

Трансферти – кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі.

Фінансовий норматив бюджетної забезпеченості – гарантований державою в межах наявних бюджетних коштів рівень фінансового забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, що використовується для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів.

Література

1. Бюджетна система України: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Ермасова Н.Б. Государственные и муниципальные финансы: теория и практика в России и в зарубежных странах: учеб. пособ., 2-е изд. перераб. и доп. / Н.Б. Ермасова. – М: Высшее образование, 2008. – 516 с.
4. Луніна І. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин: монограф. / І. Луніна. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
5. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
6. Наказ Міністерства фінансів України „Про бюджетну класифікацію” від 14 січня 2011 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=356065&cat_id=355990.
7. Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку казначейського обслуговування державного бюджету за витратами” від 24 грудня 2012 року № 1407 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0130-13/print1433743691353383>.
8. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року” від 6 серпня 2014 року № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/paran11#Find>.
9. Постанова Кабінету Міністрів України „Порядок та умови надання освітньої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” від 14 січня 2015 року № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/6-2015-%D0%BF>.
10. Постанова Кабінету Міністрів України „Порядок та умови надання субвенції на підготовку робітничих кадрів з державного бюджету місцевим бюджетам” від 14 січня 2015 року № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/7-2015-%D0%BF>.
11. Постанова Кабінету Міністрів України „Порядок та умови надання медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” від 23 січня 2015 року № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/11-2015-%D0%BF>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання державного фонду регіонального розвитку” від 18 березня 2015 року № 196 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF/paran11#n11>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України „Про здійснення попередньої оплати товарів, робіт і послуг, що закуповуються за бюджетні кошти” від 23 квітня 2014 року № 117 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/117-2014-%D0%BF>.
14. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015 року № 435 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-2015-%D0%BF>.
15. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу субвенції на підготовку робітничих кадрів між місцевими бюджетами” від 26 червня 2015

року № 436 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-2015-%D0%BF>.

16. Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання управління державними інвестиціями” від 22 липня 2015 року № 571 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/571-2015-%D0%BF>.

17. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам” від 19 серпня 2015 року № 618 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/618-2015-%D0%BF>.

18. Циммерманн Х. Муниципальные финансы: учеб. / Х. ммерманн. – М.: Изд-во „Дело и Сервис”. – 2003. – 352 с.

Розділ 6.

БЮДЖЕТНИЙ ПРОЦЕС НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

6.1. Стадії бюджетного процесу.

6.2. Повноваження учасників бюджетного процесу.

6.3. Права та обов'язки органів місцевого самоврядування у бюджетному процесі.

6.4. Взаємодія учасників бюджетного процесу.

6.5. Участь громадськості у бюджетному процесі.

6.6. Організація закупівель товарів, робіт і послуг.

6.7. Необхідність забезпечення прозорості бюджетного процесу.

6.8. Які новації бюджетного процесу на місцевому рівні?

6.1. Стадії бюджетного процесу

Бюджетний процес – це організована і скоординована діяльність суб'єктів, що є його учасниками – законодавчих органів, органів державної влади та місцевого самоврядування, фінансових органів, розпорядників бюджетних коштів й інших суб'єктів. Така діяльність є різноаспектною та включає: формування цілей і завдань, які повинні бути досягнуті завдяки використанню бюджетних ресурсів; складання прогнозу соціально-економічного розвитку; розробку проекту бюджету, його погодження й затвердження; комплекс дій та заходів щодо виконання бюджету; складання і затвердження звіту про його виконання; оцінку одержаних результатів.

Немає жодної країни, в якій би бюджетний процес на місцевому рівні був повністю відособлений від процесу складання та виконання центрального бюджету держави. Безперечно, вони є і повинні бути пов'язані. Однак рівень самостійності органів місцевого самоврядування щодо організації бюджетного процесу в межах загальнонаціональних „рамкових умов”, який може бути різним в залежності від форми державного устрою, способу організації бюджетної системи, розвиненості інституту місцевого самоврядування, є одним з найважливіших індикаторів, що характеризує ступінь фінансової децентралізації.

Як і в розвинених країнах, в Україні основоположні норми створюють необхідні передумови для проведення органами місцевого самоврядування, хоч і в рамках єдиних загальнонаціональних норм, незалежної бюджетної політики та самостійної організації бюджетного процесу. Втім дані можливості залишаються не реалізованими внаслідок надмірної централізації бюджетної системи, віднесення до компетенції органів місцевого самоврядування повноважень на здійснення державних видатків без забезпечення їх

необхідними джерелами фінансування, недостатнього рівня податкової автономії органів місцевого самоврядування тощо.

Відповідно до Бюджетного кодексу України до *стадій бюджетного процесу на місцевому рівні* належать складання проекту місцевого бюджету, його розгляд та прийняття рішення про місцевий бюджет, виконання місцевого бюджету, включаючи внесення змін до рішення про місцевий бюджет, підготовка і розгляд звіту про виконання місцевого бюджету та прийняття рішення щодо нього (рис. 6.1). На них здійснюються контроль за дотриманням законодавства, аудит й оцінка ефективності управління бюджетними коштами, що ґрунтуються на правових засадах та мають гарантувати дотримання бюджетної дисципліни.

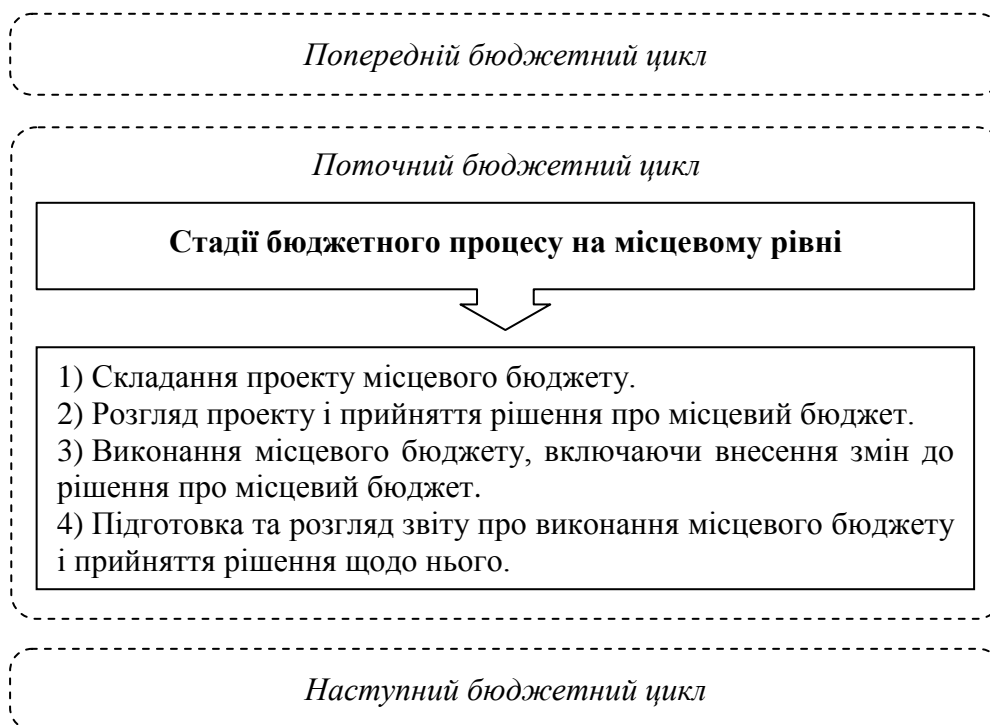

Рис. 6.1. Стадії бюджетного процесу на місцевому рівні

Стадії бюджетного процесу на місцевому рівні мають визначену послідовність. На стадії складання проекту місцевого бюджету здійснюється підготовка економічного обґрунтування його доходів і видатків; на стадії затвердження – прийняття рішення про бюджет на наступний бюджетний період; на стадії виконання місцевого бюджету – отримання його доходів та розподіл видатків відповідно до затверженого рішення про бюджет; на стадії контролю за виконанням місцевого бюджету й звітності про його виконання – поточний контроль за використанням бюджетних коштів та підведення підсумків по закінченні бюджетного періоду.

Бюджетний процес на місцевому рівні базується на загальних *принципах побудови бюджетної системи*. Зокрема, принцип відповідальності учасників бюджетного процесу полягає в тому, що суб'єкти бюджетних відносин несуть відповідальність за свої дії або бездіяльність на кожній стадії бюджетного процесу; принцип публічності та прозорості – місцеві бюджети

затверджуються, а рішення щодо звіту про їх виконання приймаються відповідними радами; принцип ефективності – учасники бюджетного процесу мають прагнути досягнути запланованих цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів і забезпечення максимального результату.

Дотичними реалізації до бюджетного процесу на місцевому рівні виступають принцип єдності, що забезпечується єдиною правовою базою, грошовою системою, регулюванням бюджетних відносин, бюджетною класифікацією; принцип самостійності, при якому держава коштами державного бюджету не несе відповідальності за бюджетні зобов'язання органів місцевого самоврядування; принцип справедливості та неупередженості, так як бюджетна система України будується на засадах справедливого і неупередженого розподілу багатства між громадянами й територіальними громадами.

6.1.1. Порядок складання проектів місцевих бюджетів

Порядок складання проектів місцевих бюджетів регламентується статтею 75 Бюджетного кодексу України¹ (рис. 6.2, приклади документів подано в **інформ. матер.**). Він розпочинається із доведення Міністерством фінансів України місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад особливостей складання розрахунків до проектів місцевих бюджетів на наступний бюджетний період. Для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів й інших показників дані органи надають необхідну інформацію центральним органам виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідній сфері.

Далі місцеві фінансові органи розробляють та доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів (див. **інформ. матер.**). Останні мають забезпечити своєчасність і достовірність запитів, які повинні містити інформацію для аналізу показників проектів місцевих бюджетів. Місцеві фінансові органи аналізують бюджетні запити щодо мети, пріоритетності й ефективності використання бюджетних коштів, на основі чого приймають рішення про їх включення до пропозицій проектів місцевих бюджетів перед поданням місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам місцевих рад.

Виконавчі органи сільських, селищних та міських рад (крім виконавчих органів рад, для бюджетів територіальних громад яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти) подають місцевим фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів. Територіальні громади сіл, селищ і міст можуть об'єднувати на договірних засадах кошти бюджетів для виконання спільних проектів або для спільного фінансування комунальних підприємств, організацій та установ. Дане рішення

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

повинне бути враховане при поданні місцевим фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів.

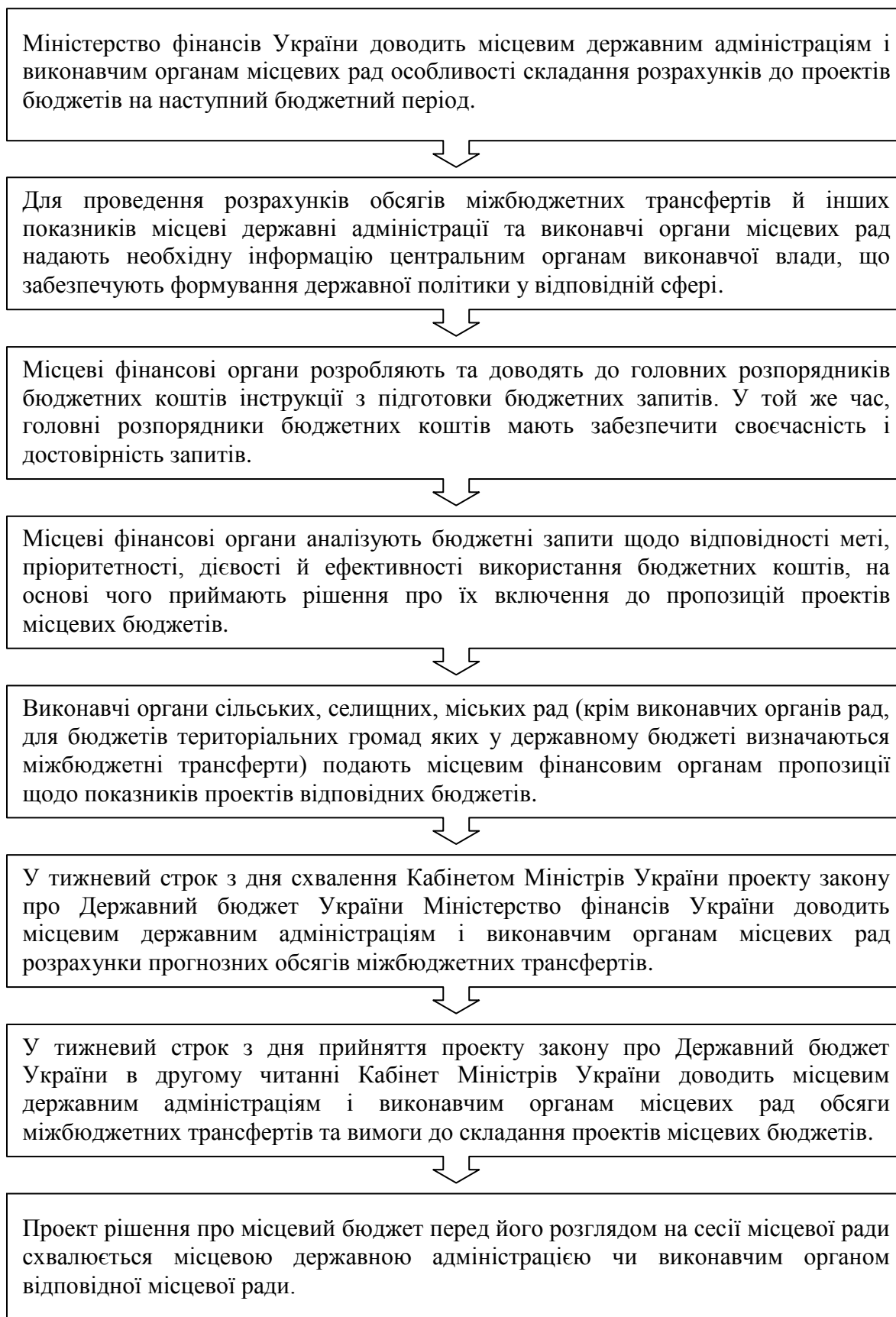

Рис. 6.2. Послідовність складання проектів місцевих бюджетів

У тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України доводить місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам місцевих рад розрахунки прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методику їх визначення й інші показники. Натомість у тижневий строк з дня прийняття проекту закону про Державний бюджет України в другому читанні Кабінет Міністрів України доводить даним органам обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів та організаційно-методологічні вимоги до складання проектів місцевих бюджетів.

Уся ця інформація є підставою для складання місцевими державними адміністраціями та виконавчими органами місцевих рад *проектів місцевих бюджетів*. Проект рішення про місцевий бюджет перед його розглядом на сесії місцевої ради схвалюється місцевою державною адміністрацією чи виконавчим органом відповідної місцевої ради. Разом з ним подаються пояснювальна записка, прогноз місцевого бюджету, проект показників зведеного бюджету, показники витрат для завершення інвестиційних проектів, інформація про хід виконання відповідного бюджету, пояснення головних розпорядників бюджетних коштів й інші матеріали (див. **інформ. матер.** і **рис.** 6.А, 6.Б).

Рішенням про місцевий бюджет визначаються: загальні суми доходів, видатків та кредитування; граничні обсяги річного дефіциту (профіциту), місцевого боргу, надання місцевих гарантій; доходи за бюджетною класифікацією; фінансування за бюджетною класифікацією; бюджетні призначення головним розпорядникам коштів за бюджетною класифікацією з обов'язковим виділенням видатків споживання та видатків розвитку; бюджетні призначення міжбюджетних трансфертів; розмір оборотного залишку коштів; додаткові положення, що регламентують процес виконання місцевого бюджету (див. **інформ. матер.** і **рис.** 6.В).

6.1.2. Затвердження місцевих бюджетів

Порядок затвердження місцевих бюджетів регламентується статтею 77 Бюджетного кодексу України¹ (**рис.** 6.3). Місцеві бюджети затверджуються рішенням відповідної місцевої ради *до 25 грудня*. Якщо ж до 1 грудня Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України, місцеві ради при затвердженні місцевих бюджетів враховують обсяги міжбюджетних трансфертів (освітня і медична субвенції, субвенції на підготовку робітничих кадрів, забезпечення медичних заходів окремих державних програм, базова та реверсна дотації), визначені у законі про Державний бюджет України на попередній бюджетний період.

Незважаючи на оголошений курс на децентралізацію, органи місцевого самоврядування не позбавлені трансфертної залежності. Тому при затвердженні

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

місцевих бюджетів місцеві ради мають врахувати обсяги міжбюджетних трансфертів й інші положення (необхідні для їх формування), затверджені Верховною Радою України при прийнятті проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні. Разом з тим, у двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України місцеві ради приводять обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України.

У двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України відповідна місцева рада приводять обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України.

Якщо до 1 грудня не прийнято закон про Державний бюджет України, місцеві ради враховують обсяги міжбюджетних трансфертів, визначені на попередній бюджетний період.

Місцеві бюджети затверджуються рішенням відповідної місцевої ради до 25 грудня (незважаючи на те, вчасно чи ні було прийнято закон про Державний бюджет України).

Рис. 6.3. Послідовність затвердження місцевих бюджетів

Обласні, міські, районні, селищні та сільські ради при затвердженні відповідних бюджетів у першочерговому порядку повинні врахувати потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ згідно встановлених законодавством України умов оплати праці й розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ і послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи встановлюються виходячи із обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

6.1.3. Виконання місцевих бюджетів

Порядок виконання місцевих бюджетів регламентується статтею 78 Бюджетного кодексу України¹. З практичної сторони, *виконати місцевий бюджет* означає мобілізувати заплановані доходи і профінансувати в повному обсязі видатки, передбачені відповідним рішенням. Загалом же, виконання

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

місцевих бюджетів забезпечують місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад, а якщо відповідні виконавчі органи не створені, то сільські голови (рис. 6.4). Натомість загальну організацію й управління виконанням місцевих бюджетів та координацію діяльності учасників бюджетного процесу здійснюють місцеві фінансові органи.

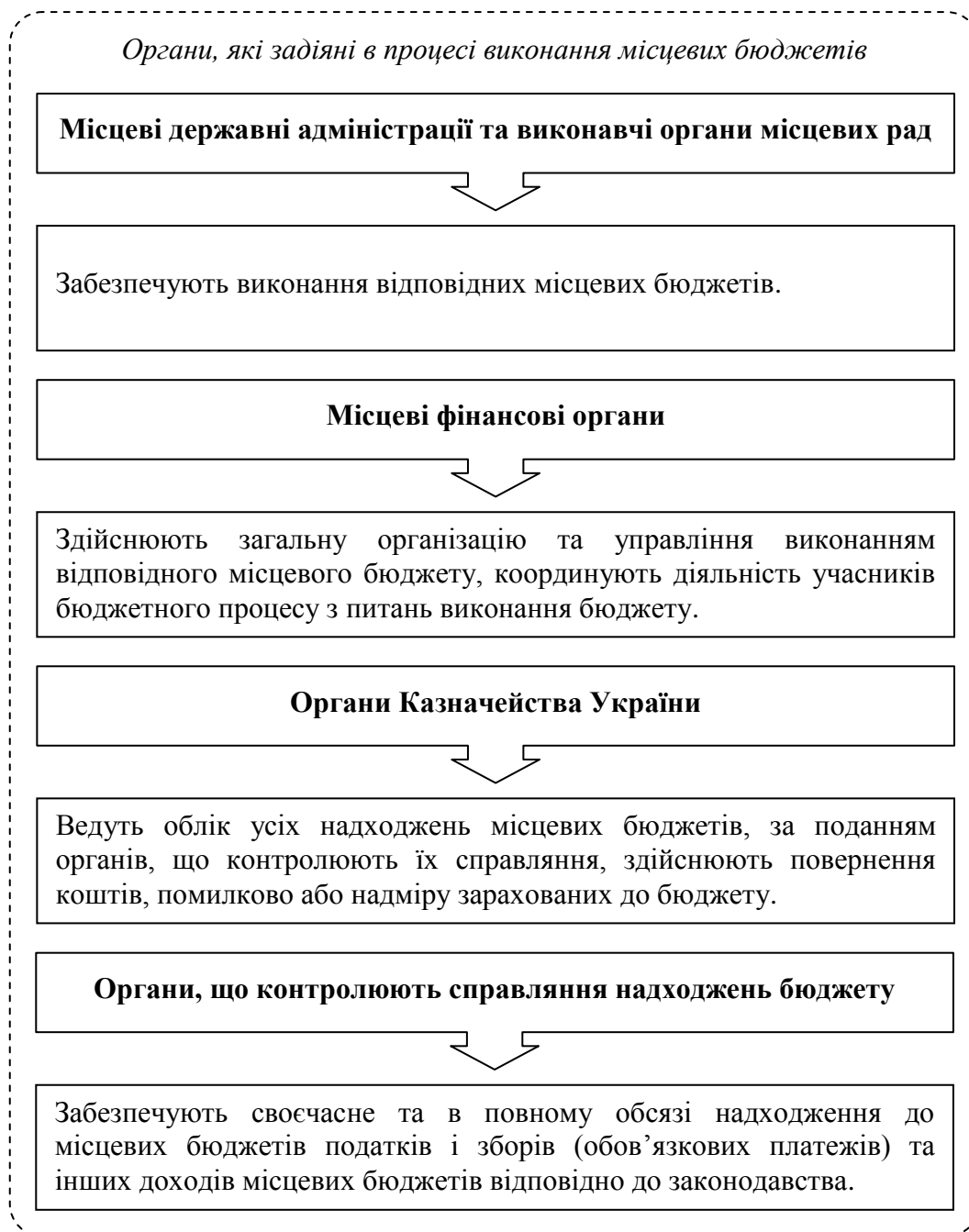

Рис. 6.4. Органи, які задіяні в процесі виконання місцевих бюджетів

Місцевий бюджет виконується за *розписом*, який затверджується керівником місцевого фінансового органу (див. *інформ. матер.*). До його затвердження затверджується тимчасовий розпис місцевого бюджету. Керівник місцевого фінансового органу протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним

призначенням. Іншою ділянкою роботи місцевих фінансових органів є прогнозування й аналіз бюджетних доходів за участю органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, чим забезпечується ефективність прийняття поточних рішень.

Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється органами Казначейства України. Дані органи ведуть облік усіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснюють повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету. Новацією 2015 року є те, що за рішенням відповідної місцевої ради при виконанні місцевих бюджетів обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися установами банків державного сектору.

У разі прийняття рішення місцевою радою про обслуговування коштів у банках місцеві фінансові органи та розпорядники (одержувачі) бюджетних коштів відкривають в банках необхідну кількість поточних рахунків для зарахування коштів відповідно до класифікації власних надходжень бюджетних установ і здійснення витрат. Таке рішення приймається до початку бюджетного періоду і протягом такого періоду не змінюється. Обслуговування коштів у банках здійснюється на підставі договору банківського рахунка, що укладається між банком та місцевим фінансовим органом або розпорядником (одержувачем) бюджетних коштів.

Враховуючи продовження кризових явищ у банківській сфері та необхідність врахування негативних тенденцій на банківському ринку, в червні 2015 року прийнято постанову Кабінету Міністрів України „Про внесення зміни до пункту 3 Порядку розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на вкладних (депозитних) рахунках у банках”. Нею змінено вимоги щодо статутного капіталу банків, у яких місцеві бюджети можуть розміщувати кошти на депозитних рахунках, шляхом встановлення вимоги щодо наявності істотної участі держави в статутному капіталі (більше 75%) замість обмеження щодо розміру статутного капіталу (більше 10 млрд. грн.).

Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до місцевих бюджетів податків і зборів (обов'язкових платежів) й інших доходів відповідно до законодавства. Доходи визнаються зарахованими до місцевого бюджету з дня зарахування на єдиний казначейський рахунок або рахунки, відкриті в установах банків державного сектору (для обслуговування бюджетних коштів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ), і не можуть акумулюватися на рахунках органів, що контролюють справляння надходжень бюджету.

Виконання місцевого бюджету за видатками розпочинається зі встановлення бюджетних асигнувань (рис. 6.5). Відповідно до затвердженого розпису бюджету розпорядники бюджетних коштів одержують бюджетні асигнування, що є підставою для затвердження кошторисів (вимоги до виконання кошторисів встановлюються Кабінетом Міністрів України).

Казначейство України здійснює контроль за відповідністю кошторисів розпорядників бюджетних коштів розпису бюджету. Розпорядники бюджетних коштів забезпечують управління бюджетними асигнуваннями та контролюють виконання процедур і вимог.

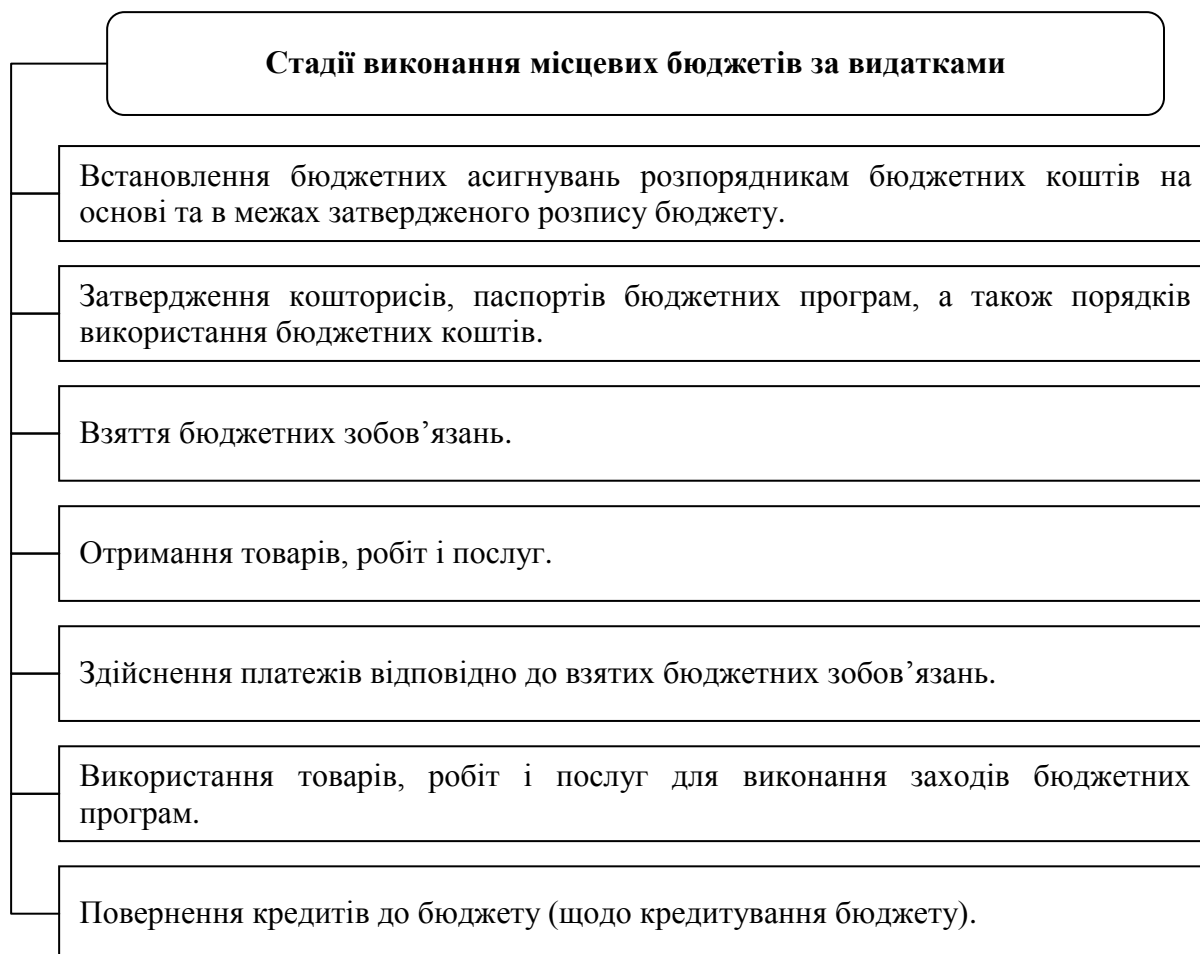

Рис. 6.5. Стадії виконання місцевих бюджетів за видатками

Стосовно *взяття бюджетних зобов'язань*, розпорядники бюджетних коштів можуть їх брати та здійснювати платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами. За спеціальним фондом бюджету дані розпорядники беруть бюджетні зобов'язання виключно в межах відповідних фактичних надходжень спеціального фонду. За бюджетними програмами, які здійснюються із залученням державою кредитів (позик) від іноземних держав, банків, міжнародних фінансових організацій для реалізації інвестиційних проектів вони мають право брати відповідні бюджетні зобов'язання у четвертому кварталі понад їх фактичні надходження.

Розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій, за якими розпорядником бюджетних коштів взято зобов'язання без відповідних бюджетних асигнувань або з перевищенням повноважень, є недійсними. За такими операціями не виникають бюджетні зобов'язання, не утворюється бюджетна заборгованість, вони не підлягають оплаті за рахунок бюджетних коштів. Більше того, взяття

таких зобов'язань є порушенням бюджетного законодавства, чим передбачено широкий спектр відповідальності, а збитки стягуються з винних осіб у судовому порядку.

Казначейство України здійснює реєстрацію та облік бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів і відображає їх у звітності про виконання бюджету. При їх реєстрації та обліку проводиться перевірка відповідності напрямів витрачання бюджетних коштів бюджетному асигнуванню, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу) (див. **інформ. матер.**). Бюджетні зобов'язання щодо виплати субсидій, допомоги, пільг з оплати житлово-комунальних послуг, компенсацій з бюджету певним категоріям громадян, обліковуються Казначейством України незалежно від визначених на цю мету бюджетних призначень.

Деякі особливості має здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань. Розпорядник бюджетних коштів після отримання товарів, робіт і послуг приймає рішення про їх оплату та надає доручення на здійснення платежу органу Казначейства України. Казначейство України здійснює платежі у разі: наявності відповідного бюджетного зобов'язання для платежу у бухгалтерському обліку виконання бюджету; наявності затвердженого паспорта бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу); наявності у розпорядників бюджетних коштів відповідних бюджетних асигнувань.

Рішення про внесення змін до рішення про місцевий бюджет ухвалюється відповідною місцевою радою на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини або обсяг залишку коштів відповідного бюджету. Причому факт перевиконання визнається на рівні не менше ніж на 5%, а недоотримання – більше ніж на 15% (**рис. 6.6**). Після набрання чинності законом про Державний бюджет України органам державної влади та їх посадовим особам забороняється приймати рішення, що призводять до виникнення додаткових витрат місцевих бюджетів, без визначення джерел коштів для забезпечення цих витрат.

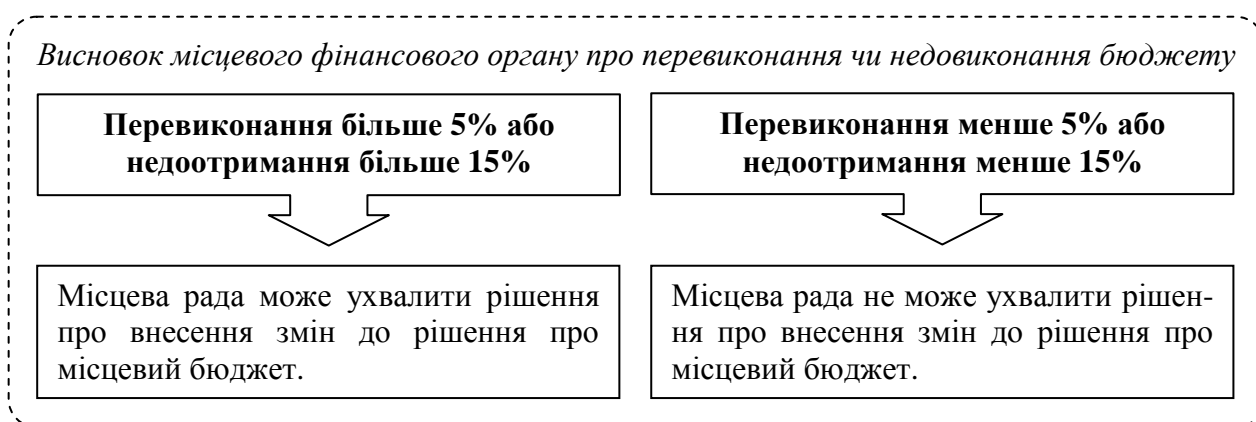

Рис. 6.6. Сценарії прийняття рішень про внесення змін до місцевого бюджету

Якщо до початку нового бюджетного періоду *не прийнято рішення про місцевий бюджет*, місцева державна адміністрація або виконавчий орган місцевої ради мають право здійснювати витрати місцевого бюджету лише на цілі, визначені у рішенні про місцевий бюджет на попередній бюджетний період й одночасно передбачені у проекті рішення про місцевий бюджет на наступний бюджетний період. При цьому щомісячні бюджетні асигнування місцевого бюджету сумарно не можуть перевищувати 1/12 обсягу бюджетних призначень, встановлених рішенням про місцевий бюджет на попередній бюджетний період.

До прийняття рішення про місцевий бюджет на поточний бюджетний період забороняється здійснювати капітальні видатки і надавати кредити з бюджету (крім випадків, пов'язаних із виділенням коштів з резервного фонду відповідного бюджету та проведенням видатків за рахунок трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам), а також здійснювати місцеві запозичення й надавати місцеві гарантії. З одного боку, це вимушений крок, спрямований на економію бюджетних коштів, забезпечення їх цільового та ефективного використання. З іншого боку, така норма стимулює органи місцевого самоврядування приймати відповідні рішення вчасно.

6.1.4. Звітність про виконання місцевих бюджетів

Звітність про виконання місцевих бюджетів регламентується статтями 58–61, 80 Бюджетного кодексу України¹. Така звітність, яка може бути оперативною, місячною, квартальною і річною, включає фінансову та бюджетну звітність. Причому перша складається згідно з національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку й іншими нормативно-правовими актами Міністерства фінансів України, а друга – відображає стан виконання бюджету, містить інформацію в розрізі бюджетної класифікації. Форми фінансової і бюджетної звітності та порядок їх заповнення встановлюються Міністерством фінансів України² (табл. 6.А інформ. матер.).

Організація зі складання звітності про виконання місцевих бюджетів покладається на Казначейство України. Квартальний та річний звіти про виконання місцевого бюджету подаються до місцевої ради місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної місцевої ради або сільським головою (якщо відповідний виконавчий орган не створено) у двомісячний строк після завершення бюджетного періоду. Перевірка річного звіту здійснюється комісією з питань бюджету відповідної місцевої ради, після чого місцеві ради затверджують річний звіт про виконання бюджету або приймають інше рішення.

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

² Форми фінансової та бюджетної звітності, а також порядок їх заповнення подано в Наказі Міністерства фінансів України „Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів” (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1057-12>).

6.2. Повноваження учасників бюджетного процесу на місцевому рівні

Учасниками бюджетного процесу є органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами й обов'язками з управління бюджетними коштами). До них належать такі суб'єкти (рис. 6.7): органи, які здійснюють правову регламентацію бюджетної діяльності; органи, які визначають бюджетні пріоритети та реалізують місцеву бюджетну політику; органи, які здійснюють оперативне управління бюджетним процесом на місцевому рівні; органи, які контролюють додержання бюджетного законодавства; органи, які здійснюють регулювання місцевих позик; розпорядники й одержувачі бюджетних коштів.

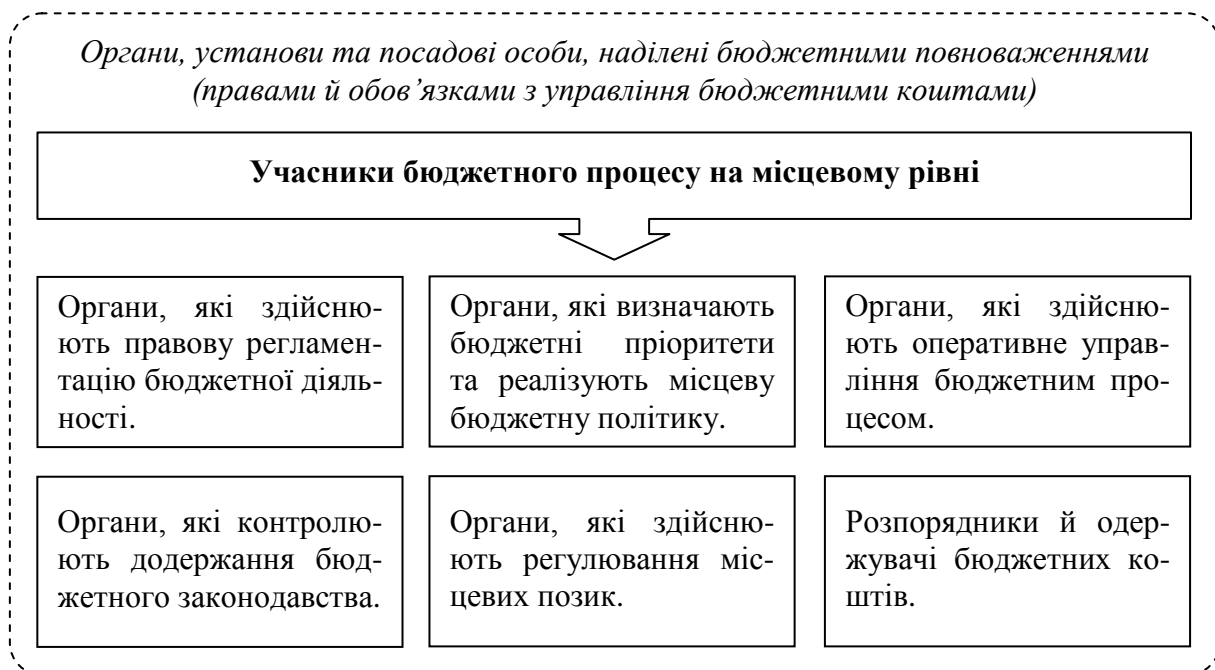

Рис. 6.7. Учасники бюджетного процесу на місцевому рівні

6.2.1. Повноваження Міністерства фінансів України та місцевих фінансових органів

Міністерство фінансів України – це головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації бюджетної політики. На кожній стадії бюджетного процесу воно здійснює контроль за дотриманням бюджетного законодавства. Цю функцію на місцевому рівні безпосередньо виконують місцеві фінансові органи. Міністерство фінансів України та місцеві фінансові органи одержують від центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та

організацій, банків інформацію з питань, що виникають під час складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів, звітування про їх виконання.

На стадії *складання проектів місцевих бюджетів* Міністерство фінансів України доводить місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період. Також у тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України дане міністерство забезпечує доведення місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад розрахунки прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методику їх визначення, інші показники щодо складання проектів місцевих бюджетів.

На даній стадії більше задіяні місцеві фінансові органи. Зокрема, вони розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів, здійснюють аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, з точки зору його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. Крім того, керівник місцевого фінансового органу приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад.

У ході *виконання місцевих бюджетів* місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету і координують діяльність учасників бюджетного процесу. Місцевий бюджет виконується за розписом, який затверджується керівником місцевого фінансового органу, який протягом бюджетного періоду забезпечує відповідність розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням. У разі несення змін до рішення про місцевий бюджет місцевий фінансовий орган формує офіційний висновок про перевиконання чи недовиконання відповідного бюджету.

6.2.2. Повноваження Казначейства України

Органи Казначейства України здійснюють обслуговування місцевих бюджетів на стадії їх *виконання*. Вони ведуть облік надходжень і за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, здійснюють повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету. Також протягом п'яти операційних днів з дати надання доручення на здійснення платежу дані органи здійснюють операції щодо виконання платіжних доручень розпорядників бюджетних коштів на підставі підтвердних документів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань та наявних бюджетних асигнувань за видатками місцевих бюджетів.

На стадії звітування про виконання місцевих бюджетів органи Казначейства України складають та подають відповідним місцевим фінансовим органам звітність про виконання місцевих бюджетів за встановленими формами. Зведені показники звітності про виконання бюджетів одночасно подаються органами Казначейства України фінансовим органам місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад. Дані органи в межах своїх повноважень забезпечують організацію і координацію діяльності головних бухгалтерів бюджетних установ та контроль за виконанням ними своїх повноважень шляхом оцінки їх діяльності (рис. 6.8).

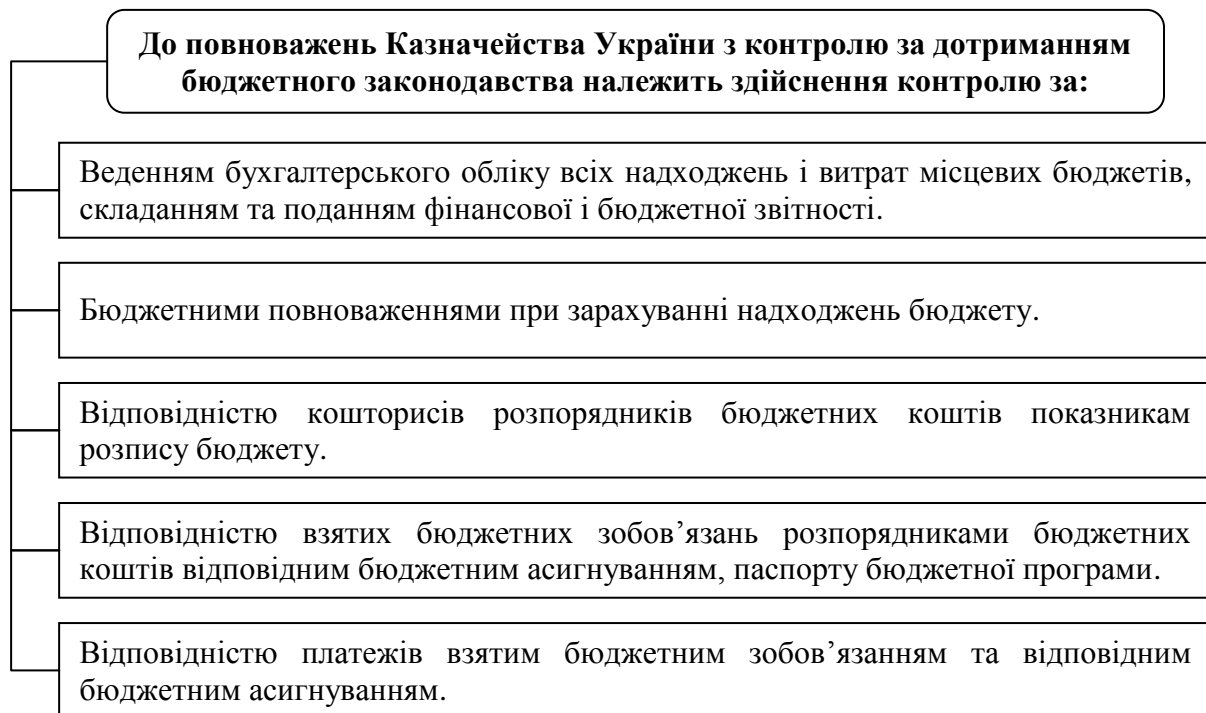

Рис. 6.8. Повноваження Казначейства України з контролю за дотриманням бюджетного законодавства

6.2.3. Повноваження органів державного фінансового контролю

До повноважень органів державного фінансового контролю належить здійснення контролю за:

- цільовим й ефективним використанням коштів місцевих бюджетів;
- цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), одержаних під місцеві гарантії;
- достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників;

— відповідністю взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу);

— відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу;

— веденням бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової та бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм і звітів про їх виконання, кошторисів й інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету;

— станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудита у розпорядників бюджетних коштів.

6.2.4. Повноваження місцевих рад

Місцеві ради *затверджують місцеві бюджети* відповідним рішенням до 25 грудня року, що передує плановому. Якщо до 1 грудня Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України, місцева рада при затвердженні відповідних місцевих бюджетів враховує обсяги міжбюджетних трансфертів (освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, базова та реверсна дотації), визначені у законі про Державний бюджет України на попередній бюджетний період.

Також на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду, обсягу залишку коштів загального та спеціального фондів місцеві ради можуть прийняти рішення про внесення змін до місцевого бюджету (*стадія виконання*). Це може бути зроблено в разі необхідності перерозподілу бюджетних призначень між головними розпорядниками бюджетних коштів й інших випадках. Після набрання чинності закону про Державний бюджет України забороняється приймати рішення, що призводять до виникнення додаткових витрат місцевих бюджетів, без визначення джерел бюджетних коштів.

Місцеві ради задіяні й на етапі *звітування про місцеві бюджети*. Зокрема, квартальний і річний звіти про виконання місцевого бюджету подаються до відповідної місцевої ради місцевою державною адміністрацією, виконавчим органом відповідної місцевої ради або сільським головою (якщо відповідний виконавчий орган не створено згідно із законом) у двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду. Перевірка річного звіту здійснюється комісією з питань бюджету місцевої ради, після чого місцеві ради затверджують річний звіт про виконання бюджету або приймають інше рішення з цього приводу.

6.2.5. Повноваження місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів відповідних місцевих рад

На етапі складання проектів місцевих бюджетів місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад виконують дві функції. З одного боку, вони надають інформацію центральним органам виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідній сфері (для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів й інших показників) і Комітету Верховної Ради України з питань бюджету (для розгляду цих розрахунків). З іншого боку, виконавчі органи сільських, селищних і міських рад подають відповідно районним або міським фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів.

Не менш важливою ділянкою роботи є забезпечення виконання місцевих бюджетів. При цьому контроль за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ здійснюється: обласними державними адміністраціями – щодо районних та міських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад; районними державними адміністраціями – щодо міських (міст районного значення), селищних, сільських бюджетів; виконавчими органами міських рад – щодо бюджетів районів у містах, сіл, селищ чи міст районного значення, що входять до складу цих міст.

6.2.6. Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад

До повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать:

1) *Власні (самоврядні) повноваження:*

— складання проекту місцевого бюджету, подання його на затвердження відповідної ради, забезпечення виконання бюджету; щоквартальне подання раді письмових звітів про хід і результати виконання бюджету; підготовка і подання до районних й обласних рад необхідних фінансових показників та пропозицій щодо складання проектів районних і обласних бюджетів;

— здійснення фінансування видатків з місцевого бюджету;

— об'єднання на договірних засадах коштів місцевих бюджетів для виконання спільних проектів або фінансування комунальних підприємств, вирішення питань, що стосуються спільних інтересів територіальних громад;

— укладення з юридичними і фізичними особами договорів на справляння місцевих зборів, обов'язковість укладення яких встановлена законодавством;

— підготовка та затвердження переліку спеціально відведених місць для паркування транспортних засобів.

2) Делеговані повноваження (здійснення контролю за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності).

6.2.7. Розпорядники й одержувачі бюджетних коштів

У бюджетному процесі на місцевому рівні беруть участь розпорядники бюджетних коштів, головні розпорядники бюджетних коштів й одержувачі бюджетних коштів (рис. 6.9). Зокрема, *розпорядниками* є бюджетні установи в особі їх керівників, уповноважені на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань та здійснення витрат бюджету; *головними розпорядниками* – бюджетні установи в особі їх керівників, які отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень; *одержувачами* – суб'єкти господарювання чи організації, які не мають статусу бюджетної установи, уповноважені на здійснення заходів, й отримують кошти бюджету.

Рис. 6.9. Розпорядники й одержувачі бюджетних коштів

Для здійснення програм і заходів, які реалізуються за рахунок коштів місцевих бюджетів, бюджетні асигнування надаються розпорядникам бюджетних коштів, які поділяються на головних розпорядників бюджетних коштів та розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня. Головними розпорядниками коштів місцевих бюджетів можуть бути місцеві державні адміністрації, виконавчі органи, їх структурні підрозділи в особі керівників. Зрештою, якщо місцевою радою не створено виконавчий орган, функції головного розпорядника коштів відповідного місцевого бюджету виконує голова такої місцевої ради.

Головний розпорядник бюджетних коштів:

— розробляє плани діяльності на плановий та наступні за плановим два бюджетні періоди (включаючи заходи щодо реалізації інвестиційних проектів);

— організовує та забезпечує на підставі плану діяльності й індикативних прогнозних показників бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди складання проекту кошторису та бюджетного запиту і подає їх місцевому фінансовому органу;

— отримує бюджетні призначення шляхом їх затвердження у рішенні про місцевий бюджет; приймає рішення щодо делегування повноважень на виконання бюджетної програми розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня або одержувачами бюджетних коштів, розподіляє та доводить до них у встановленому порядку обсяги бюджетних асигнувань;

— затверджує кошториси розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня (плани використання бюджетних коштів одержувачів бюджетних коштів), якщо інше не передбачено законодавством;

— розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, здійснює аналіз показників виконання бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі);

— здійснює управління бюджетними коштами у межах встановлених йому бюджетних повноважень та оцінку ефективності бюджетних програм, забезпечуючи ефективно, результативно і цільове використання бюджетних коштів, організацію та координацію роботи розпорядників нижчого рівня й одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі;

— здійснює контроль за своєчасним поверненням у повному обсязі до бюджету коштів, наданих за операціями з кредитування бюджету, а також кредитів (позик), отриманих територіальною громадою міста, та коштів, наданих під місцеві гарантії;

— здійснює внутрішній контроль за повнотою надходжень, взяттям бюджетних зобов'язань розпорядниками нижчого рівня та одержувачами бюджетних коштів і витрачанням ними бюджетних коштів;

— забезпечує організацію та ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової та бюджетної звітності;

— забезпечує доступність інформації про місцевий бюджет.

Розпорядник може уповноважити одержувача бюджетних коштів на виконання заходів, передбачених бюджетною програмою, та надати йому кошти бюджет в межах відповідних бюджетних асигнувань. Одержувач

використовує такі кошти на підставі плану використання бюджетних коштів, що містить розподіл бюджетних асигнувань, затверджених у кошторисі цього розпорядника. Критерії визначення одержувача бюджетних коштів встановлюються Кабінетом Міністрів України з урахуванням напрямів, досвіду і результатів діяльності, фінансово-економічного обґрунтування виконання заходів бюджетної програми та застосування договірних умов.

6.4. Взаємодія учасників бюджетного процесу

Кожен із учасників бюджетного процесу наділений тими чи іншими *бюджетними повноваженнями* – правами й обов'язками з управління бюджетними коштами. Причому їх робота на різних стадіях бюджетного процесу побудована як „годинниковий механізм” і виконується у тісній координації та взаємодії між ними. Одні здійснюють правову регламентацію бюджетної діяльності, визначають бюджетні пріоритети та реалізують місцеву бюджетну політику, натомість інші – здійснюють оперативне управління бюджетним процесом на місцевому рівні, контролюють додержання бюджетного законодавства.

Верховна Рада України – це єдиний орган законодавчої влади, уповноважений приймати закони, в тому числі з питань бюджету. Вона визначає бюджетну політику на наступний бюджетний період, розглядає проект закону про Державний бюджет України, приймає і вносить зміни до нього, здійснює його виконання шляхом заслуховування звіту, затверджує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України. На практиці дані завдання покладені на Комітет Верховної Ради України з питань бюджету (зокрема, щодо законопроектної роботи, підготовки та попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України).

Законодавчу функцію на місцевому рівні виконують представницькі органи влади (*обласні, районні, міські, селищні та сільські ради*), що складаються з депутатів і наділяються правом представляти інтереси територіальних громад й приймати від їх імені рішення. Дані органи визначають основні цілі, завдання та напрями місцевої бюджетної політики; розглядають проект та затверджують рішення про місцевий бюджет, вносять зміни до нього; контролюють за його виконанням; розглядають і затверджують звіт про виконання місцевого бюджету; приймають рішення про отримання короткотермінових позичок (табл. 6.1).

Повноваження *Кабінету Міністрів України* в бюджетному процесі на місцевому рівні мають дотичний характер. Вони зводяться до доведення місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам відповідних місцевих рад показників міжбюджетних відносин (включаючи обсяги міжбюджетних трансфертів) й організаційно-методологічних вимог щодо складання проектів місцевих бюджетів. Натомість на загальнодержавному рівні

даний орган виконавчої влади подає на розгляд Верховної Ради України проект Основних напрямів бюджетної політики на наступний бюджетний період і складає проект закону про Державний бюджет України.

Таблиця 6.1

Бюджетні повноваження місцевих рад

Місцеві ради	Повноваження
Обласні та районні ради	Визначення основних цілей, завдань і напрямів бюджетної політики; розгляд проекту та затвердження рішення про бюджет, внесення змін до нього і контроль за його виконанням; оприлюднення рішень про бюджет; встановлення показників міжбюджетних відносин; затвердження або прийняття іншого рішення щодо звіту про виконання бюджету; оприлюднення і представлення даного звіту.
Міські, селищні та сільські ради	Визначення основних цілей, завдань і напрямів бюджетної політики; розгляд проекту та затвердження рішення про місцевий бюджет, внесення змін до нього і контроль за його виконанням; встановлення і скасування місцевих податків і зборів, порядку сплати та податкових ставок; надання пільг щодо сплати податків; розгляд, затвердження або прийняття іншого рішення щодо звіту про виконання бюджету.

Місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад беруть участь на всіх стадіях бюджетного процесу. Зокрема, на стадії складання проектів місцевих бюджетів – надають необхідну інформацію Міністерству фінансів України; на стадії розгляду проекту рішення – схвалюють перед його розглядом на сесії відповідної місцевої ради; на стадії виконання місцевих бюджетів – забезпечують їх виконання; на стадії звітування – подають місцевим радам квартальний та річний звіти про виконання місцевого бюджету. Разом з тим, дані органи здійснюють контроль за відповідністю бюджетному законодавству показників затверджених бюджетів, розпису бюджету, кошторисів бюджетних установ тощо.

Таблиця 6.2

Взаємодія Кабінету Міністрів України та Міністерства фінансів України з виконавчими органами місцевих рад

Органи влади	Напрями взаємодії
Міністерство фінансів України	Доводить місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад особливості складання розрахунків до проектів місцевих бюджетів на наступний бюджетний період.
	Доводить місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам місцевих рад розрахунки прогностичних обсягів міжбюджетних трансфертів, методикку їх визначення й інші показники.
Кабінет Міністрів України	Доводить місцевим державним адміністраціям та виконавчим органам місцевих рад обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів та організаційно-методологічні вимоги до складання проектів місцевих бюджетів.

Міністерство фінансів України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації бюджетної політики. Безпосередньо у бюджетному процесі на місцевому рівні його роль зводиться до надання місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад особливостей складання розрахунків до проектів бюджетів. Крім того, в тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України доводить даним органам розрахунки прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методику їх визначення й інші показники.

На місцевому рівні функції зі складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням бюджетних коштів й інші функції, пов'язані з їх управлінням, покладені на місцеві фінансові органи (табл. 6.3). На стадії складання проектів місцевих бюджетів вони здійснюють аналіз бюджетних запитів, поданих головними розпорядниками бюджетних коштів, з точки зору їх відповідності меті, пріоритетності, дієвості й ефективності використання бюджетних коштів. На стадії виконання – загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету, координують діяльність учасників Бюджетного процесу.

Таблиця 6.3

Повноваження місцевих фінансових органів у бюджетному процесі на місцевому рівні

Стадії	Повноваження
Складання проекту місцевого бюджету	Розробка і доведення до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів; аналіз бюджетних запитів, поданих головними розпорядниками бюджетних коштів.
Виконання місцевого бюджету	Загальна організація й управління виконанням місцевого бюджету; координація діяльності учасників бюджетного процесу; затвердження розпису, за яким виконується місцевий бюджет; забезпечення відповідності розпису місцевого бюджету встановленим бюджетним призначенням; прогнозування та аналіз доходів місцевого бюджету.
Внесення змін до місцевого бюджету	Прийняття рішення про приведення у відповідність (зміну) бюджетних призначень; надання місцевій раді висновку про перевиконання чи недовиконання місцевого бюджету, на підставі якого приймається рішення про внесення змін до нього.

Обслуговування місцевих бюджетів здійснюється органами Казначейства України. У ході виконання місцевих бюджетів вони ведуть облік надходжень, що належать місцевим бюджетам, і за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснюють повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету. Здійснюючи підготовку звітів про виконання місцевих бюджетів дані органи складають та подають фінансовим

органам місцевих державних адміністрацій і виконавчих органів місцевих рад звітність про виконання місцевих бюджетів.

Важливу роль у бюджетному процесі на місцевому рівні відіграють *органи, що контролюють справляння надходжень бюджету*. Вони забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до місцевих бюджетів податків і зборів (обов'язкових платежів) й інших доходів відповідно до законодавства. При цьому на місцеві державні адміністрації та виконавчі органи міських рад покладено завдання координувати діяльність органів стягнення щодо виконання визначених для територій показників доходів бюджету. На стадії звітування дані органи подають місцевим фінансовим органам відповідні звіти.

Органи державного фінансового контролю здійснюють незалежний внутрішній фінансовий контроль від імені виконавчої гілки влади на стадії виконання бюджетів. Зокрема, вони контролюють цільове й ефективне використання коштів місцевих бюджетів, цільове використання і своєчасне повернення кредитів (позик), одержаних під місцеві гарантії, достовірність визначення потреби у бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників, відповідність взятих бюджетних зобов'язань розпорядниками бюджетних коштів бюджетним асигнуванням і паспорту бюджетної програми, стан внутрішнього контролю й аудиту в розпорядників бюджетних коштів.

6.5. Участь громадськості у бюджетному процесі

За даними аналітичної записки „Напрями активізації участі громадськості у місцевому самоврядуванні в містах України”¹ основні *проблеми участі громадськості в бюджетному процесі* зводяться до: невпевненості громадськості у власних силах; недооцінки громадських об'єднань у бюджетотворенні; ігнорування думки людей при прийнятті рішень щодо бюджету; неналежної якості інформування населення про бюджет; пасивності громадян в пошуку інформації про діяльність органів місцевого самоврядування; недостатньо ефективного використання інструментів і методів співпраці місцевої влади з територіальною громадою.

Без їх вирішення не можливо забезпечити відкритість інформації про формування і використання бюджетних коштів, а участь населення в контролі за їх розподілом не буде мати жодної ваги. В умовах демократизації суспільного життя *залучення громадськості до бюджетного процесу* пов'язане з тенденціями фінансової децентралізації та деконцентрації державної влади. Через інформування у ЗМІ й Інтернеті, участь у загальних зборах і громадських слуханнях, письмові звернення населення до органів влади, інші заходи мешканці територіальних громад мають реальну здатність впливати на бюджет (табл. 6.4).

¹ Див. http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/gromadsk.pdf.

Форми участі громадськості у бюджетному процесі

Форми	Характеристика
Місцевий референдум	Проводяться з питань місцевого значення, а їх результати є обов'язковими до виконання місцевими органами влади.
Громадські слухання	Можуть проводитися з будь-яких питань, що належать до місцевої юрисдикції, включаючи бюджетні питання.
Дорадчий комітет	Виконує консультативну роль при місцевих органах виконавчої влади та зазвичай керується регламентом місцевої ради.
Громадська комісія	Створюється на більш короткий проміжок часу, ніж дорадчий комітет, як правило, для надання місцевим радам допомоги при розгляді певних питань.
Загальні збори громадян	Можуть висувати рекомендації для місцевих органів щодо вирішення певних питань в межах їх компетенції.
Місцеві ініціативи	Право членів громади ініціювати закриті та відкриті обговорення будь-якого питання в межах компетенції місцевих органів на засіданнях місцевої ради.

Серед усіх форм участі громадськості у бюджетному процесі найбільш радикальний характер має *місцевий референдум*. Він є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. При цьому його предметом можуть бути будь-які питання, віднесені до відання місцевого самоврядування, у тому числі, що стосуються бюджету. Рішення, прийняті місцевим референдумом, є обов'язковими для виконання на відповідній території, а порядок його призначення та проведення, перелік питань, що вирішуються виключно за допомогою нього, визначаються законом про референдуми.

Загальні збори громадян за місцем проживання є формою їх безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення (як свідчить практика, бюджетні питання на них обговорюються рідше, ніж щодо житлово-комунального господарства, громадського транспорту, соціальних пільг і виплат). Головною перевагою даної форми участі громадськості у бюджетному процесі є те, що вони відкривають певні можливості для порозуміння між місцевою владою і населенням. Той факт, що рішення загальних зборів громадян є легітимними з точки зору закону, це ускладнює можливість для органів місцевого самоврядування їх проігнорувати.

Ще однією формою участі громадськості у бюджетному процесі є *місцеві ініціативи*. Зокрема, члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого бюджетного питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади. Місцева ініціатива,

внесена на розгляд місцевої ради, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні місцевої ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи.

Члени територіальної громади мають право проводити *громадські слухання* – зустрічатися з депутатами відповідної ради та посадовими особами місцевого самоврядування, під час яких члени територіальної громади можуть заслуховувати їх, порушувати питання і вносити пропозиції. Пропозиції, які вносяться за їх результатами, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування. Вони нерідко організуються для залучення загальної підтримки громадян з певних загальних бюджетних питань, мобілізації громадської підтримки для вчинення опору несправедливому бюджетному рішенню органів влади вищого рівня.

Дані форми участі громадськості у бюджетному процесі відрізняються між собою за способом участі (делегована або безпосередня участь), типами рішень, що приймаються (дорадчі або обов'язкові), масштабністю прийняття рішень (вузькі або широкі). Більше того, даний перелік може бути доповнений й іншими законними заходами і засобами суспільної боротьби за прозорість бюджету та підзвітність влади. Їх використання односторонньо, а не комплексно, може призвести до незначного й неефективного впливу на бюджетні рішення, але в поєднанні вони мають великий потенціал. Приклади застосування форм подано в **табл. 6.5**.

Таблиця 6.5

Напрями застосування форм участі громадськості у бюджетному процесі

Стадії	Форми
Складання проекту бюджету	Фокус групи; дискусії за круглим столом; робочі групи і консультативні комітети; громадські слухання; загальні збори громадян; опитування громадської думки; участь у сесіях ради та засіданнях комітетів.
Прийняття бюджету	Громадські наглядові та моніторингові комітети або ради; опитування громадської думки; участь громадян у комітетах.
Виконання бюджету	Одержання громадськими організаціями субпідрядів на виконання програм або надання послуг; самообілізація і самоорганізація населення.
Розгляд звіту про виконання бюджету	Проведення обговорень та фокус груп; дискусії за круглим столом; опитування громадської думки; публічні слухання щодо бюджету; участь у сесіях ради та засіданнях комітетів.

Таким чином, сьогодні виникає потреба в розширенні сфери участі громадськості у бюджетному процесі та побудові ефективного механізму взаємодії таких інститутів як влада і суспільство. Існуючий механізм у питаннях формування та використання бюджетних коштів потребує змін у правовому, організаційному і методичному руслі з тим, аби сприяти демократичним зрушенням. З одного боку, дані зміни можливі тільки при відкритості влади та її політичній волі співпрацювати з громадськістю, а з

іншого – при бажанні самих мешканців територіальних громад приймати активну участь у бюджетному процесі.

6.6. Організація закупівель товарів, робіт і послуг

При здійсненні держаних закупівель посадові особи органів місцевого самоврядування можуть стикнутися із багатьма термінами¹, як-от: „акцепт пропозиції конкурсних торгів або цінової пропозиції”, „генеральний замовник”, „державна закупівля”, „кваліфікаційна документація”, „найбільш економічно вигідна пропозиція”, „орган оскарження”, „переможець процедури закупівлі”, „предмет закупівлі”, „пропозиція конкурсних торгів”, „рамкова угода”, „цінова пропозиція” тощо. Разом з тим, для ознайомлення в **інформаційних матеріалах** подано рішення Сумської міської ради „Про Положення про порядок закупівель товарів, робіт і послуг за кошти міського бюджету”.

Державна закупівля – це придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом України „Про здійснення державних закупівель”. Закупівля здійснюється відповідно до *річного плану*. Даний план протягом п’яти робочих днів з дня затвердження надсилається до органів Казначейства України або обслуговуючого банку за місцем обслуговування замовника. Для забезпечення відкритості інформації він обов’язково повинен оприлюднюватися на веб-порталі Уповноваженого органу з питань закупівель, на власному веб-сайті замовника або за його відсутності на веб-сайті головного розпорядника бюджетних коштів.

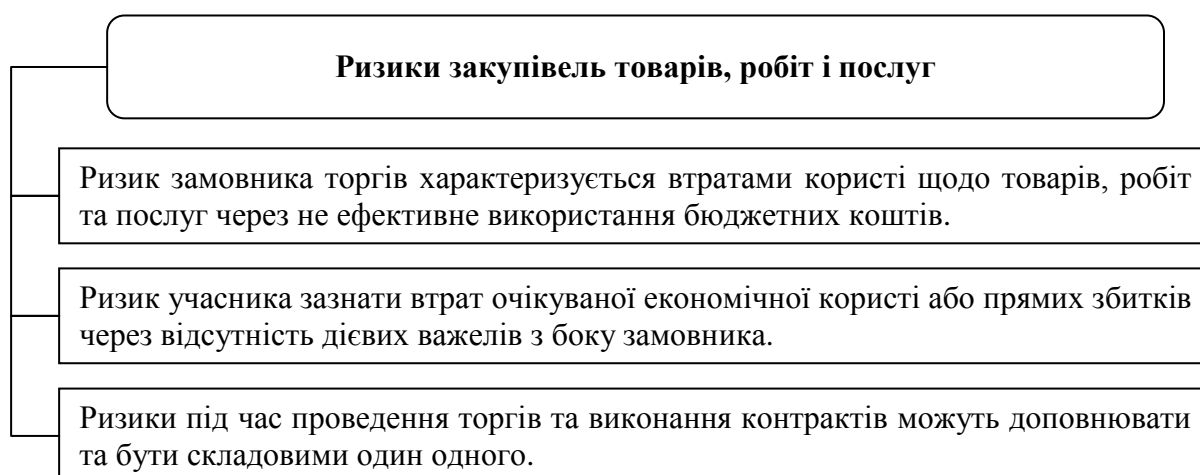

Рис. 6.10. Ризики закупівель товарів, робіт і послуг

Для *оприлюднення інформації* на веб-порталі Уповноваженого органу замовник подає: оголошення; обґрунтування застосування переговорної процедури закупівлі; документацію конкурсних торгів; оголошення з

¹ Визначення даних термінів подано в Законі України „Про здійснення державних закупівель” (**див.** <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>).

відомостями про укладену рамкову угоду; протокол розкриття пропозицій конкурсних торгів, цінових і кваліфікаційних пропозицій; повідомлення про акцепт пропозиції; оголошення про результати процедури закупівлі; звіт про результати проведення процедури закупівлі; звіт про виконання договору. Даний Веб-портал повинен відповідати встановленим законодавством вимогам та забезпечувати вільний і безоплатний доступ до нього.

Закупівля може здійснюватися шляхом застосування відкритих торгів, двоступеневих торгів, запиту цінових пропозицій, попередньої кваліфікації учасників та переговорної процедури закупівлі (рис. 6.11). Замовник має право здійснювати *процедури закупівлі із використанням електронних засобів*. В такому разі дані створюються і подаються з урахуванням вимог законів України „Про електронні документи та електронний документообіг” і „Про електронний цифровий підпис”¹. Електронні засоби повинні бути загальнодоступними і гарантувати недискримінацію та рівний доступ до інформації всім учасникам процедур закупівель.

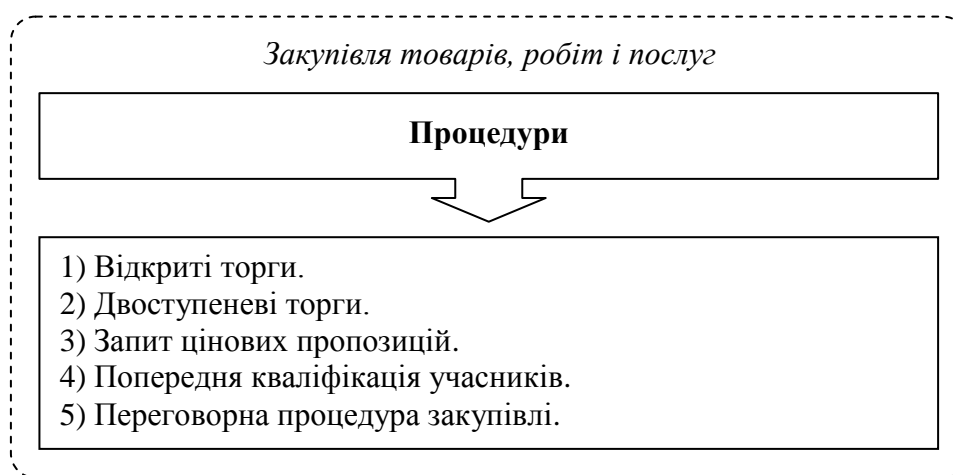

Рис. 6.11. Процедури закупівлі товарів, робіт і послуг

Разом з тим, замовник може вимагати від учасників подання ними документально підтвердженої інформації про їх відповідність *кваліфікаційним критеріям*. Такими критеріями є: по-перше, наявність обладнання та матеріально-технічної бази; по-друге, наявність працівників відповідної кваліфікації, які мають необхідні знання та досвід; по-третє, наявність документально підтвердженого досвіду виконання аналогічних договорів; по-четверте, наявність фінансової спроможності (баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, довідка з обслуговуючого банку про відсутність (наявність) заборгованості за кредитами).

Законодавство визначає низку причин, за яких замовник може *відмовити в участі у процедурі закупівлі* (рис. 6.12). Більшість з них стосуються упередження корупційних дій або притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень. Разом з тим, замовник може прийняти рішення про відмову у процедурі закупівлі, якщо учасник або учасник попередньої кваліфікації має

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15> та <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.

заборгованість із сплати податків; учасник або учасник попередньої кваліфікації не провадить господарську діяльність відповідно до положень його статуту; учасник або учасник попередньої кваліфікації зареєстрований в офшорних зонах.

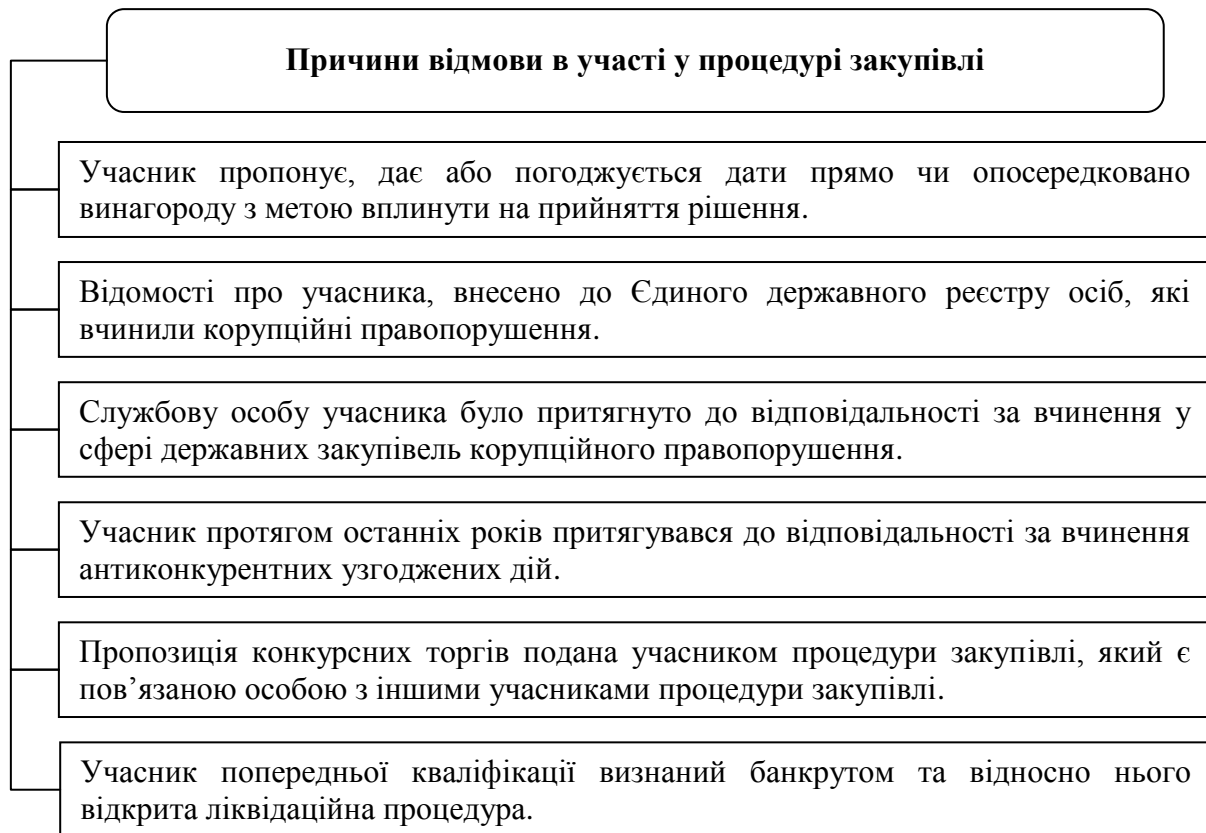

Рис. 6.12. Причини відмови в участі у процедурі закупівлі

Основною процедурою закупівлі є *відкриті торги*. Під час їх проведення пропозиції конкурсних торгів мають право подавати всі зацікавлені особи. Оголошення про проведення процедури відкритих торгів оприлюднюється на веб-порталі Уповноваженого органу. В ньому зазначаються: найменування і місцезнаходження замовника; адреса веб-сайту; найменування предмета закупівлі; кількість та місце поставки товарів; строк поставки; розмір, вид та умови надання забезпечення пропозицій конкурсних торгів; інформація про посадових осіб замовника, уповноважених здійснювати зв'язок з учасниками; реєстраційний рахунок замовника; інші документи.

Строк для подання пропозицій конкурсних торгів не може бути меншим, ніж 20 робочих днів з дня оприлюднення оголошення на веб-порталі Уповноваженого органу. У разі обґрунтованої нагальної потреби у закупівлі продукції харчової промисловості, лікарських засобів і виробів медичного призначення строк для подання пропозицій може бути скорочено до 10 робочих днів. Обґрунтування нагальної потреби зазначаються в оголошенні про проведення процедури відкритих торгів та у звіті про результати проведення процедури закупівлі і не повинні свідчити про наміри замовника послабити конкуренцію між учасниками.

Після оприлюднення оголошення про проведення процедури закупівлі кожна фізична чи юридична особа має право безоплатно отримати документацію конкурсних торгів. Вона надається замовником протягом трьох робочих днів з дня отримання запиту. Також документація оприлюднюється на веб-порталі Уповноваженого органу для загального доступу і повинна містити: інструкцію з підготовки пропозицій конкурсних торгів; кваліфікаційні критерії до учасників; інформацію про технічні, якісні та кількісні характеристики предмета закупівлі; інші документи (більш детально їх перелік подано в Законі України „Про здійснення державних закупівель”¹).

Таблиця 6.6

Проблеми в організації закупівель товарів, робіт і послуг

Проблеми	Характеристика
Правові	Непрогнозованість прийняття змін і доповнень до законодавства у сфері закупівель товарів, робіт і послуг.
Виробничі (технічні)	В процесі підготовки замовником документації можуть створюватись передумови виникнення ризиків щодо одержання позитивного результату торгів, тобто визначення переможця.
Комерційні	Небезпека неспроможності замовника виконати умови контракту та зменшити обсяги закупівлі.
Фінансові	Учасники торгів, які мають справу з бюджетними коштами часто стикаються з відсутністю оплат, зриву графіків оплат, зменшення об'ємів зобов'язань.

Замовник має право зазначити в оголошенні про проведення процедури закупівлі вимоги щодо надання *забезпечення пропозиції конкурсних торгів*. Його розмір не може перевищувати 0,5% очікуваної вартості закупівлі у разі проведення торгів на закупівлю робіт та 3% – у разі проведення торгів на закупівлю товарів чи послуг на умовах, визначених документацією конкурсних торгів. Забезпечення не повертається у разі: відкликання пропозиції учасником після закінчення строку її подання; непідписання переможцем договору про закупівлю; ненадання переможцем забезпечення виконання договору про закупівлю після акцепту пропозиції.

Разом з тим, замовник повинен повернути забезпечення пропозиції конкурсних торгів учаснику протягом трьох банківських днів з дня настання підстави для повернення забезпечення пропозиції конкурсних торгів у разі: по-перше, закінчення строку дії забезпечення пропозиції конкурсних торгів, зазначеного в документації конкурсних торгів; по-друге, укладення договору про закупівлю з учасником, що став переможцем конкурсних торгів; по-третє, відкликання пропозиції конкурсних торгів до закінчення строку її подання; закінчення процедури закупівлі у разі не укладення договору про закупівлю з жодним з учасників, що подали пропозиції конкурсних торгів.

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>.

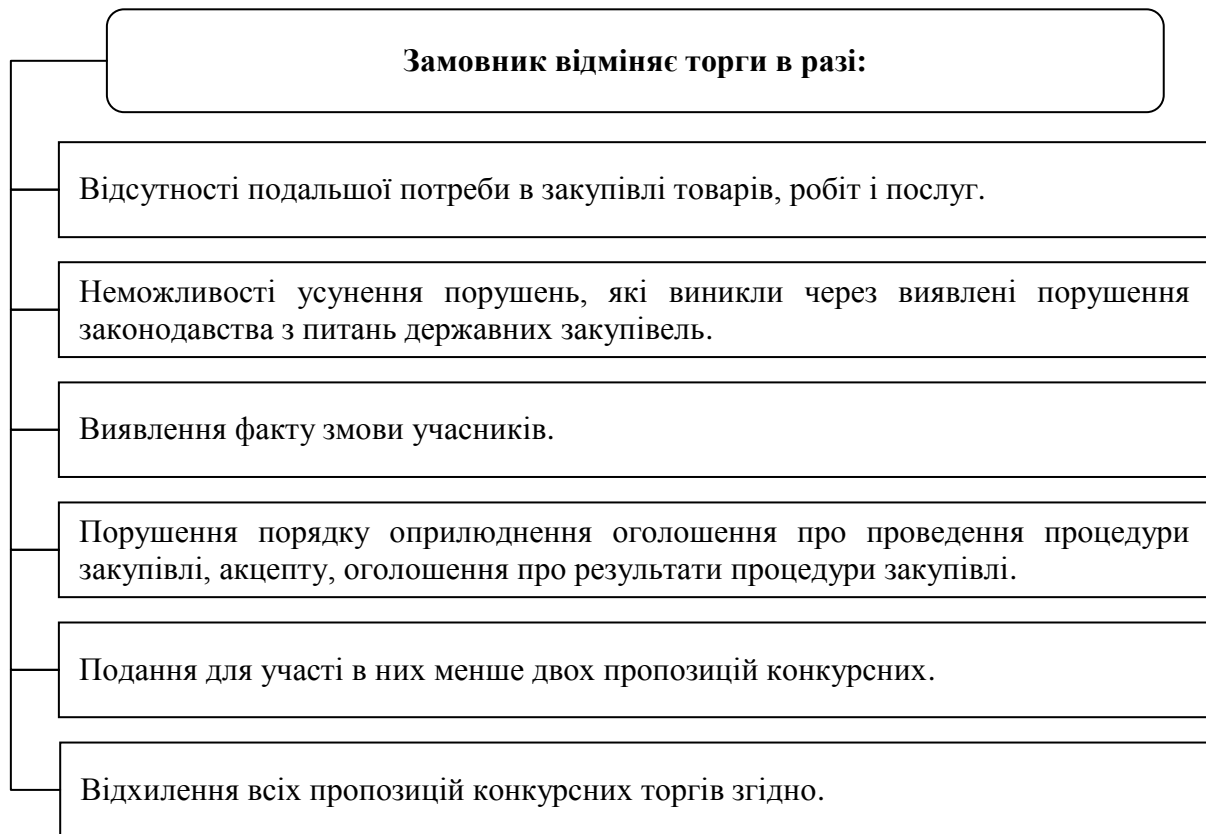

Рис. 6.13. Відміна замовником торгів чи визнання їх такими, що не відбулися

Пропозиція конкурсних торгів подається у письмовій формі за підписом уповноваженої посадової особи учасника, прошита, пронумерована та в запечатаному конверті. На запит учасника замовник протягом одного робочого дня з дня підтверджує надходження пропозиції конкурсних торгів із зазначенням дати та часу. Відмова або ухилення замовника від негайного отримання пропозицій конкурсних торгів, що подаються особисто, є підставою для оскарження. Кожен учасник має право подати тільки одну пропозицію конкурсних торгів. Отримана пропозиція конкурсних торгів вноситься замовником до реєстру.

Розкриття пропозицій конкурсних торгів здійснюється в день закінчення строку їх подання у час та в місці, що зазначені в оголошенні про проведення процедури закупівлі. До участі у процедурі розкриття пропозицій конкурсних торгів замовником допускаються всі учасники або їх уповноважені представники, а також представники засобів масової інформації та уповноважені представники громадських об'єднань. Під час розкриття пропозицій конкурсних торгів перевіряється наявність чи відсутність усіх необхідних документів. Зазначена інформація вноситься до протоколу розкриття пропозицій конкурсних торгів.

Замовник проводить *оцінку пропозицій конкурсних торгів*, критеріями якої є: у разі здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг, що виробляються, виконуються чи надаються не за окремо розробленою специфікацією (технічним проектом), для яких існує постійно діючий ринок, – ціна; у разі

здійснення закупівлі, яка має складний або спеціалізований характер (у тому числі консультаційних послуг, наукових досліджень, експериментів або розробок, дослідно-конструкторських робіт), – ціна разом з іншими критеріями оцінки, зокрема такими, як якість виконання робіт і послуг, умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, експлуатаційні витрати.

У день визначення переможця замовник *акцентує пропозицію* конкурсних торгів, що визнана найбільш економічно вигідною. Замовник зобов'язаний протягом одного робочого дня надіслати переможцю торгів повідомлення про акцепт пропозиції конкурсних торгів, а всім учасникам – письмове повідомлення про результати торгів. Тим часом, повідомлення про акцепт пропозиції конкурсних торгів або цінової пропозиції обов'язково оприлюднюється на веб-порталі Уповноваженого органу. Замовник повинен укласти договір про закупівлю з переможцем торгів не пізніше ніж через 30 днів з дня акцепту пропозиції.

За результатами проведення процедури закупівлі складається звіт, в якому зазначається: найменування предмета закупівлі; кількість учасників процедури закупівлі та найменування і місцезнаходження учасника, з яким укладено договір; ціни пропозицій конкурсних торгів; дати оприлюднення оголошення з відомостями про укладену рамкову угоду, повідомлення про акцепт пропозиції конкурсних торгів, оголошення про проведення процедури закупівлі та про результати процедури закупівлі, укладення договору про закупівлю; інша інформація (більш детально вона роз'яснена в Законі України „Про здійснення державних закупівель”¹).

6.7. Необхідність забезпечення прозорості бюджетного процесу

Одним з пріоритетних завдань, що покладаються на місцеву владу, є створення прозорої системи прийняття рішень з питань, що стосуються бюджету. Про доцільність відкритості бюджетного процесу та залучення громадян до формування і реалізації бюджетної політики свідчать численні наукові дослідження та широкий зарубіжний досвід. При цьому необхідність участі населення в ньому обумовлена тим, що в сучасному суспільстві головне призначення бюджету полягає у фінансовому забезпеченні найважливіших потреб громадян. Тому врахування пріоритетів і вподобань населення є невід'ємною частиною бюджетної процедури.

Члени територіальної громади завдяки можливості брати активну участь у вирішенні справ місцевого значення та втручатися в хід прийняття рішень місцевою владою є не тільки реципієнтами, але й розпорядниками суспільних коштів, а ступінь схвалення ними бюджетної політики є основним критерієм її ефективності. Залучення громадян дає змогу, з одного боку, більш точно

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>.

визначити їх потреби, а з іншого – забезпечити дієвий громадський контроль за формуванням і використанням місцевих бюджетів. Крім того, міра участі громадян у бюджетному процесі є одним з найголовніших індикаторів розвитку демократії в будь-якій державі.

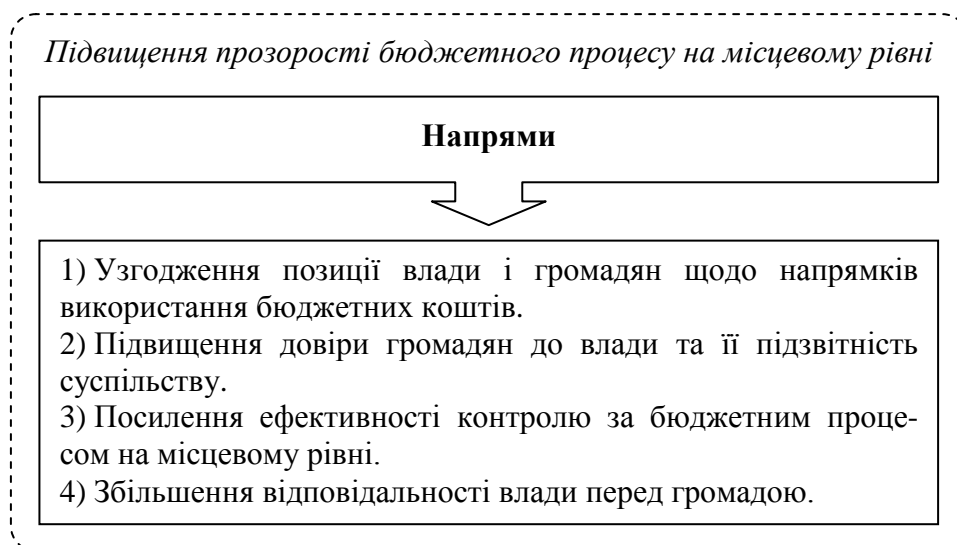

Рис. 6.14. Напрями підвищення прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні

Значну увагу питанню забезпечення прозорості в бюджетній сфері приділяє Міжнародний валютний фонд. Виходячи з рекомендацій цієї організації, можна сформулювати низку *принципів*, дотримання яких дає змогу досягнути належного рівня прозорості бюджетного процесу: чіткість розподілу функцій і обов'язків між учасниками бюджетних відносин; доступність інформації; забезпечення високої якості даних; відкритість бюджетного процесу. Оприлюднена фінансова інформація має бути точною, достовірною, методологічно обґрунтованою, зручною для використання, достатньо повною та придатною для проведення фінансового аналізу.

З точки зору Міжнародного валютного фонду, публікація бюджетної інформації повинна бути юридичним обов'язком не тільки для уряду, а й місцевої влади. Доцільність застосування цієї процедури підтверджена досвідом багатьох розвинених країн. При цьому використовуються два різних підходи: дані формуються на основі єдиної бюджетної класифікації, що дає змогу уряду складати й оприлюднювати зведену інформацію про стан фінансів; місцева влада є незалежною в питаннях формування та оприлюднення інформації (однак, дотримуються того ж, що й уряд, високого стандарту прозорості бюджетного процесу).

У США, незважаючи на значну самостійність регіональної та місцевої влади, федеральний уряд має змогу складати зведену інформацію з питань бюджету на основі фактичних даних. Цього вдається досягнути завдяки підтриманню високих стандартів прозорості бюджетного процесу. В Австралії застосовуються обидва підходи. Органи влади місцевого рівня доводять бюджетну інформацію до громадськості незалежно від федерального уряду. У

Новій Зеландії ще в 1994 році ухвалено закон про бюджетну відповідальність, який зобов'язує владу звітуватися перед громадськістю за результати діяльності та визначає стандарти прозорості у бюджетній сфері.

В Англії та Уельсі значну роль у забезпеченні прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні відіграє Аудиторська комісія. Ця організація проводить аудит витрат органів місцевого самоврядування та щороку публікує порівняльні звіти про результати їх роботи. У Швеції починаючи з 1993 році встановлюються критерії оцінювання місцевих фінансів. Така діяльність здійснюється Шведською асоціацією місцевих органів влади у співпраці з Центральним бюро статистики. В цій країні розробляється й аналізується понад 140 різних показників, які характеризують стан бюджетної політики і рівень наданих суспільних послуг.

У нашій державі проблема покращення відкритості бюджетного процесу була й залишається особливо актуальною. Позаяк визначений у Бюджетному кодексі України *принцип публічності та прозорості* передбачає тільки інформування населення з питань складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, а також контролю за їх виконанням. Населення фактично відсторонене від бюджетного процесу, що не відображає демократичні орієнтири розвитку суспільства. Натомість в зарубіжній практиці основний акцент зроблено на громадському обговоренні як проекту бюджету під час затвердження, так і річного звіту про його виконання.

Таблиця 6.7

Реалізація цілей суб'єктами, що ініціюють розвиток прозорості бюджетного процесу

Міжнародні фінансові інститути	Національні і регіональні органи влади	Інститути громадянського суспільства
Ціль – фінансова прозорість.	Ціль – підвищення прозорості в ході реформування бюджетної системи, включаючи більш широке інформування громадськості.	Ціль – підвищення прозорості і активізація громадської участі.

Викликає зацікавлення Закон Парламенту Румунії „Про державні фінанси”, де зазначено про обговорення у суспільстві проекту бюджету та річного звіту про виконання, їх публікації в Офіційному віснику Румунії, розповсюдження відповідної інформації через ЗМІ. Аналогічні положення подані в Законі Парламенту Румунії „Про місцеві фінанси”, а саме: місцеві бюджети є відкритими і прозорими, що досягається за рахунок публікації в газетах, висвітлення на Інтернет-сторінках або інших ЗМІ проекту місцевого бюджету та річного звіту про його виконання, а головне – їх обговорення серед широких верств населення.

Детальніше опис цього процесу викладено в статті 39 даного законодавчого акта. Отож, упродовж 15 днів після опублікування закону про державний бюджет розглядаються проекти місцевих бюджетів, а їх зміст висвітлюється у ЗМІ. При цьому місцеві жителі можуть подавати скарги на ті

чи інші положення бюджету не пізніше, ніж через 15 днів після публікації, а їх розгляд здійснюється у межах 5 днів. Як показує досвід, дискусії точаться щодо збільшення видаткової частини бюджету на соціальні цілі та зменшення податкового навантаження. Загалом же, місцеві бюджети мають бути затверджені упродовж 45 днів після публікації закону про державний бюджет.

Такий механізм організації бюджетних відносин стратегічно важливий для нашої держави, тому з певними змінами та доповненнями може бути адаптований до вітчизняної практики. Позаяк залучення громадськості до бюджетного процесу, зокрема на початковій стадії, дасть змогу не тільки демократизувати інститут бюджету, а й зробити його прозорим, відкритим і доступним. Тим більше, що визначений урядом курс до децентралізації узгоджується з останньою тезою. Щоправда, для впровадження такого підходу необхідна політична воля до реформування законодавства з тим, аби домінянти його побудови не мали рекомендаційний характер.

Незважаючи на те, що на практиці можуть застосовуватися різні *форми участі населення в бюджетному процесі*, як-от: бюджетні слухання, збори громадян, громадські комісії, дорадчі комітети і робочі групи, громадські та консультаційні ради, підтримка проєктів й ініціатив громадських організацій з місцевого бюджету через механізм конкурсів, консультації представників місцевої влади. Одним зі слабких місць чинного законодавства є відсутність положень, які б регламентували процедури участі громадян у бюджетному процесі (ним не передбачено ні необхідність, ані умови проведення таких форм залучення громадськості).

Бюджетні слухання – це різновид громадських слухань і водночас важливий елемент бюджетного процесу. Метою цього заходу є створення передумов для залучення населення до прийняття місцевою владою рішень з питань формування та використання бюджету, врахування інтересів і побажань членів територіальної громади при визначенні напрямів місцевої бюджетної політики. Необхідність цієї й інших форм участі громадян у бюджетному процесі зумовлена обмеженістю можливостей представницької демократії. Трапляється, що депутати і посадові особи органів місцевого самоврядування не адекватно репрезентують інтереси територіальної громади.

Загалом же, на бюджетних слуханнях можуть розглядатися наступні питання: основні напрями та пріоритети бюджетної політики на місцевому рівні; проєкт місцевого бюджету на наступний рік; проблеми формування і використання ресурсів місцевого бюджету; питання розробки та фінансування цільових бюджетних програм; стратегія інвестиційної політики органу місцевого самоврядування й основні напрями капіталовкладень; проблеми бюджетного забезпечення галузей економічної та соціальної сфери; результати реалізації місцевої бюджетної політики; шляхи нарощування дохідної частини бюджету тощо.

Один із важливих напрямів забезпечення прозорості, відкритості та доступності бюджету в умовах демократизації суспільного життя – *розвиток технології публічного доступу до бюджетної інформації*. Зокрема, відповідно до Бюджетного кодексу України Міністерство фінансів України щорічно

здійснює оприлюднення проекту закону та закону про Державний бюджет України, матеріалів про його виконання за підсумками місяця, кварталу, року. Натомість на місцеві державні адміністрації й органи місцевого самоврядування покладено обов'язок публікувати інформацію про місцеві бюджети, в тому числі відповідні рішення та звіти про виконання.

З позиції імплементації у бюджетне законодавство нашої держави викликає зацікавлення вже згаданий Закон Парламенту Румунії „Про державні фінанси”, у якій зазначено, що крім річного звіту про виконання державного бюджету, передбачено прийняття законодавчого акту про середньострокове бюджетне звітування. На відміну від вітчизняної практики, де звітність про виконання бюджету може бути оперативною, місячною, квартальною та річною, її законодавче оформлення дає змогу контролювати державними і громадськими інститутами завершальний етап бюджетного процесу. Це робить його прозорим, доступним та відкритим.

Крім того, потрібно змінити підхід до подачі інформації про бюджет, поліпшити механізм її висвітлення в ЗМІ, на Інтернет-сторінках тощо. Поміж використання бюджетної статистики органів державної влади й управління, реалізацію даних заходів необхідно покласти на громадські організації й залучити науковців. Це дасть змогу сформуванню в суспільстві альтернативну точку зору про стан доходів та видатків бюджету й вплинути на зміну курсу бюджетної політики. При цьому важливу роль повинна відігравати модернізація інституту масово-роз'яснювальної роботи, що спиратиметься на проведення різного роду „круглих столів”, брифінгів і конференцій.

Підвищення прозорості місцевих бюджетів й активізація участі населення в їх складанні та виконанні є не тільки інструментами оптимізації бюджетних процедур на місцевому рівні, але й сприяють розв'язанню проблеми відчуження людей від влади. Вирішення цього завдання є однією з об'єктивних умов утвердження України як демократичної держави. Адже недостатня прозорість та відкритість, відсутність системи громадського контролю за формуванням і використанням бюджетних коштів є однією з перепон на шляху до поглиблення децентралізації та зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування.

Гарантією успішності заходів щодо покращення прозорості та відкритості бюджетного процесу на місцевому рівні є досягнення високого ступеня *довіри громадян до місцевої влади*. При цьому створення ефективної системи прийняття рішень з питань бюджету вдасться забезпечити тільки тоді, коли в ній будуть зацікавлені усі члени територіальної громади, коли вони будуть усвідомлювати, що місцева влада працює для них, а кожна їх пропозиція чи зауваження будуть розглянуті, обговорені й враховані при складанні, розгляді та затвердженні бюджету. Розв'язання даної проблеми має лежати в основі вдосконалення системи місцевого самоврядування.

6.8. Які новації бюджетного процесу на місцевому рівні?

У нинішньому праобразі бюджетний процес на місцевому рівні сформувався ще на початку 2000-их років. З того часу зі змінами та доповненнями він забезпечує організовану і скоординовану діяльність суб'єктів, що є його учасниками. Закон України „Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо реформи міжбюджетних відносин)” в певній мірі вдосконалив деякі бюджетні процедури, забезпечив ефективний рух бюджетних коштів, надав самостійності органів місцевого самоврядування у прийнятті бюджетних рішень. Основними новаціями бюджетного процесу на місцевому рівні є наступні (табл. 6.8):

Таблиця 6.8

Новації бюджетного процесу на місцевому рівні

Особливості бюджетного процесу до 2015 року	Особливості бюджетного процесу після 2015 року
<i>Розпорядники бюджетних коштів</i>	
Головний розпорядник бюджетних коштів розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, здійснює аналіз показників виконання бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі).	Головний розпорядник бюджетних коштів розробляє та затверджує паспорти бюджетних програм і складає звіти про їх виконання, здійснює аналіз показників виконання бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), при цьому забезпечуючи підтвердження результативних показників бюджетних програм офіційною державною статистичною, фінансовою та іншою звітністю, даними бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, запровадження форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку для збору такої інформації.
<i>Затвердження місцевих бюджетів</i>	
Бюджет Автономної Республіки Крим, обласні і районні бюджети, міські (міст Києва та Севастополя, міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) бюджети, інші бюджети місцевого самоврядування, для яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти, на наступний бюджетний період затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради не пізніше ніж у двотижневий строк з дня офіційного опублікування закону про Державний бюджет України.	Місцеві бюджети затверджуються рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради до 25 грудня року, що передує плановому.

<i>Виконання місцевих бюджетів</i>	
Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів.	Казначейське обслуговування місцевих бюджетів здійснюється органами, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів. За рішенням Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної місцевої ради при виконанні місцевих бюджетів обслуговування бюджетних коштів в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ може здійснюватися в установах банків державного сектору.

— посилено відповідальність головних розпорядників бюджетних коштів в частині формування паспортів бюджетних програм та запровадження форми управлінського обліку для збору інформації, необхідної для підтвердження результативних показників бюджетних програм;

— надано можливість переведення коштів бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ на обслуговування в установах банків. Такі бюджети позбавляються права на отримання позичок для покриття тимчасових касових розривів;

— забезпечено незалежне від термінів прийняття закону про Державний бюджет України затвердження місцевих бюджетів – до 25 грудня (в такому разі місцеві ради враховують обсяги міжбюджетних трансфертів, визначені в попередньому бюджетному періоді).

ІНСТРУКЦІЯ

стосовно заповнення форм бюджетного запиту до проекту міського бюджету на 2014 рік та прогнозу міського бюджету на 2015, 2016 роки за традиційним методом
(Витяг)

Керуючись частиною третьою статті 75 Бюджетного кодексу України, управління фінансів департаменту фінансової політики розробило і доводить для врахування під час підготовки бюджетних запитів на 2014 рік Інструкцію стосовно заповнення форм бюджетного запиту до проекту міського бюджету на 2014 рік та прогнозу міського бюджету на 2015, 2016 роки.

Головні розпорядники коштів міського бюджету організовують складання бюджетних запитів на основі розроблених управлінням фінансів департаменту фінансової політики інструкцій з підготовки цих запитів з урахуванням рекомендацій Міністерства фінансів України.

Граничний обсяг видатків/надання кредитів загального фонду бюджету на плановий рік та індикативні прогнозні показники обсягів видатків/надання кредитів загального фонду на наступні за плановим два бюджетні періоди доводяться до головного розпорядника загальними сумами за роками, що дає можливість головному розпоряднику здійснити розподіл граничного обсягу між кодами функціональної класифікації з урахуванням пріоритетних напрямів своєї діяльності.

Обсяг видатків/надання кредитів спеціального фонду визначається головним розпорядником самостійно відповідно до юридичних підстав для утворення і використання спеціального фонду. Формування дохідної частини спеціального фонду здійснюється згідно з пунктом 17 постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ” від 28 лютого 2002 року № 228 з урахуванням внесених змін.

Під час заповнення бюджетних запитів у частині спеціального фонду на плановий рік та на наступні за плановим два бюджетні періоди необхідно забезпечити реальне планування показників надходжень до спеціального фонду, виходячи з фактичних надходжень у минулому та поточному бюджетних періодах.

У процесі формування міського бюджету на 2014 рік та прогнозу міського бюджету на 2015, 2016 роки слід керуватись наступними типовими формами бюджетного запиту головного розпорядника коштів:

Форма 2014–1 має містити показники, які характеризують пропозицію головного розпорядника коштів міського бюджету щодо загального їх обсягу (з виділенням коштів загального та спеціального фондів бюджету), необхідних для забезпечення його діяльності на наступний бюджетний рік у цілому та за функціями, згідно із тимчасовою класифікацією, а також прогнозні показники на 2015, 2016 роки.

Звітні та затверджені дані про доходи, фінансування, видатки, повернення та надання кредитів повинні бути приведені відповідно до класифікації доходів, класифікації фінансування, економічної класифікації видатків та класифікації кредитування бюджету з урахуванням змін, якщо такі були внесені протягом попереднього та поточного років до цих видів бюджетної класифікації.

Для заповнення форм бюджетного запиту на плановий рік та наступні за плановим два бюджетні періоди використовуються дані звіту за попередній рік, поданого органами Державної казначейської служби, та показники, затверджені у розписі міського бюджету на поточний рік (з урахуванням внесених змін).

У формі 2014-2 подаються показники прогнозного обсягу бюджетних ресурсів для забезпечення діяльності головного розпорядника коштів міського бюджету за джерелами надходжень (згідно із тимчасовою класифікацією).

Форма 2014-3 відображає виклад бюджетного запиту головного розпорядника коштів міського бюджету за функціональною та економічною класифікаціями (згідно з тимчасовою класифікацією). Під час планування видатків на 2014 рік необхідно врахувати вимоги наказу Міністерства фінансів України від 14.01.2011 № 11 „Про бюджетну класифікацію” із змінами і доповненнями.

У формі 2014-4 відображаються видатки для надання фінансової підтримки одержувачам коштів у розрізі функцій тимчасової класифікації видатків.

Форма 2014-5 відображає видатки розпорядників коштів на проведення заходів, пов'язаних з енергозбереженням, у розрізі кодів функціональної класифікації, згідно із тимчасовою класифікацією.

У формі 2014-6 подаються натуральні показники обсягу споживання енергоносіїв бюджетними установами у розрізі функцій та підфункцій бюджетної класифікації видатків.

Форма 2014-7 заповнюється у випадку складання бюджетного запиту на виконання бюджетної програми. У зазначеній формі необхідно вказати мету програми, її завдання, напрямки діяльності та показники результативності.

Форма 2014-8 містить перелік відповідних показників за мережею, штатами та контингентами, що мають застосовуватись для визначення обсягу бюджетних коштів, необхідних на забезпечення діяльності установ, організацій та проведення заходів, які є у віданні головного розпорядника коштів міського бюджету, в розрізі функцій та підфункцій бюджетної класифікації видатків.

У формі 2014-9 подається структура видатків на оплату праці для забезпечення діяльності головного розпорядника коштів міського бюджету за функціями та підфункціями бюджетної класифікації.

Форма 2014-10 відображає показники, які дають можливість здійснити аналіз заходів головного розпорядника коштів міського бюджету щодо управління прийнятими зобов'язаннями у 2012 та 2013 роках і пропозицій приведення зобов'язань на 2014 рік до меж граничного обсягу бюджетних ресурсів.

Обсяги видатків, які відображені в типових формах (2014-3, 2014-4, 2014-5, 2014-8), повинні бути обгрунтовані детальними розрахунками.

У доповнення до визначених форм головні розпорядники коштів міського бюджету подають пояснювальну записку, в якій обгрутовують збільшення обсягу прогнозних показників у розрізі економічної структури видатків та наводять заходи з економії бюджетних коштів.

Головний розпорядник коштів несе відповідальність за своєчасність подання, достовірність, зміст та повноту інформації бюджетного запиту.

За несвоєчасне подання бюджетного запиту управління фінансів департаменту фінансової політики, керуючись статтями 111 та 116-118 Бюджетного кодексу України, може скласти протокол про порушення бюджетного законодавства згідно з наказом Міністерства фінансів від 15 листопада 2010 року № 1370, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 30 листопада 2010 року № 1201/18496 і застосовувати до головного розпорядника відповідні заходи впливу.

...

На підставі даних, наведених у формах бюджетних запитів, управління фінансів департаменту фінансової політики приймає рішення щодо доцільності подання відповідних видатків на розгляд виконавчого комітету і міської ради.

Додаток 1
до Інструкції з підготовки
бюджетних запитів

БЮДЖЕТНИЙ ЗАПИТ НА 20__-20__ РОКИ загальний, Форма 20__-1¹

1. _____ () () ()

(найменування головного розпорядника коштів державного бюджету)

КВК

2. Мета діяльності головного розпорядника коштів державного бюджету

3. Завдання та показники результату діяльності головного розпорядника коштів державного бюджету

Найменування показника результату	Одиниця виміру	20__ рік (звіт)	20__ рік (затверджено)	20__ рік (проект)	20__ рік (прогноз)	20__ рік (прогноз)
1	2	3	4	5	6	7
Завдання 1						
Завдання 2						

4. Розподіл граничного обсягу видатків/надання кредитів загального фонду державного бюджету на 20__ рік та індикативних прогнозних показників на 20__ і 20__ роки за бюджетними програмами

(тис. грн.)

КПКВК	Найменування	Відповідальний виконавець	КФКВ	20__ рік (звіт)	20__ рік (затверджено)	20__ рік (проект)	20__ рік (прогноз)	20__ рік (прогноз)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
	ВСЬОГО							

Керівник установи

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Керівник фінансової служби

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

¹ Інші додатки подано Наказі Міністерства фінансів України „Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів” (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1057-12>).

**ДУБЕНСЬКА МІСЬКА РАДА
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ**

РІШЕННЯ

30.12.2011

№ 785

**Про прогноз бюджету
міста на 2013 та 2014 роки**

Керуючись Законом України „Про місцеве самоврядування в Україні” (стаття 52), виконавчий комітет міської ради

ВИРІШИВ:

Схвалити прогноз бюджету міста Дубно на 2013 та 2014 роки згідно з додатком.

Міський голова

В. Антонюк

Додаток
до рішення виконавчого комітету міської ради
від 30.12.2011 № 785

ПРОГНОЗ
бюджету міста Дубно Рівненської області на 2013 та 2014 роки
(Витяг)

Загальна частина

Прогноз бюджету міста Дубно Рівненської області на 2013 та 2014 роки (далі – Прогноз) розроблено на основі положень Бюджетного кодексу України, Податкового кодексу України, Програми економічних реформ на 2010–2014 роки „Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава”, державних та регіональних цільових програм, з урахуванням Прогнозу Державного бюджету на 2013 та 2014 роки.

Метою середньострокового бюджетного прогнозування є створення дієвого механізму управління бюджетним процесом як складової системи управління місцевих фінансів, встановлення взаємозв'язку між стратегічними цілями розвитку міста та можливостями бюджету у середньостроковій перспективі, забезпечення прозорості, передбачуваності та послідовності бюджетної політики.

Основними завданнями Прогнозу є:

- підвищення результативності та ефективності бюджетних видатків;
- посилення бюджетної дисципліни та контролю за витратами бюджету;
- забезпечення фінансування інвестиційних проектів (програм), що мають термін реалізації більше одного року;
- зниження впливу політичного фактору на формування бюджетних пріоритетів.

...

Показники прогнозу економічного та соціального розвитку міста Дубно, покладені в основу формування прогнозу місцевих бюджетів на 2013 та 2014 роки

Наявні тенденції розвитку української економіки, подальша реалізація комплексу економічних реформ забезпечать підґрунтя для майбутнього економічного зростання міста, формування структури економіки більш стійкої до впливу зовнішніх факторів.

...

Так, темпи валової доданої вартості спрогнозовані на рівні – 4,5% у 2013 році, та 4,2% – у 2014 році. У фактичних цінах ВДВ збільшиться до 2,2 млн. грн. у 2013 році та до 2,6 млн.грн. – у 2014 році.

Таблиця 1

Основні прогнозні показники економічного і соціального розвитку міста на 2013 та 2014 роки

Найменування показника	2013 рік	2014 рік
Валова додана вартість у фактичних цінах, млн. грн.		
Темпи зростання ВДВ,%		
Середньомісячна заробітна плата працівників, грн.	2300	2500
Прибуток від звичайної діяльності підприємств до оподаткування, млн. грн.		
Фонд оплати праці, млрд. грн.		
Рівень безробіття населення у віці 15–70 років,%	2,45	2,40
Експорт товарів і послуг, % до попереднього року:	102	105
Імпорт товарів, % до попереднього року	101	103

Розрахунок прогнозних індикативних показників бюджету на 2013 та 2014 роки розроблений на основі консервативних оцінок основних макропоказників економічного і соціального розвитку держави.

Таблиця 2

Індикативні прогнозні показники місцевих бюджетів області та обласного бюджету на 2013 та 2014 роки (млн. грн.)

Найменування показника	2013 рік	2014 рік
Власні доходи (без трансфертів)	49,4	49,5
Дотація вирівнювання	45,4	50,6
Видатки	94,8	100,1
Дефіцит / профіцит	0	0

Власні доходи бюджету міста Дубно на 2013 та 2014 роки

Прогноз доходів бюджету міста Дубно на 2013 та 2014 роки розроблено з урахуванням основних напрямів податкової реформи відповідно до положень Програми економічних реформ на 2010–2014 роки та основних прогнозних показників економічного і соціального розвитку міста на 2013 та 2014 роки.

...

Внаслідок передбачених Законом пільг в поточному році втрати бюджету міста складуть понад 4 млн. грн. та у наступному бюджетному періоді – понад 4,5 млн. грн.

Таблиця 3

Індикативні прогнозні показники власних доходів бюджету міста Дубно на 2013 та 2014 роки (млн. грн.)

Найменування показника	Бюджет області	
	2013 рік	2014 рік
Загальний обсяг доходів, з них:	49,4	49,5
Доходи, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів	35,6	35,7
в т.ч. податок на доходи фізичних осіб	35,3	35,4
Доходи, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів	4,8	4,89
Доходи спеціального фонду,	9	8,91
в т.ч. бюджету розвитку	2,5	2,6

Видатки бюджету міста на 2013 та 2014 роки

Прогноз видатків бюджету на 2012, 2013 та 2014 роки розроблено на основі відповідних макроекономічних показників, показників доходної частини бюджету, обсягів фінансування та повернення кредитів бюджету.

Таблиця 4

Індикативні прогнозні показники видатків загального фонду бюджету міста Дубно за функціональним призначенням на 2013 та 2014 роки (млн. грн.)

Найменування	2013 рік	2014 рік
Державне управління	8,7	9
Освіта	45,4	46,65
Охорона здоров'я	27,9	30,3
Соціальний захист та соціальне забезпечення, в т.ч.	2,4	2,6
Культура і мистецтво	4,5	5,5
<i>в т.ч. капітальні видатки</i>		
Фізична культура і спорт	0,7	0,75
Видатки, не віднесені до основних груп	0,36	0,4
<i>в т.ч. нерозподілений резерв</i>	0,36	0,4
Всього видатків, що враховуються при обрахунку міжбюджетних трансфертів	90	95,2
Засоби масової інформації		
Житлово-комунальне господарство		
Інші послуги, пов'язані з економічною діяльністю		
Запобігання та ліквідація надзвичайних ситуацій та наслідків стихійного лиха		
Видатки, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів	4,8	4,9
Разом видатків	94,8	100,1

Державне управління

Пріоритетним завданням є повноцінне забезпечення функціонування апарату міської ради, та її самостійних управлінь та відділів, якісне виконання повноважень, визначених Конституцією України та іншими законами, належне забезпечення якісного контролю за використанням коштів у реалізації заходів програм соціально-економічного розвитку.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– забезпечити належне опрацювання та затвердження низки цільових програм;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є забезпечення якісного виконання функцій, прийняття низки цільових програм, повноцінне виконання повноважень виконавчого апарату міської ради згідно з чинним законодавством.

Соціальний захист та соціальне забезпечення

Пріоритетним завданням розвитку галузі соціального захисту населення є реформування наявної системи надання пільг на житлово – комунальні послуги та пільговий проїзд, забезпечення ефективного надання всіх видів соціальної допомоги на принципах адресності та підвищення рівня забезпечення безоплатними ліками громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– заміна надання пільг на адресну грошову допомогу населенню шляхом доплати до пенсії або заробітної плати;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є:

– скорочення адміністративних витрат на організацію відшкодувань за надані пільги, спрощення системи їх отримання;

...

Охорона здоров'я

Пріоритетами розвитку галузі є забезпечення населення високоякісними і доступними медичними послугами та створення сприятливих умов життєдіяльності людини.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– оптимізація та реформування мережі закладів охорони здоров'я всіх рівнів у відповідності до плану Реформи медичного обслуговування, затвердженого Програмою економічних реформ України на 2010–2014 роки;

– розвиток первинної медико-санітарної допомоги через структурно-організаційне та фінансово-економічне розмежування рівнів надання медичної допомоги;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є:

– поліпшення здоров'я населення;

...

Освіта

Пріоритетом розвитку галузі є забезпечення доступності до якісної освіти.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– оптимізація мережі навчальних закладів області з урахуванням демографічних і економічних реалій та необхідності підвищення якості освіти, створення умов для однозмінного навчання; забезпечення функціонування освітніх округів;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є:

– підвищення рівня забезпечення охоплення дошкільною освітою, в тому числі дітей п'ятирічного віку;

...

Культура і мистецтво

Пріоритетами розвитку галузі є збереження, дослідження, відтворення та примноження духовних та культурних здобутків українського народу в місті Дубно, удосконалення та утримання культурної інфраструктури галузі, основних культурно-мистецьких закладів та організацій.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– забезпечення підтримки мистецьких колективів;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є:

– реалізація державної політики в культурно-мистецькій сфері;

...

Фізична культура і спорт

Пріоритетами розвитку галузі є залучення до здорового способу життя усіх категорій населення, в тому числі інвалідів, шляхом нових форм занять фізичною культурою і спортом, формування в молоді потреби у зміцненні здоров'я засобами фізичної культури і спорту, участь спортсменів міста в офіційних міжнародних та всеукраїнських та обласних змаганнях.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– забезпечити об'єднання зусиль органів державної влади, громадських та приватних організацій спортивної спрямованості щодо залучення широких верств населення до фізкультурно-оздоровчої роботи, активного сімейного дозвілля за місцем проживання та у місцях масового відпочинку;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є:

– здобуття призових місць у обласних, регіональних, Олімпійських, Параолімпійських іграх, інших офіційних міжнародних та всеукраїнських змаганнях;

...

Охорона навколишнього природного середовища

Пріоритетними завданнями діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища в м. Дубно є забезпечення безпеки життєдіяльності населення, запобігання виникненню природних і техногенних катастроф, збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, формування екомережі і впровадження екологічно збалансованої системи використання природних ресурсів, підвищення радіаційної безпеки та досягнення екологічної рівноваги прилеглих територій.

У 2013 та 2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– забезпечення обов'язковості врахування екологічної складової при прийнятті рішень щодо формування стратегій сталого розвитку, місцевих цільових програм;

...

Основними результатами, яких планується досягти, є:

– знешкодження непридатних до використання пестицидів та утилізації небезпечних відходів;

...

Пріоритети розвитку в сфері енергоефективності на 2013–2014 роки

1. Забезпечення впровадження енергозберігаючих заходів у галузях соціальної сфери міста.

...

Основні результати, що планується досягти:

– економія паливно-енергетичних ресурсів за рахунок виконання енергозберігаючих заходів, в тому числі за рахунок використання нетрадиційних і відновлювальних джерел енергії та альтернативного палива.

...

Дорожньо-транспортний комплекс

Основними пріоритетами розвитку комунальної дорожньо-транспортної інфраструктури області у прогнозованому періоді (2013–2014 роки) є покращення наявних об'єктів комунальної дорожньої мережі для потреб економічного розвитку області та підвищення якості життя населення.

У 2013–2014 роках передбачається здійснити такі заходи:

– розвиток об'єктів транспортної інфраструктури комунальної власності;

...

Для реалізації цих заходів планується залучення коштів субвенції з державного бюджету та коштів спеціального фонду обласного бюджету. За зазначені кошти передбачається відремонтувати у 2013–2014 роках комунальні дороги.

Житлово-комунальне господарство

Пріоритетні завдання розвитку житлово-комунального господарства області на 2013–2014 роки:

– реалізація інвестиційно-інноваційних проектів у житлово-комунальному господарстві, спрямованих на зменшення витрат та втрат ресурсів, впровадження прогресивних технологій;

...

Міський голова

В. Антонюк

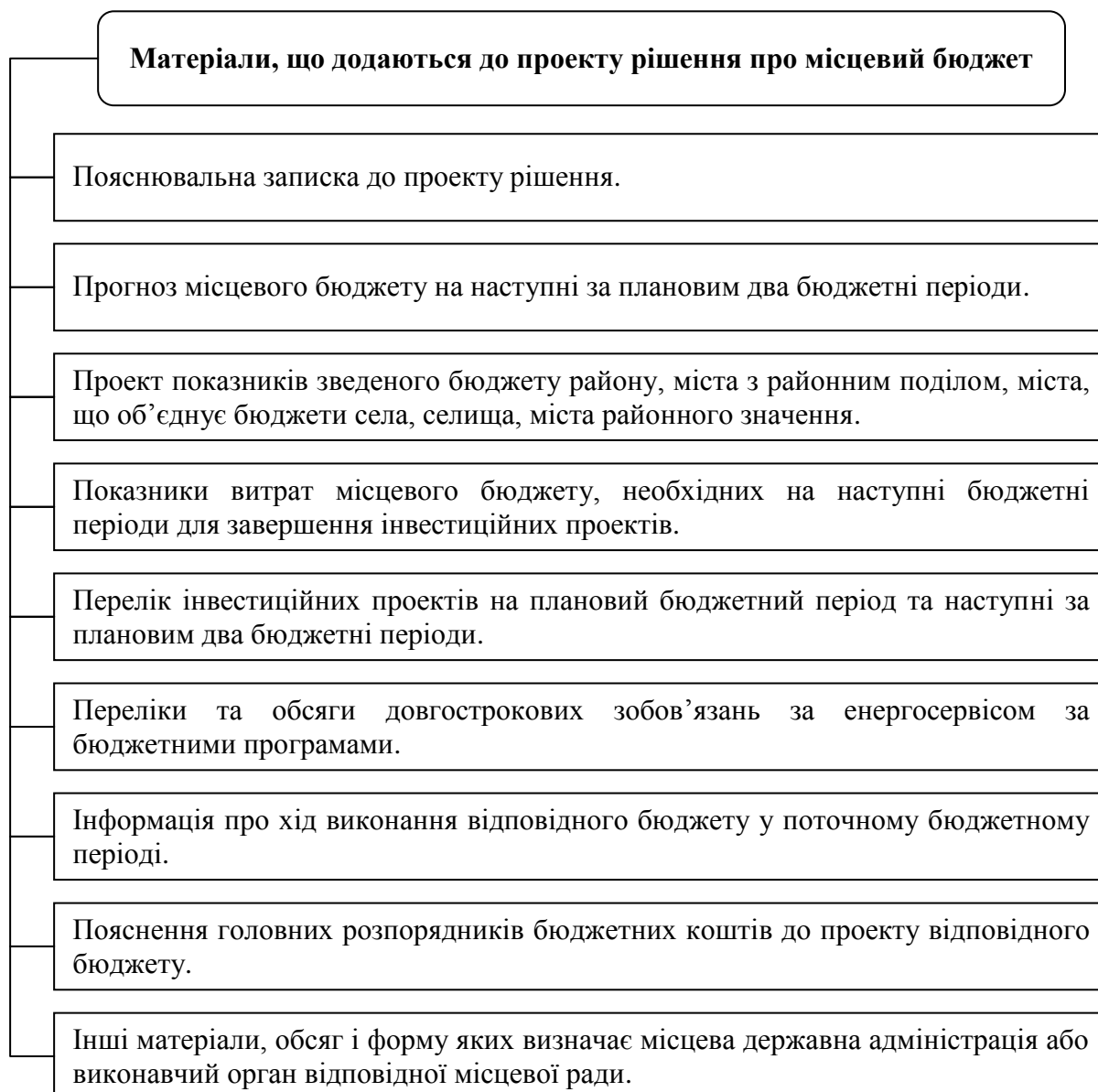

Рис. 6.А. Матеріали, що додаються до проекту рішення про місцевий бюджет

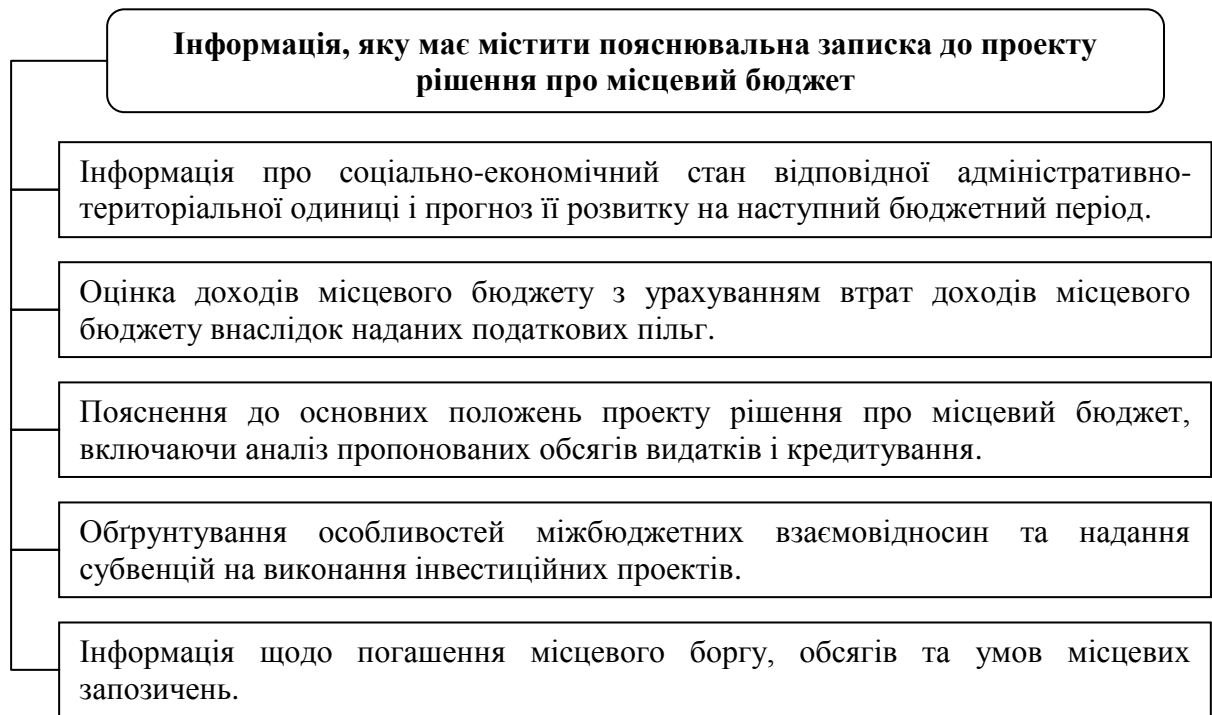

Рис. 6.Б. Інформація, яку має містити пояснювальна записка до проекту рішення про місцевий бюджет

**ЛУБЕНСЬКА МІСЬКА РАДА
ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

(позачергова сорок восьма сесія шостого скликання)

РІШЕННЯ

14 січня 2015 року

Про бюджет міста на 2015 рік

Керуючись статтею 26 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, міська рада вирішила:

1. Визначити на 2015 рік:

– доходи бюджету міста у сумі 218998151 грн., в тому числі доходи загального фонду бюджету міста 212344151 грн., доходи спеціального фонду бюджету міста 6654000 грн., у тому числі бюджету розвитку 800000 грн. згідно з додатком № 1 цього рішення;

– видатки бюджету міста у сумі 218998151 грн., в тому числі видатки загального фонду бюджету міста 194265851 грн., видатки спеціального фонду бюджету міста 24732300 грн.;

– профіцит загального фонду бюджету міста 18078300 грн. згідно з додатком № 2 до цього рішення.

– дефіцит спеціального фонду бюджету міста у сумі 18078300 грн. згідно з додатком № 2 до цього рішення.

2. Затвердити бюджетні призначення головним розпорядникам коштів бюджету міста на 2015 рік, у тому числі по загальному фонду 194265851 грн. та спеціальному фонду 24732300 грн. згідно з додатком № 3 до цього рішення.

3. Визначити оборотний касовий залишок бюджетних коштів бюджету міста у сумі 100 000 грн..

4. Затвердити на 2015 рік перелік об'єктів, фінансування яких буде здійснюватися за рахунок коштів бюджету розвитку згідно з додатком № 4 до цього рішення.

5. Затвердити на 2015 рік резервний фонд бюджету міста у сумі 300000 грн.

6. Затвердити перелік захищених статей видатків загального фонду бюджету міста на 2015 рік за їх економічною структурою:

- оплата праці працівників бюджетних установ;
- нарахування на заробітну плату;
- придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- забезпечення продуктами харчування;
- оплата комунальних послуг та енергоносіїв;
- поточні трансферти населенню.

7. Затвердити в складі видатків бюджету міста кошти на реалізацію місцевих (регіональних) програм у сумі 17032734 грн. згідно з додатком № 5 до цього рішення.

8. Розпорядникам коштів бюджету міста забезпечити в першочерговому порядку потребу в коштах на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Затвердити ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань.

9. Установити, що у загальному фонді бюджету міста на 2015 рік до доходів належать надходження, визначені статтею 64 Бюджетного кодексу України.

10. Установити, що джерелами формування спеціального фонду бюджету міста на 2015 рік у частині доходів є надходження, визначені статтею 69 Бюджетного кодексу України.

11. Установити, що джерелами формування спеціального фонду бюджету міста на 2015 рік у частині фінансування є надходження, визначені статтею 71 Бюджетного кодексу України.

12. У процесі виконання бюджету міста, у виняткових випадках, за детальним обґрунтуванням головного розпорядника бюджетних коштів, фінансове управління міської ради здійснює перерозподіл видатків за економічною класифікацією в межах загального обсягу його бюджетних призначень, затверджених у розписі бюджету та кошторисі в розрізі економічної класифікації видатків по загальному та спеціальному фондах.

У межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів перерозподіл видатків за функціональною ознакою, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків (окремо за загальним та спеціальним фондами бюджету) здійснюються за рішенням міської ради, погодженим з постійною комісією міської ради з питань планування бюджету, фінансів та питань приватизації.

Дозволити міському голові своїм розпорядженням здійснювати розподіл та перерозподіл міжбюджетних трансфертів з державного бюджету та інших місцевих бюджетів з наступним затвердженням на сесії міської ради за погодженням з постійною комісією міської ради з питань планування бюджету, фінансів та з питань приватизації.

13. Організацію виконання цього рішення покласти на фінансове управління виконавчого комітету міської ради (начальник – Романенко Т.О.), контроль за його виконанням – на постійну депутатську комісію з питань планування бюджету, фінансів та з питань приватизації.

14. Додатки 1–5 цього рішення є невід’ємною його частиною.

Міський голова

О.П. Грицаєнко

ПОГОДЖЕНО:

Секретар міської ради

І.І. Карпець

**Голова постійної депутатської комісії
міської ради з питань планування бюджету,
фінансів та з питань приватизації**

Ю.В. Палига

**Начальник юридичного відділу
виконавчого комітету**

Н.М. Мелентьєва

**Начальник фінансового управління
виконавчого комітету**

Т.О. Романенко

**Начальник організаційного відділу
виконавчого комітету**

Н.М. Уварова

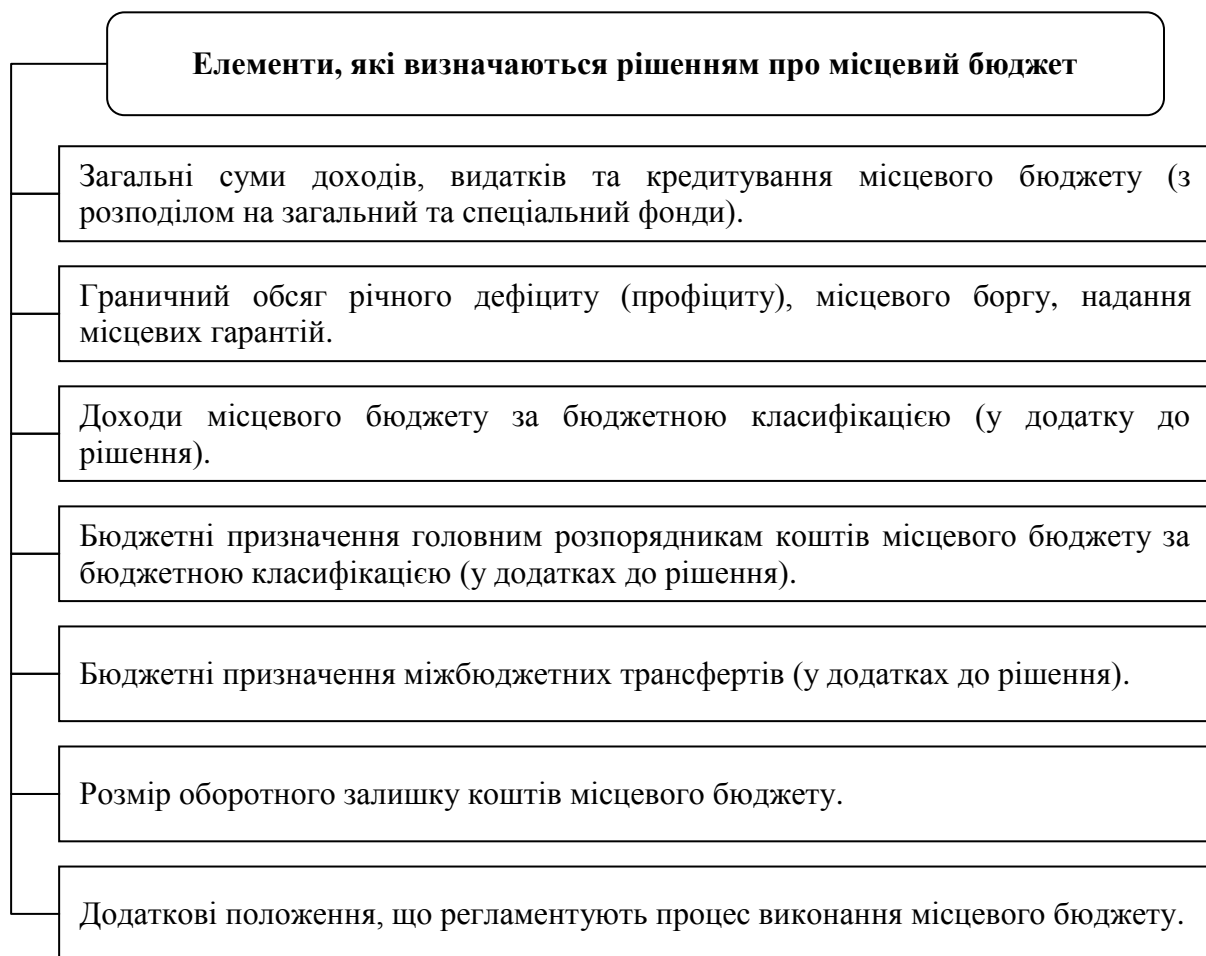

Рис. 6.В. Елементи, які визначаються рішенням про місцевий бюджет

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Департаменту фінансів Запорізької обласної
державної адміністрації
29.01.2013 № 36

Зареєстровано в Головному управлінні юстиції у
Запорізькій області
01.02.2013 № 5/1588

Порядок складання та виконання розпису місцевих бюджетів області (Витяг)

1. Загальні положення

1.1. Порядок складання та виконання розпису місцевих бюджетів області (надалі – Порядок) визначає процедури складання і виконання розпису місцевих бюджетів області.

1.2. Розпис місцевих бюджетів області на відповідний рік (далі – розпис) має бути збалансованим та включати: розпис доходів місцевих бюджетів; розпис фінансування місцевих бюджетів; розпис асигнувань місцевих бюджетів; розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів та надання кредитів з місцевих бюджетів; річний розпис витрат спеціального фонду місцевого бюджету з розподілом за видами надходжень та помісячний розпис спеціального фонду місцевого бюджету.

...

1.6. Розпис складається відповідно до бюджетних призначень, затверджених рішенням відповідної ради про місцевий бюджет в місячний термін з дня прийняття цього рішення.

До затвердження розпису затверджується тимчасовий розпис на відповідний період.

Тимчасовий розпис на відповідний період складається відповідно до вимог глави 2 цього Порядку з обмеженнями, встановленими Бюджетним кодексом України.

...

2. Складання розпису

2.1. Складання розпису починається із складання розпису доходів, розпису фінансування та розпису повернення кредитів до місцевих бюджетів.

2.2. Розпис доходів складається відділом доходів Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації за участю відповідних галузевих відділів Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідними відділами місцевих управлінь фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) та головних розпорядників.

2.3. Розпис фінансування складається відділом планування та виконання обласного бюджету Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідними бюджетними відділами місцевих управлінь фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) з урахуванням потреб покриття помісячних касових розривів загального фонду місцевого бюджету.

2.4. Розпис повернення кредитів до місцевих бюджетів складається відповідними галузевими відділами Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідними відділами місцевих управлінь фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради).

...

2.7. Департамент фінансів Запорізької обласної державної адміністрації надає до Головного управління Державної казначейської служби України у Запорізькій області, управлінь фінансів райдержадміністрацій та міських рад (міст обласного значення), Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради на паперових та електронних носіях помісячний розподіл міжбюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам, за кодами бюджетів за відповідними місцевими бюджетами згідно із затвердженим розписом обласного бюджету.

3. Внесення змін до розпису

3.1. Внесення змін до розпису здійснюється у разі:

- необхідності перерозподілу бюджетних асигнувань в розрізі економічної класифікації видатків бюджету у межах загального обсягу бюджетних призначень за тимчасовою класифікацією окремо за загальним та спеціальним фондами бюджету;

- прийняття нормативного акта про передачу бюджетних призначень від одного головного розпорядника до іншого головного розпорядника;

...

- внесення змін до рішення про місцевий бюджет.

3.2. Внесення змін до розпису за загальним і спеціальним фондом місцевого бюджету передбачає затвердження довідок про внесення змін до кошторисів, планів асигнувань (за винятком надання кредитів із бюджету) загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету та планів спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків) у порядку, встановленому для затвердження цих документів.

...

3.5. Зміни до помісячного розпису мають відповідати таким вимогам:

- бути збалансованими за місяцями, тобто не порушувати загального обсягу показників загального або спеціального фонду місцевого бюджету на місяць, якого стосуються такі зміни;

...

3.7. Зміни до розпису оформляються таким чином:

- підписуються начальником відділу планування та виконання обласного бюджету Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (начальником відповідного відділу місцевого управління фінансів, директором Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) і начальником відповідного галузевого відділу Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації або особами, що виконують їхні обов'язки;

- затверджується начальником або заступником директора Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідно начальником місцевого управління фінансів, директором Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради або їх заступниками);

- реєструються за номером та датою;

- доводяться до управлінь Державної казначейської служби України у Запорізькій області.

3.8. Головне управління Державної казначейської служби України у Запорізькій області здійснює реєстрацію довідок та облік змін до розпису і надсилає їх копії головному розпоряднику, що є підставою для затвердження довідок про внесення змін до кошторисів та планів асигнувань (за винятком надання кредитів із бюджету) загального фонду бюджету, планів надання кредитів із загального фонду бюджету, планів спеціального фонду бюджету (за винятком власних надходжень бюджетних установ та відповідних видатків).

...

4. Скорочення видатків і кредитування загального фонду місцевого бюджету

4.1. Якщо за результатами місячного звіту про виконання загального фонду місцевого бюджету виявиться, що отриманих надходжень недостатньо для здійснення бюджетних асигнувань відповідно до бюджетних призначень з урахуванням граничного обсягу дефіциту (профіциту), затвердженого рішенням Запорізької обласної ради (відповідної місцевої ради) про обласний (місцевий) бюджет, директор Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідно начальник місцевого управління фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) може вносити зміни до розпису місцевого бюджету за загальним фондом з метою забезпечення збалансованості надходжень та витрат місцевого бюджету з дотриманням граничного обсягу річного дефіциту (профіциту) місцевого бюджету.

4.2. Відділ доходів Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідний відділ місцевого управління фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) розраховує уточнений помісячний прогноз надходжень доходів загального фонду, повернення кредитів на фінансування загального фонду місцевого бюджету і подає відділу планування та виконання обласного бюджету Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідному відділу місцевого управління фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) не пізніше 15 числа місяця, що настає за місяцем, в якому відбулося недоотримання доходів місцевого бюджету.

...

5. Виконання та звітність

5.1. Виконання розпису здійснюється наростаючим підсумком з початку року.

5.2. Зведення, складання та надання звітності про виконання місцевого бюджету здійснюються Головним управлінням Державної казначейської служби України у Запорізькій області:

- щодо доходів – урахуваючи розпис доходів наростаючим підсумком з початку року;
- щодо фінансування – враховуючи розпис фінансування наростаючим підсумком з початку року;
- щодо видатків – урахуваючи розпис асигнувань наростаючим підсумком з початку року;
- щодо розпису повернення кредитів та надання кредитів – урахуваючи розпис повернення кредитів до місцевого бюджету та надання кредитів із місцевого бюджету наростаючим підсумком з початку року.

5.3. До 5-го числа місяця, що настає за звітним, Головне управління Державної казначейської служби у Запорізькій області проводить з відділом планування та виконання обласного бюджету Департаменту фінансів Запорізької обласної державної адміністрації (відповідними відділами місцевих управління фінансів, Департаменту фінансової та бюджетної політики Запорізької міської ради) звірку розпису місцевого бюджету, уточненого з урахуванням унесених змін.

...

**Начальник відділу зведеного бюджету
та міжбюджетних відносин
Департаменту фінансів Запорізької
обласної державної адміністрації**

Т.Ю. Чєбан

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства фінансів України
26.08.2014 № 836

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ / розпорядчий документ

_____ (найменування головного розпорядника коштів місцевого бюджету)
наказ

_____ (найменування місцевого фінансового органу)

№ _____

ПАСПОРТ
бюджетної програми місцевого бюджету на _____ рік

1. _____ (КПКВК МБ) (найменування головного розпорядника)
2. _____ (КПКВК МБ) (найменування відповідального виконавця)
3. _____ (КПКВК МБ) (КФКВК)¹ (найменування бюджетної програми)

4. Обсяг бюджетних призначень/бюджетних асигнувань – _____ тис. грн., у тому числі загального фонду – _____ тис. грн. та спеціального фонду – _____ тис. грн.

5. Підстави для виконання бюджетної програми _____

6. Мета бюджетної програми _____

7. Підпрограми, спрямовані на досягнення мети, визначеної паспортом бюджетної програми

№ з/п	КПКВК	КФКВК	Назва підпрограми

8. Обсяги фінансування бюджетної програми у розрізі підпрограм та завдань (тис. грн.)

№ з/п	КПКВК	КФКВК	Підпрограма/завдання бюджетної програми ²	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
1	2	3	4	5	6	7
			Підпрограма			
			Завдання			
			...			
			Усього			

9. Перелік регіональних цільових програм, які виконуються у складі бюджетної програми

(тис. грн.)

Назва регіональної цільової програми та підпрограми	КПКВК	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом
1	2	3	4	5
Регіональна цільова програма 1				
Підпрограма 1				
Підпрограма 2				
...				
Усього				

10. Результативні показники бюджетної програми у розрізі підпрограм і завдань

№ з/п	КПКВК	Назва показника	Одиниця виміру	Джерело інформації	Значення показника
1	2	3	4	5	6
		Підпрограма			
		Завдання			
1		затрат			
2		продукту			
3		ефективності			
4		якості		x	
		...			

11. Джерела фінансування інвестиційних проектів у розрізі підпрограм²

(тис. грн)

Код	Найменування джерел надходжень	КПКВК	Касові видатки станом на 1 січня звітного періоду			План видатків звітного періоду			Прогноз видатків до кінця реалізації інвестиційного проекту ³			Пояснення, що характеризують джерела фінансування
			загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом	загальний фонд	спеціальний фонд	разом	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
	Підпрограма 1											
	Інвестиційний проект 1											
	<i>Надходження із бюджету</i>											
	<i>Інші джерела фінансування (за видами)</i>		x			x			x			
	...											
	Інвестиційний проект 2											
	...											
	Усього											

¹ Код функціональної класифікації видатків та кредитування бюджету вказується лише у випадку, коли бюджетна програма не поділяється на підпрограми.

² Пункт 11 заповнюється тільки для затверджених у місцевому бюджеті видатків/надання кредитів на реалізацію інвестиційних проектів (програм).

³ Прогноз видатків до кінця реалізації інвестиційного проекту зазначається з розбивкою за роками.

**Керівник установи головного розпорядника
бюджетних коштів**

ПОГОДЖЕНО:

Керівник фінансового органу

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
НАКАЗ

24.01.2012

№ 44

**Про затвердження Порядку складання фінансової, бюджетної та іншої звітності
розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів**

Відповідно до статті 58 Бюджетного кодексу України, Положення про Міністерство фінансів України, затвердженого Указом Президента України від 08.04.2011 № 446, і з метою встановлення єдиних вимог до складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів НАКАЗУЮ:

1. Затвердити Порядок складання фінансової, бюджетної та іншої звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів, що додається.

2. Визнати таким, що втратив чинність, наказ Державного казначейства України від 05.01.2011 № 2 „Про затвердження Порядку складання фінансової та бюджетної звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів”, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02.02.2011 за № 144/18882.

3. Департаменту державного бюджету Міністерства фінансів України (Лозицький В.П.) та Управлінню методології з обслуговування бюджетів, бухгалтерського обліку та звітності Державної казначейської служби України (Сушко Н.І.) забезпечити подання цього наказу в установленому порядку на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

4. Управлінню комунікацій (Прес-служба) (Косарчук В.П.) у десятиденний строк з дня державної реєстрації цього наказу в Міністерстві юстиції України забезпечити його оприлюднення на офіційному веб-сайті Міністерства фінансів України в мережі Інтернет.

5. Уповноважити Державну казначейську службу України надавати роз'яснення з питань застосування Порядку.

6. Цей наказ набирає чинності з дня його офіційного опублікування.

7. Контроль за виконанням цього наказу покладаю на Голову Державної казначейської служби України Харченка С.І.

Перший заступник Міністра

А. Мярковський

ПОГОДЖЕНО:

**Перший віце-прем'єр-міністр України –
Міністр економічного розвитку і торгівлі України**

А. Ключев

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Наказ Міністерства фінансів України
24.01.2012 № 44**

ПОРЯДОК

**складання фінансової, бюджетної та іншої звітності розпорядниками та одержувачами
бюджетних коштів**

(Витяг)

1. Загальні положення

Цим Порядком визначаються склад та порядок складання місячної, квартальної і річної фінансової, бюджетної та іншої звітності, вимоги до розкриття її елементів.

Бюджетний календар на місцевому рівні

Етап	Терміни реалізації	Характеристика
<i>Складання проектів місцевих бюджетів</i>		
1.		Міністерство фінансів України доводить місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період.
2.		Місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад зобов'язані надавати необхідну інформацію: центральним органам виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідній сфері – для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та інших показників; Комітету Верховної Ради України з питань бюджету – для розгляду цих розрахунків.
3.		Місцеві фінансові органи розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів.
4.		Головні розпорядники бюджетних коштів організують розроблення бюджетних запитів для подання місцевим фінансовим органам.
5.		Місцеві фінансові органи здійснюють аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, з точки зору його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів.
6.		Керівник місцевого фінансового органу приймає рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад.
7.		Виконавчі органи сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад (крім виконавчих органів рад, для бюджетів територіальних громад яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти) подають відповідно районним або міським фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів бюджетів.
8.	У тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України	Міністерство фінансів України забезпечує доведення місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад розрахунків прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методики їх визначення, організаційно-методологічних вимог та інших показників.
9.	У тижневий строк з дня прийняття проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні	Кабінет Міністрів України забезпечує доведення місцевим державним адміністраціям і виконавчим органам місцевих рад визначених законом про Державний бюджет України показників міжбюджетних відносин (включаючи обсяги міжбюджетних трансфертів для бюджетів) і текстових статей, а також організаційно-методологічних вимог щодо складання проектів місцевих бюджетів.
10.	У триденний строк з дня отримання документів	Обласні державні адміністрації доводять виконавчим органам міських рад, районним державним адміністраціям обсяги субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту.
<i>Прийняття рішення про місцеві бюджети</i>		
11.	До 25 грудня року, що передує плановому	Затверджуються місцеві бюджети рішенням місцевої ради.
12.	До 1 грудня року, що передує плановому, Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України	Місцева рада при затвердженні місцевих бюджетів враховує обсяги міжбюджетних трансфертів, визначені у законі про Державний бюджет України на попередній бюджетний період.
13.	У двотижневий строк з дня офіційного опу-	Місцева рада приводить обсяги міжбюджетних трансфертів у відповідність із законом про Державний бюджет України.

	блікування закону про Державний бюджет України	
<i>Виконання місцевих бюджетів</i>		
14.		Місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад або сільські голови (якщо виконавчі органи не створені згідно із законом) забезпечують виконання місцевих бюджетів.
15.		Місцеві фінансові органи здійснюють загальну організацію та управління виконанням відповідного місцевого бюджету, координують діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету.
16.		Казначейство України веде облік усіх надходжень, що належать місцевим бюджетам, та за поданням органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, погодженим з відповідними місцевими фінансовими органами, здійснює повернення коштів, помилково або надміру зарахованих до бюджету.
17.		Місцевий фінансовий орган за участю органів, що контролюють справляння надходжень бюджету, у процесі виконання місцевого бюджету за доходами здійснює прогнозування та аналіз доходів відповідного бюджету.
18.		Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, забезпечують своєчасне та в повному обсязі надходження до місцевих бюджетів податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів місцевих бюджетів відповідно до законодавства.
19.	Протягом п'яти операційних днів з дати надання доручення на здійснення платежу за умови виконання доходів зведеного бюджету України	Органи Казначейства України здійснюють операції щодо виконання платіжних доручень розпорядників бюджетних коштів, оформлених відповідно до вимог законодавства, на підставі підтвердних документів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань та наявних бюджетних асигнувань за видатками місцевих бюджетів.
<i>Звітність про виконання місцевих бюджетів</i>		
20.		Казначейство України складає та подає відповідним місцевим фінансовим органам звітність про виконання місцевих бюджетів за встановленими формами. Зведені показники звітності про виконання бюджетів одночасно подаються органами Казначейства України відповідно фінансовим органам місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів місцевих рад.
21.		Органи, що контролюють справляння надходжень бюджету, подають місцевим фінансовим органам звіти.
22.		Квартальний та річний звіти про виконання місцевого бюджету подаються до місцевої ради місцевою державною адміністрацією та виконавчим органом місцевої ради або сільським головою (якщо відповідний виконавчий орган не створено згідно із законом) у двомісячний строк після завершення відповідного бюджетного періоду.
23.		Перевірка річного звіту здійснюється комісією з питань бюджету місцевої ради, після чого місцеві ради затверджують річний звіт про виконання бюджету або приймають інше рішення з цього приводу.

Додаток
до рішення Сумської міської ради „Про
Положення про порядок закупівель товарів,
робіт і послуг за кошти міського бюджету”
від 25.05.2004 № 811-МР

ПОЛОЖЕННЯ
про порядок закупівель товарів, робіт і послуг за кошти міського бюджету
(Витяг)

1. Положення про порядок закупівель товарів, робіт і послуг за кошти міського бюджету затверджується рішенням міської ради.

2. Це положення визначає порядок організації та проведення торгів (тендерів) у сфері закупівель товарів, робіт і послуг за рахунок коштів міського бюджету.

...

7. Тендерний комітет при закупівлі товарів робіт і послуг може застосовувати такі процедури закупівлі:

- відкриті торги;
- торги з обмеженою участю;
- двоступеневі торги;
- закупівля в одного постачальника (учасника);
- запит цінових пропозицій (котирувань).

8. Формою роботи тендерного комітету є засідання, які проводяться за потребою не рідше 2 рази на місяць. Розгляду на засіданнях тендерного комітету підлягають наступні питання:

- планування роботи тендерного комітету, розподіл функцій між членами тендерного комітету, окремих його комісій та груп;
- здійснення процедур закупівлі відповідно до чинного законодавства;
- затвердження відповідних документів, рішень тощо.

11. Головні функції тендерного комітету:

11.1. Тендерний комітет відповідає за організацію процедур закупівлі на всіх етапах їх проведення. У процесі роботи він забезпечує реалізацію таких функцій:

- планування здійснення процедур закупівель протягом бюджетного року відповідно наданих головними розпорядниками коштів розписів планових закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти згідно з законодавством на основі Державного класифікатора продукції та послуг ДК 016-97 та з урахуванням Правил визначення вартості будівництва ДБН Д.1.1-1-2000, які затверджуються підписом керівника та головного бухгалтера;

...

12. Права та обов'язки тендерного комітету. Повноваження голови, секретаря та інших членів тендерного комітету.

12.1. Тендерний комітет має право:

- від імені міської ради в межах наданих повноважень та визначених функцій виступати організатором торгів (тендерів) на закупівлю товарів, робіт і послуг;

...

12.2. Тендерний комітет зобов'язаний:

- організувати проведення процедур закупівлі відповідно до вимог чинного законодавства і установлених процедур закупівлі та термінів;

...

12.3. Голова тендерного комітету:

- головує на засіданні тендерного комітету;

...

Голова тендерного комітету (виконуючий обов'язки голови його заступник) засвідчує своїм підписом такі документи щодо державних закупівель:

– оголошення стосовно державних закупівель;

...

Указані документи після підпису завіряються печаткою організації – замовника або окремою печаткою тендерного комітету.

12.4. Заступник голови тендерного комітету:

– виконує обов'язки голови тендерного комітету у випадку його відсутності чи неможливості виконання ним своїх обов'язків;

...

12.5. Секретар тендерного комітету:

– веде та оформляє протоколи засідань тендерного комітету;

...

12.6. Галузевий розпорядник коштів, який рішенням тендерного комітету визначений відповідальним за підготовку тендерної документації:

– готує тендерну документацію відповідно до бюджетних призначень;

...

12.7. Члени тендерного комітету:

– беруть участь в обговоренні та приймають рішення щодо результатів процедури попередньої кваліфікації учасників процедур державних закупівель у разі її застосування, оцінки та зіставлення тендерних пропозицій, визначення переможця процедур закупівлі.

Мають право:

– брати участь в усіх засіданнях тендерного комітету та прийнятті його рішень;

...

Зобов'язані:

– додержуватися норм чинного законодавства у сфері державних закупівель, відповідних нормативно-правових актів організації-замовника, цього Положення та тендерної документації;

...

13. Витрати на організацію та проведення процедур закупівель товарів, робіт і послуг за кошти міського бюджету:

– склад, обсяги та джерела покриття витрат на організацію та проведення процедур закупівлі можуть визначатися у відповідному кошторисі витрат або розрахунків щодо організації та проведення процедур закупівлі, що за поданням голови тендерного комітету затверджується міським головою;

...

14. Відповідальність членів тендерного комітету по забезпеченню порядку закупівель товарів, робіт і послуг за кошти міського бюджету:

– голова та члени тендерного комітету, а також залучені експерти та консультанти відповідно до своїх повноважень несуть відповідальність згідно з чинним законодавством за порушення, допущені під час здійснення процедур закупівлі, правильність та об'єктивність прийнятих рішень, недотримання вимог достовірності та збереження конфіденційності інформації, недоліки ведення звітності;

...

Секретар Сумської міської ради

О.В. Атаман

Термінологічний словник

Бюджетна програма – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення і реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетне асигнування – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.

Бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому.

Бюджетне призначення – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане цим Кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетний запит – документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди.

Головні розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, які отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Державна закупівля – придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом України „Про здійснення державних закупівель”.

Одержувач бюджетних коштів – суб'єкт господарювання, громадська чи інша організація, яка не має статусу бюджетної установи, уповноважена розпорядником бюджетних коштів на здійснення заходів, передбачених бюджетною програмою, та отримує на їх виконання кошти бюджету.

Проект бюджету – проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід'ємною частиною проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет).

Рішення про місцевий бюджет – нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради, виданий в установленому порядку, що затверджує місцевий бюджет та визначає повноваження відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації або виконавчого органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду.

Розпис бюджету – документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації.

Розпорядник бюджетних коштів – бюджетна установа в особі її керівника, уповноважена на отримання бюджетних асигнувань, взяття бюджетних зобов'язань, довгострокових зобов'язань за енергосервісом та здійснення витрат бюджету.

Учасники бюджетного процесу – органи, установи та посадові особи, наділені бюджетними повноваженнями (правами та обов'язками з управління бюджетними коштами).

Література

1. Аналітична записка „Напрями активізації участі громадськості у місцевому самоврядуванні в містах України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/public/File/2015_analit/gromadsk.pdf.
2. Бюджетна система України: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем’янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
3. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Закон України „Про добровільне об’єднання територіальних громад” від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-viii>.
5. Закон України „Про електронний цифровий підпис” від 22 травня 2003 року № 852-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>.
6. Закон України „Про електронні документи та електронний документообіг” від 22 травня 2003 року № 851-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
7. Закон України „Про здійснення державних закупівель” від 10 квітня 2014 року № 1197-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1197-18>.
8. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: № 280/97-ВР. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
9. Крилова О. Участь громадськості у формуванні бюджетів в Україні: поточна практика та рекомендації щодо її розширення: аналітичний звіт № 3 / О. Крилова. – К.: Проект Світового банку/ПАДКО/Мцпд „Голос громадськості”, 2006. – 72 с.
10. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
11. Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Інструкції з підготовки бюджетних запитів” 6 червня 2012 року № 687 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1057-12>.
12. Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку казначейського обслуговування місцевих бюджетів” від 23 серпня 2012 року № 938 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1569-12>.
13. Наказ Міністерства фінансів України „Про затвердження Порядку складання фінансової, бюджетної та іншої звітності розпорядниками та одержувачами бюджетних коштів” 24 січня 2012 року № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0196-12>.
14. Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. – Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр „Економічна думка”, 2012. – 200 с.
15. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку обслуговування коштів місцевих бюджетів у частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків державного сектору” від 14 травня 2015 року № 378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/378-2015-п>.
16. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: монограф. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем’янишина. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 376 с.

Розділ 7.

СКЛАДАННЯ ПРОЕКТІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

- 7.1. Організація планування місцевих бюджетів.**
- 7.2. Стратегічне та середньострокове бюджетне планування.**
- 7.3. Методи бюджетного планування.**
- 7.4. Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів.**
- 7.5. Планування видатків місцевих бюджетів.**
- 7.6. Що таке програмно-цільовий метод бюджетного планування?**

7.1. Організація планування місцевих бюджетів

7.2. Стратегічне та середньострокове бюджетне планування

7.3. Методи бюджетного планування

7.4. Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів

Відсутність науково обґрунтованих і законодавчо встановлених методик бюджетного планування не дає змогу максимально точно провести розрахунки дохідної частини місцевих бюджетів (рис.). Це призводить до викривлень показників доходів прийнятого бюджету та кінцевих результатів. У разі

незначних розходжень, дефіцит ресурсів можна „перекрити” економією бюджетних коштів, одержанням позичок на покриття тимчасових касових розривів, використанням інших адміністративних заходів впливу. Значно гірше, коли невідповідність між плановими та фактичними показниками доходів призводить до зменшення видатків місцевих бюджетів.

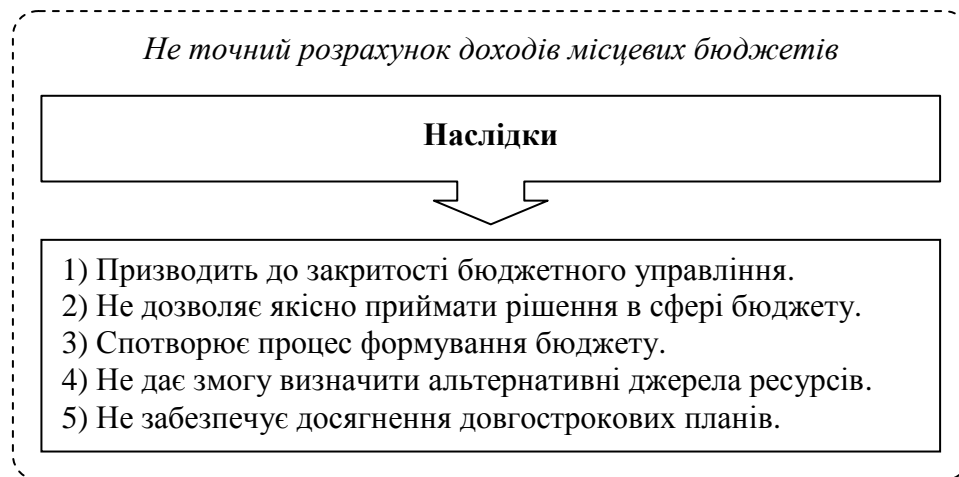

Рис. Наслідки не точного розрахунку планових показників доходів місцевих бюджетів

Розрахунок меншого обсягу доходів тягне за собою скорочення видатків на стадії складання проектів місцевих бюджетів і, тим самим, обмежує надання суспільних послуг. Якщо ж заплановано надмірні значення доходів, які буде забезпечити складно або не можливо, це вплине на процес виконання видаткової частини місцевих бюджетів через зменшення обсягів її складових. Таким чином, планування бюджетних доходів є однією з найважливіших функцій бюджетного менеджменту, від якого залежить реальність надходження коштів, своєчасність їх мобілізації та достатність для фінансування запланованих видатків (рис.).

Планування доходів місцевих бюджетів – це особливий вид діяльності в системі вироблення та прийняття фінансових рішень усіма учасниками бюджетного процесу. Його ціль зводиться до фінансового забезпечення економічно обґрунтованих кількісних і якісних параметрів бюджетних завдань та перспективних програм соціально-економічного розвитку територій. Однак, тінізація економіки, надмірна заполітизованість прийняття рішень у бюджетній сфері, недосконалість існуючих методів бюджетного планування – ось чи не найважливіші чинники невідповідності між плановими та фактичними показниками дохідної частини місцевих бюджетів.

Розрахунок планових показників доходів місцевих бюджетів включає три *етапи*. Суть першого полягає у визначенні очікуваного обсягу окремого джерела доходів, тобто здійснюється прогнозування обсягів доходів з урахуванням інфляції та валютного курсу. Тим самим забезпечується оцінка ресурсів і дуже важливо, щоб вона була максимально точною. На другому етапі проводиться розподіл надходжень за рівнями бюджетної системи (визначення частки (нормативів) розподілу між державним та місцевими бюджетами).

Третій етап – розробка контрольних завдань по тому чи іншому джерелу бюджетних доходів.

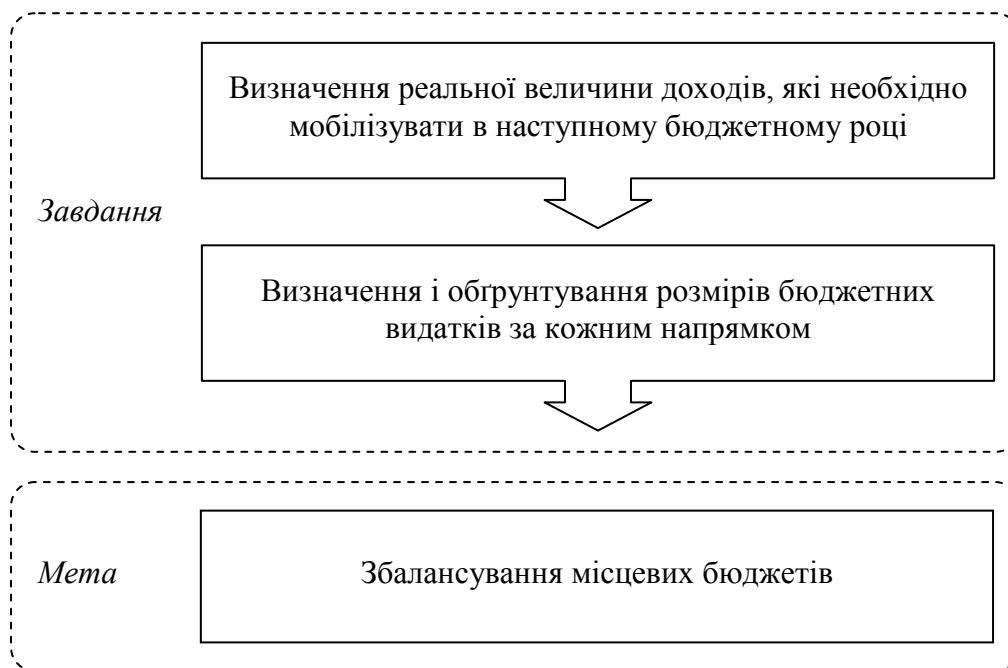

Рис. Роль планування доходів місцевих бюджетів у системі бюджетного планування на місцевому рівні

Щоправда, низка вад в системі бюджетного планування деформують планові та фактичні показники бюджетних доходів. Одна із них – *відстороненість органів державної фіскальної служби від процесу складання проектів місцевих бюджетів*. На дані органи покладено обов’язок здійснювати контроль за правильністю та своєчасністю надходження податків і зборів (обов’язкових платежів), ведення обліку даних платежів у розрізі платників податків. Маючи велику статистичну базу платників податків, органи державної фіскальної служби не обмінюються інформацією з учасниками бюджетного процесу, мотивуючи це конфіденційністю даних.

Сама ж відсутність даних від „першоджерела” унеможлиблює точний розрахунок планових значень доходів місцевих бюджетів. З точки зору працівників місцевих фінансових органів, це відбивається на відсутності бажання і відповідальності у формуванні та виконанні основних бюджетних показників. Вирішення даного питання залежить від політичної волі прийняти відповідні рішення та зобов’язати органи державної фіскальної служби забезпечувати виконання планових показників, які будуть розраховуватися за їх безпосередньої участі (в подальшому це утворить основу проекту місцевого бюджету на наступний рік).

По-друге, *ні Міністерством фінансів України, ні місцевими фінансовими органами не розроблено повноцінної методики обрахунку очікуваних ресурсів місцевих бюджетів¹*, що спотворює їх планові та фактичні значення.

¹ Стосовно бюджетного процесу на місцевому рівні, Міністерством фінансів України розроблено тільки методики прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств, акцизного податку з вироблених в

Підвищити ефективність бюджетного планування може застосування методу апроксимації¹ або його видів (інтерполяції, екстраполяції й інших). Зокрема, даний науковий підхід в практичній діяльності використовувало фінансове управління Кролевецької районної державної адміністрації. Незважаючи на вади, це дало змогу провести оцінку податку на доходи фізичних осіб, як одного з найбільшого джерела доходів місцевих бюджетів.

Наукові методи частково використовувалися до 2015 року, коли в понятті бюджетотворення на місцях розраховувався контрольний показник Міністерства фінансів України за доходами, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Розрахунок проводився за надісланим зверху „шаблоном” і деталізувався до окремої ланки бюджету (мав вигляд таблиці формату Excel, до якої заносились статистичні дані щодо обсягів доходів і кількості населення за три попередні роки). Такий підхід був прийнятним у разі сталих показниках економічного розвитку, а його ефективність знижувалась в умовах посилення кризи.

7.4.1. Планування податкових надходжень²

Для формування планових показників податкових надходжень місцевих бюджетів використовуються звітні дані та розрахунки податків і зборів (обов'язкових платежів), які мають надаватися місцевим фінансовим органам іншими учасниками бюджетного процесу. Основними елементами обчислення є *податкова ставка і база оподаткування*, від точного визначення яких залежить обґрунтованість планових сум податкового ресурсу місцевих бюджетів (див. **табл.** інформ. матер.). Бюджетне планування на наступний бюджетний рік здійснюється на основі звітних даних за 9 місяців із урахуванням їх динаміки в четвертому кварталі.

Разом з тим, воно потребує вдосконалення шляхом: розробки методологічної бази планування податкових надходжень місцевих бюджетів; створення інституційного середовища процесу планування; побудови інформаційно-аналітичної системи для розрахунку планових показників податків і зборів (обов'язкових платежів); формування податкової дисципліни платників податків, зменшення корупційної складової у податкових відносинах (**рис.**). Більш детально це описано в *монографіях „Планування та адміністрування податкових надходжень як складова соціально-економічного розвитку регіону”, „Моніторинг податкових ризиків: теорія та практика”*.

Україні підакцизних товарів (продукції) та із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), плати за землю, податку на доходи фізичних осіб, ПДВ з вироблених в Україні товарів та із ввезених на територію України товарів у розрізі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, обсягів відшкодування ПДВ.

¹ Метод заміни одного елемента на інший зі схожими якістьми, але більш вигідний.

² В **інформ. матер.** подано розроблені Міністерством фінансів України методики прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток підприємств, акцизного податку та податку на землю.

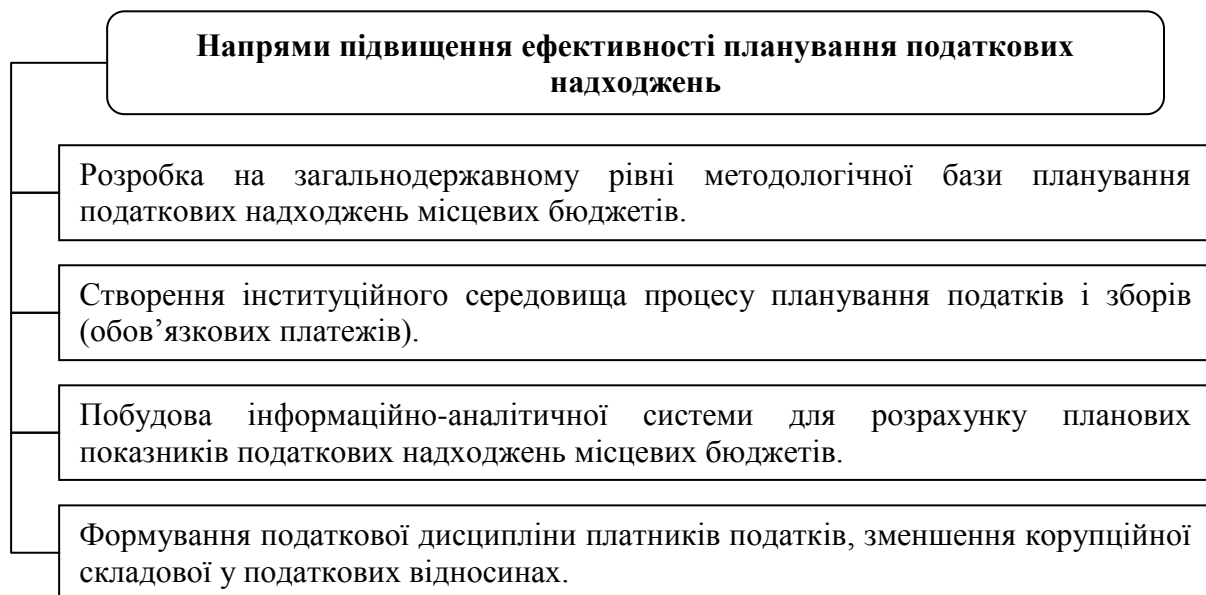

Рис. Напрями підвищення ефективності планування податкових надходжень

7.4.1.1. Планування надходження податку на доходи фізичних осіб

Як неодноразово зазначалося у попередніх розділах, податок на доходи фізичних осіб є основним джерелом податкових надходжень місцевих бюджетів і, незважаючи на тенденцію до зменшення, його питома вага усе ж становить близько 70%. Роль даного платежу в системі місцевих фінансів зводиться до макроекономічної стабілізації та мікроекономічного регулювання. Тому від ефективного його планування залежить не тільки стан фінансового забезпечення місцевого самоврядування, а й витікаючи із цього кількісні та якісні параметри надання суспільних послуг.

Основним показником, який використовується для розрахунку планових надходжень податку на доходи фізичних осіб, є *показник витрат на оплату праці*. Він включає фонд оплати праці найманих працівників та грошове забезпечення військовослужбовців, допомогу по тимчасовій непрацездатності, що виплачується за рахунок фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, винагороду за цивільно-правовими договорами. Більш детально порядок визначення потенційних надходжень з даного платежу подано в *методиці прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб* (див. **інформ. матер.**).

Загалом же, на розрахунок планових показників податку на доходи фізичних осіб впливають наступні фактори:

1) *Кількість платників податку*¹ – фізичних осіб – резидентів і нерезидентів, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні, а також іноземні доходи (тільки стосовно резидентів). У кожній територіальній громаді складається різна демографічна ситуація щодо чисельності працездатного населення, рівня безробіття та неповної зайнятості, частки працюючих пенсіонерів тощо. Не менш важливою проблемою є природний рух робочої сили всередині країни й еміграція потенційних платників податку за кордон. Тому для поліпшення планування даного платежу необхідно взяти до уваги регіональні особливості розвитку людського капіталу.

2) Чисельність платників податку, які отримують *пільги*, й прогностичний обсяг даних пільг. Наприклад, громадяни за наслідками звітного податкового року мають право на податкову знижку, до якої включається: частина суми процентів, сплачених за користування іпотечним житловим кредитом; сума коштів або вартість майна, переданих у вигляді пожертвувань або благодійних внесків; сума коштів, сплачених на користь закладів освіти для компенсації вартості здобуття середньої професійної або вищої освіти; сума коштів, сплачених на користь закладів охорони здоров'я для компенсації вартості платних послуг з лікування.

3) *Обсяги оподатковуваних доходів*, доходів із джерела їх походження в Україні, які остаточно оподатковуються під час їх нарахування, іноземних доходів (тільки стосовно резидентів), що є об'єктами оподаткування податку на доходи фізичних осіб. Спрогнозувати такий показник досить складно враховуючи турбулентний стан вітчизняної економіки, а також специфіку розвитку тієї чи іншої галузі в регіоні. Органи місцевого самоврядування мають бути зацікавлені у збільшенні доходів населення не тільки з позиції росту фактичних показників даного платежу, цей фактор може вплинути на мобілізацію інших податків до місцевих бюджетів.

4) *Ставки податку*, базовий розмір якої становить 15% бази оподаткування. При плануванні податкових надходжень необхідно врахувати, що в разі перевищення доходів у календарному місяці десятикратного розміру мінімальної заробітної плати, застосовується підвищена ставка 20%. Як свідчить статистика заробітної плати в Україні, для різних територіальних громад характерні значні коливання їх максимальних та мінімальних розмірів (особливо, коли йде мова про селища і села депресивних регіонів, де середня заробітна плата не набагато перевищує законодавчо встановлений мінімальний розмір).

5) *Механізм розподілу податку на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів*. До 2015 року 75% даного платежу зараховувалося до доходів бюджетів міст обласного значення, 25% – до доходів бюджетів сіл, їх об'єднань, селищ та міст районного значення. Згідно нових вимог Бюджетного кодексу України 60% податку, що сплачується на території міст обласного значення, районів й об'єднаних територіальних громад надходить до бюджетів

¹ Платники податку на доходи фізичних осіб й інші елементи оподаткування подано в розділі IV Податкового кодексу України (див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

міст обласного значення, районних бюджетів і бюджетів об'єднаних територіальних громад; 15% податку, що сплачується (перераховується) на території областей – до обласних бюджетів¹.

б) *Виплата заробітної плати „в ковертах” та прихована зайнятість населення*, що призводить до недоотримання значної суми податку на доходи фізичних осіб. Для усунення девіантної поведінки роботодавців і працівників органи державної влади та місцевого самоврядування повинні проводити контрольні заходи у сфері оплати праці, підвищувати податкову культуру населення, сприяти розвитку виробництва і забезпечувати створення нових робочих місць. Разом з тим, в суспільстві необхідно розвивати ідею вчасно й у повному обсязі сплачувати податки, іншими словами, брати участь в підтримці справ місцевого значення.

7.4.1.2. Планування надходження податку на прибуток підприємств

В **інформ. матер.** подано *методику прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств*. Специфіка розрахунку планових показників даного платежу полягає у тому, що до доходів обласних, районних, міських, міст районного значення, селищних і сільських бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад надходить *податок на прибуток підприємств та фінансових установ комунальної власності*, засновником яких є місцеві ради. Натомість з 2015 року 10% *податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки*, зареєстрованих на території областей та міста Києва, формують доходи відповідних бюджетів².

Виходячи із цього, необхідно точно визначити *кількість суб'єктів господарювання* – юридичних осіб, які провадять господарську діяльність на території України та за її межами, розподіливши їх за видами засновників (місцеві ради і суб'єкти приватного сектору економіки). Розвиваючи середній та великий бізнес в регіонах, тим самим, можна впливати на наповнюваність місцевих бюджетів, що в майбутньому дасть синергетичний ефект. Крім полегшення адміністративно-дозвільного тиску, місцева влада повинна сприяти пошуку внутрішніх та зовнішніх інвесторів, фінансово підтримувати економічно вигідні проекти приватних підприємств.

На планування надходження податку на прибуток підприємств впливають також *розміри податкових ставок*³, базова з яких становить 18%. Інші ставки встановлюються у таких розмірах: 3% за договорами страхування; 0% за

¹ Розподіл податку на доходи фізичних осіб між бюджетами різних рівнів подано в статтях 64 і 66 Бюджетного кодексу України (**див.** <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

² Зарухування податку на прибуток підприємств до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України (**див.** <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

³ Ставки податку на прибуток підприємств й інші елементи оподаткування подано в розділі III Податкового кодексу України (**див.** <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

договорами з довгострокового страхування життя і добровільного медичного страхування; 0, 4, 6, 12, 15 і 20% до доходів нерезидентів та прирівняних до них осіб із джерелом їх походження з України; 10% від доходу, отриманого від діяльності з випуску та проведення лотерей, азартних ігор з використанням гральних автоматів; 18% від доходу, отриманого від букмекерської діяльності, азартних ігор.

Розрахунок планових показників податку на прибуток підприємств передбачає визначення *суб'єктів, які звільняється від оподаткування*. Головним чином, мова йде про прибуток підприємств та організацій, які засновані громадськими організаціями інвалідів і є їх повною власністю, отриманий від продажу (постачання) товарів, виконання робіт і надання послуг. При цьому повинні виконуватися дві умови, за яких кількість інвалідів становить не менше 50% середньооблікової чисельності штатних працівників, а фонд оплати праці таких інвалідів протягом звітного періоду дорівнює не менше 25% суми загальних витрат на оплату праці.

Чи не найголовнішим чинником, який впливає на планування надходження даного платежу і стан його мобілізації до місцевих бюджетів, є *рівень податкової культури в суспільстві*. Якщо мова йде про підприємства різних форм власності та видів діяльності, у них податковим плануванням можуть займатися окремі відділи або групи юристів й економістів. Їхня робота зводиться до зменшення податкових зобов'язань шляхом уникнення оподаткування, переведення діяльності в регіони з низьким податковим навантаженням, використанням інших заходів податкового менеджменту. Зрештою, вирувати це майже не можливо, утім необхідно взяти до уваги при проведенні розрахунків.

7.4.1.3. Планування надходження акцизного податку

З 2015 року розширення дохідної бази місцевих бюджетів відбулося за рахунок впровадження акцизного податку з реалізації через роздрібну торговельну мережу пива, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів, біодизелю та газу. Даний платіж може стати доступним і стабільним джерелом доходів бюджетів міст обласного та районного значення, сільських і селищних бюджетів, бюджетів об'єднаних територіальних громад¹. При цьому необхідно взяти до уваги, що він справляється за ставкою в діапазоні від 2% до 5% вартості реалізованого товару замість збору за виноградарство, садівництво та хмелярство.

При розрахунку планових показників акцизного податку необхідно визначити *перелік його платників*² – магазини, кіоски тощо, які мають ліцензію

¹ Зарахування акцизного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України ([див. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17)).

² Платники акцизного податку й інші елементи оподаткування подано в розділі VI Податкового кодексу України ([див. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17)).

на продаж пива, алкогольних напоїв та тютюнових виробів, а також автозаправочні станції, які здійснюють реалізацію нафтопродуктів, біодизелю і скрапленого газу. Маючи показники реалізації підакцизних товарів та встановлені ставки збору, легко спрогнозувати обсяги податкових надходжень. До чинників, які можуть вплинути на процес планування, належать рівень попиту і пропозиції на дані товари, зміна купівельної спроможності населення, стан нафтогазового ринку.

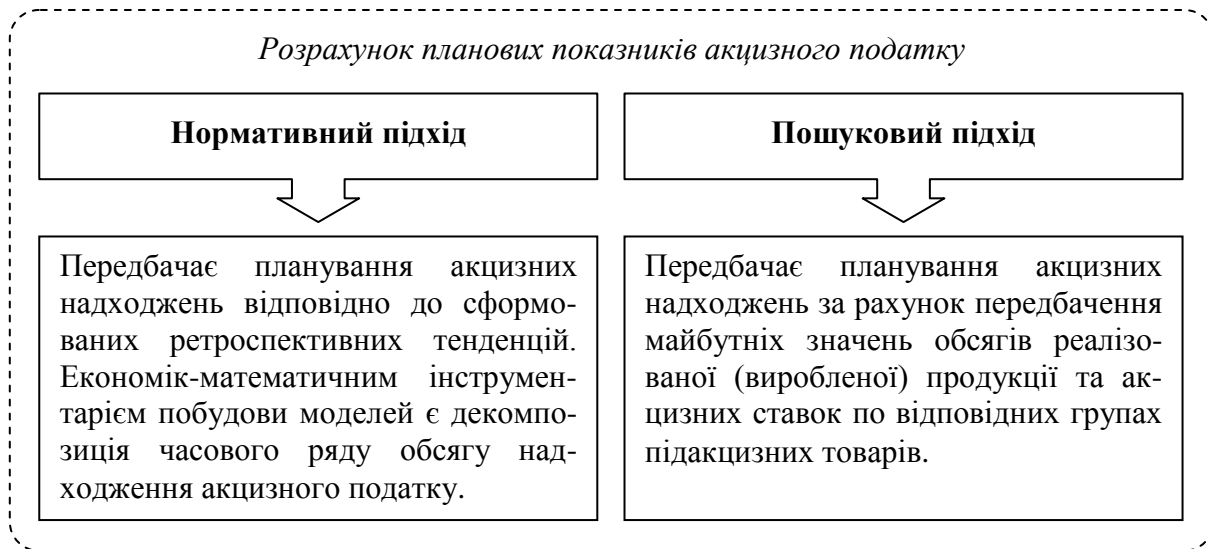

Рис. Підходи до розрахунку планових показників акцизного податку¹

Ще один момент, на який необхідно звернути увагу органам місцевого самоврядування під час бюджетного планування, – *надвеликі масштаби „тіньового” ринку і контрабанди підакцизних товарів*. Кожного року правоохоронні органи викривають десятки й сотні підпільних виробництв алкогольних напоїв та тютюнових виробів, каналів розповсюдження і збуту газу й нафтопродуктів. Тим самим, місцеві бюджети недоотримують десятки і сотні мільйонів гривень, які мали б йти на розвиток територіальної громади. Зусилля місцевої влади мають бути спрямовані на підтримку та сприяння функціонуванню роздрібною мережі підакцизних товарів.

7.4.1.4. Планування надходження екологічного податку

Частина доходів місцевих бюджетів формується за рахунок екологічного оподаткування. Розрахунок планових показників екологічного податку передбачає визначення: кола *платників*², якими є суб'єкти господарювання,

¹ В **інформ. матер.** подано методику прогнозування надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) у розрізі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

² Платники екологічного податку й інші елементи оподаткування подано в розділі VIII Податкового кодексу України (**див.** <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>).

юридичні особи, що не провадять господарську (підприємницьку) діяльність, бюджетні установи, громадські й інші підприємства; *об'єкта і бази оподаткування*, тобто обсягів забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, скидаються безпосередньо у водні об'єкти та розміщені відходи, крім тих, що розміщуються на власних територіях суб'єктів господарювання (рис.).

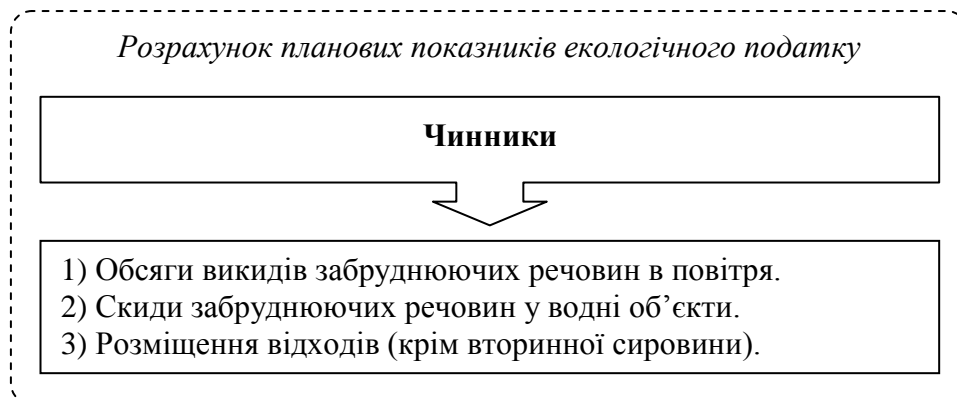

Рис. Чинники, від яких залежить розрахунок планових показників екологічного податку

При цьому необхідно врахувати те, що органи місцевого самоврядування не мають повний доступ до даного джерела. Зокрема, до місцевих бюджетів не зараховується екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів і тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк. Якщо раніше екологічний податок надходив до спеціального фонду місцевих бюджетів в діапазоні від 10% до 25%, то згідно нових вимог Бюджетного кодексу України даний платіж формує доходи загального фонду місцевих бюджетів.

Диспаритет у *розмежуванні зарахування коштів екологічного податку* наступний¹: до державного бюджету 20% надходжень, місцевих бюджетів – 80%, у тому числі до обласних бюджетів – 55%, сільських, селищних, міських бюджетів – 25%, бюджету міста Києва – 80%. Значне збільшення ресурсу обласних бюджетів дасть змогу забезпечити фінансування видатків, пов'язаних з фінансуванням ветеринарних лікарень та ветеринарних лабораторій, якими забезпечується епізоотичне благополуччя відповідних територій шляхом проведення лікувальних, лабораторно-діагностичних, профілактичних робіт, контролю за якістю продуктів харчування тощо.

Загалом же, органи місцевого самоврядування мають будувати свою діяльність так, аби екологічне оподаткування стимулювало зменшення забруднення навколишнього природного середовища, бережливе ставлення до нього під час здійснення господарської діяльності. З одного боку, екологічний податок має сприяти впровадженню у виробництво екологічно чистих,

¹ Зарахування екологічного податку до бюджетів різних рівнів подано в статтях 64, 66 і 69 Бюджетного кодексу України (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

ресурсоенергозберігаючих та маловідходних технологій. З іншого боку, даний платіж повинен забезпечити доходи місцеві бюджети стабільним ресурсом для достатнього фінансування робіт з охорони та відтворення природно-ресурсного потенціалу територіальної громади.

7.4.1.5. Планування надходження рентної плати

Вітчизняне законодавство визначає природні ресурси як суспільну власність. Відповідно до статті 13 Конституції України *власником землі, її надр, атмосферного повітря, водних й інших природних ресурсів є народ України*. При цьому органи державної влади та місцевого самоврядування здійснюють права власника, в тому числі щодо визначення переліку і ставок платежів за користування природними ресурсами. Використання в повній мірі права податкової ініціативи дає змогу забезпечити місцеві бюджети достатніми і стабільними надходженнями від користування надр, спеціального використання води та лісових ресурсів.

Із усього переліку рентної плати до місцевих бюджетів надходить: рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення, а також в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; за спеціальне використання води та водних об'єктів місцевого значення; за спеціальне використання лісових ресурсів і лісових ресурсів у частині деревини, заготовленої в порядку рубок головного користування. Розподіл даних платежів між видами бюджетів коливається в діапазоні від 25% до 100%, детальну характеристику якого подано в Бюджетному кодексі України¹.

Загалом же, при плануванні надходжень даних платежів необхідно взяти до уваги, що вони зараховуються до бюджетів за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів – за місцем податкової реєстрації платника рентної плати. Крім того, вплив на обчислення плану по рентній платі має встановлення податкових ставок, застосування пільгового режиму оподаткування тощо. Утім до даного процесу слід відноситися обачно з тим, аби надмірне податкове навантаження не вплинуло на вихід в „тінь” суб'єктів, які займаються відповідними видами діяльності.

Мабуть, це найбільша проблема, характерна для системи рентних відносин. Сьогодні в Україні є численні випадки, коли *видобування корисних копалин або користування природними ресурсами здійснюється нелегально „під прикриттям” правоохоронних органів*. При цьому місцева влада не отримує кошти від провадження такої діяльності, хоча змушена нести витрати на охорону навколишнього природного середовища й відтворення природних ресурсів. Пошук та розширення бази оподаткування рентної плати дасть змогу

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

забезпечити контроль за ощадливим використанням природних багатств та спланувати достатній і стабільний ресурс місцевих бюджетів.

7.4.1.6. Планування надходження місцевих податків і зборів¹

З 2015 року суттєвих змін зазнала структура підсистеми місцевого оподаткування в Україні. Незважаючи на це, практика бюджетного планування, методи і прийоми, які застосовуються при розрахунку планових показників податкових надходжень місцевих бюджетів, свідчать про відсутність належної оцінки ефективності справляння місцевих податків та зборів. Зокрема, до основних причин, які негативно впливають на податкове адміністрування, породжують численні форми ухилення від оподаткування і, відповідно, призводять до невідповідності між плановими та фактичними обсягами надходжень даних платежів, належать такі (рис.):

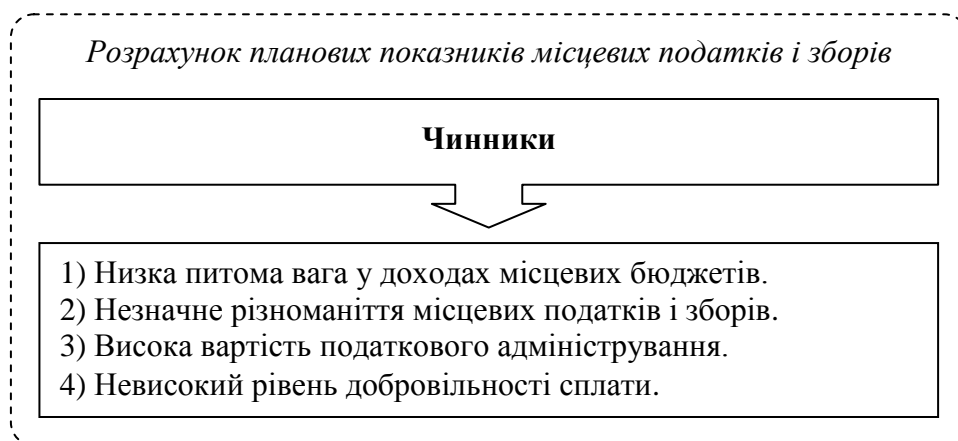

Рис. Чинники, від яких залежить розрахунок планових показників місцевих податків і зборів

— низька питома вага місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів об'єктивно не дає змоги забезпечити органи місцевого самоврядування достатніми фінансовими ресурсами для виконання повноважень у межах їх компетенції;

— невелике різноманіття місцевих податків і зборів із неоднорідною базою оподаткування призводить до необхідності організації складного механізму справляння, а також невмотивованого зростання адміністративних витрат органів державної фіскальної служби;

— наявність місцевих податків і зборів, витрати на адміністрування яких значно перевищують їх надходження до місцевих бюджетів (тобто окремі їх

¹ В інформ. матер. подано методику прогнозування надходжень податку на землю, розроблену Міністерством фінансів України.

різновиди є збитковими, неефективними, недоцільними, тому потребують першочергового скасування);

— невисокий рівень добровільності сплати місцевих податків і зборів, спричинений обмеженою правовою свідомістю в переважній більшості платників податків, а також нерозумінням їх ролі у фінансовому забезпеченні органів місцевого самоврядування.

Дана критика не позбавлена глибокого аналізу фіскальних зв'язків у системі місцевих фінансів, усвідомлення реальних потреб органів місцевого самоврядування у фінансових ресурсах, необхідних для підтримання на належному рівні суспільного добробуту, регулювання темпів соціально-економічного розвитку регіонів. На ефективність планування надходження місцевих податків і зборів рівноцінно впливають як величина граничних розмірів їх ставок, так і кількісні параметри бази оподаткування. Крім того, значний вплив мають інституційна сфера, політичний клімат, інфляційні процеси, стабільність економічної ситуації в державі тощо.

Щодо місцевого оподаткування, в зарубіжній практиці використовують поняття „відхилення зобов'язань”, що характеризує різницю між фактичними надходженнями та сумою податкових платежів, зібраних за умови відсутності випадків ухилення від оподаткування. В Україні ж у бюджетному плануванні часто керуються бюрократичними вказівками „зверху” для отримання в майбутньому економічних та політичних дивідендів. Більш детально фактори, які впливають на розрахунок планових показників надходження місцевих податків і зборів, описано у монографії „Місьцеве оподаткування в умовах реформування податкової системи України”¹.

7.4.2. Планування неподаткових надходжень

Планові показники неподаткових надходжень місцевих бюджетів, якими є доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності, власні надходження бюджетних установ й інші неподаткові надходження, визначаються на основі даних про їх фактичне надходження на дату складання бюджету, очікуваного виконання до кінця року, а також з урахуванням тенденцій, які склалися за останні роки. Оскільки органи місцевого самоврядування мають повний доступ до даного джерела, такий підхід дає можливість відносно точно визначити їх очікувані розміри.

Встановлення плану місцевих бюджетів по неподаткових надходженнях передбачає: вибір фактичних надходжень по кожному джерелу за останні три роки; вивчення динаміки і визначення сталих тенденцій, які можуть зберегтися

¹ Див.: https://books.google.com.ua/books?hl=en&lr=&id=Bb9uBgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA21&dq=info:P-xj8nhq4REJ:scholar.google.com&ots=XsfZApvtT&sig=djR9nr4hTBVHaYSuN8sc_mVKhbQ&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

наступний рік; збір необхідної статистичної інформації від учасників бюджетного процесу; аналіз економічних чинників, що впливають на обсяги надходжень; вивчення змін в нормативно-правовому полі, які будуть впливати на їх мобілізацію; вибір найбільш прийнятної методики обрахунку для кожного виду неподаткових надходжень із залученням науковців та фахівців-практиків (рис.).

Рис. Розрахунок планових показників неподаткових надходжень місцевих бюджетів

Утім, кожен вид неподаткових надходжень має свої особливості, від чого й залежать їх планові та фактичні значення. Зокрема, *доходи від власності та підприємницької діяльності* формуються за рахунок частини чистого прибутку (доходу) комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, і дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність. Тому основну увагу необхідно звернути на фінансовий стан даних підприємств та показники їх фінансових планів з тим, аби переконатися у стійкості до циклічних коливань і кон'юнктури економічного розвитку.

Планування надходження плати за надання адміністративних послуг, які є складовою частиною *адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності*, головним чином, визначається вартістю даних послуг на попередній період і можливими коливаннями в перспективі. Як і в попередньому випадку, на розрахунок очікуваних доходів від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом й орендної плати за водні об'єкти (їх частини), що надаються в користування на умовах оренди місцевими радами, впливає тарифна політика органів місцевого самоврядування.

Серед *власних надходжень бюджетних установ* найбільшу питому вагу в неподаткових надходженнях місцевих бюджетів займають надходження від плати за послуги, що надаються бюджетними установами. Для розрахунку планових показників даного джерела необхідно отримати відповідну

інформацію в суб'єктів (заклади й установи в галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення, культури та мистецтва тощо), які надають передбачені законодавством платні послуги. При цьому потребують посилення контрольні дії з тим, аби знизити корупційну складову та забезпечити відповідність планових і фактичних показників.

Хоча благодійні внески й закладаються в доходи місцевих бюджетів, змоделювати їх надходження досить складно. Надмірна частка неформальних зв'язків між владою і бізнесом, посередня фінансова грамотність населення, низька культура благодійництва – ось ті виклики, яких не вдалося позбутися за багатолітню історію українського державотворення. Розуміння необхідності вчасно й відповідно до своїх можливостей сплачувати благодійні внески – брати участь в підтримці місцевих справ, є лише першим кроком на шляху до конструктивних зрушень.

7.4.3. Планування надходження доходів від операцій з капіталом

Планові показники надходжень від відчуження майна, що знаходиться у комунальній власності, а також продажу земельних ділянок визначаються на основі даних щодо кількості та вартості об'єктів, які підлягають продажу в наступному бюджетному періоді, наданих відділами комунального майна і земельно-ринкових відносин місцевої ради. При цьому перелік об'єктів та земельних ділянок, що підлягають продажу, затверджуються відповідними рішенням. Для підвищення ефективності бюджетного планування потребує вивчення попиту і пропозиції на комунальне майно та землю, формування оптимальної цінової політики.

Високі корупційні ризики, а значить недоотримання доходів від операцій з капіталом, можуть статися через людський фактор, коли місцевими радами будуть прийняті рішення щодо продажу об'єктів комунального майна та земельних ділянок за низькими цінами, стратегічно важливих для розвитку територіальної громади або вигідного територіального розташування. Зрештою, більша користь може бути у разі здачі в оренду комунального майна чи землі, а не їх остаточного відчуження. Прийняття найбільш вдалого рішення лежить у політичній площині – органи місцевого самоврядування повинні бути зацікавлені в їх високій суспільній корисності.

7.5. Планування видатків місцевих бюджетів.

Планування видатків місцевих бюджетів є одним із важливих етапів бюджетного процесу на місцевому рівні, оскільки створюється реальне

підґрунтя для реалізації власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування. Завдяки внесеним змінам до Бюджетного кодексу України відмінено індикативне планування Міністерством фінансів України показників місцевих бюджетів та доведення їх до місцевих бюджетів. Тепер держава в особі Міністерства фінансів України не втручається в процес планування видаткової частини місцевих бюджетів.

Процес планування видаткової частини місцевих бюджетів нерозривно пов'язаний з планування їх дохідної частини. Цей процес можна поділити на кілька стадій, зокрема: підготовча робота, складання проекту місцевого бюджету (1 стадія бюджетного планування), розгляд проекту місцевого бюджету (2 стадія бюджетного планування), затвердження місцевого бюджету (3 стадія бюджетного планування) (рис. 7.).

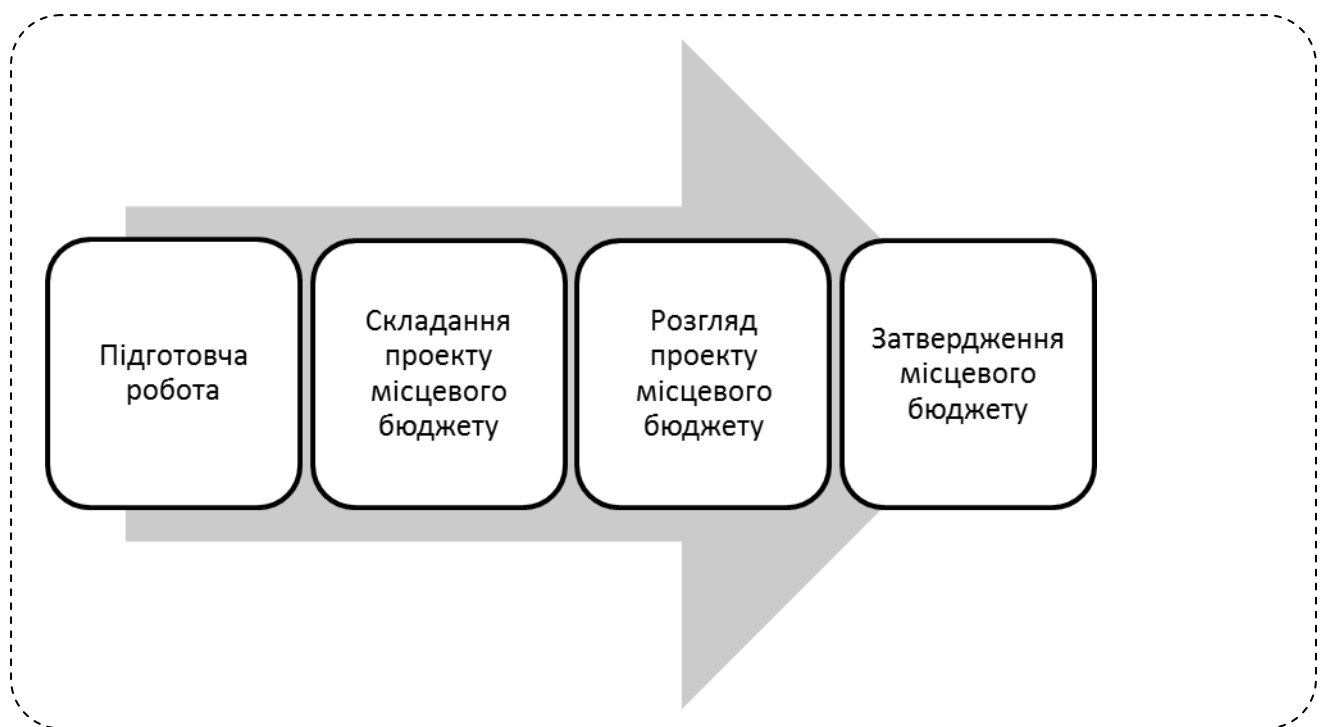

Рис. 7. . Стадії процесу планування місцевих бюджетів (зокрема і видаткової частини)

Органи місцевого самоврядування самостійно планують видатки місцевих бюджетів на основі закріплених видаткових повноважень, планових показників обсягу доходів їх бюджету, обсягів міжбюджетних трансфертів визначених у проекті державного бюджету (який має бути поданий Урядом до Парламенту до 15 вересня року, що передує плановому) та інших вихідних матеріалів, які необхідні та можуть бути використані в процесі планування (рис. 7.).

Вихідні матеріали для планування видаткової частини місцевого бюджету

- доведені Міністерством фінансів України особливості складання розрахунків до проекту бюджету на наступний бюджетний період;
- доведені Міністерством фінансів України типові форми бюджетних запитів та інструкції щодо їх заповнення;
- доведені Міністерством фінансів України розрахунки прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методика їх визначення, організаційно-методологічні вимоги та інші показники щодо складання проектів місцевих бюджетів, а також пропозиції щодо форми проекту рішення про місцевий бюджет (типова форма рішення);
- доведені Кабінетом Міністрів України (визначені схваленим у другому читанні проектом закону про Державний бюджет України) показники міжбюджетних відносин (включаючи обсяги міжбюджетних трансфертів) і текстові статті, а також організаційно-методологічні вимоги щодо складання проектів місцевих бюджетів;
- матеріали, надані управліннями і відділами виконавчих органів місцевих рад;
- бюджетні запити керівників закладів та управлінь за галузями;
- депутатські запити, запитання, звернення та відповіді на них, пов'язані з фінансуванням програм соціально-економічного та культурного розвитку, інших цільових програм, а також із складанням бюджету;
- результати громадських слухань та обговорень програми соціально-економічного розвитку та проекту місцевого бюджету;
- результати зустрічей депутатів з представниками територіальної громади, ініціативних груп, органів самоорганізації населення, ОСББ тощо;
- результати опитування громадської думки (через усні інтерв'ю, «гарячі» телефонні лінії), здійснюваних як органами місцевого самоврядування і їх представниками, так і іншими особами;
- звернення дорадчих груп громадян та громадських організацій;
- заяви, пропозиції та рекомендації всіх учасників бюджетного процесу до проекту бюджету;
- граничні обсяги, фактичні та прогнозні показники надходжень до місцевого бюджету і програми соціально-економічного розвитку;
- попередній прогноз доходів і витрат бюджету на наступний рік та порівняльна таблиця прогнозних показників з аналогічними показниками за попередні 3 роки.

Рис. 1. Вихідні матеріали для планування видаткової частини місцевого бюджету

Підготовча робота процесу планування видаткової частини місцевих бюджетів розпочинається з утворення виконавчими органами ради робочої групи з питань формування проекту рішення місцевої ради про бюджет та затвердження її складу. До робочої групи залучаються начальники управлінь

виконавчих органів, голови постійних комісій місцевої ради, представники фракцій та депутатських груп місцевої ради, спеціалісти відповідних структурних підрозділів виконавчих органів місцевої ради, керівники місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування. Виконавчі органи місцевих рад повинні утворити такі робочі групи та скласти графік їх засідань з оприлюднення на сайті відповідної ради чи в засобах масової інформації. За підсумками засідання оформляються протоколи, які є обов'язковими до врахування при подальшій підготовці проекту рішення ради про бюджет та додатків до нього.

Фінансовий орган виконавчого органу ради та утворена робоча група з питань формування проекту рішення місцевої ради про бюджет на етапі підготовчої роботи процесу планування видатків місцевих бюджетів організують проведення громадських слухань та обговорення програми соціально-економічного розвитку та пропозицій до проекту бюджету, організують круглі столи, організують зустрічі громад з депутатами місцевої ради та посадовими особами виконавчих органів ради, а також аналізують депутатські запити та звернення. Ці процеси повинні супроводжуватись висвітленням інформації у засобах масової інформації.

Перша стадія процесу планування видаткової частини місцевих бюджетів (як і місцевих бюджетів загалом) розпочинається з того, що Міністерство фінансів України доводить Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад особливості складання розрахунків до проектів бюджетів на наступний бюджетний період. В свою чергу Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних місцевих рад повинні надавати необхідну інформацію: центральним органам виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідній сфері (Міністерству фінансів України) – для проведення розрахунків обсягів міжбюджетних трансфертів та інших показників; Комітету Верховної Ради України з питань бюджету – для розгляду цих розрахунків.

Міністерство фінансів України розробляє та затверджує типові форми бюджетних запитів розпорядників бюджетних коштів для формування місцевих бюджетів, які доводить до місцевих фінансових органів. Місцеві фінансові органи згідно з типовою формою бюджетних запитів, та з урахуванням особливостей складання проектів місцевих бюджетів розробляють і доводять до головних розпорядників бюджетних коштів інструкції з підготовки бюджетних запитів (рис. 7.). Фінансові органи можуть ініціювати проведення семінару для розпорядників бюджетних коштів на тему «Заповнення та подання бюджетних запитів».

Головні розпорядники бюджетних коштів організують розроблення бюджетних запитів для подання місцевим фінансовим органам у терміни та порядку, встановлені цими органами. Головні розпорядники бюджетних коштів забезпечують своєчасність, достовірність та зміст поданих місцевим фінансовим органам бюджетних запитів, які мають містити всю інформацію, необхідну для аналізу показників проекту місцевого бюджету, згідно з

вимогами місцевих фінансових органів.

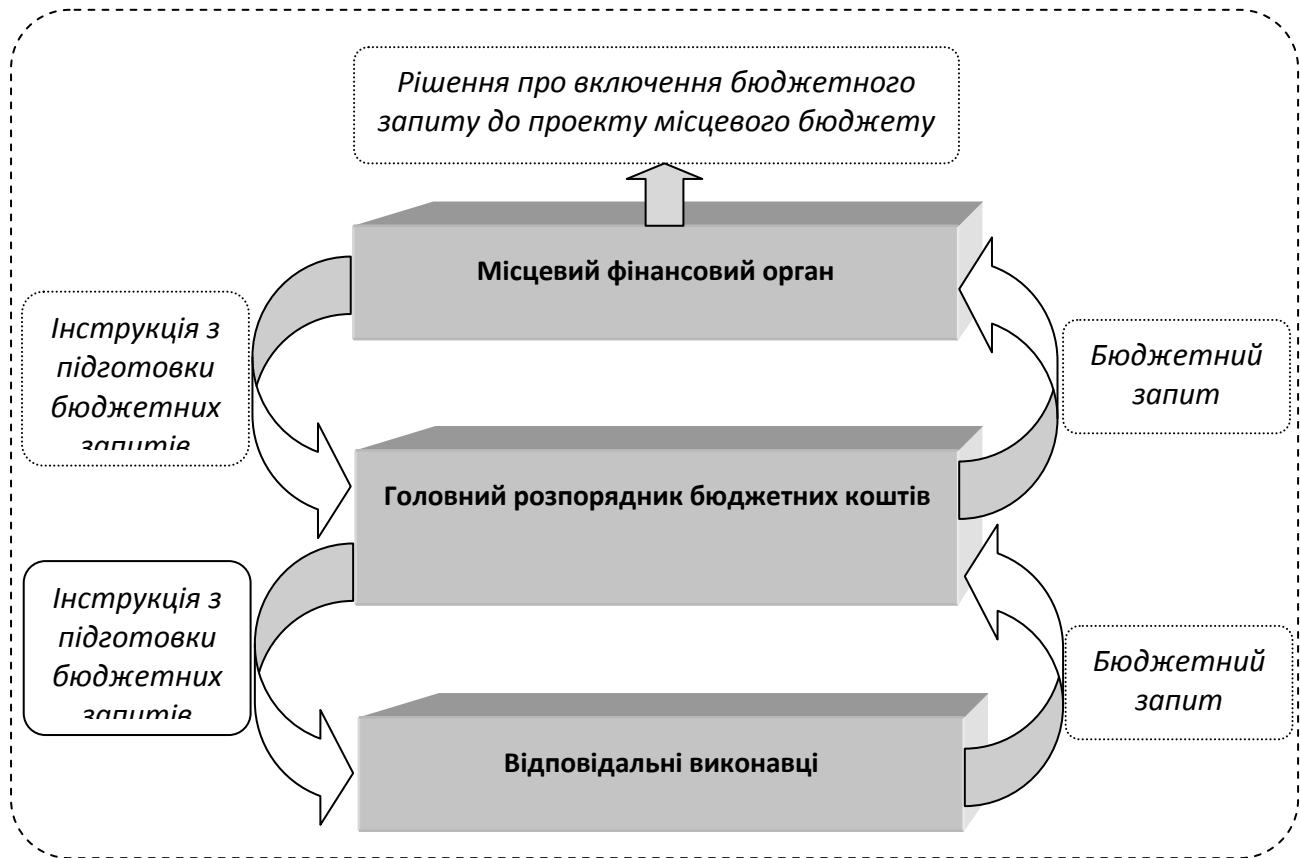

Рис. 7. . Процес складання бюджетних запитів

Одночасно з формуванням бюджетних запитів головні розпорядники бюджетних коштів з метою ефективного використання бюджетних коштів та визначення обсягів витрат на утримання відповідних галузей в розрізі кодів функціональної та економічної класифікації переглядають мережу підвідомчих їм установ, їх штат і контингент та подають їх з відповідними обґрунтуваннями для узагальнення місцевим фінансовим органам у визначені ним терміни.

Місцеві фінансові органи на будь-якому етапі складання і розгляду проектів місцевих бюджетів здійснюють аналіз бюджетного запиту, поданого головним розпорядником бюджетних коштів, з точки зору його відповідності меті, пріоритетності, а також дієвості та ефективності використання бюджетних коштів. Фінансовий орган виконавчого органу ради та утворена робоча група з питань формування проекту рішення місцевої ради про бюджет також здійснюють збір та аналіз: бюджетних запитів депутатів місцевих рад, звернень дорадчих груп громадян та громадських організацій, матеріалів управлінь і відділів виконавчих органів.

Виконавчі органи сільських, селищних, міських (міст районного значення) рад (крім виконавчих органів рад, для бюджетів територіальних громад яких у державному бюджеті визначаються міжбюджетні трансферти), районні державні адміністрації в містах Києві та Севастополі подають відповідно

районним або міським фінансовим органам пропозиції щодо показників проектів відповідних бюджетів.

У тижневий строк з дня схвалення Кабінетом Міністрів України проекту закону про Державний бюджет України Міністерство фінансів України забезпечує доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад розрахунків прогнозних обсягів міжбюджетних трансфертів, методики їх визначення, організаційно-методологічних вимог та інших показників щодо складання проектів місцевих бюджетів, а також пропозицій щодо форми проекту рішення про місцевий бюджет (типової форми рішення).

Після прийняття проекту закону про Державний бюджет України у другому читанні Кабінет Міністрів України у тижневий строк забезпечує доведення Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад визначених таким законом показників міжбюджетних відносин (включаючи обсяги міжбюджетних трансфертів для відповідних бюджетів) і текстових статей, а також організаційно-методологічних вимог щодо складання проектів місцевих бюджетів. У триденний строк з дня отримання таких документів Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні державні адміністрації доводять виконавчим органам міських (міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення) рад, районним державним адміністраціям відповідні обсяги субвенцій на здійснення державних програм соціального захисту.

Маючи в розпорядженні інформацію про плановий обсяг дохідної бази відповідного місцевого бюджету, показники міжбюджетних відносин, бюджетні запити розпорядників коштів, депутатські запити та звернення, результати громадських слухань та обговорень програми соціально-економічного розвитку та проекту місцевого бюджету, матеріали надані управліннями і відділами виконавчих органів ради, а також пропозиції та рекомендації всіх учасників бюджетного процесу фінансовий орган виконавчого органу місцевої ради та утворена робоча група з питань формування проекту рішення місцевої ради про бюджет повинні забезпечити ефективний попередній прогноз витрат бюджету на наступний рік та порівняти прогнозні показники з аналогічними показниками за попередні 3 роки.

З 2015 року суттєвих змін зазнала практика бюджетного планування видаткової частини місцевих бюджетів. Держава взяла на себе повну відповідальність щодо: надання освітніх послуг загальноосвітніми навчальними закладами, підготовку робітничих кадрів професійно-технічними закладами, забезпечення медичного обслуговування населення, фінансування державних програм соціального захисту окремих категорій громадян. З цією метою місцевим бюджетам надаються нові види трансфертів як освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція та інші.

Згідно з статті 77 Бюджетного кодексу України місцеві ради при затвердженні відповідних місцевих бюджетів враховують у повному обсязі цільові кошти, передбачені у складі видатків при визначенні міжбюджетних трансфертів між

державним бюджетом та місцевими бюджетами. Обсяги таких коштів зменшенню не підлягають. Таким чином, видатки на охорону здоров'я, освіту та підготовку робітничих кадрів, що делегуються відповідному місцевому бюджету забезпечуються за рахунок міжбюджетних трансфертів, а зокрема медичної, освітньої та на підготовку робітничих кадрів субвенцій. Розраховуються обсяги даних субвенцій на основі відповідних формул, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. Механізм та формули розрахунку цих субвенцій більш детально розглянуто у § 5.4 – 5.6. Таким чином у сфері освіти та охорони здоров'я розроблені та затверджені нормативи бюджетної забезпеченості, які лягають в основу розрахунків видатків місцевих бюджетів у цих сферах. Розподіл цих субвенцій здійснює головний розпорядник коштів. Однак у місцевих бюджетах можуть плануватися видатки на освіту та охорону здоров'я в обсягах, що перевищують формульні розрахунки відповідних субвенцій, однак дане перевищення фінансується за рахунок власних фінансових ресурсів відповідних місцевих бюджетів.

В інших сферах, на які у місцевих бюджетах плануються видатки більш складна ситуація. Це пов'язано з тим, що немає затверджених соціальних стандартів надання послуг у цих сферах та нормативів бюджетної забезпеченості. Планування видатків у цих сферах здійснюється з врахуванням галузевих стандартів, перш за все щодо штатної кількості працівників та лімітів витрат на енергоресурси, а також програм соціально-економічного розвитку відповідної території. Планувати видатки місцевих бюджетів у цих сферах можна лише за рахунок власних фінансових ресурсів, обсяг яких досить обмежений. Таким чином, в процесі планування видатків місцевих бюджетів відповідні місцеві фінансові органи повинні виходити з прогнозованого обсягу їх доходів і на основі опрацювання бюджетних запитів розпорядників коштів приймати рішення щодо включення відповідних видатків зазначених у бюджетних запитах у проект місцевого бюджету і в яких обсягах.

В процесі планування видатків місцевих бюджетів, а зокрема видатків на утримання бюджетних установ, виконавчі органи місцевих рад перевіряють правильність і доцільність представлених розрахунків розпорядниками бюджетних коштів у бюджетних запитах, а також здійснюють власні розрахунки за такими групами видатків:

- оплата праці і нарахування на заробітну плату;
- використання товарів і послуг;
- обслуговування боргових зобов'язань;
- поточні трансферти;
- соціальне забезпечення;
- придбання основного капіталу;
- капітальні трансферти.

В бюджетних установ на розмір та методологію визначення видатків за кожною групою впливають різні чинники, які притаманні для тієї чи іншої галузі. Однак однією з основних категорій видатків усіх бюджетних установ, методологія розрахунку яких однакова для усіх галузей є видатки на комунальні послуги та енергоносії. Ці видатки розраховуються методом прямого розрахунку з

врахуваннями прогнозованого обсягу отримання послуг чи використання енергоносіїв, діючих тарифів та порядку розрахунку плати за послуги та енергоносії. Прогнозований обсягу отримання послуг чи використання енергоносіїв визначається в основному на основі даних попередніх років.

До видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв включають:

- оплату тепlopостачання (видатки плануються виходячи із прогнозованого обсягу споживання теплової енергії та розміру тарифу за 1 Гкал. за умов наявності лічильника, або виходячи із опалювальної площі та тарифу за опалення 1 кв. м.);
- оплату водопостачання та водовідведення (плануються окремо для споживання холодної та гарячої води шляхом множення запланованого обсягу споживання на відповідний тариф та витрат на водовідведення);
- оплату електроенергії (розраховують шляхом множення прогнозованого обсягу споживання на розмір тарифу за 1 кВт/год.);
- оплату природного газу за (розраховують шляхом множення прогнозованого обсягу споживання на розмір тарифу за 1 куб. м.);
- оплату інших комунальних послуг (такі видатки можуть включати витрати на обслуговування антен, ліфтів, вивіз сміття, дератизації приміщень та інші комунально-експлуатаційні послуги і плануються згідно укладених договорів за останній звітний рік та розміру цін на ці послуги);
- оплату інших енергоносіїв (з метою економії бюджетних коштів та за умов переходу бюджетної установи на інші види палива можуть плануватись видатки на придбання інші енергоносії (вугілля, дров, брикетів) та транспортні витрати на їх доставку).

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, міські, районні, селищні, сільські ради та ради об'єднаних територіальних громад при плануванні видатків відповідних бюджетів першочергово повинні враховувати потребу в коштах: на оплату праці працівників бюджетних установ відповідно до встановлених законодавством України умов оплати праці та розміру мінімальної заробітної плати; на проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ та послуги зв'язку, які споживаються бюджетними установами. Ліміти споживання енергоносіїв у натуральних показниках для кожної бюджетної установи встановлюються виходячи з обсягів відповідних бюджетних асигнувань. В процесі планування видаткової частини місцевих бюджетів обов'язково повинні враховуватись пріоритети визначені у програмі соціально-економічного розвитку відповідної території.

На основі результатів аналізу бюджетних запитів та інших вихідних матеріалів для складання проекту бюджету керівник місцевого фінансового органу приймає остаточне рішення про включення бюджетного запиту до пропозиції проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд відповідно Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим державним адміністраціям, виконавчим органам відповідних місцевих рад. Фінансовий орган виконавчого органу місцевої ради формує проект місцевого бюджету і готує проект рішення про місцевий бюджет.

Друга стадія бюджетного планування місцевих бюджетів, а зокрема і видаткової частини, полягає у розгляді проекту місцевого бюджету. Постійні комісії місцевої ради розглядають проект рішення про бюджет та готують висновки і зауваження. Виконавчі органи та Секретаріат ради повинні оприлюднити на веб-сайті ради або в засобах масової інформації проект рішення про затвердження бюджету та додатків до нього. Постійні комісії місцевої ради з питань бюджету, фінансів та управління комунальною власністю розглядають, аналізують та узагальнюють усі пропозиції про зміни та доповнення до проекту бюджету. На основі цього готують висновки щодо доцільності урахування пропозицій у проекті бюджету. Всі пропозиції та доповнення, що не стосуються текстової частини бюджету, повинні бути збалансовані, тобто у випадку збільшення видатків по одній статті зазначається, по якій статті видатки зменшуються.

На третій, заключній стадії бюджетного планування видатків місцевих бюджетів, зокрема як і місцевих бюджетів в цілому, місцева рада затверджує проект рішення про бюджет або ухвалює інше рішення з цього приводу. Місцеві бюджети повинні бути затверджені до 25 грудня року, що передуює плановому. Якщо до 1 грудня року, що передуює плановому, Верховною Радою України не прийнято закон про Державний бюджет України, відповідні місцеві рада при затвердженні місцевих бюджетів враховують обсяги міжбюджетних трансфертів (освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція, субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру, базову та реверсну дотації), визначені у законі про Державний бюджет України на попередній бюджетний період.

7.5.1. Розрахунок планових видатків на управління

Видатки на управління – це одна з груп видатків місцевих бюджетів, кошти якої використовуються на забезпечення функціонування апарату управління. Кошти на цю групу видатків спрямовуються з усіх видів місцевих бюджетів, зокрема найбільше із сільських бюджетів – майже третю частину сукупних бюджетних витрат (табл. 7.).

Таблиця 7.

Частка бюджетних витрат місцевих бюджетів на державне управління в сукупних бюджетних витратах за 2012 – 1 півріччя 2015 рр., %

Роки	Частка витрат місцевих бюджетів на державне управління в сукупних бюджетних витратах	
	Усього	Види бюджетів

		Бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) бюджети	Бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення	Районні бюджети	Бюджети міст районного значення	Селищні бюджети	Сільські бюджети
1	2	3	4	5	6	7	8
2012	3,51	1,46	3,80	0,76	10,73	14,63	29,88
2013	3,64	1,53	3,98	0,72	10,78	14,87	30,42
2014	3,45	1,28	3,76	0,69	10,22	14,73	29,89
1 півріччя 2015	3,45	1,14	3,77	0,64	12,09	16,53	33,62

На сучасному етапі децентралізації в Україні значна увага приділяється управлінським функціям органів виконавчої влади і місцевого самоврядування. На цьому фоні, процес планування видатків місцевих бюджетів на управління має підвищити ефективність використання коштів місцевих бюджетів.

Загалом видатки місцевих бюджетів на управління включають поточні та капітальні видатки із загального та спеціального фондів відповідних бюджетів. Зокрема поточні видатки включають видатки на: оплату праці і нарахування на заробітну плату; використання товарів і послуг (предмети, матеріали, обладнання та інвентар; видатки на відрядження; оплату комунальних послуг та енергоносіїв); дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм; соціальне забезпечення (виплату пенсій і допомог та інших виплат населенню). Капітальні видатки включають видатки на придбання основного капіталу (придбання обладнання і предметів довгострокового користування; капітальне будівництво (придбання); капітальний ремонт; реконструкцію та реставрацію; придбання землі та нематеріальних активів) та капітальні трансферти (підприємствам, установам, організаціям, органам державного управління інших рівнів).

Як свідчать статистичні дані, найбільша частка в структурі видатків місцевих бюджетів на управління припадає на оплату праці з нарахуваннями (майже 90% усіх видатків). Постановою Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» від 9 березня 2006 р. № 268 із мінами та доповненнями визначено, що умови оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування визначаються органом місцевого самоврядування виходячи з умов оплати праці, встановлених для державних службовців відповідних категорій і схем посадових окладів¹. Для визначення фонду оплати

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» від 9 березня 2006 р. № 268 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/268-2006-%D0%BF#n71>.

праці беруть середню заробітну плату з нарахуваннями та перемножують на кількість штатних працівників.

Уряд постановою «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 26.11.2014 р. № 664¹ визнав такою, що втратила чинність, постанову Кабінету Міністрів України «Про фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування» від 03.12.1997 р. №1349. Зазначеною постановою були затверджені типові штати, яких повинні були дотримуватись голови обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах рад, міські, селищні і сільські голови під час підготовки пропозицій щодо структури виконавчого апарату обласних, районних, районних у містах рад, виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, районних у містах рад, загальної чисельності апарату рад та їх виконавчих органів. Зазначені типові штати використовувалися під час планування відповідних бюджетів для проведення розрахунків видатків на утримання апарату рад. Тому, з 1 січня 2015 року органи місцевого самоврядування мають повне право самостійно затверджувати загальну чисельність апарату місцевої ради та її виконавчих органів.

Планування заробітної плати окремих штатних працівників передбачає врахування їх посадових окладів, доплат за ранги, які їм присвоєно, надбавок за стаж роботи на державній службі, премій та інших надбавок, матеріальної допомоги.

Посадові оклади працівників апарату органів виконавчої влади устанавлюються залежно від обсягу і характеру компетенції на конкретній посаді, складності та рівня відповідальності виконуваних службових обов'язків, ролі і місця посади в структурі відповідного органу. Розміри окладів визначено у схемах посадових окладів, що відображені у додатках 48-54 постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» від 9 березня 2006 р. № 268 (див. інформ. матер.). Розмір посадових окладів залежить і від віднесення області чи міста до відповідної групи за оплатою праці в залежності від кількості населення, що визначено у Постанові Кабінету Міністрів України «Деякі питання віднесення областей та міст до груп за оплатою праці» від 21 липня 2005 р. № 614².

Посадовим особам місцевого самоврядування передбачаються надбавки до посадових окладів за ранг. Посади службовців поділяються на 7 категорій Службовцям, які займають посади в межах певної категорії присвоюються відповідні ранги, зокрема:

- перша категорія – 1-3 ранг,

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» від 26.11.2014 № 664 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/664-2014-%D0%BF>.

² Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання віднесення областей та міст до груп за оплатою праці» від 21 липня 2005 р. № 614 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/614-2005-%D0%BF>.

- друга категорія – 3-5 ранг,
- третя категорія – 5-7 ранг,
- четверта категорія – 8-9 ранг,
- п'ята категорія – 9-11 ранг,
- шоста категорія – 11-113 ранг,
- сьома категорія – 13-15 ранг (див. інформ. матер.).

Розміри надбавок до посадових окладів за ранги посадовим особам місцевого самоврядування визначено у додатку 57 постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» від 9 березня 2006 р. № 268 (див. інформ. матер.).

З метою залучення до роботи в органах місцевого самоврядування висококваліфікованих фахівців, працівникам виплачують до посадових окладів:

1) надбавку за знання та використання в роботі іноземної мови:

- однієї європейської – у розмірі 10%,
- однієї східної, угро-фінської або африканської – 15%,
- двох і більше мов – 25%;

2) доплату за науковий ступінь кандидата або доктора наук з відповідної спеціальності – у розмірі відповідно 5% і 10% посадового окладу;

3) надбавку за почесне звання «заслужений» – у розмірі 5%;

4) надбавку за вислугу років (до посадового окладу з урахуванням надбавки за ранг (спеціальне звання) і залежно від стажу державної служби, служби в органах місцевого самоврядування) в таких розмірах:

- понад 3 роки – 10%,
- понад 5 років – 15%,
- понад 10 років – 20%,
- понад 15 років – 25%,
- понад 20 років – 30%,
- понад 25 років – 40%.

Доплата за науковий ступінь та надбавка за почесне звання виплачуються працівникам, якщо їх діяльність збігається за профілем з науковим ступенем або почесним званням.

Керівникам органів виконавчої влади надано право установлювати надбавку за високі досягнення у праці або за виконання особливо важливої роботи:

- керівникам структурних підрозділів, їх заступникам, спеціалістам – у розмірі до 50% посадового окладу з урахуванням надбавки за ранг державного службовця та надбавки (винагороди) за вислугу років;

- керівним працівникам і спеціалістам департаментів, управлінь, відділів, інших структурних підрозділів, які безпосередньо займаються розробленням проектів нормативно-правових актів, проводять експертизу проектів таких актів (якщо положеннями про підрозділи передбачено виконання такої роботи) у розмірі до 100% посадового окладу з урахуванням надбавки за ранг державного службовця та надбавки (винагороди) за вислугу років.

Крім цього, спеціалістам і службовцям керівництво має право призначити доплату за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників таких самих

категорій персоналу (у разі відсутності внаслідок тимчасової непрацездатності, перебування у відпустці без збереження заробітної плати, у відпустці у зв'язку з вагітністю і пологами, у частково оплачуваній відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку чи у відпустці без збереження заробітної плати тривалістю, визначеною у медичному висновку, але не більше ніж до досягнення дитиною шестирічного віку) – до 50% посадового окладу за основною роботою з використанням для цього до 50% посадового окладу відсутнього працівника. За виконання обов'язків тимчасово відсутнього керівника або заступника керівника структурного підрозділу відповідному працівникові призначається доплата у розмірі різниці між фактичним посадовим окладом тимчасово відсутнього керівника або заступника керівника структурного підрозділу (без урахування надбавок та доплати) і посадовим окладом працівника, який виконує обов'язки тимчасово відсутнього керівника або заступника керівника структурного підрозділу, у разі, коли працівник, що виконує обов'язки тимчасово відсутнього керівника структурного підрозділу, не є його заступником.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про про види, розміри і порядок надання компенсації громадянам у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці» від 15 червня 1994 р. № 414¹ визначено види, розміри і порядок надання компенсації громадянам у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці. Працівникам органів місцевого самоврядування, які працюють в умовах режимних обмежень, установлюється надбавка до посадових окладів. Надбавка до посадових окладів виплачується лише за наявності дозволу на провадження діяльності, пов'язаної з державною таємницею, наданого відповідно до законодавства про державну таємницю. Розмір надбавки залежить від ступеня секретності інформації, зокрема:

- відомості та їх носії, що мають ступінь секретності «особливої важливості» – 20%;
- відомості та їх носії, що мають ступінь секретності «цілком таємно» – 15%;
- відомості та їх носії, що мають ступінь секретності «таємно» – 10%.

Також керівник має право здійснювати преміювання працівників відповідно до їх особистого вкладу в загальні результати роботи, а також до державних і професійних свят та ювілейних дат у межах фонду преміювання, який утворюється у розмірі не менше як 10% посадових окладів. Працівникам передбачено надання матеріальної допомоги для вирішення соціально-побутових питань та допомоги для оздоровлення при наданні щорічної відпустки у розмірі, що не перевищує середньомісячної заробітної плати.

При плануванні видатків на оплату праці потрібно враховувати прогнозоване зростання у бюджетному періоді середньої заробітної плати.

Процес планування фонду оплати праці вимагає здійснення розрахунків нарахувань на заробітну плату у розмірах, встановлених відповідними

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про про види, розміри і порядок надання компенсації громадянам у зв'язку з роботою, яка передбачає доступ до державної таємниці» від 15 червня 1994 р. № 414 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/414-94-%D0%BF>.

нормативно-правовими актами. Зокрема це сплата єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Нарахування на заробітну плату працівників апарату управління обчислюються як 36,3% видатків на оплату праці.

Планування видатків на відрядження працівників органів влади й управління передбачає врахування їх кількості, тривалості та віддаленості пунктів призначення. Видатки на відрядження включають відшкодування витрат на проїзд до місця відрядження та назад (з врахуванням користування постільними речами в поїздах), вартості проживання, добових витрат та інші компенсації відповідно до законодавства про працю України.

Не менш важливим є планування видатків органів влади й управління на використання товарів і послуг, зокрема і на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. При плануванні цих видатків обов'язково враховують можливі розміри заборгованості за попередні роки.

Видатки на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю визначають з режиму і умов роботи працівників, урахування наявності придатного до використання обладнання та інвентарю та цін на товари і послуги. Однак дана група видатків планується виходячи із наявних коштів у відповідних місцевих бюджетах. Інші складові витрат на державне управління, зокрема на дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, на капітальні видатки в органах влади й управління плануються також в межах наявних коштів у відповідному бюджеті. Щодо капітальних видатків, то підгрунтям має слугувати план фінансування капітальних вкладень відповідної території, однак такі плани не завжди є.

7.5.2. Розрахунок планових видатків на освіту

Найбільша частка у сукупних видатках місцевих бюджетів припадає на видатки на освіту – в межах 30% (табл. 7). Тому зрозуміти структуру видатків в цій галузі та методологію їх планування є надзвичайно актуальним та важливим завданням. Бюджетним кодексом України визначено, що за рахунок коштів місцевих бюджетів може фінансуватися дошкільна освіта, загальна середня освіта, позашкільна освіта та вища освіта. Видатки на освіту органам місцевого самоврядування делегує держава і відповідно надає кошти для фінансового забезпечення загальної середньої освіти у вигляді освітньої субвенції та для підготовки робочих кадрів у вигляді субвенції на підготовку робітничих кадрів. Ці субвенції розраховуються на основі формул, які розробляє Міністерство освіти і науки України і затверджує Кабінет Міністрів України, а їх розміри затверджуються у щорічному законі про Державний бюджет України на відповідний рік окремо для кожного місцевого бюджету. (Механізм та формули розрахунку освітньої субвенції та субвенції на підготовку робітничих кадрів більш детально розглянуто у § 5.4 та § 5.6).

**Частка бюджетних витрат місцевих бюджетів на освіту
в сукупних бюджетних витратах за 2012 – 1 півріччя 2015 рр., %**

Роки	Частка витрат місцевих бюджетів на освіту в сукупних бюджетних витратах						
	Усього	Види бюджетів					
		Бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) бюджети	Бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення	Районні бюджети	Бюджети міст районного значення	Селищні бюджети	Сільські бюджети
1	2	3	4	5	6	7	8
2012	29,31	24,49	27,48	34,70	47,15	41,90	31,11
2013	30,81	26,35	29,90	34,22	48,12	43,36	32,54
2014	29,03	24,45	27,56	33,10	47,21	44,46	31,79
1 півріччя 2015	31,43	29,35	30,08	34,40	41,20	38,84	27,10

В процесі планування видатків на освіту перед органами місцевого самоврядування стоїть завдання розподілу коштів вище зазначених субвенцій між визначеними закладами освіти. Однак з врахуванням того, що за рахунок коштів цих субвенцій покриваються лише поточні видатки, в місцевих бюджетах можуть плануватись значно більші обсяги видатків на освіту.

На етапі планування в місцевих бюджетах коштів на освіту відповідні структурні підрозділи виконавчих органів місцевого самоврядування аналізують бюджетні запити закладів освіти, зокрема щодо потреби у коштах на утримання закладу та правильність представлених розрахунків для цього. В межах наявних фінансових ресурсів що надійдуть як освітня субвенція та субвенція на підготовку робітничих кадрів, а також власних фінансових ресурсів, що можуть бути виділені з місцевого бюджету на освіту приймається рішення щодо граничного обсягу коштів що можуть бути виділені з бюджету на видатки в галузі освіти та обсягу коштів для кожного закладу окремо.

У місцевих бюджетах видатки на освіту можуть включати поточні та капітальні видатки із загального та спеціального фондів відповідних бюджетів. До поточних видатків включають видатки на: оплату праці і нарахування на заробітну плату; використання товарів і послуг (предмети, матеріали, обладнання та інвентар; медикаменти та перев'язувальні матеріали; продукти харчування; видатки на відрядження; оплату комунальних послуг та енергоносіїв; дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм); поточні трансферти (субсидіє та поточні трансферти підприємствам) соціальне забезпечення (виплату пенсій і допомог, стипендій та

інших виплат населенню). Капітальні видатки включають видатки на придбання основного капіталу (придбання обладнання і предметів довгострокового користування; капітальне будівництво (придбання); капітальний ремонт; реконструкцію та реставрацію; придбання землі та нематеріальних активів) та капітальні трансферти (підприємствам, установам, організаціям, органам державного управління інших рівнів).

Планування видатків місцевих бюджетів на освіту здійснюється із розрахунку обсягу видатків на основі фінансових нормативів бюджетної забезпеченості та коригувальних коефіцієнтів, що визначаються з розрахунку на одну дитину або одного учня.

В закладах освіти, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів, найбільше витрат спрямовується на оплату праці працівників з нарахуваннями. За 1 півріччя 2015 р. їх частка становила 73% поточних витрат місцевих бюджетів на освіту. Фонд оплати праці в закладах освіти планується виходячи із чисельності працівників (в межах норм), середньої заробітної плати працівника та нарахувань на заробітну плату.

Гранична чисельність працівників закладів дошкільної освіти визначається згідно нормативів, визначених наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів» від 4 листопада 2010 р. № 1055¹. Штати дошкільних навчальних закладів формуються з урахуванням типу закладу, кількості груп та їх наповнюваності, режиму роботи, площ приміщень закладу. Чисельність працівників загальноосвітніх навчальних закладів визначається відповідно до норм наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» від 6 грудня 2010 р. № 1205². Формування штатів шкіл передбачається з урахуванням їх контингенту учнів, кількості класів, режиму роботи, площ та санітарного стану приміщень, будівель і споруд. Контингент працівників професійно-технічних навчальних закладів визначається на основі норм наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів професійно-технічних навчальних закладів» від 6 грудня 2010 р. № 1055³. Кількість працівників розраховується з урахуванням типу навчального закладу, контингенту учнів, слухачів, кількості груп, режиму роботи закладу, площ і санітарного стану приміщень, будівель та споруд, наявності навчально-виробничих майстерень і навчальних господарств, а також парку навчального обладнання. Кількість посад у позашкільних навчальних закладах визначається

¹ Див. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів» від 4 листопада 2010 р. № 1055 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1157-10>.

² Див. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» від 6 грудня 2010 р. № 1205 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10>.

³ Див. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів професійно-технічних навчальних закладів» від 6 грудня 2010 р. № 1055 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0114-11>.

на основі норм наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів» від 19 листопада 2012 р. № 1230¹. При визначенні чисельності працівників враховують тип навчального закладу, контингент вихованців, учнів, слухачів, кількість груп, режим роботи закладу, площі і санітарний стан приміщень, будівель і споруд, наявність філій і структурних підрозділів, а також технічні засоби навчання, обладнання та спорядження. Кількість робітників з комплексного обслуговування й ремонту будівель визначається відповідно до Міжгалузевих норм чисельності робітників, що обслуговують громадські будівлі, затверджених наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 11.05.2004 № 105.

Умови оплати праці працівників закладів освіти визначаються на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників². При плануванні коштів на оплату праці працівників закладів освіти враховують: посадові оклади усіх штатних працівників; обов'язкові надбавки і доплати; інші надбавки; премії, матеріальну допомогу тощо.

Розміри посадових окладів (тарифних ставок) визначаються за тарифними розрядами і коефіцієнтами Єдиної тарифної сітки. Схеми тарифних розрядів посад (професій) працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ визначено у наказі Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26 вересня 2005 р. № 557³. Розмір посадового окладу працівників закладів освіти залежить від освіти, кваліфікаційної категорії та тарифного розряду. Кожному тарифному розряду відповідає тарифний коефіцієнт. Посадові оклади працівників за розрядами Єдиної тарифної сітки визначаються шляхом множення окладу (ставки) працівника першого тарифного розряду (розмір мінімальної заробітної плати) на відповідний тарифний коефіцієнт.

Законом України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III⁴ визначено розміри педагогічного навантаження працівника дошкільного навчального закладу на відповідну тарифну ставку. Воно визначається з врахуванням часу, призначеного для здійснення навчально-виховного процесу на тиждень і становить:

- вихователя групи загального типу – 30 годин;

¹ Див. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про затвердження Типових штатних нормативів позашкільних навчальних закладів» від 19 листопада 2012 р. № 1230 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1935-12>.

² Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30 серпня 2002 р. № 1298 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF>.

³ Див. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26 вересня 2005 р. № 557 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05>.

⁴ Див. Закон України «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 № 2628-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>.

- вихователя групи компенсуючого типу – 25 годин;
- соціального педагога – 40 годин;
- практичного психолога – 40 годин;
- практичного психолога дошкільного навчального закладу (ясел-садка) компенсуючого типу – 20 годин;
- музичного керівника – 24 години;
- інструктора з фізкультури – 30 годин;
- вчителя-дефектолога, вчителя-логопеда – 20 годин;
- вихователя-методиста – 36 годин.

Згідно норм Закону України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV¹ педагогічне навантаження вчителя включає 18 навчальних годин протягом навчального тижня, що становлять тарифну ставку, однак передбачено інші види педагогічної діяльності в такому співвідношенні до тарифної ставки:

- класне керівництво – 20-25%;
- перевірка зошитів – 10-20%;
- завідування:
 - майстернями – 15-20%;
 - навчальними кабінетами – 10-15%;
 - навчально-дослідними ділянками – 10%.

Закон України «Про позашкільну освіту» від 22.06.2000 № 1841-III визначено педагогічне навантаження педагогічних працівників позашкільного навчального закладу на тарифну ставку. Норма годин на одну тарифну ставку керівників гуртків, секцій, студій, клубів, творчих об'єднань позашкільного навчального закладу, а також педагогічних працівників початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл естетичного виховання) становить 18 навчальних годин на тиждень. Однак передбачається оплата інших видів педагогічної діяльності, яка планується в такому співвідношенні до тарифної ставки:

- завідування майстернями – 15-20%;
- завідування навчальними кабінетами, відділами, відділеннями, лабораторіями, куточками живої природи, дендропарками, зимовим садом – 10-15%;
- завідування паспортизованими музеями – 15-20%;
- завідування навчально-дослідними ділянками, теплицями – 10-15%.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ» від 26 вересня 2005 р. № 557 визначено розміри та умови надання надбавок та доплат працівникам навчальних закладів, установ освіти та наукових установ.

У сфері освіти працівникам передбачено надбавки:

- а) у розмірі до 50% посадового окладу (ставки заробітної плати, тарифної ставки):

¹Див. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14>.

- за високі досягнення у праці;
- за виконання особливо важливої роботи (на строк її виконання);
- за складність, напруженість у роботі.

б) за почесні звання України, СРСР, союзних республік СРСР:

- «народний» – у розмірі 40% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- «заслужений» – 20%.

в) за спортивні звання:

- «заслужений тренер», «заслужений майстер спорту» – у розмірі 20% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- «майстер спорту міжнародного класу» – 15%;
- «майстер спорту» – 10%.

Надбавки за почесні та спортивні звання встановлюються працівникам, якщо їхня діяльність за профілем збігається з наявним почесним або спортивним званням. За наявності двох або більше звань надбавки встановлюються за одним (вищим) званням.

г) за знання та використання в роботі іноземної мови:

- однієї європейської – 10% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- однієї східної, угро-фінської або африканської – 15%;
- двох і більше мов – 25%.

Надбавка не встановлюється працівникам, для яких вимогами для зайняття посади передбачено знання іноземної мови, що підтверджено відповідним документом.

Доплати працівникам закладів освіти встановлюються:

а) у розмірі до 50% посадового окладу (ставки заробітної плати, тарифної ставки):

- за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників;
- за суміщення професій (посад);
- за розширення зони обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт.

б) у розмірі до 40% годинної тарифної ставки (посадового окладу) за роботу в нічний час за кожну годину роботи з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку;

в) за вчене звання:

- професора – у граничному розмірі 33% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- доцента, старшого наукового співробітника – у граничному розмірі 25%.

Зазначена доплата встановлюється працівникам, якщо їхня діяльність за профілем збігається з наявним ученим званням. За наявності у зазначених працівників двох або більше вчених звань доплата встановлюється за одним (вищим) званням.

г) за науковий ступінь:

- доктора наук – у граничному розмірі 25% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- кандидата наук – у граничному розмірі 15%.

Зазначена доплата встановлюється працівникам, якщо їхня діяльність за профілем збігається з наявним науковим ступенем. За наявності у працівників

двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем.

г) за використання в роботі дезінфікувальних засобів, а також працівникам, які зайняті прибиранням туалетів, – у розмірі 10% посадового (місячного) окладу; Також передбачено надбавки водіям автотранспортних засобів, якщо такі є у штаті:

- за класність водіям II класу – 10% установленої тарифної ставки за відпрацьований час;
- за класність водіям I класу – 25%;
- за ненормований робочий день – 25%

Працівникам закладів освіти планується матеріальна допомога, у тому числі на оздоровлення, у сумі не більше ніж один посадовий оклад на рік. Також планується преміальний фонд для преміювання працівників відповідно до їх особистого внеску в загальні результати роботи закладу.

Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ¹ передбачено виплату педагогічним і науково-педагогічним працівникам надбавок за вислугу років щомісячно у відсотках до посадового окладу (ставки заробітної плати) залежно від стажу педагогічної роботи у таких розмірах:

- понад 3 роки – 10%;
- понад 10 років – 20%;
- понад 20 років – 30%.

З метою підвищення престижності праці педагогічних працівників окремо постановою Кабінету Міністрів України «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування» від 23 березня 2011 р. № 373² передбачено можливість надання їм надбавки у граничному розмірі 20% посадового окладу.

При плануванні нарахувань на заробітну плату працівникам закладів освіти розраховують видатки на оплату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Плануючи видатки місцевих бюджетів на освіту визначають витрати закладів освіти на використання товарів і послуг. За 1 півріччя 2015 р. ці видатки становили 24% поточних витрат місцевих бюджетів на освіту.

Видатки на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю визначають з урахуванням обсягу, режиму, умов роботи відповідного закладу, діючих норм видатків та цін на товари і послуги. Для прикладу, видатки для придбання класних журналів визначають методом прямого розрахунку потреби у них виходячи із кількості класів та цін на них. Видатки на придбання

¹Див. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.

²Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам дошкільних, позашкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування» від 23 березня 2011 р. № 373 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/373-2011-%D0%BF>.

матеріалів, які використовуються у навчальному процесі (хімічні реактиви, схеми, карти, макети) визначають із врахуванням кількості класів і встановлених норм видатків на клас. Можливий і варіант, коли на придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю планують витрати виходячи з фактичних витрат на одного учня за попередній звітний період.

Хоча і в невеликих розмірах, однак в місцевих бюджетах на заклади освіти планують видатки на медикаменти та перев'язувальні матеріали. Їх також визначають методом прямого рахунку виходячи із норм видатків та цін.

У місцевих бюджетах планують кошти на придбання продуктів харчування для закладів освіти. Ці видатки по окремих навчальних закладах визначають за встановленими нормами залежно від наявної кількості дітей, які харчуються за рахунок бюджетних коштів, кількості днів харчування та вартості харчування дитини на день.

Окремою групою планують видатки на відрядження. При цьому прогнозують можливу кількість відряджень працівників та враховують витрати на проїзд до місця відрядження працівника і назад, витрати на проживання, добові витрати відряджених працівників. Видатки на відрядження можуть планувати і на основі даних за попередні роки та норм чинного законодавства.

Окремо планують видатки на оплату послуг (крім комунальних) та оплату комунальних послуг та енергоносіїв, які розраховуються методом прямого розрахунку з врахуваннями прогнозованого обсягу отримання послуг чи використання енергоносіїв, діючих тарифів та порядку розрахунку плати за послуги та енергоносії.

Плануючи видатки на соціальне забезпечення визначають витрати на стипендії та інші виплати населенню.

Капітальні видатки на заклади освіти в місцевих бюджетах планують виходячи із наявних у бюджеті коштів та врахуванням можливості здійснення капітальних видатків закладами освіти за рахунок власних надходжень. При цьому враховують наявності обладнання та інвентарю довгострокового користування згідно із переліком, затвердженим Міністерством освіти і науки України.

7.5.3. Розрахунок планових видатків на охорону здоров'я

За рахунок коштів місцевих бюджетів фінансується значна частка видатків на охорону здоров'я в Україні (до 80%). Частка цих видатків у сукупних видатках місцевих бюджетів найбільш значна у обласних бюджетах 30-40% (табл. 7.). Видатки на охорону здоров'я органам місцевого самоврядування делегує держава і відповідно надає кошти для їх фінансового забезпечення у вигляді медичної субвенції. Однак при плануванні відповідних місцевих бюджетів цю субвенцію потрібно перерозподілити між закладами охорони здоров'я. Кошти медичної субвенції покривають лише поточні видатки. Обсяг коштів медичної

субвенції визначається на основі формули, яка розробляється Міністерством охорони здоров'я України та затверджується Кабінетом Міністрів України¹ (Механізм та формулу розрахунку медичної субвенцій більш детально розглянуто у § 5.5). Місцеві ради можуть на етапі планування видатків відповідних місцевих бюджетів на охорону здоров'я передбачити більші обсяги коштів, ніж ті, що надійдуть у вигляді медичної субвенції, однак різницю прийдеться покрити за рахунок власних надходжень. Отже, визначення остаточних обсягів видатків на охорону здоров'я та розподіл їх за напрямками використання здійснюються відповідними місцевими органами влади при плануванні місцевих бюджетів. Відповідні структурні підрозділи виконавчих органів місцевих рад отримують бюджетні запити від закладів охорони здоров'я та аналізують їх, зокрема щодо правильності представлених розрахунків.

Таблиця 7.

Частка бюджетних витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я в сукупних бюджетних витратах за 2012 – 1 півріччя 2015 рр., %

Роки	Частка витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я в сукупних бюджетних витратах						
	Усього	Види бюджетів					
		Бюджет АРК, обласні, міські (міст Києва та Севастополя) бюджети	Бюджети міст республіканського (АРК), обласного значення	Районні бюджети	Бюджети міст районного значення	Селищні бюджети	Сільські бюджети
1	2	3	4	5	6	7	8
2012	20,04	30,68	16,54	18,00	0,02	1,56	0,56
2013	20,84	36,70	16,39	16,22	0,02	1,09	0,18
2014	19,62	34,57	14,65	15,52	0,03	0,27	0,07
1 півріччя 2015	21,89	41,84	16,41	14,99	0,03	0,17	0,04

Планування видатків на заклади охорони здоров'я, що надають медичні послуги населенню за кошти місцевих бюджетів здійснюється з використанням розрахункових грошових норми витрат і основних виробничих показників на базі оперативно-сітьових показників. Основними оперативно-сітьовими показниками для планування видатків лікарняних закладів (звичайних стаціонарів, стаціонарів денного перебування) та санаторно-курортних закладів є кількість ліжок, днів функціонування ліжка на рік, кількість днів перебування хворого в стаціонарі. Для планування видатків на амбулаторно-поліклінічні

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження формули розподілу обсягу медичної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам» від 19 серпня 2015 р. № 618 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/618-2015-%D0%BF>.

заклади, заклади швидкої та екстреної допомоги використовують такі показники, як кількість населення яке обслуговує даний заклад, число відвідувань лікарів, кількість викликів тощо.

Видатки закладів охорони здоров'я згідно економічної класифікації видатків включають поточні видатки (оплата праці і нарахування на заробітну плату; використання товарів і послуг (предмети, матеріали, обладнання та інвентар; медикаменти та перев'язувальні матеріали; продукти харчування; оплата послуг, у тому числі комунальних та енергоносіїв; видатки на відрядження; дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм); поточні трансферти (установам, організаціям); соціальне забезпечення (виплата пенсій і допомог)) та капітальні видатки (видатки на придбання основного капіталу (придбання обладнання і предметів довгострокового користування; капітальне будівництво (придбання); капітальний ремонт; реконструкцію та реставрацію; придбання землі та нематеріальних активів) та капітальні трансферти (підприємствам, установам, організаціям, органам державного управління інших рівнів).

Найбільше витрат в охороні здоров'я припадає на оплату праці працівників з нарахуваннями. Зокрема, за 1 півріччя 2015 р. ці витрати становили 65% поточних витрат місцевих бюджетів на охорону здоров'я. Фонд оплати праці в конкретному закладі охорони здоров'я визначаються виходячи із чисельності працівників (в межах норм), середньої заробітної плати працівника та нарахувань на заробітну плату.

Гранична чисельність працівників закладів охорони здоров'я визначається згідно нормативів, визначених наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я» від 23 лютого 2000 р. № 33¹. Для кожного закладу охорони здоров'я загальна чисельність працівників визначається окремо для медичного персоналу (лікарського, середнього, молодшого), адміністративного персоналу, спеціалістів в розрізі відділень і служб. При розрахунку посад лікарів, середнього та молодшого медичного персоналу для лікарняних і санаторно-курортних закладів враховують показники кількості ліжок, а для амбулаторно-поліклінічних закладів – кількість населення, яке прикріплене до даної поліклініки.

Спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» від 05.10.2005 № 308/519 передбачено умови оплати праці працівників закладів охорони здоров'я на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників².

¹ Див. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про штатні нормативи та типові штати закладів охорони здоров'я» від 23 лютого 2000 р. № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20000223_33n.html.

² Див. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту

Оплата праці працівників здійснюється за фактично відпрацьований час, виходячи з посадового окладу, або в залежності від виконання норм виробітку і відрядних розцінок з урахуванням підвищень, доплат та надбавок, передбачених діючим законодавством. Таким чином, при плануванні коштів на оплату праці працівників закладів охорони здоров'я враховують: посадові оклади усіх штатних працівників; надбавки і доплати, що носять обов'язковий характер; надбавки, що носять заохочувальний характер; премії, матеріальна допомога тощо. Заробітна плата працівника граничними розмірами не обмежується.

Щорічними Законами України «Про Державний бюджет» на відповідний рік встановлюються розміри мінімальної заробітної плати, яка використовується для обрахунку розміру заробітної плати працівників охорони здоров'я. Розміри посадових окладів (тарифних ставок) визначаються за тарифними розрядами Єдиної тарифної сітки, які встановлюються професіоналам, фахівцям залежно від наявної кваліфікаційної категорії, а робітникам залежно від кваліфікаційного розряду у межах діапазону, визначеного для цих посад (професій) Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників. Посадові оклади працівників визначаються за тарифними розрядами і коефіцієнтами Єдиної тарифної сітки¹ за такими основними групами:

- керівні працівники;
- професіонали та фахівці;
- інші працівники.

Розмір посадового окладу (тарифної ставки) за розрядами Єдиної тарифної сітки визначаються шляхом множення окладу (ставки) працівника 1 тарифного розряду на відповідний тарифний коефіцієнт. Схеми тарифних розрядів посад (професій) працівників закладів охорони здоров'я визначені у спільному наказі Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» 05.10.2005 № 308/519²

Працівникам закладів охорони здоров'я законодавством передбачається підвищення посадових окладів:

- за наявність кваліфікаційної категорії;
- за оперативне втручання;
- за диплом з відзнакою;

населення» від 05.10.2005 № 308/519 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1209-05>.

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери» від 30 серпня 2002 р. № 1298 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF>.

² Див. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» від 05.10.2005 № 308/519 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1209-05>.

- за керування санітарним транспортом;
- у зв'язку зі шкідливими і важкими умовами праці;
- інші підвищення посадових окладів (тарифних ставок).

Керівникам закладів охорони здоров'я, аптечних закладів та їх заступникам з числа лікарів та провізорів посадовий оклад, що відповідає тарифному розряду за групою з оплати праці, підвищується за наявності кваліфікаційної категорії за спеціальністю «організація та управління охороною здоров'я» або «організація та управління фармацією» у відсотках до тарифної ставки працівника I тарифного розряду, а саме:

а) керівникам та їх заступникам (лікарям, провізорам) – за спеціальностями «організація і управління охороною здоров'я» та «організація та управління фармацією», які мають:

- вищу кваліфікаційну категорію – на 44,9%;
- першу кваліфікаційну категорію – на 31,9%;
- другу кваліфікаційну категорію – на 24,1%;

б) керівникам із числа фахівців з базовою та неповною вищою медичною освітою та головним медичним сестрам, які мають:

- вищу кваліфікаційну категорію – на 28,3%;
- першу кваліфікаційну категорію – на 18,4%;
- другу кваліфікаційну категорію – на 8,7%.

Головним лікарям дільничних лікарень, лікарських амбулаторій та керівникам ЦМСЕ підвищення посадових окладів за наявність кваліфікаційної категорії проводиться за будь-якою лікарською спеціальністю. Керівникам структурних підрозділів (лікарям) посадовий оклад встановлюється з урахуванням кваліфікаційної категорії за умови, що спеціальність, за якою їм присвоєна кваліфікаційна категорія, відповідає профілю підрозділу, який вони очолюють, а завідувачам поліклінік, що є структурними підрозділами лікарень – за будь-якою лікарською спеціальністю, за якою надається амбулаторно-поліклінічна допомога. Іншим медичним та фармацевтичним працівникам посадовий оклад встановлюється з урахуванням кваліфікаційної категорії за умови їх роботи за тією спеціальністю, за якою присвоєно кваліфікаційну категорію.

За оперативне втручання підвищення посадових окладів передбачається лікарям-хірургам усіх найменувань, лікарям-анестезіологам та лікарям-ендоскопістам у залежності від обсягу, складності й характеру їх праці при роботі, а саме:

- в амбулаторно-поліклінічному закладі (відділенні) – до 15% посадового окладу;
- в денному стаціонарі хірургічного профілю – до 25%;
- в стаціонарі – до 40%.

Лікарям усіх спеціальностей та провізорам, які отримали диплом з відзнакою після закінчення вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів, посадовий оклад, що визначений за тарифними розрядами, підвищується протягом 5 років на 5%.

Водіям санітарних автомобілів місячні тарифні ставки підвищуються на 20%. Перелік автомобілів, віднесених до санітарних, затверджується Міністерством

охорони здоров'я України.

Працівникам закладів охорони здоров'я, які працюють у закладах та на посадах зі шкідливими і важкими умовами праці посадові оклади (тарифні ставки) можуть бути підвищені на 25% та 15% (більш детально див. додаток 3 Наказу Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» від. 05.10.2005 № 308/519¹). Посадові оклади (тарифні ставки) працівників закладів охорони здоров'я (структурних підрозділів), які працюють з вірусом імунодефіциту людини, підвищуються на 60%, а посадові оклади (тарифні ставки) працівників закладів охорони здоров'я (структурних підрозділів), зайнятих оглядом та наданням медичної допомоги тим, хто постраждав у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС, підвищуються на 25%. Машиністам з прання та ремонту спецодягу тарифні ставки підвищуються на 20%. Однак конкретний перелік посад працівників, яким посадові оклади (тарифні ставки) підвищуються у зв'язку зі шкідливими і важкими умовами праці затверджується керівником закладу, установи за погодженням з профспілковим комітетом у залежності від функціональних обов'язків та обсягу роботи у шкідливих та важких умовах праці.

Законодавством працівникам закладів охорони здоров'я передбачаються доплати:

- за суміщення професій (посад), виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника та розширення зони обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт;
- за роботу в нічний час;
- за науковий ступінь;
- інші доплати.

Медичним працівникам за суміщення професій (посад), виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника та розширення зони обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт передбачаються відповідні доплати, а саме:

- професіоналам, фахівцям, технічним службовцям та робітникам, які виконують у тому ж самому закладі, установі поряд зі своєю основною роботою додаткову роботу за іншою професією (посадою) або обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи, провадиться доплата за суміщення професії (посади) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника в розмірі до 50% посадового окладу за основною посадою.
- за розширення зони обслуговування або збільшення обсягу робіт провадяться у розмірі до 50% посадового окладу працівника. Зазначені доплати

¹ Див. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» від. 05.10.2005 № 308/519 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1209-05>.

встановлюються працівникам за умови виконання ними роботи меншою чисельністю працівників, ніж за встановленими нормами (нормативами).

- керівникам закладів охорони здоров'я та їх заступникам дозволяється вести в закладах, установах, у штаті яких вони є, роботу за спеціальністю у межах робочого часу за основною посадою з виплатою їм до 25% посадового окладу лікаря відповідної спеціальності.

Працівникам (у т.ч. водіям санітарних автомобілів, які є в штаті автотранспортних підприємств та інших організацій), які залучаються до роботи в нічний час, здійснюється доплата в розмірі 35% годинної тарифної ставки (посадового окладу) за кожну годину роботи в нічний час. Нічним вважається час з 10 години вечора до 6 години ранку. Працівникам, зайнятим наданням екстреної, швидкої та невідкладної медичної допомоги (у тому числі водіям санітарних автомобілів швидкої, невідкладної медичної допомоги, які є в штаті автотранспортних підприємств та інших організацій), а також тим, хто працює у відділеннях (палатах) анестезіології та інтенсивної терапії, для новонароджених дітей, у пологових (акушерських) відділеннях провадиться доплата в розмірі 50% годинної тарифної ставки (посадового окладу) за кожну годину роботи в нічний час.

Штатним працівникам закладів охорони здоров'я, яким присвоєно науковий ступінь передбачено доплати, зокрема за науковий ступінь доктора наук у граничному розмірі 25% посадового окладу, а кандидата наук у граничному розмірі 15% посадового окладу. Однак зазначені доплати встановлюються тільки тим працівникам, діяльність яких за профілем (медична, фармацевтична, наукова тощо) збігається з наявним науковим ступенем. За наявності в працівників двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем.

Крім цього, працівникам закладів охорони здоров'я законодавством передбачаються надбавки:

- за тривалість безперервної роботи;
- за почесні звання;
- за знання та використання в роботі іноземної мови;
- за високі досягнення у праці, виконання особливо важливої роботи, складність, напруженість у роботі;
- інші надбавки.

Перелік посад, яким передбачено надбавки за тривалість безперервної роботи досить обширний, а самі розміри надбавок можуть бути в межах 20-80% посадового окладу (більш детально див. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» від. 05.10.2005 № 308/519¹).

¹ Див. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України та Міністерства охорони здоров'я України «Про впорядкування умов оплати праці працівників закладів охорони здоров'я та установ соціального захисту населення» від. 05.10.2005 № 308/519 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1209-05>.

Якщо працівникам присвоєно почесні звання і їх діяльність за профілем (медична, фармацевтична тощо) збігається з наявним почесним званням, то їм передбачено надбавки, а саме: за «заслужений» – 20% посадового окладу та за «народний» 40%.

За знання та використання в роботі іноземної мови працівникам передбачено надбавки, а саме за знання та використання в роботі іноземної мови:

- однієї європейської – 10% посадового окладу;
- однієї східної, угро-фінської або африканської – 15%;
- двох і більше мов – 25%.

За високі досягнення у праці, виконання особливо важливої роботи, складність, напруженість у роботі працівникам можуть установлюватись надбавки в розмірі до 50% посадового окладу. Також можуть бути і інші надбавки, зокрема робітникам, які мають III-VI кваліфікаційні розряди за професійну майстерність, водіям за класність тощо.

За особистий внесок в загальні результати роботи підрозділу, закладу наказами керівників визначається преміювання працівників в межах преміального фонду. Преміювання керівників закладів, установ та їх заступників здійснюється за рішенням органу вищого рівня. Керівники мають право надавати працівникам матеріальну допомогу, у тому числі на оздоровлення, у сумі не більше ніж один посадовий оклад на рік.

При плануванні нарахувань на заробітну плату в закладах охорони здоров'я визначають видатки на сплату єдиного соціального внеску, розмір якого становить 36,3%.

Не менш важливим по закладах охорони здоров'я є планування видатків на використання товарів і послуг. Планування цих видатків здійснюється з врахуванням умов роботи відповідного закладу охорони здоров'я, діючих норм видатків та цін на товари і послуги.

При плануванні видатків на придбання матеріалів, обладнання та інвентарю (у тому числі м'якого) використовують норми витрат на 1 ліжко у стаціонарах та на одну лікарську посаду у амбулаторно-поліклінічних установах. Плановий розмір цих видатків визначається з врахуванням наявності придатних до використання матеріалів, обладнання та інвентарю та потреби у них. Окремо планують видатки закладу охорони здоров'я, що пов'язані з утриманням транспортних засобів. Ці видатки включають в себе видатки на придбання паливно-мастильних та інших матеріалів.

У закладах охорони здоров'я є підстави для планування видатків на придбання медикаментів і перев'язувальних матеріалів (у тому числі тих, що видаються за пільговими рецептами). У лікувально-профілактичних, санаторно-курортних та закладах медико-соціального захисту (будинках дитини) ці видатки планують згідно норм на ліжко-день, а в амбулаторно-поліклінічних закладах згідно числа відвідувань хворими лікарів та кількості громадян, що мають право на безоплатне або пільгове придбання ліків. Витрати на пільговий та безкоштовний відпуск медикаментів при амбулаторному лікуванні за рецептами лікарів згідно з чинним законодавством плануються виходячи з кількості громадян, що мають право на одержання пільг та середнього розміру

витрат на одного хворого в розрахунку на рік.

Планування витрат на продукти харчування у закладах охорони здоров'я передбачає врахування потреби на 1 хворого набору продуктів з диференціацією за профілем відділень та цін на них. Видатки на харчування можуть визначатись і виходячи з грошової норми на харчування одного хворого в день. Окремо проводять планування видатків на безкоштовне забезпечення молочними сумішами дітей віком до 2-х років на контингент дітей, визначений чинним законодавством.

Окремо планують видатки на оплату послуг (крім комунальних) та комунальних послуг. Видатки на оплату послуг (крім комунальних) включають витрати на транспортні послуги, оренду (у тому числі приміщень), оплату послуг з поточного ремонту та технічного обслуговування медичного обладнання та будівель, оплату послуг зв'язку тощо.

При плануванні видатків на використання товарів і послуг можуть враховуватись і інші видатки, зокрема на сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів, відрахування грошових коштів профспілковим організаціям на культурно-масову, фізкультурну та оздоровчу роботу, на охорону праці, витрати на сплату зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності та ін.

Видатки на відрядження працівників закладів охорони здоров'я плануються відповідно до запланованої кількості відряджень на рік, кількості осіб та витрат на одне відрядження. Видатки на відрядження включають витрати пов'язані з проїздом до місця відрядження і назад, проживанням, добовими витратами відрядженим працівникам та інші витрати. При плануванні видатків на відрядження за основу беруть дані за попередні роки.

Видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв плануються на основі діючих норм і нормативів прямим розрахунком (на основі діючих тарифів та порядку розрахунку плати за певні послуги чи енергоносії), або виходячи із середніх фактичних витрат на одного працюючого в місяць, що склалися в у медичному закладі за попередній період.

Видатки на дослідження і розробки можуть включати:

- дослідження і розробки, окремі заходи розвитку по реалізації державних (регіональних) програм (наприклад протиепідемічні заходи);
- окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм, не віднесені до заходів розвитку (наприклад витрати на оплату післядипломної підготовки (перепідготовки) кадрів, підвищення кваліфікації кадрів).

Окремою групою в закладах охорони здоров'я планують видатки на субсидії і поточні трансферти. До цих видатків належать видатки на надання субсидій, дотацій, поточних трансфертів юридичним особам, іншим бюджетам, допомоги та інших поточних трансфертів населенню. Для прикладу, видатки на поточні трансферти населенню можуть включати оплату путівки на оздоровлення, оплату пільг та ін. Інші поточні трансферти населенню для закладів охорони здоров'я можуть включати: оплату безоплатно наданих квартир і комунальних послуг (для медичних працівників, що проживають у сільській місцевості, виходячи з середньої вартості пільги на одного працівника на рік); витрати на

пільгове зубопротезування (для громадян, що мають право на одержання пільг, виходячи з середнього розміру витрат на одного хворого на рік); направлення на лікування за кордон хворих громадян України тощо.

Заклад охорони здоров'я можуть планувати капітальні видатки, а саме:

- на придбання обладнання і предметів довгострокового користування;
- на капітальне будівництво (придбання);
- на капітальний ремонт.

Планування видатків на придбання обладнання і предметів довгострокового користування передбачає видатки на придбання або створення власними силами основних засобів та окремих інших необоротних матеріальних активів. До основних засобів належать матеріальні цінності, що призначаються для використання у господарській діяльності протягом періоду, який перевищує 365 календарних днів, та вартість яких без податку на додану вартість перевищує 1000 гривень. Ці видатки включають витрати на товари тривалого користування, такі як нерухомі основні засоби (житлові споруди, меблі, обладнання, прилади) та рухомі основні засоби (транспортні засоби). Видатки можуть плануватися виходячи з кількості обладнання, що планується придбати та вартості такого обладнання.

Видатки на капітальне будівництво плануються на підставі вартісних показників проектної документації, яка повинна бути розроблена та затверджена відповідно до вимог. Видатки на будівництво (придбання) нежитлових будівель та приміщень включають видатки на:

- придбання будівельних матеріалів;
- придбання обладнання, що підлягає встановленню (готові до встановлення будівельні конструкції і деталі);
- виготовлення проектно-кошторисної документації на будівництво;
- видатки на найм транспорту для виконання робіт з капітального будівництва.

Планування видатків на капітальний ремонт здійснюється з врахуванням кубатури приміщень та розрахункової норми витрат на один метр кубічний.

Видатки на реконструкцію та реставрацію нежитлових будівель та приміщень плануються на реставрацію пам'яток культури, історії, архітектури.

7.5.4. Розрахунок інших видатків на соціальну сферу

Крім видатків на освіту і охорону здоров'я у місцевих бюджетах передбачаються і інші видатки на соціальну сферу, зокрема видатки соціального захисту та соціальне забезпечення, на культуру і мистецтво, на фізичну культуру і спорт, на засоби масової інформації тощо. Однак починаючи з 1 січня 2015 р. усі ці видатки, крім видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, забезпечуються виключно за рахунок власних ресурсів відповідних місцевих бюджетів. Тому, на етапі планування місцевих бюджетів, органи місцевого самоврядування приймають рішення щодо доцільності утримання відповідного

закладу та виходячи з наявних фінансових ресурсів приймають рішення щодо граничного обсягу коштів, що можуть бути виділені на утримання відповідного закладу. Аналогічно як і по освіті та охороні здоров'я при плануванні цих видатків місцевих бюджетів відповідні структурні підрозділи виконавчого органу місцевої ради аналізують подані розпорядниками бюджетних коштів бюджетні запити на предмет доцільності здійснення зазначених у них видатків та на правильність представлених розрахунків. Перевіряється правильність розрахунків видатків (за їх наявності) на:

- оплату праці працівників на нарахувань на заробітну плату;
- використання товарів і послуг (предмети, матеріали, обладнання та інвентар; медикаменти та перев'язувальні матеріали; продукти харчування; оплата послуг, у тому числі комунальних та енергоносіїв; видатки на відрядження; дослідження і розробки, окремі заходи по реалізації державних (регіональних) програм);
- поточні трансферти (установам, організаціям);
- соціальне забезпечення (виплата пенсій і допомог, стипендій);
- на придбання основного капіталу (придбання обладнання і предметів довгострокового користування; капітальне будівництво (придбання));
- капітальний ремонт;
- реконструкцію та реставрацію;
- придбання землі та нематеріальних активів;
- капітальні трансферти (підприємствам, установам, організаціям, органам державного управління інших рівнів).

При плануванні видатків на соціальну сферу першочергово забезпечуються видатки на оплату праці відповідних закладів та видатки на комунальні послуги та енергоносії.

Найбільш вагомою статтею витрат установ культури і мистецтва та фізичної культури і спорту, як і в більшості бюджетних установ, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів, є оплата праці з нарахуваннями. Витрати на оплату праці планують на основі штатної чисельності працівників та середньої заробітної плати. Чисельність працівників розраховують на основі типових штатів, які встановлюються законодавством для кожного виду установ. Типові штатні нормативи клубних закладів, центрів народної творчості, парків культури та відпочинку та інших культурно-освітніх центрів і установ сфери культури визначені наказом Міністерства культури України «Про затвердження Типових штатних нормативів клубних закладів, центрів народної творчості, парків культури та відпочинку та інших культурно-освітніх центрів і установ державної та комунальної форми власності сфери культури» від 20 вересня 2011 р. № 767/0/16-11¹. Штатний розпис дитячо-юнацьких спортивних шкіл

¹ Див. Наказ Міністерства культури України «Про затвердження Типових штатних нормативів клубних закладів, центрів народної творчості, парків культури та відпочинку та інших культурно-освітніх центрів і установ державної та комунальної форми власності сфери культури» від 20 вересня 2011 р. № 767/0/16-11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/mincult_old/uk/publish/article/253288;jsessionid=5AECC5C60C0C79DB2F51B117469EACB.app1.

визначається в межах затвердженого засновником фонду оплати праці з дотриманням вимог, передбачених наказом Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Типових штатних нормативів дитячо-юнацьких спортивних шкіл» 9 серпня 2013 р. № 1361/23893¹ та з урахуванням типу спортивних шкіл, відділень з певних видів спорту, інших структурних підрозділів, контингенту вихованців, кількості відділень та груп, специфіки видів спорту, режиму роботи, площ та санітарного стану приміщень, будівель і спортивних споруд. Перелік посад професійних творчих працівників театрів і посад (спеціальностей) працівників інших специфічних театральних професій затверджений постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку посад професійних творчих працівників театрів та посад (спеціальностей) працівників інших специфічних театральних професій» від 23 лютого 2006 р. № 208².

Основою для розрахунку фонду оплати праці установ культури і мистецтва є Наказ Міністерства культури і туризму України «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» від 18 жовтня 2005 р. № 745³. Аналогічним нормативним актом при плануванні видатків на оплату праці в установах фізичної культури і спорту є Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту «Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту» від 23 вересня 2005 р. № 2097⁴. Цими нормативно-правовими документами визначено:

- розміри тарифних розрядів і коефіцієнтів з оплати праці відповідних працівників;
- схеми тарифних розрядів посад (професій) відповідних закладів та організацій;
- показники для віднесення бюджетних установ, закладів і організацій до відповідних груп за оплатою праці керівних працівників.

Також працівникам, які працюють у сфері культури і мистецтва та фізичної культури і спорту вище зазначеними та іншими нормативними актами передбачені надбавки і доплати до посадових окладів.

Працівникам закладів та організацій культури та фізичної культури і спорту плануються надбавки:

¹ Див. Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Типових штатних нормативів дитячо-юнацьких спортивних шкіл» 9 серпня 2013 р. № 1361/23893 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1361-13>.

² Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку посад професійних творчих працівників театрів та посад (спеціальностей) працівників інших специфічних театральних професій» від 23 лютого 2006 р. № 208 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/208-2006-%D0%BF>.

³ Див. Наказ Міністерства культури і туризму України «Про впорядкування умов оплати праці працівників культури на основі Єдиної тарифної сітки» від 18 жовтня 2005 р. № 745 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1285-05>.

⁴ Див. Наказ Міністерства України у справах молоді та спорту «Про впорядкування умов оплати праці працівників бюджетних установ, закладів та організацій галузі фізичної культури і спорту» від 23 вересня 2005 р. № 2097 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1236-05>.

а) у розмірі до 50% посадового окладу (ставки заробітної плати, тарифної ставки):

- за високі досягнення у праці;
- за виконання особливо важливої роботи (на строк її виконання);
- за складність, напруженість у роботі.

Граничний розмір зазначених надбавок для одного працівника не повинен перевищувати 50%. Таке обмеження не поширюється на працівників національних закладів (установ). У разі несвоєчасного виконання завдань, погіршення якості роботи і порушення трудової дисципліни зазначені надбавки скасовуються або зменшуються;

б) за почесні звання України, СРСР, союзних республік СРСР:

- «народний» – у розмірі 40% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- «заслужений» – 20%.

Надбавки за почесні звання встановлюються працівникам, якщо їх діяльність за профілем збігається з наявним почесним званням. За наявності двох або більше звань надбавки встановлюються за одним (вищим) званням. Відповідність почесного звання профілю діяльності працівника на займаній посаді визначається керівником установи, закладу або організації.

в) за спортивні звання:

- «заслужений тренер», «заслужений майстер спорту» – у розмірі 20% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- «майстер спорту міжнародного класу» – 15%;
- «майстер спорту» – 10%.

Надбавки за почесні та спортивні звання встановлюються працівникам, якщо їх діяльність за профілем збігається з наявним почесним або спортивним званням. За наявності двох або більше звань надбавки встановлюються за одним (вищим) званням. Відповідність почесного або спортивного звання профілю діяльності працівника на займаній посаді визначається керівником установи, закладу або організації.

г) за знання та використання в роботі іноземної мови:

- однієї європейської – 10% посадового окладу (ставки заробітної плати);
- однієї східної, угро-фінської або африканської – 15%;
- двох і більше мов – 25%. відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати).

Надбавка не встановлюється працівникам, для яких вимогами для зайняття посади передбачено знання іноземної мови, що підтверджено відповідним документом.

Крім цього, працівникам закладів та організацій культури та фізичної культури і спорту плануються доплати:

а) у розмірі до 50% посадового окладу (тарифної ставки):

- за виконання обов'язків тимчасово відсутніх працівників;
- за суміщення професій (посад);
- за розширення зони обслуговування або збільшення обсягу виконуваних робіт.

Зазначені види доплат не встановлюються керівникам бюджетних установ,

закладів та організацій культури, їх заступникам, керівникам структурних підрозділів цих установ, закладів та організацій, їх заступникам.

б) у розмірі до 40% годинної тарифної ставки (посадового окладу) за роботу в нічний час за кожну годину роботи з 10-ї години вечора до 6-ї години ранку;

в) за науковий ступінь:

- доктора наук - у граничному розмірі 25 відсотків посадового окладу (ставки заробітної плати);

- кандидата наук – у граничному розмірі 15% посадового окладу (ставки заробітної плати).

Зазначені доплати встановлюються працівникам, якщо їх діяльність за профілем збігається з наявним науковим ступенем. За наявності у працівників двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем. Відповідність наукового ступеня профілю діяльності працівника на займаній посаді визначається керівником установи, закладу або організації. Документи, що засвідчують наявність наукового ступеня, повинні відповідати нормам та вимогам, передбаченим законодавством.

г) за використання в роботі дезінфікувальних засобів, а також працівникам, які зайняті прибиранням туалетів, – у розмірі 10% посадового (місячного) окладу.

Працівникам культури та фізичної культури і спорту передбачено виплати доплат за вислугу років. Розмір доплати залежить від стажу роботи, зокрема за понад 3 роки стажу 10% посадового окладу, понад 10 років 20%, понад 20 років 30%.

Згідно постанови Кабінету Міністрів України «Про підвищення заробітної плати працівникам бібліотек» від 30 вересня 2009 р. № 1073¹ працівникам бібліотек може бути надана надбавка за особливі умови роботи у граничному розмірі 50% посадового окладу.

Водіям автотранспортних засобів, якщо такі є у штаті планують надбавки:

- за класність водіям II класу – 10% установленної тарифної ставки за відпрацьований час;

- за класність водіям I класу – 25%;

- доплати за ненормований робочий день – у розмірі 25% тарифної ставки за відпрацьований час.

Плануючи нарахування на заробітну плату в закладах культури і мистецтва та фізичної культури і спорту визначають видатки на сплату єдиного соціального внеску, розмір якого становить 36,3%.

Наступними за величиною витрат в структурі видатків в закладах культури і мистецтва та фізичної культури і спорту є видатки на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Ці видатки плануються методом прямого рахунку з врахуванням прогнозованого обсягу споживання енергоносіїв та відповідних тарифів на них.

Решту витрат, зокрема на предмети, матеріали, обладнання та інвентар, на

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про підвищення заробітної плати працівникам бібліотек» від 30 вересня 2009 р. № 1073 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1073-2009-%D0%BF>.

медикаменти та перев'язувальні матеріали, на відрядження, на придбання обладнання і предметів довгострокового користування, на капітальне будівництво та капітальний ремонт, на реконструкцію та реставрацію, на придбання землі та нематеріальних активів), на капітальні трансферти (підприємствам, установам, організаціям, органам державного управління інших рівнів) планують з врахуванням наявних у бюджеті фінансових ресурсів. При плануванні видатків на культуру і мистецтво та на фізичну культуру і спорт обов'язково враховують і можливість профінансувати певні видатки за рахунок власних коштів, оскільки чинним законодавством їм дозволено надавати платні послуги. Перелік платних послуг, що можуть надаватися закладами культури визначено постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності» від 12 грудня 2011 р. № 1271¹. Відповідний перелік дозволених платних послуг у галузі фізична культура і спорт визначено Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами фізичної культури і спорту, що утримуються за рахунок бюджетних коштів» від 14 квітня 2009 р. № 356².

Якщо орган місцевого самоврядування є засновником (співзасновником) засобів масової інформації, то у відповідному бюджетів плануються кошти на його утримання. Орган місцевого самоврядування може фінансувати офіційні друковані видання, які спеціально видаються (відомості, бюлетені, збірники, інформаційні листки тощо) для інформування про свою діяльність. Порядок фінансування засобів масової інформації по висвітленню діяльності органів місцевого самоврядування, засновниками чи співзасновниками яких є ці органи, визначається в договорах між органами місцевого самоврядування і редакціями засобів масової інформації, а також у статутах редакцій цих засобів масової інформації.

Органи місцевого самоврядування планують кошти у місцевих бюджетах на висвітлення їх діяльності та формують замовлення засобам масової інформації на:

- створення спеціальних звітів і репортажів про важливі події, що відбуваються в державі та про діяльність органів місцевого самоврядування;
- проведення прямих теле- і радіотрансляцій про їх діяльність;
- організацію систематичних (проблемних, тематичних) теле- і радіопередач та сторінок (рубрик) у друкованих засобах масової інформації;
- створення та поширення інформації, авторських матеріалів про діяльність органів місцевого самоврядування роз'яснювального характеру;
- запис і зберігання відео- і аудіоматеріалів про висвітлення діяльності органів

¹ Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами культури, заснованими на державній та комунальній формі власності» від 12 грудня 2011 р. № 1271 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF>.

² Див. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами фізичної культури і спорту, що утримуються за рахунок бюджетних коштів» від 14 квітня 2009 р. № 356 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/356-2009-%D0%BF>.

місцевого самоврядування.

Органи місцевого самоврядування у своїх кошторисах зобов'язані планувати витрати на висвітлення своєї діяльності засобами масової інформації.

На засоби масової інформації найбільш вагомими статтями витрат на оплату праці працівників на нарахувань на заробітну плату, утримання відповідних будівель і споруд та придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю тощо. Також можуть плануватись видатки на окремі місцеві програми підтримки засобів масової інформації.

Законодавством України передбачена значна кількість соціальних пільг і допомог, інших соціальних програм і заходів, що фінансуються з місцевих бюджетів. Для органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту і соціального забезпечення населення пріоритетними завданнями є забезпечення адресного характеру надання соціальної підтримки, підвищення рівня охоплення соціальною підтримкою незаможних верств населення при раціональному використанні бюджетних коштів. За рахунок коштів місцевих бюджетів передбачається ряд видатків на різні державні та місцеві програми соціального захисту відповідних категорій громадян. Зазначене зумовлює потребу в плануванні видатків місцевих бюджетів на соціальний захист і соціальне забезпечення з розподілом за окремими їх видами та врахування різних чинників впливу. При плануванні видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення слід обов'язково враховувати:

- поетапне підвищення прожиткового мінімуму;
- поетапне підвищення розмірів усіх видів державної допомоги з метою доведення доходів малозабезпечених громадян до рівня, що відповідає прожитковому мінімуму;
- збільшення обсягу надання соціальних послуг окремим верствам населення;
- підвищення рівня соціального захисту окремих верств населення;
- поліпшення надання соціальних послуг окремим верствам населення тощо.

Фінансове забезпечення реалізації органами місцевого самоврядування загальнодержавних програм соціального захисту населення здійснюється шляхом надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам. Рішення про затвердження місцевих програм соціального захисту населення приймають відповідні органи місцевого самоврядування і фінансування проводиться відповідно за рахунок власних коштів місцевих бюджетів.

Планове значення загального обсягу конкретної допомоги визначають шляхом множення середньої суми допомоги на прогнозовану чисельність одержувачів допомоги. Також у місцевих бюджетах плануються кошти на утримання закладів, що надають певні соціальні послуги. Алгоритм планування видатків цих закладів аналогічний як і у більшості бюджетних закладів, що розглянуто вище. Основні статті витрат плануються на оплату праці працівників на нарахувань на заробітну плату, на утримання відповідних будівель і споруд (комунальні послуги та енергоносії) та придбання предметів, матеріалів, обладнання та інвентарю. Решту групи видатків планують в межах наявних коштів у відповідному місцевому бюджеті.

7.5.5. Планування видатків на розвиток інфраструктури та підтримку економіки

Не менш важливим завданням органу місцевого самоврядування для забезпечення комфортних умов проживання та перебування громадян на відповідній території аніж забезпечення видатків відповідних бюджетів соціального спрямування є необхідність здійснення видатків на утримання та розвитку інфраструктури відповідних населених пунктів. Це викликає необхідність за рахунок коштів місцевих бюджетів фінансувати роботи з надання життєво необхідних послуг населенню та з ремонту і утримання об'єктів благоустрою, які мають бути спрямовані на забезпечення та збереження їх технічного та естетичного стану, підвищення експлуатаційних якостей та продовження їх строків служби.

З цією метою в місцевих бюджетах планують видатки на житлово-комунальне господарство, які включають видатки на:

- житлово-експлуатаційне господарство;
- капітальний ремонт житлового фонду місцевих органів влади;
- дотації житлово-комунальному господарству;
- видатки на утримання об'єктів соціальної сфери підприємств, що передаються до комунальної власності;
- теплові мережі;
- водопровідно-каналізаційне господарство;
- благоустрій міст, сіл, селищ;
- видатки на впровадження засобів обліку витрат та регулювання споживання води та теплової енергії;
- ремонтно-будівельні організації житлово-комунального господарства;
- заходи, пов'язані з поліпшенням питної води;
- відшкодування різниці між розміром ціни (тарифу) на житлово-комунальні послуги, що затверджувалися або погоджувалися рішенням місцевого органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування та розміром економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво тощо.

Однак впродовж багатьох років на зазначені цілі з місцевих бюджетів виділяється незначна частка сукупних витрат відповідних бюджетів. Через обмеженість фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування на житлово-комунальне господарство в місцевих бюджетах планують мізерні кошти, зокрема за 1 півріччя 2015 р. ці видатки становили дещо більше 2% поточних витрат місцевих бюджетів.

Мізерні кошти у місцевих бюджетах (через їх обмеженість) плануються і на будівництво. В основному за останні роки це видатки на заходи з упередження аварій та запобігання техногенних катастроф у закладах, що утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів та на інших аварійних об'єктах, на збереження, розвиток, реконструкцію та реставрацію пам'яток історії та культури та розробку схем та проектних рішень масового застосування. Однак за наявності фінансових ресурсів у місцевих бюджетах могли б планувати видатки на житлове будівництво та придбання житла для окремих категорій

населення та на виплату компенсацій на здешевлення вартості будівництва житла молодіжним житловим комплексам тощо.

У сфері сільського і лісового господарства, рибного господарства та мисливства видатки у місцевих бюджетах плануються на програми в цих галузях, якщо такі є затверджені, на землеустрій, та на організацію регулювання діяльності ветеринарних лікарень та ветеринарних лабораторій.

У сфері транспорту, дорожнього господарства, зв'язку, телекомунікацій та інформатики у місцевих бюджетах планують кошти на:

- регулювання цін на послуги місцевого автотранспорту та електротранспорту;
- компенсаційні виплати на пільговий проїзд певних категорій громадян;
- видатки на проведення робіт, пов'язаних із будівництвом, реконструкцією, ремонтом та утриманням автомобільних доріг;
- зв'язок;
- національні програми інформатизації.

Довідково зазначимо, що за 1 півріччя 2015 р. з усіх місцевих бюджетів було здійснено видатків на зв'язок на суму 3 тис. грн. Це свідчить про те, що зазначені видатки у місцевих бюджетах в основному навіть не плануються.

Видатки на охорону навколишнього середовища в основному плануються за рахунок коштів спеціального фонду місцевих бюджетів. В основному це видатки на охорону і раціональне використання земель, водних ресурсів та мінеральних ресурсів, на створення захисних лісових насаджень та полезахисних лісових смуг та на збереження природно-заповідного фонду.

Загалом вище зазначені видатки місцевих бюджетів певною мірою впливають на економічне становище села, селища, міста, району, області, а також держави в цілому. Однак у місцевих бюджетах окремо планують видатки на інші послуги, які пов'язані з економічною діяльністю. До них відносять видатки на:

- фінансування енергозберігаючих заходів;
- програми стабілізації та соціально-економічного розвитку територій;
- видатки на обслуговування та погашення зобов'язань за коштами, залученими розпорядниками бюджетних коштів під державні гарантії для здійснення капітальних видатків;
- підтримку малого і середнього підприємництва;
- внески органів місцевого самоврядування у статутні капітали суб'єктів підприємницької діяльності;
- інші заходи, пов'язані з економічною діяльністю.

Якщо для реалізації заходів з розвитку інфраструктури та підтримки економіки органам місцевого самоврядування необхідно утворювати і утримувати за рахунок місцевих бюджетів певні органи, то видатки на їх утримання плануються за методологією визначеною у попередніх розділах. Першочергово, з метою економії коштів, планують видатки на оплату праці з нарахуваннями та на оплату комунальних послуг та енергоносіїв. Решту видатків планують з врахуванням наявних коштів та необхідності їх забезпечення.

7.6. Що таке програмно-цільовий метод бюджетного планування?

Чинники, які впливають на розрахунок планових показників податкових надходжень

Податкові платежі	Загальні чинники	Спеціальні чинники
Податок на доходи фізичних осіб	Обсяг ВВП; структура платіжного балансу; рівень інфляції; валютний курс; безробіття; платоспроможність населення; зміни в нормативно-правовому полі.	Заниження місцевою владою обсягу очікуваних доходів; наявність заборгованості з виплати заробітної плати; заходи щодо збільшення кількості робочих місць; збільшення обсягу номінальних доходів населення; рівень легалізації виплати заробітної плати і тінізації доходів; рівень мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму; рівень податкового навантаження; масштаби ухилення від оподаткування.
Податок на прибуток підприємств		Пільги, які отримують платники податку у плановому періоді; реструктуризована заборгованість згідно з графіком погашення; сума недоїмок і переplat; показник зростання прибуткових підприємств; збільшення індексу цін виробника; зростання обсягу промислової продукції; тенденції підприємств до інвестування (накопичення) капіталу; соціально-економічні наслідки зміни ставок податку.
Акцизний податок		Платоспроможність населення; обсяги виробництва аналогічних вітчизняних товарів; збільшення (зменшення) кількості підакцизної продукції; підвищення (зниження) ставок податку; закінчення дії або введення у дію пільгових податкових ставок; масштаби „тіньового” ринку і контрабанди підакцизних товарів.
Екологічний податок		Обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення; скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти; розміщення відходів (крім вторинної сировини).

МЕТОДИКА

прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб

I. Загальні положення

Метою Методики прогнозування надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі – Методика) є підвищення обґрунтованості прогнозних надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі – податок) та узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів надходжень податку на стадії складання проекту Державного бюджету України.

Методика застосовується фахівцями Міністерства фінансів України і дозволяє прогнозувати надходження податку, враховуючи підвищення Урядом мінімальної заробітної плати, прожиткового мінімуму на одну працездатну особу в розрахунку на місяць, зростання витрат на оплату праці (фонду оплати праці), зміну ставок оподаткування, додаткові джерела оподаткування.

II. Інформаційне забезпечення та його джерела

Основою інформаційного забезпечення для розрахунків за Методикою є прогноз макропоказників економічного та соціального розвитку України:

- витрати на оплату праці (фонд оплати праці);
- середньомісячна заробітна плата.

Для врахування особливостей формування надходжень податку використовуються дані про:

- кількість платників податку та суми сплаченого податку в розрізі джерел оподаткування та видів доходів;
- кількість платників, які отримали податкові соціальні пільги;
- суми застосованих податкових соціальних пільг за видами пільг, які дають право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу;
- суми документально підтверджених витрат, включених до складу податкового кредиту платників податку;
- результати контрольно-перевірочної роботи щодо донарахування сум податку, штрафних санкцій та пені.

У розрахунках використовується інформація Державної фіскальної служби України, Державної казначейської служби України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної служби статистики України, Пенсійного фонду України.

III. Загальна схема розрахунку податку з доходів фізичних осіб

Розрахунок надходжень податку в прогнозному періоді включає прогнозні надходження сум податку на доходи найманих працівників; податку на доходи фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності і незалежної професійної діяльності; податку на доходи фізичних осіб на дивіденди та роялті; фіксованого податку на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю; надходження сум реструктуризованої заборгованості зі сплати податку; податку у вигляді виграшів або призів, отриманих внаслідок проведення конкурсів та інших розіграшів, виграшів у азартні ігри; податку на доходи військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, органів і установ виконання покарань, податкової міліції; податку на доходи нерезидентів; доходів працівників закордонних дипломатичних установ України; податку від продажу (оренди, суборенди) рухомого та нерухомого майна; сум податку від отриманого платником у спадщину майна, коштів, майнових чи немайнових прав; податку від інших видів діяльності:

$$ПДФО_t = ПДНП + ПДФО_{військ} + ПДФО_i + ПДФО_{СПД},$$

де t – індекс часового періоду;

$ПДФО_t$ – надходження податку;

$ПДНП$ – надходження податку на доходи найманих працівників;

ПДФОвійськ – податок на доходи військовослужбовців;

ПДФО_i – надходження податку від додаткового та інших видів доходів;

ПДФО СПД – надходження податку від суб'єктів підприємницької діяльності і незалежної професійної діяльності, фіксованого податку від підприємницької діяльності.

Розрахунок прогнозних надходжень податку на доходи найманих працівників здійснюється на основі визначення розрахункової бази оподаткування податку та реальної ставки податку за формулою:

$$ПДНП_t = (BO_t \times PC_t) / 100,$$

де BO_t – розрахункова база оподаткування;

PC_t – реальна ставка податку.

Розрахункова база оподаткування визначається за формулою:

$$BO_t = ВОПзаг - ФОПвійськ - \sum ВФ - \sum пільг,$$

де ВОПзаг – витрати на оплату праці;

ФОПвійськ – сума коштів, спрямованих на грошове забезпечення, грошові винагороди та інші виплати військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби;

\sum ВФ – сума збору до Пенсійного фонду України та внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

\sum пільг – сума податкових соціальних пільг, які дають право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу.

Розрахунок суми збору до Пенсійного фонду України та внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування ($\sum ВФ$) здійснюється за формулою:

$$\sum ВФ = (ВОПзаг - ФОПвійськ) \times \%внески + ВОПзаг \times \%ПФвнески,$$

де \%внески – середній відсоток відрахувань до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

\%ПФвнески – середній відсоток відрахувань до Пенсійного фонду України.

При цьому:

– відсотки внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування враховуються в розмірах, передбачених діючим законодавством України;

– розрахунок середнього відсотку відрахувань до Пенсійного фонду України здійснюється на підставі даних Пенсійного фонду України за попередній рік та звітні періоди поточного року:

$$\%ПФвнески = \sum утриманих внесків у розмірі 1-5\% / ОДПФ,$$

де ОДПФ – сума доходу, з якого утримуються пенсійні внески.

Сума податкових соціальних пільг, які дають право на зменшення суми загального місячного оподаткованого доходу, визначається в розрізі розміру наданих пільг:

– стандартного розміру пільги, встановленого для будь-якого платника податку ($\sum пільг_1$);

– у розмірі 150% встановленої суми пільги ($\sum пільг_2$);

– у розмірі 200% встановленої суми пільги ($\sum пільг_3$):

$$\sum пільг = \sum пільг_1 + \sum пільг_2 + \sum пільг_3.$$

Сума пільг залежить від кількості платників податку, які мають право на застосування податкових соціальних пільг (далі – пільговики):

$$КП = КПо \times К,$$

де КП – прогнозна кількість пільговиків;

КПо – очікувана кількість пільговиків у поточному році;

К – коефіцієнт зміни кількості пільговиків у прогнозному році.

Коефіцієнт зміни кількості пільговиків (К) у прогнозованому році має пряму залежність від росту прожиткового мінімуму для працездатних осіб прогнозованого року до поточного року та обернену залежність від росту середньомісячної заробітної плати прогнозованого року до поточного року:

$$K = \% \text{ росту прожиткового мінімуму} / \% \text{ росту середньомісячної заробітної плати.}$$

Розрахунок суми наданих пільг у розрізі розміру наданих пільг здійснюється за формулами:

$$\sum \text{пільг}_1 = КП_1 \times ЗП_{\text{мін}} \times 50\% \times 12,$$

де $КП_1$ – кількість пільговиків, які отримують стандартний розмір пільги, встановлений для будь-якого платника податку;

$ЗП_{\text{мін}}$ – прогнозна середня мінімальна заробітна плата;

12 – кількість місяців в році.

$$\sum \text{пільг}_2 = КП_2 \times ЗП_{\text{мін}} \times 50\% \times 150\% \times 12,$$

де $КП_2$ – кількість пільговиків, які отримують 150% встановленої суми пільги;

$$\sum \text{пільг}_3 = КП_3 \times ЗП_{\text{мін}} \times 50\% \times 200\% \times 12,$$

де $КП_3$ – кількість пільговиків, які отримують 200% встановленої суми пільги.

Реальна ставка податку є співвідношенням надходжень податку та бази оподаткування, що в прогнозованому періоді розраховується за формулою:

$$РС_t = (ПДНП_{t-1} / БО_{t-1}) \times (НС_t / НС_{t-1}),$$

де $ПДНП_{t-1}$ – сума надходжень податку з доходів найманих працівників у звітному періоді;

$БО_{t-1}$ – база оподаткування у звітному періоді;

$НС_t, НС_{t-1}$ – номінальна ставка у прогнозованому та звітному періодах.

IV. Порядок розрахунку прогнозу надходжень податку

Методика прогнозування надходжень податку передбачає п'ять етапів прогнозних розрахунків.

Перший етап. Визначення прогнозних надходжень податку з урахуванням розрахункової бази оподаткування та номінальної ставки податку:

$$ПДФО_1 = БО_t \times НС_t,$$

де $ПДФО_1$ – прогнозні надходження податку на 1 етапі розрахунку;

$НС_t$ – номінальна ставка податку, визначена законодавством від об'єкта оподаткування.

Другий етап. Визначення прогнозних надходжень податку з урахуванням втрат від отримання податкового кредиту:

$$ПДФО_2 = ПДФО_1 - ПДФО_{ПК},$$

де $ПДФО_2$ – прогнозні надходження податку на 2 етапі розрахунку;

$ПДФО_{ПК}$ – прогнозна сума повернення податку платникам від отриманого податкового кредиту.

При розрахунку прогнозної суми повернення податку платникам від отриманого податкового кредиту враховуються тенденція повернення податку протягом останніх трьох років, поточного року, вплив росту прожиткового мінімуму для працездатних осіб та зміни, передбачені Податковим кодексом України щодо права платників на податковий кредит.

Третій етап. Визначення прогнозних надходжень податку з урахуванням очікуваних надходжень податку від додаткового доходу:

$$ПДФО_3 = ПДФО_2 + ПДФО_i,$$

де $ПДФО_3$ – прогнозні надходження податку на 3 етапі розрахунку;

$ПДФО_i$ – прогнозні надходження податку від додаткового та інших видів доходів.

Прогнозні надходження податку від додаткового та інших видів доходів визначаються з урахуванням темпів росту фактичних надходжень за 3 останніх роки, поточного року, змін законодавства щодо оподаткування.

Четвертий етап. Визначення прогнозних надходжень податку з урахуванням очікуваних надходжень податку від зайняття підприємницькою діяльністю:

$$ПДФО_4 = ПДФО_3 + ПДФО СПД,$$

де $ПДФО_4$ – прогнозні надходження податку на 4 етапі розрахунку;

$ПДФО СПД$ – прогнозні надходження податку від суб'єктів підприємницької діяльності і незалежної професійної діяльності, фіксованого податку від підприємницької діяльності.

Прогнозні надходження податку від суб'єктів підприємницької діяльності і незалежної професійної діяльності, фіксованого податку від підприємницької діяльності визначаються з урахуванням темпів росту фактичних надходжень за 3 останні роки, поточного року, змін законодавства щодо оподаткування.

П'ятий етап. Визначення прогнозних надходжень податку з урахуванням очікуваних надходжень податку військовослужбовців та інших категорій громадян:

$$ПДФО_5 = ПДФО_4 + ПДФО_{військ},$$

де $ПДФО_5$ – прогнозні надходження податку на 5 етапі розрахунку;

$ПДФО_{військ}$ – суми податку, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби.

Податок з грошового забезпечення військовослужбовців розраховується, виходячи з прогнозної суми коштів, спрямованих на грошове забезпечення, грошові винагороди та інші виплати військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби:

$$ПДФО_{військ} = (ФОП_{військ} - ФОП_{курсант}) \times НС,$$

де $ФОП_{курсант}$ – суми грошового забезпечення курсантів, військових строкової служби, які не включаються до складу оподаткованого доходу.

МЕТОДИКА

прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств у розрізі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя

I. Загальні положення

Метою Методики прогнозування надходжень податку на прибуток підприємств у розрізі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя (далі – Методика) є підвищення обґрунтованості прогнозних показників із податку на прибуток підприємств (далі – податок) та узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів надходжень податку в регіональному розрізі на стадії складання проекту Державного бюджету України.

Методика надає можливість прогнозувати обсяг податку на прибуток в регіональному розрізі, враховуючи фактичні суми податку в динаміці надходжень по кожному регіону.

II. Інформаційне забезпечення та його джерела

Основою інформаційного забезпечення для розрахунків за Методикою є дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної казначейської служби України, Державної податкової служби України та Державної служби статистики України.

Основою інформаційного забезпечення для розрахунків за Методикою є зведена декларація з податку на прибуток підприємств (за даними Державної податкової служби України) фактичні надходження податку на прибуток, статистичні дані.

III. Визначення термінів

Терміни, що застосовуються в Методиці, вживаються в значенні Податкового кодексу України та інших нормативно-правових актів, а саме:

Податкове зобов'язання – сума коштів, яку платник податків, у тому числі податковий агент, повинен сплатити до відповідного бюджету як податок або збір на підставі, в порядку та строки, визначені податковим законодавством (ПЗ);

Надміру сплачені грошові зобов'язання – суми коштів, які на певну дату зараховані до відповідного бюджету понад нараховані суми грошових зобов'язань, граничний строк сплати яких настав на таку дату (СП);

Податковий борг (недоїмка) – сума грошового зобов'язання (з урахуванням штрафних санкцій, за їх наявності), самостійно узгодженого платником податків або узгодженого в порядку оскарження, але не сплаченого у встановлений цим Кодексом строк, а також пеня, нарахована на суму такого грошового зобов'язання (ПБ);

Розстрочені суми податку (реструктуризація податкового боргу) – розподіл суми платежу на декілька строків сплати (РП);

РБ – розрахункова база надходжень;

КПР – контрольньо-перевірочна робота;

НПбс – нараховані суми податку банків та страхових організацій, які підлягають сплаті у поточному бюджетному році;

t – індекс часового періоду;

α – фактор згладжування;

pr – індекс прогнозного періоду;

n – кількість періодів, що беруть участь у розрахунку;

s – сукупність періодів аналізованого ряду динаміки;

ПП – фактично сплачений податок на прибуток підприємств, в тому числі:

ПП_{пп} – підприємств галузі „промисловість”;

ПП_т – підприємств галузі „торгівля”;

ПП_{тр} – підприємств галузі „транспорт”;

ПП_{pr} – прогнозний показник податку, розрахований за Методикою прогнозування податку на прибуток в цілому по Україні;

РН – нараховані надходження податку на прибуток у звітному періоді;

m – кількість місяців;
 $ПВ$ – питома вага;
 $СПВ$ – середня питома вага;
 $ТРП_{t_0}$ – темп росту обсягів реалізованої промислової продукції по області за звітний рік, що передує поточному року;
 $РП_{t_0}$ – обсяг реалізованої промислової продукції по області за рік звітного періоду, що передує поточному року;
 $РП_{t_0-1}$ – обсяг реалізованої промислової продукції по області за попередній рік, за яким відбувається розрахунок;
 $ТРП_{co}$ – середній темп росту обсягів реалізованої промислової продукції по області за поточний та звітні роки;
 $РП_{pr}$ – прогнозний обсяг реалізованої промислової продукції за допомогою показника середнього росту обсягу реалізованої промислової продукції за поточний та звітний періоди;
 $РТ_{t_0}$ – обсяг роздрібного товарообороту області в році звітного періоду;
 $РТ_{ty}$ – обсяг роздрібного товарообороту України в році звітного періоду;
 $РТ_{t_0+1}$ – очікуваний обсяг роздрібного товарообороту області за поточний рік;
 $ВРП$ – валовий регіональний продукт;
 \max – максимальне зростання надходжень податку;
 \min – мінімальне зростання надходжень податку.

IV. Принципи розрахунку прогнозних обсягів податку

I. Метод:

Розрахунок прогнозної суми податку на прибуток на підставі податкової звітності

Прогнозний обсяг надходжень податку визначається за допомогою розрахунку бази надходжень податку.

Визначається розрахункова база надходжень податку у всіх перед прогнозних періодах в розрізі регіонів за формулою:

$$РБ = ПЗ + НПбс - СП + ПБ + КПП - РП.$$

Розраховується питома вага надходжень податку на прибуток в році за таку кількість місяців, яка є фактичною у звітному періоді за формулою:

$$ПВ_t = ПП_{mt} / ПП_t \times 100.$$

Визначається середня питома вага надходжень податку за m – кількість місяців за формулою:

$$СПВ_t = (ПВ_t + ПВ_{t-1} + ПВ_{t-2} + ПВ_{t-3} + ПВ_{t-4} + ПВ_{t-n}) / m.$$

Визначається надходження податку у звітному році за формулою:

$$РН = \sum ПП_m \times СПВ\%.$$

Розраховується питома вага надходжень із податку на прибуток в розрізі регіонів в загальній сумі розрахованої бази надходжень за формулою:

$$ПВ_{регіону} = РН_{регіону} / \sum РН \times 100.$$

Визначається прогнозний показник надходжень податку в розрізі регіонів у звітному періоді за формулою:

$$ПП_{t\text{ регіону}} = ПВ_{регіону} \times ПП_t / 100.$$

Визначається прогнозна розрахункова база надходжень податку на прибуток за допомогою методів екстраполяції (експоненціальне згладжування та трендовий метод) на підставі аналізу ряду динаміки, а саме фактично сплачених сум податку на прибуток за попередні періоди.

Метод експоненціального згладжування:

$$PB_{pr\ zgl} = \sum PPP + \alpha \times \sum (PPP_t - PPP_{t-s}).$$

Фактор згладжування характеризує рівень впливу даних попередніх періодів на прогнозний показник та розраховується за формулою:

$$\alpha = 1 / (1 + s).$$

Значення цього фактора може перебувати в межах від 0 до 1, але в процесі фінансового прогнозування здебільшого приймається на рівні від 0,1 до 0,3.

Трендовий метод:

$$PB_{pr\ tr} = TREND(\sum PPP; \{1,2,3\dots\}; t).$$

Визначаємо середнє значення між двома методами:

$$PB_{pr} = (PB_{n\ zgl} + PB_{n\ tr}) / 2.$$

Визначається питома вага кожного регіону у розрахованій загальній сумі податку за формулою:

$$PB_{pr\ regionu} = PB_{pr\ regionu} / PB_{pr} \times 100.$$

Визначається прогнозна сума податку для кожного регіону виходячи з прогнозного показника податку, розрахованого за методикою прогнозування податку на прибуток в цілому по Україні, за формулою:

$$PPP_{pr\ regionu\ (I\ метод)} = \sum PH_{pr} \times PB_{pr\ regionu} \%.$$

II. Метод:

Розрахунок прогнозної суми податку на прибуток підприємств галузі „промисловість” з урахуванням обсягів реалізованої промислової продукції, робіт, послуг

На базі інформації Державної служби статистики України вибираються дані обсягів реалізованої промислової продукції, робіт, послуг по Україні та в розрізі областей за роками звітного періоду, розраховуються темпи росту річного обсягу реалізованої промислової продукції до попереднього року по області та по Україні за поточний та звітні роки:

$$TRP_{t_0} = RP_{t_0} / RP_{t_0-1} \times 100.$$

За таким же принципом розраховуються темпи росту річного обсягу реалізованої промислової продукції до попереднього року по області та по Україні за поточний та інші звітні роки: TRP_{t_0+1} , TRP_{t_0-1} , TRP_{t_0-2} , TRP_{t_0-n} .

Визначається середній темп росту обсягів реалізованої промислової продукції по області за поточний та звітні роки:

$$TRP_{co} = (TRP_{t_0+1} + TRP_{t_0} + TRP_{t_0-1} + TRP_{t_0-2} + TRP_{t_0-n}) / n.$$

Розраховується прогнозний обсяг реалізованої промислової продукції за допомогою показника середнього росту обсягу реалізованої промислової продукції за поточний та звітний періоди:

$$RP_{o\ pr} = RP_{t_0+1} \times TRP_{co} \%.$$

За кожним роком звітного періоду розраховується питома вага надходжень з податку на прибуток підприємств галузі „промисловість” в сумі обсягів реалізованої промислової продукції області:

$$PB = PPP_{nn} / RP.$$

За цією формулою проводиться розрахунок за кожним роком звітного періоду та визначаються відповідні питомі ваги надходжень податку у сумі обсягів реалізованої промислової продукції області в сумі по Україні ($PB_{t_{0-1}}$, $PB_{t_{0-2}}$, $PB_{t_{0-n}}$).

Визначаємо середню питому вагу надходжень з податку на прибуток у сумі обсягів реалізованої промислової продукції за звітний період:

$$СПВ_{пром} = (PB_{t_0} + PB_{t_{0-1}} + PB_{t_{0-2}} + PB_{t_{0-n}}) / n.$$

Розраховуємо прогнозу суму податку на прибуток від підприємств галузі „промисловість”:

$$ПП_{nн пр} = РП_{о пр} \times СПВ_{пром} \%.$$

Розрахунок прогнозної суми податку на прибуток підприємств галузі „торгівля” з врахуванням обсягу товарообороту

За кожним роком звітного періоду розраховується питома вага обсягів роздрібного товарообороту області в загальній сумі товарообороту по Україні:

$$PB_{t_0} = PT_{t_0} / PT_{ty} \times 100.$$

За цією формулою проводиться розрахунок за кожним роком звітного періоду та визначаються відповідні питомі ваги товарообороту області в сумі товарообороту по Україні ($PB_{t_{0-1}}$, $PB_{t_{0-2}}$, $PB_{t_{0-3}}$, $PB_{t_{0-n}}$).

Визначаємо середню питому вагу товарообороту по області у загальній сумі по Україні за звітний період:

$$СПВ_m = (PB_{t_0} + PB_{t_{0-1}} + PB_{t_{0-2}} + PB_{t_{0-n}}) / n.$$

Розраховується по кожній області і по Україні питома вага товарообороту за визначену кількість місяців в сумі товарообороту за рік звітного періоду:

$$PB_{t_0 m} = PT_{t_0 m} / PT_{t_0} \times 100.$$

За цією ж формулою проводиться розрахунок за кожним роком звітного періоду та визначаються питомі ваги товарообороту області в сумі товарообороту по Україні за відповідну кількість місяців року в загальній сумі товарообороту року звітного періоду ($PB_{t_{0 m-1}}$, $PB_{t_{0 m-2}}$, $PB_{t_{0 m-3}}$, $PB_{t_{0 m-n}}$).

Визначаємо середню питому вагу товарообороту по області та по Україні за визначену кількість місяців:

$$СПВ_{t_0 m} = (PB_{t_0 m} + PB_{t_{0 m-1}} + PB_{t_{0 m-2}} + PB_{t_{0 m-3}} + PB_{t_{0 m-n}}) / n.$$

Розраховується очікуваний обсяг товарообороту підприємств по області у поточному році:

$$PT_{t_{0+1}} = PT_{t_{0 m+1}} / СПВ_{t_0 m} \%.$$

За кожним роком звітного періоду розраховується питома вага надходжень з податку на прибуток підприємств галузі „торгівля” в сумі обсягів товарообороту області:

$$PB = ПП_m / РП.$$

За цією формулою проводиться розрахунок за кожним роком звітного періоду та визначаються відповідні питомі ваги надходжень податку у сумі обсягів товарообороту області в сумі по Україні ($PB_{t_{0-1}}$, $PB_{t_{0-2}}$, $PB_{t_{0-n}}$).

Визначаємо середню питому вагу надходжень з податку на прибуток у сумі товарообороту за звітний період:

$$СПВ_{тор} = (PB_{t_0} + PB_{t_{0-1}} + PB_{t_{0-2}} + PB_{t_{0-n}}) / n.$$

Розраховуємо прогнозу суму податку на прибуток від підприємств галузі „торгівля”:

$$ПП_{m\ pr} = РП_{o\ pr} \times СПВ_{тор}\%.$$

Розрахунок прогнозної суми податку на прибуток підприємств галузі „транспорт” з урахуванням обсягу товарообороту

Розраховуємо прогнозну суму податку на прибуток підприємств галузі „транспорт”:

$$ПП_{mp\ pr} = ВРП_{o\ pr} \times СПВ_{mp}\%.$$

Прогнозна сума валового регіонального продукту та середня питома вага області розраховуються аналогічно розрахунку податку від підприємств галузі „торгівля”.

Прогнозна сума податку на прибуток від інших галузей розраховується за методом експоненціального згладжування.

Розраховуємо розрахункову прогнозну суму податку на прибуток від всіх галузей залежно від макропоказників:

$$ПП_{розр} = ПП_{nt\ pr} + ПП_{mp\ pr} + ПП_{m\ pr} + ПП_{інші\ pr}.$$

Розраховуємо питому вагу кожної області у сумі прогнозних надходжень з податку на прибуток по Україні:

$$ПВ_{регіону} = ПП_{розр} / \sum ПП_{розр} \times 100.$$

Визначається прогнозна сума податку для кожного регіону, виходячи з прогнозного показника податку, розрахованого за Методикою прогнозування податку на прибуток в цілому по Україні:

$$ПП_{pr\ регіону\ (II\ метод)} = \sum РН_{pr} \times ПВ_{регіону}\%.$$

Розраховуємо прогнозну суму податку на прибуток для кожної області як середнє значення між двома методами:

$$ПП_{pr\ регіону} = (ПП_{pr\ регіону\ (I\ метод)} + ПП_{pr\ регіону\ (II\ метод)}) / 2.$$

Визначаємо максимально (max) та мінімально (min) можливе зростання надходжень податку на прибуток в прогнозному році відповідно до середнього прогнозного росту податку по Україні (методика), розрахованого на підставі основних прогнозних макропоказників економічного та соціального розвитку України.

Розраховуємо прогнозний показник податку (РН_{економ}) до встановлених меж між max та min темпом росту з урахуванням впливу економіки за допомогою фінансової логічної функції ІF.

Визначаємо відсоток росту прогнозних показників до розрахункової бази надходжень податку у звітному році за формулою:

$$\% \text{ росту} = \text{max або min} / РН \times 100.$$

Розраховуємо відхилення як різницю між розрахунковою базою надходжень податку у звітному році (РН) та прогнозним показником податку, розрахованим з урахуванням впливу економіки (РН_{економ}).

Розраховуємо остаточний прогнозний показник податку на прибуток шляхом приведення росту прогнозних надходжень, порівняно з очікуваними надходженнями податку звітнього періоду, до визначених меж за методом оптимізації.

МЕТОДИКА
прогнозування надходжень акцизного податку з вироблених в Україні
підакцизних товарів (продукції) у розрізі Автономної Республіки Крим,
областей, міст Києва та Севастополя

I. Загальні положення

Метою Методики прогнозування надходжень акцизного податку з вироблених у Україні підакцизних товарів (продукції) в розрізі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя (далі – Методика) є підвищення обґрунтованості прогнозних надходжень акцизного податку та узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів надходжень акцизного податку на стадії складання проекту Державного бюджету України.

Методика надає можливість прогнозувати надходження акцизного податку в розрізі Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя (далі – області), враховуючи зміни бази оподаткування та ставок акцизного податку.

II. Інформаційне забезпечення та його джерела

У розрахунках використовується інформація Державної казначейської служби України та Державної податкової служби України.

III. Загальні принципи розрахунку прогнозу акцизного податку

Розрахунок акцизного податку здійснюється окремо щодо кожного підакцизного товару (спирт, лікєро-горілочна продукція, виноробна продукція, пиво, тютюнові вироби, бензин, дизельне паливо, транспортні засоби, скраплений газ).

Прогнозні надходження акцизного податку визначаються шляхом підсумку обсягів прогнозних надходжень до загального фонду та спеціального фонду:

$$A_t^n = Az\phi_t^n + Ac\phi_t^n,$$

де $Az\phi_t^n$ – акцизний податок до загального фонду у t -му періоді по n -ій області;

$Ac\phi_t^n$ – акцизний податок до спеціального фонду у t -му періоді по n -ій області;

n – номер області у порядку від 1 до 27;

t – прогнозний рік.

Прогнозні надходження акцизного податку до загального фонду визначаються шляхом підсумку обсягів прогнозних надходжень зі спирту, лікєро-горілочної продукції, виноробної продукції, пива, тютюнових виробів за формулою:

$$Az\phi_t^n = Ac_t^n + Al\phi_t^n + Av_t^n + An_t^n + At_t^n,$$

де Ac_t^n – акцизний податок зі спирту у t -му періоді по n -ій області;

$Al\phi_t^n$ – акцизний податок з лікєро-горілочних виробів у t -му періоді по n -ій області;

Av_t^n – акцизний податок з виноробної продукції у t -му періоді по n -ій області;

An_t^n – акцизний податок з пива у t -му періоді по n -ій області;

At_t^n – акцизний податок з тютюнових виробів у t -му періоді по n -ій області.

Прогнозні надходження акцизного податку до спеціального фонду визначаються шляхом підсумку обсягів прогнозних надходжень із нафтопродуктів та транспортних засобів за формулою:

$$Ac\phi_t^n = Ab_t^n + Ain_t^n + Atp_t^n,$$

де Ab_t^n – акцизний податок з бензинів у t -му періоді по n -ій області;

Ain_t^n – акцизний податок з інших нафтопродуктів у t -му періоді по n -ій області;

Atp_t^n – акцизний податок з транспортних засобів у t -му періоді по n -ій області.

IV. Акцизний податок зі спирту

Очікувані надходження акцизного податку зі спирту визначаються за такою формулою:

$$Ac_{t-1}^n = Ac_{t-1} \times ПВс_f^n / 100,$$

де Ac_{t-1}^n – очікувані надходження акцизного податку зі спирту у періоді $t-1$ по n -ій області;
 Ac_{t-1} – надходження акцизного податку зі спирту у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;
 $ПВс_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку зі спирту n -ої області у підсумку по Україні за період f ;
 f – останній звітний період у передпрогнозованому році.

Прогнозні надходження акцизного податку зі спирту визначаються за такою формулою:

$$Ac_t^n = Ac_t \times ПВс_f^n / 100,$$

де Ac_t^n – прогнозні надходження акцизного податку зі спирту у періоді t по n -ій області;
 Ac_t – прогнозні надходження акцизного податку зі спирту у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВс_f^n = Ac_f^n / \sum Ac_f^n \times 100,$$

де Ac_f^n – надходження акцизного податку зі спирту по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозованому році (за період f).

V. Акцизний податок з лікєро-горілочаних виробів

Очікувані надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів визначаються за такою формулою:

$$Алгв_{t-1}^n = Алгв_{t-1} \times ПВлгв_f^n / 100,$$

де $Алгв_{t-1}^n$ – очікувані надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів у періоді $t-1$ по n -ій області;
 $Алгв_{t-1}$ – надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;
 $ПВлгв_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів n -ої області у підсумку по Україні за період f ;
 f – останній звітний період у передпрогнозованому році.

Прогнозні надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів визначаються за такою формулою:

$$Алгв_t^n = Алгв_t \times ПВлгв_f^n / 100,$$

де $Алгв_t^n$ – прогнозні надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів у періоді t по n -ій області;
 $Алгв_t$ – прогнозні надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВлгв_f^n = Алгв_f^n / \sum Алгв_f^n \times 100,$$

де $Алгв_f^n$ – надходження акцизного податку з лікєро-горілочаних виробів по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозованому році (за період f).

VI. Акцизний податок з виноробної продукції

Очікувані надходження акцизного податку з виноробної продукції визначаються за такою формулою:

$$Av_{t-1}^n = Av_{t-1} \times ПВв_f^n / 100,$$

де Av_{t-1}^n – очікувані надходження акцизного податку з виноробної продукції у періоді $t-1$ по n -ій області;
 Av_{t-1} – надходження акцизного податку з виноробної продукції у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$PВв_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з виноробної продукції n -ої області у підсумку по Україні за період f ;
 f – останній звітний період у передпрогнозному році.

Прогнозні надходження акцизного податку з виноробної продукції визначаються за такою формулою:

$$Aв_t^n = Aв_t \times PВв_f^n / 100,$$

де $Aв_t^n$ – прогнозні надходження акцизного податку з виноробної продукції у періоді t по n -ій області;
 $Aв_t$ – прогнозні надходження акцизного податку з виноробної продукції у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$PВв_f^n = Aв_f^n / \sum Aв_f^n \times 100,$$

де $Aв_f^n$ – надходження акцизного податку з виноробної продукції по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозному році (за період f).

VII. Акцизний податок з пива

Очікувані надходження акцизного податку з пива визначаються за такою формулою:

$$An_{t-1}^n = An_{t-1} \times PВn_f^n / 100,$$

де An_{t-1}^n – очікувані надходження акцизного податку з пива у періоді $t-1$ по n -ій області;
 An_{t-1} – надходження акцизного податку з пива у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$PВn_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з пива n -ої області у підсумку по Україні за період f ;
 f – останній звітний період у передпрогнозному році.

Прогнозні надходження акцизного податку з пива визначаються за такою формулою:

$$An_t^n = An_t \times PВn_f^n / 100,$$

де An_t^n – прогнозні надходження акцизного податку з пива у періоді t по n -ій області;
 An_t – прогнозні надходження акцизного податку з пива у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$PВn_f^n = An_f^n / \sum An_f^n \times 100,$$

де An_f^n – надходження акцизного податку з пива по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозному році (за період f).

VIII. Акцизний податок з тютюнових виробів

Очікувані надходження акцизного податку з тютюнових виробів визначаються за такою формулою:

$$Am_{t-1}^n = Am_{t-1} \times PВm_f^n / 100,$$

де Am_{t-1}^n – очікувані надходження акцизного податку з тютюнових виробів у періоді $t-1$ по n -ій області;

Am_{t-1} – надходження акцизного податку з тютюнових виробів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$PВm_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з тютюнових виробів n -ої області у підсумку по Україні за період f ;
 f – останній звітний період у передпрогнозному році.

Прогнозні надходження акцизного податку з тютюнових виробів визначаються за такою формулою:

$$Am_t^n = Am_t \times PВm_f^n / 100,$$

де Am_t^n – прогнозні надходження акцизного податку з тютюнових виробів у періоді t по n -ій області;

A_{t-1} – прогнозні надходження акцизного податку з тютюнових виробів у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВ_{t-1}^n = A_{t-1}^n / \sum A_{t-1}^n \times 100,$$

де A_{t-1}^n – надходження акцизного податку з тютюнових виробів по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозному році (за період f).

ІХ. Акцизний податок зі скрапленого газу

Очікувані надходження акцизного податку зі скрапленого газу визначаються за такою формулою:

$$A_{2,t-1}^n = A_{2,t-1} \times ПВ_{2f}^n / 100,$$

де $A_{2,t-1}^n$ – очікувані надходження акцизного податку зі скрапленого газу у періоді $t-1$ по n -ій області;
 $A_{2,t-1}$ – надходження акцизного податку зі скрапленого газу у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$ПВ_{2f}^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку зі скрапленого газу n -ої області у підсумку по Україні за період f ;

f – останній звітний період у передпрогнозному році.

Прогнозні надходження акцизного податку зі скрапленого газу визначаються за такою формулою:

$$A_{2,t}^n = A_{2,t} \times ПВ_{2f}^n / 100,$$

де $A_{2,t}^n$ – прогнозні надходження акцизного податку зі скрапленого газу у періоді t по n -ій області;
 $A_{2,t}$ – прогнозні надходження акцизного податку зі скрапленого газу у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВ_{2f}^n = A_{2f}^n / \sum A_{2f}^n \times 100,$$

де A_{2f}^n – надходження акцизного податку зі скрапленого газу по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозному році (за період f).

Х. Акцизний податок з бензинів

Очікувані надходження акцизного податку з бензинів визначаються за такою формулою:

$$A_{б,t-1}^n = A_{б,t-1} \times ПВ_{бf}^n / 100,$$

де $A_{б,t-1}^n$ – очікувані надходження акцизного податку з бензинів у періоді $t-1$ по n -ій області;
 $A_{б,t-1}$ – надходження акцизного податку з бензинів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$ПВ_{бf}^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з бензинів n -ої області у підсумку по Україні за період f ;

f – останній звітний період у передпрогнозному році.

Прогнозні надходження акцизного податку з бензину визначаються за такою формулою:

$$A_{б,t}^n = A_{б,t} \times ПВ_{бf}^n / 100,$$

де $A_{б,t}^n$ – прогнозні надходження акцизного податку з бензину у періоді t по n -ій області;
 $A_{б,t}$ – прогнозні надходження акцизного податку з бензину у періоді t в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВ_{бf}^n = A_{бf}^n / \sum A_{бf}^n \times 100,$$

де $A_{бf}^n$ – надходження акцизного податку з бензину по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозному році (за період f).

XI. Акцизний податок з інших нафтопродуктів

Очікувані надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів визначаються за такою формулою:

$$A_{інп_{t-1}}^n = A_{інп_{t-1}} \times ПВінп_f^n / 100,$$

де $A_{інп_{t-1}}^n$ – очікувані надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів у періоді $t-1$ по n -ій області;

$A_{інп_{t-1}}$ – надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$ПВінп_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з інших нафтопродуктів n -ої області у підсумку по Україні за період f ;

f – останній звітний період у передпрогнозованому році.

Прогнозні надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів визначаються за такою формулою:

$$A_{інп_t}^n = A_{інп_t} \times ПВінп_f^n / 100,$$

де $A_{інп_t}^n$ – очікувані надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів у періоді $t-1$ по n -ій області;

$A_{інп_t}$ – надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВінп_f^n = A_{інп_f}^n / \sum A_{інп_f}^n \times 100,$$

де $A_{інп_f}^n$ – надходження акцизного податку з інших нафтопродуктів n -ій області за останній звітний період у передпрогнозованому році (за період f).

XII. Акцизний податок з транспортних засобів

Очікувані надходження акцизного податку з транспортних засобів визначаються за такою формулою:

$$A_{тз_{t-1}}^n = A_{тз_{t-1}} \times ПВтз_f^n / 100,$$

де $A_{тз_{t-1}}^n$ – очікувані надходження акцизного податку з транспортних засобів у періоді $t-1$ по n -ій області;

$A_{тз_{t-1}}$ – надходження акцизного податку з транспортних засобів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою;

$ПВтз_f^n$ – питома вага фактичних надходжень акцизного податку з транспортних засобів n -ої області у підсумку по Україні за період f ;

f – останній звітний період у передпрогнозованому році.

Прогнозні надходження акцизного податку з транспортних засобів визначаються за такою формулою:

$$A_{тз_t}^n = A_{тз_t} \times ПВтз_f^n / 100,$$

де $A_{тз_t}^n$ – очікувані надходження акцизного податку з транспортних засобів у періоді $t-1$ по n -ій області;

$A_{тз_t}$ – надходження акцизного податку з транспортних засобів у періоді $t-1$ в цілому по Україні, що визначається за окремою методикою.

Наведена питома вага розрахована за такою формулою:

$$ПВтз_f^n = A_{тз_f}^n / \sum A_{тз_f}^n \times 100,$$

де $A_{тз_f}^n$ – надходження акцизного податку з транспортних засобів по n -ій області за останній звітний період у передпрогнозованому році (за період f).

МЕТОДИКА прогнозування надходжень плати за землю

I. Загальні положення

Метою Методики прогнозування надходжень плати за землю (далі – Методика) є підвищення обґрунтованості прогнозних надходжень плати за землю та узгодженості рішень щодо прогнозних обсягів надходжень плати за землю на стадії складання проекту Державного бюджету України.

Методика надає можливість прогнозувати надходження плати за землю, враховуючи:

- площу земельних ділянок, що оподатковуються;
- грошову оцінку землі;
- інфляційні процеси;
- ставки оподаткування земельних ділянок та орендної плати за землі державної і комунальної власності;
- зміни чинного законодавства щодо плати за землю.

II. Інформаційне забезпечення та його джерела

Основою інформаційного забезпечення прогнозних макроекономічних показників є прогноз економічного та соціального розвитку України.

Основою інформаційного забезпечення для розрахунків за Методикою є дані про:

– площі земельних ділянок, середню грошову оцінку та суми нарахованого земельного податку від юридичних осіб в розрізі: сільськогосподарських угідь; земель населених пунктів; земель за межами населених пунктів несільськогосподарського призначення;

– суми плати за землю, сплачені до бюджету, в тому числі: фактичні надходження земельного податку від юридичних та фізичних осіб; фактичні надходження орендної плати від юридичних та фізичних осіб;

У розрахунках використовується інформація Державної податкової адміністрації України, Державного комітету України по земельних ресурсах, Державного казначейства України, Міністерства фінансів Автономної Республіки Крим, Головних фінансових управлінь обласних державних адміністрацій, Київської міської державної адміністрації, фінансового управління Севастопольської міської державної адміністрації, Міністерства економіки України.

III. Загальні принципи розрахунку прогнозу надходжень плати за землю до загального фонду місцевих бюджетів

Прогнозні надходження плати за землю до загального фонду місцевих бюджетів визначаються за формулою:

$$ПЗ_t = ЗПю_t + ЗПф_t + ОПю_t + ОПф_t,$$

де $ПЗ_t$ – загальна сума плати за землю до місцевих бюджетів на прогнозний рік;

$ЗПю_t$ – сума земельного податку, що сплачується юридичними особами на прогнозний рік;

$ЗПф_t$ – сума земельного податку, що сплачується фізичними особами на прогнозний рік;

$ОПю_t$ – сума орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами на прогнозний рік;

$ОПф_t$ – сума орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами на прогнозний рік.

Сума земельного податку, що сплачується юридичними особами на прогнозний рік, включає суми земельного податку за земельні ділянки сільськогосподарського призначення, населених пунктів, несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів та визначається за формулою:

$$ЗПю_t = ЗПСю_t + ЗПНПю_t + ЗПНСПю_t,$$

де $ЗПСю_t$ – сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки сільськогосподарського призначення на прогнозний рік;

$ЗПНПю_t$ – сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки населених пунктів на прогнозний рік;

$ЗПНСю_t$ – сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів на прогнозний рік.

Сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки сільськогосподарського призначення на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ЗПСю_t = \sum (S1_{n(t-1)} \times Czo_{n(t-1)} \times k1 \times СПсг_{n(t-1)}),$$

де n – кількість земельних ділянок;

$S1_{n(t-1)}$ – площа n -ої земельної ділянки сільськогосподарського призначення, яка підлягає оподаткуванню, у передпрогнозованому році;

$Czo_{n(t-1)}$ – середня грошова оцінка 1 га земельної ділянки сільськогосподарського призначення для n -ої ділянки у передпрогнозованому році;

$k1$ – коефіцієнт індексації грошової оцінки земель;

$СПсг_{n(t-1)}$ – ставка податку за земельну ділянку сільськогосподарського призначення для n -ої ділянки у передпрогнозованому році.

Коефіцієнт індексації грошової оцінки земель визначається за формулою:

$$k1 = (I - 10) / 100,$$

де I – середньорічний індекс інфляції року, за результатами якого проводиться індексація. Якщо значення $k1$ не перевищує одиниці, то $k1 = 1$.

Сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки населених пунктів на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ЗПНПю_t = ЗПНПвю_t + ЗПНПню_t,$$

де $ЗПНПвю_t$ – сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки населених пунктів, яким встановлено грошову оцінку, на прогнозний рік;

$ЗПНПню_t$ – сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки населених пунктів, яким не встановлено грошову оцінку, на прогнозний рік.

Сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки населених пунктів, яким встановлено грошову оцінку, на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ЗПНПвю_t = \sum (S2_{n(t-1)} \times ГО_{n(t-1)} \times k1 \times 1\%),$$

де $S2_{n(t-1)}$ – площа n -ої земельної ділянки населеного пункту, де встановлено грошову оцінку, у передпрогнозованому році;

$ГО_{n(t-1)}$ – грошова оцінка n -ої земельної ділянки у передпрогнозованому році;

1% – ставка податку з земель, грошову оцінку яких встановлено.

Сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки населених пунктів, яким не встановлено грошову оцінку, на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ЗПНПню_t = \sum (S3_{n(t-1)} \times СПн_{n(t-1)} \times k2),$$

де $S3_{n(t-1)}$ – площа n -ої земельної ділянки населеного пункту, де не встановлено грошову оцінку, у передпрогнозованому році;

$СПн_{n(t-1)}$ – ставка податку у відсотках для n -ої земельної ділянки у передпрогнозованому році.

$k2$ – коефіцієнт індексації ставок податку за земельні ділянки, грошову оцінку яких не проведено.

Сума земельного податку, що сплачується юридичними особами за земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ЗПНСю_t = \sum (S4_{nz(t-1)} \times ГО_{z(t-1)} \times k1 \times СПнс_{nz(t-1)}),$$

де $S_{nz(t-1)}$ – площа n -ої земельної ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів z -того регіону у передпрогнозованому році;

$GO_{z(t-1)}$ – грошова оцінка одиниці площі ріллі z -того регіону у передпрогнозованому році (встановлюється для кожного регіону окремо);

$СПнс_{n(t-1)}$ – ставка податку у відсотках від грошової оцінки для n -ої земельної ділянки z -того регіону у передпрогнозованому році;

z – порядковий номер регіону від 1 до 27.

Сума земельного податку, що сплачується фізичними особами, на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ЗПф_t = ЗПф_{(t-1)} \times k1 \times k3,$$

де $ЗПф_{(t-1)}$ – очікувані надходження земельного податку від фізичних осіб у передпрогнозованому році;

$k3$ – середній коефіцієнт росту (спаду) надходжень земельного податку від фізичних осіб, за останні 3 роки.

Очікувані надходження земельного податку від фізичних осіб у передпрогнозованому році визначаються за формулою:

$$ЗПф_{(t-1)} = ЗПф_{(t-1)m} / (ЗПф_{(t-2)m} / ЗПф_{(t-2)}),$$

де t – кількості місяців фактичного надходження платежу поточного року;

$ЗПф_{(t-1)m}$ – фактичні надходження земельного податку від фізичних осіб за t -ну кількість місяців у передпрогнозованому році;

$ЗПф_{(t-2)m}$ – фактичні надходження земельного податку від фізичних осіб за t -ну кількість місяців у базовому році;

$ЗПф_{(t-2)}$ – фактичні надходження земельного податку від фізичних осіб у базовому році.

Середній коефіцієнт росту (спаду) надходжень земельного податку від фізичних осіб, за останні 3 роки, визначається за формулою:

$$k3 = (ЗПф_{(t-1)} / ЗПф_{(t-2)} + ЗПф_{(t-2)} / ЗПф_{(t-3)}) / 2,$$

де $ЗПф_{(t-3)}$ – фактичні надходження земельного податку від фізичних осіб у передбазовому році.

Сума орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами на прогнозний рік визначається за формулою:

$$ОПю_t = ОПю_{(t-1)} \times k_{юс} \times k_3,$$

де $ОПю_{(t-1)}$ – очікувані надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами;

$k_{юс}$ – середній коефіцієнт росту (спаду) надходжень орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами, за останні 3 роки;

k_3 – коефіцієнт впливу змін законодавства.

Очікувані надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами у передпрогнозованому році визначається за формулою:

$$ОПю_{(t-1)} = ОПю_{(t-1)m} / (ОПю_{(t-2)m} / ОПю_{(t-2)}),$$

$ОПю_{(t-1)m}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами, за t -ну кількість місяців у передпрогнозованому році;

$ОПю_{(t-2)m}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами, за t -ну кількість місяців у базовому році;

$ОПю_{(t-2)}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами, у базовому році.

Середній коефіцієнт росту (спаду) надходжень орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами, за останні 3 роки, розраховується за формулою:

$$k_{юс} = (ОПю_{(t-1)} / ОПю_{(t-2)} + ОПю_{(t-2)} / ОПю_{(t-3)}) / 2,$$

де $ОПю_{(t-3)}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується юридичними особами, у передбазовому році.

Коефіцієнт впливу змін законодавства розраховується за формулою:

$$k_3 = \text{РОП}_t / \text{РОП}_{(t-1)},$$

де РОП_t – середній розмір орендної плати за землю t -го періоду;

$\text{РОП}_{(t-1)}$ – середній розмір орендної плати за землю у передпрогнозованому році.

Сума орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами на прогнозний рік визначається за формулою:

$$\text{ОПф}_t = \text{ОПф}_{(t-1)} \times k_{\text{фс}} \times k_3,$$

де $\text{ОПф}_{(t-1)}$ – очікувані надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами у передпрогнозованому році;

$k_{\text{фс}}$ – середній коефіцієнт росту (спаду) надходжень орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами, за останні 3 роки.

Очікувані надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами у передпрогнозованому році, визначаються за формулою:

$$\text{ОПф}_{(t-1)} = \text{ОПф}_{(t-1)m} / (\text{ОПф}_{(t-2)m} / \text{ОПф}_{(t-2)}),$$

де $\text{ОПф}_{(t-1)m}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами, за t -ну кількість місяців у передпрогнозованому році;

$\text{ОПф}_{(t-2)m}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами, за t -ну кількість місяців у базовому році;

$\text{ОПф}_{(t-2)}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами, у базовому році.

Середній коефіцієнт росту (спаду) надходжень орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами, за останні 3 роки, розраховується за формулою:

$$k_{\text{фс}} = (\text{ОПф}_{(t-1)} / \text{ОПф}_{(t-2)} + \text{ОПф}_{(t-2)} / \text{ОПф}_{(t-3)}) / 2,$$

де $\text{ОПф}_{(t-3)}$ – фактичні надходження орендної плати за землі державної і комунальної власності, що сплачується фізичними особами, у передбазовому році.

Термінологічний словник

Бюджетна програма – сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Бюджетне асигнування – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.

Бюджетне зобов'язання – будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій протягом бюджетного періоду, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому.

Бюджетне призначення – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане цим Кодексом, законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові і цільові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетний запит – документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для його діяльності на наступні бюджетні періоди.

Бюджетний процес – регламентований бюджетним законодавством процес складання, розгляду, затвердження, виконання бюджетів, звітування про їх виконання, а також контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Кошторис – основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень.

Місцевий фінансовий орган – установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції з складання, виконання місцевих бюджетів, контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету.

Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі – метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу.

Проект бюджету – проект плану формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, що здійснюються органами державної влади (органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування) протягом бюджетного періоду, який є невід'ємною частиною проекту закону про Державний бюджет України (проекту рішення про місцевий бюджет).

Рішення про місцевий бюджет – нормативно-правовий акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради, виданий в установленому порядку, що затверджує місцевий бюджет та визначає повноваження відповідно Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевої державної адміністрації або виконавчого органу місцевого самоврядування здійснювати виконання місцевого бюджету протягом бюджетного періоду.

Розпис бюджету – документ, в якому встановлюється розподіл доходів, фінансування бюджету, повернення кредитів до бюджету, бюджетних асигнувань головним розпорядникам бюджетних коштів за певними періодами року відповідно до бюджетної класифікації.

Література

- . Бюджетна система України: підруч. / За ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, 2013. – 624 с.
- . Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
- . Десятнюк О.М. Моніторинг податкових ризиків: теорія та практика: монограф. / О.М. Десятнюк. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 312 с.
- . Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: № 280/97-ВР. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
- . Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
- . Модернізація місцевих фінансів України в умовах економічних і соціальних трансформацій: монограф. / За ред. О.П. Кириленко. – Тернопіль: ТНЕУ, „Економічна думка”, 2008. – 376 с.
- . Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
- . Науково-практичний коментар до Податкового кодексу України: в 3 т. – Т. 3 / кол. авторів [заг. редакція, передмова Ф.О. Ярошенка]. 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: Міністерство фінансів України, ДННУ „Академія фінансового управління”, Національний університет ДПС України, 2011. – 742 с.
- . Письменний В.В. Місцеві фінанси: навч. посіб. / В.В. Письменний. – Тернопіль: Видавн.-поліграф. центр „Економічна думка”, 2012. – 200 с.
- . Планування та адміністрування податкових надходжень як складова соціально-економічного розвитку регіону: монограф. / [за ред. Давидова Г.М., Любченко О.М.]. – Кіровоград: Поліграфічно-видавничий центр „Імекс-ЛТД”, 2007. – 374 с.
- . Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
- . Наказ Міністерства фінансів України „Про методики прогнозування показників надходжень до бюджету” від 24 грудня 2010 року № 1646.

Розділ 8.

ПОТЕНЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ЗАЛУЧЕННЯ РЕСУРСІВ ДЛЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

8.1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування.

8.2. Як органи місцевого самоврядування можуть одержати міжнародні гранти?

8.3. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою).

8.4. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні.

8.5. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах.

8.6. Самооподаткування.

8.7. Місцеві запозичення.

8.8. Яким чином орган місцевого самоврядування може одержати позику на покриття тимчасового касового розриву?

8.1. Міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування

Обравши демократичну траєкторію розвитку, Україна задекларувала будувати фінансово сильне і незалежне місцеве самоврядування. Щоправда, в умовах суспільно-політичних та економічних викликів виконати це завдання без достатньої підтримки з боку держави або неурядових організацій видається усе важче. Відкрити нові можливості для розвитку територій й отримати додаткові ресурси допоможуть міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування. Це не тільки посилить роль місцевої влади в суспільному житті, а й наблизить нашу державу до загальносвітових інтеграційних процесів.

Основні бар'єри, які перешкоджають цьому, зводяться до невідповідності вітчизняної моделі місцевого самоврядування вимогам європейського адміністративного простору, не спроможності посадових осіб органів місцевого самоврядування реалізувати міжнародні програми фінансування проектів на засадах співфінансування, обмеження органів місцевого самоврядування у

праві на здійснення діяльності з міжнародного співробітництва¹ (рис. 8.1). Їх можна швидко ліквідувати завдяки консолідації зусиль місцевої влади, адекватній кадровій політиці, пошуку та використанні альтернативних джерел мобілізації фінансових ресурсів.

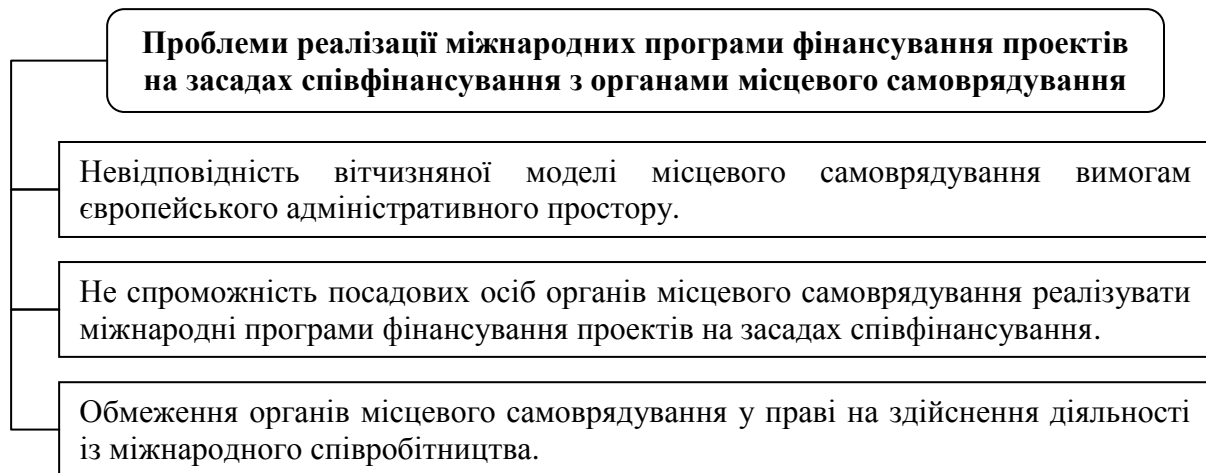

Рис. 8.1. Проблеми реалізації міжнародних програми фінансування проектів на засадах співфінансування з органами місцевого самоврядування

Сьогодні в Україні діють багато міжнародних фінансових та неурядових організацій, їх представництв, які можуть надати місцевій владі правову, кадрову, організаційну, технічну, а головне – фінансову підтримку для модернізації вітчизняної системи місцевого самоврядування. Частина з них здійснює кредитування програм місцевого розвитку на засадах поворотності, строковості та платності. Разом з тим, можна виділити низку суб'єктів (наприклад, Агентства США, Канади та Швеції з міжнародного розвитку, Британська рада, Міжнародний фонд „Відродження”, ПРООН й інші), які виступають своєрідними „донорами” ресурсів.

Причому ключовим у даному питанні є „співфінансування”, що передбачає використання усіх можливих джерел залучення коштів на реалізацію тієї чи іншої програми. Іншими словами, місцевій владі не варто сподіватися тільки на фінансову підтримку з боку міжнародних фінансових або неурядових організацій, необхідно розширити коло пошуків і вибрати найоптимальніші джерела фінансування. Нинішня ситуація ускладнюється незакінченістю адміністративної реформи і декларативністю процесів фінансової децентралізації та деконцентрації державної влади, що лежать в основі відсутності політичної волі.

Мікрофінансування для місцевої органів влади здійснює Міністерство закордонних справ Естонії². Мета такого мікрофінансування – швидко реагувати на короткострокові потреби в пріоритетних державах, якою є й Україна, а також підвищити потенціал їх муніципальних органів. Напрямки

¹ Див.: <http://pravo.org.ua/publiczna-administratsiia/administratyvna-reforma/1688-pytannia-uchasti-orhaniv-mistsevoho-samovriaduvannia-ukrainy-v-mizhnarodnomu-spivrobotnytstvi.html>.

² Офіційний веб-сайт: <http://vm.ee/en/taxonomy/term/55>.

проектних пропозицій стосуються освіти, охорони здоров'я, миру і стабільності, розвитку демократії та верховенства закону, економічного розвитку, екологічно сприятливого розвитку, інформування громадськості, глобальної освіти. Гранти надаються на основі співфінансування і можуть становити до 100% від загальної суми прийнятних витрат проекту в обсязі до 15 тис. євро.

Фонд Регіонального Співробітництва Чорного моря¹ щорічно проводить конкурс проектів „Транскордонні ініціативи”. Його мета полягає в заохоченні державної, приватної та некомерційної політики, суспільних об'єднань розвивати програми, які просувають регіональну співпрацю і стабільність. Напрямами проектних пропозицій, які можуть зацікавити органи місцевого самоврядування, є підготовка міжнародних діалогів серед урядових установ, громадських організацій і політичних інститутів, спрощення обміну кращими практиками в економічній сфері. Гранти надаються в обсязі до 75 тис. дол. США тривалістю до одного року.

Польсько-українська фундація співпраці ПАУСІ² була заснована у квітні 2005 року і з того часу спрямовує свою діяльність на передачу Україні досвіду Польщі в адаптації до ринкової економіки та побудови демократичного громадянського суспільства. Її місія – інтенсивний транскордонний обмін знаннями і практикою у ключових сферах, що впливають на розвиток людського капіталу й формування громадянського суспільства. Напрями діяльності зводяться до реалізації програм на підтримку євроатлантичного курсу України, реформування місцевого самоврядування, енергоефективності та енергозбереження, залучення бізнесу до розвитку місцевих громад.

Фонд „Монсанто”³ є філантропічним відділенням компанії „Монсанто”, що працює для поліпшення життя людей і зміцнення громад в усьому світі. Мінімальний розмір гранту становить 25 тис. дол. США й надається для базової освітньої підтримки, спрямованої на покращення освіти в аграрних громадах, в тому числі за рахунок підтримки шкіл, бібліотек, наукових центрів, навчальних програм для фермерів й академічних програм, які доповнюють шкільні програми; забезпечення потреб громад за рахунок підтримки неурядових організацій, що надають допомогу для продовольчої безпеки, доступу до чистої води й інших місцевих потреб.

Проект „Місцевий Розвиток, Орієнтований на Громаду”⁴ має на меті формування самосвідомості та самодостатності місцевих громад шляхом проведення відкритого діалогу між її членами, заохочення до соціальної активності, визначення колективного бачення майбутнього та впровадження спільних ініціатив. Конкретними цілями проекту є сприяння поширенню питань місцевого врядування та сталого розвитку, підвищення енергоефективності на місцевому рівні, підтримка створення центрів з

¹ Офіційний веб-сайт: <http://www.gmfus.org/grants-fellowships/grantmaking-programs/black-sea-trust>.

² Офіційний веб-сайт: <http://www.pauci.org>.

³ Офіційний веб-сайт: <http://www.monsanto.com/global/ua/ourcommitments/pages/monsanto-fund.aspx>.

⁴ Див.: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/projects/human_development/project_sampl111.html.

управління знаннями з мобілізації громад. Він фінансується Європейським союзом, співфінансується і впроваджується ПРООН.

Ще один проект даної організації – *„Поширення кращих практик недержавного моніторингу надання адміністративних послуг”*¹, який розрахований на 2013–2015 роки і спрямований на вдосконалення процесу надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування. За рахунок його ресурсів (71,2 тис. дол. США – ПРООН, 351,3 тис. дол. США – Європейський Союз та 8,9 тис. дол. США – Ресурсний центр) буде підвищено якість надання адміністративних послуг у 23 містах, впроваджено 6 спільних ініціатив організацій громадянського суспільства та центрів надання адміністративних послуг.

В умовах глобалізаційних зрушень актуалізується питання зменшення обсягів викидів парникових газів шляхом розбудови інституційної, адміністративної та технічної спроможності задля використання широкого потенціалу сільськогосподарської біомаси для муніципального тепло- і гарячого водопостачання. У 2014 році ПРООН забезпечував реалізацію проекту *„Розвиток та комерціалізація біоенергетичних технологій у муніципальному секторі в Україні”*². Зокрема, одним з практичних результатів стало введення в експлуатацію 18 муніципальних систем тепло- та гарячого водопостачання на біомасі (бюджет проекту – 40,2 тис. дол. США).

Екологічна ціль простежується в проекті ПРООН *„Трансформація ринку в напрямку енергоефективного освітлення”*³. Станом на 2013 рік у його рамках були виконані технічні роботи щодо установки енергоефективного освітлення в селі Нещурів Київської області, підготовлено необхідну документацію для виконання проекту й узгоджено із усіма відповідними органами. Сьогодні важливо й надалі модернізувати український ринок в напрямі впровадження більш енергоефективних технологій освітлення та поступового припинення використання неефективних джерел освітлення у житлових і громадських будівлях, загальноосвітніх школах й інших закладах.

*Швейцарсько-український проект „Підтримка децентралізації в Україні” DESPRO*⁴ активно співпрацює зі сільськими громадами у контексті вироблення методології складання стратегій розвитку сільської території. Місія даного проекту полягає в оптимізації системи управління та сприяттві ефективному територіальному розвитку, що має забезпечити демократичні принципи місцевого врядування, а також надати якісні суспільні послуги сільським мешканцям. Його реалізація здійснюється на основі співфінансування з різних джерел – ресурсів проекту, місцевих бюджетів, суб’єктів господарювання.

¹ Див.: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/projects/democratic_governance/project_sample12.html.

² Див.: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/projects/environment_and_energy/ - - - - --.html.

³ Див.: http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/operations/projects/environment_and_energy/project_sample1121.html.

⁴ Офіційний веб-сайт: <http://despro.org.ua>.

Одним з останніх заходів проекту DESPRO в 2015 році стало сприяння у будівництві водогону в селі Павлівка Погребищенського району Вінницької області, що забезпечує централізованим водопостачанням всю громаду. Бюджет проекту будівництва водогону розрахований на 1,3 млн., більшу частину з яких збрала громада (близько 725 тис. грн.). Натомість з місцевих бюджетів виділено 140 тис. грн., місцевими сільгосп підприємствами – 105 тис. грн., проектом DESPRO – 300 тис. грн.¹. Протяжність водогону охоплює всю територію села (становить 14,5 км), що дає змогу забезпечити якісними комунальними послугами згідно європейських стандартів.

Програма Транскордонного Співробітництва Польща-Білорусь-Україна² надає можливість прикордонним регіонам використовувати спільні можливості у сфері розвитку підприємництва, освіти, охорони здоров'я, туризму, охорони навколишнього середовища. У 2007–2013 роках було підписано 117 контрактів про співфінансування проектів на суму 174,1 млн. євро. У Польщі проекти реалізовувалися у Підляському, Люблінському, Підкарпатському воєводствах, у Білорусі – в Гродненській, Брестській, Мінській та Гомельській областях, в Україні – у Львівській, Волинській, Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській областях.

На 2014–2020 роки бюджет Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна складає 175,8 млн. євро, з яких: промоція місцевої культури й охорона історичної спадщини – 30,9 млн. євро; покращення доступності регіонів, розвиток надійного та стійкого до кліматичних впливів транспорту, комунікаційних мереж – 53,4 млн. євро; спільні виклики у сфері безпеки – 42,3 млн. євро; покращення управління кордонами та управління безпекою – 31,6 млн. євро³. До території реалізації програми входять Львівська, Волинська та Закарпатська області (з прилеглих регіонів – Рівненська, Тернопільська й Івано-Франківська області).

8.2. Як органи місцевого самоврядування можуть одержати міжнародні гранти?

Однією з основних форм фінансування наукових досліджень, ініціатив неприбуткових організацій, органів державної влади та місцевого самоврядування є *гранти*. Вони собою являють цільову фінансову допомогу, яка надається на безоплатній і безповоротній основі для ведення певної діяльності чи проведення заходів. Для місцевої влади така підтримка може стати додатковим джерелом реалізації економічних та соціальних програм. Особливо актуальним дане питання стає, коли мова йде про територіальні

¹ Див.: http://despro.org.ua/news/news/?ELEMENT_ID=1544.

² Офіційний веб-сайт: <http://www.pl-by-ua.eu/ua>.

³ Див.: <http://www.pl-by-ua.eu/ua,3>.

громади селищ і сіл, де бюджети розраховані тільки на поточні видатки (виплату заробітної плати, оплату комунальних послуг тощо).

Отриманню гранту передують комплекс організаційних, технічних, адміністративних й інших робіт. При цьому для написання апікаційної заявки¹, що відображає сутність, тривалість і вартість проекту, необхідно затратити чимало зусиль та часу. Позитивний результат дасть змогу знайти додаткові можливості фінансування соціально-економічного розвитку територій та поліпшити умови життя їх мешканців. Навіть якщо результат буде негативний, це забезпечить органи місцевого самоврядування корисним і важливим досвідом, сприятиме встановленню партнерських відносин з „донорами”, впровадить інші форми співпраці.

Для допомоги у розв’язанні тих чи інших проблем, з якими стикаються органи місцевого самоврядування при написанні заявок, проведенні аналізу можливих джерел і переговорів з міжнародними організаціями, які надають грантову допомогу, підготовлено посібник „Грантрайтинг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектів”². У ньому представлено типовий алгоритм підготовки проектної заявки, надано тлумачення деяких термінів, наведено каталог донорів тощо. Разом з тим, розібратися з практичними аспектами одержання міжнародних грантів допоможуть спеціалізовані веб-сайти та громадські організації.

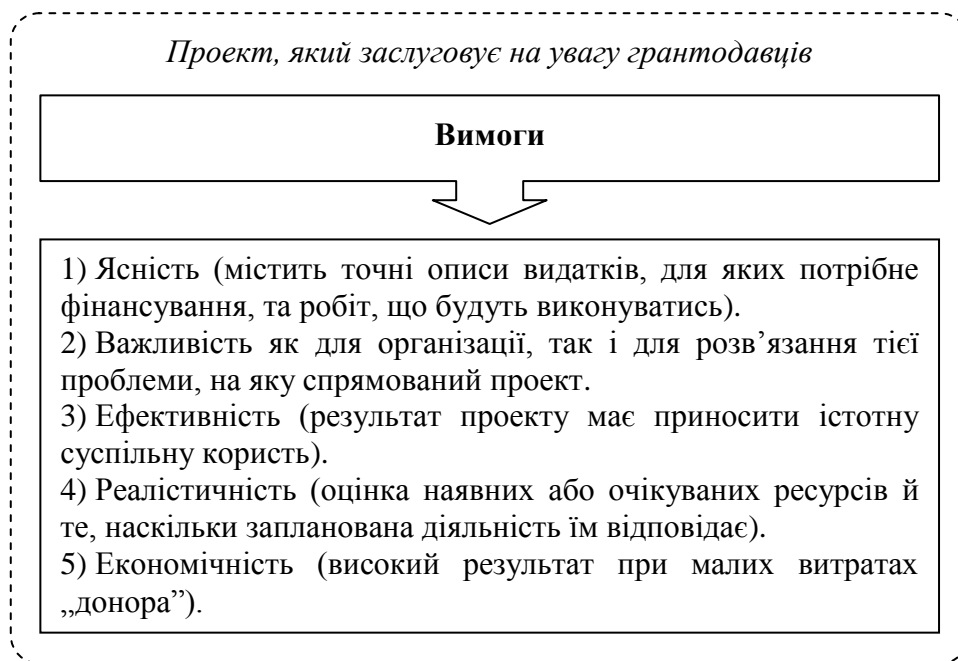

Рис. 8.2. Вимоги до проекту, що заслуговує на увагу грантодавців

У першу чергу, проект має бути *унікальним* й відрізнитися від інших з тим, аби на нього звернули увагу потенційні грантодавці (рис. 8.2). Для цього має бути чітко визначена мета, яка реалізується через конкретні завдання проекту, достатній рівень складності, тривалість функціонування, необхідний

¹ В інформаційних матеріалах подано типову форму апікаційної заявки на отримання гранту.

² Див. <http://www.cultura.kh.ua/images/stories/document/grantraiting.pdf>.

обсяг фінансових, матеріальних, кадрових й інших ресурсів. Кожна міжнародна організація в умовах надання гранту чітко прописує бюджет проекту та можливі витрати, тобто куди повинні спрямовуватися ресурси. Разом з тим, практикується співфінансування, що передбачає залучення інших джерел (наприклад, бюджетні кошти).

Для одержання органами місцевого самоврядування міжнародних грантів необхідно *обрати той вид фінансової допомоги, або того донора, який буде найбільш оптимальним для співпраці*. Ними можуть бути урядові організації, суспільні та приватні фонди. Зокрема, перші фінансують грантові програми закордонних органів влади (Агентство США з міжнародного розвитку); суспільні фонди (Фундація Українсько-Польської співпраці) надають фінансову допомогу територіальним громадам з „хорошою репутацією” та позитивним досвідом функціонування; приватні фонди (Міжнародний Фонд „Відродження”) створюють окремі особистості або організації.

Далі слідує *написання проектної заявки*, структура якої орієнтовно містить титульний аркуш, резюме, вступ, постановку проблеми, мету і завдання, очікувані результати, оцінювання, план реалізації, звітність, бюджет тощо (табл. 8.1). У більшості випадків аплікація (заявка) має відображати суть, тривалість та вартість проекту, а також бути підготовлена до вимог грантодавця. Необхідно чітко, зрозуміло і лаконічно сформулювати назву проекту, яка повинна відповідати його меті та забезпечувати реалізацію поставлених завдань, так як це перше, на що звертають увагу посадові особи міжнародних організацій.

Таблиця 8.1

Структура проектної заявки на одержання органами місцевого самоврядування міжнародних грантів

Елемент	Характеристика
Титульний аркуш	Назва проекту, організація-заявник, організація-партнер, керівник проекту, місце, де буде він реалізовуватися, строк виконання тощо.
Резюме	Короткий виклад основного змісту проекту, його мети і завдань реалізації.
Вступ	Цілі й завдання організації, фінансові, матеріальні та кадрові ресурси, найбільші досягнення, успіхи в інших проектах.
Постановка проблеми	Конкретна проблема, яку планується розв'язати за допомогою проекту.
Мета і завдання	Загальна декларація того, що повинно бути зроблено, та поетапні заходи по їх реалізації.
Очікувані результати	Чіткий перелік фактів, які відповідають поставленим завданням і основній меті проекту.

Оцінювання	Визначення ступеня ефективності роботи в цілому, щоб зрозуміти, наскільки вдалося досягти поставлених цілей.
План реалізації	Розклад заходів, які необхідно виконати в процесі реалізації проекту.
Звітність	Частота подання звітів, а також ким вони будуть представлені і яку форму будуть мати.
Бюджет	Загальна вартість проекту, внесок організації у витрати по його реалізації, залучені кошти з інших джерел.

Бюджет проекту складається не тільки із суми гранту. На загальну вартість проекту впливають внесок органів місцевого самоврядування у витрати по його реалізації, залучені кошти спонсорів, інші ресурси. До витрат можуть належати заробітна плата осіб, які будуть працювати постійно по реалізації проекту, а також тих, які залучатимуться для виконання окремих його завдань; витрати на відрядження і транспортні видатки, пов'язані з поїздками по проекту; матеріальне забезпечення, де вказуються видаткові матеріали (наприклад, канцелярські товари); придбання обладнання, необхідного для використання при реалізації проекту; непрямі витрати.

В умовах розвитку інформаційних технологій і прискорених глобалізаційних змін людський фактор займає чи не найголовніше місце в підготовчому процесі до отримання міжнародних грантів. Серед посадових осіб органів місцевого самоврядування, особливо в сільській місцевості, не вистачає фахівців з володінням іноземних мов, комунікативними навиками, знанням сучасних комп'ютерних технологій, юридичною освітою тощо. Разом з посиленням моральних якостей, почуття відповідальності та мотиваційних чинників, вирішення кадрової проблеми дасть змогу забезпечити плідну грантову співпрацю.

8.3. Участь органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування з іншими суб'єктами (державою, іншими органами місцевого самоврядування, територіальною громадою)

Однією з форм участі органів місцевого самоврядування в реалізації інвестиційних програм і проектів на умовах співфінансування з державою є використання коштів *державного фонду регіонального розвитку* (табл. 8.А інформ. матер.). Для проведення їх оцінки і попереднього конкурсного відбору обласні державні адміністрації утворюють регіональні комісії. До складу

комісії включаються представники органу, який її утворив, органів місцевого самоврядування, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, представники громадських об'єднань, наукових й інших установ. Також до роботи регіональної комісії можуть залучатися незалежні експерти.

Оголошення про проведення відбору розміщується регіональною комісією на офіційному веб-сайті обласних державних адміністрацій не пізніше ніж за 30 днів до початку проведення оцінки та відбору. В оголошенні зазначаються перелік технічних завдань на інвестиційні програми і проекти, умови проведення відбору, місце прийому документів, адреса електронної пошти та номер телефону, за яким надаються роз'яснення. У відборі беруть участь підготовлені в установленому законодавством порядку місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування інвестиційні програми і проекти.

Загалом же, для участі у відборі заявники подають регіональній комісії інвестиційні програми і проекти, а також низку документів (див. постанову Кабінету Міністрів України „Деякі питання державного фонду регіонального розвитку”¹), які підписуються заявником та подаються в трьох примірниках. При цьому дані повинні відповідати одній з таких умов: відповідність пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку, стратегіях розвитку регіонів та в планах заходів з їх реалізації; впровадження інвестиційних програм і проектів як проектів співробітництва територіальних громад; підтримка добровільно об'єднаних територіальних громад.

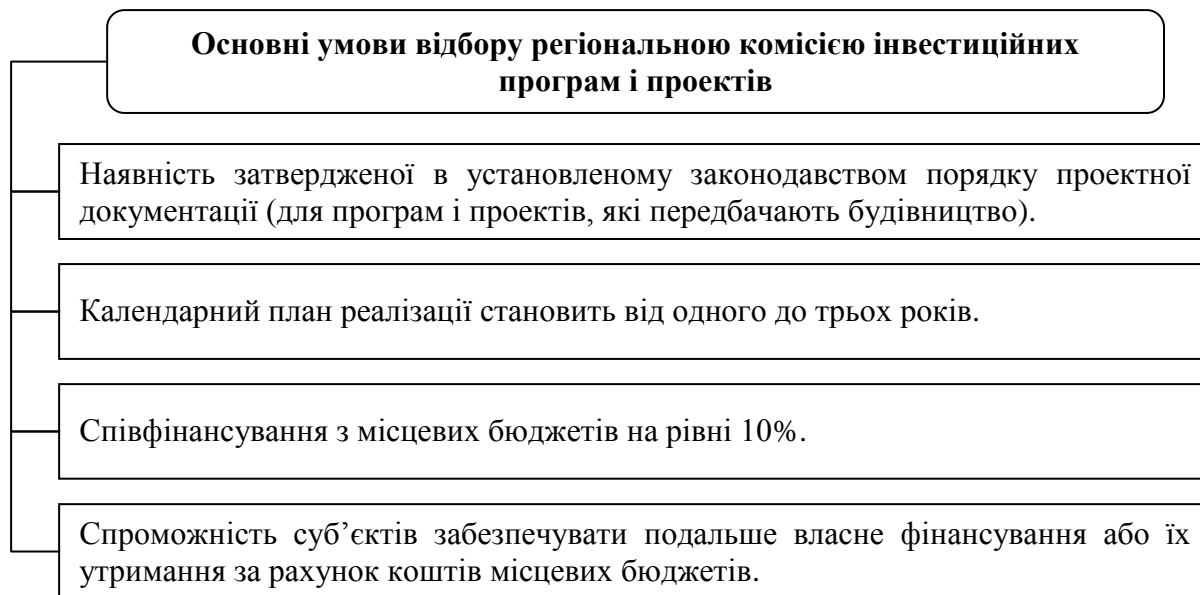

Рис. 8.3. Основні умови відбору регіональною комісією інвестиційних програм і проектів

Основними умовами відбору регіональною комісією інвестиційних програм та проектів є їх відповідність певним критеріям (рис. 8.3). По-перше, для програм і проектів, які передбачають будівництво об'єктів, потребується

¹ Див. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-п>.

наявність затвердженої в установленому законодавством порядку проектної документації. По-друге, календарний план реалізації має становити в межах від одного до трьох років. По-третє, обов'язковим є співфінансування з місцевих бюджетів на рівні 10%. По-четверте, важливо забезпечити спроможність суб'єктів подальше власне фінансування або їх утримання за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Формування узагальненого переліку інвестиційних програм і проектів, що можуть реалізовуватися на відповідній території, здійснюється обласними державними адміністраціями за результатами оцінки та відбору, проведених регіональними комісіями. Про результати проведеної оцінки та відбору дані органи інформують заявника. Узагальнені переліки інвестиційних програм і проектів разом з документами, обласні державні адміністрації подають до 1 травня року, що передує плановому, Міністерству регіонального розвитку будівництва та ЖКГ України. Для оцінки відповідності інвестиційних програм і проектів вимогам законодавства дане міністерство утворює комісію.

Рішення комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість присутніх на засіданні членів комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос головуючого на засіданні. Комісія проводить оцінку та перевірку відповідності поданих обласними державними адміністраціями документів вимогам законодавства. За результатами проведення оцінки Мінрегіон подає до 1 серпня року, що передує плановому, в установленому порядку Кабінетові Міністрів України для затвердження пропозиції щодо розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку з переліком інвестиційних програм і проектів.

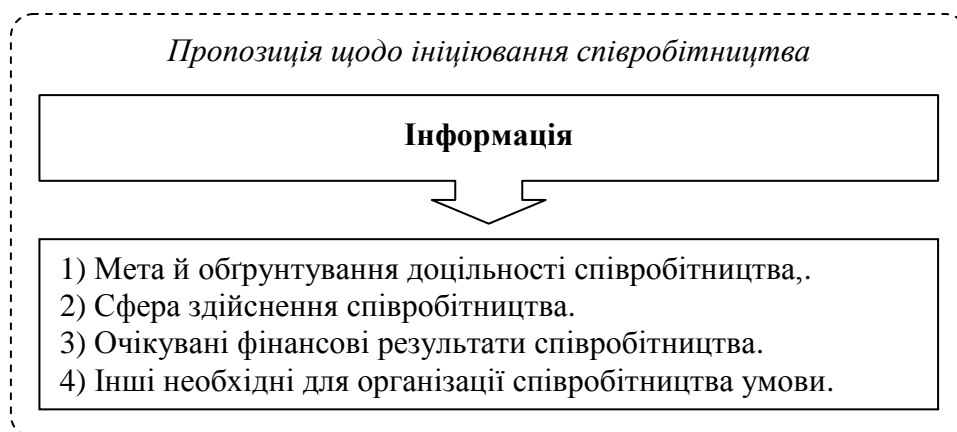

Рис. 8.4. Інформація, яку повинна містити пропозиція щодо ініціювання співробітництва

Іншою формою реалізації інвестиційних проектів на умовах співфінансування є *співробітництво територіальних громад*¹ (рис. 8.4). Воно здійснюється на договірних засадах для забезпечення соціально-економічного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі

¹ Механізм реалізації співробітництва територіальних громад подано в Законі України „Про співробітництво територіальних громад” (див. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>).

спільних інтересів. Ініціаторами співробітництва можуть бути сільський, селищний, міський голова, депутати місцевих рад, члени територіальної громади у порядку місцевої ініціативи. Ініціатор співробітництва забезпечує підготовку пропозиції щодо ініціювання співробітництва, яка подається на розгляд місцевої ради.

Прийняте місцевою радою рішення про надання згоди на організацію співробітництва є підставою для сільського, селищного, міського голови для початку переговорів між потенційними суб'єктами співробітництва про його організацію та утворення комісії з підготовки проекту договору про співробітництво. На переговорах здійснюється вивчення й оцінка виконавчими органами сільської, селищної, міської ради щодо відповідності потребам територіальної громади. Після цього вона подається на розгляд відповідної ради для прийняття рішення про надання згоди на організацію співробітництва чи відмову та делегування представників до комісії.

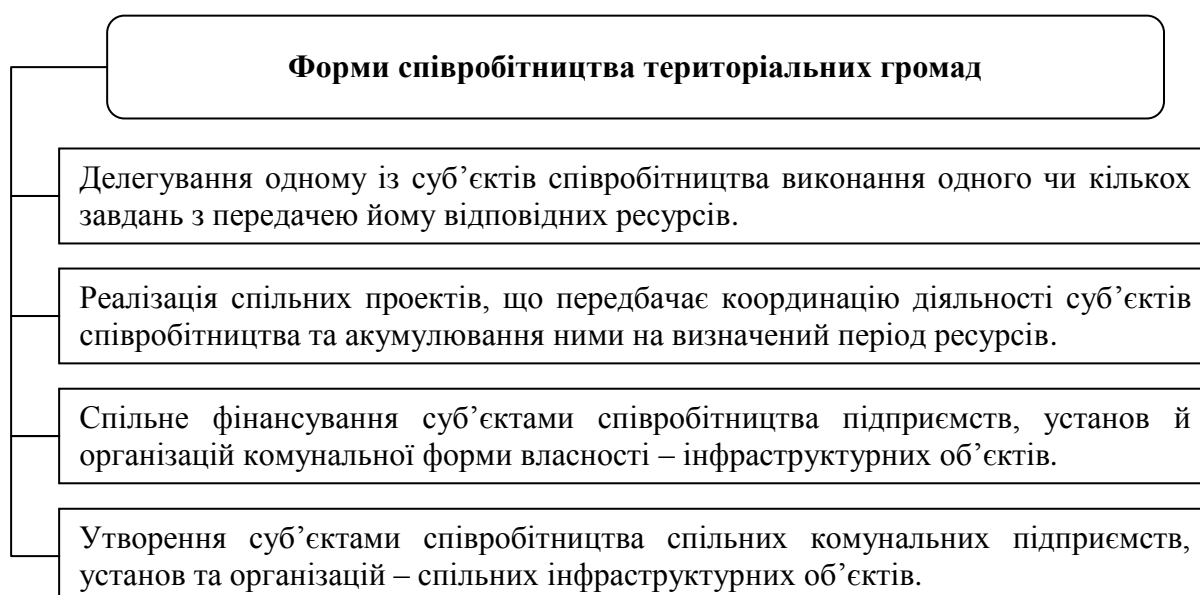

Рис. 8.5. Форми співробітництва територіальних громад

Сільські, селищні та міські голови забезпечують протягом 15 днів проведення громадського обговорення підготовленого комісією проекту договору про співробітництво, за результатами якого вони вносять питання про схвалення його проекту на розгляд відповідних рад. Рішення про схвалення проекту договору про співробітництво приймається місцевими радами протягом 30 днів з дати проведення громадського обговорення його проекту. Договір про співробітництво укладається у письмовій формі сільськими, селищними і міськими головами після схвалення його проекту відповідними місцевими радами.

З одного боку, для забезпечення ефективного використання ресурсів територіальних громад на основі спільного застосування наявних в одного із суб'єктів співробітництва об'єктів комунальної інфраструктури співробітництво може здійснюватися у формі спільного фінансування (утримання) підприємств, установ й організацій комунальної форми власності.

З іншого боку, з метою реалізації спільних інфраструктурних проектів і виконання функцій, що становлять спільний інтерес, суб'єкти співробітництва на підставі договору можуть утворювати спільні комунальні підприємства, установи й організації та спільно їх утримувати.

Важливим питанням є забезпечення достатнього і стабільного фінансування співробітництва, яке здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів суб'єктів співробітництва, самооподаткування, інших не заборонених законодавством джерел (зокрема, державного бюджету, міжнародної технічної та фінансової допомоги, кредитних ресурсів). Разом з тим, роль держави у стимулюванні співробітництва може зводитися до надання субвенцій місцевим бюджетам суб'єктів співробітництва у пріоритетних сферах державної політики і передачі об'єктів державної власності у комунальну власність суб'єктів співробітництва.

8.4. Застосування державно-приватного партнерства на місцевому рівні

Трактування сутності *державно-приватного партнерства* дає змогу його ідентифікувати як співробітництво між державою, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів влади й органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних і комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому Законом України „Про державно-приватне партнерство”¹. При цьому його основні ознаки схематично зображені на **рис. 8.6**.

Дана форма взаємодії бізнесу і влади може застосовуватися в таких сферах: пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування; виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; будівництво й експлуатація доріг, залізниць, мостів, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури; машинобудування; збір, очищення та розподілення води; охорона здоров'я; туризм, відпочинок, рекреація, культура й спорт; забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем; оброблення відходів; виробництво, розподілення та постачання електричної енергії; управління нерухомістю.

На місцевому рівні найбільш привабливим для державно-приватного партнерства є видобування корисних копалин, постачання тепла, очищення води, туризм і відпочинок, оброблення відходів тощо (див. **інформ. матер.**). Специфіка застосування тієї чи іншої сфери та її вибір органами місцевого самоврядування залежить від соціально-економічних, демографічних, природно-кліматичних й інших умов розвитку регіону. Його здійснення має

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.

передбачати виконання однієї або кількох таких функцій, як-от: проектування; фінансування; будівництво; відновлення (реконструкція, модернізація); експлуатація; обслуговування.

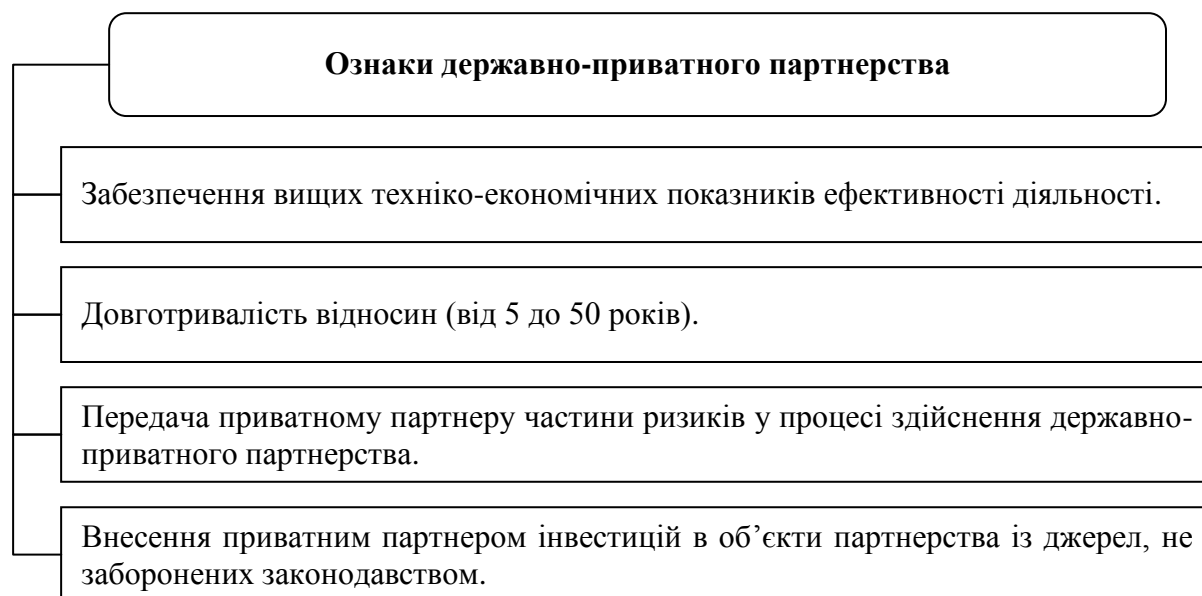

Рис. 8.6. Ознаки державно-приватного партнерства¹

У рамках державно-приватного партнерства можуть укладатися договори про концесію, спільну діяльність й інші договори. При цьому його об'єктами можуть бути: існуючі, зокрема, відтворювані (шляхом реконструкції, модернізації, технічного переоснащення) об'єкти, у тому числі ділянки надр; створювані чи придбані об'єкти. Передача об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності чи належать Автономній Республіці Крим, не зумовлює перехід права власності на ці об'єкти до приватного партнера. Такі об'єкти підлягають поверненню державному партнеру після припинення дії договору державно-приватного партнерства.

Пропозиції про здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності готуються відповідними органами місцевого самоврядування або особами, які можуть бути приватними партнерами, і подаються на розгляд сільських, селищних, міських, районних чи обласних рад або до уповноважених ними органів. При цьому важливо провести аналіз ефективності його здійснення шляхом обґрунтування соціально-економічних й екологічних наслідків, порівняння основних показників реалізації проекту (рентабельності, рівня витрат, якості послуг тощо), виявлення ризиків, визначення форми реалізації.

Дана форма взаємодії бізнесу і влади має низку джерел фінансування (рис. 8.7). Рішення про здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів комунальної власності, проведення конкурсу з визначення приватного партнера та затвердження результатів приймаються місцевими радами. Таке

¹ Із загальними принципами роботи державно-приватного партнерства можна ознайомитись, переглянувши відео на каналі YouTube (див.: <http://youtu.be/3aYE2OUswH8>).

рішення приймається протягом двох календарних місяців з дня подання пропозицій про здійснення. Орган, що прийняв рішення про здійснення державно-приватного партнерства чи про недоцільність здійснення такого партнерства, зобов'язаний протягом 15 календарних днів з дня його прийняття повідомити особу, яка подала пропозиції про здійснення державно-приватного партнерства.

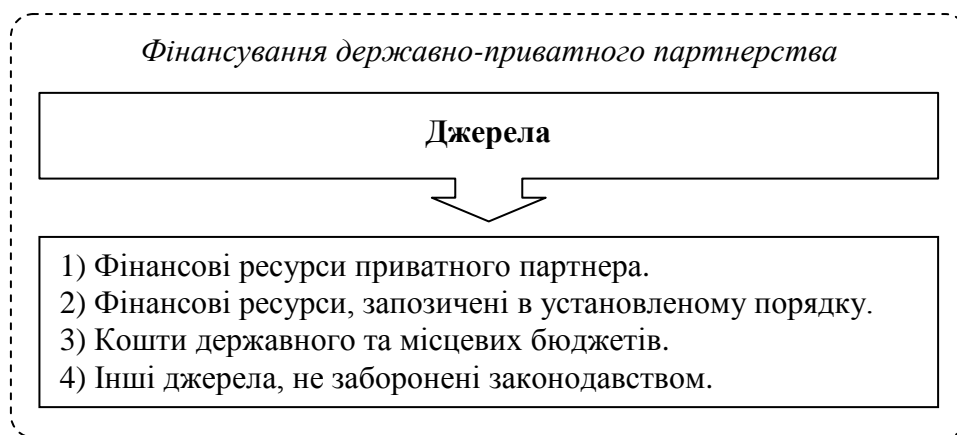

Рис. 8.7. Джерела фінансування державно-приватного партнерства

Визначення приватного партнера для укладення договору в рамках державно-приватного партнерства здійснюється виключно на конкурсних засадах. У разі, якщо після оголошення конкурсу на його участь подав заявку лише один претендент, відповідний договір може бути укладений уповноваженим органом із цим претендентом шляхом погодження з ним істотних умов договору. Порядок проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства щодо комунальної власності або які належать Автономній Республіці Крим, встановлюється Кабінетом Міністрів України¹.

Під час прийняття рішення про проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства визначаються: строк здійснення державно-приватного партнерства, форма його реалізації та основні етапи; державний партнер й об'єкти державно-приватного партнерства; обсяг і форми фінансової участі державного партнера у здійсненні державно-приватного партнерства; граничний строк подання заявок на участь у конкурсі; граничний строк проведення конкурсу з визначення приватного партнера; кваліфікаційні вимоги до учасників конкурсу; критерії визначення переможця конкурсу.

Оголошення про проведення конкурсу з визначення приватного партнера публікується в офіційному друкованому ЗМІ відповідного органу місцевого самоврядування або Автономної Республіки Крим, а також розміщується на офіційному веб-сайті. Орган, що проводив конкурс, зобов'язаний у десятиденний строк з дня визначення переможця конкурсу оприлюднити

¹ Даний порядок подано в Постанові Кабінету Міністрів України „Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства” (див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>).

інформацію та вмотивовані роз'яснення щодо підстав визначення переможця та відхилення пропозицій інших учасників конкурсу. Оприлюднення інформації здійснюється в тих же ЗМІ, де й подається оголошення про проведення конкурсу, а також розміщується на офіційному веб-сайті.

Рис. 8.8. Загальна схема послідовності реалізації проектів державно-приватного в Україні

Укладення договору здійснюється органом, який прийняв рішення про здійснення державно-приватного партнерства з переможцем конкурсу. Державний партнер зобов'язаний повідомити про укладення договору центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державно-приватного партнерства, уповноважений на ведення обліку договорів, укладених у рамках державно-приватного партнерства. У разі істотної зміни обставин, якими сторони керувалися у процесі укладання договору в рамках державно-приватного партнерства, такий договір може бути змінений, доповнений чи розірваний.

Під час проведення аналізу ефективності державно-приватного партнерства, прийняття рішень про його здійснення, укладення договору між партнерами застосовується методика оцінки ризиків (див. **інформ. матер.**).

Такими ризиками можуть бути політичні, фінансові, екологічні, пов'язані з впливом зовнішніх обставин, що не залежать від волі партнерів, або невиконанням партнерами умов договору (табл. 8.2). При цьому оцінка ризиків передбачає визначення ступеня ймовірності їх виникнення, можливих негативних наслідків, рівня загрози виникнення ризику, що може вплинути на виконання умов договору й обсяг можливих збитків.

Таблиця 8.2

Ризики, які можуть виникнути в державно-приватному партнерстві

Види ризиків	Характеристика
Пов'язані з впливом зовнішніх обставин	Виникнення форс-мажорних обставин; випадкове знищення майна або його частини; істотна зміна економічної ситуації, що унеможливує виконання умов договору.
Політичні	Примусове відчуження майна; внесення змін до податкового законодавства; застосування стандартів, якими встановлюються підвищені вимоги до товарів; відмова у видачі дозвільних документів.
Пов'язані з невиконанням партнерами умов договору	Несвоєчасне або не в повному обсязі здійснення платежів; виконання робіт в обсязі, меншому, ніж передбачено договором, або неналежної якості; недодержання строків і порядку виконання робіт.
Комерційні	Неотримання прибутку; залучення інвестицій в обсязі, недостатньому для виконання умов договору; здійснення непередбачуваних витрат; неефективне управління майном; зміна умов договору.
Фінансові	Зміна курсу валюти, яка використовується для проведення розрахунків за договором; підвищення процентних ставок за кредитами, наданими в рамках партнерства.
Екологічні	Заподіяння шкоди здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу; техногенні аварії.

Під час проведення оцінки ризиків може застосовуватися один або кілька наступних методів: по-перше, *статистичний*, який полягає у визначенні рівня загрози виникнення ризику залежно від ступеня ймовірності його виникнення; по-друге, *доцільності витрат*, який означає визначення рівня загрози виникнення ризику перевищення обсягу коштів, які планується витратити під час виконання умов договору, порівняно з попередньо визначеним та погодженим партнерами; *експертної оцінки*, який дає змогу провести оцінку ризиків групою експертів і за результатами такої оцінки визначити ризик з найбільшим рівнем загрози його виникнення.

Партнери можуть здійснювати наступні заходи для ліквідації наслідків виникнення ризиків:

- надання державної підтримки;
- використання додаткових коштів, необхідних для виконання умов договору, в обсязі, який визначається та погоджується партнерами;
- припинення виконання партнерами певної умови договору;
- перегляд умов договору у зв'язку з виникненням ризику, зокрема продовження строку його дії;

- розірвання договору одним з партнерів з одночасним урегулюванням питання щодо відшкодування пов'язаних з цим збитків;
- зміна передбаченої договором тарифної політики щодо товарів, які виготовляються, робіт, які виконуються, та послуг, що надаються партнерами;
- страхування від невиконання відповідним партнером умов договору внаслідок виникнення ризику.

Незважаючи на сформоване законодавство та переваги державно-приватного партнерства (табл. 8.Б інформ. матер. і табл. 8.3), практика його впровадження в Україні перебуває на першопочатковій стадії. Хоча за свідченням зарубіжного досвіду воно є одним з найдієвіших інструментів реалізації політики економічного розвитку та вирішення соціальних проблем територій. Наприклад, у Великобританії у даній сфері підписано близько тисячі проектів, частина з яких реалізуються за соціальним напрямом (заклади освіти, охорони здоров'я тощо). Багато проектів державно-приватного партнерства здійснюється місцевою владою, чим вирішуються питання на місцях.

Таблиця 8.3

Переваги державно-приватного партнерства для органів місцевого самоврядування і приватного бізнесу

Переваги для органів місцевого самоврядування	Переваги для приватного бізнесу
<ul style="list-style-type: none"> – Скорочення витрат на надання послуг; – активізація інвестиційної діяльності; – ефективне управління майном; – економія бюджетних коштів; – використання досвіду приватного бізнесу; – оптимізація розподілу ризиків; – підвищення ефективності інфраструктури; – розвиток форм проектного фінансування; – рівний діалог між владою і бізнесом; – збереження та створення робочих місць. 	<ul style="list-style-type: none"> – Залучення бюджетних коштів до проекту; – доступ до раніше закритих сфер економіки (ЖКГ, інфраструктура тощо); – розширення можливостей отримання пільгових кредитів під державні гарантії від фінансових установ на довгий період; – підвищення статусу проекту через участь державного партнера; – позитивний імідж в суспільстві; – оптимізація розподілу ризиків проекту.

Взаємодія бізнесу і влади у ході реалізації соціально-економічних проектів у формі державно-приватного партнерства широко представлена в Франції (зокрема, сьогодні впроваджується понад 70 проектів на суму 9,5 млрд. євро). Причому великий потенціал для розвитку державно-приватних відносин в цій країні має концесія на спорудження автомагістралей та водопостачання. Узгодження інтересів між муніципалітетами і приватними структурами на умовах об'єднання фінансових, технологічних, організаційно-управлінських, кадрових й інших ресурсів забезпечує мультиплікативний ефект та подальші тенденції розвитку.

Після схвалення в 2013 році концепції (див. **інформ. матер.**), державно-приватне партнерство не без труднощів розвивається й в Україні. Для модернізації житлово-комунального господарства Мінрегіон спільно із Європейським Інвестиційним банком розпочав підготовку до реалізації

„Програми Муніципальної інфраструктури”¹. Адміністрування даної програми з української сторони здійснює державне підприємство „Центр розвитку державно-приватного партнерства”. Загалом же, в рамках „Програми Муніципальної інфраструктури” для участі у конкурсному відборі надійшло 170 заявок із 137 міст на суму 24,3 млрд. грн.

Станом на кінець 2014 року на засадах державно-приватного партнерства реалізується 243 проекти, а саме: оброблення відходів (116 проектів, що становлять 47,7% від укладених угод); збір, очищення та розподілення води (79 проектів, або 32,5%); будівництво й експлуатація доріг (17 проектів, або 7%); постачання тепла (7 проектів, або 3%); виробництво електроенергії (5 проектів, або 2,1%); видобування корисних копалин (3 проекти, або 1,2%); управління нерухомістю (2 проекти, або 0,8%); культура і спорт (1 проект, або 0,4%); функціонування зрошувальних та осушувальних систем (1 проект, або 0,4%); інші (12 проектів, або 4,9%)².

8.5. Продаж земельних ділянок або прав на них на конкурентних засадах

В § 3.6 навчального посібника розглянуто особливості мобілізації до місцевих бюджетів доходів від продажу землі. Зважаючи на великі корупційні ризики та організаційно-технічні труднощі, органам місцевого самоврядування даний процес необхідно побудувати так, аби він відповідав „букві” закону. Зокрема, земельні ділянки державної чи комунальної власності або права на них (оренда, суперфіцій, емфітевзис), у тому числі з розташованими на них об’єктами нерухомого майна державної або комунальної власності, підлягають продажу окремими лотами на конкурентних засадах (земельних торгах), крім деяких випадків, поданих на **рис. 8.9**

Не підлягають продажу земельні ділянки у разі: розташування на них будівель, що перебувають у власності фізичних або юридичних осіб; їх використання для потреб, пов’язаних з користуванням надрами, і спеціального водокористування; використання релігійними організаціями; будівництва об’єктів за кошти державного та місцевих бюджетів; надання земельних ділянок державним і комунальним підприємствам, бюджетним установам, вищим навчальним закладам; будівництва соціального та доступного житла; розміщення іноземних дипломатичних представництв тощо (більш детально їх перелік подано в Земельному кодексі України³).

¹ Позики в рамках державно-приватного партнерства будуть залучені до сфер, як водопостачання та водовідведення, поводження з твердими побутовими відходами, теплопостачання, енергоефективність будівель і міське вуличне освітлення (**див.** <http://center-dpp.com.ua/index.php/uk/finansuvannya>).

² З інформацією щодо стану здійснення державно-приватного партнерства можна ознайомитися на веб-сторінці Мінекономрозвитку (**див.** <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=fc354c59-cb8f-4660-b7d5-1acdf35f0ab7&title=InformatsiiaSchodoStanuDziisnenniaDerzhavnoprivatnogoPartnerstva>).

³ **Див.** <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

Рис. 8.9 Земельні ділянки, які не підлягають продажу на конкурентних засадах (земельних торгах)

Суперфіцій є особливим видом речового права, на основі якого виникає право користування чужою земельною ділянкою для забудови. Відмінністю суперфіцію від *оренди землі* є те, що землекористувач може продати право суперфіцію іншій особі, передати його у спадщину або закласти. Натомість *емфітевзис* – це довгострокове, відчужуване й успадковане речове право на чуже майно, яке полягає у наданні особі права володіння і користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб з метою отримання доходу¹. При цьому обов'язковою умовою права емфітевзису є ефективне використання землі відповідно до її цільового призначення.

Продаж земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них здійснюється тільки на *земельних торгах*. Виключенням може бути

¹ Див.: <http://zem.ua/uk/najpopulyarnishe/41-golovni-pitannya-pro-zemlyu/660-shcho-take-superfitsij-i-chim-vin-vidriznyaetsya-vid-orendi> та <https://uk.wikipedia.org/wiki/Емфітевзис>.

передача земель загального користування садівницькому товариству або дачному кооперативу. Земельні торги проводяться у формі аукціону, за результатами проведення якого укладається договір купівлі-продажу, оренди, суперфіцію, емфітевзису земельної ділянки з учасником (переможцем) земельних торгів, який запропонував найвищу ціну за земельну ділянку, що продається, або найвищу плату за користування нею, зафіксовану в ході проведення земельних торгів.

До земельних торгів залучаються організатори, виконавці й учасники (табл. 8.4). *Організатором* є фізична або юридична особа – власник земельної ділянки, орган виконавчої влади й орган місцевого самоврядування, що здійснює реалізацію права державної чи комунальної власності на земельні ділянки, або державний виконавець (див. Закон України „Про виконавче провадження”¹). *Виконавцем* є суб’єкт господарювання, який уклав з організатором договір про їх проведення. *Учасником* є фізична або юридична особа, яка подала виконавцю документи, сплатила внесок, зареєстрована і може набувати право власності чи користування земельною ділянкою.

Таблиця 8.4

Суб’єкти земельних торгів

Організатор	Виконавець	Учасник
Фізична або юридична особа – власник земельної ділянки, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, що здійснює реалізацію права державної чи комунальної власності на земельні ділянки, або державний виконавець.	Суб’єкт господарювання, який уклав з організатором земельних торгів договір про їх проведення.	Фізична або юридична особа, яка подала виконавцю земельних торгів документи, сплатила реєстраційний та гарантійний внески, зареєстрована у книзі реєстрації учасників земельних торгів і відповідно до закону може набувати право власності чи користування земельною ділянкою, яка виставляється на земельні торги.

Проведення земельних торгів щодо земельних ділянок державної чи комунальної власності або прав на них здійснюється за рішенням організатора земельних торгів, у якому зазначаються: перелік земельних ділянок або прав на них, які виставляються на земельні торги окремими лотами; стартова ціна лота; строк та інші умови користування земельною ділянкою у разі набуття права користування земельною ділянкою на земельних торгах; особа, уповноважена організатором земельних торгів на укладення договору купівлі-продажу, оренди, суперфіцію, емфітевзису земельної ділянки, яка або право на яку виставляється на земельні торги.

Земельні торги проводяться відповідно до договору між організатором та виконавцем за рахунок коштів, що сплачуються організатором як винагорода виконавцю, та реєстраційних внесків учасників торгів (табл. 8.5). *Винагорода*

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/606-14>.

виконавця встановлюється у розмірі 5% ціни купівлі-продажу земельної ділянки, або 50% річної плати за користування земельною ділянкою, але не більш як 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Розмір реєстраційного внеску не може перевищувати 50% мінімальної заробітної плати, а гарантійного внеску – 5% стартової ціни продажу земельної ділянки або стартового розміру річної плати за користування земельною ділянкою.

Таблиця 8.5

Винагорода виконавця земельних торгів, розміри реєстраційного та гарантійного внесків

Винагорода виконавця земельних торгів	Розмір реєстраційного внеску	Розмір гарантійного внеску
Встановлюється у розмірі 5% ціни, за якою здійснюється купівля-продаж земельної ділянки, або 50% річної плати за користування земельною ділянкою (у разі продажу прав на земельну ділянку (оренди, суперфіцію, емфітевзису), але не більш як 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за кожний лот.	Визначається виконавцем і не може перевищувати 50% розміру мінімальної заробітної плати на дату публікації оголошення про проведення земельних торгів.	5% стартової ціни продажу земельної ділянки або стартового розміру річної плати за користування земельною ділянкою (у разі продажу прав на земельну ділянку (оренди, суперфіцію, емфітевзису).

Організатор земельних торгів визначає перелік земельних ділянок, які виставляються на земельні торги окремими лотами. Забороняється вносити до зазначеного переліку призначені під забудову земельні ділянки без урахування результатів громадського обговорення. У переліку зазначаються місце розташування земельної ділянки, її цільове призначення, площа, кадастровий номер, умови продажу. Добір земельних ділянок здійснюється з урахуванням затверджених містобудівної документації та документації із землеустрою, а також маркетингових досліджень, інвестиційної привабливості, звернень щодо намірів забудови.

Організатор земельних торгів забезпечує підготовку лотів до проведення земельних торгів. Така підготовка включає в себе низку організаційно-технічних заходів: виготовлення, погодження та затвердження проекту землеустрою; державну реєстрацію земельної ділянки і речового права на неї; отримання витягу про нормативну грошову оцінку земельної ділянки; проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки; встановлення стартової ціни продажу земельної ділянки, її річної орендної плати, продажу прав емфітевзису та суперфіцію; визначення виконавця земельних торгів, дати й місця проведення земельних торгів.

Організатор не пізніше десяти робочих днів після підписання договору про проведення торгів передає, а виконавець приймає документи та матеріали на лот. Виконавець публікує на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, а

також, за бажанням організатора земельних торгів, у друкованих ЗМІ оголошення із зазначенням дати проведення торгів та переліку лотів. В оголошенні зазначаються найменування організатора, місце розташування, площа та кадастровий номер земельної ділянки, її цільове призначення й інша інформація, передбачена Земельним кодексом України¹.

Особа, яка бажає взяти участь у земельних торгах, не пізніше ніж за три робочі дні до їх проведення подає виконавцю земельних торгів: по-перше, заяву про участь у земельних торгах; по-друге, інформацію про найменування, місцезнаходження та ідентифікаційний код юридичної особи згідно з Єдиним державним реєстром підприємств й організацій України; по-третє, документи, що підтверджують сплату реєстраційного та гарантійного внесків (копії розрахункових документів, виписки з рахунків). Представник фізичної чи юридичної особи подає також документи, що підтверджують право діяти від імені учасника торгів.

Виконавець земельних торгів приймає документи в учасників та представників учасників і видає довідку про отримання документів із зазначенням їх переліку. *Земельні торги* починаються з оголошення ліцитатором порядку їх проведення. Значення кроку торгів встановлюється організатором у розмірі до 5% стартової ціни земельної ділянки, або до 0,5% стартової плати за користування земельною ділянкою у разі продажу права на неї. У ході торгів учасники повідомляють про намір придбати лот за оголошеною ліцитатором ціною. Ліцитатор оголошує про завершення земельних торгів після підписання протоколу торгів.

Земельні торги за лотом вважаються такими, що відбулися, після укладення договору купівлі-продажу, оренди, суперфіцію, емфітевзису земельної ділянки. Разом з тим, земельні торги можуть бути скасовані або визнані такими, що не відбулися, чи їх результати можуть бути анульовані. Торги визнаються такими, що не відбулися, у разі наступних причин: відсутності учасників або наявності тільки одного учасника (крім проведення повторних торгів); якщо жоден з учасників не запропонував ціну, вищу за стартову ціну лота; відмови переможця від підписання протоколу із зазначенням результатів торгів.

Насамкінець організатор земельних торгів не пізніше п'яти робочих днів після проведення торгів розміщує на веб-сайті відеозапис торгів та повідомлення про їх результати за кожним лотом, а також, за бажанням організатора земельних торгів, публікує це повідомлення у друкованих ЗМІ, в яких було розміщено оголошення про їх проведення, із зазначенням: місця розташування, розміру земельної ділянки та її кадастрового номера; ціни продажу земельної ділянки або розміру річної плати за користування земельною ділянкою, визначених за результатами торгів; строку користування земельною ділянкою; цільового призначення земельної ділянки.

¹ Див.: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

8.6. Самооподаткування

Важливим кроком на шляху до реформування в Україні механізму фінансового забезпечення місцевого самоврядування є поширення практики *самооподаткування мешканців територіальних громад* як форми платежів, що впроваджують на основі місцевого референдуму або загальних зборів громадян. Даний вид мобілізації фінансових ресурсів не новий для місцевих фінансів нашої держави. Ще в дореволюційний період самооподаткування було представлене у вигляді справляння „мирських зборів”, більша частина з яких спрямовувалася для надання суспільних послуг, а решта – використовувалися для задоволення потреб окремих селян.

Поряд із грошовими зборами широкого розповсюдження набула практика справляння натуральних повинностей (наприклад, дорожньої, пожежної й інших їх різновидів). При цьому загальне навантаження зі самооподаткування розподілялося між селянськими господарствами не рівномірно та не залежало від їх податкоспроможності, а саме розмірів посіву, кількості десятин землі або голів худоби. Тільки на початку 1980-их років з метою залучення додаткових коштів для фінансування заходів з благоустрою та соціально-культурного розвитку сільських населених пунктів прийнято Указ Президії Верховної Ради Української РСР „Про самооподаткування сільського населення”.

До його позитивних ознак можна віднести порядок, згідно з яким декілька сільських рад мали право здійснювати спільні заходи за рахунок платежів із самооподаткування (у цьому разі кожна рада, що брала участь у таких заходах, повинна була прийняти відповідне рішення). Однак положення даного нормативно-правового документу були декларативними. Сьогодні ж через об’єктивні причини залучення ресурсів у формі самооподаткування для надання суспільних послуг не набуло розповсюдження (рис. 8.10). Як виняток, можна привести сплату платежів на благоустрій і впорядкування кладовищ тільки в деяких містах України.

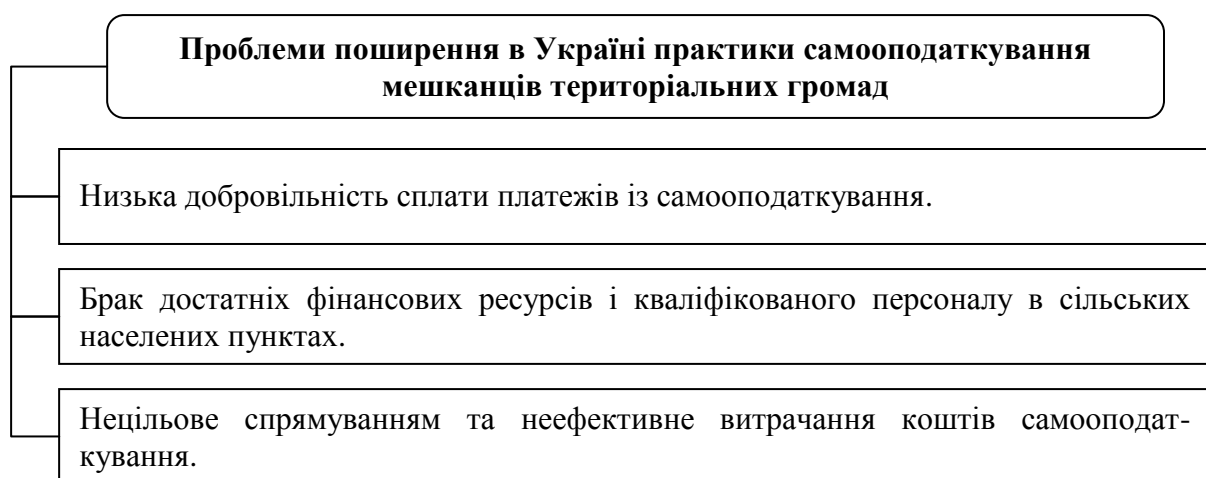

Рис. 8.10. Проблеми поширення в Україні практики самооподаткування мешканців територіальних громад

Механізм справляння платежів із самооподаткування передбачає добровільне внесення громадянами грошових коштів для фінансування заходів із благоустрою населених пунктів, розвитку комунального господарства та побутової сфери (рис. 8.11). Його організовує місцева рада, а рішення про самооподаткування приймаються на загальних зборах громадян, які проживають у населеному пункті, або місцевому референдумі. Заходи, на яких розглядається питання про самооподаткування, є правомочними, якщо на них присутня більшість громадян, що досягли 18-річного віку. Рішення про проведення самооподаткування приймається більшістю голосів.

Рис. 8.11. Алгоритм самооподаткування мешканців територіальних громад

Одночасно з прийняттям рішення про проведення самооподаткування встановлюється, на які заходи і в яких сумах повинні бути витрачені кошти. Платежі зі самооподаткування спрямовуються місцевих бюджетів і витрачаються виключно за цільовим призначенням. При цьому не використані в поточному році кошти можуть бути використані в наступному році на ті ж цілі. Органи місцевого самоврядування після закінчення року, в якому здійснювалось справляння платежів із самооподаткування, зобов'язані інформувати громадян про стан і напрями використання коштів через засоби масової інформації.

Прикладом функціонування системи самооподаткування мешканців територіальних громад є запроваджений у м. Чернівцях місцевий збір для фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ. Його платниками є повнолітні мешканці міста, які добровільно (чим проявляється особливість даної форми оподаткування) сплачують платіж в розмірі 1 грн. в рік, а саме: працюючі громадяни та студенти – по місцю основної роботи та навчання; непрацюючі громадяни, громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності (без створення юридичної особи) – через установи банків; пенсіонери, що не працюють – по місцю отримання пенсії.

Незважаючи на малі обсяги надходжень від самооподаткування, даний платіж зарекомендував себе з позитивної сторони (за рахунок зібраних коштів фінансувався ремонт (відновлення) безхазяйних пам'ятників, поховань, могил тощо). З рішенням Чернівецької міської ради „Про затвердження Положення про порядок сплати, обліку та використання коштів, що спрямовуються на фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців і визнання рішень такими, що втратили чинність”, самим положенням та зразком форми декларації про сплату місцевого збору можна ознайомитися в **інформаційних матеріалах**.

Загалом же, світовий досвід свідчить про позитивні ознаки даної форми оподаткування, оскільки в зарубіжних країнах муніципалітети на добровільній основі безпосередньо або шляхом референдуму можуть впроваджувати додаткові платежі для фінансування суспільних послуг на місцевому рівні (наприклад, будівництво доріг, заощення тротуарів, освітлення вулиць, газифікація, водопостачання тощо). Поширення в Україні практики самооподаткування мешканців територіальних громад є об'єктивною необхідністю, покликаною неспроможністю мобілізувати достатній обсяг надходжень для забезпечення потреб органів місцевого самоврядування.

Одним з напрямів підготовки до розповсюдження в Україні практики самооподаткування мешканців територіальних громад – широкомасштабна ідеологічна та просвітницька робота серед населення. Так, регулярне проведення прес-конференцій і брифінгів для ЗМІ, організація сеансів телефонного зв'язку „гаряча лінія” та засідань „круглого столу”, вивчення й аналіз громадської думки дадуть змогу спрогнозувати фінансові результати впровадження платежів із самооподаткування.

8.7. Місцеві запозичення

Залежність органів місцевого самоврядування від центрального уряду в ухваленні рішень щодо доходів і видатків знищує стимули опікуватися регіональним розвитком. Щоправда, в умовах дефіцитності місцевих бюджетів для залучення додаткових ресурсів на розвиток господарства поряд з приватизацією комунальної власності, продажем земельних ділянок та

використанням інших способів формування дохідної частини місцевих бюджетів є можливість здійснення місцевих запозичень. Вони не тільки забезпечують швидку мобілізацію ресурсів, а й гарантують відповідальність місцевої влади за цільове та ефективне використання коштів.

Не формально місцеві запозичення поділяються на загальні, прибуткові та проектні. Основою метою *загальних позик* є обслуговування поточних потреб органів місцевого самоврядування, що не приносять прибутки. Це спорудження об'єктів для сфери освіти, науки, охорони здоров'я, адміністративні витрати органів місцевого самоврядування, благоустрій міст. На відміну від загальних, *прибуткові позики* здійснюються під конкретний інвестиційний проект, реалізація якого матиме відповідну грошову нагороду. *Проектні позики* призначені для фінансування капіталомістких проектів, для яких характерний довготерміновий період.

Місцеві запозичення в Україні можуть стати перспективним інструментом фінансового забезпечення місцевого самоврядування, хоча їх здійснення потребує удосконалення організаційних засад (рис. 8.12). Чи не найбільші виклики, які виникають у разі їх здійснення, – зловживання посадових осіб місцевої влади або надмірне захоплення ними і подальші проблеми з обслуговуванням місцевого боргу. Для їх усунення необхідно вдосконалити ряд державних процедур погоджувально-реєстраційного характеру, пов'язаних з випуском цінних паперів, з тим, аби держава виступала своєрідним „котролером” позикових відносин на місцевому рівні.

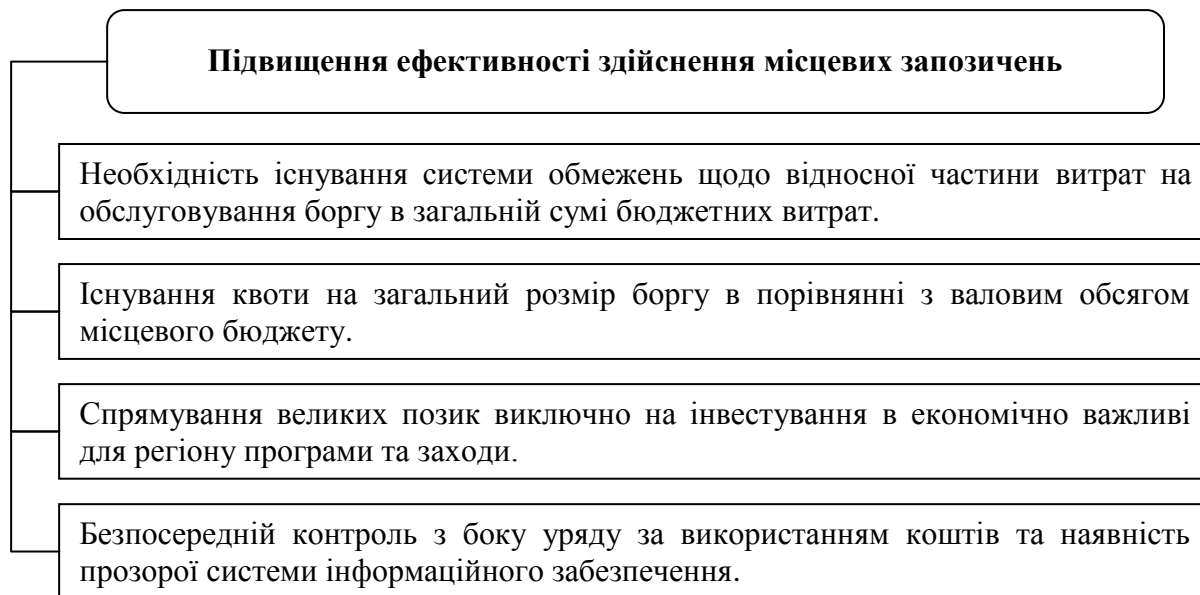

Рис. 8.12. Підвищення ефективності здійснення місцевих запозичень

Місцеві запозичення – це операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету. Дане визначення, подане в Бюджетному кодексі України, чітко визначає суб'єктів позикових відносин (рис. 8.13). Стосовно місцевих внутрішніх запозичень ними є Верховна Рада

Автономної Республіки Крим та міські ради, а місцевих зовнішніх запозичень – Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська, Севастопольська міські ради, міські ради міст обласного значення.

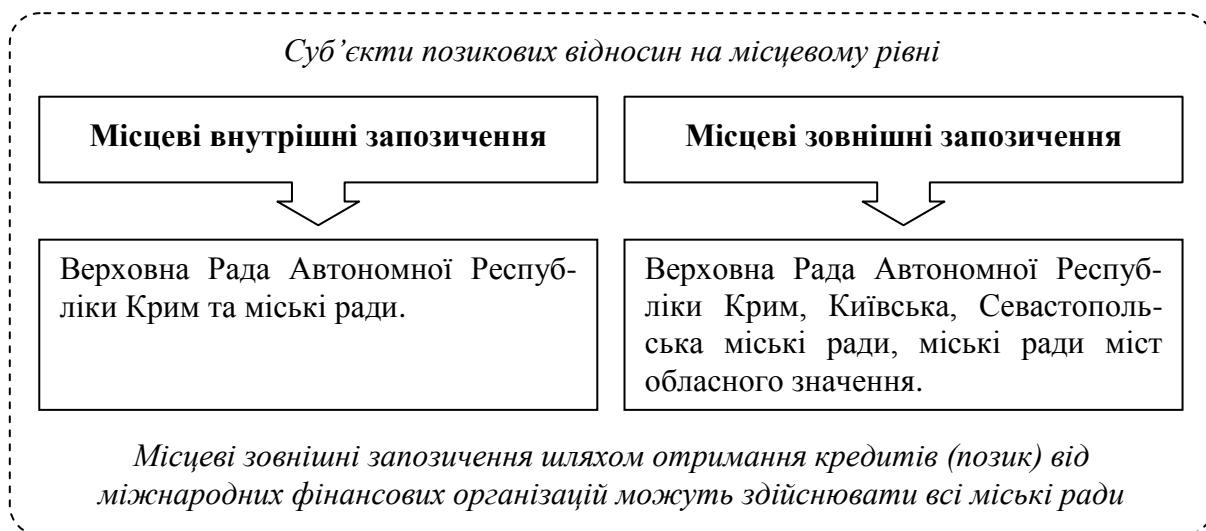

Рис. 8.13. Суб'єкти позикових відносин на місцевому рівні

Місцеві запозичення здійснюються з метою фінансування бюджету розвитку бюджету Автономної Республіки Крим, міських бюджетів та використовуються для створення, приросту чи оновлення стратегічних об'єктів довготривалого користування або об'єктів, які забезпечують виконання завдань на задоволення інтересів населення. Обсяг й умови їх здійснення погоджуються з Міністерством фінансів України. Стосовно місцевих зовнішніх запозичень шляхом отримання кредитів (позик) від міжнародних фінансових організацій, вони вважаються погодженими, якщо Міністерством фінансів України протягом одного місяця не прийнято іншого рішення.

Місцеві запозичення можуть здійснюватися у формі публічного та приватного розміщення облігацій. Перші здійснюються шляхом їх пропозиції заздалегідь не визначеній кількості осіб на підставі опублікування в офіційному друкованому виданні Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку проспекту емісії облігацій, другі – шляхом безпосередньої письмової пропозиції таких облігацій заздалегідь визначеному колу осіб, кількість яких не перевищує 100. Сукупний обсяг запозичень шляхом випуску облігацій місцевих позик не може перевищувати обсягу дефіциту бюджету розвитку спеціального фонду місцевого бюджету.

Емісія облігацій шляхом їх публічного розміщення здійснюється за низкою чітко визначених етапів: починаючи із затвердження міського бюджету (бюджету Автономної Республіки Крим) на відповідний рік з дефіцитом бюджету розвитку спеціального фонду та проекту рішення про розміщення облігацій і закінчуючи оформленням й депонуванням глобального сертифіката в Національному банку України. Послідовність їх виконання подана в інформаційних матеріалах. Загалом же, публічне розміщення облігацій

здійснюється на фондовій біржі емітентом самостійно або через андеррайтерів, що уклали з емітентом договір про андеррайтинг.

За схожими етапами здійснюється *емісія облігацій шляхом їх приватного розміщення* (див. **інформ. матер.**). На відміну від публічного розміщення, воно здійснюється не на фондовій біржі, а емітентом самостійно або із залученням андеррайтерів, що уклали з емітентом договір про андеррайтинг. Строк укладення договорів з першими власниками в процесі приватного розміщення облігацій не може перевищувати двох місяців з дати початку укладення договорів з першим власником, але в межах бюджетного періоду. Також дані облігації вважаються такими, що мають обмежене коло обігу серед учасників такого розміщення.

При здійсненні місцевих запозичень працівники органів місцевого самоврядування можуть стикнутися з термінами, характерними для позикових відносин. Зокрема, з поясненням таких визначень, як „андерайтинг”, „випуск цінних паперів”, „перший власник”, „приватне розміщення цінних паперів”, „публічне розміщення цінних паперів”, „строк обігу облігацій” й інших містяться в Законі України „Про цінні папери та фондовий ринок”¹, Рішенні Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку „Про затвердження Положення про порядок здійснення емісії облігацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу”² й інших нормативно-правових документах

Таблиця 8.6

Здійснення місцевих запозичень у 2014 році

Суб'єкт господарювання (позичальник)	Кредитор	Вид запозичення	Обсяг запозичень
КП „Тернопільськ-теплокомуненерго”	ЄБРР	Зовнішній кредит	10000 тис. євро
Львівська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	4000 тис. грн.
Житомирська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	3000 тис. євро
КП „Северодонецьк-ліфт”	НЕФКО	Зовнішній кредит	2132 тис. грн.
КП „Міськтепловоденергія”	НЕФКО	Зовнішній кредит	390 тис. євро
ДМП „Івано-Франківськтеплокомуненерго”	НЕФКО	Зовнішній кредит	400 тис. євро
КП „Дніпропетровська муніципальна енергосервісна компанія”	ЄБРР	Зовнішній кредит	10000 тис. євро
КП „Полтаватеплоенерго”	НЕФКО	Зовнішній кредит	235 тис. євро

¹ Див.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

² Див.: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0570-14>.

Продовж. табл. 8.6

Миргородська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	825 тис. грн.
Івано-Франківська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	4000 тис. грн.
Київська міська рада	–	Облігації	2625000 тис. грн.
ДКП „Луцьктепло”	ЄБРР	Зовнішній кредит	10000 тис. євро
Конотопська міська рада	НЕФКО	Зовнішній кредит	1715 тис. грн.

У результаті здійснення місцевих запозичень виникає *місцевий борг* – загальна сума боргових зобов’язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення. Видатки місцевого бюджету на його обслуговування не можуть перевищувати 10% видатків загального фонду. Якщо у процесі погашення місцевого боргу та платежів з його обслуговування порушується графік, Верховна Рада Автономної Республіки Крим і міська рада не мають права здійснювати нові запозичення протягом п’яти років.

Граничний обсяг місцевого боргу визначаються на кожний бюджетний період рішенням про місцевий бюджет. Його загальний обсяг (без урахування гарантійних зобов’язань, що виникають за кредитами (позиками) від міжнародних фінансових організацій) станом на кінець бюджетного періоду не може перевищувати 200% (для міста Києва – 400%) середньорічного індикативного прогностичного обсягу надходжень бюджету розвитку (без урахування обсягу місцевих запозичень та капітальних трансфертів (субвенцій) з інших бюджетів), визначеного прогнозом відповідного місцевого бюджету на наступні за плановим два бюджетні періоди.

Таблиця 8.7

Стан гарантованих Автономною Республікою Крим і територіальними громадами боргів за 2014 рік

(млн. грн.)

Класифікація боргу	Гарантовані Автономною Республікою Крим і територіальними громадами борги	
	у дол. еквіваленті	у нац. валюті
Внутрішній борг	×	770,2
Зовнішній борг	183,3	2890,3
Разом	×	3660,5

У разі очікуваного перевищення даної граничної величини місцевий фінансовий орган невідкладно звертається до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, відповідної міської ради за дозволом на тимчасове

перевищення такої граничної величини та подає для схвалення план заходів з приведення такого загального обсягу боргу у відповідність до вимог. З метою забезпечення дотримання граничних обсягів місцевого боргу Міністерство фінансів України веде Реєстр місцевих запозичень та місцевих гарантій, який є інформаційною системою, що містить відомості про місцеві запозичення і місцеві гарантії.

Витрати на обслуговування та погашення місцевого боргу здійснюються місцевим фінансовим органом відповідно до кредитних договорів, а також нормативно-правових актів, за якими виникають боргові зобов'язання Автономної Республіки Крим чи територіальних громад, незалежно від обсягу коштів, визначеного на таку мету рішенням про місцевий бюджет. Якщо очікуваний обсяг витрат на обслуговування та погашення місцевого боргу перевищить обсяг коштів, визначений рішенням про місцевий бюджет на таку мету, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, міська рада вносять відповідні зміни до рішення про місцевий бюджет.

З метою ефективного управління місцевим боргом Верховна Рада Автономної Республіки Крим і міська рада або за їх рішенням місцевий фінансовий орган має право здійснювати правочини з місцевим боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж боргових зобов'язань, за умови дотримання граничного обсягу місцевого боргу на кінець бюджетного періоду (рис. 8.14). Разом з тим, місцевий фінансовий орган може залучати суб'єктів господарювання для надання агентських, консультаційних, рейтингових та інших послуг, необхідних для управління місцевим боргом, за рахунок коштів місцевого бюджету.

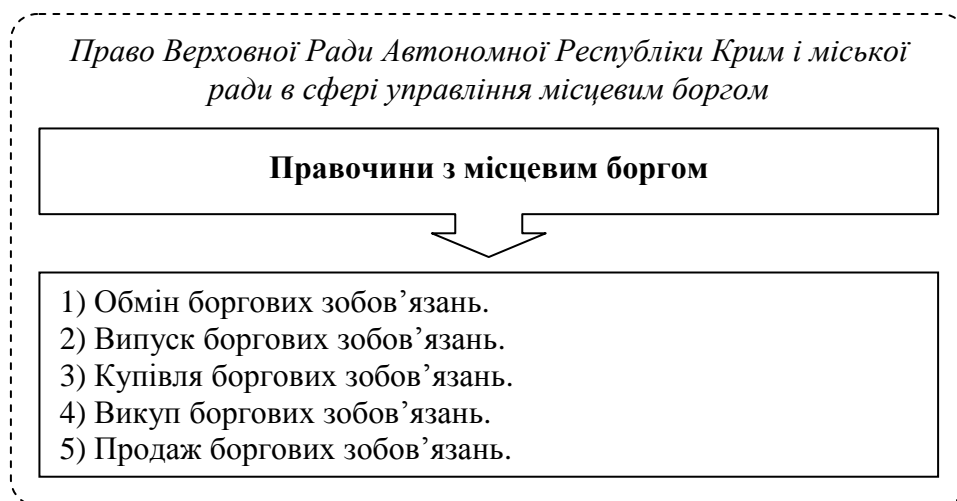

Рис. 8.14. Правочини з місцевим боргом

У 2015 році із прийняттям Закону України „Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом”¹ органам місцевого самоврядування надано *право приймати рішення про тимчасове зупинення здійснення платежів* за всіма або деякими відповідними

¹ Див. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-19>.

борговими зобов'язаннями (зокрема, це стосується місцевих зовнішніх запозичень Київської міської ради, випущених у 2005 і 2011 роках). На практиці такі дії повинні забезпечити економічну безпеку територіальної громади, а також захист суспільних інтересів її мешканців у зв'язку з погашенням й обслуговуванням місцевого боргу.

8.8. Яким чином орган місцевого самоврядування може одержати позику на покриття тимчасового касового розриву?

Місцеві державні адміністрації та виконавчі органи місцевих рад за рішенням відповідної місцевої ради можуть отримувати *позики на покриття тимчасових касових розривів*, що виникають за загальним фондом та бюджетом розвитку місцевих бюджетів, у фінансових установах на строк до трьох місяців в межах поточного бюджетного періоду (у деяких випадках за рішенням Кабінету Міністрів України стосовно міських бюджетів – в межах поточного бюджетного періоду). Такі позики не надаються у разі розміщення бюджетних коштів на депозитах або їх обслуговування в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ в установах банків.

Тимчасовий касовий розрив означає недостатню спроможність місцевого бюджету на конкретну дату погасити за рахунок наявних й очікуваних грошових активів загального фонду, крім субвенцій, трансфертів іншим бюджетам та коштів резервного фонду, бюджетні фінансові зобов'язання за захищеними видатками. Їх покриття передбачає надання територіальними органами Казначейства на договірних умовах позик місцевим бюджетам за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка без нарахування відсотків. Дані позики спрямовуються виключно на погашення бюджетних фінансових зобов'язань за видатками на (рис. 8.15):

- оплату праці;
- нарахування на оплату праці;
- придбання медикаментів та перев'язувальних матеріалів;
- забезпечення продуктами харчування;
- оплату комунальних послуг та енергоносіїв;
- здійснення окремих заходів щодо реалізації державних (регіональних) програм, не віднесених до заходів розвитку, у частині видатків бюджетних установ на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, виплату стипендій;
- обслуговування боргових зобов'язань;
- надання субсидій та поточних трансфертів підприємствам, установам, організаціям у частині видатків комунальних закладів охорони здоров'я, які є

одержувачами бюджетних коштів, на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв;

— надання поточних трансфертів органам державного управління інших рівнів у частині видатків бюджетних установ на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв;

— виплату стипендій.

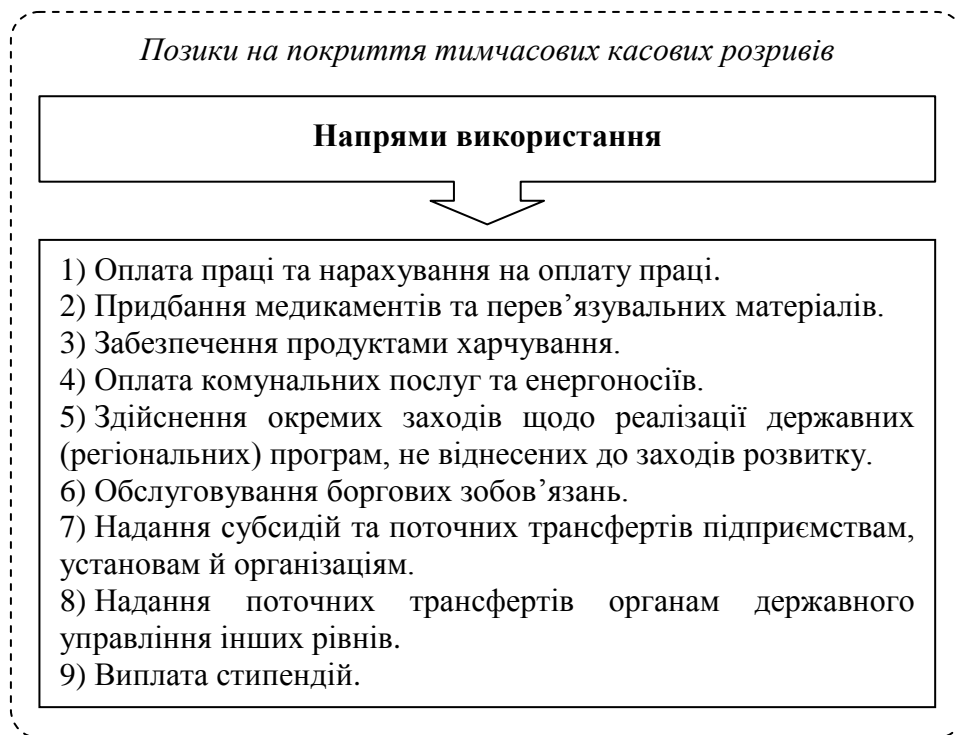

Рис. 8.15. Напрями використання позики на покриття тимчасових касових розривів

Голова Казначейства з урахуванням платоспроможності, результатів оцінки ризиків її втрати й обсягів коштів місцевих бюджетів, що акумулюються на єдиному казначейському рахунку, затверджує щомісяця до 25 числа *позиковий ліміт* (максимальна сума, у межах якої територіальний орган Казначейства може використовувати кошти єдиного казначейського рахунка для надання позик) на наступний місяць. Позика надається в межах граничного обсягу, визначеного територіальним органом Казначейства, що не перевищує 1/12 обсягу доходів загального фонду місцевого бюджету, без цільових міжбюджетних трансфертів та з урахуванням позикового ліміту.

Для надання позики місцева держадміністрація та виконавчий орган місцевої ради (*заявник*) подає не пізніше ніж за два робочих дні до дня, в який необхідно її отримати, до територіального органу Казначейства заяву про надання позики та розрахунок обсягу тимчасового касового розриву. Позики надаються територіальними органами Казначейства у разі: по-перше, наявності тимчасового касового розриву місцевого бюджету; по-друге, відсутності простроченої кредиторської заборгованості місцевого бюджету за позиками,

отриманими у фінансових установах. При цьому обсяг тимчасового косового розриву визначається за формулою:

$$Kr = (Z + D) - Rd - V,$$

де Kr – обсяг тимчасового касового розриву;

Z – залишок бюджетних коштів на рахунках місцевого бюджету та розпорядників коштів такого бюджету (крім цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду) на дату подання заяви;

D – обсяг усіх очікуваних надходжень до загального фонду місцевого бюджету (крім цільових міжбюджетних трансфертів) у період з дати подання заяви до дати отримання позики;

Rd – обсяг реверсної дотації, перерахування якої припадає на період з дати подання заяви до дати отримання позики;

V – залишок непогашених бюджетних фінансових зобов'язань розпорядників коштів місцевого бюджету за видатками, що зареєстровані в органах Казначейства.

Із 2015 року скасовано такі умови для надання позик як: відсутність заборгованості місцевого бюджету за коштами, що передаються до державного бюджету, обчисленої виходячи з фактичного обсягу доходів, що враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів, з урахуванням нормативу щоденних відрахувань; відсутність в місцевому бюджеті коштів загального фонду на вкладних (депозитних) рахунках у банках, крім банків, у яких уведено мораторій на задоволення вимог кредиторів і щодо яких відповідним місцевим фінансовим органом ведеться претензійно-позовна робота з повернення бюджетних коштів з вкладів (депозитів).

Територіальний орган Казначейства протягом двох робочих днів з дати отримання заяви приймає рішення про або надання позики, або відмову в наданні позики, про що письмово інформує заявника з обґрунтуванням причин відмови. Для проведення аналізу платоспроможності заявника територіальний орган Казначейства має право отримувати від нього відповідну інформацію. Договір про надання позики укладається територіальним органом Казначейства з відповідним місцевим фінансовим органом на підставі письмового звернення заявника до територіального органу. Для укладення зазначеного договору заявник подає територіальному органу Казначейства:

— завірену в установленому порядку копію рішення Верховної Ради Автономної Республіки Крим чи відповідної місцевої ради щодо права на отримання позики;

— картку із зразками підписів осіб, яким надано в установленому порядку повноваження щодо укладення від імені відповідного місцевого фінансового органу договору, та відбитком печатки;

— довідку про відсутність простроченої кредиторської заборгованості місцевого бюджету за позиками, отриманими у фінансових установах;

— лист про відсутність на дату отримання позики коштів місцевого бюджету, розміщених на депозитах, або коштів місцевого бюджету в частині бюджету розвитку та власних надходжень бюджетних установ, що обслуговуються в установах банків.

При одержанні позик на покриття тимчасових касових розривів є певні технічні моменти. Укладені договори реєструються територіальним органом Казначейства в журналі реєстрації договорів про надання позик. Форма примірного договору про надання позики та журналу реєстрації таких договорів встановлюється Міністерством фінансів України. Зокрема, в інформаційних матеріалах подано зразки журналу реєстрації договорів про надання позик, примірного договору про надання позики на покриття тимчасового касового розриву місцевого бюджету, заяви про надання позики, розрахунку обсягу тимчасового касового розриву.

Погашення позики здійснюється за рахунок не менш як 80% усіх надходжень загального фонду місцевого бюджету. Строк погашення позики не може перевищувати 60 днів з дня ліквідації тимчасового касового розриву. Разом з тим, він може бути продовжений за згодою сторін договору про надання позики (кінцевим же строком погашення позики є 1 грудня). Казначейство подає Міністерству фінансів України інформацію про стан надання та погашення позик у розрізі: зведених бюджетів областей, м. Києва – щодня; місцевих бюджетів, яким надано позики, – щодаки (в останній день декади) та щомісяця до 5 числа.

Інформаційні матеріали

ПРОЕКТНА ПРОПОЗИЦІЯ

Опис проблеми

Коротко і конкретизовано опишіть головну проблему, на вирішення якої спрямований ваш проект. Зазначте цільову групу, на вирішення проблем яких спрямовано проект.

Мета і завдання проекту

Опишіть мету та завдання проекту.

Проектна діяльність

Поясніть, як ви плануєте досягати мети проекту. Коротко опишіть, які саме заходи плануються у ході проекту. Зазначте, хто буде вашими основними партнерами у ході реалізації проекту.

Інформаційна складова

Зазначте, яким чином буде поширено інформацію про хід проекту та його напрацювання: (наприклад, прес-брифінги, інтерв'ю, соціальні мережі тощо).

Очікувані результати

Опишіть конкретні кількісні та якісні результати, яких ви плануєте досягнути завдяки реалізації проекту.

Діяльність після виконання проекту

Як ваша організація продовжуватиме діяльність після закінчення грантового проекту? Яких довгоочікуваних результатів ви прагнете?

Бюджет проекту

Зазначте статті витрат, які є необхідними для реалізації проекту.

Послуги, за які передбачається сплатити	Кількість постачальників послуг	Вартість послуги за одиницю часу або за одиницю	Термін надання послуг або кількість одиниць	Загальна сума за статтею	Очікуване фінансування від МФВ
Оплата послуг, пов'язаних із реалізацією проекту					
Придбання обладнання					
Матеріальне забезпечення					
Транспортні послуги (в тому числі пальне)					
Оплата комунальних послуг					
Оренда обладнання					
Оренда приміщень для реалізації проекту					
Витрати на поліграфічні послуги					
Оплата послуг зв'язку та Інтернет					
Інше					
Разом					

Використання коштів Державного фонду регіонального розвитку за 2013 рік

(млн. грн.)

Адміністративно-територіальні одиниці	План на рік з урахуванням внесених змін	План на звітний період з урахуванням внесених змін	Направлено відкритих асигнувань за звітний період	Виконано за звітний період
Автономна Республіка Крим	57,2	57,2	37,0	23,9
Вінницька обл.	39,3	39,3	30,7	12,7
Волинська обл.	30,3	30,3	19,0	17,0
Дніпропетровська обл.	44,4	44,4	40,7	33,3
Донецька обл.	66,7	66,7	47,7	45,1
Житомирська обл.	23,3	23,3	20,8	10,0
Закарпатська обл.	36,5	36,5	23,3	9,1
Запорізька обл.	18,1	18,1	18,1	12,5
Івано-Франківська обл.	25,0	25,0	23,6	6,0
Київська обл.	26,0	26,0	19,0	9,6
Кіровоградська обл.	12,3	12,3	12,3	6,9
Луганська обл.	34,4	34,4	23,4	16,4
Львівська обл.	42,3	42,3	38,9	24,3
Миколаївська обл.	17,8	17,8	13,8	10,6
Одеська обл.	36,2	36,2	22,4	8,6
Полтавська обл.	6,1	6,1	6,1	6,1
Рівненська обл.	33,7	33,7	19,9	19,2
Сумська обл.	33,6	33,6	23,9	16,2
Тернопільська обл.	20,8	20,8	20,6	12,8
Харківська обл.	33,3	33,3	29,3	24,2
Херсонська обл.	15,0	15,0	14,6	7,7
Хмельницька обл.	27,5	27,5	21,9	6,5
Черкаська обл.	34,4	34,4	22,0	14,5
Чернівецька обл.	26,4	26,4	15,7	5,4
Чернігівська обл.	31,7	31,7	23,9	13,7
м. Київ	42,6	42,6	42,6	41,7
м. Севастополь	5,8	5,8	5,8	5,8
Центральний рівень (ДКСУ)	6,3	6,3	0	0
Усього	827,1	827,1	637,0	419,9

ПОРЯДОК
здійснення державно-приватного партнерства в м. Запоріжжі

1. Загальні положення

...

В Порядку здійснення державно-приватного партнерства в м. Запоріжжі (далі – Порядок) визначаються пріоритетні галузі міста та проблеми з урахуванням інтересів громади та ефективності співпраці між державним та приватним партнерами, правові засади здійснення державно – приватного партнерства (далі по тексту ДПП), механізм та форми здійснення ДПП, порядок контролю за здійсненням ДПП, об'єкти та суб'єкти ДПП, правові засади роботи Комісії з проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП, проведення аналізу ефективності здійснення ДПП, умови надання державної підтримки, а також інші питання укладання, виконання та розірвання договору про партнерство, який укладається між державним партнером та приватним(и) партнером (партнерами).

2. Визначення термінів

Далі по тексту застосовуються наступні визначення.

Державно-приватне партнерство (далі – ДПП) – це співробітництво між територіальною громадою м. Запоріжжя в особі Запорізької міської ради та/або органів державної влади, як державного партнера, та юридичними особами, в тому числі з іноземними інвестиціями, юридичними особами – нерезидентами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями як приватними партнерами, що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому законодавством України і рішеннями Запорізької міської ради.

...

3. Сфера застосування ДПП

ДПП в місті Запоріжжі застосовуватиметься відповідно до чинного законодавства України в наступних сферах:

- житлово-комунального господарства;
- теплопостачання та водопровідно-каналізаційне господарство;
- охорона здоров'я;
- управління нерухомістю.
- реконструкція річкового порту та його інфраструктури;
- паркування міського автотранспорту;
- благоустрій та управління міськими парками;
- оброблення відходів;
- туризм, відпочинок, рекреація, культура і спорт;
- виробництво, розподілення та постачання електричної енергії, машинобудування;
- інші сфери застосування, що не суперечать чинному законодавству.

4. Організаційно-правові засади здійснення ДПП та повноваження органів місцевого самоврядування

Організаційно-правові засади здійснення ДПП, взаємодії ДП з ПП та основні принципи ДПП на договірній основі визначаються загальнодержавним законодавством, нормативними документами, прийнятими Запорізькою міською радою, Виконкомом, що є

обов'язковими для виконання при державно-приватному партнерстві всіма суб'єктами діяльності на території м. Запоріжжя.

...

5. Порядок прийняття рішення про здійснення ДПП, оголошення конкурсу та визначення його основних умов

Рішення про проведення конкурсу приймається після проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства та/або погодження умов конкурсу виконавчим комітетом Запорізької міської ради, а у випадках, передбачених спеціальним законодавством – Міністерством економічного розвитку та торгівлі України (відповідним Міністерством). Зазначене рішення розміщується протягом п'яти робочих днів на веб-сайті Запорізької міської ради.

Метою проведення конкурсу є визначення Приватного (их) партнера (ів), який забезпечить створення більш сприятливих умов для здійснення державно-приватного партнерства.

...

6. Форми здійснення ДПП

Механізм державно-приватного партнерства передбачає використання різних його форм – концесії, орендних відносин, лізингу, договору щодо управління комунальним майном, договору про спільну діяльність, інших договорів, що не суперечать законодавству України, тощо.

ДПП між територіальною громадою м. Запоріжжя в особі Запорізької міської ради як державного партнера та приватними партнерами застосовується у сферах, передбачених законом з урахуванням пріоритетних галузей застосування ДПП, визначених відповідними рішеннями Запорізької міської ради.

...

Після проведення аналізу ефективності здійснення ДПП та/або погодження умов конкурсу (у випадках, передбачених спеціальним законодавством) Міністерством економічного розвитку та торгівлі України Виконком приймає рішення про проведення конкурсу. Зазначене рішення розміщується протягом п'яти робочих днів на веб-сайті Запорізької міської ради.

Метою проведення конкурсу є визначення ПП, який забезпечить створення сприятливіших умов для здійснення ДПП.

Конкурс з визначення приватного партнера для здійснення ДПП проводиться Комісією у відповідності з вимогами діючого законодавства. Комісія діє відповідно до Положення про Комісію з питань проведення конкурсу на визначення приватного партнера (партнерів) щодо об'єктів комунальної власності, що розробляється на підставі діючого законодавства і затверджується Виконкомом.

...

7. Основні істотні умови договорів про здійснення ДПП

При укладенні договору про здійснення ДПП в обов'язковому порядку необхідно зазначати наступні істотні умови договору:

- найменування державного партнера та об'єкта державно-приватного партнерства;
- зобов'язання сторін, в тому числі обсяг і форма фінансової участі Державного та Приватного партнерів у здійсненні зазначеного партнерства;
- перелік, обсяги і строки виконання передбачених договором робіт;
- вимоги до якості товарів, робіт послуг, що виконуються згідно з договором;

...

– строк дії договору про партнерство, дата, місце підписання та порядок набрання ним чинності.

8. Умови передачі об'єктів, що використовуються при здійсненні ДПП

Передача об'єктів, що перебувають у комунальній власності, приватному партнеру для виконання умов договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, не зумовлює перехід права власності на ці об'єкти до приватного партнера. Такі об'єкти підлягають поверненню державному партнеру після припинення дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства. У разі досягнення позитивних результатів здійснення ДПП, за умови додержання інших, спеціальних норм, приватний партнер після закінчення (припинення) строку дії договору в рамках ДПП має переважне право перед третіми особами на укладення цивільно-правових договорів щодо об'єкту ДПП, та переважне право на його приватизацію.

...

9. Організація роботи Комісії з питань проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП щодо об'єктів комунальної власності

Відповідно до положень і принципів Закону України „Про державно-приватне партнерство” та законодавства про місцеве самоврядування в Україні, виконкомом формується Комісія з питань проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення ДПП щодо об'єктів комунальної власності (далі – Комісія) у складі не менше семи осіб, призначається голова і секретар Комісії та затверджується положення про Комісію.

...

10. Порядок визначення приватного партнера на конкурсних засадах

Визначення приватного партнера для укладення договору (договорів) у рамках державно-приватного партнерства здійснюється виключно на конкурсних засадах, крім випадків, передбачених законом, відповідними рішеннями Запорізької міської ради та/або виконавчого комітету Запорізької міської ради.

У разі, якщо після оголошення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства на участь у зазначеному конкурсі подав заявку лише один претендент, відповідний договір може бути укладений уповноваженим органом з цим претендентом шляхом погодження з ним істотних умов договору, якщо інше не визначено законами, що регулюють відносини, які виникають у процесі укладення та виконання договорів.

...

11. Контроль за здійсненням ДПП

Контроль за здійсненням ДПП здійснюється шляхом:

– щоквартального моніторингу наявності площ приміщень виробничого та невиробничого призначення, які перебувають у комунальній власності і можуть бути надані в оренду суб'єктам підприємницької діяльності;

...

– проведення моніторингу, узагальнення та оприлюднення результатів здійснення державно-приватного партнерства.

Секретар міської ради

Р.О. Таран

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
ПОСТАНОВА

від 16.02.2011

№ 232

Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними

Відповідно до частини першої статті 11 Закону України „Про державно-приватне партнерство” Кабінет Міністрів України постановляє:

Затвердити Методику виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними, що додається.

Прем'єр-міністр України

М. Азаров

Додаток
до Методики

ПЕРЕЛІК

ризиків, виявлених за результатами проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства, та форми управління такими ризиками

Назва групи ризику	Назва ризику	Ступінь загрози (низький, середній, високий)	Пропозиція щодо визначення партнера, на якого покладається відповідальність за наслідки ризику	Можливі форми управління ризиком

(найменування посади)

(підпис)

(ініціали та прізвище)

М.П.

(дата)

Законодавство, що регулює порядок та умови здійснення державно-приватного партнерства

Нормативно-правові акти	Характеристика
Закони України	„Про державно-приватне партнерство”; „Про оренду державного та комунального майна”; „Про концесії”; „Про концесії на будівництво та експлуатацію автомобільних доріг”; „Про особливості передачі в оренду чи концесію об’єктів централізованого водо-, теплопостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності”; „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо здійснення спільної діяльності”.
Постанови Кабінету Міністрів України	„Порядок надання приватним партнером державному партнеру інформації про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства”; „Методика виявлення ризиків, пов’язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними”; „Проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства щодо об’єктів державної, комунальної власності та об’єктів, які належать Автономній Республіці Крим”; „Порядок проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства”.
Розпорядження Кабінету Міністрів України	„Концепція розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві”.
Накази Мінекономрозвитку України	„Форма подання пропозиції щодо здійснення державно-приватного партнерства”; „Форма техніко-економічного обґрунтування здійснення державно-приватного партнерства”; „Методика аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства”; „Положення про оцінку та конкурсний відбір запропонованих міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади інвестиційних проєктів, що передбачають залучення коштів бюджету”.

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ
РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 14.08.2013

№ 739-р

**Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства
в Україні на 2013–2018 роки**

1. Схвалити Концепцію розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки, що додається.

2. Міністерству економічного розвитку і торгівлі разом із заінтересованими центральними органами виконавчої влади за участю Національної академії наук розробити та подати до 1 грудня 2013 р. Кабінетові Міністрів України проект Закону України „Про Стратегію розвитку державно-приватного партнерства в Україні”.

Прем'єр-міністр України

М. Азаров

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 14.08.2013 № 739-р

КОНЦЕПЦІЯ
розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки
(Витяг)

Визначення проблеми та аналіз причин її виникнення

Розвиток сучасної економіки обумовлює необхідність визначення ступеня втручання держави у функціонування ринків з метою забезпечення їх конкурентоспроможності. В умовах загострення глобальної економічної кризи приватний сектор набуває статусу рівноправного партнера держави у виконанні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку країни.

...

Основними причинами уповільнення розвитку державно-приватного партнерства є:

- недостатній рівень уваги держави до реалізації політики у сфері державно-приватного партнерства і недосконалість системи управління розвитком такого партнерства;
- відсутність у сфері державно-приватного партнерства дієвих заходів із створення умов для його розвитку, а також чіткого розмежування повноважень між органами державної влади та координації їх діяльності;
- наявність галузевих особливостей провадження господарської діяльності і складність умов довгострокового та взаємовигідного співробітництва між державою і приватними партнерами;

...

Основними проблемами надання державної підтримки у сфері державно-приватного партнерства є:

- дефіцит бюджетних коштів та складність механізму надання державної підтримки;
- відсутність щорічного фінансування довгострокових проектів державно-приватного партнерства;
- невизначеність методології надання державної підтримки в рамках реалізації проектів державно-приватного партнерства;

...

Ураховуючи відсутність позитивних результатів у сфері реалізації проектів державно-приватного партнерства на національному та місцевому рівні, необхідно розробити проект Закону України „Про Стратегію розвитку державно-приватного партнерства в Україні”.

Мета і строки реалізації Концепції

Метою Концепції є визначення єдиного підходу до розроблення механізму ефективної взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, приватним сектором та інститутами громадянського суспільства на засадах державно-приватного партнерства для забезпечення успішної реалізації проектів, спрямованих на поліпшення показників національної економіки, якості життя населення і стану навколишнього природного середовища.

Реалізувати Концепцію передбачається протягом 2013–2018 років.

Завданнями Концепції є:

– розроблення з метою підвищення конкурентоспроможності економіки єдиного підходу до розвитку державно-приватного партнерства, визначення пріоритетних сфер застосування і поширення такого партнерства та особливостей його розвитку в окремих сферах;

– удосконалення нормативно-правової бази з питань державно-приватного партнерства;

– здійснення чіткого розподілу повноважень між органами виконавчої влади у системі державного управління щодо державно-приватного партнерства;

...

Державна фінансова підтримка державно-приватного партнерства повинна передбачати:

– надання прямої фінансової підтримки;

– відшкодування з державного бюджету витрат приватного партнера за надані споживачам послуги в порядку, встановленому законодавством;

– надання державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов’язань суб’єктів господарювання та кредитування за рахунок державного і місцевих бюджетів;

...

Очікувані результати

Реалізація Концепції дасть змогу:

– сформувати єдиний підхід до удосконалення нормативно-правової бази та розвитку інституціонального середовища державно-приватного партнерства;

– удосконалити механізм державного управління у сфері забезпечення розвитку такого партнерства;

– розробити і реалізувати проекти державно-приватного партнерства;

– підвищити ефективність застосування механізму надання державної підтримки у сфері державно-приватного партнерства;

– підвищити рівень підготовки і кваліфікації фахівців органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань застосування механізму зазначеного партнерства.

Обсяги фінансових, матеріально-технічних та трудових ресурсів

Реалізація Концепції не потребує залучення додаткових фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів.

Чернівецька міська рада
2 сесія V скликання

РІШЕННЯ

Про затвердження Положення про порядок сплати, обліку та використання коштів, що спрямовуються на фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців і визнання рішень такими, що втратили чинність

від 25.05.2006 № 16

м. Чернівці

Відповідно до статей 25, 26, 69, 73 Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні”, з метою ефективного використання коштів, що спрямовуються на фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців, у зв'язку з набуттям повноважень Чернівецькою міською радою V скликання, Чернівецька міська рада

ВИРІШИЛА:

1. Затвердити Положення про порядок сплати, обліку та використання коштів, що спрямовуються на фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців, згідно з додатком 1.

2. Затвердити склад робочої групи з розподілу коштів, залучених на засадах добровільного самооподаткування громадян, згідно з додатком 2.

3. Затвердити зразок форми декларації про сплату місцевого збору з метою фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців, згідно з додатком 3.

4. Визнати такими, що втратили чинність:

4.1. Рішення XIV сесії міської ради III скликання від 18.05.2000 № 276 „Про самооподаткування громадян м. Чернівці”;

4.2. Рішення 2 сесії міської ради IV скликання від 30.05.2002 № 19 „Про внесення змін до рішення XIV сесії міської ради III скликання від 18.05.2000 № 276 „Про самооподаткування громадян м. Чернівці”.

5. Вказане рішення опублікувати в газеті „Чернівці”.

6. Організацію виконання цього рішення покласти на фінансове управління міської ради та державну податкову інспекцію у м. Чернівцях.

7. Контроль за виконанням рішення покласти на постійні комісії міської ради з питань житлово-комунального господарства та охорони навколишнього середовища і з питань економіки, бюджету та фінансів.

Чернівецький міський голова

М. Федорук

Додаток 1
до рішення 2 сесії міської ради V скликання
від 25.05.2006 № 16

ПОЛОЖЕННЯ
про порядок сплати, обліку та використання коштів, що спрямовуються на
фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців
(Витяг)

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

1.1 За результатами місцевого референдуму від 16.04.2000 та на підставі цього Положення, на засадах добровільного самооподаткування громадян в м. Чернівцях запроваджений місцевий збір з метою фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ.

2. ПЛАТНИКИ ЗБОРУ

2.1. Платниками збору є повнолітні мешканці міста.

3. РОЗМІР ЗБОРУ

3.1. Збір встановлений в розмірі 1 грн. в рік з кожного повнолітнього мешканця міста.

4. ПОРЯДОК СПЛАТИ

4.1. Місцевий збір на фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ сплачують щорічно:

4.1.1. Працюючі громадяни та студенти – по місцю основної роботи та навчання;

4.1.2. Непрацюючі громадяни, громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності (без створення юридичної особи) – через установи банків;

4.1.3. Пенсіонери, що не працюють – по місцю отримання пенсії.

5. ОБЛІК ТА ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ

5.1. Зібрані кошти, згідно з рішеннями виконавчого комітету міської ради спрямовуються виключно на фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців, ремонт (відновлення) безхазяйних пам'ятників, поховань, могил, за поданням робочої групи, склад якої затверджується Чернівецькою міською радою з представників депутатів, виконавчих органів, громадських організацій.

6. ЗВІТНІСТЬ

6.1. Підприємства, установи та організації міста, які здійснюють перерахування місцевого збору з метою фінансування робіт з благоустрою та впорядкування міських кладовищ м. Чернівців, щорічно до 20 лютого року, наступного за звітним подають в державну податкову інспекцію у м. Чернівцях декларацію, згідно з додатком 3.

7. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЛАТНИКІВ ТА КОНТРОЛЬ

7.1. Відповідальність за правильність та своєчасність перерахування збору несуть адміністрації підприємств, установ, організацій міста та установи банків.

7.2. Контроль за сплатою збору підприємствами, установами, організаціями міста покладається на державну податкову інспекцію у м. Чернівцях.

Секретар міської ради

Т. Єремчук

Додаток 3
до рішення 2 сесії міської ради V скликання
від 25.05.2006 № 16

Державній податковій інспекції у м. Чернівцях

від _____
(назва підприємства, організації, ідентифікаційний код, адреса, телефон)

(прізвище директора та головного бухгалтера)

Зразок форми декларації

про сплату місцевого збору з метою фінансування робіт з благоустрою та впорядкування
міських кладовищ м. Чернівців
за 200__ рік

(грн.)

№ з/п	Показники	
1.	Чисельність працівників (осіб)	
2.	Ставка збору	
3.	Сума платежу, що підлягає перерахуванню (стр.1 × 2)	
4.	Фактично сплачено (сума)	
5.	Підлягає доплаті (зменшенню)	

Керівник

Головний бухгалтер

Відмітка інспектора Державної податкової інспекції у м. Чернівцях

Секретар міської ради

Т. Єремчук

Емісія облігацій шляхом їх публічного розміщення

Емісія облігацій шляхом їх публічного розміщення здійснюється за такими етапами:

1) Затвердження міського бюджету (бюджету Автономної Республіки Крим) на відповідний рік з дефіцитом бюджету розвитку спеціального фонду та проекту рішення про розміщення облігацій.

2) Отримання погодження Міністерством фінансів України обсягу та умов здійснення запозичення.

3) Прийняття радою рішення про розміщення облігацій, що має містити відомості про:

- мету запозичення;
- істотні умови запозичення;
- можливість дострокового погашення облігацій;
- можливість прийняття рішення про відмову від розміщення облігацій;
- можливість реструктуризації боргових зобов'язань;
- можливість анулювання викуплених облігацій;
- визначення за потреби уповноваженого органу (посадової особи уповноваженого органу) (далі – уповноважений орган емітента) емітента, якому (якій) надаються повноваження щодо:

- складання проспекту емісії облігацій;
- укладення з Національним банком України договору про обслуговування випусків цінних паперів;

- залучення до розміщення андеррайтера;
- зміни дат початку та закінчення укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій (в межах відповідного бюджетного періоду);

- внесення змін до проспекту емісії облігацій;
- затвердження результатів укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій;

- затвердження результатів розміщення облігацій;
- затвердження звіту про результати публічного розміщення облігацій;
- викупу облігацій у випадках, передбачених проспектом їх емісії;

- дострокового закінчення укладення договорів з першими власниками в процесі публічного розміщення облігацій (за умови, що на запланований обсяг облігацій укладено договори з першими власниками та облігації повністю оплачено);

- повернення внесків, внесених в оплату за облігації, у разі визнання емісії недійсною або у разі не затвердження у встановлені законодавством строки результатів укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій;

- проведення дій щодо забезпечення укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій.

4) Укладення у разі потреби попереднього договору з андеррайтером.

5) Укладення попереднього договору з Національним банком України про обслуговування випусків цінних паперів.

6) Подання до реєстрального органу заяви і всіх необхідних документів для реєстрації випуску облігацій та проспекту їх емісії.

7) Реєстрація реєстральним органом випуску облігацій та проспекту їх емісії, видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій.

8) Внесення за потреби уповноваженим органом емітента змін до проспекту емісії облігацій.

9) Подання до реєстрального органу заяви та всіх необхідних документів для реєстрації змін до проспекту емісії облігацій (у разі прийняття уповноваженим органом емітента рішення про внесення таких змін).

10) Реєстрація реєструвальним органом змін до проспекту емісії облігацій (у разі прийняття уповноваженим органом емітента рішення про внесення таких змін).

11) Укладення у разі потреби договору з андеррайтером.

12) Присвоєння облігаціям міжнародного ідентифікаційного номера.

13) Укладення з Національним банком України договору про обслуговування випусків цінних паперів.

14) Оформлення та депонування тимчасового глобального сертифіката в Національному банку України.

15) Подання до Національного банку України зареєстрованого проспекту емісії облігацій та інформації про особу, визначену на надання емітенту реєстру власників іменних цінних паперів.

16) Розкриття емітентом інформації, що міститься в зареєстрованому проспекті емісії облігацій та змінах до проспекту емісії облігацій (у разі внесення таких змін), у повному обсязі відповідно до нормативно-правового акта Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, що встановлює порядок розкриття інформації на фондовому ринку.

17) Укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій. Перший власник здійснює оплату облігацій відповідно до умов публічного розміщення, але не пізніше дня, що передує дню затвердження результатів укладення договорів з першими власниками в процесі публічного розміщення облігацій.

18) Затвердження результатів укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій уповноваженим органом емітента.

19) Затвердження результатів публічного розміщення облігацій уповноваженим органом емітента.

20) Затвердження звіту про результати публічного розміщення облігацій уповноваженим органом емітента.

21) Подання до реєструвального органу звіту про результати публічного розміщення облігацій.

22) Реєстрація реєструвальним органом звіту про результати публічного розміщення облігацій.

23) Отримання свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій.

24) Розкриття інформації, що міститься у зареєстрованому звіті про результати публічного розміщення облігацій, у повному обсязі відповідно до нормативно-правового акта Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, що встановлює порядок розкриття інформації на фондовому ринку.

25) Надання емітентом до Національного банку України копії свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій. На підставі свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій емітент оформляє глобальний сертифікат на кількість облігацій з урахуванням результатів розміщення облігацій.

26) Оформлення та депонування глобального сертифіката в Національному банку України.

Емісія облігацій шляхом їх приватного розміщення

Емісія облігацій шляхом їх приватного розміщення здійснюється за такими етапами:

1) Затвердження міського бюджету (бюджету Автономної Республіки Крим) на відповідний рік з дефіцитом за спеціальним фондом та проекту рішення про розміщення облігацій.

2) Отримання погодження Міністерством фінансів України обсягу та умов здійснення запозичення.

3) Прийняття радою рішення про приватне розміщення облігацій, що має містити відомості про:

- мету запозичення;
- істотні умови запозичення;
- можливість дострокового погашення облігацій;
- можливість прийняття рішення про відмову від розміщення облігацій;
- можливість реструктуризації боргових зобов'язань;
- можливість анулювання викуплених облігацій;
- визначення за потреби уповноваженого органу емітента, якому надаються повноваження щодо:

- складання проспекту емісії облігацій;
- укладення з Національним банком України договору про обслуговування випусків цінних паперів;

- залучення до розміщення андеррайтера;
- зміни дат початку та закінчення укладення договорів з першими власниками у процесі приватного розміщення облігацій (в межах відповідного бюджетного періоду);

- внесення змін до проспекту емісії облігацій;
- затвердження результатів укладення договорів з першими власниками у процесі приватного розміщення облігацій;

- затвердження результатів розміщення облігацій;
- затвердження звіту про результати приватного розміщення облігацій;
- викупу облігацій у випадках, передбачених проспектом їх емісії;

- дострокового закінчення укладення договорів з першими власниками в процесі приватного розміщення облігацій (за умови, що на запланований обсяг облігацій укладено договори з першими власниками та облігації повністю оплачено);

- повернення внесків, внесених в оплату за облігації, у разі визнання емісії недійсною або у разі не затвердження у встановлені законодавством строки результатів укладення договорів з першими власниками у процесі приватного розміщення облігацій;

- проведення дій щодо забезпечення укладення договорів з першими власниками у процесі публічного розміщення облігацій.

4) Укладення у разі потреби попереднього договору з андеррайтером.

5) Укладення з Національним банком України попереднього договору про обслуговування випусків цінних паперів.

6) Подання до реєстрального органу заяви і всіх необхідних документів для реєстрації випуску облігацій та проспекту їх емісії.

7) Реєстрація реєстральним органом випуску облігацій та проспекту їх емісії, видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій.

8) Внесення за потреби уповноваженим органом емітента змін до проспекту емісії облігацій.

9) Подання до реєстрального органу заяви та всіх необхідних документів для реєстрації змін до проспекту емісії облігацій (у разі прийняття уповноваженим органом емітента рішення про внесення таких змін).

10) Реєстрація реєструвальним органом змін до проспекту емісії облігацій (у разі прийняття уповноваженим органом емітента рішення про внесення таких змін).

11) Укладення у разі потреби договору з андеррайтером.

12) Присвоєння облігаціям міжнародного ідентифікаційного номера.

13) Укладення з Національним банком України договору про обслуговування випусків цінних паперів.

14) Оформлення та депонування тимчасового глобального сертифіката в Національному банку України.

15) Подання до Національного банку України проспекту емісії облігацій та інформації про особу, визначену на надання емітенту реєстру власників іменних цінних паперів.

16) Надання емітентом (в порядку, передбаченому проспектом емісії облігацій) копії зареєстрованого проспекту емісії облігацій та копії зареєстрованих змін до проспекту емісії облігацій (у разі внесення таких змін) особам, які є учасниками приватного розміщення згідно з відповідним рішенням емітента, не менш як за 10 днів до дати початку укладення договорів з першими власниками у процесі приватного розміщення облігацій, визначеної проспектом емісії.

17) Укладення договорів з першими власниками у процесі приватного розміщення облігацій. Перший власник здійснює оплату облігацій відповідно до умов приватного розміщення, але не пізніше дня, що передує дню затвердження результатів укладення договорів з першими власниками в процесі приватного розміщення облігацій.

18) Затвердження результатів укладення договорів з першими власниками у процесі приватного розміщення облігацій уповноваженим органом емітента.

19) Затвердження результатів приватного розміщення облігацій уповноваженим органом емітента.

20) Затвердження звіту про результати приватного розміщення облігацій уповноваженим органом емітента.

21) Подання до реєструвального органу звіту про результати приватного розміщення облігацій.

22) Реєстрація реєструвальним органом звіту про результати приватного розміщення облігацій.

23) Отримання свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій.

24) Надання емітентом до Національного банку України копії свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій. На підставі свідоцтва про реєстрацію випуску облігацій емітент оформляє глобальний сертифікат на кількість облігацій з урахуванням результатів розміщення облігацій.

25) Депонування глобального сертифіката в Національному банку України.

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства фінансів України
22.06.2012 № 756

ЖУРНАЛ
реєстрації договорів про надання позик

№ з/п	Номер договору	Дата укладання	Найменування Позичальника
	1	2	3

**Директор Департаменту
місцевих бюджетів та інвестицій**

Є.Ю. Кузькін

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства фінансів України
22.06.2012 № 756

ПРИМІРНИЙ ДОГОВІР
про надання позики на покриття тимчасового
касового розриву місцевого бюджету

від „__” _____ 20__ року

№ _____

м. _____

_____ (найменування територіального органу Державної казначейської служби України)

(далі – Казначейство) в особі _____,
(ініціали, прізвище уповноваженої посадової особи)

який(а) діє на підставі _____,
(реквізити, довіреність або інший документ, що уповноважує особу)

з одного боку, і _____,
(фінансовий орган місцевої державної адміністрації, виконавчого органу місцевої ради)

(далі – Позичальник) в особі _____,
(ініціали, прізвище уповноваженої посадової особи)

який(а) діє на підставі _____,
(реквізити, довіреність або інший документ, що уповноважує особу)

з другого боку (далі – Сторони), керуючись Порядком покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2010 року № 1204 (далі – Порядок), уклали цей договір про таке:

I. ПРЕДМЕТ ДОГОВОРУ

1.1. Казначейство надає поворотну та безоплатну позику Позичальникові на покриття тимчасового касового розриву місцевого бюджету, пов'язаного із забезпеченням захищених видатків (далі – Позика), за рахунок коштів єдиного казначейського рахунка.

1.2. Позичальник погашає позику у розмірі та за рахунок коштів, зазначених у підпункті 4.1.2 пункту 4.1 розділу IV цього Договору.

II. РОЗМІР ПОЗИКИ

Граничний розмір позики за цим Договором становить _____ грн.
(сума цифрами та словами)

III. ПОРЯДОК НАДАННЯ ПОЗИКИ

3.1. Позика надається Позичальникові траншами в межах граничного обсягу, встановленого пунктом 2.1 розділу II цього Договору.

3.2. Позика надається Позичальникові (код за ЄДРПОУ _____) шляхом безготівкового переказу коштів на його рахунок № _____, відкритий в _____

(найменування територіального органу Державної казначейської служби України)

(код банку _____).

IV. ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ СТОРІН

4.1. Казначейство має право:

4.1.1. Вимагати від Позичальника інформацію, необхідну для проведення аналізу його платоспроможності.

4.1.2. Здійснювати безспірне списання коштів у рахунок погашення позики, починаючи з дня ліквідації тимчасового касового розриву, у розмір _____ відсотків усіх надходжень загального фонду місцевого бюджету (за винятком коштів цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду) з рахунка Позичальника (код за ЄДРПОУ _____) № _____, відкритого в _____

(найменування територіального органу Державної казначейської служби України)

(код банку _____).

4.1.3. Змінювати норматив відрахувань, установлений підпунктом 4.1.2 пункту 4.1 розділу IV цього Договору, у разі неможливості погашення позики у строк, установлений пунктом 5.1 розділу V цього Договору.

4.1.4. Застосовувати стовідсотковий норматив відрахувань від усіх надходжень загального фонду місцевого бюджету, за винятком коштів цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду, до повного погашення позики в поточному бюджетному періоді.

4.2. Позичальник має право:

4.2.1. Відкликати надану Казначейству заяву про надання позики.

4.2.2. Отримувати від Казначейства інформацію про стан погашення позики.

4.2.3. Достроково погасити позику.

4.3. Казначейство зобов'язується:

4.3.1. Дотримуватись умов і положень цього Договору.

4.3.2. Надавати Позичальнику позику траншами без нарахування відсотків за користування нею.

4.3.3. Інформувати Позичальника не пізніше ніж за два робочих дні про встановлення нового нормативу відрахувань на погашення позики.

4.3.4. Здійснювати погашення позики у порядку, визначеному розділом V цього Договору.

4.4. Позичальник зобов'язується:

4.4.1. Дотримуватись умов і положень цього Договору.

4.4.2. Спрямовувати суму позики на погашення бюджетних фінансових зобов'язань за захищеними видатками, встановленими пунктом 10 Порядку.

4.4.3. У разі зміни річного показника доходів загального фонду місцевого бюджету на підставі рішення відповідної місцевої ради за згодою Сторін вносити зміни до пункту 2.1 розділу II цього Договору.

4.4.4. Здійснювати повернення позики у порядку, визначеному розділом V цього Договору.

V. ПОРЯДОК ПОВЕРНЕННЯ ПОЗИКИ

5.1. Повернення позики здійснюється протягом 60 днів з дня ліквідації тимчасового касового розриву за рахунок усіх надходжень загального фонду місцевого бюджету (за винятком коштів цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду) шляхом

їх зарахування на єдиний казначейський рахунок із застосуванням відсоткового нормативу, встановленого у підпункті 4.1.2 пункту 4.1 розділу IV цього Договору, до повного погашення позики.

5.2. Строк погашення позики може бути продовжено за згодою Сторін Договору.

Кінцевим строком погашення позики є 1 грудня поточного бюджетного періоду.

5.3. Міністр фінансів України має право встановлювати інший кінцевий строк погашення позики у межах поточного бюджетного періоду.

VI. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СТОРІН І ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

6.1. У разі порушення своїх зобов'язань за цим Договором Сторони несуть відповідальність згідно із законом.

6.2. Усі спори, що пов'язані з Договором, його укладанням або такі, що виникають у процесі виконання умов цього Договору, вирішуються шляхом переговорів між представниками Сторін. Якщо спір неможливо вирішити шляхом переговорів, він вирішується в судовому порядку.

VII. СТРОК ДІЇ ДОГОВОРУ ТА ІНШІ УМОВИ

7.1. Цей Договір набирає чинності з моменту його підписання і діє до повного виконання Сторонами своїх зобов'язань за цим Договором.

7.2. Після підписання цього Договору всі попередні переговори щодо нього, листування, попередні угоди та протоколи про наміри з питань, що так чи інакше стосуються цього Договору, втрачають юридичну силу.

7.3. Зміни до цього Договору можуть бути внесені за згодою Сторін і оформляються додатковим договором, який є невід'ємною частиною цього Договору.

7.4. Усі правовідносини, що виникають у зв'язку з виконанням умов цього Договору і не врегульовані ним, регламентуються нормами законодавства.

7.5. Цей Договір складений українською мовою у двох примірниках, кожний з яких має однакову юридичну силу.

МІСЦЕЗНАХОДЖЕННЯ СТОРІН

Казначейство

Позичальник

За Казначейство:

За Позичальника:

(посада керівника)

(посада керівника)

(підпис) / (ініціали, прізвище)

(підпис) / (ініціали, прізвище)

М.П.

М.П.

**Директор Департаменту
місцевих бюджетів та інвестицій**

Є.Ю. Кузькін

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства фінансів України
22.06.2012 № 756

Начальнику

(найменування територіального органу Державної казначейської служби України)

(прізвище та ініціали)

(посада заявника)

(прізвище та ініціали)

ЗАЯВА
про надання позики

Відповідно до договору від „____” _____ 20__ року № ____ прошу надати позику на покриття тимчасових касових розривів, що виникають під час виконання загального фонду

(повне найменування бюджету)

в обсязі _____ (_____) грн.

(сума цифрами та словами)

з датою надання позики „____” _____ 20__ року.

„____” _____ 20__ року

(дата складання заяви)

(підпис)

М.П.

Виконавець:

(прізвище, ініціали, телефон/факс, адреса електронної пошти)

Відмітка територіального органу Державної казначейської служби України про акцепт: _____

(реквізити документа про акцепт)

Директор Департаменту
місцевих бюджетів та інвестицій

Є.Ю. Кузькін

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства фінансів України
22.06.2012 № 756
(у редакції наказу Міністерства
фінансів України 27.09.2013 № 852)

Розрахунок обсягу тимчасового касового розриву

(найменування бюджету)
станом на „___” _____ 20__ року

(грн.)

1	Залишок бюджетних коштів на рахунках місцевого бюджету та розпорядників бюджетних коштів, є у тому числі:	
1.1	на рахунках загального фонду місцевого бюджету	
1.2	на особових рахунках розпорядників бюджетних коштів за коштами, отриманими із загального фонду місцевого бюджету	
1.3	на реєстраційних рахунках розпорядників бюджетних коштів за коштами, отриманими із загального фонду місцевого бюджету	
2	Обсяг очікуваних надходжень до загального фонду місцевого бюджету (у розрізі днів)**	
3	Залишок зареєстрованих та непогашених бюджетних фінансових зобов'язань***, у тому числі за КЕКВ бюджету:	
3.1	2110	
3.2	2120	
3.3	2220	
3.4	2230	
3.5	2270	
3.6	2282 (у частині видатків бюджетних установ на оплату праці та нарахування на оплату праці, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв, виплату стипендій; у повному обсязі видатків закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, пілотного проекту з реформування системи охорони здоров'я відповідно до закону)	
3.7	2400	
3.8	2610 (у частині видатків комунальних закладів охорони здоров'я, які є одержувачами бюджетних коштів, на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв)	
3.9	2620 (у частині видатків бюджетних установ на оплату праці та нарахування на оплату праці, придбання медикаментів, забезпечення продуктами харчування, оплату комунальних послуг та енергоносіїв)	
3.10	2720	
4	Обсяг тимчасового касового розриву (1 + 2 – 3)	

* Крім цільових міжбюджетних трансфертів та коштів резервного фонду.

** Крім цільових міжбюджетних трансфертів.

*** Крім зобов'язань, джерелом погашення яких є кошти цільових міжбюджетних трансфертів та кошти резервного фонду.

Уповноважена особа

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

М.П.

ПОГОДЖЕНО:
Відповідальна особа
територіального органу
Державної казначейської
служби України

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

Термінологічний словник

Гарантійне зобов'язання – зобов'язання гаранта повністю або частково виконати боргові зобов'язання суб'єкта господарювання – резидента України перед кредитором у разі невиконання таким суб'єктом його зобов'язань за кредитом (позикою), залученим під державну чи місцеву гарантію.

Гарантований Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста борг – загальна сума боргових зобов'язань суб'єктів господарювання – резидентів України щодо повернення отриманих та непогашених станом на звітну дату кредитів (позик), виконання яких забезпечено місцевими гарантіями.

Грант – цільова фінансова допомога, яка надається на безоплатній і безповоротній основі для ведення певної діяльності чи проведення якогось заходу.

Державно-приватне партнерство – співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому Законом України „Про державно-приватне партнерство” та іншими законодавчими актами.

Концесія – передача природних багатств, підприємств, інших господарських об'єктів, що належать державі чи місцевим органам влади, в тимчасову експлуатацію іншим державам, іноземним фірмам, приватним особам.

Місцеве запозичення – операції з отримання до бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету кредитів (позик) на умовах повернення, платності та строковості з метою фінансування бюджету Автономної Республіки Крим чи міського бюджету.

Місцевий борг – загальна сума боргових зобов'язань Автономної Республіки Крим чи територіальної громади міста з повернення отриманих та непогашених кредитів (позик) станом на звітну дату, що виникають внаслідок місцевого запозичення.

Обслуговування державного (місцевого) боргу – операції щодо здійснення плати за користування кредитом (позикою), сплати комісій, штрафів та інших платежів, пов'язаних з управлінням державним (місцевим) боргом. До таких операцій не належить погашення державного (місцевого) боргу.

Погашення державного (місцевого) боргу – операції з повернення позичальником кредитів (позик) відповідно до умов кредитних договорів та/або випуску боргових цінних паперів.

Самооподаткування – форма залучення на добровільній основі за рішенням зборів громадян за місцем проживання коштів населення відповідної території для фінансування разових цільових заходів соціально-побутового характеру.

Співробітництво територіальних громад – відносини між двома або більше територіальними громадами, що здійснюються на договірних засадах з метою забезпечення соціально-економічного, культурного розвитку територій, підвищення якості надання послуг населенню на основі спільних інтересів та цілей, ефективного виконання органами місцевого самоврядування визначених законом повноважень.

Управління державним (місцевим) боргом – сукупність дій, пов'язаних із здійсненням запозичень, обслуговуванням і погашенням державного (місцевого) боргу, інших правочинів з державним (місцевим) боргом, що спрямовані на досягнення збалансованості бюджету та оптимізацію боргового навантаження.

Література

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Грантрайтинг: методичні рекомендації для органів публічної влади щодо написання проектних заявок / [О.В. Кулініч, Д.С. Ткачов, С.Є. Ігнат'єв та ін.]; за ред. О.В. Кулініча. – Х.: Регіональний центр міжнародних проектів і програм, 2013. – 78 с.
3. Закон України „Про державно-приватне партнерство” від 1 липня 2010 року № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
4. Закон України „Про добровільне об'єднання територіальних громад” від 5 лютого 2015 року № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/157-viii>.
5. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.
6. Закон України „Про особливості здійснення правочинів з державним, гарантованим державою боргом та місцевим боргом” від 19 травня 2015 року № 436-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-19>.
7. Закон України „Про співробітництво територіальних громад” від 17 червня 2014 року № 1508-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>.
8. Закон України „Про цінні папери та фондовий ринок” 23 лютого 2006 року № 3480-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
9. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
10. Муніципальні фінанси: навч. посіб. / За ред. д.е.н., проф. О.П. Кириленко. – Тернопіль: Астон, 2015. – 360 с.
11. Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання державного фонду регіонального розвитку” від 18 березня 2015 року № 196 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-п>.
12. Постанова Кабінету Міністрів України „Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства” від 11 квітня 2011 року № 384 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/384-2011-п>.
13. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними” від 16 лютого 2011 року № 232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-п>.
14. Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів” від 29 грудня 2010 року № 1204 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1204-2010-п>.
15. Рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку „Про затвердження Положення про порядок здійснення емісії облігацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу” 29 квітня 2014 року № 578 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0570-14>.
16. Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013–2018 роки” від 14 серпня 2013 року № 739-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/739-2013-%D1%80>.

Розділ 9.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

9.1. Види фінансового контролю на місцевому рівні.

9.2. Суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні.

9.3. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансового контролю на місцевому рівні.

9.4. Особливості здійснення відомчого і внутрішнього фінансового контролю.

9.5. Громадський контроль в управлінні фінансовими ресурсами територіальної громади.

9.1. Види фінансового контролю на місцевому рівні

Управління суспільними фінансами повинно відбуватися в чіткій відповідності до чинного законодавства та враховувати інтереси громадськості. Виконати цю вимогу можливо тільки завдяки наявності системи ефективного контролю. Фінансовий контроль виступає обов'язковим елементом управління місцевими фінансами та дієвим інструментом, що дає змогу на належному рівні підтримувати фінансову дисципліну.

Фінансовий контроль на місцевому рівні – це діяльність суб'єктів контролю, спрямована на попередження та своєчасне виявлення фактів незаконних та неефективних дій у сфері місцевих фінансів і передбачає оперативне прийняття управлінських заходів щодо виправлення виявлених недоліків, компенсацію заподіяної шкоди та застосування санкцій до винних осіб.

Об'єктами фінансового контролю на місцевому рівні є місцеві бюджети, цільові фонди місцевого самоврядування, місцеві запозичення, комунальне майно та земля, а також фінансова діяльність учасників бюджетного процесу на місцевому рівні та підприємств комунальної власності.

Суб'єктами фінансового контролю на місцевому рівні виступають органи державного управління, органи місцевого самоврядування, спеціалізовані структурні підрозділи галузевих міністерств, відомств і державних комітетів, фінансові та бухгалтерські служби установ, підприємств і організацій комунальної власності, а також громадяни та громадські об'єднання, які наділені контрольними повноваженнями щодо об'єктів фінансового контролю.

Організація фінансового контролю на місцевому рівні враховує особливості функціонування місцевих фінансів. У багатьох країнах органи центральної влади наділені значними контрольними повноваженнями в сфері місцевих фінансів. Це зумовлено насамперед тим, що держава відіграє значну

роль у фінансуванні органів місцевого самоврядування, зокрема для забезпечення виконання делегованих нею повноважень. Відповідно, виникає потреба контролювати використання коштів, які спрямовуються на зазначені цілі, а також обсяг і якість послуг, які створюються за їх рахунок.

На відміну від загальнодержавного рівня, де контрольні повноваження розмежовані між органами влади одного (вищого) рівня, на місцях контрольними повноваженнями наділені владні інституції різних рівнів. Це створює додаткові передумови для забезпечення ефективного контролю у сфері місцевих фінансів. Крім того, на місцевому рівні відбувається розширення об'єкту контролю, порівняно з центральним. Якщо на державному рівні об'єктом фінансового контролю в основному виступає діяльність виконавчої гілки влади, то на місцях контролю підлягають як дії виконавчої влади, так і представницької. Це зумовлено насамперед існуванням в країні єдиної законодавчої бази, якій повинні відповідати рішення, ухвалені органами місцевого самоврядування.

Завданнями фінансового контролю на місцевому рівні є:

— безумовне дотриманням вимог чинного законодавства при ухваленні фінансових рішень органами місцевого самоврядування;

— виявлення можливих резервів розширення ресурсної бази місцевого самоврядування;

— забезпечення економного та ефективного використання матеріальних ресурсів відповідно до рішень, ухвалених представницькими органами місцевого самоврядування;

— попередження і виявлення фактів використання фінансових ресурсів із порушенням встановлених правил;

— забезпечення достовірності інформації про фінансову діяльність органів місцевого самоврядування.

Реалізація поставлених завдань сприяє зміцненню фінансової дисципліни органів місцевого самоврядування, підвищенню ефективності управління суспільними фінансами загалом. Це, в свою чергу, є чинником, що стимулює економічне піднесення, розвиток демократичних відносин в суспільстві та покращення ставлення громадськості до діяльності владних інститутів. Реалізувати завдання, які стоять перед фінансовим контролем на місцевому рівні можливо за умови дотримання при його побудові таких принципів (табл. 9.1).

Контролем повинні бути охоплені всі етапи руху фінансових потоків. В залежності від часу проведення, фінансовий контроль на місцевому рівні поділяється на попередній, поточний та наступний.

Попередній контроль проводиться до моменту здійснення фінансових операцій, під час яких допускаються або можуть бути допущені порушення. Важливість попереднього фінансового контролю полягає в тому, що він покликаний, перш за все, попередити виникнення порушень у формуванні та використанні фінансових ресурсів місцевого самоврядування ще до того, як вони відбудуться. В даному разі існує можливість уникнення можливих фінансових втрат і, відповідно, необхідності відшкодовувати заподіяні збитки.

Якщо порівнювати ефективність попереднього контролю на різних етапах бюджетного процесу, то очевидно, що більш доцільними є ті контрольні заходи, які дозволяють встановити неефективність видатків ще до їхнього включення до місцевого бюджету. Адже в цьому разі завдяки виявленню недоліків існує можливість спрямувати обмежені ресурси для здійснення інших суспільно важливих заходів. Виявлення неефективності бюджетних видатків вже після затвердження бюджету не є гарантією того, що ці витрати не будуть здійснені. Це пов'язано з тим, що: по-перше, виконавча влада зобов'язана виконувати схвалений бюджет; по-друге, для скасування видатків необхідна згода представницької гілки влади. Висновки професійних аудиторів про неефективність видатків не завжди служать переконливим аргументом для політиків, які приймають рішення про внесення змін до бюджету.

Таблиця 9.1

Принципи фінансового контролю на місцевому рівні

Назва принципу	Зміст принципу
Відповідальності перед громадою	Внаслідок виявлених порушень у фінансовій сфері органи місцевого самоврядування несуть політичну, моральну, адміністративну чи кримінальну відповідальність.
Незалежності органів контролю	Органи фінансового контролю на місцевому рівні в своїй діяльності не повинні бути залежними від рішень органів, які підлягають контролю.
Безперервності	Контрольні заходи повинні здійснюватися постійно та безперервно.
Повноти	Фінансовим контролем повинна бути охоплена вся діяльність у сфері місцевих фінансів.
Поєднання зовнішнього та внутрішнього контролю	Фінансовий контроль повинен здійснюватися не тільки суб'єктами зовнішнього контролю, але й підрозділами самої організації.
Підзвітності	Органи фінансового контролю повинні бути підзвітні у своїй діяльності перед суспільством, органами представницької та виконавчої влади, а також перед органами вищого державного фінансового контролю.
Результативності	Фінансовий контроль повинен сприяти покращенню управління місцевими фінансами. Витрати на забезпечення контролю не повинні перевищувати ефект, що отриманий за результатами здійсненого контролю.
Професійності	Проведення контрольних заходів передбачає застосування специфічних прийомів та методів, які вимагають ґрунтовних знань та навиків. Володіють ними тільки професійно підготовлені спеціалісти.
Поєднання попереднього та наступного контролю	Для досягнення високої ефективності фінансового контролю, він повинен здійснюватися як перед здійсненням фінансової операції, так і після неї.
Публічності та прозорості контролю	Діяльність контролюючих органів повинна бути відкритою для суспільства. Результати контрольних заходів мають своєчасно оприлюднюватися.

Поточний контроль здійснюється під час проведення фінансових операцій та є складовою системи оперативного фінансового управління. Здійснення поточного контролю на етапі касового виконання бюджету не забезпечує повною мірою його високу результативність. Адже під час оплати відбувається погашення раніше взятих зобов'язань, а не здійснення платежу може спричинити фінансові санкції для платника. В цьому випадку важко виправляти виявлені недоліки раніше взятих зобов'язань – високу вартість отримуваних товарів, робіт, послуг, незадовільний асортимент та ін. Тому ефективність поточного контролю підвищується, якщо його здійснювати на більш ранніх етапах – ще під час виникнення зобов'язань місцевого самоврядування, коли відбувається укладання угод, розміщення замовлень.

Суттєвим недоліком попереднього та поточного контролю є їх висока вартість. В разі, коли контрольні заходи передують вчиненим фінансовим порушенням, потрібно контролювати всю сукупність фінансових операцій. А це призводить до витрачання значних трудових та матеріальних ресурсів.

Наступний контроль проводиться після проведення фінансових операцій. Цей вид контролю, на відміну від інших, передбачає більш поглиблене дослідження фінансової діяльності об'єктів контролю. Основним призначенням наступного фінансового контролю є виявлення відхилень, які упущені при здійсненні попереднього на поточного контролю. Він обов'язково здійснюється у випадку отримання відомостей про можливі порушення в сфері місцевих фінансів для їх підтвердження або спростування. Крім того, наступний контроль може проводитися для підтвердження фінансової звітності, виявлення фактів незаконного та неефективного використання матеріальних ресурсів на місцевому рівні. Для цього передбачається детальне вивчення документальних та фактичних даних, порівняння їх із плановими фінансовими показниками.

Слід зауважити, що всі вищевказані види контролю тісно взаємопов'язані між собою. Результативність фінансового контролю на місцевому рівні в цілому залежить як від ефективності кожного з видів контролю, так і від оптимального розмежування сфер їх застосування.

9.2. Суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні

Контрольними повноваженнями в сфері місцевих фінансів наділені різні державні та громадські інститути. Особливістю фінансового контролю на місцевому рівні є участь великої кількості суб'єктів, залежно від яких, його поділяють на контроль органів державного управління, органів влади Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, відомчий, внутрішній та громадський контроль (рис. 9.1).

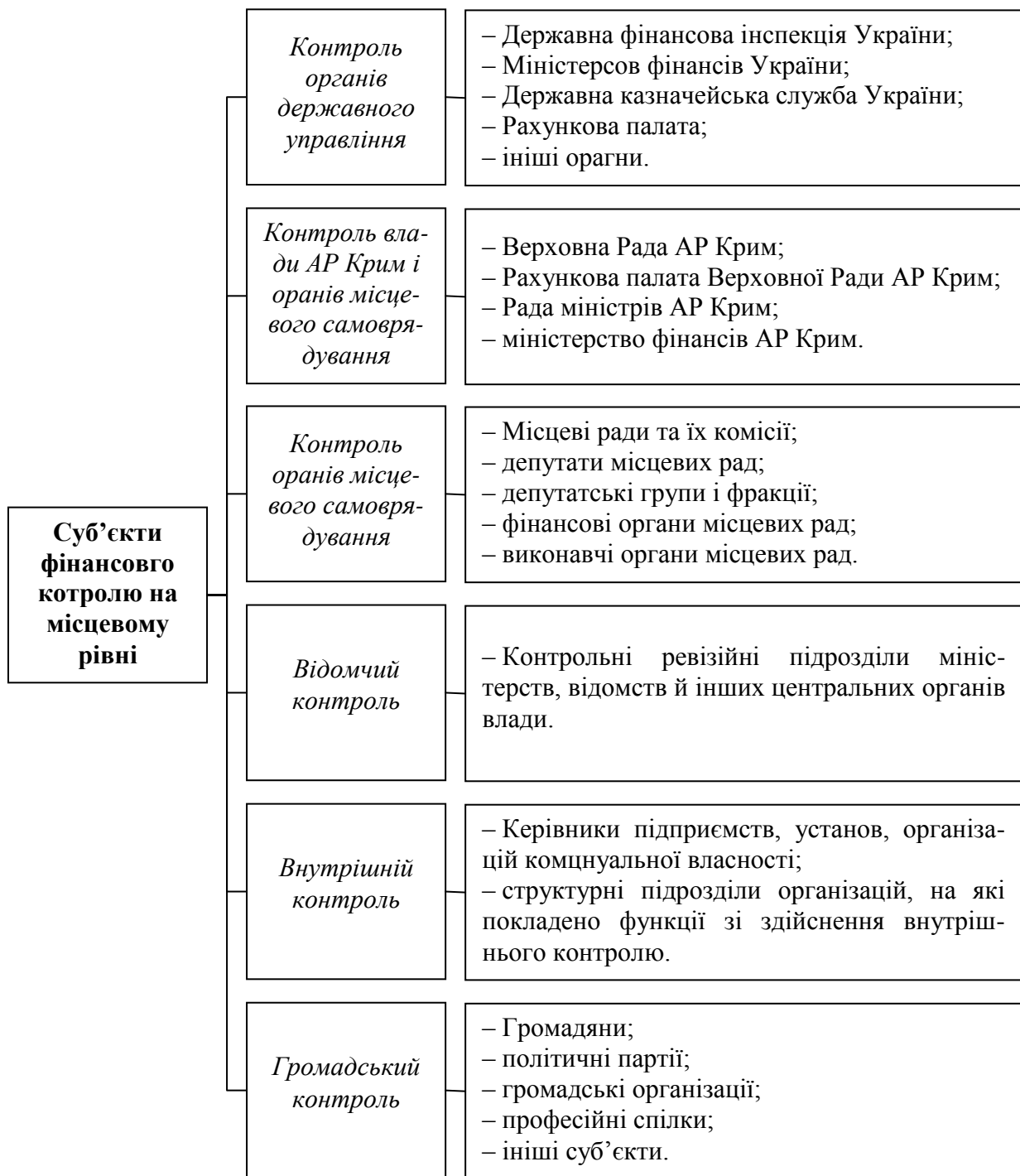

Рис. 9.1. Класифікація фінансового контролю на місцевому рівні за суб'єктами контролю

Фінансовий контроль органів державного управління – це контроль з боку органів центральної влади, який може бути застосований щодо будь-якого об'єкту контролю, і спрямований на забезпечення виконання законодавства та дотримання інтересів держави в сфері місцевих фінансів. В даний час органи державного управління відіграють визначальну роль в забезпеченні фінансового контролю на місцевому рівні. Це зумовлено, по-перше, нерозвиненістю на місцевому рівні інших видів фінансового контролю; по-

друге, тим, що переважна частина фінансових ресурсів місцевого самоврядування направляється на виконання делегованих повноважень.

Провідне місце серед органів державного управління, які наділені контрольними повноваженнями у сфері місцевих фінансів належить спеціалізованому органу державного фінансового контролю Державна фінансова інспекція України. Свою діяльність цей орган здійснює на основі Закону України „Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні” 26 січня 1993 року № 2939-ХІІ від та Указу Президента України „Про Положення про Державну фінансову інспекцію України” від 23 квітня 2011 року № 499/2011. Державна фінансова інспекція України уповноважена здійснювати ревізії та перевірки, як у сфері місцевих бюджетів, так і в комунальному секторі. Основними завданнями Державної фінансової інспекції в сфері місцевих фінансів є здійснення державного фінансового контролю за:

- виконанням функцій з управління об’єктами державної власності;
- цільовим та ефективним використанням коштів державного і місцевих бюджетів;
- цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), одержаних під державні (місцеві) гарантії;
- достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах при складанні планових бюджетних показників;
- відповідністю взятих бюджетних зобов’язань розпорядниками бюджетних коштів відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі);
- веденням бухгалтерського обліку, а також складанням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету;
- станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів;
- усуненням виявлених недоліків і порушень¹.

Державна фінансова інспекція України стосовно місцевого самоврядування здійснює зовнішній фінансовий контроль. Працівники служби не залежать у своїй діяльності від рішень місцевої влади. Це позначається на заходах, які вживають працівники цієї служби за наслідками ревізій та перевірок. Зазвичай за наслідками ревізій та перевірок установ, підприємств та організацій комунальної власності матеріали до правоохоронних органів передаються частіше, ніж загальнодержавної власності. Також частіше притягнуто до адміністративної відповідальності осіб, які представляють

¹ Закон України „Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні” від 26 січня 1993 року № 2939-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-12/print1434006145131901>.

установи, підприємства та організації комунальної власності, ніж загальнодержавної власності.

Механізм реалізації контрольних повноважень органами Державної фінансової інспекції стосовно органів місцевого самоврядування, розпорядників коштів місцевих бюджетів, комунальних підприємств тощо регламентований у Порядку проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією, її територіальними органами, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2006 року № 550.

<i>Не пізніше, ніж на 10 днів до початку планової ревізії</i>	Орган державної фінансової інспекції надсилає повідомлення із зазначенням дати початку і закінчення проведення ревізії. Тривалість не має перевищувати 30 робочих днів.
<i>Початок проведення ревізії</i>	Посадові особи вправі приступити до проведення ревізії за умови надання направлення на ревізію. Посадові особи контролюючого органу зобов'язані розписатися в журналі реєстрації перевірок об'єкта контролю.
<i>Продовження термінів проведення ревізії</i>	Строк проведення ревізії в межах визначеного законом терміну продовжується за рішенням керівника контролюючого органу. Подовження термінів проведення планової ревізії можливе лише за рішенням суду на термін, що не перевищує 15 робочих днів.
<i>Закінчення ревізії</i>	Результат ревізії викладається в акті. Акти ревізії надаються для ознайомлення і підписання не пізніше, ніж за 5 робочих днів після проведення ревізії. Підписані примірники акта мають бути повернуті контролюючому органу в строк не пізніше, ніж 3 робочих дні після отримання.
<i>Реалізація результатів ревізії</i>	Якщо вжитими в період ревізії заходами не забезпечено усунення виявлених порушень контролюючим органом у строк не пізніше, ніж 10 робочих днів після реєстрації акта ревізії, а у разі надходження заперечень зауважень до нього не пізніше, ніж робочих дні після надіслання письмова вимога щодо усунення виявлених порушень.
<i>Розгляд скарг на дії або бездіяльність посадових осіб</i>	Дії або бездіяльність посадових осіб органу державного фінансового контролю можуть бути оскаржені в судовому або адміністративному порядку. Орган державного фінансового контролю забезпечує розгляд скарг в адміністративному порядку не пізніш як у місячний строк з моменту їх надходження.

Рис. 9.2. Порядок проведення ревізії державною фінансовою інспекцією

Новим напрямом діяльності Державної фінансової інспекції України є аудит фінансової та господарської діяльності бюджетних установ. Аудит фінансової та господарської діяльності бюджетної установи – це форма контролю, яка спрямована на запобігання фінансовим порушенням та забезпечення достовірності фінансової звітності. Основним завданням фінансово-господарського аудиту є сприяння бюджетній установі в забезпеченні правильності ведення бухгалтерського обліку, законності використання бюджетних коштів, комунального майна, складанні достовірної фінансової звітності та організації дієвого внутрішнього фінансового контролю.

Крім цього напрямку аудиту, розпочата робота по запровадженню аудиту ефективності виконання бюджетних програм – форми контролю, що спрямована на визначення ефективності використання бюджетних коштів для реалізації запланованих цілей та встановлення факторів, які цьому перешкоджають. Аудит ефективності здійснюється з метою розроблення обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності використання коштів місцевих бюджетів у процесі виконання бюджетних програм.

Міжнародна практика розподілу повноважень у сфері фінансового контролю на місцевому рівні свідчить про те, що контроль органів центральної влади повинен бути зорієнтований, перш за все, на забезпечення законності діяльності. Аудит ефективності відповідно до цих принципів належить до пріоритетів внутрішнього контролю, який організують органи місцевого самоврядування. Однак, незважаючи на це, покладення на Державну фінансову інспекцію України повноважень щодо здійснення аудиту ефективності видатків можна вважати виправданим. Це обумовлено тим, що фінансовий контроль з боку органів місцевого самоврядування є нерозвиненим, крім того, в них відсутні спеціальні структурні підрозділи, які могли б виконувати цю функцію.

Основним завданням *Міністерства фінансів України* є забезпечення проведення єдиної фінансової, бюджетної, податкової політики держави. Для виконання цих стратегічних завдань, воно наділене певними контрольними повноваженнями. Незважаючи на те, що Міністерство фінансів реалізує контрольні функції здебільшого у сфері державних фінансів, частина їх перебуває в площині місцевих фінансів. Щодо місцевих бюджетів, фінансові органи мають право здійснювати контроль за дотриманням бюджетного законодавства на кожній із стадій бюджетного процесу.

Місцеві фінансові органи організують складання проектів місцевих бюджетів. Контрольна діяльність цих органів спрямовується, перш за все, на перевірку поданих головними розпорядниками коштів бюджетних запитів. За її результатами вони формують висновки про доцільність включення бюджетних запитів до проекту місцевого бюджету перед поданням його на розгляд відповідної місцевої держадміністрації.

На стадії виконання місцевих бюджетів місцеві фінансові органи здійснюють контроль за відповідністю бюджетного розпису показникам затвердженого місцевого бюджету.

Організуючи виконання місцевих бюджетів, фінансові органи контролюють дохідну, так і видаткову його частини. Здійснюючи моніторинг

доходів, вони повинні своєчасно виявляти відхилення фактичних надходжень від запланованих та вживати відповідних заходів. Якщо за результатами квартального звіту виявиться, що загальний фонд бюджету недоотримує більше ніж 15% надходжень, фінансовий орган повинен підготувати зміни до бюджету, які передбачатимуть адекватне зменшення видаткової частини бюджету.

Місцеві фінансові органи здійснюють попередній та поточний контроль при розподілі коштів місцевого бюджету між головними розпорядниками бюджетних коштів. В даному разі метою контролю є забезпечення відповідності виділених коштів затвердженому розпису бюджету. Крім того, фінансові органи можуть з'ясувати питання законності, ефективності, раціональності бюджетних видатків. Фахівці фінансових органів можуть залучатися до проведення ревізій та перевірок установ, підприємств, організацій, які отримують кошти з місцевих бюджетів.

Місцеві фінансові органи приймають участь у підготовці звіту про виконання місцевого бюджету. Для цього вони аналізують звітні дані, отримані від органів Державного казначейства, виявляють відхилення та неточності, і вживають заходи щодо їх усунення.

Із запровадженням казначейського обслуговування місцевих бюджетів, з'явилися нові суб'єкти фінансового контролю на місцевому рівні – *територіальні органи Державної казначейської служби України*. Свої контрольні повноваження ці органи здійснюють на етапі виконання місцевих бюджетів та складання звітності про їх виконання, переважно у вигляді поточного контролю.

Органи казначейства під час виконання дохідної частини місцевих бюджетів контролюють вірність зарахування надходжень, правильність застосування нормативів розмежування доходів, які встановлені Бюджетним кодексом, законом про державний бюджет і рішеннями рад про місцеві бюджети. Казначейство України контролює перерахування дотації вирівнювання місцевим бюджетам на предмет відповідності запланованим обсягам.

Контрольна діяльність територіальних органів казначейства на етапі виконання видаткової частини місцевого бюджету розпочинається під час реєстрації кошторисів бюджетних установ та інших планових документів. Вони перевіряються на предмет відповідності показникам витягів з розпису місцевого бюджету. Метою даного контролю є недопущення відхилень обсягів основних фінансових документів розпорядників та одержувачів бюджетних коштів від показників, які передбачені у видатковій частині бюджету. Це дає змогу попередити перевищення видатків над затвердженими бюджетними призначеннями.

Казначейська модель обслуговування місцевих бюджетів передбачає здійснення контролю за відповідністю зобов'язань, які беруть розпорядники бюджетних коштів, показникам кошторисів. Необхідність такого контролю зумовлена певними об'єктивними чинниками. В умовах наявності у бюджетних установ повноважень на укладання угод та водночас неможливості застосування матеріальної відповідальності за їх невиконання (неможливо

продати майно школи або оголосити її банкрутом), виникають ризики перекладання непогашених зобов'язань на бюджет. Тому зазначений вид контролю має вагоме значення. Однак слід відмітити, що механізми контролю зобов'язань розпорядників коштів, які нині застосовуються, далеко не досконалі. З одного боку, вони суттєво ускладнюють процес здійснення видатків, з іншого – допускають можливість взяття зобов'язань в обсягах, які перевищують бюджетні асигнування. Відтак, очевидно є необхідність радикального реформування порядку обліку зобов'язань розпорядників коштів місцевих бюджетів.

Контроль органів казначейства безпосередньо на етапі платежу (крім витрат, які здійснюються за рахунок власних надходжень) повинен забезпечити відповідність видатків умовам зареєстрованих зобов'язань і дотримання умов цільового призначення коштів, за рахунок яких вони здійснюються. При здійсненні видатків в частині власних надходжень бюджетних установ казначейський контроль повинен забезпечити їх відповідність напрямам, які передбачені затвердженим кошторисом.

Ще однією ділянкою контрольної діяльності органів казначейства є перевірка фінансової звітності розпорядників та одержувачів коштів місцевих бюджетів. В даному разі перевіряється: по-перше, відповідність даних звітності показникам бухгалтерського обліку виконання місцевих бюджетів, який здійснюють органи казначейства; по-друге, наявність логічного взаємозв'язку між окремими елементами фінансової звітності клієнтів казначейства.

Діяльність *органів Фіскальної служби України* зорієнтована перш за все на забезпечення належного виконання дохідної частини бюджетів. Ці органи здійснюють наступний контроль. Об'єктами контролю виступають платники податків – юридичні (в тому числі бюджетні установи) та фізичні особи.

В сфері місцевих фінансів органи державної податкової служби виконують наступні функції:

— здійснюють контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати податків та інших обов'язкових платежів до місцевих бюджетів;

— ведуть облік податків та інших обов'язкових платежів, які зараховуються до місцевих бюджетів, забезпечують правильність обчислення і своєчасність надходження цих податків та платежів;

— контролюють своєчасність подання платниками бухгалтерських звітів і балансів, податкових декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням податків та інших платежів, а також перевіряють правильність визначення об'єктів оподаткування й обчислення податкових платежів;

— забезпечують застосування та своєчасне стягнення до місцевих бюджетів сум фінансових санкцій, передбачених чинним законодавством за порушення податкового законодавства, а також стягнення адміністративних штрафів;

— проводять перевірки фактів приховування і заниження сум податків та інших обов'язкових платежів до місцевих бюджетів.

Крім того, об'єктами контролю органів Фіскальної служби України виступають виконавчі комітети сільських та селищних рад. Вони перевіряються на предмет дотримання порядку прийняття і обліку податків, інших платежів, отриманих від платників податків готівкою, своєчасності та повноти їх перерахування до бюджету.

Незважаючи на те, що *Рахунковій палаті* відведено важливе місце в системі фінансово-економічного контролю, її повноваження на місцевому рівні є досить обмеженими. Відповідно до чинного законодавства, цей орган державного фінансового контролю наділений правами щодо здійснення контролю тільки щодо використання коштів державного бюджету. Тому Рахункова палата має право контролювати місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування лише у разі, якщо вони отримують, перераховують, витрачають кошти державного бюджету чи використовують або здійснюють управління об'єктами права державної власності.

Характеризуючи рівень організації фінансового контролю органів державного управління, можна зробити висновок, що, незважаючи на велику кількість суб'єктів контролю, не вдається забезпечити належну фінансову дисципліну. Така ситуація зумовлена насамперед тим, що чинна система фінансового контролю на місцевому рівні спрямована в основному на виявлення та фіксацію порушень, а не на їх попередження та профілактику.

9.3. Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері фінансового контролю на місцевому рівні

В Україні функціонує система органів місцевого самоврядування. Зокрема система органів місцевого самоврядування включає:

- сільську, селищну, міську раду;
- районні та обласні ради, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст;
- сільського, селищного, міського голову;
- виконавчі органи сільської, селищної, міської ради;
- старосту;
- органи самоорганізації населення¹.

Представницькі органи місцевого самоврядування здійснюють попередній та наступний контроль як в бюджетній сфері, так і в комунальному секторі. Попередній контроль застосовується, як правило, під час розгляду проекту місцевого бюджету. В даному разі його предметом є дохідна та видаткова частина бюджету. Вони перевіряються на предмет їх відповідності пріоритетам соціально-економічного розвитку території. Контрольні заходи

¹ Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року № 280-97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80/print1393168774342054>.

можуть здійснюватися безпосередньо депутатами місцевих рад або утвореними комісіями, зокрема, з питань бюджету. Крім того, з метою більш детального з'ясування окремих питань депутати можуть об'єднуватися у тимчасові контрольні комісії. Наступний контроль місцеві ради здійснюють на етапі виконання бюджету та розгляду звіту про його виконання. Контроль на стадії виконання місцевого бюджету з боку місцевих рад здебільшого не здійснюється. Однак в окремих випадках депутати можуть перевіряти діяльність виконавчих органів влади під час виконання бюджету на предмет дотримання бюджетних параметрів, які затверджені місцевою радою.

Заключним етапом фінансового контролю місцевої ради є розгляд звіту про виконання місцевого бюджету та ухвалення рішення щодо нього. Контрольні заходи дозволяють встановити відхилення підсумкових даних про виконання бюджету від затверджених місцевою радою норм. В разі виявлення фактів перевищення повноважень з управління бюджетними коштами органами виконавчої влади, а також випадків здійснення видатків понад обсяги затверджених бюджетних призначень та інших порушень місцева рада може звернутися до правоохоронних органів з проханням проведення ґрунтовної перевірки та притягнення винних до відповідальності.

Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” наділяє сільські, селищні та міські ради, які можуть бути ефективно використані для здійснення контрольних функцій у сфері управління фінансами територіальної громади. Основними з них є такі:

- заслуховування звіту сільського, селищного, міського голови про діяльність виконавчих органів рад;
- заслуховування звітів постійних комісій, керівників виконавчих органів ради та посадових осіб, яких вона призначає або затверджує;
- заслуховування повідомлень депутатів про роботу в раді, виконання ними доручень ради;
- розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по запитах;
- скасування актів виконавчих органів ради, які не відповідають Конституції чи законам України, іншим актам законодавства, рішенням відповідної ради, прийнятим у межах її повноважень;
- прийняття рішень про наділення органів самоорганізації населення окремими власними повноваженнями органів місцевого самоврядування, а також про передачу коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів, необхідних для їх здійснення;
- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, цільових програм з інших питань місцевого самоврядування;
- затвердження місцевого бюджету, внесення змін до нього; затвердження звіту про виконання відповідного бюджету;
- встановлення місцевих податків і зборів відповідно до Податкового кодексу України;
- утворення цільових фондів, затвердження положень про ці фонди;
- прийняття рішень щодо здійснення місцевих запозичень;

— прийняття рішень щодо передачі коштів з відповідного місцевого бюджету;

— прийняття рішень щодо надання відповідно до чинного законодавства пільг по місцевих податках і зборах, а також земельному податку;

— встановлення для підприємств, установ та організацій, що належать до комунальної власності відповідних територіальних громад, розміру частки прибутку, яка підлягає зарахуванню до місцевого бюджету;

— прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна;

— створення у разі необхідності органів і служб для забезпечення здійснення з іншими суб'єктами комунальної власності спільних проектів або спільного фінансування (утримання) комунальних підприємств, установ та організацій, визначення повноважень цих органів (служб);

— вирішення відповідно до законодавства питань про створення підприємствами комунальної власності спільних підприємств, у тому числі з іноземними інвестиціями;

— затвердження ставок земельного податку відповідно до Податкового кодексу України;

— заслуховування інформації прокурорів та керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території

Дещо схожими повноваженнями у сфері фінансового контролю наділені обласні та районні ради:

— заслуховування звітів постійних комісій, керівників органів, які рада утворює, обирає та призначає;

— розгляд запитів депутатів, прийняття рішень по них;

— затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку відповідно району, області, цільових програм з інших питань, заслуховування звітів про їх виконання;

— затвердження відповідно районних, обласних бюджетів, внесення змін до них, затвердження звітів про їх виконання;

— розподіл переданих з державного бюджету коштів у вигляді дотацій, субвенцій відповідно між районними бюджетами, місцевими бюджетами міст обласного значення, сіл, селищ, міст районного значення;

— вирішення за дорученням відповідних рад питань про продаж, передачу в оренду, концесію або під заставу об'єктів комунальної власності, які забезпечують спільні потреби територіальних громад і перебувають в управлінні районних, обласних рад, а також придбання таких об'єктів в установленому законом порядку;

— вирішення в установленому законом порядку питань щодо управління об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, що перебувають в управлінні районних і обласних рад; призначення і звільнення їх керівників;

— заслуховування звітів голів місцевих державних адміністрацій, їх заступників, керівників структурних підрозділів місцевих державних

адміністрацій про виконання програм соціально-економічного та культурного розвитку, бюджету, рішень ради із зазначених питань, а також про здійснення місцевими державними адміністраціями делегованих їм радою повноважень;

— прийняття рішень про звернення до суду щодо визнання незаконними актів місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, які обмежують права територіальних громад у сфері їх спільних інтересів, а також повноваження районних, обласних рад та їх органів;

— заслуховування інформації прокурорів та керівників органів внутрішніх справ про стан законності, боротьби із злочинністю, охорони громадського порядку та результати діяльності на відповідній території;

— встановлення тарифів на житлово-комунальні послуги, які надаються підприємствами, що перебувають у спільній власності територіальних громад, представництво інтересів яких здійснює відповідна районна чи обласна рада, а також суб'єктами господарювання, що здійснюють управління (експлуатацію) цілісними майновими комплексами таких підприємств.

Якість реалізації місцевими радами контрольних функцій у сфері управління фінансами територіальних громад переважно залежить від ефективності діяльності у цій сфері депутатів. Основні повноваження депутата у сфері фінансового контролю пов'язані з полягає в наявності в нього права ухвального голосу з усіх питань, які розглядаються на сесіях ради, а також на засіданнях постійної та інших комісій ради, до складу яких його обрано. Своїм голосуванням або неголосовуванням депутати висловлюють свою підтримку того чи іншого рішення.

Крім цього, депутат наділений правом звернутися із запитом до керівників ради та її органів, сільського, селищного, міського голови, керівників органів, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, розташованих або зареєстрованих на відповідній території, а депутат міської (міста обласного значення), районної, обласної ради – також до голови місцевої державної адміністрації з питань, віднесених до відання ради. З метою забезпечення фінансового контролю такі запити можуть стосуватися одержання детальної достовірної інформації про формування та використання коштів місцевого бюджету. Орган або посадова особа, до яких звернено запит, зобов'язані дати усну чи письмову відповідь на запит на сесії ради у строки і в порядку, встановлені радою відповідно до закону. За результатами розгляду запиту рада приймає рішення.

Виконавчі органи місцевого самоврядування також наділені певними контрольними повноваженнями. Забезпечуючи виконання місцевих бюджетів, вони мають право вживати заходів щодо виявлення та усунення відхилень від встановлених правил зарахування та використання бюджетних коштів.

9.4. Особливості здійснення відомчого і внутрішнього фінансового контролю

Певна роль в системі фінансового контролю відводиться *відомчому контролю*. Необхідність його застосування на місцевому рівні зумовлена належністю установ, підприємств та організацій комунальної власності до різних галузей з особливою організацією фінансів. Відомчий контроль здійснюється контрольно-ревізійними службами міністерств та відомств в установах, підприємствах та організаціях, які належать до їх підпорядкування, і спрямовується на попередження та виявлення фактів відхилень у використанні фінансових та матеріальних ресурсів від встановлених правил.

Перевагою відомчого контролю є можливість використання специфічних прийомів та методів, які дозволяють виявляти характерні для певних галузей порушення. Так, контрольно-ревізійні служби Міністерства освіти та науки, Міністерства охорони здоров'я застосовують спеціальні методики проведення ревізій та перевірок в освітніх закладах, установах охорони здоров'я, які утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів.

З метою підвищення ролі місцевого самоврядування в соціально-економічних процесах регіонів, збільшення обсягу та покращення якості суспільних послуг, недостатньо тільки збільшувати фінансові ресурси місцевого самоврядування. Основну увагу необхідно приділяти ефективному використанню суспільних коштів, особливо завдяки покращенню діяльності установ, підприємств та організацій комунальної власності. Важливим інструментом місцевого самоврядування, що сприяє вирішенню цієї задачі є система внутрішнього контролю. *Внутрішній контроль* – це інструмент управління, що дає змогу керівництву органу державного сектора перевірити стан виконання покладених на нього завдань.

Система внутрішнього контролю на місцевому рівні повинна сприяти:

досягненню належного рівня економії, ефективності і результативності в діяльності органу, відповідно до поставлених завдань;

— достовірності фінансової, статистичної й управлінської звітності;

— дотримання встановлених законодавством і керівництвом норм і правил;

— належного захисту активів від втрат¹.

Розвиток системи внутрішнього контролю дозволить заповнити прогалини в існуючій системі фінансового контролю на місцевому рівні, підвищити прозорість у діяльності установ та підприємств комунальної власності.

¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю” від 24 травня 2005 року № 158-р // Офіційний вісник України. – 2005. – № 22. – Ст. 1224.

9.5. Громадський контроль в управлінні фінансовими ресурсами територіальної громади

Функціонування фінансової системи країни в умовах демократії передбачає необхідність постійного всестороннього контролю з боку громадськості за процесами формування та використання суспільних фінансових ресурсів. *Громадський контроль* здійснюється громадянами країни та їх об'єднаннями і спрямовується на попередження та виявлення фактів не врахування інтересів громади в управлінні місцевими фінансами. Суб'єктами цього виду контролю можуть виступати безпосередньо самі громадяни, політичні партії, громадські організації, професійні спілки та інші громадські об'єднання.

Залежність органів місцевого самоврядування від підсумків виборів повинна сприяти залученню широких кіл громадськості до системи управління. З іншого боку, наявність в органі місцевого самоврядування докладної інформації про позицію громадськості стосовно управління фінансами дає змогу врахувати зауваження та пропозиції активістів у своїй діяльності. Як засвідчує практика, громадський контроль є важливою функцією громадянського суспільства, тому є способом залучення населення до управління суспільством та державою. Він є важливою формою реалізації демократії, оскільки дає можливість населенню брати участь у державному управлінні, у вирішенні державних і суспільних справ, активно впливати на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування.¹

Варто зазначити, що державний фінансовий контроль орієнтований здебільшого на дотримання законності управління фінансами територіальних громад. Відтак виявлені порушення законодавства передбачають неодмінне настання санкцій у вигляді адміністративної, цивільної або кримінальної відповідальності. На відміну, від державного фінансового контролю, громадський контроль спрямований переважно на дослідження відповідності практиці управління місцевими фінансами інтересам територіальних громад. Варто зазначити, що часто цілком законні рішення владних суб'єктів щодо мобілізації ресурсів до бюджету або ж витрачання коштів є нерациональними і не відповідають наявним суспільним пріоритетам. Відтак громадський фінансовий контроль спрямований не стільки на дотримання правових норм у фінансовій сфері, як на забезпечення ефективності ухвалюваних рішень. Санкціями з боку громадськості в разі виявлення порушень принципів ефективності в цьому випадку може бути політична відповідальність органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад та інших посадових осіб. Саме тому громадський фінансовий контроль слугує запорукою ефективної діяльності органів місцевого самоврядування.

Тільки завдяки розвитку громадського контролю можна забезпечити виконання основної місії місцевих фінансів – задоволення колективних потреб територіальної громади. Жодні владні інститути неспроможні реалізувати

¹ Іжа М. Громадський контроль в системі публічного управління як ефективний інструмент експертизи державно-управлінських рішень / М. Іжа, О. Радченко // Державна політика. – 2012. – № 4. – С. 74.

інтереси суспільства так, як це роблять самі громадяни. Всі інші види контролю тією чи іншою мірою залежні від владних органів – контрольні заходи бюрократів спрямовуються на дослідження діяльності інших бюрократів. Особливо ця система вразлива на місцевому рівні, де спостерігається тісна залежність між особами, що представляють суб'єкт та об'єкт контролю – управлінська, фінансова, побутова, родинна. Розширення повноважень місцевого самоврядування в цих умовах, без суттєвого посилення громадського контролю, не забезпечить задоволення інтересів територіальної спільноти, а призведе до зміцнення фінансового становища осіб, наближених до влади.

Одним із можливих варіантів організації громадського контролю у сфері місцевих фінансів слугує громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади, Порядок проведення якої регламентований Постановою Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року № 976 (рис. 9.3)¹ Громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади є складовою механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства, громадськими радами оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі. Цінність громадської експертизи полягає в тому, що вона передбачає обов'язки не лише для об'єкта, діяльність якого підлягає оцінюванню, але й для інститутів громадянського суспільства, який її проводить. Важливим для результативності громадського контролю є також вимога подання експертних пропозицій у трьохмісячний строк від початку проведення експертизи.

Нормативно-правовими актами передбачено, що експертні пропозиції, сформульовані під час проведення громадської експертизи, враховуються органом виконавчої влади під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, державних цільових та регіональних програм, формування бюджетів відповідного рівня, вирішення питань поточної діяльності. Застосування вказаної норми підвищує дієвість цього виду громадського фінансового контролю.

Варто зазначити, що процедура переважної більшості видів громадського фінансового контролю нормативно-правовими актами чітко не регламентована. Такі заходи проводяться інститутами громадянського суспільства на власний розсуд відповідно до визначених цілей громадської діяльності. Необхідною умовою здійснення ефективного громадського контролю є забезпечення прозорості управління фінансами територіальних громад, що формує необхідну інформаційну базу відповідних досліджень.

Окрім дії законодавчих норм, що передбачають необхідність оприлюднення інформації про формування та використання фінансових ресурсів, в Україні діють нормативно-правові акти, що покладають зобов'язання на суб'єкти управління фінансами територіальних громад щодо

¹ Постанова Кабінету Міністрів України „Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади” від 5 листопада 2008 року № 976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-%D0%BF/print1434006145131901>.

надання інформації в разі надходження запитів. Провідну роль при цьому виконує Закон України „Про доступ до публічної інформації”. Так, в разі надходження належним чином оформленого запиту на інформацію, розпорядник інформації має надати на нього відповідь не пізніше п’яти робочих днів з дня отримання запиту. У разі якщо запит на інформацію стосується інформації, необхідної для захисту життя чи свободи особи, щодо стану довкілля, якості харчових продуктів і предметів побуту, аварій, катастроф, небезпечних природних явищ та інших надзвичайних подій, що сталися або можуть статись і загрожують безпеці громадян, відповідь має бути надана не пізніше 48 годин з дня отримання запиту.

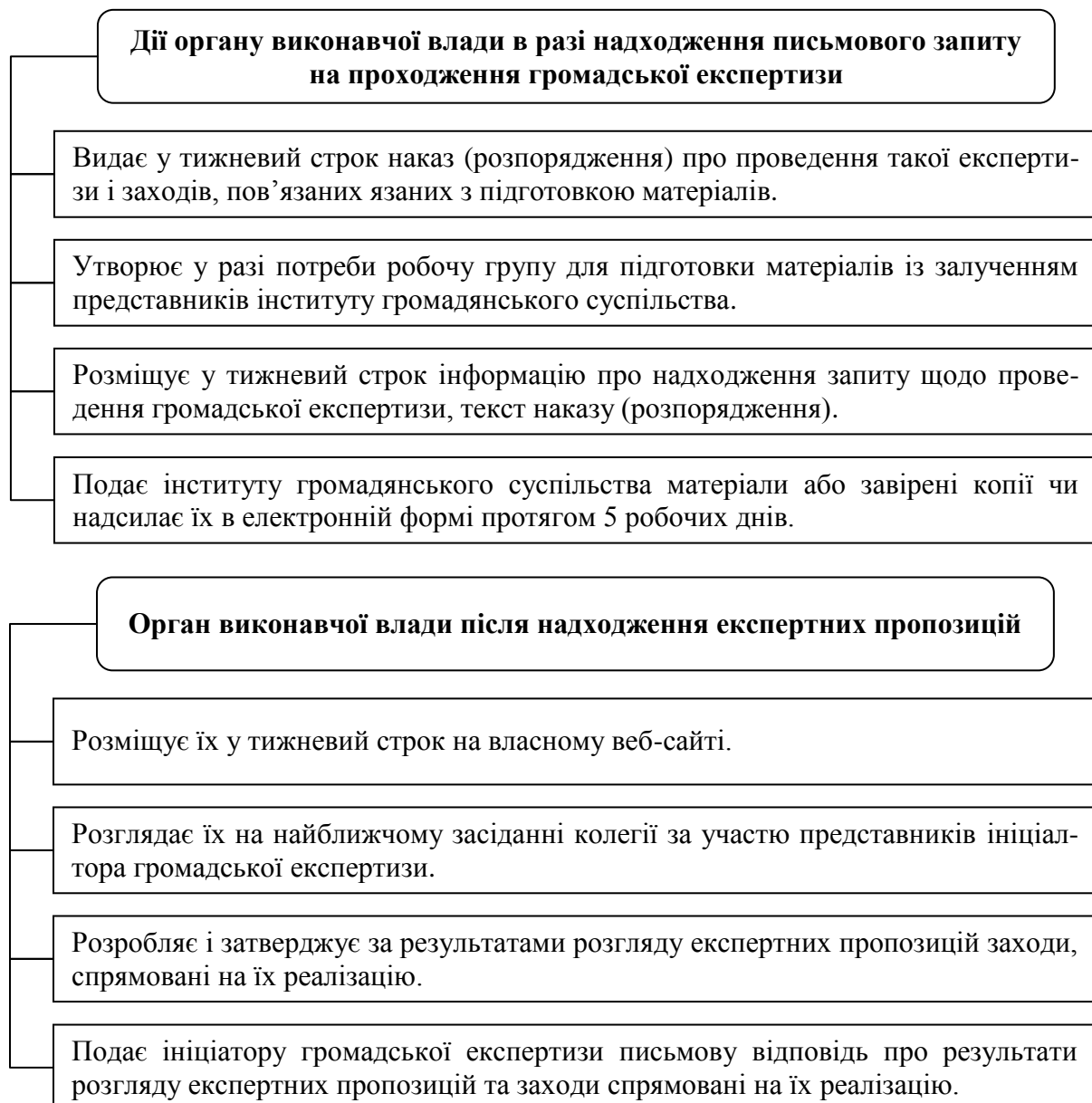

Рис. 9.3. Передбачені нормативно-правовими актами дії органу у процесі проведення громадської експертизи

Надання інформації стосовно управління фінансовими ресурсами територіальних громад може передбачати підготовку великого масиву

матеріалів. Законом передбачено, що у тому разі, якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, розпорядник інформації може продовжити строк розгляду запиту до 20 робочих днів з обґрунтуванням такого продовження. Про продовження строку розпорядник інформації повідомляє запитувача в письмовій формі не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту.

Варто зазначити, що інформація на запит надається безкоштовно. У разі якщо задоволення запиту на інформацію передбачає виготовлення копій документів обсягом більш як 10 сторінок, запитувач зобов'язаний відшкодувати фактичні витрати на копіювання та друк. При наданні особі інформації про себе та інформації, що становить суспільний інтерес, плата за копіювання та друк не стягується.

Законодавством передбачений вичерпний перелік підстав для відмови та відстрочки в задоволенні запиту на інформацію.

Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:

— розпорядник інформації не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;

— інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом відповідно до частини другої статті 6 цього Закону;

— особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені законом фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;

— не дотримано вимог до оформлення запиту на інформацію.

Якість громадського контролю у сфері управління фінансів територіальних громад безпосередньо залежить від обізнаності громадян з предметом дослідження. Співпраця суб'єктів управління місцевими фінансами з громадськими активістами є запорукою ліпшої поінформованості та ґрунтовнішого розуміння досліджуваних проблем. З огляду на це, забезпечення інтенсивного діалогу між органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства сприяє якісному поліпшенню громадського фінансового контролю та повнішому розумінні його результатів органами влади.

РОЗДІЛ 10

КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

10.1. Основні негативні наслідки поширення корупції на формування та використання ресурсів територіальної громади

Серед найбільших проблем сучасного етапу розвитку України є корупція. В офіційних документах керівництва нашої держави визнано, що корупція в Україні набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей. Масштаби поширення корупції загрожують національній безпеці України.¹

Оцінка міжнародних інституцій стосовно масштабів явища корупції в Україні ще більш негативна. Оприлюднені Transparency International результати Індексу сприйняття корупції 2014 засвідчили, що Україна через рік після подій Майдану залишається серед тотально корумпованих держав світу (посідаючи 142 місце з 175 досліджуваних держав) – вона піднялася лише на одну позицію у рейтингу, так і не подолавши межу “корупційної ганьби”. За даними щорічного порівняльного дослідження стану справ у посткомуністичних країнах Європи та Азії “Нації у Транзиті” від Freedom House, у 2014 р. погіршився рейтинг України щодо рівня корупції, який становить 6,25 бала з 7 можливих (де “1” – найкращий показник, “7” – найгірший).²

Поняття корупції є доволі багатограним і його трактування можливе в різних площинах. В загальносоціальному розумінні до корупції відносяться будь-які форми нелегітимного використання службового становища в особистих цілях.

¹ Указ Президента України “Про національну антикорупційну стратегію на 2011–2015 роки” : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011/print1434006145131901>.

² Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році”. – К.: НІСД, 2015. – С. 161.

В антикорупційному законодавстві дається правове визначення корупції, на основі якого формулюються похідні законодавчі терміни. Законом України “Про засади запобігання і протидії корупції” передбачено таке визначення: корупція – використання особою, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди такій особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей.

Сфера управління фінансами територіальних громад не позбавлена корупції. Ухвалення рішень стосовно формування чи використання ресурсів безпосередньо визначає рух значних грошових ресурсів. В умовах суспільного сприйняття та недосконалості застосування заходів щодо недопущення та усунення корупції призводить до появи значних корупційних ризиків. Неспроможність своєчасно ідентифікувати наявні ризики та вижити ризики для їх нейтралізації спричиняє значні негативні наслідки для соціальної сфери та національної економіки.

Найважливішими негативними наслідками явища корупції у сфері місцевих фінансів для соціально-економічного розвитку країни, на нашу думку, є:

- порушення соціальної справедливості в країні;
- втрата ресурсів місцевих бюджетів;
- зниження обсягу та погіршення якості суспільних послуг, зростання їх вартості;
- зростання та викривлення фіскального тиску на економічні суб'єкти;
- демотивація платників податків до добросовісного ставлення до своїх обов'язків;
- погіршення фінансової дисципліни в суб'єктах бюджетного процесу, їхня деморалізація;
- доларизація національної економіки;

- погіршення конкурентоспроможності національної економіки;
- порушення принципів формування та функціонування інститутів влади;
- руйнування демократичних засад функціонування суб'єктів управління фінансами територіальних громад;
- підриває довіру громадян до інститутів влади, знижує її рівень легітимності;
- завдає шкоду суспільній моралі.¹

З огляду на зазначене, передумовою ефективного управління фінансами територіальних громад є інтенсивна боротьба з корупцією. Для цього доцільно насамперед підвищити контроль за управлінням комунальною власністю та формуванням і використанням місцевих бюджетів із боку як органів державного фінансового контролю, так і територіальних громад. Важливе значення при цьому має розвиток мотивів у територіальній громаді до розширення фінансових ресурсів та залучення громадськості до управління бюджетом. Лише в такому разі можна очікувати відчутних позитивних ефектів від розширення фінансових повноважень органів місцевого самоврядування. Це дасть змогу забезпечити суспільство від розкрадання, привласнення та неефективного управління суспільними ресурсами. В протилежному випадку користь від збільшення коштів у їхньому розпорядженні матиме виключно верхівка місцевої влади, а мешканці населених пунктів не отримуватимуть очікуваних вигід.

10.2. Наявні корупційні ризики при наданні земельних ділянок та шляхи їх зменшення

Корупційні злочини у сфері земельних відносин в Україні доволі поширені. Величезні суми хабарів, які підприємці та звичайні громадяни змушені сплачувати чиновникам, що розпоряджаються державними та комунальними землями, погоджують проектну документацію, реєструють земельні ділянки й

¹ Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році”. – К.: НІСД, 2015. – С. 157-158.

права на них, підтверджуються статистикою правоохоронних органів.¹ Згідно з інформацією Генеральної прокуратури України, лише її підрозділами впродовж 2014 р. було виявлено 181 корупційні правопорушення у сфері земельних відносин.² Явище корупції в сфері земельних відносин досить різноманітне, розгалужене, багатогранне, багатофункціональне і складне, оскільки воно охоплює і включає в себе й інші види корупції. Сюди можна включити і корупцію у сфері державної служби, в органах місцевого самоврядування, в органах виконавчої влади, у сфері надання адміністративних послуг, в судових органах, корупцію в органах внутрішніх справ, корупцію в депутатській діяльності і багато інших, але це вже тема для іншої статті. Як бачимо простір для існування земельної корупції зачіпає майже всі інститути гілок влади, оскільки всі вони прямо чи опосередковано мають відношення до земельних відносин. Підтвердженням цього є той факт, що корупція в сфері земельних відносин охоплює також значну кількість суб'єктів держави до повноважень яких входить одне, на наш погляд, найвідповідальніше – розпорядження земельними ресурсами.³

Відповідно до Земельного Кодексу України розпоряджатися землями мають право: Кабінет Міністрів України; Верховна Рада Автономної Республіки Крим; Рада міністрів Автономної республіки Крим; Київська і Севастопольська міські ради; обласні ради; районні ради; сільські, селищні, міські ради; місцеві державні адміністрації. Окрім перелічених державних інституцій які займаються державним управлінням земельними ресурсами, функціонують і ряд інших, таких як: Держземагенство та його структурні підрозділи; Державне агентство водних ресурсів та його структурні підрозділи; Держлісагенство та його структурні підрозділи; Державне підприємство “Центр державного земельного кадастру”;

¹ Мартин А. Г. Десять кроків для подолання корупції у земельних відносинах / А. Г. Мартин, Біленко С. Б. – : К., 2014 : Електронний ресурс : [Режим доступу] : http://www.agroinvest.org.ua/files/Resources/Ten_steps.pdf.

² За вчинення корупційних злочинів у 2014 році до суду направлено 1506 обвинувальних актів : Електронний ресурс : [Режим доступу] : http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=150045.

³ Шкурпат О. В. Запобігання та протидія корупції в сфері земельних відносин / О. В. Шкурпат // Державне управління. – 2012. – № 9 : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=470>

районні та міські органи містобудування та архітектури; природоохоронні та санітарно-епідеміологічні органи. Корупція в земельній сфері складається з великого кола заплутаних, бюрократичних зв'язків, що утворюють складну систему її функціонування.¹

Принципове значення для управління фінансами територіальних громад має реалізація повноважень органами влади щодо передачі земельних ділянок у власність чи у користування. Такими повноваженнями в Україні наділені як органи місцевого самоврядування, так і органи державного управління. Як видно з рис. 10.1, сільські, селищні та міські ради уповноважені передавати земельні ділянки будь якого цільового призначення, які належать лише до комунальної власності відповідних громад. Варто зазначити, що розмежування земель державної та комунальної власності здійснено на основі Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності” № 5245-VI від 06.09.2012 р. Згідно цього нормативно-правового акту землями комунальної власності відповідних територіальних громад вважаються:

а) земельні ділянки:

– на яких розташовані будівлі, споруди, інші об'єкти нерухомого майна комунальної власності відповідної територіальної громади;

– які перебувають у постійному користуванні органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств, установ, організацій;

б) всі інші землі, розташовані в межах відповідних населених пунктів, крім земельних ділянок приватної власності та земельних ділянок державної власності, зокрема, зазначених у підпунктах “а” і “б” пункту в якому визначено землі державної власності.²

¹ Шкуропат О. В. Запобігання та протидія корупції в сфері земельних відносин / О. В. Шкуропат // Державне управління. – 2012. – № 9. : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=470>

² Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування земель державної та комунальної власності” № 5245-VI від 06.09.2012 р. : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5245-17/print1444641728510278>.

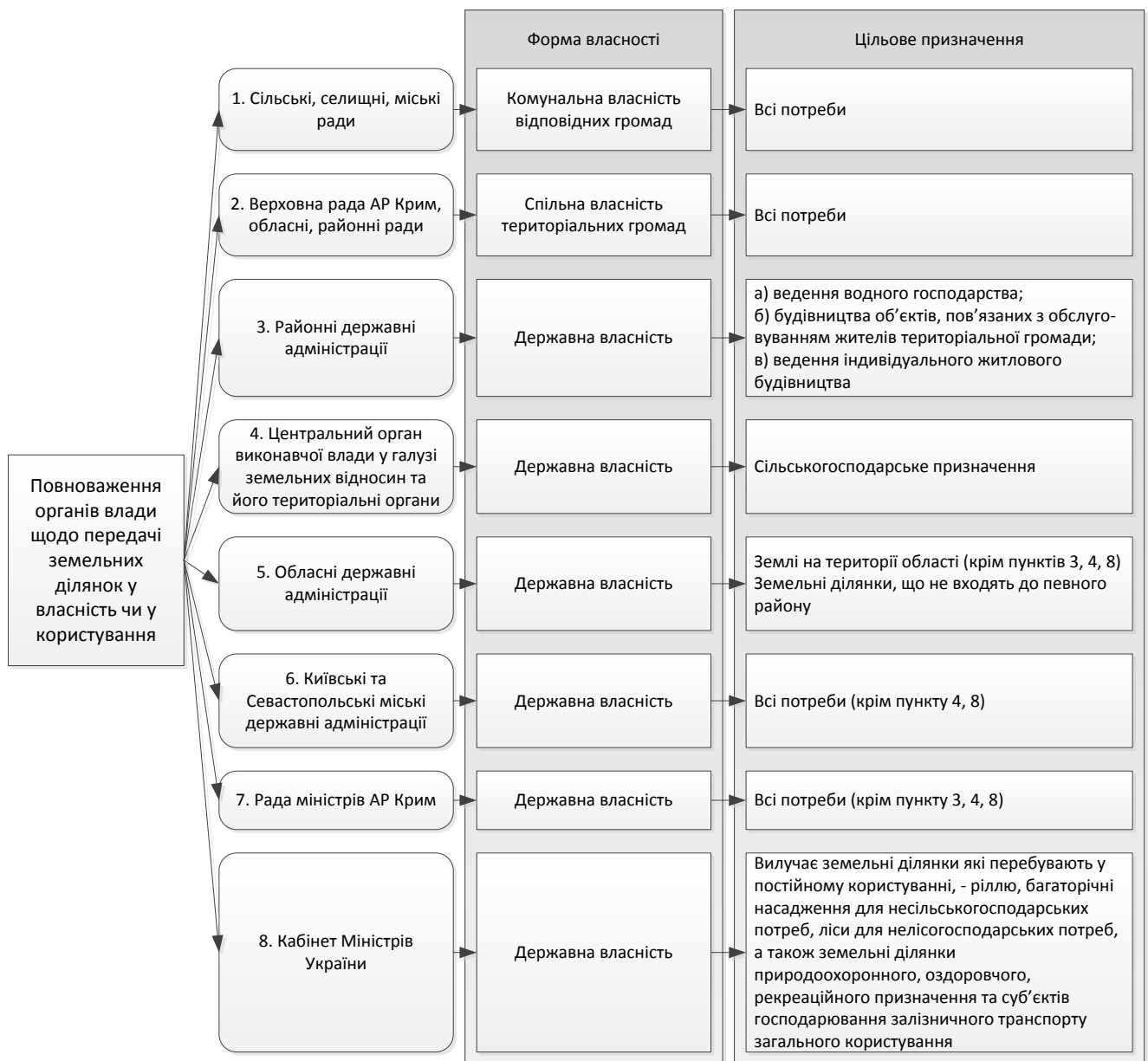

Рис. 10.1. Повноваження органів влади щодо передачі земельних ділянок у власність чи у користування¹

При цьому, у державній власності залишаються:

а) розташовані в межах населених пунктів земельні ділянки:

– на яких розташовані будівлі, споруди, інші об'єкти нерухомого майна державної власності;

¹ Складено на основі: Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print1444641728510278>.

– які перебувають у постійному користуванні органів державної влади, державних підприємств, установ, організацій, Національної академії наук України, державних галузевих академій наук;

– які належать до земель оборони;

б) земельні ділянки, що використовуються Чорноморським флотом Російської Федерації на території України на підставі міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

в) землі зон відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;

г) усі інші землі, розташовані за межами населених пунктів, крім земельних ділянок приватної власності та земельних ділянок, на яких розташовані будівлі, споруди, інші об'єкти нерухомого майна комунальної власності відповідної територіальної громади.

Варто зазначити, що місцеві бюджети одержують доходи від різних операцій з земельними ділянками. Так, а разі продажу земельної ділянки (або прав на неї), яка належить до комунальної власності, відповідні місцеві бюджети одержують увесь обсяг коштів, сплачених за цю операцію майбутнім землевласником або землекористувачем. У разі вчинення аналогічних операцій з землею, яка належить до державної форми власності, місцеві бюджети одержують 90% відповідних надходжень (10% коштів зараховують до державного бюджету). Відповідним чином відбувається зарахування земельного податку та орендної плати.

Прямим негативним наслідком корупційних явищ у сфері земельних відносин є втрата місцевим бюджетом потенційних надходжень внаслідок корупційних діянь службових осіб. Відповідно до даних звіту соціологічного опитування серед причин що спричиняють корупцію в земельних відносинах є наступні: недосконалість законодавчої бази (непрозорість, неоднозначність, суперечливість); неоднозначність законодавчої бази; бюрократична, складна та затяжна у часі процедура отримання дозволів; відсутність чіткості та однозначності в законі; непрозорість інформації щодо надання дозволів, її

неврегульованість; специфіка менталітету населення; часті зміни влади на місцевому рівні; низький рівень бізнес-культури [13, с. 16-17].¹

Поширеним наслідком корупційних діянь посадових осіб є використання земельних ділянок без належного юридичного оформлення. За даними Михайла Апостола, який виконує функції радника міністра внутрішніх справ України, в нашій країні 7–8 млн. гектарів землі державної власності, переважну частину з яких становлять землі запасу і резерву, використовується без сплати до місцевих бюджетів передбачених платежів.² Наприклад, за офіційної інформацією Головного управління Держземагенства у Харківській області, станом на початок 2015 р. в області нараховувалося 157,8 тис. га земель запасу та 42,4 тис. га земель резерву. З цих сільськогосподарських угідь не було надано у власність чи користування відповідно 94,1 тис. га (59,6%) земель запасу та 40,0 тис. га (94,3%) – земель резерву.³ Варто зазначити, що річна вартість оренди 1 га землі на аукціонах, які проводяться ... становить біля 1000 грн. Таким чином, можна приблизно розрахувати втрати, яких зазнають місцеві бюджети. Частими також є випадки так званих самобудів на земельних ділянках комунальної власності.

Мінімізувати корупційні явища, зумовлені зазначеними причинами, можна завдяки реалізації низки заходів, зокрема:

- проведення суцільної інвентаризації земельних ділянок в територіальній громаді;
- вимагання належного виконання функцій центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин, зокрема щодо моніторингу земель та контролю за їх використанням;
- забезпечення належного ведення кадастру земель уповноваженими органами.

¹ Шкурпат О. В. Запобігання та протидія корупції в сфері земельних відносин / О. В. Шкурпат // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 9. – С.

² Апостол Михайло. Вісім мільйонів гектарів землі перебувають у “чорній” оренді / Михайло Апостол : Електронний ресурс : [Режим доступу] : http://www.epravda.com.ua/publications/2015/07/6/549440/view_print.

³ Лісна Т. Землі запасу та резерву. Як Харківщина втрачає “соціальні” мільйони гривень / Тетяна Лісна. – Слобідський край. – № 43 від 11.04.2015.

Окремої уваги заслуговує проблема належного укладання договорів оренди земельних ділянок з своєчасним внесенням до них змін, зокрема у випадках підвищення орендної плати. Землекористувачі нерідко вдаються до практики зволікання з своєчасним оформленням відповідних документів та оперативною реєстрацією змін до договору, які є підставою для нарахування та сплати до місцевого бюджету орендної плати. З огляду на це, доцільно вести постійний моніторинг своєчасності внесення змін до договорів та активізувати судову практику переукладання договорів.

Поширеною практикою проявів корупційних явищ є зловживання посадовими особами правом безкоштовної передачі земельних ділянок у власність чи у користування. Згідно із Земельним кодексом України, земельні ділянки державної чи комунальної власності або права на них, у т. ч. з розташованими на них об'єктами нерухомого майна державної чи комунальної власності, підлягають продажу окремими лотами на конкурентних засадах (земельних торгах). При цьому Кодекс містить доволі широкий перелік винятків, які дозволяють органам місцевого самоврядування здійснювати такі операції без проведення земельних торгів. Одним із таких винятків є надання земельних ділянок державним та комунальним підприємствам, бюджетним установам, вищим навчальним закладам, а також господарським товариствам, у статутному капіталі яких державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 60 відсотків. В Україні доволі поширена практика передачі земельних ділянок комунальним підприємствам, котрі надалі передають їх у суборенду замовникам будівництва. Після будівництва об'єкта нерухомості суб'єкт господарювання часто має право викупити ділянку без аукціону. При цьому місцевий бюджет втрачає значні надходження, порушуються конкурентні умови функціонування ринку, поширюється корупція.

Ще одним напрямком можливих корупційних явищ щодо земельних ресурсів з використанням комунальних підприємств є надання комунальному підприємству у власність чи у користування земельної ділянки. Після цього між комунальним підприємством, органом місцевого самоврядування та суб'єктом

господарювання укладається так званий інвестиційний договір. Згідно з цим договором, суб'єкт господарювання будує на ділянці, яка належить на праві користування комунального підприємства, об'єкт нерухомості. Після завершення будівельних робіт об'єкт нерухомості стає власністю суб'єкта господарювання. Місцева громада від таких операцій не отримує реальної вигоди, а користь одержують посадові особи, які організують відповідні угоди.

У новітній період історії України відбулися масштабні зловживання з наданням земельних ділянок, що призвело до відповідних втрат місцевих бюджетів. За інформацією, наданою міським головою Києва В. Кличком, за останні роки втрати бюджету від корупційних оборудок із землею оцінюються в 50 млрд грн, окрім того, за останніх 6 років у столиці не було проведено жодного земельного аукціону.¹ У менших містах також не обходиться без зловживань у цій сфері, хоч і в менших масштабах. Так, у Тернополі комунальному підприємству “Масив” безкоштовно надано 2,6 га землі, внаслідок чого бюджет міста втратив близько 15–20 млн грн. Комунальному підприємству “Тернопільінвестзамовник” міська рада теж безкоштовно надала 30 га землі, що призвело до значно більших втрат.²

Окремої уваги заслуговує проблема безкоштовного надання земельних ділянок фізичним особам. В умовах відсутності прозорих і чітких критеріїв для таких дій та значного переважання потреби в земельних ділянках над можливостями органів місцевого самоврядування їх надання (особливо в населених пунктах з високою вартістю землі) створюється сприятливий ґрунт для процвітання корупційних явищ та різноманітних зловживань. Відтак основою, вирішення цієї проблеми є затвердження органом місцевого самоврядування чітких критеріїв безкоштовного надання земельних ділянок та запровадження відкритої черги на їх одержання.

¹ Віталій Кличко прозвітував про перші сто днів роботи : [Електронний ресурс]. -- Режим доступу: <https://kievcity.gov.ua/news/16623.html>.

² Шкула А. Засекречений “Масив” має гектари міської землі / А. Шкула [Електронний ресурс]. -- Режим доступу: <http://te.20minut.ua/analitika-i-publicistika/zasekrechenij-masiv-maye-ghektari-miskoyi-zemli-10416932.html>.

Основою подолання корупційних явищ є відхід від практики неконкурентного надання земельних ділянок та широке застосування земельних торгів. Процедура організації визначена Земельним кодексом України та іншими нормативно-правовими актами (додаток А). Ефективне проведення земельних торгів неможливе без проведення інтенсивної інформаційної компанії та запровадження практики належного інформування про земельні ділянки.

Дуже складно вирішити проблему корупції у сфер землекористування в умовах застосування малих штрафних санкцій. Сьогодні сільськогосподарським підприємства чи фермерським господарствам вигідніше заплатити штраф ніж оформляти відповідні договори оренди. Введення кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельних ділянок чи використання без правостановлюючих документів дасть змогу впорядкувати відносини у сфері землекористування.

10.3. Поширення корупції у сфері надкористування та напрямки мінімізації.

Чималих втрат місцеві бюджети зазнають також унаслідок порушення законодавства у сфері надкористування. За оцінками заступника голови Тернопільської облдержадміністрації Л. Бицюри, 80% ринку будівельних матеріалів області перебуває в тіні. Незаконне використання лише одного родовища на Тернопільщині призвело до втрат ресурсів на суму 30 млн грн, і це тільки прямі збитки, без урахування втрат на рекультивацію, збитків від недоотриманих податків, зарплати, легальних робочих місць тощо. За оцінкою Л. Бицюри, якщо врахувати, що в області подібних родовищ є сотні, втрати бюджетів у області становитимуть близько 1 млрд грн. За його словами сьогодні в добувній галузі відсутній дієвий контроль влади і правоохоронних органів, натомість присутній організований спосіб розкрадання корисних копалин, побудований на координації та протиправних діяннях, у т. ч. посадових осіб. За даними департаменту економіки обласної адміністрації легалізація лише одного

відсотка незаконного надрокористування призведе до наповнення місцевого й державного бюджетів на 1 млн грн [17].

До доходів місцевих бюджетів зараховують рентну плату за видобуток корисних копалин як загальнодержавного значення, так і місцевого значення. Так, 25% рентної плати за користування надрами для видобування корисних копалин загальнодержавного значення (крім рентної плати за користування надрами для видобування нафти, природного газу та газового конденсату) зараховують до загального фонду бюджету АР Крим, обласних бюджетів та бюджетів міст Києва і Севастополя. До цих же місцевих бюджетів зараховують також 50% рентної плати за спеціальне використання води (крім рентної плати за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення).

До доходів загального фонду бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів належить рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення; рентна плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин; рентна плата за спеціальне використання води водних об'єктів місцевого значення. Такі платежі зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходженням (місцем розташування) відповідних природних ресурсів, а щодо водних об'єктів – за місцем податкової реєстрації платника рентної плати.

Для того, щоб користувач надр сплачував до місцевого бюджету ренту, йому необхідно одержати спеціальний дозвіл. Дозволи надаються на такі види користування надрами:

- геологічне вивчення, в тому числі дослідно-промислова розробка родовищ корисних копалин загальнодержавного значення;
- видобування корисних копалин;
- будівництво та експлуатація підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;

– створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо);

– виконання робіт (провадження діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції.¹

Варто зазначити, що дозволи надаються Державною службою геології та надр України. У випадках надання дозволів для добування корисних копалин місцевого значення на території Автономної Республіки Крим, такі дозволи надаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим. Видача дозволів цими суб'єктами відбувається згідно Порядку надання спеціалізованих дозволів на користування надрами, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 615 від 30.05.2011 р.

Нормативно-правові акти передбачають надання дозволів переможцям аукціонів з їх продажу. Втім визначено винятки, які дають підстави ухвалювати рішення про надання спеціальних дозволів без проведення аукціону. Так, без проведення аукціону дозвіл надається у разі:

1) видобування корисних копалин, якщо заявник за результатами геологічного вивчення ділянки надр за власні кошти здійснив підрахунок запасів корисних копалин, який затверджено Державною комісією України по запасах корисних копалин (далі – ДКЗ), а також видобування корисних копалин, якщо заявник за власні кошти здійснив апробацію в ДКЗ за умови затвердження підрахунку запасів корисних копалин у ДКЗ протягом п'яти років, а в межах континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України десяти років з моменту надання дозволу;

2) розширення меж не більш як на 50% раніше наданої у користування площі ділянки надр з метою її геологічного вивчення або розміщення підземних сховищ, а також збільшення обсягу видобування корисних копалин за рахунок розширення меж ділянки, але не більш як на 50 відсотків запасів, визначених

¹ Кодекс України “Про надра” № 132/94-ВР від 27.07.1994 : [Електронний ресурс]. -- Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80/print1384772734924619>.

раніше наданим дозволом, за умови, що суміжну ділянку не надано у користування;

3) геологічного вивчення та видобування корисних копалин місцевого значення.

4) геологічного вивчення надр за рахунок коштів державного бюджету;

5) геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки та видобування підземних питних і технічних вод для забезпечення технологічного процесу виробництва та для потреб сільського господарства;

б) геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки та видобування підземних вод для власних господарсько-побутових потреб, нецентралізованого та централізованого господарсько-питного водопостачання (крім виробництва фасованої питної води), за умови, що обсяг видобування підземних вод з водозаборів перевищує 300 куб. метрів на добу;

7) геологічного вивчення та видобування природних лікувальних ресурсів лікувально-профілактичними та санаторно-курортними закладами, які спеціалізуються на їх використанні виключно для лікувальних цілей і мають лікувальну інфраструктуру;

8) геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки родовищ корисних копалин загальнодержавного значення або видобування корисних копалин, якщо відповідно до законодавства заявник є власником цілісного майнового комплексу, побудованого (реконструйованого) з метою видобування та переробки корисних копалин з ділянки надр, на користування якою надається дозвіл, або такий майновий комплекс надано надрокористувачу в оренду (концесію).

9) будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;

10) створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне, санітарно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні

заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади тощо), в частині їх геологічного вивчення та збереження;

11) експлуатації підземних споруд, пов'язаної із запобіганням підтопленню навколишнього середовища внаслідок закриття шахт;

12) видобування корисних копалин з родовищ, що містять затверджені або апробовані ДКЗ незначні запаси за критеріями, встановленими постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2000 р. № 1257 "Про затвердження критеріїв, за якими визначаються незначні запаси корисних копалин";

13) геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки та видобування корисних копалин суб'єктами господарювання державного сектора економіки та господарськими товариствами, у статутному (складеному) капіталі яких не менш як 25% акцій (часток, паїв) належать державі;

14) геологічного вивчення, в тому числі дослідно-промислової розробки та видобування торфу, а також бурштиноносних порід на ділянках проявів бурштину, які не мають промислового значення, розмір яких не перевищує один гектар;

15) виконання угод про розподіл продукції.¹

Сама процедура одержання дозволу є доволі складної та тривалою в часі. Як видно з рис. 10.2, можливість законного користування надрами залежить від рішення значної кількості органів місцевого самоврядування та державного управління. Корупційні ризики підвищуються ще й тим, що частину важливих рішень ухвалюють колегіальні органи. Відтак причина відсутності позитивного голосування депутатами місцевих рад може не бути пояснена та необґрунтована. Крім цього, практично неможливо визначити часові рамки для ухвалення позитивних рішень представницькими органами влади.

¹ Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами" № 615 від 30.05.2011 р. : [Електронний ресурс]. -- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF/print1444641728510278>.

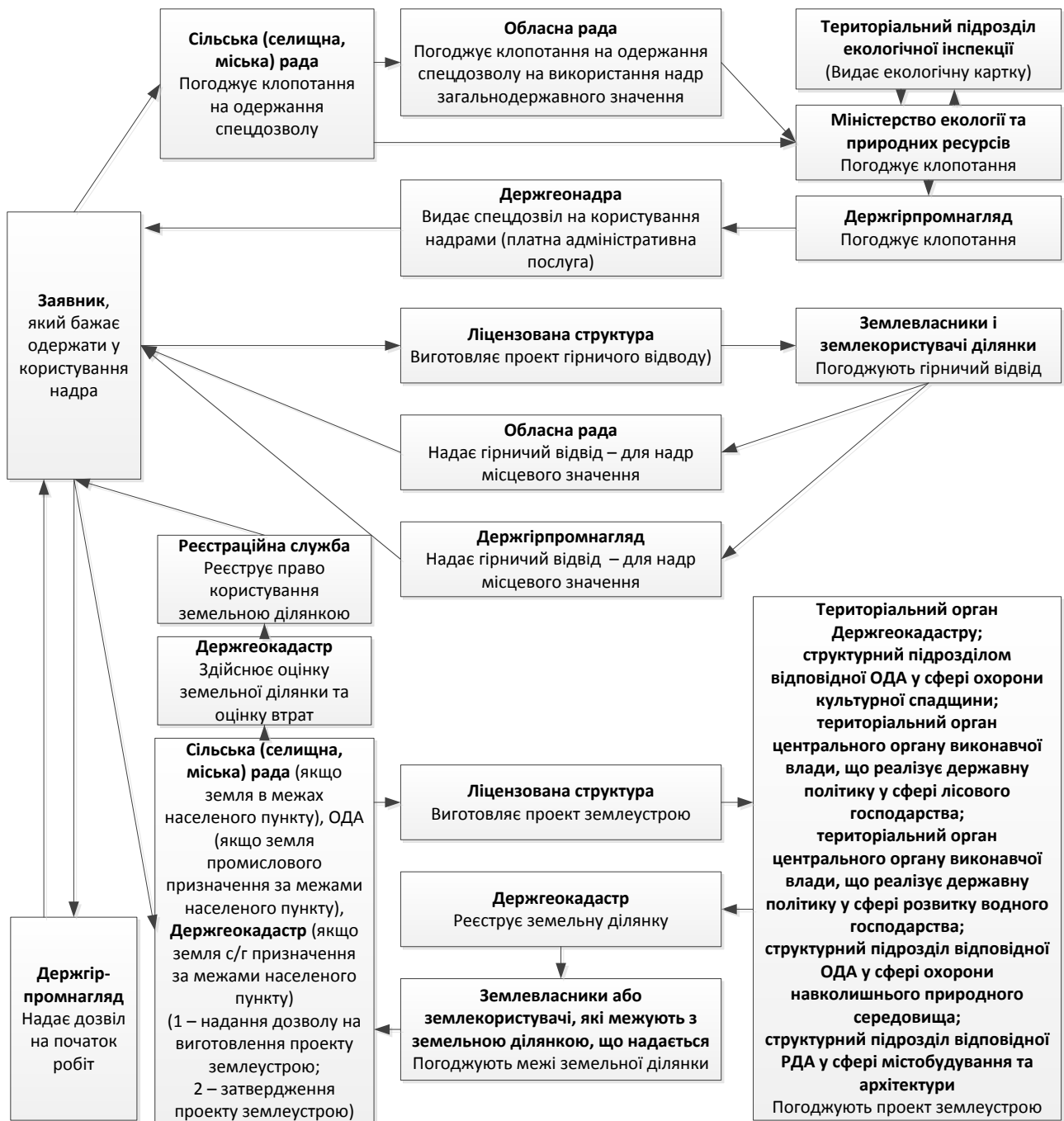

Рис. 10.2. Послідовність дій, які дають змогу законно користуватися надрами¹

¹ Складено на основі: Земельний кодекс України № 2768-III від 25.10.2001 р. : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14/print1444641728510278>. Постанова Кабінету Міністрів України № 59 від 27.01.1995 р. “Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів” : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/59-95-%D0%BF>; Постанова Кабінету Міністрів України № 615 від 30.05.2011 р. “Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами” : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/615-2011-%D0%BF/print1444641728510278>.

Значно ускладнює процес належного оформлення використання природніх надр, передбачені платежі за адміністративні послуги, які зобов'язаний сплатити заявник ще на етапі підготовки рішення, яке надасть йому право легально використовувати природні надра. Крім цього, низку документів для заявника виготовляють суб'єкти господарювання за визначену суму. Процедура належного оформлення дозвільної документації для легального використання природніх надр не передбачає гарантованого права на одержання документації в разі сплати коштів. Таким чином, виникають ризики неможливості одержання усього пакету дозвільних документів після здійснення платежів заявником.

Отже, система надання дозвільних документів на користування надрами містить значні корупційні ризики. В зв'язку з цим, користувачі часто вдаються до нелегального користування природніми надрами. Нерідко така діяльність відбувається за сприяння посадових осіб правоохоронних органів, органів державної влади чи органів місцевого самоврядування.

Основним чинником подолання корупції у сфері надрокористування є реальна зацікавленість депутатами місцевих рад у легальному використанні надр та дієве сприяння в одержанні та погодженні необхідних документів. З іншого боку, позиція представників територіальних громад має перешкоджати нелегальному використанні надр. Це створюватиме необхідне підґрунтя для легалізації господарських відносин у цій сфері та зменшення явища корупції.

10.4. Корупційні механізми у сфері управління комунальним майном.

Територіальні громади є власниками певного комунального майна. Від імені та в інтересах територіальних громад права суб'єкта комунальної власності здійснюють відповідні ради. Можливість одержання доходу в процесі управління комунального майна в умовах недосконалості механізму такого управління призводить до появи у цій сфері значних корупційних ризиків. Зазначені ризики виникають як під час відчуження комунального майна так і в процесі його використання (рис. 10.3).

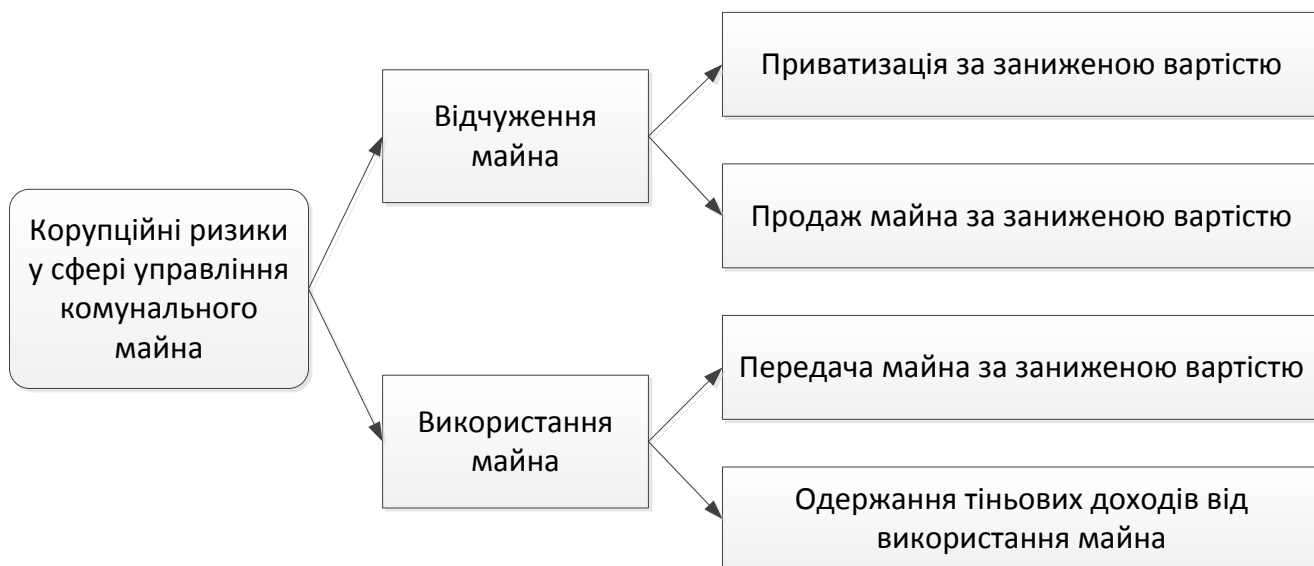

Рис. 10.3. Напрямки поширення корупційних ризиків у сфері управління комунального майна

Чи не найбільш гостро питання корупції стосується приватизації комунального майна. Суспільство сприймає корупцію у сфері приватизації особливо гостро, адже власність, яка відчужується створювалася в попередні періоди працею самих людей.

Приватизація об'єктів комунальної власності здійснюється відповідно до Законів України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)”, “Про приватизацію державного майна”, “Про Державну програму приватизації” та згідно з Постановою КМУ № 1891 від 10.12.2003 р. “Про затвердження Методики оцінки майна”. Крім цього, відповідний орган місцевого самоврядування ухвалює програму приватизації об'єктів комунальної власності відповідної територіальної громади, в якій детально визначає суб'єкти приватизації, склад об'єктів, форми та процедури, а також інші важливі положення цього процесу.

Ключові повноваження у сфері приватизації комунального майна належать місцевим радам. До виключної компетенції сільських, селищних і міських рад належить:

- прийняття рішень щодо відчуження відповідно до закону комунального майна;
- затвердження місцевих програм приватизації, а також переліку об'єктів комунальної власності, які не підлягають приватизації;
- визначення доцільності, порядку та умов приватизації об'єктів права комунальної власності;
- вирішення питань про придбання в установленому законом порядку приватизованого майна, про включення до об'єктів комунальної власності майна, відчуженого у процесі приватизації, договір купівлі-продажу якого в установленому порядку розірвано або визнано недійсним, про надання у концесію об'єктів права комунальної власності, про створення, ліквідацію, реорганізацію та репрофільювання підприємств, установ та організацій комунальної власності відповідної територіальної громади.

Варто зазначити, що сільські, селищні та міські ради можуть приймати рішення про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном, яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення.

Повноваження щодо управління рухомим і нерухомим майном та іншими об'єктами, що належать до комунальної власності територіальних громад відповідно районів та областей виконують районні та обласні ради.

Під час проведення приватизації часто використовуються такі методи, як навмисне доведення підприємств до банкрутства з метою зниження їхньої реальної вартості; змова між посадовими особами органів приватизації про заниження вартості майна приватизованого підприємства з подальшим його викупом; приватизація підприємств за їх залишковою вартістю; стримування адміністрацією підприємств акціонування з метою створення умов по придбанню об'єктів у особисту власність через підставних осіб; привласнення або передача в довгострокову оренду комерційним структурам рентабельних виробництв без дозволу державних органів управління і згоди трудових колективів; придбання акцій через підставних осіб; включення до числа акціонерів осіб, які не є

працівниками підприємства; передача держмайна у приватну власність на підставі рішень не уповноважених на це осіб, тощо.¹

В основі причин, які спричиняють корупційні ризики у сфері управління комунальним майном, є:

- встановлення заниженої початкової вартості об'єкта, який виставляють на приватизацію;
- визначення дискримінаційних умов приватизації, які необґрунтовано звужують коло претендентів на участь в приватизації;
- застосування процедур приватизації, які позбавляють фінансової конкуренції потенційних учасників за придбання об'єкту;
- неналежне інформування потенційних учасників приватизаційного процесу про проведення аукціону та конкурсу.

Окремо варто зупинитися на проблемі доведення до банкрутства комунального підприємства. З метою здобуття контролю над комунальним підприємством та заволодіння його власністю, окремі особи вдаються до штучного доведення до банкрутства. Цьому може сприяти корупційні діяння посадових осіб, як самого підприємства, так і осіб уповноважених здійснювати над ним контролю.

Схожі чинники впливають на розвиток корупційних явищ під час реалізації комунального майна в тому числі автомобільного транспорту. Такі дії можливі, насамперед, завдяки непрозорості операцій та приховуванні від громадськості фактичних відомостей про кількість та вартість майна, яке відчужує орган місцевого самоврядування. Важливим чинником, який робить можливим процес доведення до банкрутства комунального підприємства є відсутність практики затвердження для них фінансових планів та заслуховування регулярних звітів про їх виконання.

Непоодинокі випадки корупційних діянь трапляються у процесі використання комунального майна. Правовідносини у сфері оренди комунального

¹ Корупція: хвороба суспільства чи хвороба системи влади: збірка аналітичних матеріалів, соціологічних досліджень та рекомендацій по запобіганню корупції. – Х.. Фонд місцевої демократії – С. 30.

майна регулюються зокрема Законом України “Про оренду державного та комунального майна” та Постановою КМУ № 786 від 04.10.1995 р. “Про Методику розрахунку орендної плати за державне майно та пропорції її розподілу”. Велику роль в регламентуванні відносин у сфері оренди комунального майна, відіграють правові акти органів місцевого самоврядування. Прояви корупційних явищ у сфері надання комунального майна в оренду полягають в заниженні розміру орендної плати в обмін на винагороду посадовим особам.

Ефективно протидіяти явищам корупції у сфері управління комунальним майном можна в органах місцевого самоврядування, які наділені пріоритетними повноваженнями у цій сфері. Ключовим інструментом вирішення описаних проблем є забезпечення прозорості та публічності процесу управління комунальним майном. Місцеві ради можуть визначати для виконавчих органів порядок надання відповідної інформації. Так, у статті 6.2.4. Статуту територіальної громади Тернополя зазначено, що управління об’єктами права комунальної власності повинно здійснюватися на засадах, зокрема, формування та ведення Реєстру нежитлових приміщень комунальної власності, які можуть бути передані в оренду чи знаходяться в оренді, запровадження системи моніторингу щодо таких об’єктів. Реєстр ведеться в електронній та паперовій формах. Електронна форма Реєстру розміщується на веб-сторінці міської ради. Положення про ведення Реєстру нежитлових приміщень комунальної власності, які можуть бути передані в оренду чи знаходяться в оренді, затверджується рішенням виконавчого комітету.¹

Вирішити проблему корупції в операціях з відчуженням комунального майна або передачею його в оренду неможливо без запровадження дієвого механізму оцінювання ринкової вартості майна. Замовником робіт з незалежної (експертної) оцінки об’єктів оренди є органи місцевого самоврядування. Для мінімізації можливостей змови та уникнення заниження вартості майна,

¹ Рішення Тернопільської міської ради № 6/8/10 від 19.05.2011 р. “Про затвердження Статуту Територіальної громади міста Тернополя” : Електронний ресурс : [Режим доступу] : http://www.rada.te.ua/normativnie-dokument/proekt_statutu_gromadi/10633.html.

депутатам варто прописати чіткі критерії відбору оцінювача, а також передбачити можливість проведення альтернативної оцінки майна.

Ще одним важливим напрямком мінімізації корупційних ризиків є заборона застосування неконкурентних процедур відчуження об'єктів, які перебувають у власності територіальних громад та радикальне зменшення винятків для надання комунального майна в оренду без проведення прозорих конкурсів. Дієвим інструментом реалізації цих заходів є розробка та затвердження Положення про оренду майна територіальної громади. Прикладом такого документа є Положення про оренду майна територіальної громади м. Києва, затвердженого рішенням Київської міської ради № 415/1280 від 21.04.2015 р. (http://kmr.ligazakon.ua/SITE2/1_docki2.nsf/alldocWWW/EC6F49B0FECE39B4C2257E7C00686E89?OpenDocument).

Невід'ємним інструментом посилення контролю за діяльністю комунальних підприємств, який дасть змогу зменшити їхні тіньові доходи та пов'язані з цим корупційні ризики є запровадження практики затвердження місцевими радами фінансових планів комунальних підприємств. Успішність таких заходів значно підвищиться в різа встановлення обов'язкової практики публічного представлення звіту про виконання фінансових планів.

Сучасний рівень управління фінансами комунального сектору економіки є доволі складним і потребує специфічних знань. Відтак можливі зловживання в управлінні фінансами, які є наслідками корупційних явищ старанно приховані і замасковані під звичайні операції. З огляду на це, варто запровадити практику проведення регулярного фінансового аудиту фінансово-господарської діяльності комунальних підприємств.

10.5. Прояви корупції у процесі закупівель товарів, робіт і послуг у сфері місцевих фінансів

Проведення закупівель товарів, робіт і послуг у сфері місцевих фінансів традиційно супроводжується корупційними ризиками. Зловживання під час

витрачання бюджетних коштів та відсутність механізмів контролю громадськості за процесом здійснення державних закупівель призводять до неефективного використання бюджетних коштів, зростання витрат бюджету і, як наслідок, до деформації механізмів конкуренції в економіці та погіршення інвестиційного клімату в Україні. Саме тому державні закупівлі були і залишаються однією зі сфер господарської діяльності, яка характеризується високими корупційними ризиками.¹

Класичним способом одержувати неправомірну вигоду завдяки можливості приймати рішення про здійснення закупівлю в певного суб'єкта є одержання коштів від продавця в обмін на рішення про придбання товару за завищеною вартістю. Зазвичай домовленість між працівником покупця та продавцем передбачає підвищення ціни на певну величину та наступне повернення переважної частини завищення ціни особі, уповноваженій приймати рішення про закупівлі. Такі дії безперечно призводять до додаткових необґрунтованих втрат місцевих бюджетів та ресурсів комунальних підприємств. Крім цього, це спричиняє нераціональний розподіл в підприємницькому середовищі, адже прибутки одержує не той суб'єкт, який постачає найдешевший товар за певного рівня якості, а суб'єкт, який має можливість домовлятися з замовником про повернення частини коштів одержаних від реалізації товарів. Інтерпретацією цього виду прояву корупційних діянь представників комунального сектора є прийняття рішення на користь постачальника. Який пропонує товар гіршої якості за ту ж саму ціну, за яку пропонували товар кращої якості. Очевидно, що таке рішення також ухвалюється за певну винагороду представнику замовника.

Значно більше можливостей розвитку корупційних явищ надає укладення про виконання робіт і надання послуг. У цьому разі замовник одержує право приймати виконані роботи. Відтак у разі надання неконкурентної переваги певному суб'єкту, замовник робіт або послуг може їх приймати неналежної якості та в завищених обсягах. Це може створювати передумови для одержання

¹ Іванов О. В. Щодо подолання корупції у сфері державних закупівель в Україні : Аналітична записка / О. В. Іванов : : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.niss.gov.ua/articles/1486>.

неправомірної вигоди представниками замовника в разі приймання робіт неналежної якості або в завищених об'ємах.

Загалом серед основних порушень, які виділяють органи державного фінансового контролю, слід відзначити такі:

- здійснення закупівлі без застосування процедур, визначених Законом;
- відсутність річного плану закупівель;
- відсутність документів, передбачених Законом, або їх невідповідність встановленим законодавством вимогам щодо оформлення;
- невідповідність укладеного договору про закупівлю звіту про результати проведення процедури закупівлі та річному плану закупівель;
- здійснення процедур закупівлі за відсутності комітету з конкурсних торгів;
- підроблення документів членами комітетів конкурсних торгів та учасниками процедур закупівель;
- завищення обсягів та вартості предмету закупівлі;
- здійснення закупівель за завищеними цінами;
- допущення до оцінки пропозицій конкурсних торгів учасників, які є пов'язаними особами з іншими учасниками процедури закупівлі;
- встановлення непрозорих та нечітких технічних і кваліфікаційних вимог документації конкурсних торгів;
- порушення порядку оприлюднення/опублікування інформації про закупівлю;
- неправомірне відхилення пропозицій конкурсних торгів учасників процедури закупівлі;
- неправомірне визначення переможця процедури закупівлі.¹

В сучасний період розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій в Україні, існує значний потенціал розвитку електронних закупівель. Фактично електронна закупівля — це не просто новітній спосіб закупівлі, оскільки являє собою проходження та управління у електронному середовищі всіх

¹ Іванов О. В. Щодо подолання корупції у сфері державних закупівель в Україні : Аналітична записка / О. В. Іванов : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.niss.gov.ua/articles/1486>.

етапів закупівельного циклу, включаючи маркетингові дослідження, визначення кола економічних агентів (потенційних постачальників), процедури придбання, розміщення замовлень, здійснення поставок і оплат за них, бюджетування і планування закупівель (формування бюджету закупівель та його реалізація).¹ Відмова від паперового оформлення процесу закупівель дає змогу не лише спростити і прискорити процес, але й істотно збільшує прозорість і конкурентність закупівель, допомагає побороти величезну корупцію в цій сфері. Більшість країн, що впровадили електронні системи закупівель, звітують про істотної економії коштів, яка іноді досягає 25%.² В Україні створено майданчик для організації електронних торгів – система ProZorro.org. На порталі системи можна детально ознайомитися з послідовністю дій замовника торгів для приєднання до системи (посилання [тут](#)). Варто зазначити, що чинний Закон України “Про здійснення державних закупівель” дає змогу використовувати електронні засоби з метою подання пропозицій конкурсних торгів, кваліфікаційних та цінових пропозицій та здійснювати їх оцінку.³

Варто зазначити, що запровадження електронних закупівель спроможне суттєво вплинути на зменшення корупційних ризиків у сфері закупівель товарів, однак має певні обмеження у вирішенні проблем закупівель робіт. З метою повноцінного вирішення проблем поширенні корупційних явищ у сфері державних закупівель доцільно реалізувати комплекс заходів, які доповнюють запровадження електронних закупівель. Такі заходи мають включати:

- забезпечення прозорості закупівель природними монополіями через зобов’язання їх оприлюднювати закупівельні звіти та річні плани;
- забезпечення прозорості та громадського контролю за використанням коштів органами місцевого самоврядування та комунальними підприємствами.

¹ Електронні державні закупівлі: пошук українського шляху : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://eupublicprocurement.org.ua/e-procurement-finding-a-way-for-ukraine.html?lang=UK>.

² Зачем нужна и как работает онлайн-система госзакупок ProZorro : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://biz.liga.net/ekonomika/all/stati/2993443-zachem-nuzhna-i-kak-rabotaet-on-layn-sistema-goszakupok-prozorro.htm>.

³ Закон України “Про здійснення державних закупівель” № 1197-VII від 10.04.2014 р. : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1197-18/print1384772734924619>.

- забезпечення громадського контролю за процесом виконання договорів шляхом запровадження обов'язку переможців конкурсів надавати детальну інформацію про субпідрядників, якщо останні виконують певну частку договору;
- забезпечення доступу громадськості до інформації про тендерні пропозиції під час торгів, присутності представників громадськості, можливостей ознайомлення представників громадськості із пропозиціями учасників торгів під час їх розкриття;
- унеможливлення конфлікту інтересів посадових осіб замовника через надання інформації про кінцевого вигодонабувача.¹

Значні можливості в протидії корупції у сфері закупівель мають місцеві ради. Своїми рішеннями вони насамперед можуть сприяти підвищенні прозорості процесу закупівель чим сприяти вирішенню наявних проблем. Прикладом такого документу може бути “Порядок публічного звітування головних розпорядників коштів обласного бюджету Тернопільської області” затверджений рішенням Тернопільської обласної ради № 1885 від 10.02.2015 р. Пункт 3.1 передбачає, що головні розпорядники коштів мають забезпечити ведення реєстру укладених договорів розпорядниками коштів нижчого рівня. У реєстрі, зокрема зазначається назва розпорядника коштів, що уклав угоду, дата укладення та номер угоди, найменування товарів, робіт або послуг, ціна за одиницю, кількість, суму, найменування постачальника. Реєстри щоквартально не пізніше 15 числа місяця наступного за звітним кварталом подаються у Тернопільську обласну раду і оприлюднюються на офіційному сайті Тернопільської обласної ради в окремому розділі.² Реєстри укладених договорів розміщено за [посиланням](http://te-rada.org/list/?t=40&s=rada): <http://te-rada.org/list/?t=40&s=rada>.

Отже, вирішити проблему корупції у процесі закупівель товарів, робіт і послуг у сфері місцевих фінансів можна завдяки реалізації комплексу заходів. В

¹ Іванов О. В. Щодо подолання корупції у сфері державних закупівель в Україні : Аналітична записка / О. В. Іванов : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.niss.gov.ua/articles/1486>.

² Рішення Тернопільської обласної ради № 1885 від 10.02.2015 р. “ Про порядок публічного звітування головних розпорядників коштів обласного бюджету Тернопільської області” : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://www.obl-rada.te.ua/dokumenty/rishennya-sesij-oblasnoji-rady/rishennya-51-sesiyi/shoste-plenarne-zasidannya-10-lyutoho-2015-roku.html>.

основі цих заходів має бути налагодження дієвого громадського контролю за процесом використання громадських коштів.

10.6. Профілактика та покарання за корупційні діяння службових і посадових осіб органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів управління місцевими фінансами.

В основі профілактики корупції у сфері управління місцевими фінансами знаходиться робота з персоналом уповноважених приймати або здійснювати вплив на ухвалення управлінських рішень. Україна зараз переживає надзвичайно складний період своєї історії. Величезна кількість громадян віддало життя, здоров'я відстоюючи цінності справедливості та виборюючи право на вільний розвиток України на принципах, які сповідують на європейських цінностях. Це формує загалом сприятливий моральний фон для суспільного засудження корупції як ганебного явище, що руйнує людську гідність.

Міністерство юстиції України затвердило Методичні рекомендації “Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування”. Методичні рекомендації розраховані для використання у роботі особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Крім положень Методичних рекомендацій, які детально визначають особливості кадрової та адміністративної роботи з метою запобігання вчинення корупційних діянь, а також роз'яснюють дії чиновника спрямовані на дотримання вимог антикорупційного законодавства, в документі містяться поради особам, які дадуть змогу уникнути корупційним правопорушенням. Поради зводяться до такого:

1) Станьте прикладом нетерпимості до проявів корупції. Своєю поведінкою давайте оточуючим зрозуміти, що не тільки не будете самі приймати участі у корупційних діяннях, але й не будете приховувати таких діянь своїх колег.

2) Рішуче припиняйте спроби втягнути Вас у корупційні діяння. Негайно повідомляйте про такі спроби керівництву.

3) Якщо у Вас з'являється відчуття, що Вас хочуть попросити про послугу, яка суперечить Вашим обов'язкам, залучіть будь-кого зі своїх колег у якості свідка.

4) Працюйте так, щоб Вашу роботу можна було в будь-який момент перевірити.

5) Чітко відокремлюйте службову діяльність від свого приватного життя. Перевіряйте, чи немає конфлікту інтересів між Вашими службовими обов'язками та приватними інтересами.

6) Запобігайте корупції, викриваючи випадки корупційних діянь.¹

Чинне законодавство України передбачає настання відповідальності для осіб, які вчинили корупційні правопорушення. Так, згідно статті 21 Закону України “Про засади запобігання і протидії корупції”, за вчинення корупційних правопорушень особи притягаються до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності в установленому законом порядку. Відомості про осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень, крім відомостей про особовий склад органів, що провадять оперативно-розшукову або розвідувальну чи контррозвідувальну діяльність, вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, що формується та ведеться Міністерством юстиції України.

Адміністративна відповідальність передбачена Главою 13 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Зокрема, згідно цього нормативно-правового акта передбачена відповідальність за:

1. Порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (стаття 172-4);

2. Порушення встановлених законом обмежень щодо одержання дарунка (пожертви) (стаття 172-5);

3. Порушення вимог фінансового контролю (стаття 172-6);

¹ Методичні рекомендації “Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування” : Електронний ресурс : [Режим доступу] : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13/print1443711969188449>.

4. Порушення вимог щодо повідомлення про конфлікт інтересів (стаття 172-7);

5. Незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (стаття 172-8).

6. Невжиття заходів щодо протидії корупції (стаття 172-9).

Санкціями перелічених статей передбачено покарання штрафом або позбавленням права обіймати певні посади.

Більш жорстка відповідальність передбачена Кримінальним кодексом України. Так, Глава 17 Кримінального Кодексу України передбачає такі види кримінальної відповідальності осіб уповноважених на виконання функцій держави за вчинення злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг:

1. Зловживання владою або службовим становищем (стаття 364).

2. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги (стаття 365-2).

3. Службове підроблення (стаття 366).

4. Декларування недостовірної інформації (стаття 366-1).

5. Службова недбалість (стаття 367).

6. Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (стаття 368).

7. Незаконне збагачення (стаття 368-2).

8. Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі (стаття 369).

9. Зловживання впливом (стаття 369-2).

10. Провокація підкупу (стаття 370).

Санкції статті передбачають грошові штрафи, обмеження або позбавлення волі та компенсацію майна.

Бажаних результатів у подоланні корупції в сфері місцевих фінансів можна досягти лише реалізуючи комплекс заходів, які передбачають профілактику цього явища та невідворотне покарання в разі його вчинення.

Додаток А

Покрокова блок-схема проведення земельних торгів

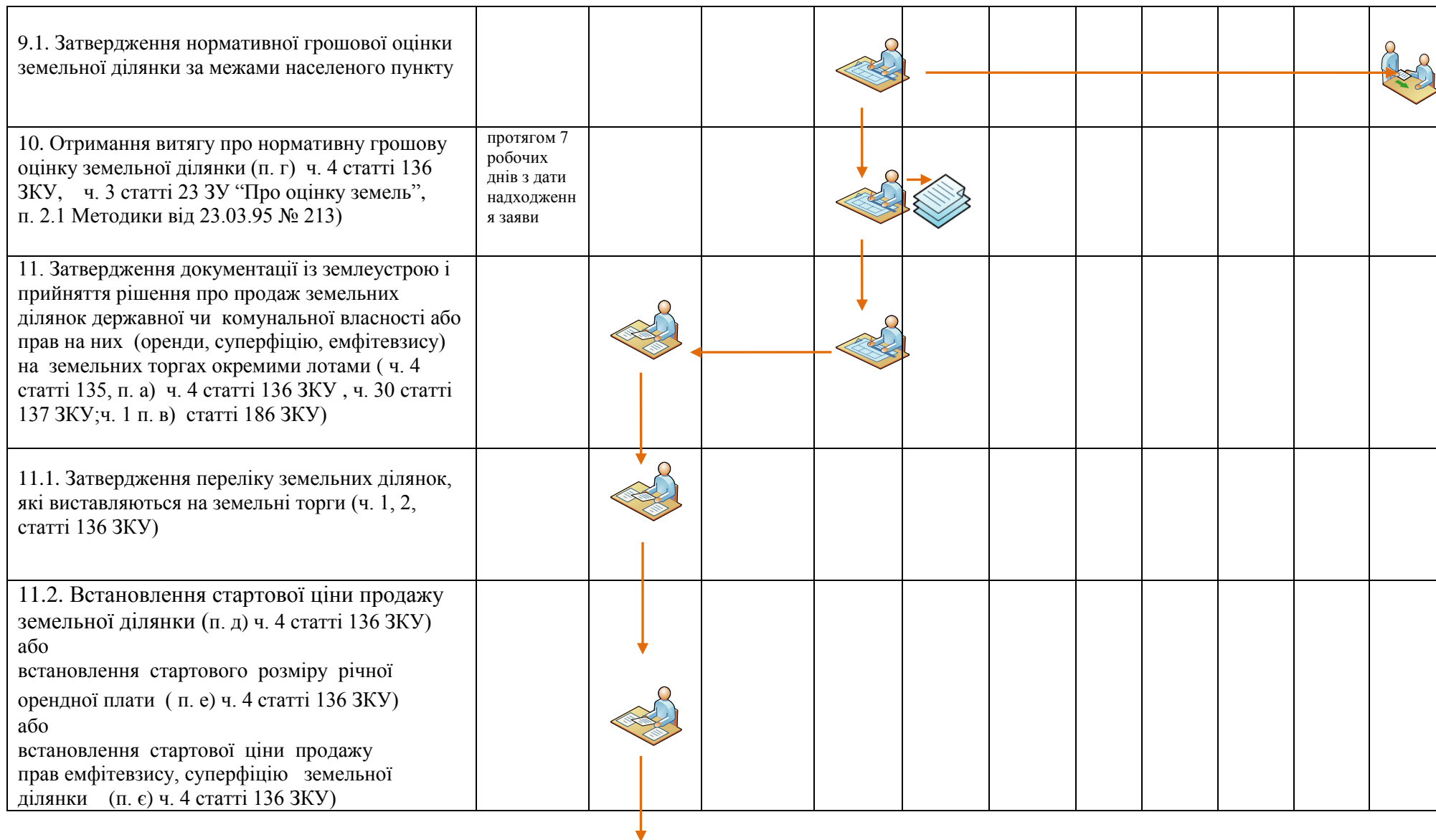
(згідно зі статтями 135 – 139 Земельного кодексу України, закону України “Про здійснення державних закупівель” та Порядку закупівель послуг з виконання робіт із землеустрою, оцінки земель та визначення виконавця земельних торгів на конкурентних засадах, затвердженого наказом Мінагрополітики України від 25.09.2012 № 579)

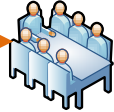

Назва організаційного заходу щодо проведення земельних торгів	Термін виконання	Суб'єкти, які приймають участь в порядку взаємодії									
		Організатор земельних торгів	Комітет з конкурсних торгів, конкурсна комісія з визначення робіт із землеустрою, оцінки земель та виконавця земельних торгів	Виконавець робіт із землеустрою та оцінки земель	Територіальні органи Держземетгства України	Державний реєстратор речових прав	Виконавець земельне торгів	Учасники земельних торгів	Переможець земельних торгів	Нотаріус	Районна рада
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

<p>1. Надання дозволу на проведення робіт із землеустрою та оцінки земель (експертної, нормативної), створення конкурсної комісії (рішення організатора) (пункт “і” ч. 1 ст. 15 ЗКУ (з 01.01.2013); ч. 4 ст. 122; ч. 3 ст. 123; ч. 3 ст.128; ч. 3 ст. 135; ч. 1, 2, 3 ст.136 та ЗКУ) п. 4 Положення про Держземагентство України, затвердженого Указом Президента України від 08.04.2011 № 445)</p>									
<p>2. Закупівля послуг з виконання робіт із землеустрою та оцінки земель (експертної, нормативної (ч. 6 статті 136 ЗКУ, абз.1 ч.1 статті 2 Закону України “Про здійснення державних закупівель”)</p>									
<p>2.1. *Закупівля послуг з проведення робіт із землеустрою та оцінки земель (експертної, нормативної (відповідно до порядку закупівлі послуг з виконання робіт із землеустрою, оцінки земель та визначення виконавця земельних торгів на конкурентних засадах (далі - Порядок) затверджений наказом Мінагрополітики України від 25.09.2012 №579)</p>									
<p>3. Підготовка інформації про проведення конкурсних торгів (Закон України “Про здійснення державних закупівель” та п. 2.1. Порядку)</p>									
<p>4. Розміщення інформації на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері земельних відносин або у Віснику державних закупівель про проведення конкурсу з відбору виконавців робіт із землеустрою та оцінки земель (експертної, нормативної (закон України “Про здійснення державних закупівель” та п. 2.2 . Порядку, ч. 6 статті 136 ЗКУ)</p>	<p>не пізніше ніж за 30 днів до останнього дня прийняття конкурсної документації</p>								

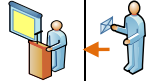

5. Визначення переможця конкурсних торгів або конкурсу та затвердження його результатів (Закон України “Про здійснення державних закупівель” або п. 3.1. – 3.5. Порядку)											
6. Оприлюднення інформації про результати конкурсу. Підписання договору з переможцем конкурсу на виконання робіт із землеустрою, оцінки земель (п. 3.8, 3.9. Порядку)	не пізніше ніж протягом 20 днів після затвердження результатів конкурсу										
7. Підготовка та погодження документації із землеустрою (п. 3.10. Порядку; п. в) ч. 1 статті 186 та стаття 186-1 ЗКУ)	згідно договору										
8. Державна реєстрація земельних ділянок та отримання витягу з Державного земельного кадастру (п. б) ч. 4 статті 136 ЗКУ, ч. 1 - 9 статті 24 Закону України “Про Держаний земельний кадастр”)	протягом 14 днів з дня реєстрації заяви										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
9. Проведення робіт з оцінки земель (експертної, нормативної (п. г) ч. 4 статті 136 ЗКУ, ч. 3 статті 15 та ч. 1, 3, 6 статті 22 ЗУ “Про оцінку земель”)											

<p>11.3. Визначення та надання довіреності уповноваженій особі щодо організації проведення державної реєстрації прав на земельну ділянку, передачу документів та матеріалів на лот виконавцю земельних торгів, підписання договору купівлі-продажу (п. "Г" ч. 4 статті 135 ЗКУ)</p>									
<p>12. Державна реєстрація речових прав на земельну ділянку державної чи комунальної власності (п. в) ч. 4 статті 136; ч. 26 ст. 137 ЗКУ)</p>									
<p>13. Закупівля послуг з проведення земельних торгів (ч. 6 та п. ж) ч. 4 статті 136 ЗКУ, абз. 1 ч. 1 статті 2 Закон України "Про здійснення державних закупівель")</p>									
<p>13.1. *Закупівля послуг з проведення земельних торгів відповідно до Порядку, затвердженого наказом Мінагрополітики України від 25 .09.2012 №579 (п. 1.3 Порядку).</p>									
<p>14. Підготовка інформації про проведення конкурсу (п. 2.1. Порядку)</p>									
<p>15. Розміщення інформації про проведення конкурсу з закупівлі послуг з проведення земельних торгів (п. 2.2 . Порядку, ч. 6 статті 136 ЗКУ)</p>									

16. Визначення переможця конкурсного відбору або конкурсу та затвердження його результатів (Закон України “Про здійснення державних закупівель” або ч. 3.1. – 3.5. Порядку)											
17. Оприлюднення інформації про результати конкурсу. Підписання договору з переможцем конкурсу з проведення земельних торгів (п. 3.9.-3.10. Порядку ч. 5 статті 135 ЗКУ)	не пізніше ніж за 20 днів після затвердження результатів конкурсу										
18. Передача документів та матеріалів на лот виконавцю земельних торгів (ч. 1 статті 137 ЗКУ)	не пізніше ніж за 10 робочих днів після підписання договору про проведення торгів										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
19. Формування інформаційної картки на лот (ч. 2 статті 137 ЗКУ; наказ Мінагрополітики України від 25.09.2012 № 580)											
20. Оголошення щодо проведення земельних торгів (ч. 3, 4, 5, 6 статті 137 ЗКУ)											
21. Сплата реєстраційного та гарантійного внесків (ч. 7, 8, 9, 10 статті 135 ЗКУ; ч. 27 статті 138 ЗКУ)											

<p>22. Прийняття документів від учасників земельних торгів і видача довідки про отримання документів із зазначенням їх переліку (ч. 7,10 статті 137 ЗКУ: наказ Мінагрополітики України від 25.09.2012 № 580 (про затвердження форм документів необхідних для проведення земельних торгів)</p>	<p>не пізніше ніж за 3 робочі дні до проведення земельних торгів</p>								
<p>23. Внесення до книги реєстрації учасників торгів порядкового номеру учасника і номеру лота, який він виявив бажання придбати (ч. 8 статті 137 ЗКУ)</p>									
<p>24. Реєстрація учасників земельних торгів у день проведення земельних торгів та видача таблички з номером (починається за три години та закінчується за 20 хвилин до початку торгів) (ч. 9, 10, 11 статті 137 ЗКУ)</p>									
<p>25. Оголошення ліцитатором порядку проведення земельних торгів, уточнення наявності не менше двох учасників земельних торгів для виставлення лота на земельні торги, оголошення ліцитатором номеру лота та його характеристик, стартової ціни та кроку аукціону по відповідному лоту, процедура земельних торгів (ч. 12-19 статті 137 ЗКУ)</p>									
<p>26. Проведення земельних торгів (ч. 18, 19 статті 137 ЗКУ)</p>									
<p>27. Підписання протоколу земельних торгів та оголошення про їх завершення (ч. 22, 20, 23 статті 137 ЗКУ)</p>									

<p>28. Підписання договору купівлі-продажу, оренди, суперфіцію та емфітевзису земельної ділянки (крім випадків зазначених у статті 129 Земельного кодексу України) (ч. 21, 24, 25, 27, 29 статті 137; ч. 1, 12 статті 135 ЗКУ)</p>									
<p>29. *Перерахування коштів за придбаний лот організатору переможцем земельних торгів за виключенням гарантійного внеску. Перерахування виконавцем земельних торгів організатору торгів гарантійного внеску переможця. (ч. 28 та ч. 31 статті 137 ЗКУ)</p>	<p>протягом 3 банківських днів після підписання договору</p>								
<p>30. Повернення гарантійних внесків учасникам земельних торгів, які не стали переможцями (ч. 11 статті 135)</p>									
<p>31. Організатор земельних торгів розраховується з виконавцем робіт із землеустрою та оцінки земель і виконавцем земельних торгів згідно умов договорів</p>									
<p>32. Оприлюднення результатів земельних торгів (стаття 139 ЗКУ)</p>	<p>не пізніше 5 робочих днів після проведення торгів</p>								

Електронні державні закупівлі – використання електронних засобів на кожному етапі закупівельного процесу — від визначення вимог, подання пропозицій до здійснення платежів та потенційного управління контрактами. Фактично це передбачає використання Інтернету та інтерактивних веб-додатків